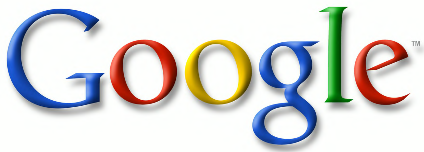
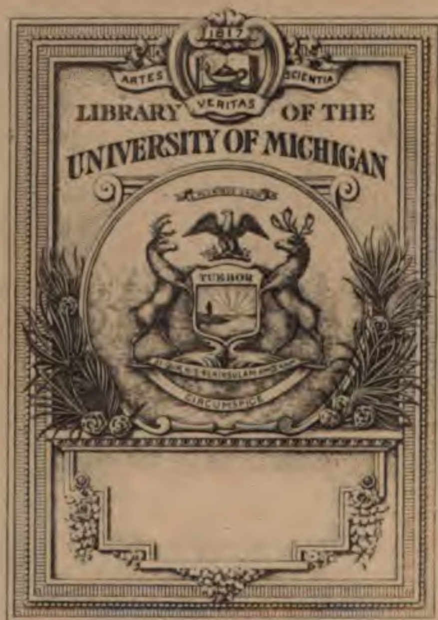

Google

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

VERSLAGEN

OMTRENT

'S RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XX.

1897.

'S GRAVENHAGE.
1899.

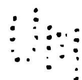
VERSLAGEN

OMTRENT

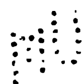
'S RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XX.

1897.

'S GRAVENHAGE.
1899.

INHOUD.

	Bladz.
Rijksarchief te 's Gravenhage	1
Aanwinsten van het Rijksarchief te 's Gravenhage in 1897	15
Notulen van de achtste bijeenkomst van de Rijksarchivarissen	51
Rijksarchief in Noordbrabant	78
Rijksarchief in Gelderland	155
Rijksarchief in Noordholland	173
Rijksarchief in Zeeland	190
Rijksarchief in Utrecht	213
Rijksarchief in Friesland	234
Oud-Archief van het Provinciaal college van Toezicht op het beheer der goederen en fondsen der Hervormde gemeente in Friesland	263
Rijksarchief in Overijssel	268
Rijksarchief in Groningen	278
Rijksarchief in Drenthe	305
Rijksarchief in Limburg	314
Verslag van de ordening en inventarisatie van oude gemeente- en waterschapsarchieven in Noordbrabant over 1897	330

HET RIJKSARCHIEF TE 'S GRAVENHAGE.

A. Archiefwezen.

Bij het uitbrengen van dit jaarverslag zal ik, zooals he gebruik is, aan het overzicht van den toestand van het Rijksarchief eenige mededeelingen over het archiefwezen in he algemeen doen voorafgaan.

In de bijeenkomst, die ik met de Rijksarchivarissen in de provinciën op 30 November 1897 heb gehouden, kon een drietal van de vragen in behandeling worden genomen, die Uwe Excellentie mij daarvoor had opgegeven.

De eerste betrof de regeling der oude gemeente-, waterschaps-, veenderij- en kerk-archieven, daar Uwe Excellentie verlangde te vernemen, wat daarvoor reeds gedaan was en hoe die zaak verder te bevorderen zou zijn. Reeds dadelijk kwam men tot het inzicht, dat het onderwerp zoo veelomvattend was, dat eene schriftelijke aan de mondelinge behandeling behoorde vooraf te gaan. Iedere archivaris nam op zich voor ieder van de vier soorten van archieven, op zijne provincie betrekking hebbende, eene memorie op te stellen, waarin antwoord gegeven zou worden op een aantal vraagpunten, die nu, in deze vergadering, werden vastgesteld. Nadat van die rapporten zou zijn kennis genomen hoopte men met meer vrucht in eene volgende bijeenkomst de zaak te kunnen bespreken en het dan over de te nemen maatregelen eens te kunnen worden.

Daarna ontspon zich eene breedvoerige discussie over het tweede nommer der agenda, dat de heerlijkheids- en leenkamer-archieven, die nu nog in bezit van particulieren zijn, betrof. Ten opzichte van eerstgenoemde verzamelingen was men van gevoelen, dat eene volledige lijst hiervan niet te geven was, maar dat een onderzoek naar de vermoedelijke bezitters bij de gemeentebesturen van Regeeringswege zou kunnen worden ingesteld, terwijl die bezitters zouden kunnen worden aangezocht ze voor geschiedkundig onderzoek te willen openstellen. Omtrent de leenkamer-archieven was de meerderheid van oordeel, dat die moesten worden opgespoord en voor het Rijk zouden kunnen worden verkregen, indien daarop de Koninklijke besluiten

omtrent de rechterlijke archieven toepasselijk werden verklaard.

Het laatst kwamen de oude burgerlijke-standsarchieven in behandeling. Men zag algemeen de wenschelijkheid in om in het belang daarvan maatregelen te nemen, die voornamelijk hierin zouden kunnen bestaan, dat de Commissarissen der Koningin zich op hunne inspectiereizen die oude registers zouden doen voorleggen om na te gaan of daarvoor goede zorg werd gedragen en dat de herstelling van deze registers op 's Rijks kosten zou plaats hebben.

Behalve door mijne inspectien van archieven in de provincien kwam ik ook op andere wijze met die depôts in aanraking. Zoo bracht ik aan Uwe Excellentie op nieuw rapport uit over de plans van indeeling en inventariscering van de archieven in Groningen, Drenthe en Limburg en werd ik door Uwe Excellentie gehoord over het rechterlijk archief van Deventer en over het opruimen van waardelooze stukken in de depôts van Noordbrabant en Limburg.

De werkzaamheden tot regeling van de overgenomen rechterlijke archieven van Zuidholland werden ook in dit jaar voortgezet.

In het vorige jaarverslag werd medegedeeld, dat de adjunct-archivaris mr. van Meurs zich met de bewerking bezig hield van de rechterlijke bescheiden, die van de gemeenten Brielle, Schiedam, Oostvoorne en Zegwaard waren overgenomen. Met uitzondering van die van Schiedam zijn zij door hem voor de aanwinstenlijst geinventariseerd geworden.

Van de rechterlijke archieven, die door tusschenkomst van mr. Heeres in 1895 naar het Rijksarchief waren overgebracht, waren die, afkomstig uit de gemeente-archieven van Ammerstol, Rietveld, Cappelle aan den IJssel, Wijngaarden, Kedichem, Hillegom, Noordwijkerhout. Voorhout, Valkenburg, Katwijk, Koudekerk, Leiderdorp en Benthuizen, nog niet geordend. Dit is thans geschied, evenals dit ook ten opzichte van het rechterlijk archief, vroeger onder berusting van het gemeentebestuur van Reeuwijk, plaats had. Ik meen op dit laatste in het bijzonder de aandacht te moeten vestigen, daar in het vorige jaarverslag ten gevolge van eene vergissing was medegedeeld geworden, dat dit laatste archief niet door het gemeentebestuur was opgezonden, terwijl het wel degelijk in het Rijksarchief ontvangen was. In 1895 waren na het bezoek van mr. Heeres tot nadere kennisneming bescheiden uit Rhijnsburg naar het Rijksarchief opgezonden geworden. Deze zijn echter bevonden niet van rechterlijken aard te zijn.

Voor onze aanwinstenlijst werden ook nog eenige rechterlijke archieven bewerkt, welke door bemiddeling van mr. Telting naar het Rijksarchief waren verplaatst Dit geldt van de in

1895 overgebrachte rechterlijke archieven van Peursum en van Bleskensgraaf, alsmede van het leenregister van Giessen-Oudekerk, dat in het gemeentearchief van Giessendam bleek te berusten, en van de in 1896 overgezonden rechterlijke archieven van Langerak, Hagestein en Everdingen.

Bij de regeling dezer archieven was evenals ten vorigen jare de klerk van Oijen, aan wien dit werk voor een goed deel kon worden overgelaten, behulpzaam.

De rechterlijke archieven van de in 1895 en 1896 door den heer Hingman bezochte gemeenten evenals die, welke hij niet gebracht had op de door hem vervaardigde inventarissen der gemeentearchieven, zullen nu nog onder handen moeten worden genomen.

Aan den heer J. C. Beth, die in Juli bij het Rijksarchief werkzaam was gesteld, werd opgedragen al de van gemeente besturen overgenomen rechterlijke archieven met de aanwinstenlijsten te vergelijken en ze naar de daarin aangewezen volgorde te rangschikken en te nommeren.

B. Rijksarchief.

I. *Personeel.*

Het Rijksarchief leed in dit jaar een dubbel verlies. De adjunct-archivaris, Mr. J. E. Heeres bekwam door zijne benoeming tot hoogleeraar bij de Indische Inrichting te Delft een anderen werkkring na zich bijna tien jaren lang op de regeling der Oost-Indische afdeeling der koloniale archieven te hebben toegelegd. Zijne werkzaamheid is voor die archieven van groot nut geweest. De toestand was in meerdere opzichten gebrekkig. Niet alleen gold dit van de algemeene inrichting maar ook van de samenstelling der bijzondere collecties, want veel was er opgenomen, dat daarin niet te huis behoorde. Alle boekdeelen en recueils zijn door hem nauwkeurig onderzocht en beschreven, zoodat het mogelijk werd de herkomst van een aantal documenten te bepalen en de officieele collectien van vreemde elementen te zuiveren. Dit alles diende tot voorbereiding van eene definitieve ordening en inventariseering, waarmede reeds een begin is gemaakt. Die arbeid, door zijn vertrek afgebroken, zal nu door zijn opvolger dr. H. T. Colenbrander worden voortgezet. Deze, op 26 October tot adjunct-archivaris benoemd, trad met 1 November in functie, terwijl het aan mr. Heeres verleende eervol ontslag met 1 September was ingegaan. Gedurende de twee maanden, waarin de Oost-Indische Koloniale archieven niet aan een daartoe aangewezen ambtenaar waren toevertrouwd,

had mr. Heeres de welwillendheid mij in het beheer daarvan bij te staan.

Na eene ongesteldheid van slechts weinige dagen overleed op 16 November de heer J. H. Hingman, commies-chartermeester bij het Rijksarchief. Geheel onverwacht werd hij uit ons midden weggerukt. Nog niet lang geleden, toen ik in het jaarverslag over 1895 zijn veertigjarigen dienst herdacht, heb ik er op gewezen, hoe nuttig hij in zijn werkkring was. Zijne betrekking bracht mede, dat hij zich met onderzoekingen in het archief bezig hield, en het is algemeen bekend, welke goede vruchten die op administratief en niet minder op historisch gebied hebben opgeleverd. Deze waren te danken deels aan de oordeelkundige en practische wijze, waarop hij te werk ging, deels aan de buitengewoon groote kennis, die hij door jarenlange ondervinding van het archief had opgedaan. Het was gedurende zijne ambtelijke loopbaan dat het Rijksarchief langzamerhand tot zijn tegenwoordigen grooten omvang is aangegroeid. Daar hij bij de overneming en regeling van de meeste collectien behulpzaam was, zijn bijna alle bescheiden door zijne handen gegaan, zoodat hij steeds wist, waar zij waren te vinden. Niet te verwonderen is het dus, dat hij zich in het archief zoo goed te huis gevoelde en daarin met zoo goed gevolg nasporingen kon doen. Zijne veelzijdige en grondige kennis stelde hij voor een ieder beschikbaar en op zijne voorlichting kon ook steeds door de ambtenaren van het archief worden gerekend. Voor ons is zijn overlijden een groot verlies.

II. *Ordening der archiefverzamelingen.*

De werkzaamheden, door den heer Hingman in dit jaar ondernomen, hadden ten doel eene betere ordening van de gezantschapverbalen en legatie-archieven voor te bereiden. Die bescheiden waren in 1866 tot eene verzameling vereenigd en geïnventariseerd geworden. Deels tot het archief van de Staten-Generaal behoorende en deels afzonderlijke archieven uitmakende, waren zij met allerhande documenten van anderen aard vermengd geworden, meerendels copieën en andere stukken, die het Rijksarchief bij koop en schenking verkregen had. De wenschelijkheid werd ingezien deze bescheiden hiervan af te zonderen. Om dit te kunnen doen behoorde men alle boekdeelen en bundels opzettelijk na te gaan. Het eenvoudigst was ze opnieuw te beschrijven. De heer Hingman nam dit op zich en is hierbij zooals vroeger bij de Marine-archieven te werk gegaan. De stukken werden in de aanwezige volgorde genommerd en afzonderlijk of in seriën op losse bladen beschreven met aanduiding van het archief of

de particuliere verzameling, waartoe zij oorspronkelijk behoord hebben, voor zoover dit uit oudere inventarissen en lijsten was op te maken. Aldus werden de volgende afdeelingen bewerkt: n°. 1—87 congressen; n°. 88—243 de Keizer; n°. 244—281 Rijksdag te Regensburg; n°. 282—488 Duitschland; n°. 489—515 Pruissen. De arbeid was dus een goed eind weegs gevorderd, toen die door het overlijden van den heer Hingman afgebroken werd.

In het vorig jaarverslag besloot ik mijne mededeelingen omtrent de aangevangen definitieve inventariseering van de Oost-Indische koloniale archieven met de opmerking, dat voor die bewerking nu in aanmerking kwamen de archieven, berust hebbende ter secretarie van de kamer Amsterdam der Geoctroyeerde Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, en dat hiervan het eerst, als het voornaamste dezer groep, het gezamenlijk archief van het centraalbestuur der compagnie en van het algemeen bestuur der kamer Amsterdem onderhanden moest worden genomen. Mr. Heeres, die op het einde van het vorige jaar hiertoe was overgegaan, zette dien arbeid voort door zich met het uitschiften van de uitgaande stukken dezer twee besturen bezig te houden. Reeds was hij daarmede ver gevorderd, toen hij ten gevolge van de verandering, die in zijn ambtelijken werkkring gekomen was, het Rijksarchief verliet. Zijn opvolger, dr. Colenbrander was natuurlijk niet zoo goed met het koloniaal archief vertrouwd, dat hij het werk terstond kon opvatten waar mr. Heeres het had moeten laten. Spoedig echter zal de definitieve inventariseering weder kunnen worden voortgezet, en wel binnen de in het vorige jaarverslag getrokken hoofdlijnen.

De adjunct-archivaris, mr. A. Telting, die voor de regeling der West-Indische archieven en tevens voor die van onze kaartenverzameling zorg draagt, verrichtte nog verschillende werkzaamheden om zijne nieuwe beschrijving der buitenlandsche kaarten te kunnen voltooien. Zoo werd, met behulp van de in de briefwisseling mijner ambtsvoorgangers voorhanden gegevens, de herkomst van een zeker aantal kaarten bepaald. Voorts bleek het, dat verschillende kaarten onzer koloniën vroeger tot eene zelfde collectie hadden behoord. Daar het in verband met de Venezuelaansche grensquaestie van veel belang was te weten, waar die verzameling vroeger had berust, en het mogelijk was, dat zij gedurende eenigen tijd deel had uitgemaakt van het Koninklijk Huisarchief, werd aan Hare Majesteit de Koningin-Weduwe Regentes verlof gevraagd in dat archief een onderzoek dienaangaande in te stellen. Die nasporingen, ingesteld nadat de hooge goedkeuring van Hare Majesteit verkregen was, leidden wel niet tot het gewenschte resultaat, doch waren in zoover

toch van belang, dat met toestemming van den Directeur van het Huisarchief aanteekening kon worden gehouden van stukken betreffende de West-Indische koloniën, aldaar aanwezig.

Ook werd bij de archieven der West-Indische Compagnie in het Rijksarchief, die vroeger reeds voorloopig waren geinventariseerd, tot eene definitieve regeling overgegaan, bij welken arbeid, onder medewerking van den heer Th. Morren ondernomen, wederom van verschillende stukken de herkomst kon worden bepaald en aan deze hunne plaats kon worden aangewezen. Ook hierbij bewezen de hierboven bedoelde briefwisseling en de daarbij behoorende lijsten en opgaven goede diensten.

De inventariseering van de archieven van de Kust van Guinea werd door den heer W. G. Ross voortgezet, doch, daar de tijd van dezen ambtenaar bijna geheel door andere bezigheden werd ingenomen, nog niet voltooid.

De aanwinsten, met uitzondering van de overgenomen rechterlijke archieven, werden door den heer Morren geordend en beschreven.

Daar het met het oog op den bouw van nieuwe archieflokalen te voorzien was, dat het gebouw aan het Bleijenburg spoedig ontruimd zou moeten worden, was het noodzakelijk de daarin aanwezige archieven in zulk een toestand te brengen, dat zij daaruit verplaatst zouden kunnen worden. Vele dezer verzamelingen, grootendeels uit dubbelen en ter zijde gelegde stukken bestaande, waren nog geheel ongeordend en verkeerden ook uiterlijk in minder goeden staat. De losse stukken moesten in portefeuilles geplaatst en alle bescheiden genommerd en voorloopig op lijsten beschreven worden. Voor dien arbeid heb ik den heer H. W. Jansen, een bekwaam kalligraaf aangenomen, die zich met groote zorg en ijver van zijne taak kwijt.

De koloniale boekerij heeft langzamerhand zulk een omvang verkregen, dat de behoefte aan een goed ingerichten catalogus zeer gevoeld werd. De heer Colenbrander begon met een zoodanigen samen te stellen in aansluiting aan den algemeenen catalogus onzer archiefbibliotheek en kwam met dat werk grootendeels gereed.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

Van de bibliotheek werden de in den loop van het jaar verkregen boekwerken alsmede eenige andere ingebonden.

De verbetering van den uitwendigen toestand der Koloniale archieven werd voortgezet. Van de Oost-Indische archieven werden 9 en van de West-Indische archieven 13 registers en

kohieren hersteld, hetgeen ook geschiedde met 2 registers tot andere archieven behoorende.

De concierge-boekbinder vervaardigde 1518 portefeuilles, 1912 kartonnen ruggen voor portefeuilles, 335 charterzakjes en repareerde 39 West-Indische kaarten benevens een negental registers en eenige zegels.

Buitendien werden er aangemaakt 1000 portefeuilles en 250 kartonnen ruggen.

IV. *Aanwinsten en verliezen.*

Van de aanwinsten, die in dit jaar weinig talrijk waren, zal ik hier slechts enkele vermelden.

Onder de bescheiden, die ons uit het archief van het huis Hardenbroek werden afgestaan, bevonden zich vonnisboeken van de hooge vierschaar van het land van Putten uit het midden der XVIe eeuw, die in het bezit van een vroegeren baljuw van dat land, Karel van Matenesse, waren verbleven en later in dat van het geslacht van Hardenbroek waren overgegaan.

Van een ander persoon, die tot die familie heeft behoord of daaraan verwant moet zijn geweest, zijn de stukken afkomstig, die betrekking hebben op de onderhandelingen tusschen de Staten-Generaal en Leicester en op de onoverwinnelijke vloot. Daar de archieven over het algemeen arm zijn aan bescheiden uit het tijdperk, waartoe de documenten behooren, is het mogelijk, dat sommige dier copieën ons een tekst leveren, die elders niet bewaard gebleven is.

Op eene auctie werden aangekocht drie ingebonden verzamelingen van stukken gevormd door Hugo de Groot toen hij tot 1614 advocaat-fiscaal bij het Hof van Holland was. Deze betreffen allerlei zaken, door hem in zijne ambtsbetrekking of als rechtsgeleerd practizijn behandeld. Behalve stukken, in procedures voor den Hoogen Raad en andere hoven en vierscharen gediend hebbende, treft men daaronder documenten aan over grensscheidingen, domein- en dijkszaken, waaronder meerdere van vroegeren tijd. Een dezer recueils handelt over processen, voor de Admiraliteit te Amsterdam gevoerd over door Nederlandsche commissievaarders buitgemaakte schepen, waarvan de eigenaars de hulp van de Groot hebben ingeroepen, blijkbaar omdat hij zich op het gebied van het zeerecht een zoo grooten naam had gemaakt. Van de wijze, waarop hij de zaken behandelde, kunnen zijne eigenhandige aanteekeningen in de aan hem gerichte brieven een denkbeeld geven.

Tot de historische gedenkstukken moeten de adelsdiplomen van Maarten Harpertszoon Tromp en van zijn zoon Cornelis

Tromp gerekend worden, die met de grootste welwillendheid door de familie Beck alhier ten geschenke werden gegeven. Brieven van eerstgemelden vlootvoogd evenals van Michiel Adriaanszoon de Ruyter zijn te vinden onder stukken van het in 1844 verbrande Marine-archief, die door mr. W. R. baron van Lijnden te Haarlem werden afgestaan, en in eene soortgelijke op eene publieke auctie aangekochte verzameling.

Jhr. J. G. van der Goes van Naters te 's Gravenhage bedacht het Rijksarchief met eene geheele reeks van stukken, vroeger door leden zijner familie bijeengebracht. Daaronder bevond zich het archief, door mr. Adriaan en Cornelis van der Goes als commiezen stapeliers der Generaliteits magazijnen te Delft in het laatst der vorige eeuw gevormd. Daar de bescheiden van zoodanige ambtenaren doorgaans in het Rijksarchief ontbreken, is deze verzameling eene nuttige aanwinst.

Ook werd het een en ander verkregen, dat tot opheldering van de koloniale geschiedenis zal kunnen dienen. Van de drie Duitsche beschrijvingen van de reizen, in het begin der XVIIe eeuw door Olivier van Noort, door Joris Spilberg en door Jacob le Maire en Willem Cornelisz. Schouten ondernomen, zijn ten minste twee slechts woordelijke vertalingen van de bekende gedrukte journalen dier reizigers. Zij zijn echter voorzien van kaartjes, die wellicht niet zonder waarde zijn. Eene op eene auctie aangekochte memorie van den gouverneur te Colombo Rijklof van Goens voor den commandant van Negapatnam Pieter Verwer van 3 December 1679 ontbrak aan het Rijksarchief. Niet zonder historisch belang is eene beschrijving van hetgeen gedurende de expeditie onder van Braam tegen Riouw in 1784 is voorgevallen. Het gedrukte exemplaar van het Charter voor de Aziatische bezittingen heeft hierdoor waarde, dat het van eigenhandige kantteekeningen van Daendels is voorzien en de hier aanwezige verzameling van zijne papieren completeert.

Verliezen in den hierbedoelden zin heeft het Rijksarchief niet geleden.

Onze kaartenverzameling werd met 50 kaarten vermeerderd.

Behalve de gewone vervolgen verkreeg de bibliotheek 24 op Nederland, 16 op het buitenland en 33 op Oost- en West-Indië betrekking hebbende boekwerken.

V. *Afschriften voor het Rijksarchief gemaakt.*

Voor het Rijksarchief werd in dit jaar niets gecopieerd.

VI. *Gebruik van het archief gemaakt en daaruit verstrekte inlichtingen.*

De belangrijkste onderzoekingen, voor autoriteiten en particulieren gedaan, waren die voor: het Departement van Binnenlandsche Zaken in het belang van den Archivaris van het Koninklijk Pruissisch Huisarchief te Charlottenburg over de geboortedatums van eenige leden van het Huis van Oranje;

den heer J. C. H. Matile te Amsterdam over Jan Martszoon te Hoorn, denkelijk dezelfde als Maarten Merens, de Watergeus;

dr. H. H. Kuyper te Leeuwarden over de Post-acta van de Synode van Dordrecht;

den heer H. graaf von Solms Laubach te Straatsburg over den tulpenhandel in 1637;

den heer I. E. Cérisier te Parijs over Nicolas Oultremer, in 1637 benoemd tot predikant te Constantinopel;

den heer M. Huisman te Brussel over de Nederlandsche diplomatieke agenten te Luik en Keulen in de XVIIe eeuw;

mevrouw C. von Huene te Zurich over de Nederlandsche diplomatieke agenten in Zwitserland in de tweede helft der XVIIe eeuw;

het Departement van Buitenlandsche Zaken voor den Russischen zaakgelastigde over J. van der Burgh, in 1707 aangesteld tot handels- en politiek agent van Rusland in de Nederlanden;

dr. J. Kapfer te Munchen over het bezoek van Pius IV aan den Staats-kanselier Kaunitz in 1782;

den Archivaris van Rotterdam over het zegel van het Hof van Holland;

den Duitschen gezant voor den heer A. graaf zu Dohna te Stettin over de staatsrechtelijke verhouding van het graafschap Vianen in de tweede helft der XVIIe eeuw;

den Burgemeester van Middelharnis over het statuut van den eilande Goeree en Overflakkee;

den Archivaris van Schiedam over de Latijnsche school te Schiedam;

den Archivaris van Zeeland voor den heer de Waard te Middelburg over de Nederlandsche vlag;

dr. F. Buitenrust Hettema te Zwolle over Friesche plaatsnamen;

mr. A. C. Visser te Gorinchem over de heerlijkheid Jaarsveld;

den heer Metelerkamp van Bronkhorst te Gorssel over het jachtrecht in de heerlijkheid Bronkhorst;

mr. J. W. van der Biesen te Breda over het jachtrecht in de heerlijkheid Burgst;

mr. J. Hooft Graafland te Utrecht over het jachtrecht in de heerlijkheid IJsselveere bij Oudewater;

mr. C. G. von Reeken te Haarlem over het provenhuis van zessen in de Schoutstraat te Alkmaar;

mr. A. H. J. van der Biesen te Amsterdam over de tienden van Medemblik;

den Administrateur van het Kroondomein over den polder Hardenhoek in de Biesbosch;

het Departement van Financiën in het belang van mr. A. P. Twent over een rand buitengorsen onder Rozenburg;

het Departement van Koloniën over het overbrengen van Koloniale archieven naar Frankrijk in 1811 en 1812;

den heer J. R. Callenbach te Ierseke over Justus Heurnius;

den heer Paets van Gansoyen te Arnhem over Vincent Paets, 1685 benoemd tot Raad van Justitie te Batavia en 1687 tot gezant naar China;

het Departement van Buitenlandsche Zaken over de Zuidelijke grens der kolonie Suriname;

den Archivaris van Curaçao over de bescheiden betreffende die kolonie;

Bij de nasporingen, die door de belangstellenden zelve werden gedaan, werden de stukken hun in het Rijksarchief ter inzage verstrekt of met dat doel naar andere archieven en bibliotheken opgezonden, terwijl op aanvrage bovendien vele afschriften werden geleverd.
Vroegere onderzoekingen werden voortgezet door:

mr. J. C. Overvoorde te Dordrecht over de rechtsbronnen van Gorinchem;

den heer J. de Frémery te 's Gravenzande over de heerlijkheid Naaldwijk;

mr. J. E. Heeres te 's Gravenhage over de Nederlanders in den Maleischen Archipel;

den heer R. D. M. Verbeek te Haarlem over de tinproductie van Banka in de eerste helft der XVIIIde eeuw;

den heer W. P. Groeneveldt te 's Gravenhage over de betrekkingen der Oost-Indische compagnie tot China en Formosa;

den heer J. F. Niermeijer te Rotterdam over Java's Noordoostkust in de tweede helft der XVIIIde eeuw;

dr. G. Mc. Call Theal te Kaapstad over de geschiedenis der Kaapkolonie en van Rio de la Goa;

dr. D. E. Hesseling te Leiden over stukken afkomstig van de Kaap belangrijk voor de geschiedenis van het Nederlandsch in Zuid-Afrika.

De krijgsgeschiedkundige nasporingen werden ook thans door de eerste luitenants jhr. L. M. A. von Schmid en W. M. C. Langlois van den Bergh verricht. Er werden weder geheele seriën van stukken uit de Oost-Indische archieven afgeschreven voor het India-Office te Londen, de Kaapsche Regeering en prof. dr. Ludwig Riess te Tokyo. Het onderzoek ter zake van de grensquaestie tusschen Venezuela en Britsch Guiana werd voortgezet, nu hoofdzakelijk van Engelsche zijde.

De heer A. I. Swettenham, die zich reeds vroeger met nasporingen op dit gebied had bezig gehouden, vertoefde voor dat doel alhier van het begin van Juli tot het einde van October, terwijl in September de heer John Bolton, lid van de firma Stanford te Londen, voor eenige dagen overkwam om verschillende kaarten uit onze verzameling te raadplegen. Aan prof. Burr, die in het vorige jaar voor de Noord-Amerikaansche Commissie onze archieven had onderzocht, werden nog per brief inlichtingen verstrekt, terwijl voor den atlas, uitgegeven als bijlage van de rapporten dier Commissie, die dit jaar in het licht verschenen, door den heer A. J. M. Steinmetz nog een drietal kaarten werden gephotographeerd.

Nieuwe onderzoekingen werden voornamelijk ingesteld door:

den Archivaris in de provincie Groningen, over bouwstoffen voor het Oorkondenboek van Groningen en Drenthe;

den heer P. N. van Doorninck te Bennebroek, over de rekeningen van de Graven van Blois in de XIVe eeuw;

den heer R. Broersma te Utrecht, over de politieke gebeurtenissen in het Leicestersche tijdvak;

den heer E. Wiersum te Uithuizen, over Groningen en de Ommelanden na 1594;

dr. G. M. Slothouwer te Rotterdam, over Maarten Harpertsz. Tromp;

den heer P. Haverkorn van Rijswijk te Rotterdam, over de namen der schepen van de Nederlandsche vloot in 1639;

den heer N. Japikse te Leiden, over de verhouding van de Republiek tot Engeland in 1660—1672;

dr. G. W. Kernkamp te Utrecht, over de handschriften van Bontemantel;

dr. Th. Bussemaker te Groningen, over den Raadpensionaris Heinsius;

mevrouw Alexandre de Chambrier te Bevaix, (Zwitserland), over den Franschen refugié Henri de Mirmand, 1688—1699;

den heer J. H. Been te Brielle, over Andries Jan van den Bosch, in 1715 naar Indië vertrokken;

dr. H. T. Colenbrander te Enkhuizen, over de politieke gebeurtenissen in den patriottentijd;

mejonkvrouwe C. d'Arjuzon te Parijs, over het hof van Koning Lodewijk Napoleon;

dr. J. Mendels te Hoogezand, over den toestand van Nederland onder het Fransche bestuur;

den heer J. C. Ramaer te Rotterdam, over den vroegeren topographischen toestand van het zuidelijk deel van Zuidholland;

den heer J. Houwink te Leiden, over het eiland Ameland;

mr. C. J. A. Bichon van IJsselmonde te Rotterdam over het oude mannenhuis en weeshuis te Schiedam;

den heer M. d'Engelbronner te 's Gravenhage over de Schotsche brigade;

den Archivaris van Rotterdam over de waarbrieven van Delftshaven;

mr. L. M. Rollin Couquerque te 's Gravenhage over een heksenproces te Goedereede en het aasdoms- en schependomsrecht;

mr. M. S. Pols te Utrecht over het ontwerp van wet op de samenstelling der rechterlijke macht en het beleid der justitie van 1820;

den heer N. Mac Leod te Rijswijk over de samenstelling der oorlogsvloten van de Oost-Indische compagnie en de zeegevechten in de Indische wateren in de XVIIde eeuw;

dr. L. W. G. de Roo te 's Gravenhage over de ambtsverrichtingen in Indië van H. W. Daendels en R. G. van Polanen;

den heer F. G. Kramp te Amsterdam over het schip Quelpaert en de ontdekking van het eiland van dien naam;

den heer D. W. Ferguson te Croydon bij Londen over de gevangenschap van Robert Knox op Ceylon, in 1679, en omtrent Marcelis de Boschhouwer (1612—1615);

den heer R. N. G. M. Bär te 's Gravenhage over goudmijnen in het Makassaarsche (1691 en XVIIIde eeuw);

dr. G. M. Slothouwer te Rotterdam ten behoeve van dr. F. de Haan te Batavia over tochten in 1687 van Batavia naar het zuiderstrand van Java;

den heer G. P. Rouffaer te 's Gravenhage over oude kaarten van Mataram en over Portugeesche bronnenpublicatiën in de koloniale bibliotheek aanwezig;

mr. J. E. Heeres te 's Gravenhage over kaarten en bescheiden ten dienste eener voorgenomen nieuwe uitgave van Tasman's journaal (1642);

het Departement van Koloniën over de contracten door de Oost-Indische compagnie gesloten met de vorsten van Menado

den heer J. M. Brevet te 's Gravenhage over de betrekkingen der Oost-Indische compagnie tot het Rijk van Djohor en eenige zijner dependenties ter oostkust van Sumatra;

den heer A. H. Gijsberts te 's Gravenhage over goudmijnen op Timor tijdens de compagnie en later tot 1811;

den heer D. A. Sloos te Amsterdam over de betrekkingen tusschen de Oost-Indische compagnie en de Philippijnen.

VII. *In druk uitgegeven bescheiden.*

Met het drukken van de Bataviasche dagregisters van 1631

en volgende jaren werd aangevangen. Echter zal eerst in 1898 weder een deel kunnen verschijnen. De uitgave geschiedt nu onder toezicht van dr. Colenbrander.

V. *Lokalen, meubilair en gereedschappen.*

De gebouwen ondergingen de gewone herstellingen. Aangeschaft werden twee circuleerkachels, twee rolgordijnen benevens drie gordijnen voor het onderhuis.

IX. *Reddings- en brandbluschmiddelen.*

In den toestand der reddings- en brandbluschmiddelen kwam geene verandering.

C. Voorstellen.

Voorstellen behoeven er naar aanleiding van dit verslag niet aan Uwe Excellentie te worden gedaan.

De algemeene Rijksarchivaris,
TH. H. F. VAN RIEMSDIJK.

BIJLAGE.

STAAT DER AANWINSTEN

VAN HET

RIJKSARCHIEF te 's-GRAVENHAGE.

IN 1897.

A. Overgenomen of ten geschenke ontvangen:

Van het gemeentebestuur van Brielle.

I. Stukken betreffende het uitbetalen van tractementen, pensioenen, kindergelden en huishuren van predikanten, tractementen van schoolmeesters, voorzangers enz., gediend hebbende als documenten tot de rekening van den ontvanger der geestelijke goederen van den lande van Voorne en Putten, 1792—1799. 2 portefeuilles.

II Rechterlijk archief van Brielle:

1. Stukken ingekomen en ingediend bij schepenen en schepenen-commissarissen tot de judicature van 's lands gemeene middelen, meerendeels betreffende zaken voorkomende in de resolutieboeken van schepenen, ook als schepenen-commissarissen tot de judicature van 's lands gemeene middelen (sinds 1804 en enkele malen te voren 1709—1811), 1716—1811. 577 stukken.

2. Brieven aan den secretaris, concepten en andere stukken, in verschillende zaken gediend hebbende, (1714) 1723—1810. 16 stukken.

3. Lijsten van gerechtskosten, XVIIe en XVIIIe eeuw. 3 stukken.

4—7. Registers van ter secretarie geexhibeerde procuraties tot verrichting van de eene of andere zaak, meest transporten, 1728—1767.

Procuraties als voren, 1735—1762. 3 deelen en 14 stukken.

8. Crimineel sententieboek van schepenen van den Briel en van leenmannen van Voorne, 1614—1634. 1 deel.

9. Rekening van Lauwerijs Grijp Claeszoon, baljuw van de Goedereede en het land van Westvoorne, over 1494—1496, gesloten in de kamer van de rekeningen te Mechelen. 1 stuk.

10. 1ste en 3de rekening van Niclaes van Sandijck, baljuw van den Briel en het land van Voorne aan beide zijden van Flakkee, over 1558—1559 en 1560—1561. 2 stukken.

11. Stukken bij den baljuw ingekomen, 1552—1810. 16 stukken.

12. Stukken behoorende tot de civiele en crimineele rol van den baljuw (1745—1809) van 1745—1750. 17 stukken.

13 en 14. Correctieboeken, 1404—1634. 2 deelen.

15. Stukken behoorende tot het register van crimineele sententien (1739—1806) van 1740—1756. 15 stukken.

16. Dingtalen van de vierschaar. Waarschijnlijk 1e helft der XVIe eeuw. 1 stuk.

17. Stukken behoorende tot de Rollen van de groote zaken (1723—1811), van 1730—1810. 11 stukken.

18. Stukken betreffende de civiele procedure, 1793—1800. 35 stukken.

19 en 20. Rollen van aanteekening van schulden ten laste van desolate en insolvente boedels, en van vonnissen van preferentie, 1631—1658. 2 deelen.

21. Liquidaties, gedaan ten overstaan van schepenen of een burgemeester en schepenen, later president en schepenen, of president, vice-president en schepenen, van insolvente boedels, geëxecuteerde goederen, enz., en andere daarop betrekking hebbende stukken, 1721—1810. 588 stukken.

22. Stukken betreffende overgangen en geboden van vaste goederen, 1729—1810. 4 stukken.

23. Register van schuldbrieven wegens den koop en onder verband van schepenen, 1631—1655. 1 deel.

24. Lijsten van transporten en overboekingen van vaste goederen, aangelegd ingevolge besluit van gedeputeerden uit

het departementaal bestuur van Holland van 21 April 1807; van 1807—1811. 2 stukken.

25—37. Bodboeken, 1577—1668 en 1714—1811. 13 deelen.

38—45. Registers van allerlei acten waarin geen speciale hypotheken zijn verbonden, 1625—1639, 1644—1658, 1661—1677. 8 deelen.

46. Allerhande acten, 1662—1811. 460 stukken.

47. Register van erfscheidingen, 1690—1806. 1 deel.

48. Declaraties ter taxatie overgegeven aan en getaxeerd door schepenen en schepenen-commissarissen tot de judicature van 's lands gemeene middelen, 1709—1809. 68 stukken.

49. Verbalen gehouden vóór schepenen of een burgemeester en schepenen, en condemnaties daarop, 1720—1797. 16 stukken.

50. Interrogatorien, 1739—1797. 109 stukken.

51. Inventarissen van boedels aan het gerecht of de weeskamers overgebracht, overeenkomstig art. 334 van het Wetboek Napoleon, ingerigt voor het koninkrijk Holland, 1809—1810. 3 stukken.

52—54. Registers van taxaties door schout en schepenen, meestal voor het collateraal, 1704—1761. 3 deelen.

55. Register van taxaties als voren (sinds November 1808 afschriften), 1762—1810. 1 deel.

56. Acte van taxatie, 1722. 1 stuk.

57. Aangiften voor taxaties, 1750—1810. 15 stukken.

58. Stukken behoorende tot de rol van dingtalen, en sinds 1772 ook resoluties van schepenen-commissarissen tot de judicature van 's lands gemeene middelen, 1744—1811, van 1751—1806. 14 stukken.

59. Acten van borgtocht, gepasseerd voor schepenen-commissarissen tot de judicature van 's lands gemeene middelen, 1798—1804. 3 stukken.

60. Ingekomen en minuten van uitgegane stukken, waaronder tot 1739 ook conclusies, van schepenen-commissarissen tot de judicature van 's lands gemeene middelen, 1736—1785. 92 stukken.

61. Volmachten tot het zweren van eeden, ingevolge de ordonnanties op de gemeene landsmiddelen, voor schepenen-

commissarissen tot de judicature van die middelen, 1750—1794. 40 stukken.

62. Register van de personen die de eeden wegens de gemeene middelen hebben afgelegd in handen van schepenen-commissarissen, 1749—1770. 1 deel.

63. Lijsten van de personen als voren, 1749—1750. 16 stukken.

64. Requesten en andere stukken ingekomen bij den magistraat als opperweesmeesters, met berichten en appointementen, 1706—1806. 82 stukken.

65. Rekeningen en andere stukken van boedels, door den magistraat als opperweesmeesters behandeld, (1684), 1708—1791. 22 stukken.

66. Requesten aan de burgemeesters betreffende curateelen in boedels, acten pro Deo en om scheiding van tafel, bed, bijwoning en goederen, en contracten tot scheiding, door hen geapprobeerd, 1719—1798. (De meeste bijlagen ontbreken). 17 stukken.

67. Requesten aan den magistraat wegens de gift van een huis, 1747. 2 stukken.

68. Volmacht gepasseerd voor burgemeesters 1785. 1 stuk.

III. Rechterlijk archief van Rockanje.

Acte van openbaren verkoop, 1810. 1 stuk.

IV. Rechterlijk archief van Naters.

Dingtalen van de vierschaar. Copie van omstreeks 1800 1 stuk.

V. Rechterlijk archief van Hellevoetsluis.

Rekeningen van boedels, tot welker vereffening de secretaris P. Steenwijk werkzaam was, 1734—1735. 2 stukken

Van het gemeentebestuur van Oostvoorne:

VI. Rechterlijk archief van Oostvoorne.

1. Ordonnantie gemaakt door baljuw en leenmannen van het land van Voorne over het salaris en de vacatiën van de schouten, schepenen en secretarissen van de dorpen van dat land, 1634. 1 stuk.

2. Ingekomen en minuten van uitgegane stukken, (1597). 1601—1811. 165 stukken.

3. Lijst van het salaris van den schout, de schepenen, den secretaris, bode en de curateuren, 1691, en van de schouten in Voorne, 1742 1 deel.

4. Memorie van salarissen betaald aan den schout, de schepenen, den secretaris en bode van Oostvoorne, Rugge en Klein-Oosterland, 1733—1746. 1 stuk.

5. Reglement voor de rechtbank, gearresteerd door het Departementaal bestuur van Holland, 1804. 1 stuk.

6. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1701—1797. 11 stukken.

7. Stukken betreffende een insolventen boedel, 1709. 2 stukken.

8. Stukken betreffende giften en overboekingen, 1708—1797. 12 stukken.

9—13. Bodboeken, 1692—1811. 5 deelen.

14. Bodbrieven, 1729—1810. 1308 stukken.

15. Allerhande acten, 1645—1793. 19 stukken.

16 en 17. Besteedboeken van de armenkinderen, 1683—1809. 2 deelen.

18. Besteedboek van arme personen, 1748—1809. 1 deel.

19. Verhuurboek van de kerk- en armenlanden bevattende verhuringen gehouden ten overstaan eerst van baljuw en leenmannen van Voorne, daarna van schout en schepenen, 1690—1809. 1 deel.

20. Memories van leges wegens verhuringen van de kerk- en armenlanden, 1760, 1767 en 1774. 3 stukken.

21. Akten van taxatie en verzoeken daartoe, waaronder ook die betrekking hebben op Rugge, Klein-Oosterland en andere plaatsen, 1701—1811. 249 stukken.

VII. Rechterlijk archief van Rugge.

1. Reglement voor de rechtbank van Rugge, Groot- en Klein-Oosterland, gearresteerd door het departementaal bestuur van Holland, 1804. 1 stuk.

2. Requesten en andere ingekomen stukken van Rugge en

Klein-Oosterland, Oud en Nieuw Kleiburg, 1737—1811. 43 stukken.

3. Exploit door den bode gedaan, 1798. 1 stuk.

4. Stukken betreffende giften en overboekingen, 1696 en 1785. 2 stukken.

5 en 6. Bodboeken, 1747—1811. 2 deelen.

7. Bodbrieven, 1728—1811. 732 stukken.

8. Allerhande acten, 1645—1807. 8 stukken.

9. Acten van verhuring van armenlanden, ten overstaan van schout en schepenen van Rugge en Klein-Oosterland, 1663, 1676 en 1677. 3 stukken.

10. Acten van taxatie en verzoeken daartoe, waaronder ook die betrekking hebben op Klein-Oosterland en de Vier-Polders, 1670—1810. 223 stukken.

VIII. Rechterlijk archief van Klein-Oosterland.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1603, 1754 en 1792. 4 stukken.

2. Machtiging tot een gift, 1700. 1 stuk.

3 en 4. Bodboeken, 1625—1810. 2 deelen.

5. Bodbrieven, 1734—1810. 183 stukken.

6. Allerhande acten, 1631—1761. 11 stukken.

7. Acten van taxatie en verzoeken daartoe, waaronder ook een dat betrekking heeft op de Vier-Polders, 1671—1810. 119 stukken.

IX. Rechterlijk archief van de Vier-Polders genaamd 't Nieuwland.

1. Bodbrieven, 1811. 2 stukken.

2. Verklaringen van schout en schepenen van de opbrengst van te hunnen overstaan verpachte tienden, zoools zij ten kantore van den ontvanger-generaal geexhibeerd zijn, en eenige circulaires te dezer zake, 1766—1788. 25 stukken.

X. Rechterlijk archief van Naters en Pancrasgors.

Acte van taxatie en verzoek daartoe, 1782. 2 stukken.

Van het gemeentebestuur van Zegwaard:

XI. Rechterlijk archief van Zegwaard.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1642—1715. 8 stukken.

2. Rechtboek, 1616. 1 deel.

3. Stukken betreffende de rol, 1598—1798. 29 stukken.

4. Stukken betreffende preferenties, 1646—1775. 19 stukken.

5. Koopacten en andere stukken behoorende tot de protocollen van opdrachten en schuldbrieven, 1688—1794. 157 stukken.

6. Extracten uit testamenten en scheidingen en andere stukken gediend hebbende tot overboekingen, 1786—1794. 12 stukken.

7. Lijsten van berekeningen van de kosten van opdrachten en hypotheekbrieven, 1806—1808. 5 stukken.

8. Protocol van waarborgbrieven, 1587—1593. 1 deel.

9 en 10. Voorwaardenboeken van de vaste goederen, bevattende acten van openbaren verkoop, 1671—1727. 2 deelen.

11. Acten van openbare verkoopingen en verhuringen van onroerende goederen en bestedingen, 1665—1687, 1783—1793. 52 stukken.

12 - 45. Boelceel- of boelhuisboeken, 1640—1677 en 1680—1805. 34 deelen.

46. Boelceelen en stukken betreffende boelhuizen, 1641—1800. 241 stukken.

47. Volmachten en eene verklaring, 1645—1685. 8 stukken.

48—51. Register van acten van aanbreng, beëediging en taxatie van goederen, den 20sten penning subject, 1660—1704.
Register van acten als voren, sedert 1744—1749.
Copiën van acten als voren, 1705—1762.
Registers van copiën van acten, als voren, 1763—1805.

52. Acten van aanbreng en andere stukken betreffende de taxatie van goederen den 20sten penning subject, 1679—1794. 55 stukken.

53. Register van rekeningen wegens den aanbreng, beëediging

en taxatie van goederen het collaterale recht subject, voldaan, 1759—1774. 1 deel.

Van het gemeentebestuur van Ammerstol:

XII. Rechterlijk archief van Ammerstol.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1561—1747. 60 stukken.

2—6. Rechtboeken, 1578—1603, 1606—1810. 5 deelen.

In n°. 5 rekeningen van burgemeesteren der kerkinkomsten en uitgaven, 1669—1683.

7. Stukken betreffende civiele procedure, 1598—1665 12 stukken.

8—12. Protocollen van opdrachten, enz., 1604—1689, 1692—1808. 5 deelen.

13. Opdrachten en hypotheekbrieven, 1618, 1769, 1808—1811. 20 stukken.

14. Register van openbaren verkoop van onroerende en roerende goederen, aangifte van verkoop van onroerende goederen, en aangifte en taxatie voor het collateraal, 1736—1762. 1 deel.

15. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1597—1811. 53 stukken.

16. Register van openbaren verkoop van roerende goederen, 1762—1807. 1 deel.

17. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, 1761—1811. 7 stukken.

18. Testamenten, 1654—1810. 115 stukken.

19. Inventarissen en boedelscheidingen, 1702—1809. 54 stukken.

20. Acten van openbare verpachting van grienden, 1746—1810. 16 stukken.

21. Allerhande acten, 1612—1810. 79 stukken.

22 en 23. Register van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1668—1732, 1762—1811. 2 deelen.

Van het gemeentebestuur van Rietveld:

XIII. Rechterlijk archief van Rietveld en de Bree.

1 en 2. Rechtboeken, bevattende tevens huwelijksacten en naamlijsten van schepenen, 1632—1709, 1711—1800. 2 deelen.

3 en 4. Registers van opdrachten, schuldbrieven, taxatiën voor het collateraal, enz., 1719—1811, 2 deelen.

5. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1675—1677, 1744, 1755, 1762, 1766, 1768, 1776, 1780, 1783, 1784, 1787. 14 stukken.

6. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, XVIIIe eeuw. 64 stukken.

7. Allerhande acten, XVIIe eeuw. 37 stukken.

Van het gemeentebestuur van Capelle aan den IJssel:

XIV. Rechterlijk archief van Capelle aan den IJssel.

1. Ingekomen gedrukte aanschrijvingen en besluiten, 1807—1809. 10 stukken.

2. Register van de Hooge Vierschaar, 1689—1808, 1 deel.

3—12. Vierschaarboeken van de Lage Vierschaar, 1587—1607, 1612—1640, 1646—1769, 1771—1811. 10 deelen.

13. Interrogatien, uitspraken enz. voor de Lage Vierschaar, XVIIe en XVIIIe eeuw. 143 stukken.

14. Register van attestatien, 1646—1665. 1 deel.

15. Attestatien, 1669 en 1701. 7 stukken.

16. Register van sententien van preferentie, 1668—1679. 1 deel.

17. Declaratien van kosten in civiele proceduren, XVIIe en XVIIIe eeuw. 18 stukken.

18—36. Protocollen van opdrachten, enz., 1582—1611, 1617—1811. 19 deelen.

37. Minuut-protocol van opdrachten, enz. 1807—1808. 1 deel.

38. Lijsten van gedane opdrachten, enz. 1807—1811. 9 stukken.

39. Opdrachten en hypotheekbrieven, 1694, 1699, 1759, 1807—1811. 54 stukken.

40—42. Registers van „scheepen kennisse" en aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1669—1808. 3 deelen.

43. Acten van aangifte van verkoop van onroerende goederen XVIIde tot XIXde eeuw. 531 stukken.

44—49. Registers van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1646—1754. 6 deelen.

50. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen' 1678, 1743, 1745—1759, 1761—1764, 1766—1773, 1776—1787' 1789—1811. 255 stukken.

51—66. Registers van openbaren verkoop van roerende goederen, 1666—1805. 16 deelen.

67. Boedelpapieren, XVIIde tot XIXde eeuw. 209 stukken.

68. Allerhande acten, XVIIde tot XIXde eeuw. 797 stukken.

69—72. Registers van aangifte voor het collateraal, 1658—1680, 1699—1757, 1761—1799, 1801—1808. 4 deelen.

Achter in n°. 70 aanteekening van de ontvangst wegens het trouwen 1695—1699.

73—76. Register van taxatie voor het collateraal, 1680—1806, 1808—1810. 4 deelen.

Van het gemeentebestuur van Wijngaarden:

XV. Rechterlijk archief van Wijngaarden en Ruybroek.

1 en 2. Vierschaarboeken van de Hooge en Lage Vierschaar, 1624—1698, 1701—1789. 2 deelen.

3. Register van interrogatiën, certificatiën, attestatiën, enz. voor de Lage Vierschaar, 1624—1745. 1 deel.

4 en 5. Register van opdrachten, enz. 1591—1773. 2 deelen.

6. Register van openbaren verkoop van roerende goederen, 1658—1679. 1 deel.

7. Allerhande acten, 1667, 1671, 1685, 1698, 1751, 1771, 1795—1811. 87 stukken.

8. Register van taxatie voor het collateraal, 1660—1805. 1 deel

Van het gemeentebestuur van Kedichem:

XVI. Rechterlijk archief van Oosterwijk.

Register inhoudende opdrachten van 1780—1784, aangiften en taxatiën voor het collateraal 1781—1801, staten van ontvangst van den 40sten en 80sten penning van 1780—1790; idem op het trouwen en begraven van 1780—1806. 1 deel.

Van het gemeentebestuur van Hillegom:

XVII. Rechterlijk archief van Hillegom.

1. Copie acte van opdracht, 1674. 1 stuk.

2. Acte van scheiding, 1805. 1 stuk.

Van het gemeentebestuur van Noordwijkerhout:

XVIII. Rechterlijk archief van Noordwijkerhout en de Zilk.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, XVIIe tot XIXe eeuw. 14 stukken.

2. Acte van arrest, presentatie, enz. 1806, 1808, 1810. 3 stukken.

3. Stukken betreffende insolvente boedels, 1732, 1733. 2 stukken.

4—6. Registers van opdrachten, enz. 1627—1628, 1634—1639 (fragment), 1653—1655. 3 deelen.

7. Lijsten van gedane opdrachten, 1808—1810. 9 stukken.

8 - 14. Registers van openbaren verkoop van roerende goederen, 1704—1733, 1742—1754, 1773 1811. 7 deelen.

15. Allerhande acten, XVIIe tot XIXe eeuw. 42 stukken.

16—19. Registers van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1728—1805, 1807—1811. 4 deelen.

Van het gemeentebestuur van Voorhout:

XIX. Rechterlijk archief van Voorhout.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1651, 1679, 1685, 1697, 1700, 1735, 1753, 1799. 8 stukken.

2. Opdracht en rentebrieven, 1733, 1741, 1763, 1771, 1773, 1776—1778, 1780—1783. 1785, 1787. 1788, 1791, 1793, 1794, 1797, 1798, 1801, 1803, 1805, 1806, 1807. 36 stukken.

Van het gemeentebestuur van Valkenburg:

XX. Rechterlijk archief van Valkenburg.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, XVIIe en XVIIIe eeuw. 26 stukken.

2. Processtukken in eene crimineele zaak voor de Hooge Vierschaar, 1766. 23 stukken.

3. Stukken betreffende civiele procedure, 1771, 1772, 1774—1778, 1782. 15 stukken.

4. Protocol van opdrachten, enz., 1803—1809. 1 deel.

5. Minuten van opdrachten, enz., 1715, 1751, 1755, 1757, 1758, 1774, 1795—1811. 237 stukken.

6. Stukken behoorende tot de registers van opdrachten, XVe, XVIIe tot XIXe eeuw. 78 stukken.

7. Register van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1758—1809. 1 deel.

8. Acten van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1809—1811. 14 stukken.

9. Boedelpapieren, 1764, 1772, 1775, 1781, 1810. 7 stukken.

10. Allerhande acten, XVIIIe eeuw. 8 stukken.

Van het gemeentebestuur van Katwijk:

XXI. Rechterlijk archief van de beide Katwijken en het Zand.

1. Register van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1729—1802. 1 deel.

2—5. Registers van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1710—1720, 1740—1803. 4 deelen.

Van het gemeentebestuur van Koudekerk:

XXII. Rechterlijk archief van Koudekerk.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1677, 1697, 1711. 5 stukken.

2. Register van preferentiën en seclusiën, 1684—1706. 1 deel.

3—6. Registers van opdrachten, enz., 1785—1808. 4 deelen.

7. Minuut-register van opdrachten, enz., 1686—1689. (fragment). 1 deel.

8. Minuut-acten van opdracht, enz., 1647, 1684—1693, 1698, 1701. 136 stukken.

9. Stukken behoorende tot de registers van opdrachten, 1612, 1642, 1694, 1709, 1719, 1720, 1754, 1784, 1787. 11 stukken.

10. Acten van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1686, 1693, 1698, 1699 1701—1708, 1712, 1720—1723, 1725—1733, 1737—1751, 1754—1757, 1759, 1760, 1762—1765, 1767—1790, 1792—1811. 406 stukken.

11. Exemplaren der generale voorwaarden van verkoopingen van onroerende goederen 4 stukken.

12. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1678, 1680, 1681, 1685—1689, 1692-1696, 1699, 1719—1766, 1768—1782, 1784—1809.

13—26. Registers van openbaren verkoop van roerende goederen, 1702—1743, 1746—1811. 14 deelen.

27 en 28. „Boelhuisboeken van Friese en andere koeijen", 1715—1762. 2 deelen.

29. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, XVIIe tot XIXe eeuw. 171 stukken.

30. „Register van gedaane registratie ter secretarye", 1809—1811. 1 deel.

31. Register van allerhande acten, 1696—1711. 1 deel.

32. Allerhande acten, XVIIe en XVIIIe eeuw. 55 stukken.

33—37. Registers van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1703—1732, 1737—1811. 5 deelen.

Van het gemeentebestuur van Leiderdorp:

XXIII. Rechterlijk archief van Leiderdorp.

1—3. Registers van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1694—1811. 3 deelen.

Van het gemeentebestuur van Benthuizen:

XXIV. Rechterlijk archief van Benthuizen.

1. Publicatien, 1752, 1771, 1777, 1790. 6 stukken.

2. Acte van nonpræjudice van den Hove en Hooge Vierschaar van Rijnland, voor de Hooge Vierschaar van Benthuizen, 1804. 1 stuk.

3. Reglement voor de crimineele en civiele rechtbank vastgesteld in 1804. 1 stuk.

4. Stukken betreffende crimineele procedure voor de Hooge Vierschaar, 1753, 1759, 1773, 1777, 1783, 1784, 1786—1789, 1793, 1795, 1800, 1802, 1804. 17 stukken.

5. Akten van aangifte van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1759, 1790, 1791, 1799, 1802—1805, 1809—1811. 20 stukken.

6. Allerhande acten, XVIIe tot XIXe eeuw. 33 stukken.

7. Register van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1773—1805. 1 deel.

XXV. Rechterlijk archief van Hoogeveen.

Allerhande acten, XVIIIe en XIXe eeuw. 33 stukken.

XXVI. Rechterlijk archief van Zegwaard.

Register van opdrachten, 1773—1808. 1 deel.

Van het gemeentebestuur van Reeuwijk:

XXVII. Rechterlijk archief van Reeuwijk.

1—9. Vierschaarboeken, 1609—1650, 1652—1776, 1778—1807. 9 deelen.

10. Request, 1800. 1 stuk.

11. Acten van sommatie, renovatie en arrestatie, 1804. 7 stukken.

12. Opdracht en schuldbrieven, 1754, 1780, 1784, 1797—1799, 1801, 1807, 1808. 11 stukken.

13. Akten van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1734—1737, 1739, 1740, 1742, 1744—1753, 1756—1762, 1764, 1765, 1767—1786, 1788, 1792, 1797—1799, 1803—1810. 228 stukken.

14. Boedelscheidingen, 1740, 1749, 1788, 1802. 37 stukken.

15. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1808, 1809, 1811. 3 stukken.

16. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen,

1765, 1767, 1769—1771, 1774—1776, 1778—1782, 1784—1788, 1790—1796, 1798—1811. 123 stukken.

17—19. Registers van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1673—1766, 1768—1806. 3 deelen.

XXVIII. Rechterlijk archief van Sluipwijk.

1—5. Vierschaarboeken, 1692—1705, 1710—1778, 1780—1811. 5 deelen.

6. „Verbaal (der vergaderingen) van de civiele rechtbank", 1798—1811. 1 deel.

7. Stukken betreffende een insolventen boedel, 1808. 196 stukken.

8. Acten requisitoir, 1695, 1678, 1682, 1724, 1754, 1757, 1759, 1766, 1790, 1797, 1798. 23 stukken.

9. Register van volmachten tot opdrachten, enz. 1786—1805. 1 ongebonden deel.

10. Register van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1704—1708. 1 deel.

11. Acten van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1711, 1714, 1717—1737, 1739—1741, 1743—1746, 1749, 1752, 1753, 1755—1759, 1771—1784, 1786, 1788—1794, 1796—1801, 1803, 1804, 1806—1811. 328 stukken.

12. Exemplaren der generale voorwaarden van verkoopingen van onroerende goederen. 10 stukken.

13. Akten van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1609, 1712, 1714, 1717, 1718, 1720, 1722, 1723, 1725, 1727—1742, 1744—1747, 1751, 1753—1765, 1767, 1768, 1770—1772, 1774—1782, 1784, 1786—1790, 1792—1795, 1797, 1798, 1801, 1803—1805, 1807—1810. 305 stukken.

14—22. Allerhande acten, 1797—1810. 9 deelen.

23. Allerhande acten, 1727—1810. 15 stukken.

24 en 25. Registers van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1710—1811. 2 deelen.

XXIX. Rechterlijk archief van Middelburg.

1. „Ding & Rechtbouck" 1665 1810, waarin ook huwelijksacten. 1 deel.

2. Conclusiën, enz. 1799, 1807, 1809, 1810. 10 stukken.

3. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, 1797, 1799, 1802—1811. 39 stukken.

4. Register van aangifte en taxatie voor het collateraal. 1788—1805. 1 deel.

XXX. Rechterlijke archieven van het land van Stein, Willens en Kort Haarlem, Vrijhoef en Kalverenbroek.

Land van Stein, Willens & Kort Haarlem, Vrijhoef & Kalverenbroek.

1—3. Crimineele vonnisboeken van de Hooge Vierschaar, 1584—1662, 1684—1810. 3 deelen.

4. Crimineele processtukken, 1686, 1687, 1689, 1693, 1704, 1706, 1806—1810. 10 stukken.

5. Interrogatiën, 1801—1804.

Land van Stein, Willens en Kort Haarlem.

6. Schuldbrieven ten behoeve van Lambert Pieters (authentieke copiën) 1549—1570. 1 deel.

7—10. Vierschaarboeken, 1582—1618, 1674—1810. 4 deelen.

11. Civiele processtukken, 1701. 7 stukken.

12. Acten van arrest, 1683, 1708. 2 stukken.

13. Requesten, 1753, 1758, 1761, 1766, 1777, 1780, 1798. 9 stukken.

14—23. Registers van opdrachten, enz., 1599—1617, 1619—1636, 1778—1807. 10 deelen.

24. „Decreet-bouck". 1676—1741. 1 deel.

25. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1677, 1684, 1685, 1694. 6 stukken.

26. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, 1683, 1685, 1691, 1693—1695. 15 stukken.

27. Boedelscheidingen, 1699, 1704, 1809. 3 stukken.

28 en 29. Register van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1747—1811. 2 deelen.

Vrijhoef en Kalverbroek.

30. Protocol van opdrachten, 1611—1643. 1 deel.

Van het gemeentebestuur van Peursum:

XXXI. Rechterlijk archief van Peursum.

1. Losrentebrief, 1519. 1 charter.

2. Vidimus van eene obligatie van 1514—1554. 1 charter.

XXXII. Rechterlijk archief van Giessen-Nieuwkerk.

Gerechtelijke verklaring omtrent de opvolging in eigendom van een stuk land, 1541. 1 charter.

XXXIII. Rechterlijk archief van Brantwijk.

Akten van openbaren verkoop van roerende goederen, 1739, 1760. 2 stukken.

Van het gemeentebestuur van Giessendam:

XXXIV. 1. Leenregister van de heerlijkheid Giessen-Oudekerk, 1682—1793. 1 deel.

2. „Annotatiën rakende de leenlanden tot de heerlijkheijt Giessen-Oudekerck gehoorende met de namen der leenmannen op wien deselve leenen in der tijt verheven werden", 1691—1765. 1 deel.

Van het gemeentebestuur van Bleskensgraaf:

XXXV. Rechterlijk archief van Bleskensgraaf.

1. Ingekomen stukken, 1692, 1695, 1696. 4 stukken.

2. Interrogatiën, 1683, 168? 2 stukken.

3. Stukken betreffende civiele procedure, 1691, 1695, 1785. 3 stukken.

4. Insolvente boedels, 1680, 1723, 1784. 4 stukken.

5. Register van openbaren verkoop van roerende goederen en van verpachting van landerijen, enz., 1758—1787. 1 deel.

6. Acten van uitbesteding van armen, 1677—1711. 11 stukken.

7. Acten van verhuring van Heilige Geestlanden, XVIIde en XVIIIde eeuw. 30 stukken.

8. Allerhande acten, XVIIde en XVIIIde eeuw. 36 stukken

9—11. Registers van aangifte en taxatie voor het collateraal 1701—1731, 1739—1802. 3 deelen.

XXXVI. Rechterlijk archief van Hofwegen.

Register van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1749—1783. 1 deel.

Van het gemeentebestuur van Langerak:

XXXVII. Rechterlijk archief van Langerak.

1 en 2. Resolutieboeken, 1587—1655, 1662—1734. 2 deelen

. 3. Een band zonder inhoud met hèt opschrift: „Register in sich begrijpende officiers saaken geventileerd werdende voor schepenen der Baronnie Langerack 1693". 1 stuk.

4. „Rolle ofte vierschaerboeck", 1649—1718, 1720—1726. 1 deel.

5—7. „Eygenboucken": registers van opdrachten, 1600—1686. 3 deelen.

8. Lijsten van de opdragten, vestenisse, cessien-, permutatien, overboekingen en diergelijcke gevallen en van de overleden personen" 1668—1728, (met erfpachtbrieven van 1629, 1640, 1620, 1628). 1 deel.

9 en 10. Registers van rentebrieven, 1611—1728. 2 deelen.

11. Acten van openbaren verkoop van onroerende en roerende goederen en van verpachtingen, XVIIe tot XIXe eeuw. 324 stukken.

12. Register van openbare verpachtingen, verkoop van roerende goederen en aanbestedingen, 1789—1810. 1 deel.

13. Register van testamenten, 1614—1673. 1 deel.

14—18. Registers van allerhande acten, 1608—1726, 1735—1765. 5 deelen.

19. Allerhande acten, 1684, 1685, 1687, 1738, 1761, 1770, 1773, 1774, 1799. 1806. 16 stukken.

Van het gemeentebestuur van Hagestein

XXXVIII. Rechterlijk archief van Hagestein.

1. Register van resolutiën, ordonnantiën, testamenten, attestatiën, doodschouwingen, kerkelijke acten, enz., 1690—1757. 1 deel.

2. Resolutieboek, 1756—1784. 1 deel.

3—16. Rechtboeken, 1515—1519, 1521—1525, (fragment), 1533—1537, 1539, (fragment), 1547—1550, 1554, 1555, 1567—1571, 1577—1581, 1586—1591, 1596—1608 (fragment), 1636—1648 (fragment) 1657—1664. 14 deelen.

In deel 13 bevinden zich tevens verkoopacten van tienden, 1648—1675.

17. Stukken betreffende civiele procedure, 1645—1658, 1685, 1703, 1710, 1735. 1 lias en 8 stukken.

18—20. Pandboeken, 1542—1544, 1548—1550, 1596—1608. 3 deelen.

21. Register van opdrachten, rentebrieven, enz., 1546—1549 (fragment). 1 deel.

22. Opdrachten, rentebrieven, enz. XVIe tot XVIIIe eeuw. 123 stukken en 1 lias.

23. Register van verkoop van tienden, 1648—1675. 1 deel.

24—26. Registers van allerhande acten, 1648—1669, 1688—1724. 3 deelen.

27. Allerhande acten, XVIIe en XVIIIe eeuw. 18 stukken.

Van het gemeentebestuur van Everdingen:

XXXIX. Rechterlijk archief van Everdingen, Zijderveld en Goilverdingen.

1. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, 1810, 1811. 9 stukken.

2. Allerhande acten, 1802, 1805—1808. 8 stukken.

Van het gemeentebestuur van Amsterdam:

XL. „Algemeene rekening aantoonende de hoegrootheid der Oost-Indische remises in goederen en geld en het gebruik van die remises gemaakt" over 1847 en 1848 en 1e—4e suppletoire rekening over 1844—1847. 1e deel.

Van het gemeentebestuur van Leiden:

XLI. Get. wereldkaart, vermoedelijk uit de tweede helft der XVIIe eeuw. 1 stuk.

Van den heer G. C. D. d'Aumale baron van Hardenbroek van Hardenbroek door tusschenkomst van den Archivaris in de provincie Utrecht:

XLII. Afkomstig van:

(Wouter van Matenesse, baljuw van Gooiland en kastelein van Muiden, † 1551.)

1. Register van plakkaten van Karel V tegen bedelaars, lediggangers, enz. 1520—1552.
Plakkaat van Karel V over het brouwen van bier, 18 Januari 1549. Copie. 2 stukken.

2. Commissie van Karel V voor Jan van Chanu als kastelein van Muiden en baljuw van Gooiland, 4 Juli 1541. Copie. 1 stuk.

3. Gerechtelijke verklaringen afgelegd door en voor schout en schepenen van Naarden, 1547 en 1548. Copie. 1 stuk.

Karel van Matenesse, ruwaard, baljuw en dijkgraaf van den lande van Putten, 1601—1625.

4. Register van privileges, handvesten en keuren door de heeren van Putten en graven van Holland aan den lande van Putten en de stad Geervliet verleend, 1381—1573. 1 deel.

5. Extracten uit het Mannen-vonnisboek van Putten, 1541 en 1546. (Fragment). Copie. 1 stuk.

6—8. „'t Manne vonnisbouck van den lande van Putte", 1 Juli 1553 22 November 1555, 22 Juni 1556—26 October 1557, 22 November 1557—22 October en 1571, 10 September 1576—23 December 1578. 3 deelen.

9. „Weesbouck van de camere van Putten" keur en ordonnancie voor de Weeskamer van Baljuw en leenmannen van den lande van Putten, 10 November 1587. 1 deel.

Perkament, geteekend door Baljuw en leenmannen met geschonden zegels.

10. Autorisaties van den ruwaard en baljuw en diens stedehouder voor „den mannenbode" van den lande van Putten om verschillende personen te insinueeren, 1601, 1603 en 1618. 6 stukken.

11. Instructies van Karel van Matenesse voor zijne stedehouders in het baljuwschap van Putten, 1601—1604. 3 stukken.

12. Eeden afgelegd door stedehouders en andere ambtenaren in het baljuwschap van Putten in handen van den ruwaard en baljuw en ten overstaan van schepenen van Geervliet of leenmannen van Putten, 1602—1613. 5 stukken.

13. Request van den ruwaard en baljuw van den lande van Putten aan Gecommitteerde Raden, met kantbeschikking van 9 Februari 1605, betreffende het bewaken van de Maas door de ingezetenen van den ring van Putten, 't Zuidland, Piershil en den Korendijk.

Gijsbrecht van Matenesse, lid van de Ridderschap van Holland.

14. Beschrijvingsbrieven, minuut-adviezen van van Matenesse en andere stukken betreffende het verhandelde in het college van de Ridderschap over het verzoek der stad Leiden om het dijkgraafschap van Rijnland voor een harer regenten, 1666, requesten van eenige dorpen in Noordholland aan de Ridderschap, memories, extr. resolutiën van de Staten van Holland en andere stukken betreffende de neringen ten platten lande, 1669 enz., en stukken betreffende een geschil tusschen de leden van de Ridderschap van Holland over het assumeeren van een nieuw lid in de plaats van den overleden heer van Noordwijk, 1669. 40 stukken.

Gijsbert Jan van Hardenbroek van Lockhorst, lid van de Generaliteits Rekenkamer, 1742, raad en rentmeester-generaal der domeinen, gedeputeerde ter vergadering van de Staten-Generaal wegens de Ridderschap van Utrecht, 1768.

15. Missiven betreffende buitenlandsche aangelegenheden o. a. van de Staten-Generaal aan den Koning van Engeland, 2 April 1734, van de kardinaal de Fleury aan den heer Chauvelin, 21 Februari 1737 enz., 1732—1745. Copiën. 12 stukken.

16. Stukken betreffende het geschil tusschen de verschillende provinciën over het gelijktijdig sessie nemen door Lubbert Adolf Torck, heer van Roosendaal, in den Raad van State en in het college ter Admiraliteit te Amsterdam, 1741—1747, Copiën. 23 stukken.

17. Missive van den Prins van Oranje aan de Staten-Generaal waarbij Z. H. verklaart de hem aangeboden functie van luitenant-

generaal niet te kunnen aanvaarden, 17 October 1742. Copie. 1 stuk.

18. Missive van den raad der stad en republiek Bern aan de Staten-Generaal, 10 Mei 1775. Copie. 1 stuk.

19. „Relation de la descente des Espagnols à Algers par lettre du 17 Juillet 1775." Copie. 1 stuk.

20. Stukken betreffende het vaststellen van den juisten datum tot de viering van het Paaschfeest in 1778, 1775—1778. Copiën. 9 stukken.

Verschillende personen meerendeels betreffende Holland en de Generaliteit.

21. Handvest van Hertog Willem van Beijeren, waarbij hij zich jegens allen die hem in den oorlog hebben gesteund verbindt, om zonder hun toestemming zijn vijanden of hun helpers niet in het graafschap toe te laten en waarbij hij tevens zijn erfopvolging regelt, 23 Mei 1351, Copie. 1 stuk.

22. Stukken betreffende de klachten van Hollandsche ingezetenen, die in het Sticht „gegoet ende gelant" zijn over den aanslag van „haere landen in de beede der Ko. Mat. onlanx geconsenteert bij die drie staten slants van Utrecht", 1530 en 1531. Copie. 1 stuk.

23. Missive van Koning Philips II aan Hertog Ernst van Grubenhage, geschreven uit Madrid 31 Januari 1567. Copie. 1 stuk.

24. Verklaringen gewisseld tusschen en artikelen gesloten door de gecommitteerden van de Staten-Generaal en den Hertog van Anjou over de opdracht der landvoogdij, 1580 en 1581. Copie. 1 stuk.

25. Extract uit de resolutiën van de Staten-Generaal, 27 Maart 1581, memorie over de oorzaken van de gebreken in de Regeering en de middelen welke gecommitteerden van de Staten tot verbetering daarvan hebben voorgesteld, „ordonnancie geconcipieert opte vergaderinge ende besoigne van de Staten van Holland" en instructie voor den landsadvocaat en voor de gecommitteerde Raden; zonder datum. Copie. 1 stuk.

26. Staatkundig vertoog van Olevanus Pradulemtis (?) als antwoord op een aan hem gericht verzoek, 13 November 1584. (Latijn). Copie. 1 stuk.

27. Provisioneel tractaat gesloten tusschen de gedeputeerden van de Koningin van Engeland en der Staten-Generaal over de door Engeland te verleenen hulptroepen tot ontzet van Antwerpen, 2 Augustus 1585.
Acte van indemniteit voor de Koningin van Engeland waarbij haar, voor de te verleenen hulp gedurende den oorlog, de steden den Briel en Vlissingen benevens het kasteel Rammekens in pandschap worden gegeven, 10 Augustus 1585.
Stukken betreffende de onderhandelingen van de gedeputeerden der Staten-Generaal met den graaf van Leycester, September 1585—Februari 1586. Copiën. (2 exemplaren). 2 stukken.

Op een van deze exemplaren komt in dorso de hand voor van jhr Adam van Lockhorst heer van Zuilen.

28. Formulier van eed voor de Engelsche officieren in garnizoen in de pandsteden aan de Koningin van Engeland en aan de Staten-Generaal. Copie. 1 stuk.

Op dit stuk komt in dorso de hand voor van jhr. Adam van Lockhorst heer van Zuilen.

29. Relaas van de onderhandelingen der gedeputeerden van de Staten-Generaal met den graaf van Leycester over de opdracht der landvoogdij, 17--21 Januari 1586. Copie. 2 stukken.

30. Toespraak tot den graaf van Leycester in de vergadering der Staten-Generaal en zijn antwoord daarop, 1586. Copie 1 stuk.

Op dit stuk komt in dorso de hand voor van jhr. Adam van Lockhorst heer van Zuilen.

31. Missive van den graaf van Leycester aan de Staten van Holland over het houden van een synode in den Haag, geschreven uit Utrecht, 15 Juli 1586. Copie. 1 stuk.

32. Missiven van de Staten-Generaal en van de Staten van Friesland aan den graaf van Leycester, 4 Februari, 15 Augustus en 15 September en resoluties van de Staten-Generaal van 15 en 16Augustus 1587. Copie. 3 stukken.

33. Extract-missiven van den graaf van Leycester aan de Staten-Generaal, geschreven uit Vlissingen, 26 November en 6 December 1587. Copie. 2 stukken.

34. Remonstrantie overgegeven door Guilliam Mostert aan de Koningin van Engeland tot verontschuldiging van het gedrag van den overste Sonoy te Medemblik. Londen 27 Maart 1588 (in het Fransch). Copie. 1 stuk.

(Holl. vertaling hiervan uitgegeven bij Bor, dl. III p. 214).

35. Approbatie van Prins Maurits op een accoord gesloten tusschen zijn Gedeputeerden en die van baron de Willugby, luitenant-generaal van de Engelsche hulptroepen met den overste de Sonoy, 21 April 1588. Copie. 1 stuk.

36. Verklaringen afgelegd door Don Diego Pimentel, bevelhebber en andere schepelingen van een door Pieter van der Does veroverd Spaansch schip, 1588.

Verklaringen afgelegd door Jan Heyndricksz, schipper en Jacob . . . . beiden aan boord van een door de Hollanders veroverd Spaansch schip over de gesteldheid der Spaansche vloot en het treffen met de Engelschen. 's Gravenhage 11 Augustus 1588.

Missive van Claes de Bie aan Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit van Zuid-Holland, Maas en Waal, resideerende te Rotterdam, geschreven uit Middelburg 7 Augustus 1588 en verklaringen afgelegd door Hollandsche schippers komende van Calais over de gesteldheid der Spaansche Armade en het treffen met de Engelsche vloot, 1588. Copiën. 1 stuk.

37. „Memorie" van de Staten-Generaal voor de Gedeputeerden naar de Koningin van Engeland, 12 Mei 1589. Copie. 1 stuk.

38. Missive van koning Hendrik IV van Frankrijk aan de Staten-Generaal over een aan hem geleend bedrag van 100 000 gulden, 20 April 1593, (in het Fransch). Copie. 1 stuk.

39. Rapport van Fr. Junius, L. Trelcasius, Fr. Gomarus en Joh. Utenbogaert over de rechtzinnigheid van Cornelis Wiggersz, predikant te Hoorn en diens geschriften, 6 September 1595. Copie. 1 stuk.

40. Resolutie van de Staten van Zeeland over de waarde der muntspeciën in de vereenigde Nederlanden, 15 Maart, en missive van de Staten-Generaal aan de Staten en aan de zes steden van Zeeland over dit onderwerp, 26 Maart 1596. Copie. 4 stukken.

41. Conditien waarop door Laurens de Vuillermin, Paul de la Treille en Georg Boilles de metaalmijnen in de heerlijkheid Faulcongne (Faucogney) in Bourgogne gepacht zijn. (3) September 1598. Copie; (in het Fransch). 1 stuk.

42. Memorie over de krijgstoerustingen in Engeland, Frankrijk en Italië, geschreven uit de (Zuidelijke Nederlanden) ? zonder datum. Copie. 1 stuk.

43. Korte aanteekeningen uit de „articles que les ambassa-

deurs de Sa Majesté Catholique proposent aux Estatz d'Hollande". 1 stuk.

44. Korte aanteekeningen uit de resolutien van de Staten-Generaal, 1611—1633. 1 stuk.

45. „Sommier verbael van de ordre, die in des Generaliteytsrekencamer gemeenlick wordt geobserveert int hooren en de sluyten van de declaratien der respective provincien". 6 Mei 1625. Copie. 1 stuk.

46. „Extract ut eenen brieff van Grenoble" handelende over zekeren volksprediker genaamd Cakart, 19 Juni 1641. Copie. 1 stuk.

47. Extract-resolutien Staten-Generaal, 1624—1690. Copie. 1 stuk.

48. Rapport van den Raad van State aan de Staten-Generaal over het „debat" door den heer Eedelheer, gecommitteerde van den aartshertog Leopold en van de Staten van Brabant aan H. H. M. overgeleverd „raeckende de retorsionele bede", 4 Januari 1650. 4 stukken.

Op dit stuk komt in dorso de hand voor van jhr. Adam van Lockhorst, heer van Zuilen.

49. Inventaris van de registers en stukken van het college van de Lek, berustende onder den secretaris van de Vijf Heeren Landen, nà 1739. 1 stuk.

Van den heer D. J. Beck te 's Gravenhage:

XLIII. 1. Diplomen van verheffing van Maarten Tromp door Lodewijk XIII, koning van Frankrijk, tot den adelstand, 13 Januari 1640; van denzelfde door Karel I, koning van Engeland tot ridder, 20 Mei 1642 en van Cornelis Tromp door Christiaan V, koning van Denemarken tot graaf van „Sylliesborg" (Selsburg), 3 December 1676. 3 charters.

2. Lastbrief van den admiraal Tromp voor den kapitein Jan Egbertsz. Doms, gegeven op het schip Brederode, 4 December 1652, 1 stuk.

3. Verklaring van Prins Willem III dat de benoeming van „den Grave" (Cornelis) Tromp tot luitenant-admiraal-generaal, in de plaats van de Ruyter, onmiddellijk na diens overlijden is ingegaan, 12 October 1679. 1 stuk.

Van mr. W. R. Baron van Lynden te Haarlem:

XLIV. 1. Missive van Prins Frederik Hendrik aan de Staten van Holland, waarbij Z. H. verklaart uit een nominatie van drie personen tot griffier van den Hoogen Raad gekozen te hebben mr. Willem Dedel, 29 April 1644. 1 stuk.

2. Missive van Prins Maurits aan de Admiraliteit in Noordholland, 5 Mei 1587.

Missive van de Staten-Generaal en van Maarten Tromp aan de Admiraliteit in Zeeland, 14 Augustus 1815 en 20 Juni 1639.

Missive van Michiel de Ruyter aan eene Admiraliteit, 28 Juni 1667.

Extract-resolutiën en missiven van de Staten-Generaal betreffende zeezaken 1672, gedrukt en geschreven. 19 stukken.

Deze stukken zijn afkomstig van het in 1844 verbrande archief der Marine.

3. Acte van Maarten Tromp voor den kapitein-ter-zee Pieter Braekel, 25 November 1644. 1 stuk.

4. Commissie van Prins Willem III voor Cornelis van Brakel als kapitein-ter-zee, 15 Mei 1689. 1 stuk..

5. „Reglement, waernaer de trouppes van den Coningh in de quartieren sich reguleeren, ten reguarde van de betaelinge", Order aan het leger, gegeven door Prins Willem III te „Excester", 14 November 1688. 1 stuk.

6. Extract-resolutiën van de Staten-Generaal met begeleidende missiven aan den Gouverneur van Namen, voor het meerendeel betreffende het houden van een „danck-, vast- en bededag", 1742—1782. 26 stukken.

7. Acte van Prins Willem V voor den cornet-titulair Adolph Hendrik Brousson om in plaats van den gelicentieerden luitenant den cornet-titulair J. C. de Landré een gedeelte van diens tractement te ontvangen, 21 Maart 1769. 1 stuk.

8. Copie-memorie van den luitenant-admiraal van Kingsbergen over het op- en inrichten van kustbatterijen met een begeleidend schrijven van Prins Willem V aan Gecommitteerde Raden, 29 Augustus 1793. 2 stukken.

9. Brief van den Prins van Oranje aan . . . . . ? over een vacature bij den Domeinraad, geschreven uit Groningen, 9 Mei 1739, en van Prinses Wilhelmina van Pruisen aan . . . . . . ?

over den burggraaf van Lijnden, geschreven uit den Haag, 27 April 1789, 2 stukken.

10. Missive van den Erfprins van Oranje aan den auditeur militair-generaal Ragay te Gorinchem over het remplaceeren van een lid van den krijgsraad, 7 October 1794. 1 stuk.

Van jhrJ. G.. van der Goes van Naters te 's Gravenhage

XLV. Waarschijnlijk afkomstig van:

Adriaan van der Goes, heer van Naters, beleend 1670, overleden 1722, burgemeester van Delft, lid van de Staten van Holland.

1. Staat van oorlog, 1652. 1 deel.

2. Concept-missise van Badjuw en Leenmannen van Voorne aan de Staten van Holland, (1678?). 1 stuk.

3. Stukken betreffende den admodiateur der convooien en licenten Willem van Nieupoort, 1687—1692. 15 stukken.

4. Brieven van van Beuningen aan Heinsius pensionaris van Delft en bewindhebber der Oost-Indische compagnie en andere stukken betreffende het redres der zaken van de Oost-Indische compagnie, behandeld in het Haagsch Besogne van den jare 1688. 36 stukken.

5. „Summier der consideratiën van de Staten van Zeeland nopende het avancement van den Prins van Oranje mitsgaders de refutatie van dien". 1 stuk.

6. „Instructie voor de Gecommitteerden in des Generaliteits-rekenkamer, dienende tot liquidatie van de respective provinciën". 1 stuk.

7. „Consideratiën van een vreemdelingh gelaten aen de Staten van Holland int jaer 1648". H. S. 1 stuk.

8. „Een korte staat en beschrijving van de regeringe van de Seven Vereenigde Provinciën van de Nederlanden". H. S. begin der XVIIIde eeuw. 1 deel.

Mr. Cornelis van der Goes, 1688—1764. raad, burgemeester en hoofdofficier van Delft, ontvanger der gemeene landsmiddelen, gecommitteerde ter Admiraliteit op de Maas, lid van de Staten van Holland, 1744—1754, lid van den Raad van State, 1755—1758.

9. Verbaal gehouden door de heeren van Wassenaer, Vredenburch, Benting en Visscher, gecommitteerden van de Admiraliteit op de Maas „tot het visiteeren der boven comptoiren", 1731.
Verbaal gehouden als voren door de heeren van Essen, van der Burch, den Beer en Gomaer, 1734.
Verbaal gehouden door dezelfden, gecommitteerd „tot het visiteeren van de comptoiren in het Overquartier van Gelderlandt". Copie. 2 stukken.

10. Declaratie van gedane reiskosten door de heeren van Heekeren tot Roderlo en Ten Brink, gecommitteerden van den Raad van State „tot het doen van de verpagtinge der tienden langs de Maze over den oogst van den jaare 1753".
Declaratie als voren van den heer de Blocq van Kuffeler, 1754.
Declaratiën als voren van de heeren van der Goes en Burmania Rengers, 1755 en 1756. 7 stukken.

11. Lijst van de regenten, die door Prins Willem III in 1672 „in verscheijde steede uijt de regeeringe sijn geset", met gelijktijdige copie.
Lijst van de regenten van de provincie en stad van Utrecht, die door Prins Willem III „van haer bedieninge zijn geexcuseert, alsmede de persoonen die in desselfs plaetse zijn gesteld op den 20 April 1674". 3 stukken.

12. Copie-brieven van Prins Willem III aan Karel II, Lodewijk XIV, den graaf van Portland en lord Arlington, en van Karel II aan Willem III, 1672. 2 stukken.

13. Copie-resolutie van de stad Gouda over het opdragen van de Souvereiniteit aan Frankrijk, 23 September 1584. 1 stuk.

14. Memorie over het planetarium van Jan van Dam wonende te Amsterdam, bedoeld in de resolutie commissoriaa der Staten van Holland, 13 Maart 1738. 2 stukken.

15. Stukken over het verzoek van den polder van Roxenisse aan de Staten van Holland om vrijstelling van de gemeene landslasten, 1736. 4 stukken.

16. „Den staat van 't Ruremontsche Overquartier des Vorstendoms Gelre beschreven A°. 1729 door F. A. V. A."

17. Request van Willem Frederik baron van Gendt, heer van Oldersom aan het Gerecht van den Haag, Augustus 1723. 1 stuk.

Adriaan van der Goes, Raad, burgemeester en hoofdofficier van Delft, lid van de Staten van Holland, 1778—1787, lid van de commissie tot het defensiewezen, enz.

18—20. Verbaal der conferentien van de commissie tot de quotes, met bijlagen, 5 April 1786—29 Augustus 1788. 2 deelen en 65 stukken.

21—23. Verbaal der conferentien van de commissie tot het defensiewezen, met bijlagen, 6 April 1786—29 October 1789. 2 deelen en 131 stukken.

24. Concept-instructie van P. Paulus voor den admiraal van Holland en Westfriesland en voor den admiraal-generaal der Unie met een memorie over de wijze waarop hij deze instructies heeft samengsteld, en bijlagen, 6 April 1787. Copie. 10 stukken.

25. Missive van C. Munter aan A. van der Goes over de militaire jurisdictie in de provincie Gelderland, 28 April 1788. 2 stukken.

Mr. Cornelis van der Goes heer van Naters, 1766 - 1836. Raad en hoofdofficier van Delft.

26—28. Alphabetten op de crimineele sententien gewezen door het Hof, N°. I, 1784—1809, en in de steden van het Platte Land van Holland N°. I, 1795—1809, en N°. II, 1810 en 1811. 3 deelen en 2 stukken.

XLVI. Archief van mr. Adriaan en Cornelis van der Goes, commiezen-stapeliers der Generaliteits magazijnen te Delft.

1—2. Registers met copie-missiven van mrs A. en C. van der Goes, commiezen-stapeliers der Generaliteitsmagazijnen te Delft, gericht aan den Raad van State, 1 Juni 1793—4 Maart 1795, en aan het committé tot de Algemeene Zaken van het Bondgenootschap te Lande, 3 Mei 1795—26 December 1797. 2 deelen.

3—6. Ingekomen extract-resolutiën van den Raad van State, 1 Januari 1790—18 Februari 1795, en van het commité tot de Algemeene Zaken van het Bondgenootschap te Lande, 18 Maart 1795—29 December 1797. 4 deelen.

7 - 12. Rekeningen van mrs. A. en C. van der Goes commiezen-stapeliers van des Generaliteits magazijnen te Delft, wegens den inkoop en het maakloon van de ammunitie van oorlog, zoo voor den Raad van State als voor het committé tot de Algemeene

Zaken van het Bondgenootschap te Lande (geld- en magazijnrekeningen) 1794—1797; voor de rendanten. 6 deelen.

13. Magazijnsdeclaratieboek, 1785—1797. 1 deel.

14. Conditiën en voorwaarden tot den verkoop van ammunitie, extract-resolutiën van den Raad van State en van de Staten-Generaal, requesten aan den Raad van, en andere stukken verzameld door mrs. A. en C. van der Goes en betrekking hebbende op het ammunitiemagazijn te Delft. XVIIIe eeuw. 87 stukken.

Van mevrouw de weduwe Diemont, geboren van Alphen, door tusschenkomst van den heer T. de Witt Huberts, te Amsterdam.

XLVII. 1. Journaal gehouden door H. P. N. 't Hooft, luitenant ter zee 2e klasse aan boord van Z. M. schip Admiraal de Ruyter onder commando van den kapitein-luitenant Steven 't Hooft gedurende een reis naar Oost-Indië, met kaarten en teekeningen, 7 December 1814—30 November 1816. 1 deel.

2. Journaal gehouden door denzelfde aan boord van Z. M. schip Admiraal Evertsen onder commando van den kolonel ter zee D. H. Dietz, gedurende zijn verblijf in Oost-Indië. Vervolg van het voorgaande, 1 December 1816—21 April 1819. 1 deel, niet gebonden.

Dit Journaal bevat aanteekeningen over den opstand in de Molukken en over het eiland Diego Jarcia, waarop het scheepsvolk door een Amerikaanschen brik werd overgebracht, toen het schip op 10 April 1819 in zinkenden toestand verkeerde.

3. Journaal gehouden door denzelfde, als voren, nº. I en II, 29 October 1815—4 December 1819. 1 deel.

Dit journaal, beknopter en zakelijker als de beide voorgaande registers bevat aanteekeningen over het vervolg der reis van het eiland Diego Jarcia naar Mauritius en vervolgens naar het vaderland.

4. Journaal gehouden door denzelfde, luitenant ter zee 1ste klasse aan boord van Z. M. korvet de Lynx onder commando van den kapitein-luitenant ter zee J. P. M. Willinck, gedurende een reis naar de West- en Oost-Indiën, met kaarten en zeevaartkundige tabellen en aanteekeningen, 10 September 1823—15 Juli 1826. 1 deel, niet gebonden.

Het begin van dit journaal ontbreekt.

5. Journaal als voren, 5 Juni 1823—24 April 1824 en 15 Juli 1826—22 November 1826. 1 deel, niet gebonden.

Dit journaal, waarvan een gedeelte ontbreekt, is een in 't net geschreven copie, welke het vorige register aanvult.

6. Journaal gehouden op Z. M. schip de Ruyter door den kapitein-luitenant Steven 't Hooft gedurende „eene reise van Texel naar de Oost-Indiën en uitmakende een deel van het eskuader onder den schout bij nacht Buyskes", met kaarten, 29 October 1815—21 Mei 1816. 1 deel, niet gebonden.

Van den heer M. G. Wildeman te Haarlem:

XLVIII. Fragment-register met copie-acten geregistreerd in het register der appointementen van de Rekenkamer en in het register van de verpachting der officieren van Holland, 1695 en 1696. 2 stukken.

Vermoedelijk afkomstig van den rentmeester der domeinen van Zuidholland.

Van mr. J. H. C. Cazius te 's Hertogenbosch:

XLIX. Beleening door Jacob Baander, heer van en tot Wassenaer enz., van Agneta van Wouw, weduwe van Johan Onderwater, met 3 morgen $1^1/_2$ hont lands in het ambacht van Wateringen in Barnierswoninge, leenroerig aan de heerlijkheid Wassenaar en Zuidwijk, 5 Augustus 1662. 1 charter.

Van dr. K. W. M. Montijn te Vlaardingen:

L. Commissie van het Uitvoerend Bewind voor Willem Middelland van Rijssel als tweede luitenant bij de gewapende Burgerwacht in het Departenent van den Rijn, 2 Februari 1800. 1 charter.

B. Aangekocht.

Van den boekhandelaar Martinus Nijhoff te 's Gravenhage:

LI. Ter auctie van 16 Januari 1897.

Afkomstig van: mr. Hugo de Groot, raad en advocaat-fiscaal bij het Hof van Holland, 1607—1614, pensionaris van Rotterdam, 1613.

1. Brieven aan Hugo de Groot, instructies voor vrijbuiters, requesten aan de Admiraliteit te Amsterdam en andere stukken, meerendeels voornoemde Admiraliteit betreffende, minuut-requesten aan de Staten-Generaal, eigenhandig door de Groot geschreven aanteekeningen, enz., 1604—1612. Origineel en copie. 1 deel.

2. Brieven aan Hugo de Groot o. a. van Pieter van Leeuwen en Arent Muys van Holy, verklaringen afgelegd door Welgeboren mannen van Rijnland, stukken besreffende de grensscheiding tusschen Gooiland en het Sticht, stukken betreffende de heerlijkheid Altena, eigenhandig door de Groot geschreven aanteekeningen enz., 1567—1614. Origineel en copie. 1 deel.

3. Stukken betreffende een geschil tusschen de gemeenten Schagen, Nijendorpercogge en Geestmerambacht en de ingezetenen van Drechterland over het onderhoud van den Drechterlandschen zeedijk bij Winkel met aanteekeningen van de Groot als commissaris van de Staten van Holland, 1609; stukken betreffende „die verganckelickeyt ende verlandinghe van den reviere van de Ysele in Hollandt" met aanteekeningen van de Groot als gecommitteerde van de Rekenkamer „ter inspectie van de erven gelegen aan den IJsel", 1611. Origineel en copie. 1 deel.

mr. Willem van Citters? burgermeester van Middelburg.

4. Geschreven en gedrukte stukken betreffende de stad Middelburg, de provincie Zeeland, de West-Indische Compagnie en de regeering van de lande. Eerste helft der XVIIIe eeuw; meerendeels copiën. 1 deel.

Dit register bevat o. a. stukken betreffende een geschil tusschen de gemeenten Biervliet en Sluis over nieuw bedijkte landen onder Biervliet, ongeveer 1660—1670, met een kaartje.

J. H. Ising, chef van de generale secretarie bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

5. „Dispositiën" van den Minister van Binnenlandsche Zaken en van Eeredienst en Binnenlandsche Zaken „welke gebragt zijn ter kennisse van den Chef van den Generale Secretariaat ten einde daaraan executie te geven of om denzelven te strekken tot informatie en narigt" met index over 1810, 15 Mei 1808—31 December 1810. 181 stukken.

Van de boekhandelaren Frederik Muller en C°. te Amsterdam:

LII. Ter auctie van 16 Februari 1897.

1. Instructie voor mr. Pieter van Sinte Pieters, secretaris van het Hof van Holland, belast met een zending aan den graaf van Hoogstraten, stadhouder-generaal van Holland, Zeeland en Westfriesland, 19 Juni 1533, geteekend door den griffier J. de Jonge. 1 stuk.

2. Acte van de Staten-Generaal, van 15 Januari 1577, over onderhandelingen met Holland en Zeeland, betreffende gebannen personen uit Valenciennes en benoeming van drs. Leoninus en Boyemer om als commissarissen met den Prins van Oranje en de Staten van Holland over deze zaak te onderhandelen. (In het Fransch). 1 stuk.

3. Missive van de Staten-Generaal aan de Koningin van Engeland over onderhandelingen met Don Juan van Oostenrijk, 9 Februari 1577. (In het Fransch). 1 stuk.

4. Register met copie-missiven aan de Staten-Generaal, o. a. van Koningin Christine van Zweden, 1649, Graaf Maurits van Nassau, 1660, Christoph Bernard, bisschop van Munster e. a. en extract-resolutiën van de Staten-Generaal voornamelijk betreffende de oneenigheden tusschen den bisschop en de stad Munster, 1658—1661, 1618—1661. 1 deel.

5. Memorie van Johan van Oldenbarnevelt aan de Staten-Generaal over den toestand der vereenigde provinciën voornamelijk wat betreft de financiën en de religie, 1618. Copie. 1 stuk.

6. Brieven van Ph. Zoete de Houthain, officier in dienst van de Staten-Generaal, aan Christiaan Huyghens, secrectaris van den Raad van State, 4 Augustus 1622, 26 October en 6 November 1623. (In het Fransch). 3 stukken

7. Brief van François van Aerssen aan ..... tot aanbeveling van kapitein Nicolaï bij den Prins van Oranje, 6 October 1634. (In het Fransch). 1 stuk.

8. Missive van den Spaanschen ambassadeur, Anth. Brun aan (de Staten-Generaal ?), 2 October 1653. (In het het Fransch). 1 stuk.

9. Missive van Prins Willem V, aan den baljuw van 's Gravenhage over een request van de erven Christiaan Marcol, 20 Februari 1777. 1 stuk.

10. Aanschrijving van Prins Willem V aan den Hoogen Krijgsraad om „provisioneel geenerley actens van jurisdictie of geenerlei gezag te oeffenen op het territoir van de prov. Holland en Westfrieslant", 2 Juni 1783. 1 stuk.

11. Missive van de Staten-Generaal aan Prins Willem V, met een eigenhandig door Z. H. geschreven kantbeschikking, 28 Juni 1784. 1 stuk.

12. Copie-requesten van Johannes Claessen, predikant te Leerdam en van Paulus Cornelis Hoynck van Papendrecht aan Prins Willem V, 16 October 1787, met een eigenhandig door Z. H. geschreven kantbeschikking van 14 December 1788. 1 stuk.

13. Commissie van Prins Maurits van Nassau voor Pieter Dierix, kapitein van het schip De Witte Leeuw, varende op Oost-Indië, om met de inwoners van het koninkrijk Java, de stad Bantam „ende allen anderen wijderen oock naerden quartieren, daert hem belieft" handel te drijven, 6 November 1600. Translaat en notariëele copie van 26 Juli 1604. 1 stuk.

14. Memorie van Rijklof van Goens de jonge, gouvernenr te Colombo, voor den opperkoopman Pieter Verwer, commandant van de stad Nagapatnam met omliggende kantoren, 3 December 1679, Authentieke copie van 5 Augustus 1680. 1 stuk, afkomstig uit een register.

15. Register met zeevaartkundige aanteekeningen, beschrijvingen van zeekusten in Oost-Indië, „koerswijzingen" voor verschillende zeerouten o. a. tusschen Batavia en Japan, instructie voor de retourvloot, 27 December 1698, enz. 1 deel.

Aan de andere zijde van dit register is door Huybrecht Huybrechts grootboek gehouden, loopende van 1 Februari – Juni 1672, waarvan de eerste vier bladzijden ontbreken.

16. Beschrijving der landing en daarop gevolgde overwinning op den 18 Juni 1784 op de Rionezen (Riouwneezen) te Pulve Casapang in de bogt van Ponger bevogten, alsmede de gevolgen van die overwinning door het ontzetten van Malakka." 1 stuk.

Volgens een aanteekening op den kant schijnt dit stuk geschreven te zijn door majoor Hamel.

17. Plakkaat van de Staten Generaal, dd. 10 Juli 1606, met begeleidend schrijven aan de Admiraliteit te Middelburg. 1 stuk.

18. Extract-resolutiën en missiven van de Staten-Generaal voor de Admiraliteit te Rotterdam, 1631. 12 stukken, fragment register.

19. Als voren, 1686 en 1693. 6 stukken.

20. Missive van Maarten Tromp aan de verschillende Admiraliteiten, geschreven uit het schip Amalia, liggende voor Grevelingen, 5 Juni 1644. 1 stuk.

Nrs. 17—20 afkomstig uit het in 1844 verbrande Marine-archief.

Van den boekhandelaar R. W. P. de Vries, te Amsterdam,

LIII. Ter auctie van 15 November 1897.

1. „Copy Boek" van sententies en resoluties van Scheepskrijgsraden, waarin Gijsbert Arendsma van Idsinga eerst als luitenant en daarna als kapitein zitting had en hetwelk waarschijnlijk door hem is bijgehouden, 1726—1760. 1 deel.

2. „Ordonnancieboek" van de O. I. Compagnie. Register met copie-octrooien van de Staten-Generaal, -ordonnantiën, -keuren, -formulieren van eed voor de verschillende ambtenaren, contracten uit „de generale resolutiën des casteels Batavia"; copie scheepsraadvonnissen en copie-vonnis van den Raad van Justitie te Batavia, 1602—1685, met index. 1 deel.

De ordonnantien en instructies betreffen voornamelijk het plaatselijk bestuur te Batavia.

3. „Chinaas Regt". Ontwerp van een compendium der Chineesche wetten door Pieter Haksteen, secretaris van schepenen te Batavia met aanteekeningen van Reinier de Klerk, raad van Indië en door laatstgenoemden opgedragen aan Gouverneur-Generaal en Raden, 21 Februari 1761.

„Ordonnantie bevattende de nodige orders in de burgerlijke zamenleving der Chineesen in en buiten Batavia" enz., 29 Juli 1802. Copie. 1 deel.

Van den boekhandelaar J. M. Heberle, te Keulen:

LIV. 1. „Reise der Holländer unter Anführung des Generals Olivier de Noort durch die Magellanische Meer Enge um die Welt", 13 Sept. 1598—26 Aug. 1601. „Reise des Holländschen Admiral Georg Spilberg durch die Magellanische Meer Enge um die Welt," 8 Aug. 1614—1 Juli 1617.

„Schiffarth in die Südländer, gethan durch Jacob le Maire und Wilh. Corn. Schouten", 14 Juni 1615—1 Juli 1617. H. S. 4°. XVIIIe eeuw, met 8 get. kaarten. 1 deel.

2. „Copyboeck van Oostindische brieven" register van copiebrieven van den Amsterdamschen koopman Chastelein aan Cornelis Chastelein, raad van Nederlandsch-Indië, Anthony Chastelein, Nicolaes de Gyselaer, Mattheus Schenkenberg, Anthony Paroer en vele andere personen in Nederl. Indië, 1695—1730. 1 deel.

Van den heer Nardus Groen, te Leiden:

LV. 1. Overdracht van land in Aarlanderveen, 29 Augustus 1659. 2 charters.

2. Mandement penaal van het Hof van Holland waarbij Jacob America, baljuw, schout. secretaris enz. der heerlijkheid Vrijhoeven ter requisitie van Cornelis Bam, heer van Vrijhoeven, van zijn ambten vervallen wordt verklaard en acte van den deurwaarder, die de insinuatie gedaan heeft, 29 Juni 1679. 1 charter en 1 stuk.

3. Beëedigde verklaring, afgelegd voor schout en schepenen van Aarlanderveen, ten behoeve van Cornelis van Aerssen, heer van Aarlanderveen, betreffende de koorn-, smal- en krijtende tiend, aldaar, 17 en 19 Januari 1752. 1 stuk.

Van den heer R. Ottes Meyering, te Gasteren, door tusschenkomst van den Archivaris in Drenthe,

LVI. Get. kaart van het noordelijk gedeelte van den Atlantischen Oceaan, uit het laatst van de XVIIe eeuw.

C. In bruikleen ontvangen.

Van den heer C. J. Daendels te Apeldoorn:

LVII. Afkomstig van den generaal Herman Willem Daendels, (vgl. Aanwinsten 1894, n°. 40, 1)

„Charter voor de Aziatische bezittingen van de Bataafsche Republiek". Gedr. met eigenhandig door Daendels geschreven aanteekeningen op den kant.

„Relatif notulen van het Staat. bewind van den 27 Sept. 1804, n°. 19a."

NOTULEN

VAN DE

ACHTSTE BIJEENKOMST DER RIJKSARCHIVARISSEN

op Dinsdag 30 *November* 1897,
in het gebouw van het rijksarchief te 's Gravenhage,
des morgens te elf ure.

Aanwezig de algemeene rijksarchivaris jhr. mr. Th. H. F. van Riemsdijk, voorzitter; de archivarissen: in Zeeland mr. R. Fruin Th. Az., in Utrecht mr. S Muller Fz., in Noord-Brabant mr. A. C. Bondam, in Noord-Holland C. J. Gonnet, in Limburg A. J. Flament, in Friesland mr. J. L. Berns, in Groningen mr. J. A. Feith, in Overijssel mr. L. van Hasselt, in Gelderland mr. J. F. Bijleveld en in Drente mr. J. G. Ch. Joosting.

De Voorzitter opent de vergadering met een woord van welkom: het secretariaat wordt, nadat de heer Fruin zich verontschuldigd heeft, opgedragen aan den heer Joosting.

Vóór de behandeling der agenda, vraagt de heer Flament het woord, om bij den Voorzitter erop aan te dringen, dat de vergaderingen voortaan in een gunstiger seizoen worden gehouden, b. v. Mei of Juni.

De Voorzitter merkt op, dat de vergaderingen steeds worden uitgeschreven, nadat de heeren allen van hunne verloven zijn teruggekeerd, doch verklaart zich bereid op het gedaan verzoek te letten; waaraan de heer Muller den wensch toevoegt niet te vergaderen in Juni, om de vele vergaderingen, welke reeds in die maand worden gehouden.

De Voorzitter stelt aan de orde de agenda. De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft hem uitgenoodigd de meening

der rijksarchivarissen te vragen over eenige punten, die hij in den beschrijvingsbrief (1) heeft medegedeeld. Met het oog op den rijkdom aan stof, vreest hij, dat alles niet op één dag kan worden behandeld, en vraagt daarom, wanneer de vergadering, zoo noodig, zal voortgezet worden.

Na eene discussie, waaruit blijkt, dat de Minister de regeling van de werkzaamheden aan den Voorzitter, in overleg met de rijksarchivarissen had overgelaten, wordt door allen gedeeld de meening van den heer Bondam: dat alles niet kan afgehandeld worden, omdat sommige vraagpunten moeten worden gerenvoyeerd aan de rijksarchivarissen tot het indienen van memoriën, en dat het daarom het best is, af te doen, wat kan afgedaan worden, en in eene volgende jaarvergadering te beslissen op de vraagpunten, waarover eerst schriftelijke gedachtenwisseling gewenscht is.

De Voorzitter stelt alsnu aan de orde vraag 1 uit den beschrijvingsbrief:

Welke maatregelen zijn te nemen om de ordening, inventarisatie en goede bewaring der oude gemeente-, waterschaps-, veenderij- en kerkarchieven beter te verzekeren dan tot dusverre?

Hierbij is een overzicht te geven van hetgeen reeds gedaan is.

en wil, naar aanleiding daarvan, mededeelen, wat in Zuid-Holland is gedaan.

De heer van Hasselt acht het beter, dat die opgaven zullen gedaan worden in de in te dienen memoriën.

De Voorzitter wenscht dan te bespreken, welke punten in de memoriën zullen worden behandeld.

De heer Muller wil eerst over de maatregelen, die getroffen moeten worden, mededeeling laten doen en dan een overzicht van hetgeen gedaan is.

De Voorzitter doet mededeeling van zijne voorloopige memorie, waarin hij statistisch opsomt: hoevele gemeentearchieven in Zuid-Holland zijn, hoevele geregeld zijn, hoevele gemeenten archivarissen bezitten, en, in algemeene trekken,

---

(1) Zie bijlage 1.

wat de heer Hingman verrichtte, ook met betrekking tot de waterschaps- en kerkelijke archieven, en eindelijk wat een onderzoek van de kerkelijke archieven heeft opgeleverd, toen deze door de ambtenaren van het rijksarchief zijn nagegaan tijdens de overneming van de onder de gemeentebesturen berustende rechterlijke archieven.

De heer Bondam wijst erop, dat de Minister advies vraagt, welke maatregelen behooren te worden genomen, waaronder vallen de volgende vragen: Wie zal inventariseeren; — hoe zal het gedaan worden (terstond wetenschappelijk of eerst globaal?); — is pressie mogelijk te maken op de gemeentebesturen voor eene goede bewaring der archieven? Op die maatregelen valt in de vraag van den Minister de nadruk; het te geven overzicht van wat ten dezen geschied is, is daarin bijzaak; maar juist dit leidt tot uitstel van het advies, dat eerst naar aanleiding van het gevraagde overzicht kan gegeven worden, en dat misschien voor de verschillende provinciën eenigszins verschillend zal luiden, wat hij afleidt uit hetgeen hij, over het ten dezen aanzien reeds verrichte, in 1895 kon mededeelen in het Archievenblad.

De heer Joosting is eveneens van oordeel, dat de te nemen maatregelen de hoofdzaak zijn voor den Minister. Al kan hij het niet met zekerheid zeggen, hij vermoedt, dat de eerste vraag van den Minister gesteld is met het oog op eene quaestie, die zich met de gemeenten, waterschappen en veenderijen van Breukelen, Breukeleveen en Tienhoven heeft voorgedaan. Bij de regeling der gemeente- en waterschapsarchieven van wege Gedeputeerde Staten van Utrecht was zijn voorganger reeds op onwil te Breukelen gestuit. Toen later hem die regeling werd opgedragen, werd wederom door Breukelen regeling aangevraagd, doch toen Gedeputeerde Staten en hij diligent waren, liet Breukelen de zaak rusten zonder bericht. Pogingen door het provinciaal bestuur aangewend, bleken vruchteloos; hij meende daarom de zaak in zijn gedrukt verslag te moeten mededeelen. Dat verslag gaf echter den Minister aanleiding zich met de quaestie in te laten, en het gevolg daarvan is geweest, dat Gedeputeerde Staten in de laatste vergadering der Staten van Utrecht hebben ingediend het voorstel: in het algemeen reglement op de veenderijen op te nemen een artikel, waarbij verklaard wordt, dat goede administratie geacht wordt niet aanwezig te zijn en dus tusschenkomst van Gedeputeerde Staten geopend wordt, wanneer het archief van zulk een bestuur niet geregeld is.

De heer Bijleveld merkt naar aanleiding daarvan op, dat ook in Gelderland geen groote geneigdheid bij de gemeentebesturen schijnt te bestaan, hunne archieven door een deskundige te doen regelen. Buiten een negental gemeenten, wier archieven in vroegere jaren zijn geregeld, of die hunne archieven geheel of gedeeltelijk aan het rijk afstonden, heeft slechts ééne gemeente, Rheden, regeling gevraagd. Tiel, waar regeling hoog noodig scheen te zijn, wenschte van het aanbod tot regeling, althans voorloopig, geen gebruik te maken.

Indien er bepaald onwil tegen regeling mocht bestaan, zullen Gedeputeerde Staten daartegen moeten opkomen.

Ook de heer Feith wenscht medewerking van Gedeputeerde Staten, al is dit ten opzichte van gemeente-archieven misschien moeilijk. Ten opzichte der waterschapsarchieven kan veel goeds door de medewerking van Gedeputeerde Staten worden tot stand gebracht. In de provincie Groningen is in het vorige jaar een nieuw reglement voor de waterschappen door de Staten gemaakt, waarbij het toezicht van de Gedeputeerde Staten op de waterschappen zeer is verscherpt. Hoewel in dat reglement niet van de archieven wordt gesproken, maken de Gedeputeerde Staten van hun vermeerderden invloed gebruik om langs minnelijken, raadgevenden weg de besturen der waterschappen te permoveeren, hunne archieven naar het rijksarchiefdepôt in de provincie in veiligheid over te brengen. En met succes. Reeds zijn dientengevolge eenige omvangrijke waterschapsarchieven naar het rijksarchief overgebracht en zullen weldra andere volgen. Hij acht het gewenscht, dat de Minister uitlokke eene algemeene regeling voor de waterschapsarchieven.

De heer Muller acht het wenschelijk, ook deze mededeelingen in de in te dienen memoriën op te nemen.

De heer Fruin meende, dat de heer Bondam mededeelingen als de gehoorde, mondeling behandeld wenschte, doch is het met den heer Muller eens, dat het beter is, nu uitsluitend te bespreken, over welke punten de memoriën moeten loopen, opdat men later verkrijge eene mondelinge behandeling van de zaak, na schriftelijke voorbereiding.

De heer Van Hasselt voegt aan de door den heer Bondam voor de memoriën gestelde vragen deze toe: Wie zal de kosten der regeling dragen?

De heer Bondam wenschte niet de maatregelen reeds thans

te bespreken, maar de vragen op te sommen, die in de memoriën zouden beantwoord worden. Als eene vijfde vraag noemt hij: Wat moet de grens zijn in dezen tusschen oud en nieuw archief?

De Voorzitter meent, dat, zooals de vraag gesteld is, door den Minister verlangd wordt, dat de te nemen maatregelen nu zouden besproken worden. Het overzicht van hetgeen reeds gedaan is, kan, naar het hem voorkomt, later schriftelijk worden opgegeven.

De heer Fruin deelt deze meening niet: weten wij uit de memoriën, wat reeds geschied is en de wijze waarop dat tot stand kwam en hoe die regelingen aanvankelijk werken, dan kunnen wij met meer vrucht beantwoorden de vraag, hoe behoort te worden bevorderd, hetgeen nog te doen is. Nu behooren de punten voor de memoriën te worden vastgesteld.

De heer Feith zoude door den Voorzitter een groot aantal vragen willen gesteld zien met betrekking tot de te nemen maatregelen, en de antwoorden daarop met de overzichten van hetgeen gesteld is, later bespreken. Vraagpunten moeten gesteld worden om de antwoorden niet te veel uiteen te doen loopen.

Zonder hoofdelijke omvraag wordt besloten:

1°. thans alleen vast te stellen de vragen, welke in de memoriën zullen worden beantwoord met bijvoeging van een overzicht, wat reeds gedaan werd;

2°. die vragen te doen luiden:

a. Wie zal de regeling ten uitvoer brengen?

b. Op welke wijze zal die regeling geschieden, eerst globaal of dadelijk wetenschappelijk?

c. Wie zal de kosten daarvan dragen?

d. Hoe is de zaak het best te bevorderen en daarop toezicht uit te oefenen?

e. Hoever moet zich het begrip oude archieven uitstrekken?

3°. (op voorstel van den heer Feith) die vijf vragen te beantwoorden voor elk soort van archieven (gemeente-,

waterschaps-, veenderij- en kerkelijke archieven) afzonderlijk;

4°. (op voorstel van den Voorzitter) wat de kerkelijke archieven betreft, te onderscheiden tusschen de archieven van de kerkmeesters of kerkvoogden (kerkfabriek), die van den kerkeraad en die van de diaconie. Bij de Roomsch Katholieke kerkelijke archieven komen die van de pastorie in aanmerking. De archieven der decanaten, provinciale synoden en classes zullen zooveel mogelijk vermeld worden.

De Voorzitter stelt thans aan de orde de vraag: hoe het overzicht is in te richten?

De heer Fruin geeft een drietal vragen op, welke worden aangevuld, zoodat de vergadering besluit, dat geantwoord zal worden op de volgende vier vragen, wederom te stellen voor ieder der vier soorten van archieven afzonderlijk:

a. Welke archieven zijn wetenschappelijk geregeld, welke globaal of voorloopig? De archieven met name te vermelden.

b. Van welke archieven bestaan gedrukte inventarissen en van welke inventarissen bestaan duplicaten bij openbare colleges of inrichtingen?

c. Door wien zijn die archieven geregeld?

d. Welke waarborg bestaat er, dat de ingevoerde regeling bewaard blijft?

terwijl in het bizonder met betrekking tot de gemeente-archieven de vraag zal worden gesteld:

e. In hoeverre zijn de rechterlijke archieven van de gemeenten overgenomen?

Op voorstel van den heer Feith en den Voorzitter wordt besloten, de vragen van het overzicht te laten voorafgaan aan die betreffende de te nemen maatregelen, en dus voor ieder der vier soorten van archieven eene afzonderlijke memorie op te stellen, bevattende eerst het overzicht van wat ten deze gedaan is en dan eene opgave van de maatregelen, die genomen moeten worden, om te komen tot het ook door den Minister gewenschte resultaat.

De **Voorzitter** leest voor het tweede punt van den beschrijvingsbrief, luidende:

> *Welke heerlijkheids-archieven en leenkamer-archieven bestaan er nog in handen van particulieren? Wat kan de Regeering doen om die te verkrijgen en ten nutte van de geschiedenis te doen strekken?*

Hij merkt op, dat er hier sprake is van twee soorten van archieven, heerlijkheids- en leenkamer-archieven. De heerlijkheids-archieven zijn, voor zooveel Holland betreft, beschouwd als eigendomspapieren. Veel is er van verloren gegaan, maar toch zullen de meeste particulieren, die heerlijkheden bezitten, eenige papieren hebben. Wat betreft de leenkamer-archieven: uit lijsten, gemaakt ten tijde van Bakhuizen van den Brink, blijkt, dat er tijdens de Republiek zeker 59 leenkamers in Zuid-Holland hebben bestaan; de archieven van 17 berusten geheel of gedeeltelijk in het rijksarchief, de overige zijn te vinden in de archieven van aangrenzende steden of in handen van particulieren. De bekende aanschrijving dd. 1811 van den Intendant van Binnenlandsche Zaken aan de prefecten vermeldde de leenkamer-archieven als rechterlijke archieven; maar of dat terecht geschiedde, is de vraag. Nog niet werd beslist, of het rijk ze zoude kunnen opeischen. Ten slotte herinnert hij eraan, hoe in 1798 het leenrecht werd afgeschaft, hoe de registratuur in die leenregisters werd aangehouden bij publicatie van het Uitvoerend Bewind d.d. 7 Mei 1799 en dat naast de inschrijving in de registers der rechterlijke archieven; totdat eene publicatie van het Uitvoerend Bewind d.d. 1 Februari 1809 registratie in de leenregisters voor overbodig verklaarde ten aanzien van die goederen, welke sedert de afschaffing van het leenrecht van eigenaar veranderd en dus reeds in de openbare registers vermeld waren.

De heer **Muller** wijst op de splitsing, door den Voorzitter gemaakt in heerlijkheids- en leenkamer-archieven; hij deelt die meening, doch acht dan afzonderlijke behandeling gewenscht. Het recht van het rijk op de leenkamer-archieven acht hij geene open quaestie; zijne gronden geeft hij op in het voorwoord voor den inventaris der rechterlijke archieven in Utrecht. De heerlijkheids-archieven zijn ontaard in familie-archieven; die zijn dus niet opvraagbaar; zij bevatten weinig stukken meer over heerlijke rechten en hebben ook geen direct belang voor het rijk. Leenkamers behooren bij ridderhofsteden, niet noodzakelijk bij heerlijkheden, hoewel ze daar in den regel gevonden worden.

De Voorzitter meent, dat de leenkamer-archieven dikwijls een onderdeel van de heerlijkheids-archieven uitmaken, daar eene heerlijkheid een complex van rechten was, waartoe ook leenheerschap kon behooren. Omdat eene leenkamer echter verbonden kon zijn aan een hof of adellijk huis, dat in geene betrekking tot eene heerlijkheid stond, zal hij beide soorten van archieven afzonderlijk doen behandelen, het eerst de heerlijkheids-archieven.

De heer Fruin deelt mede, dat in Zeeland eene heerlijkheid pro indiviso door meerderen kan bezeten worden; men vindt daar naast het dorpsbestuur dikwijls een ambachtsbestuur. De archieven zijn daar dus wel van belang. Maar, zijns inziens, heeft de Regeering geen recht, afgifte te vorderen.

De heer Flament acht de heerlijkheids-archieven van belang om de overdrachtsbrieven der heerlijkheden en zoude wenschen aankoop, afgifte in bruikleen of afschrift van den inventaris.

De heer van Hasselt betwijfelt het resultaat, dat zulke pogingen van het rijk zullen hebben, althans wat Overijssel betreft. Hij kan zich bezwaarlijk voorstellen, dat de heeren van Rechteren van Almelo en de heeren Bentinck de archieven der heerlijkheden Almelo en Zalk, voor zooveel zij die nog onder zich mochten hebben, aan het rijk zouden willen afstaan, en of de heer Brants, eigenaar van de gepretendeerde heerlijkheid de Eeze, hierover anders zoude denken, is zeer twijfelachtig.

De heer Bondam meent, dat bij den Minister zwaarder weegt de vraag, welke archieven er zijn, dan op welke wijze die te verkrijgen zijn.

De heer Bijleveld zegt, dat ook in Geldeland afgifte en inzage geweigerd wordt.

De heer Gonnet kan over Noord-Holland betere berichten geven. Zijn depôt ontving reeds de archieven van twee heerlijkheden: Callantsoog en Spanbroek. Daarentegen leden zijne pogingen schipbreuk met betrekking tot het belangrijk archief der heerlijkheid „Heemstede", in bezit bij Mevrouw Beels van Heemstede te Amsterdam; ook het archief der heerlijkheid Assendelft kon hij nog niet verkrijgen. Hij gelooft echter wel, dat mettertijd regeling zal toegestaan worden, doch afgifte niet, in verband met de heerlijke rechten.

De heer Muller wijst erop, dat de Minister eene lijst wil hebben, doch zal voor Utrecht niet voor volledigheid kunnen instaan.

De Voorzitter verklaart eveneens volledige lijsten onmogelijk te achten. Wel blijkt de toestand van 1798 uit de naar aanleiding van art. 25 der algemeene beginselen der Staatsregeling van 1798 bij het Vertegenwoordigend Lichaam ingediende adressen van bezitters van rechten, die beschouwd werden uit het leenstelsel of leenrecht afkomstig te zijn. Op die adressen zijn twee alphabetische bladwijzers bewerkt, de eene voor de tienden, de andere voor de overige rechten, waaronder de heerlijke rechten behooren. Met behulp van die laatste lijst, die evenwel zeer summier is, zou men een vrij volledig overzicht kunnen geven van hen, die op het einde der vorige eeuw in het bezit waren van heerlijkheden en bijgevolg ook van de daartoe behoorende archieven.

De heer Muller geeft den Voorzitter in overweging, afschriften der ter tafel gebrachte lijst te zenden aan de rijksarchivarissen in de provinciën, opdat dezen, ieder voor zijne provincie, den tegenwoordigen toestand trachten op te sporen.

De Voorzitter verklaart zich bereid, extracten uit die lijst voor iedere provincie te doen vervaardigen, maar stelt in het licht, dat de toestand sedert 1798 weder veranderd is en het moeilijk is na te gaan, wie nu in het bezit der heerlijkheden zijn.

Eene discussie wordt alsnu gevoerd, naar aanleiding van een voorstel van den heer Gonnet, dat ieder rijksarchivaris de burgemeesters in zijne provincie om inlichting zou vragen, of door iemand, en zoo ja door wien, de titel gevoerd wordt van ambachtsheer (ambachtsvrouw) hunner gemeente. Daarbij wordt aangenomen, dat slechts dan eene heerlijkheid geacht zoude worden bestaan te hebben, wanneer daaraan civiele of civiele en crimineele jurisdictie verbonden was. De heer van Hasselt merkt evenwel op, dat hij nutteloos werk zoude verrichten, omdat in Overijssel slechts een paar heerlijkheden geweest zijn; en de heer Fruin maakt bezwaar, omdat hij dan zoude moeten schrijven aan alle burgemeesters van Staats-Vlaanderen, terwijl daar de heerlijkheden bij de invoering der Fransche wetgeving alle opgeheven zijn. Ook het vragen naar de heerlijkheidsarchieven heeft volgens veler meening bezwaar, omdat deze den burgemeesters waarschijnlijk onbekend zullen zijn; terwijl het

vragen naar bezitters van heerlijke rechten ook niet het noodige licht zal verschaffen. Nadat de heer Bondam zich heeft verklaard voor het inwinnen van inlichtingen, ten einde daarna aan den Minister te rapporteeren, — en de heer Muller daarentegen, met het oog op het feit, dat practisch resultaat door den Minister gewenscht, doch niet verkregen zal worden, informeeren ontraadt, — besluit de vergadering, met 6 tegen 5 stemmen, aan den Minister mede te deelen: dat eene lijst der heerlijkheids-archieven, in handen van particulieren niet volledig is op te geven, doch dat het middel om tot die kennis te geraken, zoude zijn, dat de Minister aan de besturen van die gemeenten, op wier gebied heerlijkheden hebben bestaan, vroeg, wie thans in het bezit zijn van rechten, welke tot die heerlijkheden hebben behoord. Hieruit zoude dan kunnen worden afgeleid, waar die heerlijkheids-archieven, zoo zij nog bestaan, zich kunnen bevinden.

Tegen stemden de heeren Muller, Bondam, Gonnet, Feith en Joosting.

De Voorzitter vraagt thans de meening der aanwezigen: hoe de Regeering die heerlijkheidsarchieven zoude kunnen verkrijgen?

De algemeene opinie is, dat de Regeering geene rechten zoude kunnen doen gelden, doch dat de rijksarchivarissen zouden kunnen trachten, die archieven in bruikleen (misschien eigendom) te verkrijgen voor het rijk.

Op de door den Voorzitter gestelde vraag, hoe die archieven ten dienste der geschiedenis zouden kunnen strekken, geeft de heer Fruin als beste middel aan: het verkrijgen van openbaarstelling door de eigenaars.

De heer Bijleveld meent, dat een verzoek daartoe vruchteloos zal zijn: de heeren vreezen terecht of ten onrechte openbaarheid.

Bij de verdere gedachtenwisseling blijkt, dat als middelen worden beschouwd: de eigenaars uit te noodigen, hunne archieven open te stellen voor geschiedkundig onderzoek of althans ze te doen inventariseeren en de inventarissen openbaar te maken.

De Voorzitter wenscht thans dezelfde vragen te bespreken met betrekking tot de leenkamer-archieven en wijst erop, wat Zuid-Holland betreft, dat eene opgave van de meeste

leenkamers tijdens de Republiek te geven is, doch dat het samenstellen eener lijst van de nog aanwezige archieven groote bezwaren heeft.

De Muller deelt die bezwaren, maar acht ze toch niet onoverkomelijk, daar uit de door den Voorzitter vertoonde lijst voor iedere provincie eene opgave der leenkamers, die circa 1800 bestonden, kan getrokken worden. Maar eerst moet beslist worden, of het rijk recht heeft op de archieven der leenkamers. In tegenstelling met de archieven der heerlijkheden acht spreker die der leenkamers evenzeer rijkseigendom als de rechterlijke archieven. De in het voorwoord tot den inventaris der rechterlijke archieven in Utrecht aangehaalde publicatiën van 1799—1809 spreken uitdrukkelijk het recht uit van den staat, om over de leenkamer-archieven te beschikken. Die beschikking is dan ook gevolgd bij het Keizerlijk Decreet van 1810. Ook de Intendant van Binnenlandsche Zaken was, zooals reeds werd opgemerkt, van meening, dat de leenkamer-archieven (archives féodales) behoorden aan het rijk. Pogingen, door spreker aangewend tot verkrijging van leenkamer-archieven, werden steeds met goeden uitslag bekroond, laatstelijk met betrekking tot de leenkamer van Ruwiel.

De heer Fruin brengt in herinnering, dat in eene vorige bijeenkomst der rijksarchivarissen door den heer Muller is medegedeeld, dat de Regeering de aanspraken, die zij op de rechterlijke archieven doet gelden, niet steunt op het Keizerlijk Decreet van 1810, maar uitsluitend op de Koninklijke Besluiten van 1879 en volgende jaren; een beroep op het Keizerlijk Decreet is dus z. i. waardeloos. Evenmin zoude men het recht der Regeering op de archieven der leenkamers hieruit kunnen afleiden, dat de rechterlijke ambtenaren en hypotheekbewaarders opgevolgd zijn in de rechten en functiën der voormalige leenkamers. Het recht, dat vroeger door de leenkamer werd overgedragen, was een ander dan thans wordt getransporteerd. Toen verkreeg men het dominium utile, thans het dominium directum. Wat de aangehaalde circulaire van den Intendant aangaat, deze heeft uitsluitend betrekking op die gedeelten van ons vaderland, die in Juli 1810 zijn ingelijfd, dus niet op Zeeland, Noord-Brabant, Limburg (1) en een gedeelte van Gelderland, die in

(1) Limburg, voor zoover behoorende tot het Departement der Nedermaas, werd 1 October 1795 bij Frankrijk ingelijfd; voor zoover behoorende tot het Roer-departement, definitief 9 Maart 1801.

Maart 1810 door Frankrijk reeds geannexeerd waren. Evenmin kan men aannemen, dat de Intendant de meening der keizerlijke regeering weergaf; het tegendeel blijkt uit een geschil over de weeskamer-archieven in Zeeland, door den heer Fruin medegedeeld in het Archievenblad. Volgens zijne opinie heeft het rijk evenmin recht op de leenkamer-archieven, als op de oude doop-, trouw- en begrafenis-registers.

De heer Flament meent, dat de Regeering, wat betreft Limburg, wel recht kan doen gelden op de oude doop-, trouw- en begrafenis-registers, en deelt mede, dat in den Franschen tijd bij regeeringsbesluit bevolen werd de vernietiging van alles, wat herinneren kon aan de feodaliteit.

De heer Muller, den heer Fruin beantwoordende, verklaart, dat hij, veel minder dan de door den heer Fruin gewraakte Intendant, eene authentieke interpretatie van de bedoelingen der Regeering heeft kunnen geven. Hem is wel eens medegedeeld, dat de rijks-advocaat, om advies gevraagd over de wettigheid der Koninklijke Besluiten betreffende de rechterlijke archieven, daarover gunstig gerapporteerd heeft, onafhankelijk van het Keizerlijk Decreet van 1810; dit is alles. Doch z. i. zou bepaaldelijk het Koninklijk Besluit van 1883 eene onteigening behelzen (die toch bij K. B. moeilijk kan bevolen worden), indien men niet aanneemt, dat ook de bij de gemeenten achtergeblevene rechterlijke archieven door het Keizerlijk Decreet van 1810 aan den Staat waren gekomen. — Wat betreft het argument, dat de funtiën der leenkamers niet zouden overgegaan zijn op de rechterlijke ambtenaren, spreker kan dit slechts gedeeltelijk toegeven; vroeger werd overgedragen het dominium utile, later het dominium utile et directum. De Regeering wenschte dan ook wel degelijk, blijkens de genomene maatregelen, de registreering door de leenkamers te vervangen door registreering door de rechterlijke ambtenaren. — De circulaire van den Intendant beschouwt spreker geenszins als een bestuursmaatregel, zelfs niet als eene bepaald authentieke interpretatie. Maar stellig als eene interpretatie, die groot gezag heeft; het gaat niet aan, dit gezag eenvoudig te verwerpen, omdat de Intendant éénmaal in zijne ambtswerkzaamheid blijkt gefaald te hebben.

Resumeerende houdt spreker vol, dat de leenregisters zich bevinden geheel in hetzelfde geval als de andere rechterlijke archieven, en dat het recht der Regeering op deze stukken zelfs nog vaster staat wegens de daarover in 1799—1809 genome maatregelen. Hij meent nog steeds, dat daarover in 1810

de beschikking is genomen, die sedert 1799 herhaaldelijk aangekondigd was. Voor de leenregisters, die onder de gemeentebesturen berustten, is die beschikking stellig herhaald in 1883.

Wat betreft de oude kerkregisters in de archieven van den Burgerlijken Stand, deze zijn in 1811 van de kerkbesturen opgevraagd, zonder dat eenige wetsbepaling daartoe recht gaf, eenvoudig per circulaire, ten einde het afgeven der door de wet genoemde extracten uit de registers van den Burgelijken Stand mogelijk te maken; het recht van den staat op deze stukken kan dus geheel niet vergeleken worden met dat op de leenregisters.

De Voorzitter herinnert eraan, dat thans alleen behandeld worden de leenkamer-archieven, terwijl de oude doop-, trouw- en begrafenis-registers straks zullen besproken worden.

De heer Fruin meent, dat de heer Muller bewijzen moet, dat de circulaire van den Intendant uiting gaf aan de bedoeling der Regeering; het uitvaardigen door hem van eene circulaire bewijst daarvoor niets, zooals blijkt uit het aangehaalde geschil over de weeskamer-archieven. Nu de Intendant in ééne zaak faalde, ontkent de heer Fruin zijne autoriteit. De Intendant gaf blijkbaar alleen zijne persoonlijke opvatting omtrent het Keizerlijk Decreet weer. En wat betreft het transporteeren van leenen, de bedoeling der Regeering was misschien, niet te praejudicieeren op de vraag, of vergoeding zoude gegeven worden in verband met de opheffing van het leenrecht.

De heer Muller meent de transportregisters ten dezen als voortzetting der leenregisters te mogen blijven beschouwen en herinnert, dat de rechterlijke bevoegdheden der leenkamers niet in 1798 afgeschaft waren, maar zelfs ten tijde van de publicatie van 1809 ten deele nog bestonden. De publicatie van 1799 bepaalde uitdrukkelijk, dat „de prothocollen of registers „der leenkamers provisioneelyk en tot dieswegens nader zal „zijn gedisponeerd onder de respectieve griffiers of secretarissen „der leen- of andere kamers zullen moeten blijven berusten"; het Uitvoerend Bewind had dus werkelijk het recht, over de leenregisters te beschikken, en toen dit in 1810 door de Regeering geschiedde, geschiedde het derhalve terecht. De woorden van het decreet zijn zeer algemeen gesteld en uit niets blijkt, dat de Intendant, die de bepaling opvatte als spreker, zich daarin vergist heeft.

Mocht men evenwel van meening zijn, dat over de leenregisters nog geene beschikking is genomen, dan ligt het voor de hand, dat dit alsnog geschiede: reeds eene eeuw geleden

heeft zich de regeering immers de beschikking over deze stukken voorbehouden. — Maar ook zij, die niet van deze meening zijn en die dus van eene opeisching der leenregisters geen heil verwachten, kunnen er in geen geval bezwaar tegen hebben. dat van regeeringswege de zaak aan de bezitters duidelijk gemaakt en op grond daarvan afstand verzocht wordt. Daarom legt spreker over zijne voor dit doel opgestelde circulaire, die altijd (geschreven, niet gedrukt, en dus tot ieder eigenaar persoonlijk gericht) een goed resultaat heeft gehad; stellig zouden de kansen nog zéér verbeteren, indien men daarbij kon verwijzen naar of overleggen eene ministeriëele circulaire, die op regeling dezer aangelegenheid aandrong.

De heer Fruin merkt hiertegen op, dat het Keizerlijk Decreet uitsluitend spreekt van de archieven der rechterlijke autoriteiten, die door de invoering der nieuwe Fransche wetgeving hebben opgehouden te fungeeren. Daar de leenkamers reeds in 1798 hare rechterlijke functiën verloren hadden, vallen hare archieven z. i. niet onder het Keizerlijk Decreet.

De heer Bondam meent, dat drie vragen zijn te beantwoorden:

1°. Welke archieven zijn er? — Wat op te maken is uit de door den Voorzitter vertoonde lijst:

2°. Hoe zijn die voor het rijk te verkrijgen? — Ook hij meent, dat ze opgevraagd kunnen worden als rechterlijke archieven volgens de daarvoor uitgevaardigde Koninklijke Besluiten;

3°. Hoe kunnen zij nut afwerpen voor de geschiedenis? — Zijn zij, overgebracht naar de rijksdepôts, dan zijn zijn zij voor onderzoek toegankelijk;

en wijst erop, hoe ook de naam van den laatsten leengriffier kan leiden tot het terugvinden van leenkamer-archieven, zooals b. v. geschied is met betrekking tot het archief der Cuijksche leenkamer.

Nadat goedgevonden is, het formulier van het schrijven van den heer Muller aan de bezitters van leenkamer-archieven als bijlage aan de notulen toe te voegen (1), wordt besloten:

1°. dat de rijksarchivarissen, op grond der door den

(1) Zie bijlage 2.

algemeenen rijksarchivaris te geven extracten uit de meervermelde lijst zoo mogelijk met bijvermelding der toenmalige leengriffiers, zullen trachten de leenkamerarchieven op te sporen, voor zoover zij nog niet werden overgebracht in de rijksdepôts.

2°. dat den Minister geadviseerd zal worden, de Koninklijke Besluiten op de rechterlijke archieven, toepasselijk te verklaren op de leenkamer-archieven.

Tegen alinea 2 werd gestemd door den Voorzitter, omdat hij niet volkomen overtuigd was van het recht der Regeering tot opvraging van archieven van instellingen, die uit rechtsbetrekkingen tusschen particulieren waren ontstaan, en reeds vóór de invoering der Fransche wetgeving te niet gegaan waren, en door den heer Fruin om de boven door hem opgegeven redenen

In verband met dit besluit vervalt de beantwoording van de vraag des Ministers, hoe de onderhavige archieven ten nutte der geschiedenis kunnen strekken: omdat zij, na overbrenging in de openbare depôts, voor ieder toegankelijk zullen zijn.

De Voorzitter stelt aan de orde het derde punt van den beschrijvingsbrief, luidende:

Hoe is het gesteld met de oude burgerlijke stands-archieven? Wat kan de Regeering doen om de goede bewaring daarvan te verzekeren en die ten nutte der geschiedenis te doen strekken? Zijn de deswegen in België getroffen maatregelen aanbevelenswaardig.

De heer Muller wil deze archieven in de laatste plaats een onderwerp van staatszorg gemaakt zien. Zij worden zelden bij de eigenlijke gemeente-archieven geborgen en in den regel, wegens hun practisch belang, zorgvuldiger dan deze bewaard. Eenig eigendomsrecht zal het rijk bezwaarlijk kunnen beweren, getuige de reeds boven (1) genoemde wijze, waarop de registers van de kerkbesturen verkregen zijn.

De heer van Hasselt komt daartegen op: hij acht ze het meest hulpbehoevend en van te groote waarde, dan dat zij

---

(1) Bladz. 63.

mogen verwaarloosd worden. Op het platteland wordt er dikwijls veel te weinig zorg aan besteed, de losse bladen worden niet ingebonden en raken te loor. Overbrenging naar de rijksdepôts zoude z. i. zeer gewenscht zijn. Mocht kunnen worden aangetoond, dat de Regeering recht heeft op die archieven, dan vrage zij ze op, en geve ze aan de gemeenten alleen terug onder bepaalde voorwaarden, evenals de rechterlijke archieven.

De heer Bondam wil er allereerst op wijzen, dat de oude bescheiden betreffende den burgerlijken stand velerlei zijn. Hij trof aan: de in eene vroegere bijeenkomst door hem besproken schepen-trouwboeken, die behooren tot de archieven der schepenbanken, — de door de „vorsters" of gerechtsdienaars overgelegde verbalen van verrichte huwelijksproclamatiën, — de lijkregisters, sinds 1806 door den secretaris der schepenbank gehouden ten dienste der successie-belasting; — in de vroeger Hollandsche plaatsen: de registers van den ontvang van het recht op het trouwen en begraven, de lijsten van ontvangen klokluigeld, overgelegd aan de gemeentebesturen als bijlagen bij de kerkerekeningen, de begraafboeken der kosters, de oude kerkregisters van doop of besnijdenis, van trouw en ondertrouw, van overlijden en mis-lezingen. Naar zijne meening doelt de Minister bizonder op de laatste, de „régistres de naissance, mariage et décès", die na 1810 door de maires van de „ministres des cultes" moesten worden overgenomen. Wat de geschiedenis van deze en het recht daarop betreft, herinnert hij aan het daarover door hem in 1894 medegedeelde in het Archievenblad. Hij meent, dat de Regeering daarover beschikken kan. Doch in elk geval wil hij ze verzorgen, gelijk hij in zijne provincie reeds eenigen tijd geleidelijk doet, door ze naar 's Hertogenbosch te laten opzenden en ze daar te doen herstellen. In verband met die verzorging is echter duurzaam toezicht noodig.

De heer Feith deelt mede — onder herinnering aan zijn desbetreffend verslag, gevoegd bij dat van den rijksarchivaris in Groningen over 1883 —, dat de toestand dier archieven ook in Groningen vrij goed is. Trof hij wanzorg aan, dan gaf hij daarvan kennis aan den Commissaris des Konings, die bij zijne driejaarlijksche inspectie de noodige maatregelen nam. Is de toestand elders slecht, dan is hij voor overbrenging naar de rijksarchieven: het meerdere werk, dat uit de talrijke onderzoekingen in die archieven zal voortspruiten, weegt op tegen het feit, dat dan goede extracten zullen worden afgegeven, wat thans niet altijd het geval is, door de onbekendheid van de secretarissen met het oude schrift. De onderzoekingen kunnen

dan opgedragen worden aan een speciaal ambtenaar, tegen genot der te heffen leges; zijn er kosten aan verbonden, dan verminderen de aanvragen om onderzoek.

De heer van Hasselt wil, na de mededeelingen zijner ambtgenooten gehoord te hebben, den indruk wegnemen, alsof de toestand in Overijssel exceptioneel slecht zoude zijn. Dit is alleen op sommige plaatsen het geval; maar toezicht is noodig, zal het kwaad zich niet verder ontwikkelen. Overbrenging naar de depôts, indien het rijk daartoe het recht mocht hebben, blijft hij gewenscht achten, al is het ook, dat hij reeds een heirleger van genealogen op zich ziet afkomen en hem door genealogisch onderzoek veel tijd zal ontnomen worden, omdat in Zwolle geen ambtenaar te vinden zoude zijn, als door den heer Feith wordt bedoeld.

De heer Fruin kon in Zeeland voor deze archieven wel eenige meerdere zorg constateeren dan voor andere. Hij acht het afgeven van extracten door schriftkundigen wel noodig, maar vreest dat de gemeenten zich tegen afgifte zullen verzetten. En soms zijn daartegen ook werkelijk bezwaren: de oude doop-, trouw- en begrafenisregisters worden nog voortdurend gebruikt, omdat de ambtenaar van den burgerlijken stand zich bij inschrijving van eene overlijdensacte vergewist, hoe de naam van den overledene geschreven staat in de geboorte- of doopacte. Bovendien zouden, zelfs bij overbrenging, toch niet alle oude doop-, trouw- en begrafenis-registers vereenigd worden; sommige berusten nog steeds bij de kerkeraden, met name geldt dat van de oudste opteekeningen van gedoopten en gehuwden, die meestal achter in de actenboeken van den kerkeraad geschreven zijn.

De heer Muller vreest ook voor bezwaren bij de gemeentebesturen, omdat de wet het afgeven van extracten opdraagt aan den ambtenaar van den burgerlijken stand. Ook hij acht de opvraging nu ontijdig in verband met het voorlaatste bezwaar van den heer Fruin. Ten slotte steunde z. i. de opvraging indertijd door den maire niet op de wet, en kan de opvraging dus nu ten gevolge hebben, dat de kerkbesturen de indertijd slechts de facto afgedwongen registers zullen terugvorderen, nu ze ten stadhuize niet meer noodig blijken voor het doel, waarvoor men vroeger de afgifte eischte.

De heer Flament vindt den materieelen toestand dezer archieven op het platteland slecht; reeds de heer Habets wees

hierop. Hij oordeelt overbrenging gewenscht, en verwacht weinig bezwaar.

De heer **van Hasselt** deelt mede, dat, naar zijne bevinding, in Overijssel slechts weinige registers bij de kerkbesturen zijn achtergebleven. Extracten geeft hij, als gemeente-archivaris, op „papiers volants". Hij heeft in de Overijsselsche archieven geen enkel stuk kunnen ontdekken, waaruit het recht van de Regeering op de oude kerkregisters zoude kunnen blijken. Het eenige, wat hij vond, was eene missive van den prefect van het Departement der Monden van den IJssel aan de onder-prefecten van Almelo, Deventer en Zwolle, waarin wordt gezegd, dat de oude doopregisters, loopende tot 1 Januari 1812, door de leeraren aan de maires *moeten* worden uitgeleverd, doch dat de kerkbesturen kopie dier registers konden verlangen. Daarbij wordt echter op geen decreet of eenige bepaling van hooger hand gewezen, waarop die uitspraak zoude steunen. Afschrift van de missive van den prefect, alsmede van die van den onder-prefect (naar aanleiding waarvan de eerste werd geschreven) legt hij over, om als bijlage tot de notulen dezer vergadering te dienen (1).

De heer **Fruin** deelt mede, dat in van der Helm's Gemeente-administratie de betreffende brief van den prefect wordt medegedeeld voor Zeeland: en is van meening, dat het rijk ten dezen geene rechten kan doen gelden, omdat de ambtenaar van den burgerlijken stand niet opgevolgd is in de functiën en rechten van den predikant of pastoor, maar nieuwe functiën uitoefent, waarnaast die der kerkelijke autoriteiten zijn blijven bestaan.

De heer **Gonnet** meent te weten, dat de afgifte der oude registers indertijd gevorderd werd ten behoeve der conscriptie. In Noord-Holland is de toestand vrij wel: ook daar zijn niet alle registers aan de maires afgegeven: opvraging voor de rijksdepôts oordeelt ook hij ongewenscht. Ook hij geeft, als archivaris der gemeente Haarlem, extracten op „papiers volants".

De heer **Bondam** wijst erop, dat de rechterlijke macht de oude kerkelijke registers, blijkens tal van vonnissen, de verbetering daarin van doop- en trouwacten bevelende, be-

---

(1) Zie bijlage 3.

schouwt als te behooren tot de burgerlijke stands-archieven; hij deelt die opvatting en is van meening dat de Regeering overbrenging naar de rijksdepôts kan bevelen. En overbrenging naar een centraal depôt is gewenscht, zooals hij aantoont. Zij zijn veelal noodig tot bewijs van afstamming, vereischt voor het recht b. v. op eene beurs. Daarbij is de mogelijkheid van vergelijking der registers zeer gewenscht, terwijl men anders van plaats tot plaats moet gaan en zulk een onderzoek nu onoverkomelijke bezwaren heeft. De tegenwoordige beheerders geven niet altijd betrouwbare afschriften en kunnen dit ook veelal niet doen wegens de moeilijkheden van schrift, taal enz. De geopperde bezwaren zijn z. i. niet zoo gewichtig. Verzet is niet veel te vreezen; vele der oudste registers kreeg hij thans reeds in der minne in zijn depôt. Extracten, door hem hieruit gegeven, werden door de administratieve colleges der beurzen steeds aangenomen. Tegenwoordig komen grijsaards, voor wier doodacte het naslaan hunner doopacte van vóór 1811 noodig is, bijna niet meer voor. De predikantsregisters, waarin naast de kerkeraadsacten en lidmatenlijsten de doop- en trouwacten waren geboekt, vond hij in vele gemeenten in hun geheel bij de burgerlijke stands-archieven, elders alleen in fragment, soms enkel in kopie. En van hetgeen nog bij de kerkbesturen aanwezig is gebleven, acht hij doorgaands goed, hetzij de registers zelve, hetzij de betrokken katerns, hetzij kopie van deze te verkrijgen. Gaarne zoude hij inlichting ontvangen over de, in den beschrijvingsbrief vermelde, Belgische maatregelen.

De Voorzitter geeft inlichtingen over hetgeen in België geschiedt naar aanleiding van het artikel „Archives" in de Pandectes Belges. Daaruit blijkt, dat de Regeering zorg draagt, dat de oude kerkelijke registers goed bewaard en daarop alphabetische klappers bewerkt worden, terwijl commissarissen van de Regeering en de archivarissen in de provinciën met de inspectie daarvan belast zijn.

De heer Flament merkt op, dat die klappers, voor zooverre betreft de oudere registers, waarvan het schrift voor de overschrijvers onduidelijk was, niet zeer nauwkeurig zijn.

De heer Berns deelt mede, dat in Friesland bij Staatsbesluit van 28 Februari 1772 werd bepaald, dat in de kerkelijke gemeenten doop-, trouw- en lidmatenboeken gehouden moesten worden. In 1812 werden de doop- en trouwboeken door den prefect opgevraagd, op grond dat door de invoering van de registers van den burgerlijken stand het Staatsbesluit van 1772

vervallen was en derhalve de oude doop- en trouwboeken nu moesten berusten onder de ambtenaren, die met het houden van die registers toen belast werden. Ook spreker acht den tijd nog niet gekomen om die registers naar de centrale depôts over te brengen.

Na verdere discussie wordt deze door den Voorzitter gesloten. Hij constateert daarbij, dat over het algemeen de zorg voor de burgerlijke stands-archieven iets minder gebrekkig is dan die voor de gemeente-archieven, en vraagt de meening der aanwezigen, of de archieven in quaestie kunnen overgebracht worden naar de rijksdepôts.

Deze vraag wordt met 6 tegen 5 stemmen ontkennend beantwaard. Voor stemden de heeren Bondam, Flament, Feith, van Hasselt en Joosting.

Allen stemmen echter in met het voorstel van den heer Bondam: de registers ter herstelling successievelijk te doen overkomen naar de rijksarchieven.

De Voorzitter wil thans vernemen, of vervaardiging van klappers als in België gewenscht wordt geacht.

Tegen zulks eene vervaardiging op rijkskosten verklaren zich allen; terwijl met 8 tegen 3 stemmen verworpen wordt een voorstel: den Minister te adviseeren, de vervaardiging op kosten der gemeenten uit te lokken. Hiervoor verklaarden zich de heeren Flament, Berns en de Voorzitter.

De heer van Hasselt en Bijleveld verlaten de vergadering

De Voorzitter stelt aan de orde de vraag, of het wenschelijk is, dat de Commissaris der Koningin zich op zijne inspectiereizen, evenals in België, de registers doe voorleggen, om de voldoende zorg voor die registers te constateeren.
Met 8 tegen 1 stem (die van den heer Bondam) wordt besloten den Minister in dien geest te adviseeren.

Daarna wordt door den Voorzitter gevraagd, of inspectie door de rijksarchivarissen gewenscht geoordeeld wordt, terwijl hij voorstelt, die inspectie te doen plaats hebben, wanneer de Commissaris der Koningin ongunstig over den toestand der

registers heeft gerapporteerd. Door allen wordt hiermede instemming betuigd.

De heer Feith verklaart zich zeer sterk voor eene geregelde inspectie van den rijksarchivaris, omdat hij daardoor tevens waken kan voor eene goede verzorging van het nieuwe archief, dat toch ook eenmaal met het oud-archief vereenigd wordt. En zal de archivaris daarop invloed kunnen doen gelden, dan moet hij een mandaat ontvangen.

Na eenige discussie wordt aangenomen, met 6 tegen 3 stemmen, het voorstel van den Voorzitter, geamendeerd door den heer Feith, den Minister aldus te adviseeren: den rijksarchivarissen worde opgedragen de registers van den burgerlijken stand te inspecteeren eens in de 10 jaren en bovendien wanneer zij daartoe aanleiding vinden in het daarover aan hem uit te brengen rapport van den Commissaris der Koningin. Tegen stemden de heeren Fruin, Muller en de Voorzitter.

Ten slotte wordt op voorstel, den Voorzitter besloten van den Minister diligentverklaring te verzoeken met betrekking tot punten 4 en 5 van den beschrijvingsbrief, en sluit de Voorzitter de vergadering.

TH. H. F. VAN RIEMSDIJK, *Voorzitter.*

JOOSTING, *Secretaris.*

BIJLAGE 1.

'S GRAVENHAGE, 13 November 1897.

Rijksarchief

n°. 302.

Ingevolge de in 1890 bekomen machtiging heb ik de eer U tot eene bijeenkomst uit te noodigen, welke door mij met de Rijksarchivarissen in de provinciën zal worden gehouden in het Rijksarchiefgebouw te 's Gravenhage op Dinsdag 30 November a. s. des voormiddags ten elf ure. Zijne Excellentie de Minister van Binnenlandsche Zaken verlangt, dat de navolgende onderwerpen behandeld zullen worden:

1°. Welke maatregelen zijn te nemen om de ordening, inventarisatie en goede bewaring der oude gemeente-, waterschaps-, veenderij- en kerkarchieven beter te verzekeren dan tot dusverre?
Hierbij is een overzicht te geven van hetgeen reeds gedaan is.

2°. Welke heerlijkheids-archieven en leenkamer-archieven bestaan er nog in handen van particulieren? Wat kan de Regeering doen om die te verkrijgen en ten nutte van de geschiedenis te doen strekken?

3°. Hoe is het gesteld met de oude burgerlijke standsarchieven? Wat kan de Regeering doen om de goede bewaring daarvan te verzekeren en die ten nutte der geschiedenis te doen strekken? Zijn de deswege in België getroffen maatregelen aanbevelenswaardig?

4°. Ware het niet wenschelijk maatregelen te beramen om mettertijd de samenstelling van een soort Staatsalmanak mogelijk te maken, op de wijze van den in België uitgegeven Almanach de la Cour, ingericht gewest voor gewest, en chronologisch van de vroegste tijden af bevattende de namen van alle personen, die als ambtenaar of lid van een collegie werkzaam zijn geweest?

5°. Welke regelen zijn te stellen voor de veilige materieele bewaring van oude charters, van liassen, van zegels?

Alvorens die onderwerpen in behandeling te brengen, zal ik het gevoelen der aanwezigen inwinnen omtrent de vraag, wanneer de besprekingen zullen worden voortgezet, indien die niet op eenen dag ten einde mochten loopen.

De Algemeene Rijksarchivaris,

(*get.*) Th. H. F. Riemsdijk.

Den heer Archivaris

in de provincie . . . . . .

te

. . . .

Bijlage 2.

Onlangs ontdekte ik, dat de ridderhofstad R. voor 1798 in het bezit is geweest van leenen. Zij moet dus ook leenregisters (d. z. registers van de overdrachten van leenen) bezeten hebben, en ik twijfel niet, dat die alsnog op het huis zullen berusten. Het zij mij derhalve vergund, tot U, als eigenaar van R., de volgende opmerkingen te richten.

Sedert de middeleeuwen waren aan vele ridderhofsteden verbonden leenen, d. w. z. landerijen, oorspronkelijk door eenen eigenaar der ridderhofstad in leen gegeven aan personen, die daarvan echter reeds lang voor het einde der middeleeuwen het erfelijk bezit hadden verkregen. Die goederen waren sedert geheel gelijk aan gewone landerijen, alleen met dit onderscheid, dat zij werden getransporteerd niet voor de rechtbanken, doch voor den eigenaar der ridderhofstad (nog steeds in den vorm eener verleening). Dit was de eenig overgeblevene band tusschen de leenen en den leenheer, die bij elke overdracht een klein geschenk van den leenman ontving (een paar handschoenen, een valk, later meestal eene kleine som gelds). Voor de heeren hadden dus deze leenen (en dus ook de leenregisters) geen noemenswaardig belang meer; maar des te meer voor de leenmannen en voor de gerechten. Want zoo dikwijls de leenmannen (sedert eeuwen feitelijk eigenaars hunner landen) hun recht door derden betwist zagen, moesten zij uit de leenregisters de bewijzen daarvan putten.

De Staatsregeling van 1798 schafte deze toen geheel verwordene toestanden af: voortaan werden dus ook de leenen voor de gewone gerechten getransporteerd. Ten einde evenwel verwarringen te voorkomen, bepaalde het Uitvoerend Bewind bij publicatie van 7 Mei 1799 als overgangsmaatregel, dat de transport-akten der leenen in duplo geregistreerd zouden worden ook in de leenregisters, „welke prothocollen of registers „provisioneelyk, en tot dieswegens nader zal zijn gedisponeerd, „onder de respective griffiers of secretarissen der leen- of andere „kamers zullen moeten blijven berusten". De publicatie werd in hoofdzaak nog vernieuwd bij publicatie van 1 Februari 1809. De aangekondigde „nadere dispositie" volgde bij het decreet van 8 November 1810, nader aangedrongen bij de circulaire van den Intendant van Binnenlandsche Zaken dd. 17 Februari

1811, waarbij de overbrenging van de archieven der „justices „seigneuriales, *féodales*, collèges de petites causes ou autres „tribunaux d'exception quelconques" naar de griffiën der arrondissements-rechtbanken gelast werd. Bij de uitvoering van dezen maatregel ging men evenwel uiterst slordig te werk, zoodat tal van leenregisters onder hunne vroegere eigenaars bleven berusten. Eerst de Koninklijke Besluiten van 8 Maart 1879 en 9 October 1883 trokken zich deze zaak weder aan. Zij bepaalden, dat alle op de griffiën der rechtbanken gedeponeerde archieven naar de rijks-archiefdepôts zouden overgebracht worden, terwijl zij de archivarissen belastten, de vroeger achtergeblevene stukken op te sporen en alsnog over te nemen. De termijn daarvoor gesteld, eindigt met het jaar 1897.

Voor mijn depôt is die overneming reeds lang afgeloopen. Alle transportregisters van gerechten en een zeer groot aantal leenregisters (te zamen vormende de registers van eigendomsbewijzen van vaste goederen uit vroegere eeuwen, zooals die thans bij de hypotheekbewaarders berusten) zijn daar thans bijeen. Van vele eigenaars van ridderhofsteden mocht ik reeds op mijne aanvrage de leenregisters ontvangen. Alleen de registers van R. en enkele andere leenkamers ontbreken nog, tot groote schade van de eigenaars der gewezene R. leenen, die daaruit de bewijzen hunner rechten moeten putten. Uit het voorafgaande blijkt daarentegen, dat deze stukken voor U, als eigenaar der ridderhofstad, *van niet het geringste belang meer zijn.* Het is daarom, dat ik mij veroorloof mij in mijne qualiteit tot U te wenden met het verzoek, deze registers, die reeds in 1811 volgens de wet door den toenmaligen eigenaar van R. aan den Staat afgegeven hadden moeten worden, aan mij te willen toezenden ter plaatsing in het rijksarchief-depôt, waar zij door belanghebbenden geraadpleegd zullen kunnen worden. Ik veroorloof mij ten dezen een beroep te doen op Uw gevoel van recht en billijkheid, in het vertrouwen, dat door U niet zal worden euvel geduid, wat mijn ambtsplicht mij gebiedt.

(9 Maart 1897).

BIJLAGE 3.

Almelo, den 28 Mai 1812.

n°. 97.

De Onder-prefekt van het Arrondissement Almelo

aan

De Rijks-Ridder, lid van het Legioen van Eer en van de Orde der Unie, Prefekt van het Departement der Monden van den IJssel.

Mijnheer de Prefekt!

Ik neem de vrijheid UHEGstr. te verzoeken mij te willen illucideren, in hoe verre de Maires bevoegd zijn, om de oude doop-registers van de Leeraren der onderscheidene gezindheden op te eischen, om aan des begerende daaruit extracten af te geven.

Doordien reeds ter mijne kennis is gekomen, dat des aangaande onaangenaamheden tusschen de Maires en Leeraren zijn ontstaan, wenschte ik daarin te kunnen voorzien.

Ik heb de eer mij met verschuldigde hoogachting te noemen,

Mijnheer de Prefekt!

UHEdGestr, Onderdanige en Gehoorzame dienaar,

(*get.*) R. VAN TUIJLL.

Maandag, 1 Junij 1812.

1 Junij

n°. 1.

1e *Divisie.*

Gelezen eene missive van den Heer Onder-Prefect van Almelo van den 28 Mai, geregistreerd den 30 Mei, n°. 1,

verzoekende illucidatie in hoeverre de Maires bevoegd zijn, om de oude doopregisters van de leeraren der onderscheidene gezindheden op te eisschen om aan des begerende daaruit extracten af te geven, aangezien daarover reeds onaangenaamheden tusschen de Maires en Leeraren waren ontstaan.

Besluit

1.

Aan den Heer Onder-Prefekt te kennen te geven dat de oude doopregisters, loopende tot 1 Januarij 1812, door de Leeraren aan de Maires moeten worden geëxtradeerd; doch dat deze laatsten zullen verplicht zijn, daarvan des gerequireerd wordende, kopijen aan de eerstgenoemden af te geven.

2.

Een afschrift van dit besluit te zenden aan de Heeren Onder-Prefecten van Deventer en Zwolle tot hunne informatie en narigt in voorkomende gelegenheden.

OUD- EN NIEUW-PROVINCIAAL ARCHIEF IN NOORDBRABANT.

Ik heb de eer Uwer Exellentie het volgens de bestaande voorschriften bewerkte jaarverslag over 1897 te doen toekomen omtrent het onder mijn beheer gestelde oud- en nieuw-provinciaal archief.

I. *Gebouw en meubilair.*

In het gebruik der verschillende bureaulokalen kwam in het afgeloopen jaar wederom eenige verandering tengevolge van het vertrek, met 1 februari 1897, van den commies-chartermeester dr. W. Zuidema. Terwijl daarna het publiek weder boven zijn plaats vond voor het verrichten van nasporing en onderzoek, kwam toen de groote benedenkamer weder vrij voor haar vroegere bestemming als sorteerlokaal.

In het zijdepôt werden de kasten op de bovengalerij, die te laag waren, verhoogd en daarna opnieuw gebeitst en geboend. Ten einde meer licht te verkrijgen in den steenkolen-kelder, werden in een scheidingsmuur aldaar twee lichtramen gemaakt. Met gelijk doel werden een viertal dakraampjes op zolder vervangen door andere met grootere lichtopeningen. In het achterdepôt werden vier, in den achtertoren ook vier, in den zijtoren drie raampjes draaiend gemaakt, om dezelfde reden waarom dit vroeger met een viertal geschiedde in den ronden toren van het oudere depôt. Op de zolders van het zijdepôt en het achterdepôt werd de bepleistering van de schuine muurversnijdingen onder de raampjes, die uit slappe specie bestond en afviel, door een cementbedekking vervangen. Voordat tot de wandbeschildering dier beide depôts wordt overgegaan, zal bij al de raampjes daarin dezelfde verbetering moeten geschieden.

Tot mijn groote teleurstelling geraakte de inrichting voor de verwarming met heetwaterbuizen in het zijdepôt en het achtergebouw, nadat zij nu reeds tweemaal, en met groote moeite, hersteld is, weder defekt. De buizen, die boven in den vuurhaard liggen, kunnen blijkbaar de hitte der vlammen niet verduren. Vervanging door een andere inrichting schijnt

mij zeer wenschelijk toe, vooral wanneer de stookinrichting op een andere, beter gelegen plaats kon komen.

Met 1 mei werd de concierge-woning, wier inrichting kort te voren voltooid was, in gebruik genomen. Hierdoor is voorzien in een groot gebrek, dat dit archiefdepôt van den beginne heeft aangekleefd. De woning voldoet zeer goed voor haar doel. Dat zij niet direct met het archiefgebouw is verbonden maar toch er onmiddellijk naast ligt, is misschien beter dan een binnenverbinding, gelijk elders, met ijzeren deuren. Het open terreintje tusschen de conciergerie en het gebouw, en vóór langs de eerste, is geheel nieuw bestraat. Een schrijven van Uw Excellentie opende het vooruitzicht dat mettertijd een gedeelte van het achter de woning gelegen Rijksterrein tot een tuintje daarbij zal worden gevoegd. Ik zou het zeer toejuichen als dan langs het geheele gebouw aan die zijde een strook eigen erf gegeven werd. De daar liggende grond is toch bijna ongebruikt en kan voor de halve breedte, of desnoods nog iets minder, zeer goed ten dienste van het archiefgebouw worden afgeschut.

Ingevolge het onderhoudsbestek, werd het aantal sorteertafeltjes in de depôts met 25 uitgebreid. De inventaris van het meubilair werd wederom met den toestand vergeleken en waar noodig bijgewerkt, terwijl opnieuw afzonderlijke extracten voor de verschillende lokaliteiten werden gemaakt en op in het oog vallende plaatsen opgehangen.

II. *Reddings- en brandbluschmiddelen.*

De afleiders zijn geregeld beproefd en in orde bevonden. De brandlantaarns werden tusschenbeide geïnspecteerd. Bij het vergelijken van den inventaris van het meubilair werd hieromtrent, evenals omtrent de brandslangen en brandzakken, nagegaan of zij overal op hunne plaatsen en in goeden getale aanwezig waren en of deze plaatsing de beste was.

III. *Toestand der verzamelingen.*

Tot verbetering van den toestand der archieven, hier reeds langer bewaard of eerst thans verworven, werd wederom veel gedaan. Dit geldt in het bijzonder de archieven der districtscommissarissen uit de eerste helft dezer eeuw; ook de gewestelijke bescheiden van 1795 en volgende jaren; verder

eenige schepen-archieven, een aantal oude kerkregisters zoomede, eenige protokollen die moesten worden uitgeleend doch bevorens herstelling of herbinding behoefden Sommige belangrijke bescheiden uit gemeente-archieven, die ik met het oog op eenig onderzoek tijdelijk hier had, werden hersteld, in een band gezet of herbonden, alvorens zij werden teruggestuurd. Dit geschiedde o. a. met eenige perkamenten folia van de gemeente Leende, eenige dergelijke en een oude kroniek van Oisterwijk enz. Ook werd door mijn binder het oude getijdeboek der kerk van Oirschot, uit de 12de eeuw, van een nieuwen band voorzien in den geest van den ouden band met borden, die versleten en gescheurd was Alle verzamelingen werden weder aan een duchtige schoonmaak onderworpen, bij welke gelegenheid tevens de plaatsing werd verbeterd — wijl door latere aanwinsten sommige collecties wel wat dicht opeen geraakt waren — en de losse bescheiden, die dit het meest behoefden, in portefeuilles werden gezet

IV. *Voortgang der bewerking van de archieven.*

Met het nieuwe jaar kwam Uwer Excellenties aanschrijving van 31 december 1896, n°. 2960 afd. K. W., met daarbij behoorende „Lijst, houdende opgaaf van deon de papieren, welke vernietigd kunnen worden en de termijnen gedurende welke zij moeten worden bewaard, alvorens tot vernietiging kan worden overgegaan." Hoewel het er niet uitdrukkelijk bij vermeld is, slaat toch deze aanschrijving en die lijst stellig alleen op de „papieren" der provinciale griffie's, niet op die van andere autoriteiten, gemeentebesturen b. v Echter had ik, die de archieven van de Gedeputeerde Staten en den Commissaris der Koningin in deze provincie, resp. tot het jaar 1869 en 1879 ingesloten, bewaar, met die aanschrijving dadelijk rekening te houden. En dit te meer, wijl behalve deze archieven nog twee andere collecties van provinciale griffie-papieren onder mij berustten, waarbij ook stukken *na* 1869 en 1879, zelfs tot 1894 zich bevinden, nl. 1°. de *griffierommel* van 1891, 2°. het *griffieuitschot* van 1894.

Met het eerste duid ik de massa losse bescheiden en pakken aan, die in 1891 door Gedeputeerde Staten ter opruiming werden voorgesteld maar volgens Uwer Excellentie's wensch daarna bij mij zijn ondergebracht (1), voorzoover zij nog niet — als ouder

(1) Zie Archiefverslagen 1892, blz. 74 bovenaan.

dan 16 juli 1850 — door mij reeds vroeger waren overgenomen. (1) Met het tweede duid ik de verzameling dossiers aan, die volgens de meening van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 1894 na een zeker, bij elke soort opgegeven, aantal jaren verder gemist en dus periodiek vernietigd konden worden, doch die, in afwachting van de beslissing van Uw Excellentie, voorloopig bij mij werden ondergebracht. (2)

Die Griffierommel van 1891 werd na de overneming in 1893 vergeleken met den staat die er in 1891 van was ingeleverd. Wat de collectie meer bevatte werd er van gescheiden, geleidelijk onderzocht, en zooveel mogelijk op zijn plaats gebracht. Hierover deed ik ter plaatse waar het behoorde verslag. (3) De in de lijst opgesomde pakken en bundels, aangeduid en uiterlijk kenbaar als stukken, staten en opgaven betrekkelijk jacht en visscherij, militie en schutterij, armwezen, onderwijs, statistiek enz., waren in de orde van die lijst geplaatst op de benedengalerij van het zijdepôt, doch niet nader onderzocht. Daar zij in hoofdzaak konden vallen onder de „oude papieren", in Uwer Excellentie's hiervoor aangehaald Vernietigingsbesluit genoemd, moest dat nader onderzoek in voldoening hieraan thans allereerst geschieden. Er werd onmiddelijk mede begonnen. Aldra bleek dat op de opschriften hoegenaamd niet te vertrouwen viel. Het werk werd dus nauwlettend voortgezet, voornl. door den volontair, mr. Ebell, met behulp van den concierge en den binder. Gaandeweg werden alle heterogene bestanddeelen der verschillende bundels en dossiers uitgeschift. Hetgeen werkelijk vernietigd mocht worden, werd van wit papier ontdaan en, aanvankelijk direkt opgeruimd, later, na ontvangst van een nadere aanschrijving van Uw Excellentie, niet meer gescheurd doch tot pakken gebonden en gewogen, ten einde verkocht te kunnen worden.

Nadat de geheele Griffierommel aldus was onderzocht en opgelost, volgde op dezelfde wijze de behandeling van het Griffieuitschot. Hiervan bleef meer over, wijl verschillende ter vernietiging na een meer of minder groot aantal jaren voorgestelde onderdeelen dezer collectie in de Lijst van het Vernietigingsbesluit niet waren opgenomen, o. a. de begrootingen van gemeenten, lotingsregisters, expeditieregisters. Doch ook

---

(1) Idem 1891, blz. 112.
(2) De lijst van dit ter opruiming voorgestelde, en van het werkelijk door mij ontvangene, is opgenomen in Archiefverslagen 1894, bladz. 115—119.
(3) Zie Archiefverslagen 1894, blz. 101 en 123 vlg.

overigens werd te midden van deze stukken veel heterogeens gevonden, dat zeker niet onder de opschriften en meerendeels ook zeker niet onder een der nummers van de Lijst viel, behoorende bij het Vernietigingsbesluit. Geleidelijk schreef ik alle vondsten van stukken, die uitgeschift werden, op en bracht ze daarna op hunne plaatsen, voorzoover zij behoorden tot hier bewaarde collecties.

Een bloemlezing uit mijne notities kan volstaan om aan te toonen hoe noodig, nuttig en vruchtdragend het werk is geweest, dat behalve winst van eenige ruimte nu ook een goede aanwinst van reeds verloren geachte stukken gaf.

1. De aanvragen tot bekoming van jacht- en vischakten enz. (n°. 29 der Lijst van 31 december 1896) waren geheel vermengd met die om registratie van eendenkooien, zwanendriften en duiventillen (n°. 32 dier Lijst) en met de stukken vermeld onder n°. 33 der Lijst. Bij deze stukken werden o. a. gevonden:

Berichten betreffende den toestand der grenspalen uit 1857;

Een rapport over de verbetering der wegen, uitgebracht in 1840 door den districts-commissaris in het 4de administratief district van Noordbrabant;

Een reglement voor de provinciale griffie van Noordbrabant en instructie voor de ambtenaren bij die griffie, van 31 december 1852;

Een dossier betreffende een herstemming voor de Provinciale Staten;

Brieven over de kosten der dichting van den Roosendaalschen en Steenbergschen vliet uit 1818 en 1819;

Een dossier betreffende de voorbereiding der uitvoering van het voorloopig kiesreglement van 1848, en bedenkingen daaromtrent;

Stukken betreffende weigering van jachtakten enz.;

Staten van verzonden of uitgereikte jacht- en vischakten, waartusschen weder een aantal opgaven lagen van verleende en ingetrokken vergunningen bedoeld in art. 12 der drankwet (n°. 115 van de Lijst).

2. De aanvragen om permissie tot het schieten van schadelijk gedierte (n°. 30 van de Lijst), vermengd met de stukken bedoeld onder n°. 31 der Lijst, hielden o. a. verborgen:

Concepten voor het reglement van bestuur voor het platteland van Noordbrabant uit 1817;

Een kopie van een brief van Karel V van 28 mei 1544, waarbij hij den giftbrief van hertog Jan van 1331 bevestigt, waarbij aan Bergeik en Westerhoven gemeene gronden zijn toegestaan;

Eenige gekleurde teekeningen van vogels, proeven voor een uitgaaf van een werk over inlandsche vogels;

Nota's van inlichtingen door de justitie verstrekt omtrent aanvragers van vergunningen;

Lijsten van afgegeven vergunningen.

3. De ontvangstberichten van ordonnantiën van betaling (n°. 88 der Lijst) werden vermengd bevonden met berichten van uitreiking v n beschikkingen en van legesheffing daarop; met geleibrieven van overmaking van abonnementsgelden voor Provinciaal- en Staatsblad; met aanvragen van legalisatie van handteekeningen; met de stukken vermeld onder de n°s. 89, 90, 106 en 124 der Lijst. Hierbij werden o. a. aangetroffen:

Een oorspronkelijk contract van 1882 tusschen de provincie Noordbrabant en de gemeente Oud- & Nieuw-Gastel over het beheer en onderhoud van een gedeelte provincialen weg;

Minuten van machtigingen door Gedeputeerde Staten tot inning van tolgelden;

Kwitantiën wegens uitbetaling van gelden voor het geven van landbouwonderwijs (1877) enz.;

Een minuut-missive van Gedeputeerde Staten uit 1826 over reparatiën aan het huis van burgerlijke en militaire verzekering te 's Hertogenbosch;

Een dossier betrekkelijk een diefstal te Bemmel (1837), behoorende tot het archief van den officier van Justitie bij de voormalige rechtbank te Nijmegen;

Nota's houdende aanwijzingen betreffende de verantwoording van gelden ten behoeve der provincie ontvangen, uit 1856 tot 1868;

Correspondentie betreffende kamers van koophandel, uit 1879 tot 1884.

4. De jaarlijksche opgaven der gemeentebesturen betreffende de schoolbevolking, staten van schoolgaande kinderen en van onderwijzend personeel op de openbare, de bijzondere, de avond- en herhalingsscholen enz. (n°. 81 van de Lijst) waren vermengd met geleibrieven der toezending van pensioens-bijdragen voor onderwijzers en met halfjaarlijksche staten B., C. en D. uit 1871 tot 1877 en staten A., B. en C. uit 1890 tot 1893 van pensioensbijdragen door onderwijzers, met nota's van aanmerkingen daarop (vg. n°. 82 van de Lijst). Bij deze pakken vond ik:

Een paket met verbalen, gestelde vragen en geleverd werk, bij een eindexamen der Rijks Hoogere Burgerschool te Tilburg, te 's Hertogenbosch en te Breda;

Opgaven van veranderingen voor de staten van instellingen van weldadigheid;

Nota's van opmerkingen over verbeteringen in de bevolkingsstatistiek, in antwoord op een circulaire van den Commissaris des Konings;

Stukken betrekkelijk de indeeling van schooltijden en een vergelijkende staat van schoolbezoek in 1869 en 1870.

5. Bij de afschriften van de processen-verbaal van gedane opnemingen der boeken en kassen van gemeente-ontvangers (n°. 25 van de Lijst) troffen wij o. a. aan:

Een oorspronkelijke verklaring van den districts-schoolopziener te 's Hertogenbosch over de verbouwing van de school te St. Hubert, uit 1883;

Stukken betreffende een knoeierij bij de raadsverkiezing te Rosmalen in 1851;

Correspondentie over de besteding van batige sloten;

Minuten van remarques enz. over den toestand of de opnamen van kas en boeken;

Origineele processen-verbaal van kasopnemingen door ambtenaren der provinciale griffie uit 1870 tot 1889;

het rapport eener commissie uit Gedeputeerde Staten tot onderzoek naar het beheer van de gemeentegronden en de boekhouding daarover van de gemeentebesturen in het land van Kuik, uit 1875.

6. De bij den militieraad overgelegde bewijsstukken tot bekoming van vrijstelling van den militairen dienst — verklaringen van burgemeesters voor „eenige zoons", van corpskommandanten enz. wegens broederdienst, van doktoren wegens ongeschiktheid enz — (n°. 62 van de Lijst) waren gedeeltelijk vermengd met de stukken waarop personen als plaatsvervanger of nummerverwisselaar bij de militie zijn toegelaten — grossen van notarieele contracten, paspoorten, toestemmingen van ouders, bewijzen van goed gedrag, verklaringen omtrent nietverplichting tot werkelijken dienst (n°. 58 van de Lijst). Vooral bij deze omvangrijke collectie werden vele stukken gevonden die bij andere collecties of in de hoofdverzamelingen der provinciale griffie-archieven thuis behooren. Daaronder:

Begrootingen der gemeenten Tilburg (1862), Tongelre (1862), Uden (1862), Oefelt (1863);

Stukken betreffende besmet vee enz.; behoorende tot het archief van den commissaris van het 4de district (Breda), uit 1844;

Kopieën van stukken uit een in 1865 gevoerd proces tusschen zekeren Veldakkers en de gemeente Nunen over vollen eigendom van land aldaar (publieke weg);

Verslagen van den toestand der gemeenten: Sambeek (1866), Willemstad (1863), Nunen, Deurne, Breda en Beek & Donk (alle 1868);

Ordonnantiën betreffende het *loterijfonds* te Ravestein, uit 1855;

Tabellarisch overzicht van den geldelijken toestand der gemeenten die aanvraag doen om tegemoetkoming in de kosten van het lager onderwijs;

Gemeenterekening van Almkerk van 1868;

Stukken betreffende de heerlijkheid Loon-op-Zand uit 1818;

Kwitanties wegens ontvangen gelden voor de ongelukkigen door den brand te Waalwijk, uit 1825;

Een stuk van den Advokaat-Fiskaal voor de middelen te lande, uit 1815;

Correspondentie van den districts-commissaris in het 4de administratief district van Noordbrabant, uit 1845;

Ingekomen stukken bij de provinciale commissie van landbouw van 1854 tot 1865;

Agenda-nummers van het archief van den Commissaris des Konings en van dat van Gedeputeerde Staten betrekkelijk bijzondere militie- en schutterij-gevallen;

Naamlijsten van opgeroepen lotelingen van 1864 en 1865;

Lijsten van zich in hechtenis bevindende lotelingen.

7. De staten B, C, G en H der schutterij (n°. 74 van de Lijst) zijn de volgende:

B. Kwartaalsstaten van ingelijfde schutterplichtigen van den eersten ban;
C. Idem van veranderingen in het personeel van den eersten ban;
G. Jaarstaten van de regeling van het kontingent der schutterij;
H. Verslag van den afloop der jaarlijksche lichtingen.

Deze staten waren vermengd met die gemerkt *A* en *AA*, vermeld onder n°. 69, en die gemerkt *A* en *B*, vermeld onder n°. 70 der Lijst. Behoudens nog een andere soort schutterijstaten, gemerkt *D*, betreffende overplaatsing van den 1n naar den 2n ban, die op de Lijst niet voorkomen, werden bij deze rubrieken geene heterogeene bestanddeelen aangetroffen. Wel was dit het geval bij de volgende:

8. Staten, gediend hebbende voor de bevolkingsstatistiek (n°. 111 van de Lijst) waarbij ik vond:

Antwoorden, op de circulaire van Gedeputeerde Staten van 4 october 1888 G n°. $^{99}/_{21}$ betreffende koepokinenting;

Opgaven omtrent inrichtingen tot ziekenverpleging, antwoord op een circulaire van 11 december 1885, A. n°. 8;

Stukken, staten enz. betreffende een pokken-epidemie, 1870/71.

9. Geleibrieven van landbouwverslagen (n°. 41 van de Lijst), waarbij werden gevonden:

Een voorloopig verslag van den oogst, van 1853;

Staten van veldgewassen van 1849, 1850 en 1852;

Deklijsten van 1888 tot 1890;

Beschikkingen op aanvragen tot plaatsing van stoomwerktuigen, 1880—1884;

Geleibrieven van andere stukken enz.

10. Aanvragen van nationaliteitsbewijzen (n°. 123 van de Lijst), waarbij o a. werden aangetroffen:

Staten van meer werk enz. aan provinciale werken.

11. Nota's enz. betreffende de 7de algemeene volkstelling, (n°. 116 van de Lijst), waarbij o. a. waren:

Maandelijksche overzichten van de vergunningen, verleend bij uitzondering van het verbod tot veeinvoer bij besmettelijke veeziekte, van 1892.

12. Opgaven [van veranderingen in] politiepersoneel (n°. 20 van de Lijst), waarbij ook:

Tabellarische opgaven betreffende dat personeel;

Opgaven van veldwachters boven 60 jaar, van 1854;

Nota's van aanmerkingen over openbare middelen van vervoer, van 1881, 1882 en 1884;

Staten van schade-opneming voor kwijtschelding of afslag van grondbelasting ten gevolge van hagelslag;

Stukken betreffende de verpleging van krankzinningen in 1853 en 1854, en behoeftige vreemdelingen in 1854; enz.

Hetgeen na dit onderzoek en dezen opruimarbeid van den Griffierommel van 1891 en het Uitschot van 1894 nog overbleef, werd daarop beter geordend. Zoo werden — gelijk vroeger reeds de gemeente-rekeningen, de liggers van bezit en schuld der gemeenten, de gemeentelijke kohieren, de dossiers betreffende de comptabiliteit der gemeenten — thans de gemeente-begrootingen uitgezocht naar de plaatsen. Ook deze verzameling, groot 72 zware portefeuilles was nog per jaar afgedeeld. Dit werk is thans nog niet voltooid. De gedeeltelijke vermenging met de correspondentie betreffende de gemaakte aanmerkingen op de begrooting, en de aanwezigheid van vele suppletoire begrootingen en van besluiten tot af- en overschrijving, maakt de regeling nog al lastig. De definitieve regeling op dezelfde wijze van de gemeenteverslagen, voorzoover die nog aanwezig zijn, moet er op volgen. Later ook die van de lotingsregisters voor de nationale militie.

Hetgeen was uitgeschift, hier boven gedeeltelijk opgenoemd,

werd, gelijk ik reeds zeide, zooveel mogelijk op zijn plaats gebracht. Ook daarvan werd gebruik gemaakt om overal zooveel mogelijk de regeling te verbeteren. Zoo werden de talrijke bescheiden betreffende de aanvragen om vrijdom van belasting wegens ontginningen alle uitgezocht en geordend. De bescheiden betreffende de gemeentegronden in het Nederambt van het land van Kuik en hunne verdeeling: die rakende de intercommunale wegen; de archieven van de voormalige districts-commissarissen, voorzoover aanwezig, nog eenige andere collecties meer, werden bijeenverzameld en uitgezocht.

Hetgeen, ten slotte, viel onder een der nummers van de Lijst, behoorende bij het Vernietigingsbesluit van 31 december 1896, werd overeenkomstig Uwer Excellentie's verlangen ter vernietiging voorbereid, van het nog bruikbare wit papier ontdaan, tot pakken gebonden, gewogen en geschat, en daarna, ten bedrage van ruim 1200 KG., door den ontvanger der registratie bij inschrijving verkocht; het ging naar een papiermolen.

Tengevolge van deze beschreven werkzaamheden kon aan het archief van den districts-commissaris en secretaris van het Provinciaal Comité van Landbouw, Wesselman van Helmond, voorloopig niet meer gedaan worden dan ik in mijn vorige jaarverslag terloops reeds vermeldde. Zooveel mogelijk echter heb ik bij tusschenpoozen aan de nadere uitzoeking voortgewerkt en een voldoend uitvoerigen inventaris opgemaakt van het administratieve archief. Die van het Landbouwarchief is nog niet voltooid. Het is nog te veel vermengd met tallooze brieven, er òf slechts half, als van officieus karakter, òf niet, als van partikulieren aard, toe behoorende, en welke uit te zoeken een tijdroovend werk is. In den laatsten tijd houdt zich hiermede mr. Ebell zooveel mogelijk geregeld bezig.

Een groot deel van onzen tijd werd wederom ingenomen door de voortzetting der reizen in de provincie, waarvan ik verleden jaar de redenen ontvouwde en het doel omschreef. De ondervinding leerde opnieuw, hoe nuttig en hoe noodig deze nalezing over de geheele provincie was. Bijna overal vond ik nog iets, meest nog al veel. In eene gemeente, Dinteloord, ontdekte ik op een tot nog toe aan ons verborgen gebleven zoldertje boven de veldwachterswoning zoo vele oude bescheiden, die daar een halve eeuw, vergeten doch droog en gaaf, gebleven waren, dat ik van daar alleen zeven flinke pakkisten met oude rechterlijke bescheiden had over te nemen. Ook te Huibergen, te Hoogerheide, te Putte, te Dongen, te Oudenbosch vond ik thans nog belangrijke hoeveelheden oude

schepenbanks-bescheiden, terwijl er mijn voorganger niets of weinig had aangetroffen. In laatstgenoemde plaats heb ik zelfs na dagen lang sorteeren ze nog niet alle uit de drie enorme kisten en hooge stapels kunnen uitzoeken. Elders, b. v. te Gastel, waar mijn voorganger de overneming van vele bescheiden reeds had bewerkstelligd, vond ik thans nog weder aanmerkelijke hoeveelheden die buiten zijn bereik waren gebleven.

Natuurlijk gaf, vooral in het najaar, het nader uitzoeken, sorteeren en in de gedeeltelijk reeds geïnventariseerde schepenarchieven invoegen van deze overgenomen bescheiden ons handen vol werk.

Bovendien werden nog drie andere schepen-archieven, van Raamsdonk, van Beek & Donk en van Schijndel, in verband met de afwerking van het oud-gemeentelijk archief dier plaatsen en daarbij verkregen nadere aanwinsten, geheel bewerkt of op nieuw bewerkt, en werden de volledige inventarissen thans daarvan opgemaakt.

V. *Uitgaaf van bescheiden uit het archief.*

Hiervoor was in het afgeloopen jaar geen gelegenheid.

VI. *Aanwinsten en verliezen.*

De aanwinsten, in 1897 zoo uit kracht van aankoop als door geschenk of door overneming uit andere archieven verkregen, nam ik wederom, naar mate zij bewerkt en gecatalogiseerd werden, in een gedetailleerden staat op.

Met de hierboven reeds besproken schepenbanksbescheiden waren zij dit jaar weder van zeer grooten omvang.

Uit de dubbelen van boekwerken op de provinciale griffie, werden mijne collecties van provinciale verslagen, notulen en provinciaal-bladen aanmerkelijk aangevuld. Dit had tengevolge dat ik dit geheele onderdeel der boekerij naar den zolder moet doen overbrengen in een aantal daar aanwezige daartoe zeer geschikte kastjes.

Op dien zolder staat op schragen en rekken bovendien nog een groote verzameling dubbelen van boekwerken, die volgens het Vernietigingsbesluit van 31 december 1896 konden worden opgeruimd. Ik stelde ze daartoe dan ook voor, tegelijk met de opgaaf van de bovenbesproken, later verkochte papieren. Daar de beslissing nog is uitgesteld, meen ik in overweging te mogen geven mij te machtigen ze op te zenden naar de Koninklijke

bibliotheek. Als alle ergens dubbel aanwezige boekwerken steeds naar die inrichting werden gedirigeerd, zou deze daaruit gelegenheid ontleenen niet alleen om zich zelve te completeeren maar tevens om te zorgen, dat niets vernietigd werd vóór alle Rijksinrichtingen in de gelegenheid waren gesteld hunne collectiën aan te vullen.

Verliezen behoef ik wederom niet te vermelden dan voor zooveel de verkoch e en naar den papiermolen verhuisde, boven uitvoerig besproken, griffiepapieren betreft.

VII. *Afschrijving van elders berustende bescheiden.*

Met het oog op een uitgaaf werd door mr. Ebell een afschrift genomen van de in het gemeente-archief van Oisterwijk bewaarde kopie eener historische beschrijving van Oisterwijk en kroniekje van 1566-1609, getiteld „Dedvctie, declaratie van den conditiën, staat en gelegentheijt der vreijheijt van Oisterwijk, dd. 1 augustus 1617, door L. v. Hoevel".

Een brief van Karel V, van 1515, waarbij een giftbrief van Filips van Bourgondië van 14 maart 1458 werd vernieuwd en bevestigd, die aan de gemeene buren van Wijk een gemeynte vergunde, genaamd Wijkerzand — een oorkonde waarnaar reeds vaak vruchteloos gezocht was —, werd in kopie bewaard gevonden bij een partikulier. Van die kopie heb ik een afschrift voor het archief mogen nemen.

VIII. *De raadpleging der verzamelingen.*

Onverminderd werd ook in 1897 weder gebruikt gemaakt van de gelegenheid tot raadpleging dezer oude en jongere archiefverzamelingen. De meeste nasporingen geschieden door schriftelijke aanvraag bij den archivaris, een belangrijk gedeelte echter ook door persoonlijk bezoek, sommige door derden, een aantal ook door leening. De hulp van den archivaris wordt voor velerlei doel ingeroepen, en in de briefwisseling vindt men inderdaad in vele opzichten de beschouwing van het archief als een wetenschappelijk informatiebureau afgespiegeld. Voor zooveel als er tijd gevonden kan worden en het onderwerp werkelijk binnen onzen gezichtskring en ons kunnen ligt, is het natuurlijk steeds een genoegen aan de talrijke vragen zoo goed mogelijk te voldoen.

Dit jaar werd mijn hulp ingeroepen voor drie tentoonstellingen, die van voorwerpen op het huis van Oranje betrekking

hebbende, die van nationale kleederdrachten, en die van vrouwenarbeid. Voor de tweede vermocht ik nog al iets te verschaffen.

Voor verschillende autoriteiten had ik wederom nasporingen te doen, o. a. over den eigendom van het markiezenhof te Bergen op Zoom, over het recht op beurzen, over geld- en grondrenten ten bate van Godshuizen, over liefdadige stichtingen enz. In het algemeen waren de onderzoekingen naar bewijzen van rechten in dit jaar in aantal en belang echter niet zoo overheerschend als gewoonlijk. Velerlei onderzoek van zuiver wetenschappelijken aard werd verricht. Daartoe behoorde ook weder het voortgezette onderzoek van den met krijgshistorische navorschingen van wege den Generalen Staf weder aangewezen luitenant J. J. M. A. Mommers.

Ook vele genealogische onderzoekingen werden wederom ingesteld.

IX. *Bemoeiingen met gemeente- en andere archieven.*

Wederom moge ik als vroeger volstaan met een verwijzing naar het omtrent deze taak opnieuw aan Gedeputeerde Staten dezer provincie uit te brengen verslag, waarvan ik een afdruk aan Uwer Excellentie's departement hoop in te zenden.

De Rijks-Archivaris in Noordbrabant,

Mr. A. C. Bondam.

's Hertogenbosch, 28 februari 1898.

STAAT DER AANWINSTEN

VAN HET

RIJKSARCHIEF te 's HERTOGENBOSCH.

IN 1897.

A. OVERNEMINGEN UIT ANDERE ARCHIEVEN.

I. *Gedeelten van oude rechterlijke archieven.*

Van de volgende gemeenten werden de daarbij opgegeven archiefstukken van voormalige rechterlijke colleges en autoriteiten overgenomen.

Alem, *Maren* & *Kessel.*

A. Van de schepenbank van *Alem*:

1. Een schepen-echtregister, 1758—1810;

2. Een pak boedel- en voogdijrekeningen;

3. Een pak diverse losse schepenakten (rekwesten met appostillen, enz).

B. Van de schepenbank van *Maren*:

1. Een protocol van allerhande akten, 1700—1709;

2. Twee registers van rekwesten met appointementen, 1730—1790 en 1795—1805;

3. Twee registers van lijsten van taxatie voor de collaterale successie, 1738—1789 en 1789—1805;

4. Twee schepen-echtregisters, 1730—1782 en 1782—1810;

5. Een pak boedel- en voogdijrekeningen;

6. Een pak diverse losse schepenakten.

C. Van de schepenbank van *Kessel*:

1. Twee schepen-echtregisters, 1717—1795 en 1795—1810;

2. Een pak boedel- en voogdijrekeningen;

3. Een pak diverse losse schepenakten.

Alphen & Riel.

1. Twee registers van aangiften van den overgang van onroerende goederen bij overlijden, 9 septemper 1802—10 september 1806 en 7 januari 1807—31 october 1810;

2. Een register van overboeking van onroerend goed;

3. Een lias van allerlei publicatien, 1806—1810;

4. Een pak diverse losse schepenakten (transporten, contracten, autorisatien, verkoop- en verhuurcedulen, boedelinventarissen, taxatien, akten van scheiding en deeling).

Bakel & Milheeze.

1. Een register van voogdijzaken, 1697—1730;

2. Specifieke lijst wegens overgangsrecht, 1697—1730;

3. Vier losse schepenakten;

4. Een pakje vorstersrelazen wegens huwelijksafkondigingen.

Dinteloord & Prinseland.

1. Een register van allerhande akten, 1807—1808;

2. Liassen en pakken diverse losse schepenakten (publicatien, testamenten, enz.), thans in 10 portefeuilles;

3. Staten en inventarissen van boedels, thans in 7 portefeuilles: 1657—1755, 1756—1768, 1769—1773, 1774—1777, 1778—1782, 1783—1798, 1799—1810;

4. Authentieke kopieën van boedel-inventarissen, 1759—1776;

5. Boedel-inventarissen gevolgd door akten van uitkoop, scheiding of deeling, thans in 8 portefeuilles: 1657—1722, 1724—1749, 1750—1766, 1767—1781, 1782—1784, 1785—1790, 1791—1795, 1796—1810;

6. Authentieke kopieën van boedel-inventarissen gevolgd door akten van uitkoop, scheiding of deeling, 1750—1805;

7. Boedel-inventarissen gevolgd door akten van arrest (1660—1755), transportakten (1656—1762), en akte van repudiatie (1733);

8. Een pak diverse fragmenten, kladden enz. van boedel-inventarissen;

9. Voogdijrekeningen, thans alphabetisch geordend in 20 portefeuilles;

10. Boedelrekeningen, idem in drie portefeuilles;

11. Rekeningen afgelegd door van overheidswege aangestelde beheerders, idem in 8 portefeuilles;

12. Bijlagen van diverse rekeningen, thans in 2 portfs.;

13. Diverse bijlagen van rekeningen;

14. Tien pakken verkoopconditien van roerend goed;

15. Zes pakken idem van onroerend goed;

16. Lijsten van den XLen penning, 1705—1729, 1730—1750;
Lijsten van den XXen, XLen en LXXXen penning, 1751—1762, 1763—1773, 1774—1781, 1782—1786;
Lijsten van den XLen en LXXXen penning, 1787—1792, 1793—1801, 1802—1810;
Lijsten van den XXen penning, 1787—1805;

17. Acht liassen biljetten van den XXen, XLen, LXXXen penning;

18. Een lias notitiën van verkochte losse goederen volgens artt. 66 van de ordonnantie op het zegel;

19. Acht liassen huwelijksproclamatien.

Dongen.

1. Acht registers van certificatien, attestatien, enz.: 1597—1707, 1707—1716, 1716—1725, 1725—1736, 1736—1748, 1748—1771, 1771—1791, 1791—1809;

2. Een register van overboekingen van onroerend goed, 1808—1810;

3. Een register van batige saldo's van boedels onder administratie van P. Huysman, 1806—1810;

4. Twee registers van taxatie voor den XXen penning, 1777—1787, 1788—1805;

5. Twee registers van halfjaarlijksche staten van transporten, 1768—1776, 1777—1800;

6. Drie schepen-echtregisters: 1677—1795, 1796—1801, 1801—1810;

7. Index van alle de staten en inventarissen van boedels enz., 1606—1810;

8. Drie liassen huwelijksproclamatien: 1648—1694, 1695—1756, 1795—1800;

9. Drie liassen schepen-testamenten: 1639—1661, 1662—1698, 1701—1736;

10. Veertien liassen biljetten van den XLen en LXXXen penning, 1714—1724, 1724—1732, 1732—1741, 1741—1742, 1742—1747, 1747—1751, 1751—1757, 1757—1769, 1770—1776, 1777—1784, 1784—1794, 1796 - 1802, 1803—1804, 1804—1805;

11. Een lias publicatien van verkoopingen enz., 1806—1810;

12. Boedel- en voogdijrekeningen, 1792—1810;

13. Conditien van verkoop enz., 17[de] eeuw, 1736—1764, 1795—1810 (thans in 5 portefeuilles);

14. Diverse schepenakten, 1741—1810;

15, Processtukken;

16. Boedelpapieren enz.

Oud- & Nieuw-Gastel.

Veertien pakken diverse losse schepenakten van de schepenbanken van *Oud-Gastel* en van die van Heer-Jansland gezegd *Nieuw-Gastel.*

Heesch.

1. Drie registers van allerhande akten, 1685—1702, 1802—1807, 1807—1808;

2. Losse minuten van allerhande akten, 1808—1810;

3. Losse minuten van transportakten, 1808—1810;

4. Losse minuten van publieke verkoopakten, 1808—1810;

5. Drie schepen-echtregisters, 1719—1748, 1748—1770, 1794—1808;

6. Een pak diverse losse schepenakten (processtukken, boedelrekeningen en boedel-inventarissen enz.).

Huibergen.

1. Een register van aangegeven lijken voor de collaterale successie, 1806—1810:

2. Een pak verkoop- en verhuur-cedulen, 1754—1794;

3. Diverse losse schepenakten (thans in 3 portefeuilles).

Lieshout.

De volgende nummers van den inventaris, door J. L. F. Donkers circa 1861 opgemaakt van de archieven ter gemeente-secretarie:

N°. 818—819. Twee portefeuilles met lijsten van den 40en en 80en penning, nl.:

(818) van Aarle Rikstel, Stiphout en Lieshout, 1751, 1752, 1756, 1761—1773;

(819) van Lieshout, jaarlijksche van 1780—1786, 1788—1795, haljaarlijksche van 1796, jaarlijksche van 1797—1802, halfjaarlijksche van 1803, jaarlijksche van 1804;

N°. 820. Register van transporten, 3 mei 1799—24 december 1802 (verkeerdelijk genoemd van den 40en en 80en penning).

N°. 902—904. Drie schepen-echtregisters: 1684—1727, 1727—1766, 1766—1810.

N°. 914—948. Acht portefeuilles huwelijks-proclamatien met relazen: 1684—1721, 1722—1740, 1741—1754, 1755—1768, 1769—1781, 1782—1793, 1794—1810, 1810—1813.

N°. 1021. Een portefeuille doodlijsten, 1694—1698, 1712—1720, 1721—1729, 1730—1739, 1740—1748.

Nistelrode.

Een register van transporten, vesten en obligatien, 1769—1776.

Ossendrecht.

1. Dertien registers van allerhande akten: 1574—1581, 1715—1747, 1747—1754, 1754—1761, 1762—1774, 1774—1779, 1780—1786, 1787—1792, 1792—1797, 1798—1800, 1800—1803, 1803—1807, 1807—1810;

2. Register bevattende de rol, testamenten en contracten, 1601—1607;

3. Register van erfdeelingen, 1608—1634;

4. Register van obligatien, opdrachten en verkoopingen, 1680—1682;

5. Register van testamenten, 1713—1797;

6. Register van publieke verkoopingen, 1806—1808;

7. Twintig registers van opdrachten: 1656—1670, 1670—1684, 1684—1713 (ook testamenten), 1700—1715, 1715—1727, 1728—1739, 1741—1757, 1757—1764, 1764—1768, 1768—1771, 1771—1776, 1776—1781, 1781—1788, 1789—1793, 1793—1797, 1797—1799, 1799—1803, 1803—1804, 1804—1806, 1807—1808;

8. Twee registers van taxatie voor de collaterale successie: 1700—1719 en 1719—1731;

9. Een register van aangifte van overledenen, met betrekking tot de collaterale successie, van den gequalificeerde voor Ossendrecht, Woensdrecht, Hoogerheide, Putte, Huibergen en Hinkelenoord, 1806—1810;

10. Schepen-echtregister, 1797—1810;

11. Vier pakken conditien van verkoop enz.:

12. Drie pakken diverse losse schepenakten;

benevens van de voormalige schepenbank van *Putte*:

13. Een register van opdrachten, 1741—1771.

Schijndel.

1. Vijf schepen-echtregisters: 1692—1722, 1722—1756, 1756—1784, 1784—1801, 1801—1809;

2. Losse minuten van huwelijksvoltrekkingen, 1808—1811;

3. Tien bundels huwelijks-proclamatien.

Standdaarbuiten.

1. Twee schepen-echtregisters, 1698—1797, 1797—1808, met eenige losse trouwakten van 1808 tot 1810;

2. Een pak huwelijks-afkondigingen;

3. Drie pakken diverse losse schepenakten (boedelrekeningen en -inventarissen, transporten, testamenten enz.).

Woensdrecht c. a.

A. Van de schepenbank van *Woensdrecht*:

1. Schepen-echtregister, 1796—1810;

2. Zes pakken diverse losse schepenakten.

B. Van de schepenbank van *Hoogerheide*:

1. Schepen-echtregister, 1792—1810;

2. Eenige diverse losse schepenakten.

C. Van de schepenbank van *Zuidgeest*:

Een pak diverse losse schepenakten.

D. Van de schepenbank van *Hinkelenoord*:

Een pak diverse losse schepenakten.

II. *Andere bescheiden, overgenomen uit gemeente-archieven.*

Van de besturen van verschillende gemeenten, vroeger behoorende tot het platteland van Noordbrabant, werden daar aanwezige dubbelen van gemeenterekeningen van vóór 1852 overgenomen. Van de voormalige steden werden die rekeningen reeds vroeger, met de griffie-archieven van 1814—1850, verkregen.

Zoo werden thans overgenomen de volgende dubbelen:

Van de gemeente *Alem*, *Maren* & *Kessel:*

die van Alem, over de jaren 1816—1820;

die van Maren, over de jaren 1816—1820;

die van Kessel, over de jaren 1816—1820;

die van Alem, Maren & Kessel, gecombineerd, over de jaren 1821—1825;

van de gemeente *Dongen*, die over de jaren 1829, 1832, 1840, 1847—1851;

van de gemeente *Heesch*, die over de jaren 1814—1851;

van de gemeente *Woensdrecht*, die over de jaren 1815, 1850 en 1851.

Voorts werden nog overgenomen van de gemeentebesturen van:

Beek & *Donk:* Rekeningen en andere stukken (waarbij een ligger der grondrenten en een verpachtcedule) van de administratie der landerijen en inkomsten van het beneficie van St. Wouters-altaar in de kerk van Beeck, van 1694 en 1695 (7 stukken).

Bokstel: Een perkament dat als bandje was gebruikt voor een doopboekje van Bokstel, en daarvan is afgenomen bij het herstellen en herbinden, en dat behelst een schepenbrief van Boextell van 2 november 1457, waarbij Engbrecht zoon van wijlen Engbrecht Abenzoen en zijn zoons Engbrecht, Aelbrecht en Peter verkoopen aan de rectoren der Heiligegeesttafel te Boextel een zestersaet lants op Lennishoevel aldaar, te waren en alle voercommer af te doen behoudens 4 penningen payments jaarlijks aan den grondheer te vergelden.

Natuurlijk is het uithangend schependomszegel van dezen, door zijn gebruik als boekband nog al geschonden, brief verdwenen.

Bij de schepenbanks-stukken, overgenomen van de gemeente Alphen & Riel, werden ook twee folio-registers aangetroffen, bevattende klappers op costumen, notities van geldend recht, van interpretatie van wetten en van costumier recht, bijzondere voorschriften en instructies enz., alles betreffende de stad en baronie van Breda. Zij werden bij onze collectie kopieën

van costumen enz. gevoegd. Beide dateeren uit de 18e eeuw. Zij zijn aan den rand vrij sterk door vocht aangetast:

Het eerste, in perkament gebonden, bevat:

a. Een alphabetischen klapper, getiteld: „Aanwijsinge ofte register vande ordonnantie van den Raede van Braband, costumen van Antwerpen, Breda, Bergen opden Zoom, politique ordonnantie van Holland, eeuwige edicten van de jaaren 1540 ende 1611, etc."; volgens onderschrift samengesteld in 1711.

b. „Aanmercking over naderschap en nog aanmercking daarover door de heer Montens gemaakt". Het eerste gedeelte van dit stuk bestaat in een costume (van Breda) van 32 artikelen, met noten op elk artikel, blijkbaar opgesteld door een Bredaschen griffier. Het tweede gedeelte heeft tot titel „van calengieringe oft naderschap binnen Breda costumier, volgens het concept van de hr. Montens", en bestaat uit 24 artikelen.

c. „Van issue ende pont-penningen binnen Breda costumier", een (concept?) ordonnantie van 10 artikelen, met een aanmerking, en deze bijvoeging: „Aangaande dese titul is daar van augmentatie gedaan, gepubliceert den leste october 1604; vide extract uyt de registers der actens van de magistraat van Breda".

d. Manieren van procedeeren in: geprivilegeerde zaken in de schepenbank; geprivilegeerde zaken, staande tot namptissement; bezetting en ontzetting; dagement of citatie; arrest; inhaelinge; voor oogen begeiren; „continuatie offte bij defaulten" tegen den verweerder of gedaagde; condescentie; resumptie (niet volledig).

Het tweede, niet gebonden, register bevat:

a. Advies naar Bredasch recht, dat voogden moeten worden aangesteld ter plaatse waar de goederen der weezen gelegen zijn, dd. 20 maart 1731.

b. Contract tusschen de princesse (abdis) en kapittel van Thoorn ter eenre, en schout, schepenen en kommerzetters van Baarle-Nassau ter andere zijde, dd. 23 juli 1731, betreffende de verponding, contributie en buitengewone lasten, op te brengen door de prinses en het kapittel aan Baarle-Nassau; gevolgd door de approbatien.

c. Plakaat van graaf Willem Hendrik van Nassau, dd. 27 februari 1674, op 't stuk van de jacht in de baronie van Breda (30 artikelen).

d. Idem van denzelfde, dd. 3 juli 1683, tegen „de doodslagers en andere delinquanten".

e. Idem idem, dd. 25 december 1682, tegen de bedelaars, vagebonden en landloopers onder Breda, Grave, Kranendonk, Eindhoven etc. (19 artikelen),

f. Reglement van denzelfde dd. 24 november 1681 voor de rentmeesters en ontvangers der domeinen (10 artikelen).

g. Ampliatie van dat reglement van denzelfde dd. 11 februari 1684 (9 artikelen).

h. Besluit van die van den Rade ende rekeningen van Zijn Hoogheid dd. 28 mei 1683 tot interpretatie of elucidatie van het vijfde artikel der instructie voor de rentmeesters der domeinen en geestelijke goederen, in dato 16 januari 1679, betreffende de inning van pachtpenningen bij insolvente pachters.

i. Resolutie van de Staten-Generaal dd. 2 october 1664, regelende de bevoegdheid der secretarissen van de vrijheden, heerlijkheden, dingbanken en dorpen in de kwartieren van Brabant, tot het passeeren van akten enz. van verschillenden aard, met uitsluiting van notarissen op straffe van nietigheid en geldboete.

k. Plakaat van Willem Carel Hendrik Friso dd. 4 januari 1735, ter renovatie en ampliatie van dat van 29 februari 1672, tegen het ontduiken (fraudeeren) van de gruit in de stad en baronie van Breda.

l. Waarschuwing van de Staten-Generaal dd. 14 maart 1735, betreffende de uitbetaling van rente op en de aflossing van kapitalen ten laste van eenigerlei corpora van het platteland van Brabant.

m. Ordonnantie van graaf Hendrik van Nassau dd. 30 december 1535, betreffende de inrichting en regeling der weeskamer te Breda (32 artiken); met korte notities in margine, en voorafgegaan door een „korte voorreeden".

n. Twee aanteekeningen betreffende het salaris van de voogden: 1°. van een ordonnantie bij advies van burgemeesters en schepenen „gelijk men ook op de rekeningen van de kinderen wijlen Pieter Franssen sien mag, die gepasseert is op den 22 april 1583; 2e. uit een ordonnantie van 31 october 1463 (op Alderheijliegen Avont), betr. het afleggen der rekeningen.

o. Een ordonnantie van den prins van Oranje voor de baronie van Breda dd. 29 september 1614, betreffende het forum voor het inventariseeren van nalatenschappen, de scheiding en deeling daarvan en het afleggen der rekeningen daarover.
Voorts nog eenige memories betreffende erfdeelingen.

III. *Naoogst voor de oude archieven uit de Griffiepapieren.*

Ook in 1897 werden weder stukken van, of te voegen bij, de oude Rijksarchieven gevonden tusschen de Griffiepapieren. Zoo:

Een simpele kopie van privilegien enz. van Oss, zooals die zijt opgenomen in het gedrukte boekje getiteld „Privilegien der stadt ende vrijheyt van Osch neffens d'approbatie van Haar H. Mog. daarop verleent, item de dijckcaarten van het Hoogh-Hemaal; 's Hertogenbosch 1728, 8°."
Ik maakte van dit stuk de volgende inhoudsbeschrijving:

I. De namen van den kwartierschout van Maasland, van den president, vice-president, schepenen en secretaris van Oss, en van den dijkgraaf, stadhouder en heemraden van den dijkstoel van het Hoog-Hemaal.

II. 1399, october 14. (Ter Vueren, XIIII dage in octobri int jair ons Heeren dusent drie hondert negentich ende negen.)
Johanna, hertogin van Brabant enz., vergunt aan die van Os:

1°. „een stat ende een veste" te maken, en een dinsdagsche vrije weekmarkt als die in den Bosch;

2°. jaarlijksche verkiezing van twee burgemeesters door schepenen en gezworenen;

3°. immuniteit voor de poorters behalve tegenover den Bosch, met ingebod;

4°. den stapel van laken, in Maesland voor verkoop vervaardigd;

5°. accijns op „gewande" en laken, te Os voor verkoop vervaardigd;

6°. tolvrijdom door geheel Brabant;

7°. vrijdom van brandschatting door garnizoenen;

8°. vrijdom van heervaart buiten de steden van Brabant;

9°. gebied binnen de geheele parochie;

10°. nadere bepalingen over het poorterschap, over de stadswal en -gracht, over het recht en de rechtspraak;

11°. vrijdom van houtschat.

In de „Privilegien" enz., bladz 5—17. Verg.: Hermans, Analytische opgave der gedrukte Noordbrabantsche charters enz., blz. 157.

III. 1412, november 3. (In onser borch van Turnhout, drie dage in november inden jair ons Heren MCCCC ende twelve.)
Anthonis, hertog van Brabant enz., bevestigt de voorrechten, door hertogin Johanna aan Os verleend in den met dezen doorstoken brief van 14 october 1399.

In de „Privilegien" enz., blz. 18 en 19. Verg. Hermans, bladz. 158.

IV. 1652, december 12. De Staten-Generaal, representeerende den hertog van Brabant, bevestigen de ingezetenen van Os, Berchem en Dueren op hun verzoek in de rechten en privilegien, hun in de nagenoemde brieven verleend:

1°. 1286. Hertog Jan (I) geeft hun een „novaille broeclande ofte weyde, gelegen van die seyde van voors. stadt ofte vrijheyt van Os tussen deselve vrijheyt ende de Maze en limit van Geffen tot de limitscheydinge van Herpen" (uitgezonderd 36 bunders door hem gegeven aan die van Haeren), tegen een jaarlijkschen erfcijns van 10 pond Lovens aan den hertog; met nadere voorwaarden in den uitgiftebrief vermeld.

2°. 1295. Hertog Jan (II) geeft aan de ingezetenen voornoemd, buiten het broekland sub 1°. omschreven, de geheele „gemeynt heyde tussen ende ontrent de voors. drie plaetsen totte paelen ende limiten vande andere daer ontrent gelegene plaetsen ende dorpen", tegen 150 pond Lovens voorlief en een jaarlijkschen erfcijns van 40 schillingen Lovens, beide aan den hertog.

3°. 1327. Hertog Jan (III) bevestigt de uitgiften sub 1°. en 2°. genoemd, en verleent hun bovendien het recht om straten en wegen binnen Os, Berchem en Dueren te vermeerderen en verminderen met bepalingen omtrent de schouwvoering daarover.

4°. 1325. Hertog Jan (III) vergunt aan de ingezetenen voorn. 7 heemraden te kiezen voor het gebied gelegen binnen de volgende grenzen „beginnen de palen ende limiten van de

iurisdictie van Nulant tot de jurisdictie van Geffen, tot de jurisdictie van Osch ende door deselve geheele jurisdictie, van daer te weeten de jurisdictie van Osch deur de jurisdictien van Thepelen tot de jurisdictie van Lithoijen, tot de jurisdictie van Lith ende vande jurisdictie van Lith door de waterlossingh van den Hoochgemelten heere hertog totte Maze lopende", en omschrijft hunne rechten en bevoegdheden.

5°. 1399, october 14. Hertogin Johanna verleent aan die van Os voorrechten. (Vergelijk hiervoor sub II).

In de „Privilegien" enz., bladz. 20—30. Verg. Hermans, blz. 158.

V. 1663, december 21. De Staten-Generaal beslissen, overeenkomstig den inhoud van overgelegde charters en bescheiden, in het voordeel van Osch in het geschil van schout, schepenen en regeerders, met den rentmeester-generaal den domeinen in de stad en meierij van den Bosch en leenmannen van de Leen- & Tolkamer aldaar, over het recht tot schouwvoering te Osch, Berchem en elders (sic).

In de „Privilegien" enz., blz. 31—36.

VI. 1716, januari 9. De Staten-Generaal vergunnen aan de regenten van Osch hei- en broekland uit te geven of te verkoopen zooveel als zij noodig oordeelen, en geven voorschriften over de aanwijzing der te verkoopen gronden, over de wijze van verkooping en over het besteden der opbrengst

In de „Privilegien" enz., blz. 34—36,

VII. 1326, november 10 (op St Mertens avont naer Alderheylige missen).

Jan, hertog van Brabant enz. vergunt aan de dorpen *Osch*, *Lith*, *Lithoyen* en *Geffen* op zijn gebied, *Ooyen* op dat van Willem heer van Boxtel, en *Meege*, *Haere*, *Mackere* en *Teeffelen* op dat van Jan heer van Meege, hunne wateren te mogen leiden in een watering „van den zeedijcke neder te Gewanden in die Maesse", met het recht van „schutbalcken" in die wetering te leggen, en van schouwvoering.

In de „Privilegien" enz., blz. 37—40. Verg. Hermans, blz. 88.

VIII. Vidimus dd. 7 november 1447 door schepenen van 's Hertogenbosch, van een brief van 1325, november 27 (den derden daegs naer dat hooghteijt van St. Catharinen maeget en martelaeresse), waarbij Jan, hertog van Brabant enz. aan de „menschen gemeyndelijken wiens erve offte landen binnen den termijn ende pael hier naervolgende geleegen zijn" (nl. „beginnende van de jurisdictie van Nulant tot de jurisdictie van

Geffen, en van de juridictie van Geffen tot dé jurisdictie van Osch, ende geheelijk daerover, ende voort van Osch door de jurisdictie van Teeffelen totter jurisdictie van Litthooyen, van de jurisdictie van Litthooyen tot de jurisdictie van Lith, totter weeteringe en waeterlaeten ons heeren des hertoghs, voorts strekende totter Maese toe") vergunt zeven heemraden te kiezen om het beheer over dijken, graven, waterlaten, sluizen enz. te voeren, met recht van aardhaling tegen een vergoeding van $^1/_3$ boven de getaxeerde waarde der gronden, van invordering van dijk- en polderlasten volgens vastgestelde quoten, van schouwvoering enz.; en voorts bepalingen vaststelt omtrent het recht van graven, ingraven enz., over het beletten of bevorderen van waterafvoer van hooge naar lage landen, en omtrent de particuliere sluizen, slooten, enz.

In de „Privilegien" enz., blz. 41–53. Verg. Hermans, blz. 83.

In de tweede plaats werd gevonden een inventaris der op de secretarie van *Esch* berustende bescheiden („chartres, papieren, boecken, reeckeningen en andere documenten, de gemeente alhier concerneerende"), opgemaakt door „de schepenen en" den secretaris ingevolge de resolutie van den Raad van State dd. 25 april 1753. Dit stuk bestaat in twee katerns van 10 vel, ongebonden. Vermoedelijk is de inventaris compleet, doch hij is niet afgesloten of onderteekend, zoodat de datum van samenstelling onbekend is. Vergeleken echter met de overige hier bewaarde inventarissen van secretarien in de Meierij, die ingevolge dezelfde resolutie zijn opgemaakt, zal hij vóór 1785 zijn saamgesteld.

Ook in 1897 werden weder een aantal correspondentie-stukken aangetroffen van vóór 1810. Het zijn de volgende bijlagen van het resolutie- of notulenregister:

a. van de Representanten van het volk van Bataafsch Braband:

23 *december* 1796, *n*°. 5, waaraan geliasseerd 12 december 1796, n°. 11, betreffende de collatie van het beneficie van het O. L. V.- en St. Catharine-altaar in de kerk van Tilburg;

b. van het Departementaal bestuur van Braband:

20 *juni* 1805, *n*°. 16. betreffende de approbatie van een collatie van het bovengenoemde beneficie;

c. van den Landdrost van Braband:

12 *april* 1808, *litt. B*, waaraan geliasseerd 25 januari 1808, litt. G, betreffende de bezoldiging der ambtenaren aan het bureau van den landdrost;

18 *juni* 1808, *litt. B*, vaststelling van het reglement op de reis- en verblijfkosten van burgerlijke ambtenaren, van 31 mei 1808;

16 *juni* 1809, *n°.* 27 (1), waarbij 1 juni 1809 litt. B. en 12 juni 1809, n°. 14, over de vaststelling der tarieven van het maalloon der granen voor de verschillende departements-districten;

4 *augustus* 1809, *litt. D*, waarbij 17 juni 1808, litt. B, lijsten van tractementsmandaten voor de predikanten en de R. K. pastoors;

27 *october* 1809, *litt. V*. over de goedkeuring van het gewijzigd reglement betrekkelijk het veer tusschen Baardwijk en Drunen boven en beneden den mond van den overlaat.

Ook van de correspondentie-stukken uit den Franschen tijd werden weder een aantal ontdekt en, evenals de juist opgenoemde van vroegeren tijd, thans ingevoegd op hun plaats in de chronologisch volgens het resolutieboek of den Indicateur gerangschikte dossiers der besluiten en briefwisseling.

Die stukken der prefectuur van de Monden van den Rijn zijn de volgende:

1812, *Indicateur n°.* 733, 22 *januari*, missive van den onderprefect van het arrondissement Eindhoven ter begeleiding van een door den maire van Reusel aan den prefekt teruggezonden besluit van dezen van 12 october 1811 in zake de kosten van het onderzoek naar reclames in belastingzaken door eenige inwoners van Reusel.

1812, *Ind. n°.* 1630, 20 *februari*, missive van den onderprefekt van het arrondissement 's Hertogenbosch ter begeleiding en en ondersteuning van een rekwest van de maires en voornaamste grondeigenaren in het land van Altena, om Gerrard den Dekker,

---

(1) Op de plaats van dit stuk in de chronologische collectie lag een fiche van den navolgenden inhoud: „16 juni 1809, n°. 27, stukken betrekkelijk het molsteren en scheppen van granen. Geligt den 13 september 1827. De heer van Meurs voor de heer Linsen".

maire van Andel, tot dijkgraaf van den polder van Oud-Altena te benoemen; met kantschrift dat de benoeming reeds is geschied bij besluit van 12 februari (van welk besluit een kopie van veel later tijd in het dossier ligt).

1812, *Ind. n°.* 1739, 17 *februari*, rekwest van de kerkmeesters der R. K. kerk van St.-Agatha om weder te worden gesteld in het bezit der verzegelde goederen van het klooster aldaar, die de kerk toebehooren volgens een schepenverklaring van 23 november 1797 (in kopie-translaat aan het rekwest geliasseerd), omdat o. a. de kloosterkerk voor de uitoefening van den godsdienst in de parochie wordt gebruikt.

1812, *Ind. n°.* 2450, 11 *maart*, rekwest van de leden van den conseil municipal van Boksmeer aan den maire aldaar als commissaris voor de opheffing van de geestelijke orde der Carmelieten van het klooster te Boksmeer, om dit klooster niet op te heffen aangezien de kloosterkerk de parochiekerk der gemeente is en het klooster den pastoor en overigen kerkdienaars tot woonplaats strekt; met twee kantschriften: 1°. „affaire concernant le bureau des cultes et non la division des finances", en 2°. „étranger à la division de l'intérieure, renvoyé à celle des finances."

1813, *Ind. n°.* 1660, 22 *februari* (1) twee aaneengehechte stukken:

1°. afschrift van een brief van 22 februari 1813 van den minister van eeredienst te Parijs aan den prefekt ter begeleiding van een dekreet van 12 januari waarbij de kloosterkerk van Sint-Agatha ter beschikking wordt gesteld van den bisschop van 's Hertogenbosch ter uitoefening van den godsdienst; en

2°. minuut van 3 maart 1813 ter beantwoording van voornoemden brief.

---

(1) Dit en de vorige twee nummers werden te zamen aangetroffen in een omslag waarop „Ces pétitions ne peuvent être suivies avant que le ministre des cultes n'ait fait connaître l'organisation, et si les églises qui elles concernent seront rangées au nombre des cures"; en daaronder „A déposer aux archives pour les reproduire au moment de l'organisation; 12 mai 1812". Of deze organisatie vóór 22 februari 1813 is geschied, of dat alleen voor de kerk van Sint-Agatha toen een besluit is uitgevaardigd, is niet met zekerheid te zeggen, daar het bedoelde dekreet in het archief niet wordt aangetroffen. Het laatste is echter het meest waarschijnlijk. Intusschen is de deponeering in het archief, den 12en mei 1812 voorgeschreven, nu in 1898 ten uitvoer gelegd.

1813, *Ind. n°.* 4114, 17 *mei* 1813, missive van den intendant-generaal der financien en der keizerlijke schatkist, waarbij hij onder terugzending der stukken en met toezending van een rapport van den chef der divisie van de controle der voormalige Hollandsche belastingen aan den prefekt de beslissing overlaat op de reclames, ingediend door eenige oud-ontvangers der belastingen naar aanleiding van de vereffening van hun beheer over de jaren 1806 en 1807; met het rapport en twee lijsten, waarbij gevoegd waren de rekwesten der oud-ontvangers, thans weder op de plaats, door het Indicateur-nummer voor ieder aangeduid, teruggebracht, met aanteekening van deze indicateur-nummers op de lijsten.

Behalve deze correspondentie-stukken, die door hunne merken als bijlagen der resolutieboeken met gewisheid op hun plaats gebracht konden worden, zijn er ook nog andere gevonden waarbij dat kenmerk ontbreekt. Intusschen kunnen de volgende 12 alle gerust gerekend worden te behooren tot het archief van den prefekt der Rijnmonden:

1. Staat (arrondissements-, kantons- en gemeentesgewijze) van de bevolking van het departement der Monden van den Rijn op 1 januari 1811.

(Gevoegd bij statistische bescheiden in het archief der prefektuur.)

2. Simpele kopie van het rapport van den direkteur der belastingen over de organisatie van het belastingwezen in het departement van de Rijnmonden, op 11 augustus 1811 uitgebracht naar aanleiding der aanschrijving van den prefekt dd. 28 juli 1811.

(Gevoegd bij de minuut van deze aanschrijving.)

3. Origineele expeditie van het Keizerlijk dekreet van 10 october 1811, waarbij aan de bewoners van de departementen der Monden van de Schelde en der Monden van den Rijn en aan die van het arrondissement Breda van het departement der Twee Nethen, een schadeloosstelling van 500,000 franken wordt verleend, ter zake van den inval der Engelschen in 1809.

(Gedeponeerd op n°. 7248 van den Indicateur, waar de missive dd. 15 october 1811 van den minister van Financien aan den prefekt der Rijnmonden, waarbij dit dekreet werd toegezonden, ontbreekt.)

4. Simpele kopie van een besluit van den minister van Justitie van 16 maart 1813, betreffende de kosten van tenuitvoerlegging van strafvonnissen, in verband met het reglement op die kosten,

overeenkomstig art. 113 van het Keizerlijk dekreet van 18 juni 1811 uitgevaardigd op 3 october 1811.

(Gelegd bij de missive van den minister dd. 16 maart 1813, Indicateur n°. 2308, in plaats van de daarbij ingezonden, doch thans ontbrekende expeditie van dit besluit.)

5 Simpel afschrift van bovenbedoeld reglement van 3 october 1811.

(Gelegd ter zelfder plaatse.)

6 Origineele expeditie van het Keizerlijk dekreet van 19 october 1810, tot invoering der Fransche wetgeving en adminisin de departementen der Monden van de Schelde en Monden van den Rijn, en in het arrondissement Breda.

7. Twee stukken betreffende het „fonds de nonvaleurs", nl. een ongeteekende en ongedateerde memorie over het aandeel van het departement uit dat fonds voor 1811 en de wijze van verkrijging en bestemming daarvan; en een simpele kopie van een instructieven brief van den minisier van financien hierover dd 31 augustus 1808.

8. Simpele kopieën van een rekwest der bierbrouwers van Namen aan den Algemeenen Raad van het departement van Sambre & Maas tegen de voor 1809 voorgeschreven heffing van hooge rechten op bruin en licht bier en van eenige andere stukken, daarop betrekking hebbende.

9. Idem van het wetsontwerp op de nationale domeinen van 19 november 1808 en van het rapport van den Staatsraad Boulay over dat ontwerp, volgens dezen een uitvloeisel van het Keizerlijk dekreet van 22 october 1808 „Sur les décomptes des acquéreurs de domaines nationaux".

10. Vertalingen in het Fransch van het besluit van Lodewijk Napoleon van 16 april 1809 ter aanmoediging der ontginning van woeste gronden, en van de resolutie der Provisioneele Representanten van Bataafsch Brabant van 28 november 1797 over het innemen en uitgeven, koopen en verkoopen van sterile en inculte gronden in de Meierij van den Bosch.

11. Simpele kopie van het Keizerlijk dekreet van 25 februari 1808 tot opheffing van den „Conseil Général de la liquidation de la dette de l'état", en van het nader dekreet daarover van 1809: waarbij gevoegd een summiere staat van de schulddelging en een overzicht der werkzaamheden van dien Raad sinds de oprichting (ler messidor an X) tot 1 januari 1810.

12. Simpel uittreksel uit de „déliberations du conseil d'état" van 15 maart 1810, over de begrooting voor 1810.

(De nos. 6—12 zijn afzonderlijk weder aan het prefektuursarchief toegevoegd.)

Van de bureaux der prefektuur zijn eveneens de volgende gedrukte stukken afkomstig, die mede bij de griffiepapieren werden gevonden, en die, alle in Nederlandschen en Franschen tekst, genummerd zijn als n°. 1 tot n°. 4:

Instructie van den prefekt voor de maires, ontvangers en belastingschuldigen over de heffing der directe belastingen, of „contributions directes"; dd, 15 januari 1811.

Instructie (eveneens van den prefekt) over de heffing der beschreven middelen; van denzelfden datum.

Instructie (van den prefekt) of „onderrigt omtrent de wijze van indienen, beoordeelen, en het doen van uitspraak van en over verzoeken tot geheele of gedeeltelijke ontlasting of afschrijving, kwijtschelding en vermindering" van de contributions directes, of „beschreven middelen"; mede dd 15 januari 1811.

Instructie van den minister van Financien. of „onderrigt omtrent het inrigten der hoofd of stamquohieren, het opmaken der kohieren, en het opgeven van bezwaren", voor het patentrecht; met uitgebreid alphabetisch tarief; dd. 1803, september 7 (30 Fructidor an XI).

IV. *Gered bij vernietiging van griffie-papieren.*

In het jaarverslag deelde ik de bevindingen mede bij het nader onderzoek van de in 1894 door Gedeputeerde Staten als vernietigbaar voorgedragen en daarop door mij overgenomen bescheiden der provinciale griffie. Ik somde daar een aantal stukken op die er onder verdwaald waren geraakt en niet mede vernietigd mochten worden. Voor zoover deze teruggebracht konden worden bij de archieven van de Gedeputeerde Staten en de Commissarissen des Konings is dit geschied. Dit geldt inde eerste plaats voor alle geagendeerde en met agenda-nummers voorziene stukken tot 1869, resp. 1879. Verder voor:

De opgesomde gemeentebegrootingen, -verslagen en -rekeningen;

Een der agenda's, of lijsten van behandelde stukken, betreffende het lager onderwijs, van Gedeputeerde Staten (1859) en drie idem van den Commissaris des Konings (1863—65, 1866 & 67, 1868 & 69);

Correspondentie over de vaststelling van het voorloopig kiesreglement van 1848;

Opgaven betreffende politiepersoneel in 1848 en 1854;

Processen-verbaal der opneming van grenspalen langs de Belgische grens door de burgemeesters der betrokken gemeenten, uit 1857;

Statistische opgaven enz. betreffende de pokken-epidemie van 1870/71;

Registers van afgegeven kostelooze vergunningen voor de visscherij over 1853/54, 1854/55 en 1872/73, met den klapper op de voor 1858/59 afgegeven buitengewone machtigingen enz.;

Stukken betreffende de erfsecretarie van Loon op Zand (provenu-staat enz.) uit 1818;

Een rapport over de verbetering der wegen in het 3e administratief district, door den districtscommissaris uitgebracht in 1840;

Het reglement voor de provinciale griffie van Noordbrabant en instructie voor de ambtenaren bij die griffie, dd. 31 december 1852;

Stukken van schade door hagelslag in 1853;

Bijlagen eener rekening van den thesaurier van het voormalig loterijfonds van Ravestein;

Twee brieven over de dichting van den Steenbergschen en Roosendaalschen Vliet;

Staten houdende aanwijzing der gelden, ten behoeve der provincie te ontvangen zoomede van hetgeen daarop betaald en verantwoord is over 1856, 1859, 1860, 1867 en 1868;

Naamlijsten van opgeroepen lotelingen, 1864 en 1865;

Tabellarisch overzicht van den geldelijken toestand der gemeenten, die aanvraag om tegemoetkoming in de kosten van het lager onderwijs hebben gedaan (behandeld in najaarszitting der Provinciale Staten van 1863).

De archiefstukken van Gedeputeerde Staten na 1869 en van den Commissaris des Konings na 1879, die bij het Uitschot werden gevonden, kan ik natuurlijk niet op hun plaats terugbrengen zoolang die jongere archieven niet in 's Rijks depôt

zijn overgebracht. In afwachting daarvan heb ik ze een plaats gegeven bij onze collectie van jaarlijksche aanwinsten, onder die van 1897. Ik laat er hier de lijst van volgen, waarbij die behoorende tot het Commissaris-archief (n°. 1—8) voorafgaan aan die van Gedeputeerde Staten (n°. 9—24):

1. Geagendeerde beschikkingen op aanvragen tot plaatsing van stoomtuigen.

2. Staten van kosten van meer-werk en onderhandsche contracten aangaande de uitvoering van openbare werken in de provincie Noordbrabant, door het Rijk, 1879—1891.

3. Correspondentie-stukken betreffende de kamers van koophandel, 1880—1884.

4. Idem aangaande landbouw- en veeteelt-zaken, 1881—1884.

5. Opgaven omtrent de inrichtingen tot ziekenverpleging, in antwoord op de circulaire van den Commissaris des Konings van 11 december 1885 A n°. 8.

6. Inlichtingen door de justitie verstrekt omtrent aanvragers tot het dooden van schadelijk gedierte, 1889—1892.

7. Lijsten over vergunningen tot het dooden van idem, 1887/88—1890/91.

8. Maand-overzichten van vergunningen tot veeïnvoer bij besmettelijke veeziekte, 1892.

9. Diverse geagendeerde stukken over verschillende onderwerpen, behoorende tot de chronologisch gerangschikte dossiers van Gedeputeerde Staten van 1870 tot 1877, en daarvan verwijderd geraakt.

10. Lijsten van zich in hechtenis bevindende lotelingen, 1869—1878.

11. Minuten van machtigingen tot inning van tolgelden, door Gedeputeerde Staten verleend over den termijn van 1 januari 1871 tot 30 april 1872.

12. Minuten van brieven aan de Regeering over inzending van pensioenstaten voor het onderwijzerspersoneel enz., 1870—1893.

13. Vergelijkende staat van het schoolbezoek op 15 october 1869 en 15 januari 1870, met de uitkomsten der volkstelling van 30 november 1869.

14. Staat betrekkelijk de indeeling der uren voor het maatschappelijk in verband met het godsdienstig onderwijs.

15. Processen-verbaal van kasopneming en rapporten over het beheer der gemeente-financien, uitgebracht door ambtenaren der provinciale griffie; 1870—1889.

16. Rapport van de commissie tot onderzoek naar het beheer der gemeentegronden en de boekhouding daarover van de gemeentebesturen in het land van Kuik; 1875.

17. Correspondentie-stukken betreffende landbouw- en veeteeltzaken; 1879 - 1884.

18. Beschikkingen en besluiten omtrent middelen van vervoer; 1881, 1882, 1884.

19. Oorspronkelijk contract, gesloten tusschen de provincie Noordbrabant en de gemeente Oud- & Nieuw-Gastel, over het beheer en onderhoud van een gedeelte van den provincialen weg van Roosendaal tot Dinteloord, onder de gemeente Oud- & Nieuw-Gastel, dd. 21 october 1882.

20. Stukken betreffende de Rijks-bijdragen in de kosten van het lager onderwijs, zooals die uitgetrokken zijn op de gemeentebegrootingen, en idem zooals die zijn vastgesteld in de afgesloten gemeenterekeningen, alles over de jaren 1883 tot 1888 en 1890 tot 1892.

21. Staten van kosten van meer-werk, en onderhandsche contracten betreffende de uitvoering van openbare werken, door de Provincie; 1886—1889

22. Antwoorden van de burgemeesters op één circulaire over het gebruikmaken van koepokstof door de geneeskundigen; 1888.

23. Deklijsten, gehouden tot voldoening aan art. 11 van een reglement tot bevordering der paardenfokkerij; 1888—1890.

24. Beschikkingen op aanvragen om Rijksbijdragen voor het lager onderwijs aan bijzondere scholen in de districten 's Hertogenbosch, Breda, Tilburg en Eindhoven; 1890—1892.

Behalve deze stukken, alle rechtstreeks behoorende tot het archief van Gedeputeerde Staten en de Commissarissen des Konings in Noordbrabant, werden door ons onderzoek uit de

vernietiging nog enkele bescheiden gered, afkomstig van opgeheven administraties, met de bewaring van welker archieven de provinciale griffie is belast geweest. Deze bescheiden zijn:

1°. Archiefstukken van den voormaligen commissaris van het vierde landelijk of administratief district van Noordbrabant te Bergen op Zoom, met name: een bundel kennisgevingen van besmettelijke veeziekte, uit april 1844, en een dito van bij den districtscommissaris ingekomen brieven, uit 1845.

2°. Archiefstukken van de in 1852 opgerichte provinciale commissie van landbouw in Noordbrabant, nl. een bundel stukken daaraan gericht door den Commissaris des Konings in de jaren 1854 tot 1861.

Een laatste rubriek van mede-geredde stukken, vormen de volgende die niet met zekerheid bij een onzer archiefverzamelingen zijn terug te brengen, doch de plaats hebben gekregen, daarbij opgegeven.

a. Simpele kopie van een authentieke dito van een brief van Karel V, van 28 mei 1544, waarbij gevidimeerd wordt de brief van hertog Jan van Brabant dd. 1331 september 24 (die martis post festum beati Matthei apostoli seu evangeliste), houdende den verkoop tegen voorlief en cijns van een nauwkeurig beschreven gemeynte en vroente aan die van Bergeik en Westerhoven, met recht van aanstelling van beheerders, schutters, enz.

(Gevoegd bij onze collectie kopieën van oude oorkonden.)

b. Bijlagen van de rekening van den thesaurier der commissie tot verzorging der ongelukkigen door den brand te Waalwijk in 1824.

c. Simpele kopieën van stukken uit een in 1861 tot 1865 gevoerd geding van Th. Velddekkers met de gemeente Nunen over vollen eigendom van land, of openbaarheid van een weg, aldaar.

d Bundel verbalen, gestelde vragen en ingeleverde antwoorden bij een eindexamen in 1878 gehouden voor leerlingen der Rijks Hoogere Burgerscholen te 's Hertogenbosch, Breda en Tilburg.

(*b—d* gevoegd bij de collectie bijzondere dossiers van het griffie-archief.)

B. GESCHENKEN

I. *Drukwerken.*

Behalve afdrukken der verslagen, die geregeld jaarlijks van Uw Excellentie, van verschillende besturen, of de verslaggevers, worden ontvangen en vroeger zijn vermeld, ontving het archief dit jaar o. a. overdrukken van:

het verslag van de commissie van bestuur van het Provinciaal museum van oudheden en geschiedkundige voorwerpen in Drente over 1896 (van de commissie);

idem van de commissie voor de verzameling van geschiedenis en kunst te Nijmegen over 1896 (van de commissie);

idem van de commissie van beheer van het Stedelijk museum te Leiden over 1896 (van de commissie);

het verslag omtrent het gemeente-archief van Dordrecht in 1896 (van den archivaris, *mr. J. C. Overvoorde*);

idem omtrent het oud-archief van Middelburg in 1896 (van den archivaris, *M. H. van Visvliet*);

idem omtrent het gemeente-archief van Leiden in 1896 (van den archivaris, *mr. Ch. M. Dozy*);

idem van de commissie voor het archief der gemeente Rotterdam over 1896 (van den archivaris, *J. W. Unger*);

het verslag omtrent de nasporingen en studien op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis in 1896 (van den verslaggever, den kolonel *F. A. de Bas*);

het verslag van den toestand der Koninklijke Bibliotheek in 1896 (van den directeur, *dr. W. G. C. Bijvanck*);

de bijlage van het jaarverslag van den Rijksarchivaris in Limburg over 1894, getiteld: De archieven der gemeenschappen,

rechterlijke collegien en ambtenaren te Roermond, van de 13de eeuw tot 1894, door *A. J. Flament* (van Uw Excellentie);

de statuten van het genootschap voor de geschied-, taal-, land- en volkenkunde der Nederlandsche Antillen (van het genootschap).

Het gemeentebestuur van Deventer schonk de vervolgen van de bekende uitgaaf der Cameraarsrekeningen dier stad, en wel dl. IV, stuk 2 en 3, en dl III, 2de helft.

Van Uw Excellentie ontving ik ook een exemplaar van den gedrukten Inventaris van het archief der stad Reimerswaal, door den Rijksarchivaris in Zeeland *mr. R. Fruin Th. Az.*

De heer *J. van der Hammen* te Besoyen begiftigde ons met eenige nummers van de Kerkelijke Courant van 1896 (n°. 8, 13, 16, 25) en 1897 (nrs. 1 en 2), waarin artikelen van zijne hand voorkomen over kerkhistorische onderwerpen betrekkelijk Besoyen, Doeveren, Genderen, Drongelen, Eethen, enz.
Ook schonk hij ons een overdruk van zijn artikel over kerkelijke tienden te Besoyen in het archief voor Nederlandsche kerkgeschiedenis, dl. VI.

De heer *M. G. Wildeman* te Haarlem zond ons een exemplaar van n°. 151 dd. 30 juni 1897 der Oprechte Haarlemsche Courant, met een ingezonden stuk van zijne hand over het wapen van H. M. de Koningin-weduwe, Regentes van het Koninkrijk der Nederlanden.

De burgemeester van Made & Drimmelen stelde ons in het bezit van een afdruk van zijn inventaris van het archief zijner gemeente.

Van de *schrijvers* ontving ik de volgende geschriften:

„Notice sur les archives des Pays-Bas," door *mr. Ch. M. Dozy* (overdruk uit de Revue internationale des archives, des bibliothèques et des musées).

„Santgangen", door mr. *J. G. C. Joosting* (overdrukje uit n°. 10 van De Nederlandsche Spectator van 1897).

„Iets over den naam van den Katholieken feestdag van 25

maart", door *dr. J. S. van Veen* (overdruk uit het archief voor Ned. kerkgeschiedenis, dl. VI).

„Mémoire historique, diplomatique et critique sur la souveraineté du Prince-évêque de Liége dans la ville de Maastricht etc.", door *J. de Ras*, archivaris van Maastricht.

„Eenige opmerkingen naar aanleiding van de Bossche geefhuispenningen", en idem „omtrent de Bossche brandspuitpenningen", beide door *jhr. mr. M. W. Snoeck.*

„Uit oude tijden: Een Brabantsch dorp in 't midden der 18e eeuw" (overdruk uit het tijdschrift voor Geschiedenis en Volkenkunde 1895/6), en „Droevige dagen: Uit de annalen van een Brabantsch dorp (Tilburg), september 1794 tot juni 1795" (overdruk uit De Tijdspiegel), beide door *dr. J. B. Schepers.*

„Dokter Johannes Weyer", door *prof. dr. J. P. Th. van der Lith.*

„Financieele toestand der godshuizen te Amsterdam in het begin der 16de eeuw", door *mr. Ch. M. Dozy* (overdruk uit „Archief voor Nederlandsche kerkgeschiedenis".)

De heer *mr. J. H. C. Cazius*, raadsheer alhier, die door onze bemiddeling verschillende oude handschriftelijke en gedrukte stukken aan andere archieven en boekerijen ten geschenke gaf, bood voor onze verzamelingen twee oude drukwerkjes aan, nl. „Epithalame sur le mariage de monsieur Michael Jaghers advocat, griffier du quartier Oriental du Marquisat de Bergen sur le Zoom, secretaire du Vieux Bois, des seigneuries de Standaerbuyten, de Ruckveen et de Zeggen, avec mademoiselle Adrianna van der Moer, veuve de mr. Hochede, ci-devant ministre du Vieux Bois" (La Haye, C. van Zanten, Spuy; 1732).

„Epithalame sur le mariage de mr. J. W. van Alphen, receveur pour son A. S. monseigneur le prince de Sultzbagh dans le quartier Oriental du Marquisat de Bergen sur le Zoom et seigneurie de Standaerbuyten avec mademoiselle Gertruy van Helmont (Breda, weduwe P. Seldenslach, Kortebrughstraet; 1724).

II. *Oorkonden en bescheiden.*

Door den heer *mr. W. R. baron van Lynden* te Haarlem werd, door bemiddeling van den Algemeenen Rijksarchivaris, ten behoeve van dit archief een perkamenten brief van Willem van

Oranje afgestaan dd. Antwerpen 1580 juli 18. Bij dien brief stond de prins een vrije weekmarkt en twee vrije jaar- en paardenmarkten toe aan zijn sinds 1558 in zijn grooten polder den Clundert gebouwde nieuwe dorp van Nuwervaerdt. Deze vergunning wordt in den brief onder meer gegrond op de overwegingen dat de ingezetenen, o. a. voor een nieuwe calchie (steenweg), vele kosten hebben en in een eiland gelegen zijn, separaat van andere plaatsen met vrije week- en paardenmarkten, terwijl hunne voorgangers in het, in 1420 verdronken, oude dorp van Nuwervaerdt van de oude heeren van Put en Strijen meer dan twee honderd jaren geleden een vrije jaarmarkt gekregen hadden.

De brief, waaraan het zegel ontbreekt doch die door den Prins geteekend is, behelst eenige artikelen over de onaantastbaarheid van lijf en goed der marktbezoekers, dubbele boete voor krakeel en gevecht ten tijde dier markten enz., en bevat op den rug een aanteekening van den secretaris van Nyervairdt wegens de afkondiging aldaar vóor de kerkdeur, ten overstaan van schout en burgemeesteren, op 27 maart 1588 na de predicatie.

Van dit geschenk werd mededeeling gedaan in de *Staatscourant* van 10 maart 1897, n°. 58.

De heer *J. F. Ringer* te 's Gravemoer schonk ons een geteekende en gekleurde „Caerte figuratief van het heerlijck ende adele leenhoff van Berkel gelegen binnen de heerlijckheyt in Berckel met alle sijne aenhoorende landerijen en gronden, sijnde een volle leen, leenroerigh aen Haar Hoog Moog. als deesenteerende (*sic*) den hertogh van Brabant". Deze kaart op perkament, hoog 66, breed 75 c.M., „fait par Jacobus Lombarts 1753", is voorzien met een naamsopgaaf der panden volgens daarbij geplaatste nummers. De kleuren zijn gedeeltelijk verbleekt, gedeeltelijk verkleurd.

Door bemiddeling van den heer *mr. J. C. Overvoorde*, archivaris der gemeente Dordrecht, ontving het archief een perkamentje, een schepenbrief van Fijnaart & Heiningen, dd. 1794 juli 21, behelzende een overdracht na naasting aan de erven mr. Willem B. van den Santheuvel van 52 gemeten $3\frac{1}{2}$ roede land alsmede $\frac{3}{9}$ en $\frac{1}{10}$ portie in de aanwassen voor de Zuyt West-Heyninge en Rolleplaat.

Van dit stuk is het opgedrukt zegel onder papieren ruit eenigszins geplet.

De heer *mr. L. A. Rits*, advokaat alhier, gaf mij eenige oude dokumenten, waarbij:

a. een permissie, uit 1714, om gedurende 3 jaren met netten wilde eenden te vangen, mits op behoorlijken afstand van de kooien, op de kampen gelegen in den Ham onder Vucht & Cromvoirt — een permissie, verleend, tegen retributie, door eenen van der Does „als executeur".

b. een Bossche schepenbrief op perkament, waarvan de beide zegels zijn afgescheurd, dd. 1658 october 22, waarbij aan den rentmeester van het godshuis gen. den H. Geest binnen den Bosch een jaarl. erfcijns van 20 Car. gld. wordt opgedragen, vervallende 20 maart, uit land te St. Michielsgestel ter plaatse gen. Thede.

c. een dergelijke brief, waarvan de zegels bijna geheel zijn afgevallen, dd. 1773 maart 10, waarbij de rentmeester der episcopale en geestelijke goederen over de stad en Meierij van den Bosch een perceel hooi- en weiland in het Bosse veld achter den Donk overdraagt, afkomstig van het convent van den Ulenborg.

d. Vijf stukken betreffende den verkoop in 1771 van de helft in 6 morgen weiland, genaamd de Hoeve, te Deuteren onder Cromvoirt.

Door bemiddeling eindelijk van den Rijksarchivaris in Utrecht ontving ik van den heer *d'Aumale baron van Hardenbroek* te Utrecht 33 perkamenten oorkonden. Zij zijn mij bij onderzoek een plaatsing in het archief en gedetailleerde beschrijving volkomen waard gebleken. En dit geldt ook van de vier papieren bescheiden, die de schenker later nog deed zenden en waarvan ik de beschrijving hier eerst laat volgen.
Het zijn:

1°. Een katern met 16de eeuwsche kopieën van akten en notities betreffende de privilegien der wereldlijke Staten van Brabant tegen de instelling enz. van geestelijke gerechten; waarbij:

a. kopie van het verbond dd. 1515 februari 16 („anno 1514, stijl shoeffs van Brabant") tusschen de steden en het platteland van Brabant, om geen bevelen te gehoorzamen die in strijd

zijn met de blijde inkomsten enz. (met bijschrift: „istud habetur libro privilegorium Karoli, fol. XV"), en

b. idem van het verbond dd. 1486 november 6, van de twee wereldlijke Staten van Brabant tot bijstand tegen de monitien, exhibitien enz. der geestelijke hoven en gerechten (met bijschrift: „istud habetur libro statutorum fol. CXXXVII").

2°. Gelijktijdige kopie van de „Articulen ende puncten van lantrecht als dem gemeynen ingeseeten des lants van Cuick bijdem keijser verleendt ende gegeven sijn in dato vijffthien hondert vifftich dem achthienden dach in augusto vuyt Byns", zijnde de rechten door die van Kuik ontworpen en 18 augustus 1550 door Karel V goedgekeurd nadat (met geldelijken bijstand van de hoofdluiden en gemeenelandsschepenen van het Over- en Neder-ampt van Kuik) stad, slot en heerlijkheid van Grave en het land van Kuik uit de verpanding aan den graaf van Buren, en wel uit handen van Anna van Egmond, gelost was.

(Gedrukt in *Christijn*, Costumen van Brabant, fol. 981.)

3°. Simpele kopie (van 1634) van een notariëel afschrift dd. 1595 mei 22, van de costumen, usantien en stijl van procedeeren der stad 's Hertogenbosch, getrokken uit een privilegieboek, onder de schepenen dier stad berustende en „bij den anderen privilegie ende costuymboecken geattaseert met een kettinge"; met een index.

(Afwijkend van de Costumen bij *Christijn*, fol. 881.)

4°. Simpele kopie van het dijkrecht voor de polders van Fijnaart en Ruigenhil, vastgesteld door Willem van Oranje te Delft op 27 juni 1584.

De verzameling van 33 perkamenten, afkomstig uit het archief van het huis Hardenbroek, kan worden verdeeld in twee afdeelingen. De eerste bevat 25 oorkonden betreffende het Land van Altena, de andere 8 betreffende dat van Heusden.

Van die rakende het Land van Altena hebben 23 betrekking op de familie *van Goor* (van Ghoer, Ghoir, Goer of Goir), met de familie *van Giesen* (Ghiesen, Ghiessen of Ghyesszen) door aanhuwelijking verwant (vergelijk n°. **19**).

Zij zijn terug te brengen tot 3 groepen, aldus aan te duiden:
1. ambten door leden der familie bekleed;
2. gebeurtenissen, haar partikulier betreffende;
3. verschillende goederen in haar bezit.

De beide andere Altenasche stukken zijn zonder nadere gegevens niet tot deze familie in verband te brengen.

De 8, rakende het Land van Heusden, hebben allen betrekking op land gelegen in het Veenderbroek. Niet onwaarschijnlijk is dat de meeste gediend hebben in een geding tusschen Otto van Malsen, grondeigenaar in het Veenderbroek, ter eenre, en dijkgraaf en heemraden van Veen ter andere zijde, over het dragen van dijklasten omtreeks 1540—1548 gevoerd (vergelijk n. **30**).

Een vraag, bij de beschrijving van zeven oorkonden der Altenasche (n^os. **2**, **6**, **9**, **10**, **16**, **23** en **24**) en drie der Heusdensche (n^os **26**, **27** en **29***a*) verzameling te beantwoorden, was: welke jaarstijl bij de dateering was gevolgd, en wel in het bijzonder de paasch- of de kerst-stijl.

Wat de eerstbedoelde zeven betreft, was in één (n°. **24**) de oplossing in het stuk zelf te vinden door de bijvoeging: „nae costume van scriven shoeffs van Utrecht". Bepaling behoefden de andere 6.

No. **10**, gedateerd 1371 maart 4, gaat uit van graaf Albrecht. Daar onder de regeering van het Henegouwsche huis de Hollandsche kanselarij den paaschstijl volgde (vg. *mr. Muller's* Programma van een oorkondenboek, blz. 13), dateert deze oorkonde van 1372.

No. **2** en **16** gaan uit van de graven van Hoorne als heeren van Altena. Dat zij in 1473 den kerststijl volgden, bleek uit de omschrijving der dateering van n°. **24**. Op die van n°. **2** (1466 april 4) past ook de paaschstijl niet, wijl het paaschjaar 1466 geen 4 april heeft; Paschen toch viel in het eeuwjaar 1466 op 6 april, en in het volgende op 28 maart. Bij gebruik dus van den kerststijl in 1466 en 1473, mag ook voor n°. **16** (1487 januari 24) deze met gerustheid worden aangenomen.

No. **6** en **9** gaan uit van de familie van Goor. Indien mag worden aangenomen (vg. *Muller* t. a. p.) dat ook deze heeren den stijl volgden van den landsheer, moet n°. **9** van 1520 februari 2 zijn, gelijk het is gedateerd, wijl de graven van Hoorn in 1466 en daarna den kerststijl volgden, gelijk wij zagen. Doch de vraag is of n°. **6**, akte van afstand van hunne vaderlijke goederen in Altena door Arnout van Goor aan zijn broeder Jan, gedagteekend 1387 maart 22, in het jaar 1388 geplaatst moet worden. Op grond der beleening van Jan van Goer op 15 april 1387 met het belangrijke goed in Altena (vg. n°. **13** en volgende), zou ik geneigd zijn den afstand van Arnout liever op 22 maart 1387 te stellen, daar die handeling dan aan de beleening voorafgegaan zou zijn, — en dus ook hier den kerststijl aan te nemen.

No. 23 eindelijk, een vidimus van schepenen en raad van Woudrichem, is gedateerd 1473 april 1. Het oudste schepenprotokol dier stad, dat hier berust, begint met 1590. Dus ontbreekt hier elk gegeven voor de oplossing der dateering.

Van de Heusdensche stukken waren, gelijk ik zeide, 3 te bepalen. Van deze is bij n°. 27 uitdrukkelijk vermeld, dat Utrechtsche stijl, dus de kerststijl (vg. *Muller*, blz. 21) is gevolgd.

Bij n°. 28c handelt de bisschop van Luik, en sinds 1333 volgde Luik den kerststijl. Doch bij n°. 26 (gedateerd 1466 februari 25) het eerste der Heusdensche stukken, ontbreekt elke aanwijzing.

A. Oorkonden der familie van Goor (en van Giesen).

1°. Ambten.

N°. 1. 1462 september 1. (Up sent Egidius dach.)

Brief van Jacob graaf tot Hoerne heer tot Altena enz., waarbij hij onder eenige bepalingen aan Johan van Ghoir Wilhemszoon voor zijn leven het schoutambt van Andel geeft.

Uithangend zegel afgeknipt.

N°. 2. 1466 april 4. (Vier dage in aprili 1466.)

Brief van Jacop, graaf tot Huerne heer tot Althena etc., waarbij hij bepaalt dat de oudste zoon van Jan van Ghoer Willemszoon, ambachtsheer van Ghieeen, na den dood zijns vaders het schoutambt van Andel zal verkrijgen voor zijn leven, onder dezelfde bepalingen als het aan zijn vader gegeven werd.

Uithangend zegel verdwenen.

N° 3. 1467 october 20. (Opten twintichsten dach van octobris.)

Brief van Karel den Stoute waarbij deze, naar aanleiding van een twist tusschen de ingelanden van het land van Althena en zijn onderzaten van Ethen en Meduwen over de nieuwe bedijking, Jan van Goor „bij maniere van provisie" tot dijkgraaf aanstelt in de landen van Meduwen, met bevel den dijk te herstellen volgens dijkrecht.

Uithangend zegel, in roode was, zwaar beschadigd.

N°. 4. 1492 november 6. (Des VI^en daigs in novembri.)

Brief van Jacop graaf tot Huerne heer tot Altena enz., waarbij hij Wolfaert van Ghoir, drost van het Land van Altena, en Claes van Cronenberge machtigt de beden te heffen, door zijne ingezetenen binnen en buiten het land van Altena toegestaan, te weten $3^1/_2$ current op den morgen, en in geval van onwil te panden.

Handteekening van graaf Jacop; uithangend zegel afgeknipt.

N°. 5. 1496 mei 4. (Den vierden dach in mey.)

Brief van Jacop graaf tot Huerne heer tot Althenae, waarbij hij op diens verzoek Wolphairt van Goir als drost van Altena en steehouder van de leenen van den huize van Althenae ontslaat en hem volledige décharge geeft.

Handteekening van graaf Jacop; uithangend zegel verdwenen.

2°. Personalia.

N°. 6. 1387 maart 22. (Twe ende twintich daghe in den meert 1387.)

Brief van Arnout van Ghoer, ritter, waarbij hij zijn recht op de goederen, erven en renten, die hun vader in het land van Altena heeft bezeten, aan zijn broeder Johan afstaat ten overstaan van hunne magen en vrinden Diderich van Werrenberch en Johan Crijpart als maaksluiden.

Sterk verbleekt; drie uithangende zegels afgeknipt. In dorso: „Dit is den brief sprekende vander sceidinge tusschen minen broder ende mich, den hee ende onser beeder dedinges lude mit besegelt hebben".

N°. 7. 1478 september 3. (Opten derden dach in septembri.)

Brief van broeder Ghoeswijn van Herentals, pater en biechtvader, Aleyt vanden Grave, priorin, en het gemeen convent van de zusters van sint Dominicus penitencie binnen Woudrichem, verklarende dat Johan van Goir, ambachtsheer tot Ghiessen, zijn dochter Beatris in het klooster gebracht, haar uitgegoed en haar portie aan het klooster uitgekeerd heeft, en dat zij zelve en het klooster afstand doen van alle verstert dat haar mocht toegevallen zijn of later toevallen mocht van vader, moeder, zuster, broeder of zijdval (behalve in geval Johan van Goir en zijn beide zonen Wolfaert en Jan kwamen te overlijden zonder

wettige nakomelingschap), onder voorwaarde dat Beatris na haar vaders dood zal hebben een mantel van 5 el zwart en een opperrok van 5 el wit goed.

Uithangend zegel van het convent, in bruine was, zwaar beschadigd.

N°. 8. 1498 september 28. (Des achtendetwintichsten daichs der maent van septembris.)

Brief van Jacop graaf van Hoerne heer tot Althena enz., waarbij hij lijf, have en goed van zijn diener Johan van Ghoir ontlast ter zake van een „ongeluck met quader auenturen", dezen op 15 september ll. wedervaren voor de stad [Woer]ckem in eens timmermans huis, waar de dochter dood bleef en een poorter doodelijk werd gewond, en Johan dezen doodslag enz. kwijtscheldt omdat hij verstaan heeft dat Johan met geen boos opzet doch met groot ongeluk en zeer kwaad avontuur daartoe gekomen is.

Door vocht een weinig geschonden; uithangend zegel verdwenen.

N°. 9. 1520 februari 2. (Op onser Liever Vrouwendach Lichtmisse 1520.)

Huwelijkscontract van Jan van Ghoer, zoon van Jan Baltezarszoon, en joffrou Jan, Henrick Pieckdochter, gesloten voor keersluiden, met name, van Jan van Ghoer's wege: Zweer van Clootwick en Jan van Rijswijck, en van Henrick Pieck's wege: meyster Rijck, kapelaan te Ghiessen, en meer andere vrienden en magen.

Vier uithangende zegels, van Jan van Ghoer, van Henrick Pieck, van Reijner (voor Zweer) van Clootwick en van Henrick Willemsz. (voor meyster Rijck), verdwenen.

3°. Goederen.

a. *Leengoed te Giessen.*

N°. 10. 1372 maart 4. (Inden Haghe, opten vierden dach van merte 1371).

Leenbrief van Albrecht ruwaard van Holland enz., waarbij hij ten overstaan van mannen van leen, verklaart dat Willem van Bysoien en Jan diens oudste zoon, een huis en hofstede c. a. onder Ghiesen, door Willem voorn. van hem in erfleen gehouden, in zijne handen stelden, en hij dit huis enz. c. a.

weder in erfleen geeft aan Vastraet van Ghiesen Janszone. Mannen: de heeren van Putte en van Egmond, de heer vander Merweden en heer Phillips van Pollanen.

Afhangend zegel afgescheurd en weder aangehecht doch op een deel van den strook nu verdwenen.

b. *Dagelijksch gericht van Giessen.*

N°. 11. 1392 juli 23. (Tot Woudrichem, drie ende twintich dagen in iulio.)

Leenbrief van Willem (*) graaf van Oostervant heer van Altena enz., waarbij hij ten overstaan van leenmannen aan Jan van Ghiessen Vastraets soen in erfleen geeft het dagelijksch gericht van Ghiessen met zijn toebehooren tot tien schellingen toe en daar beneden. Mannen: Jan uten Campe en Jan van Risewijc.

Afhangend zegel, in groene was, grootendeels afgevallen.

N°. 12. 1417 augustus 11. (Tot Woudrichem, den elfsten dach in augusto.)

Leenbrief van Willem heer tot Huerne tot Altena enz., waarbij hij ten overstaan van leenmannen aan joncvrouwe Kerstijne Johansdochter van Ghiesen in erfleen geeft het dagelijksch gericht van Ghiesen met zijn toebehooren tot tien schillingen toe en daar beneden. Mannen: Ghosalck van Brakel en Vrient van Weymberch.

Afhangend zegel afgeknipt.

c. *De Wenaert en de Inschiet.*

N°. 13. 1387 april 15. (Des anders dachs na Beloken Paeschdach 1387.)

Leenbrief van Willem heer van Huern van Altena enz.,

(*) Het land van Altena werd in 1241 onder Willem II van Hoorne een heerlijkheid der graven van Hoorne (vg. *Goethals*, Maison de Hornes, blz. 13 en 49). — Van 1388 (zie *van Mieris*, III, blz. 512) waarschijnlijk tot c. 1393 (toen het slot van Altena, waarin Willem van Oostervant zich had versterkt, door graaf Albrecht werd ingenomen) was heer van Altena: Willem graaf van Oostervant, zoon van graaf Albrecht van Beieren. Na hem (vg. *Goethals*, blz. 107) waren de graven van Hoorne weder heeren van Altena, tot in 1600 de weduwe van den laatsten graaf van Hoorne de heerlijkheid aan de Staten van Holland verkocht.

waarbij hij aan zijn neve Jan van Goer den *Wennaert* en den *Inscit* met alle toebehooren in erfleen geeft.

Uithangend zegel afgeknipt. In dorso: „Dit is den bryef sprekende als vander verleninge mijns heren van Hoorne mijns guets inden lande van Altena".

N°. 14. 1388 december 10. (Inden Haghe, sdonresdages na Onser Vrouwendach conceptio.)

Leenbrief van Willem graaf van Oestervant heer van Althena enz., waarbij hij aan Jan van Goer de *Weenaert* en den *Insciet* met toebehooren in erfleen geeft op den voet als Jan en zijne ouders ze van den heer van Hoern in leen plachten te houden.

Afhangend zegel, in bruine was, zeer goed bewaard.

N°. 15. Vidimus van schout, burgemeester, schepenen en raad van Kuremunde dd. 1399 october 12 (des nesten sonnendaechs na sent Dyonijs dach) van n°. 14.

De voorzijde van het uithangend zegel, in bruine was, afgevallen.

N°. 16. 1487 januari 24. (Opten vier ende twijntichsten dach van januario 1487.)

Leenbrief van Jacop graaf tot Huerne heer tot Althena enz., waarbij hij ten overstaan van leenmannen van Althena, in erfleen geeft aan Johan van Ghoer Willems sone van Ghoer de helft van het leengoed geheeten „den Wenaert ter haluer Almen toe" met al zijn toebehooren en met zijn heerlijkheid, welk goed Johan was aangekomen bij doode van zijn jongeren broeder Melchior van Ghoer. Mannen: Peter van Hemert, heer tot Poederoden, en Jan van Schijnuelt.

Uithangend zegel afgeknipt.

N°. 17. 1542 december 17. (Opten XVII^en^ dach in decembri.)

Brief van Jan van Ghoer tot Ghiessen, waarbij hij bekent van deken en kapittel der kerk van Oudenmunster te Utrecht in pacht te hebben ontvangen voor 10 jaren, ingaande Sint Petrus ad Cathedram (22 februari) 1543, tegen 8 Brabantsche schilden 's jaars, alle tienden, grof en smal en de beest-tienden, van het goed „Inden Enschijet ter haluer Almen toe" in het land van Althena.

Uithangend zegel verdwenen. In dorso: een niet gewaarmerkte verklaring, dd. (15)64 juni, van Jan Pieck dat hij deze tienden van de heeren van den Ouden Monster voor 6 jaar in pacht heeft genomen tegen 10 schilden 's jaars.

d. *Hofstede „dat Sandt" onder Giessen.*

N°. 18. 1441 november 16. (Sdonredaigs na sinte Martijns daige.)

Leenbrief van Jacob heer to Huerne to Altena enz., waarbij hij ten overstaan van leenmannen in erfleen geeft aan joufrouwe Kerstijne van Ghiesen, Jansdochter van Ghiesen, een hofstede geheeten *dat Sandt*, gelegen in het gericht van Ghiesen tusschen Jan van Ghoir heer Danelszoon en de gemeene straat. Mannen: Adriaen van Malbergen en Segher van Uutwick.

Uithangend zegel afgeknipt.

N°. 19. 1465 october 26. (Sessindtwijntich daige in octobri.)

Leenbrief van Jacob graaf to Hurne heer to Altena enz., waarbij hij ten overstaan van leenmannen van Altena bewilligt, dat Wilhem van Ghoir en zijn vrouw jouffrouw Cristina van Ghijesszen ten behoeve van hun zoon Melcior van Ghoir afstand doen van een huizinge in den banne van Ghiesszen, geheeten *dat Sant*, behoudens jouffrouw Cristijne haar tucht, en behoudens verplichting voor Melcior om na haar dood 15 schilden jaarlijks aan Willem te betalen (des noodig door pand te verhalen): zullende Johan van Ghoir en zijne erven recht van lossing hebben naar luid der brieven, door de broeders onderling daarover gemaakt. Mannen: heer Adrijaen van Herlair, ritter, Johan Ghirmerss. van Rijswijck en Johan van Schinfelt.

Uithangend zegel afgeknipt.

N°. 20. 1467 mei 15. (Op vijftiende dach in mey.)

Brief van Melchyor van Goer, waarbij hij in tegenwoordigheid van Peter van Heemaert, drost van Althena namens den heer van Huern van Althena, en twee leenmannen, vermaakt aan zijn oudsten broer Jan van Goer en diens rechte erven „dat huys metten ghesaette ghehe yten *dat Sant* metten lande dat daer aen leeghet" en alle toebehooren, gelegen in het gericht van Ghyessen; zulks, mits hij, Melchyor, sterft zonder wettige nakomelingen, en onder verplichting om zijne schulden boven zijn tilbare have te voldoen en niet te vertijen op zijn graf. Mannen: Jan van Emmickhouen en Aert Willemssoen.

De vier uithangende zegels afgesneden, zijnde van twee ook de staart verdwenen.

N°. 21. 1468 november 27. (Op den seuen ende twintichsten, daghe van november.)

Leenbrief van Jacob graaf van Hoirn heer tot Altena enz.

waarbij hij ten overstaan van leenmannen van Altena bij overgift en vertichtenis van Melchior van Goir aan Johan van Goir in erfleen geeft een huis te Ghijssen geheeten *dat Sandt* met land en toebehooren. Mannen: heer Jan van Heemerdt en Ariaen van Herlair, ridders, Peter van Heemerdt en Johan van Schinvelt.

Uithangend zegel afgesneden.

e. „*Die Gheer*".

N°. 22. 1468 december 6. (Den VI daghe in decembri.)

Akte van vergunning door Jacob graaf tot Hoerne heer tot Altena enz., ten overstaan van leenmannen van Altena, dat Johan van Goir of diens lijfserven zullen mogen verkoopen en eigen erf maken $2^1/_2$ morgen land geheeten *die Gheer*, gelegen onder Gijssen neven de Gijssensche stege, welk land te voren van den graaf in leen werd gehouden. Mannen: heer Johan van Heemert en heer Ariaen van Herlair, ridders, Ghijsbert Quekel en Johan van Schinvelt.

Uithangend zegel verdwenen.

N°. 23. Vidimus van schout, burgemeesters, schepenen en raad van Woudrichem, dd. 1473 of 1474 april 1 (opten iersten dach vanden aprill 1473), van n°. 22.

Uithangend zegel verdwenen.

B. Overige Altenasche oorkonden.

N°. 24. 1473 april 8. (Den achtsten dach van aprille 1473, nae costume van scrieuen shooffs van Utrecht.)

Vidimus van schepenen tot Zaltboemel dd. 1546 januari 5 (den vijffden dach ianuarii 1546 na scrivens thoeffs van Utrecht) van een brief van bovenstaanden datum, waarbij Jacop graaf tot Horne heer tot Althena enz., een hofstede c. a. onder Andel van Aert Ghijsbertss., poorter binnen Gorichem, met goeddunken zijns vaders en andere vrienden uit het leenverband ontslaat, ter recompensatie dat eenige leenmannen, die tot de hofstede behooren, den graaf zijn overgezet zoodat zij voortaan hun leen van dezen ter leen houden; en zulks gelijk zijn stedehouder, zijn neef heer Jan van Montfoert, ridder enz., in zijn absentie reeds gedaan had.

De twee uithangende schepenzegels verdwenen.

N°. 25. 1648 augustus 23. („Stilo solito".)

Vonnis van schepenen van Beesdt in het geding tusschen Mathijes Muyter, schout te Giesen, arrestant ter eenre, en Dierck van Gessel te Gorcum of wel diens ossen of beesten, gearresteerde, niet verschenen, waarbij de gearresteerde goederen per contumaciam vellich en executabel worden verklaard, enz.

De 6 uithangende zegels afgevallen.

C. Heusdensche oorkonden.

N°. 26. 1466 of 1467 februari 25. (Opten XXVen dach van februario 1466.)

Brief, waarbij Wouter van Outhuesden, dijkgraaf van het Land van Althena, en Dirck van Malborch, idem in Zuythollant, met hunne veertien heemraden, verklaren dat Jan vander Kerke, timmermeester van den hertog van Bourgondië in zijn Land van Hollant, van hen „van des gemeens lands wegen" gekocht heeft 30 morgen land, gelegen onder den ring van de nieuwe dijkage in het land van Huesden in verschillende stukken, alle met grootte, met begrenzing en ligging omschreven (o. a. 3 morgen 2 hont lands dijkmergen in den Cruyscamp geheeten die Strijchove tusschen de Metgrave en den ouden Brouckschendijk; 2 morgen 2½ hont 33½ roede in Wijckerbroeck, strekkende van de Hooge watering tot Veenrebrouck, zuid Jacob Cruesinc, noord mr. Jan Quevin; in Veenrebrouck in de Breede Hoeve, waar meester Willem Scut in ligt, 14 dijkmorgen 4 hont 91 roeden, strekkende van de Veensche watering tot de Metgrave enz.; in de tweede hoeve in Veenrebrouck, waar het klooster van der Donck in ligt, op het zuideinde aan de Metgrave, op den Westwal, west Pauwels Mensin en Cuyst van der Wielen, oost enz. tot de Meetgrave toe); welke 30 morgen land door de eigenaren onbedijkt waren gelaten en mitsdien volgens dijkrecht aan het gemeene land gekomen waren, hoewel zij vroeger door Gillis van Wijck ten onrechte waren aangeslagen.

Van de 16 dubbele zegelstaarten met vermelding der zegelaars, 11 afgeknipt (3 met sporen) van de afgevallen zegels), de overige 2 wellicht nooit van zegel voorzien geweest.

N°. 27. 1527 februari 20. (Opten twintigsten dach in februario

1527, nae scriven der kercke van Utrecht ende deser stede van der Goude.)

Brief van burgemeesters, schepenen en raad der stad van der Goude, verklarende dat Adriaen Aert z. en Jan Janss., inwoners van Veen, en Rijck Willemsz., inwoner van Ael in het land van Hoesden, vóor hen getuigenis aflegden omtrent de huurwaarde, tusschen de jaren 1511 en 1524 vóór en in de jaren 1524—1526 na het zetten van den nieuwen molen, van 23 dijkmorgen land van de erven Jacob Hey, gelegen in het land van Hoesden (16 in het Veenrebroeck geheeten Splinterhove, en 7 in het Wijckerbroek), welke landen de kastelein van Hoesden ter zake van dijkrecht had aanvaard en bezeten.

Uithangend zegel afgeknipt.

N°. 28*a*. 1537 october 4. (Opten vierden dach in octobri.)

Schepenbrief van Huesden, waarbij Gerit van Ru(re)munde, pater, Marie van Nassou, mater, Agnes van Poleynde, subpriorin, en Lijsbet Pels, procuratrix van het Regularissenconvent van O. L. V. te Nazareth onder Waalwijck, met haar gekozen voogd, aan Ott van Malsen overdragen de hem met goeddunken aller conventualen verkochte circa 8 morgen land in het Veenrebroeck, belend oost tSmaelwere en west Bacxhoeve, strekkende van den Mitgrave af noordwaards tot de halve Dweersstege alias der Middelkae of Dweerskae toe, het klooster aangekomen van Jacob Spierinck Direxzoon.

Te zamen met n°. 28*b* getransfigeerd door n°. 28*c*; twee uithangende zegels, in groene was, beschadigd.

N°. 28*b*. 1537 october 8. (Opten achtsten dach van october.)

Brief van den pater, de mater, subpriores, procuratrix en alle religieusen van het convent van Nazareth onder Waelwijk, waarbij zij om aangevoerde redenen de verkoop en overdracht van circa 8 morgen lands aan Ott van Malsen bevestigen en vernieuwen, onder approbatie van Gijsbrecht van Windesem, prior tot Sint Elsbeen in den lande van Hoern, overste en visitateur van het klooster.

Met n°. 28*a* getransfigeerd door 28*c*; de uithangende zegels in groene was van het convent en den overste beide vrij gaaf.

N°. 28*c*. 1542 februari 8. (Mensis februarii die octava 1542.)

Brief van Cornelius de Bergis bisschop van Luik enz., waarbij

hij aan het klooster van Onze Lieve Vrouwe van Nazareth onder Waalwijk vergunt 8 morgen lands in het Land van Heusden te verkoopen, en den verkoop aan Otto van Malsen goedkeurt.

Gestoken door de nos. 28*a* en *b*; uithangend zegel, in roode was, een weinig beschadigd.

N°. 29. 1540 juni 22. (XXII^en dach van iunio.)

Schepenbrief van den Hage in Hollandt, certificeerende dat Gerrit Mairtijnszoon, oud c. 84 jaar, wonende in Hage ambachte, ten verzoeke van Otto van Malsen grondbezitter in Veenre- en Wijckerbroeck in het land van Heusden onder den ring der nieuwe dijkage, vóor hen verklaring aflegde dat hij in het jaar 1500, van c. 14 dagen vóór mei tot 8 of 10 dagen vóór Lichtmis d. a. v., gewoond heeft in het Veenrebroeck als pachter van wijlen Jacob Hey op landen, nu Ott van Malsen toebehoorende, dat hij en andere landgebruikers in Wijcker- en Veenrebroeck groote onkosten hadden te dragen van de dijkage aan de Dussen en tegen den Verdronken Waard van Zuidholland, doch dat hij en de anderen nooit zijn gemoeid over eenige dijkage wegens dijk te maken op den hoogen dijk van de Maze, hetzij te Wijck, Veen of elders.

Uithangend zegel afgeknipt. Aangehecht: een verklaring op papier van den proost van het klooster van Bethleem, kapelaan der parochiekerk in den Haeghe, dd. 1552 april 29, dat hij in 1551 G. Maertijnsz., oud c. 100 jaren en nog goed bij zinnen de sacramenten gaf.

N°. 30. 1548 augustus 4

Akte van commissie door den Hoogen Raad van Holland, Zeeland en Friesland op een zijner leden met een adjunct, tot het getuigenverhoor in het geding tusschen Otto van Malsen „secretaris van desen hove", impetrant van mandement penaal ter eenre, en Jan Adriaen Emonts c. s., slijkheemraden van het dorp Veen in het land van Heusden, met den dijkgraaf aldaar, ter andere zijde.

Afhangend zegel van het hof afgesneden.

N°. 31*a*. 1567 mei 24.

Leenbrief van stadhouder en leenmannen van Althenae, waarbij Coenraet Janss. van Couelens, bij procuratie voor schepenen van Baertwijck dd. 22 mei 1567 (transsumpt) gemachtigd door Reynaert graaf tot Breederoede, heer tot Cloetinghen en Asten, den stadhouder in handen stelt ten behoeve van jonker Dirck

Snoy als voogd van diens zoon Lambert Snoy, 16 morgen leengoed genaamd Bacxhove in het Veender broeck nevens de Poetkae, oost Otto van Malsen, west het Land van Althenae, strekkende van den Mitgraeff tot de Althenaesche wetering; en de stadhouder dezen Dirck Snoy ten behoeve van zijn zoon Lambert er onmiddelijk weder mede beleent.

Uithangend zegel afgeknipt.

N⁰. **31*b*.** 1567 mei 24.

Schepenbrief van Baertwijck, waarbij Reinaert graaf van Breederoede enz., zijn rentmeester Coenraet Janss. van Coeuelens machtigt tot hetgeen in n⁰. **31*a*** is vermeld.

Transsumpt in het voorgaande.

Uit de vermeldingen in deze oorkonden van leden der familien van Goor en van Giesen heb ik de hier ingehechte geslachtslijst opgemaakt, die kan strekken om de beteekenis dezer aanwinst voor onze verzameling beter te doen uitkomen en om tot het nader onderzoek en gebruik dezer oorkonden voor de geschiedenis van het Land van Altena en zijne heeren anderen uit te lokken.

Zonder twijfel is de stamboom zelf uit andere bronnen belangrijk aan te vullen, vooral ten aanzien der verbindingen. Bijzonder geldt dit, blijkens een in ons depôt in kopie berustenden klapper of ligger der leenen van Altena, voor de leenregisters van den Lande van A., die in het Rijksarchief te 's Gravenhage berustende zijn.

Ook voor de in Altena gevolgde stijlen zal daaruit nog wel licht zijn te scheppen.

C. Aankoopen.

I. *Archiefstukken van het voormalig Centraal bureau van weldadigheid van het kanton Oedenrode.*

Door een partikulier, die ze in een boedel had gevonden, werden mij te koop aangeboden een aantal verwarde bescheiden uit het begin dezer eeuw, welke mij bij een voorloopig onderzoek van officieelen aard bleken te zijn. Nadat ik ze voor een kleine som van hem had overgenomen, heb ik ze nader uitgezocht en bevonden, dat zij voor een goed deel afkomstig zijn van het voormalig Bureau de bienfaisance te Sint Oedenrode. Van deze laat ik de beschrijving hier volgen:

Twee notulen-registers: van 15 februari 1813 tot 22 februari 1814 en van 22 maart 1814 tot 17 januari 1815.

Twee correspondentie-registers: van 11 october 1811 tot 15 februari 1813 en van vóor 9 maart 1813 tot 3 december 1814 (van het 2de ontbreekt fol. 1).

Ingekomen brieven enz, 1812—1815.

Restantlijst der cijnzen, pachten en renten, over 1812 nog verschuldigd aan de armen van: 1. Sint Oedenrode; 2. Schijndel; 3. Vechel; 4. Son; 5. Breugel.

Ontvang- en uitgaafboek over 1814 voor de armen van: 1. Sint-Oedenrode; 2. Son; 3. Breugel; 4. Schijndel; 5. Vechel.

Stukken betrekkelijk de comptabiliteit, dooreen over verschillende jaren (1813 tot 1815).

Voorts:

Stukken betrekkelijk het armbestuur in de onder het centraal bureau van Oedenrode ressorteerende gemeenten, nl.

Van *Sint Oedenrode*:

Notulenregister van 14 maart 1815 tot november 1816.

Ingekomen stukken enz. bij het „bureau auxiliaire de Oedenrode" uit 1813 & 1814.

Rekeningen van het armbestuur, loopende van en tot Sint Maarten: 1806/8; 1808/10; van 1 februari 1815 tot 31 januari 1816 (waarbij kladden en concepten); en van 1 februari 1816 tot 11 november 1816 (niet afgesloten).

Klad-verpachtcedule der vaste goederen (huizen, landerijen, groezen enz.) op 14 october 1816 te verpachten.

Ontvanglijst der rogpachten over 1813; idem der pachten, renten en huren, en de uitgaven daartegenover, over 1814; ontvangboek van idem over 1815 en 1816.

Uitgaaflijsten van cijnzen, huishuren, besteede personen, wekelijksche uitdeelingen, verpondingen enz., loopende van en tot Sint Maarten 1809/10, 1810/11, 1811/12, en over 1813 en 1814.

Van *Schijndel*:

Verpachtcedule der armengoederen voor de jaren 1813 tot 1819 (van en tot Sint Maarten).

Ontvanglijst der landhuren over 1814, en eenige andere comptabiliteitsstukken.

Van *Vechel*:

Staat der jaarlijksche inkomsten.

Rekening van het „hospice de Vechel", over 1812.

Ontvanglijsten van renten en pachten over 1812 & 1813, en 1814.

Kopie-extract, voor zoover betreft Vechel, uit de rekening van 18 november 1814 tot 1 februari 1815, afgelegd door den provisioneelen ontvanger van het gewezen bureau van weldadigheid van het kanton Oedenrode.

Omslag met: „Lettres et autres documents concernant le bureau auxiliaire de Veghel".

Van *Son & Breugel*:

Rekeningen over 1812 en 1814.

Kopie-extract voorzoover betreft Son, en een dito voorzoover betreft Breugel, uit de boven sub Vechel genoemde rekening van 18 november 1814 tot 1 februari 1815.

II. *Gemeentelijke archiefstukken van jongeren tijd.*

Bij dezelfde collectie werden voorts de volgende bescheiden aangetroffen, blijkbaar afkomstig:

a. uit het gemeente-archief van *Nunen c. a.*:

Eenige staten betreffende de inkwartiering en de voor militairen bewezen diensten door de gemeente Nunen, Gerwen, Op- & Nederwetten, in de jaren 1831 tot 1834.

b. uit het gemeente-archief van *Son c. a.*:

Een afschrift van het besluit van goedkeuring door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant dd. 23 maart 1821, litt. CCC, van het door het gemeentebestuur van Son & Breugel ontworpen brandreglement; met begeleidend schrijven dd. 23 april 1822 van den schout van Son & Breugel aan den vrederechter van het kanton Oedenrode.

De expeditie van het besluit van goedkeuring door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, dd. 15 juli 1822, litt. DDD, van het reglement bevattende eenige plaatselijke politieverordeningen voor Son & Breugel.

Een authentiek en een simpel afschrift van het door Gedeputeerde Staten van Noordbrabant bij besluit van 15 juli 1822, litt. EEE., goedgekeurde schutreglement voor Son & Breugel; waarbij een simpel afschrift van het den 28n november 1814 door den gouverneur van Noordbrabant goedgekeurde schutreglement van Lieshout.

Een bijlage van de gemeenterekening van Son & Breugel over 1843, betreffende een grasverpachting.

Een officieele publicatie van den burgemeester van Son & Breugel tot wering van bedelarij; zonder datum.

III. *Privilegie-register van Geertruidenberg.*

Te Amsterdam kwamen in februari 1897 bij Fred. Muller & Co. aan den koop een aantal oude dokumenten, waarbij een 15tal betreffende Noordbrabant. Bij deze was ook het origineele privilegieboek van Geertruidenberg, dat ik daarna voor mijn archief mocht verkrijgen, waar ik het gaarne een plaats gaf.

Deze codex schijnt reeds langen tijd geleden uit het archief der voormalige stad Geertruidenberg te zijn weggeraakt. Van daar is helaas zeer veel van de oude stukken verdwenen, dat wel voor goed weg zal zijn. Dit register is thans gelukkig voor vernietiging bewaard. Het verdient een duurzame bewaring ten volle, ook om het historisch belang van zijn inhoud.

Het bestaat in 55 groot-folio bladen perkament, nl. een titelblad en 54 beschreven, van I tot LV gefolieerde, bladen, waarachter volgen een ongeveer even groot aantal bladen papier waarvan de eerste 5 gefolieerd zijn van LVI tot LX. Voorin zijn 4 papieren schutbladen gebonden, op het eerste waarvan een der privilegien met opgaaf van folium vermeld staat.

Fol. 1—38 zijn in groot, regelmatig, staand schrift; alle stukken op die folia beginnen met groote roode of blauwe, of wel met zwarte inkt geteekende initialen; het eerste privilegie

en dat op fol. 27 hebben fraai geornamenteerde, met de pen geteekende beginletters. Op fol. 38 begint een andere hand, die vervolgt tot fol. 57 verso.

De kopieën van fol. 1 tot fol. 18 recto zijn in 1541 gecollationeerd door den secretaris *G. J. Vranx*, die ook die van fol. 31 verso tot 38 verso waarmerkte. De secretaris *de Hoogh* teekende die van fol. 18 verso tot fol. 51 recto incluis. De volgende zijn ongeteekend tot de tweede van fol. 54 recto, die, evenals de daarop volgende tot fol. 57 recto, in 1607 is gecollationeerd door den secretaris *Jan Mansdale*. De secretarissen *C.* en *A. Swaen* waarmerken resp. de beide laatste in het register bijgeschreven stukken, het laatste met de eigen hand van *A. Swaen* geschreven

Het register heeft den volgenden inhoud (*):

Titelblad. „HIER NAE SIJN GESCREUEN DIE PREUILEGIEN ENDE OCTROYEN DER STADT VAN SINTE GERTRUYDEN BERGHE."

„*Geertruyden berghe in Hollandt.*"

Folio 1 recto. Anno Domini MCC° septuagesimo, dominica Inuocauit me = 22 *februari* 1271.

Graaf Floris V staat aan die van Geertruidenberg (de monte sancte Gertrudis) toe dat geen dijk op land van een poorter mag gelegd

---

(*) Bij de oplossing der dateeringen had ik bij drie der geregistreerde brieven te beslissen, welken jaarstijl ik had aan te nemen als door graaf Floris V van Holland gebruikt, met name bij dien van 1270/1 op fol. 1 recto, dien van 1274/5 op fol. 2 recto en verso en dien van 1277/8 op fol. 4 recto.

In de „Bijdragen voor Vaderl. Gesch. & Oudh." III, dl. 9, blz. 136 vlg., voerde ten vorigen jare de heer de Fremery een paar aanwijzingen aan voor den jaarsdagstijl als stijl van Floris V. Een uitvoeriger onderzoek is noodig om de zaak te kunnen uitmaken. In het verband van twee onzer stukken met gelijkluidende, aan Dordrecht bijna gelijktijdig gegeven brieven, meen ik een aanwijzing voor den paaschstijl te vinden, althans voor een voorjaarstijl. Op 21 december 1270 toch geeft Floris aan Dordrecht de beide privilegien die aan Geertruidenberg worden verleend resp. op 4 juli 1271 (folio 1 verso) en op Invocavit anno MCC septuagesimo (folio 1 recto). Aan te nemen is dat ook dit laatste privilegie aan Geertr. na Dordrecht werd gegeven en dus op 22 februari 1271. Ware bij de dateering de jaarsdagstijl gevolgd dan zou de verleening aan G. geschied zijn in 1270 op 2 maart (op welken datum in dat jaar Invocavit viel) en dus vóór die aan D., wat niet wel is aan te nemen.

dan bij besluit van heemraden en onder zekere bepalingen.

Geheel gelijk — mutatis mutandis — aan het privilegie voor Dordrecht in het Oorkondenboek van Holland en Zeeland, II, n°. 208.

io 1 verso. Anno D. M° CCC° tricesimo quinto, sabbato post festum Petri et Pauli = 1 *juli* 1335.

Graaf Willem III bevestigt het privilegie voor G. van Floris V (transsumpt) over onaantastbaarheid aan lijf en goed in Zuidholland.

A. D. millesimo ducentesimo septuagesimo primo, sabbato post Petri et Pauli = 4 *juli* 1271.

Graaf Floris V vergunt aan die van G. dat zij in Zuidholland, behoudens de vrijheid van Dordt en 's graven tol, niet aan lijf of goed getast mogen worden dan om geloofde, erkende en gestaafde schuld. — Transsumpt in het vorige

Oorkondenboek, II, n°. 216; vg. n°. 209.

2 recto. Ad Alberti montem, anno D. M° ducentesimo septuagesimo quarto, mense ianuario, feria tertia ante conversionem b. Pauli = 22 *januari* 1275.

Graaf Floris V vernieuwt het privilegie voor die van G. van zijn grootvader graaf Willem, en bevestigt hen in die rechten en vrijheden.

Oorkondenboek, II, n°. 284.

3 recto. Anno D. M° tricentesimo tricesimo quinto, sabbato post Petri et Pauli = 1 *juli* 1335.

Graaf Willem III bevestigt den vorigen brief (transsumpt) van Floris V van 22 januari 1275.

1274/5. Anno D. . . . enz. = folio 2 recto. Transsumpt in het vorige.

4 recto. Apud Dordrecht, anno D. millesimo CC° septuagesimo septimo, dominica in Septuagesima = 13 *februari* 1278.

Graaf Floris V verleent aan die van G. voorrechten betreffende beslag tot executie van goederen bij verblijf in Zuidholland.

Folio 4 verso. In die Haghe, bi onsen rade, dertienhondert ende zevene, des manendaghes na der Elf-dusentmaghede-dach = 23 *october* 1307.

Graaf Willem III verbiedt wegens den moord op Floris V het bezoeken der door den heer van Hoesden ingestelde dinsdagsche markt, doch geeft voorrechten aan de bezoekers der maandagsche te Sente Gherdenberghe.

„ 5 recto. Tordrecht, MCCC ende tualvue, des vridaghes na Halff-vasten = 30 *maart* 1313.

Graaf Willem III bedreigt straf aan lijf en goed van wie te Sinte Gherdenberghe de schepenen, wegens stille waarheden tegen „den ghenen die onnutte sijn ende van quade faite in onser poerte voors.", „veette of mesdede."

„ 5 verso. Tote Hoestratem, MCCC vier ende dertech, des woensdaechs voor sente Martens dach inden winther = 9 *november* 1334.

Graaf Willem III verleent gunsten aan de poorters van Sente Gheerden berghe betreffende de rechtspraak.

„ 6 recto. Tot Keynot, MCCC viue ende dertich, des dinxendaghes vor Pinxter = 30 *mei* 1335.

Graaf Willem III vergunt den gezworenen van Sente Gheerden berghe ten behoeve der stad goederen te verkoopen tot zeshonderd pond Hollandsch ter betaling van schulden.

„ 6 recto. Tote Keynot, dusent driehondert viue ende daertich, up den lesten dach van meye = 31 *mei* 1335.

Graaf Willem III vergunt de poorters van Sente Gherden berghe waarheden te bezitten met schepenen, zonder 's graven rechter.

Vermeld bij *P. L. Muller*, Regesta Hannonensia, blz. 231.

„ 6 verso. Te Keynot, MCCC vijff ende dertich, des anderen daghes na sinte Pieters dach inghaengende Oest = 2 *augustus* 1335.

Graaf Willem III beveelt den schout van

Sinte Gherden berghe om aan lijf en goed te houden alwie de schepenen aldaar dreigde of „veede" wegens vonnis over hem gewezen voor feiten gevonden in stille waarheden.

io 6 verso. Dusent driehondert een ende vijftech, tswoensdaechs na sente Barnabas dach = 15 *juni* 1351.

Graaf Willem V ontslaat die van Sente Gheerden berghe van den eed aan zijn moeder gedaan bij haar huldiging, en belooft hen schadeloos te zullen houden voor allen lijftocht waar zij borg voor zijn en voor alle schuld die zij voor hem of zijn voorvaderen hebben gemaakt.

7 recto. Tot Sinte Gheerden berghe, dusend driehondert viue ende vijftich, op den vier ende twintichsten dach van meye = 24 *mei* 1355.

Graaf Willem V geeft voorrechten aan die van Sinte Gheerden berghe.

Van Mieris, Charterboek, II, blz. 850.

7 verso. t Sente Gheerden berghe, MCCC vijfue ende vijftich, tsmaendaechs na sente Valeriaens dach = 21 *december* 1355.

Graaf Willem V geeft aan die van Sente Gheerdenberghe drie ponden Hollandsch uit den Ouden Borchwerf, vervallende op Bamis of binnen 14 dagen daarna, hem verschuldigd door den heer van Oesterhoudt.

8 recto. Inden Haghe, MCCC drie ende tachtich, op sinte Andries auont = 29 *november* 1383.

Albrecht, ruwaard, verleent aan die van Sinte Gheerdenberghe het recht om hen, die „in stilre waerheit van quaden feijten" gevonden worden, uit de vrijheid te zetten, en gelast den baljuw van Zuidholland hen uit het baljuwschap te verwijderen.

8 recto. Inden Haghe, MCCC° twee ende tnegentich naden lope van onsen houe, vijff dage in februario = 5 *februari* 1393

Graaf Albrecht omschrijft de grenzen van de vrijheid van Sinte Gheertrudenberghe.

Folio 9 recto. t Sinte Geerden berge, MCCC vijf ende tnegentich, tsaterdages na onser Vrouwendach Assumptio = 21 *augustus* 1395.

Graaf Albrecht bevestigt de vermeerdering der vrijheid van Sinte Geerdenberghe, door bewilliging van de ambachtsheeren van Raemsdong gedaan.

Van Mieris, III, blz. 633.

„ 10 recto. Inden Haghe, dusent driehondert seuen ende tnegentich, op sinte Jansdach Decollatio = 29 *augustus* 1397.

Graaf Albrecht machtigt schout, schepenen en raad van Sinte Gheerdenberghe om alle misdadigers in de stad en binnen anderhalve mijl in hechtenis te nemen en te berechten.

„ 10 recto. Inden Hage, MCCC seuen ende tnegentich, des anderen dages na sinte Jansdach Decollatio = 30 *augustus* 1397.

Graaf Albrecht verlengt met 10 jaar den brief, welken zijn stede van Sente Gertrudenberge van hem heeft betreffende de „landporters, die sij nu ter tijt hebben".

„ 10 verso. Inden Hage, MCCC seuen ende tnegentich, seuen dage in novembris = 7 *november* 1397.

Graaf Albrecht bepaalt dat in zijn stede van den Berge alleen schepen of burgemeester zal kunnen wezen wie van wettige geboorte en goeden naam is en vier jaar onafgebroken poorterschap heeft.

„ 10 verso. Inden Haghe, MCCCC ende twee, twee ende twintich dage in novembris = 22 *november* 1402.

Graaf Albrecht vergunt op voorspraak van zijn vrouw Margarete van Kleef, dat Johannes Moelner Willemsz., die bij stille waarheid uit Sinte Geerdenberge was verbannen, daar weder wordt toegelaten.

„ 11 recto. Inden Hage, dusent vierhondert ende vier naden lope van onsen houe, upten twintichsten dach in maerte = 20 *maart* 1405.

Graaf Willem VI geeft aan die van Sinte

Geerdenberghe voorrechten betreffende verkoop van „erfenissen" na openbare afkondiging

io 11 verso. Inden Hage, duysent vierhondert ende vier naden lope van onsen houe, upten twintichsten dach in marte = 20 *maart* 1405.

Graaf Willem VI vergunt aan die van Sinte Geerdenberge om vierhonderd landpoorters te hebben.

Van Mieris, IV, blz. 6.

12 recto. Te Dordrecht, dusent tweehondert neghene ende negentich, in sinte Lucien auonde = 12 *december* 1299.

Graaf Jan I bevestigt de voorrechten, aan Sinte Ghertruden berghe door zijn voorzaten verleend.

Van Mieris, II, blz. 3.

12 verso. Te Dordrecht. dusent driehondert ende viere, des donresdages voire sinte Victors dage = 8 *october* 1304.

Graaf Willem III bevestigt de voorrechten, aan Sinte Ghertruden berghe door zijn voorzaten verleend.

Van Mieris, II, blz. 44.

12 verso. In onse porte vanden Berghe, dusent driehondert seuen ende dertech, des donredaechs na onser Vrouwen dach midde Oechst = 21 *augustus* 1337.

Graaf Willem IV bevestigt de voorrechten, aan Sinte Gheertruden berghe door zijn voorzaten verleend.

13 recto. Tot Sinte Geerdenberge, duysent vierhondert ende vier naden lope van onsen houe, op sinte Pieters auont ad Cathedram = 21 *februari* 1405.

Graaf Willem VI bevestigt de voorrechten aan Sinte Gheerdenberghe door zijn voorvaderen verleend.

13 verso. Inden Haage, dusent vierhondert acht ende

tseuentich, naer Paesschen, den achtentwintichsten dach van maerte = 28 *maart* 1478.

Hertog Maximiliaan bevestigt de voorrechten aan die van Sente Geertruydenberghe verleend door de voorvaderen zijner vrouw.

Vergelijk het vermelde bij *van Limburg Brouwer*, Boergoensche charters, bladz. 156.

Folio 14 verso. Duijsent vijfhondert ende twintich, den yersten dach in septembri = 1 *september* 1520.

Karel V bevestigt, wijzigt of herroept de navolgende privilegien door zijne voorvaderen aan die van Sinte Geertruydenberghe verleend:

1°. 4 juli 1271, door Floris V. — Gewijzigd: alleen beslag op goederen van poorters van G. voor schulden, spruitende uit contracten in Zuidholland aangegaan, in gedingen over land gelegen in Zuidholland, of in geval van misdrijf of voortvluchtigheid.

2°. 13 februari 1278, door Floris V. — Bevestigd.

3°. 29 augustus 1397, door Albrecht, uitgebreid 20 juni 1450 door Filips den Goede. — Herroepen voor zooverre betreft de uitoefening der rechtspraak buiten het gebied der stad.

4°. 20 maart 1405, door Willem VI. — Gewijzigd: Landpoorters staan in alles gelijk met de inwonende poorters mits betalende twee gouden Filipsgulden 's jaars, waarvan één ten voordeele der stad, de andere ten voordeele van den vorst.

5°. 24 mei 1355, door Willem V. — Bevestigd, behalve wijzigingen in het tweede en het laatste punt.

6°. 23 october 1307, door Willem IV. — Bevestigd.

„ 18 recto. Dusent vierhondert ende vijftich, upten twintichsten dach in iunio = 20 *juni* 1450.

Filips de Goede breidt de anderhalve mijl, van het privilegie van Albrecht van 29 augustus 1397, uit tot twee mijlen.

„ 18 verso. Dusent vierhondert vijf ende tachtich naden

loop van onsen houe, upten anderden dach van maerte = 2 *maart* 1486.

Maximiliaan en Filips geven ordonnantie over een kadedijk en voetweg, tusschen Sinte Geertruydenberghe en Steenloe, „streckende nae onse lande van Brabant":

de kastelein en kapitein der stad en bij absentie de schout — als dijkgraaf — en burgemeesters en schepenen — als heemraden — zullen schouw voeren; deze mogen keuren maken, volgens usantie in dijkzaken; de omslag der contributie zal zijn morgen-morgensgelijk; aardhaling te naaster lage en minster schade, enz.

Folio 20 verso. Mechelen, dust CCCC negen ende tachtentich opten XI[en] dach in iunio = 11 *juni* 1489.

Maximiliaan en Filips vergunnen aan die van Sente Geertrudsbergen, ter versterking der stad wegens den oorlog tot 300 Rijnsgulden toe op te nemen tegen erflijke rente, berekend naar den penning veertien, of tegen lijfrente „tot een of twee liuen", berekend naar den penning acht.

„ 22 recto. Mechelen, dust vierhondert drie ende tnegentich, voir Paesschen, den XXVI[en] dach in meirte = 26 *maart* 1494.

Engelbert van Nassau vergunt aan die van Sinte Geertrudsbergen om elken maandag en dinsdag vrij en ongehinderd in stad en land van Breda, Oosterhout en toebehooren te komen met hunne goederen en koopmanschappen, zonder dat daarop beslag kan worden gelegd dan voor partikuliere schulden.

„ 22 verso. Mechelen, duysent vierhondert vier ende negentich, den XVI[en] dach in septembris = 16 *september* 1494.

Maximiliaan en Filips gelasten aan den eersten deurwaarder de hand te houden aan de uitvoering van het octrooi, waarbij het aan de steden van Holland, Zeeland en Friesland, en daaronder Sinte Geertrudenberghe veroorloofd is om de rentebetaling en aflossing van schulden, datee-

rende vóór de reductie der munt van Kerstmis (14c) LXXXIX, te voldoen met de vroeger gangbare penningen.

Folio 24 verso. Duysent CCCC sesse ende tnegentich den XV[en] dach in iunio = 15 *juni* 1496.

Engelbert van Nassau vergunt dien van Sinte Geertruydsberghe erfrente te verkoopen tot een bedrag van twee honderd ponden Vlaamsch 's jaars.

" 25 verso. Bruessel, dusent vijf hondert ende een, den XIIII[en] dach in septembri = 14 *september* 1501.

Filips de Schoone vergunt dien van Sente Gertrudtsberghe erfrente te verkoopen tot drie honderd ponden Vlaamsch 's jaars.

" 27 recto. Bruesel, dusent vijfhondert ende eenentwintich, voir Paesschen, den XXVI[en] dach in maerte = 26 *maart* 1522.

Karel V vergunt dien van Sinte Gertrudenberghe erfrente te verkoopen tot vierhondert een en veertig pond vijftien schellingen en een penning 's jaars.

" 29 recto. Bruesel, dusent vijfhondert viere ende dertich, den XXIII[en] dach van ianuario = 23 *januari* 1535.

Karel V vergunt dien van Sinte Gertrudenberghe om de gemeenschap tusschen die stad en de Langstraat, welke door den doorbraak van den Dordtschen waard is verbroken, te herstellen, den weg op te hoogen, een openvallende brug te maken en daarop een bruggegeld te heffen; alles onder zekere voorwaarden.

" 31 verso. Bruessel, dusent vijf hondert ende zeuenendertich, den lesten dach van aprille = 30 *april* 1537.

Karel V vergunt dien van Sinte Geertrudenberghe met wijziging van het privilege van 1 september 1520, sub 4°., dat landpoorters voortaan slechts één gouden Filipsgulden 's jaars zullen betalen, half voor de stad, half voor den vorst; alles overeenkomstig het kort te voren aan Dordrecht verleende privilege op 't zelfde stuk.

olio 33 verso. In blanco.

„ 34. Vacat.

„ 35 recto. In blanco.

„ 35 verso. Duysent vierhondert acht ende tseuentich, opten achtienden dach in februario = 18 *februari* 1479.

Overeenkomst tusschen Sinte Geertrudenberghe en Dordrecht, o. a. over het opbrengen der beden.

„ 36 verso. Dusent vierhondert een ende dertich, sdinxdages na Beloken Paesschen, den tiensten dach der maent van aprille = 10 *april* 1441.

De stad Dordrecht staat overeenkomstig de vergunning, reeds van den genadigen heere van Bourgognen verkregen, aan die van Sinte Gheerdenberghe toe een nieuwen polder te bedijken en bedijkt te houden volgens de voorwaarden en verplichtingen welke zij aan die van Dordrecht beloofd hebben, en onder nog andere voorwaarden.

„ 37 recto. Dusent vierhondert ende vijftich, sdinxdages, achtentwintich dage in april = 28 *april* 1450.

Ghijsbrecht Aertsz als burgemeester van Sinte Geerdenberge pandt en eigent voor schepenen aldaar „aen dordalf pond Hollants siaers erfchijns „dordaluen scellinge min op Cleis Milden huys „ende erue, ende aen dordalf pond Hollants „siaers dordalven scelling min op Willem Aerts „soens huys ende erue", ter verzekering van gelden, die Thonis Diericx z. aan de stad schuldig is van landhuur en achterstal.

„ 37 verso. Dusent vierhondert ende vijftien op den tienden dach in april = 10 *april* 1415 of 1416 (*).

Anse Gherits Ansen soens soen heeft „verghiet ende verlijt" voor rechter en heemraden in Raemsdonck aan Lijsbecten Clais Rijken dochter, tegen een erfelijken jaarcijns van 3 pond Hollandsch op Allerheiligen, een hofstede onder

(*) Paschen viel in 1415 op 31 maart, in 1416 op 19 april.

reserve van een „brukewech". (Boven staat „van Jennekens Houel dwelck de stadt gecocht heeft tegens Jan Clais Vrancken".)

Folio 38 recto. Den sesten iulii XVc vijfendedertich.

De kamer van Dordrecht herroept haar verzet tegen een afleiding in zake van een poorter van Sinte Gheertruydenberghe door deze stad aan Slydrecht gezonden.

„ 38 verso. Opten XVIIIen iulii XVc sessendertich.

De hooge vierschaar van Zuidholland verklaart naar aanleiding van een afleiding, gedaan door de stad van den Bergh, geen afleidingen van eenige steden te obedieeren noch buitenpoorters te kennen dan de afleidingen en buitenpoorters van Dordrecht.

„ 38 verso. Den XXVIen nouembris XVc ende sevenendertich.

Vonnis van het hof van Holland, waarbij met tenietdoening van het bestreden vonnis, wordt verklaard dat die van Sinte Gertrudenberghe, sustineerende buitenpoorters te mogen hebben en afleiding daarop te kunnen gebruiken, daarvan hun actie voor het hof kunnen instellen.

„ 39 recto. Den XVIen dach april XVcXLV, stilo curie Hollandie = 16 *april* 1545 of 1546 (*).

Getuigenverklaringen ter instantie van burgemeesters van Sinte Geertruidenberghe door bejaarde inwoners dier stad, betreffende het vischrecht in de wateren gelegen aan de zuidzijde van de Maas in den Verdronken Waard en met name over den afslag en verkoop der visch te G. en de heffing van den XXen penning daarvan ten behoeve der stad en niet ten voordeele van den heer van Nassau.

„ 39 verso. Inden Hage, den derden iulii XVc vier ende vijftich.

Ordonnantie en instructie door Maximiliaan van Bourgondië, stadhouder van Holland en

(*) Paschen viel in 1545 op 5 april, in 1546 op 25 april.

Zeeland, vastgesteld voor burgemeesters en regenten van Sinte Gertruydenberghe en voor den tresorier der stad.

io 41 verso. Bruessele, den XVIen dach van meye duysent vijfhondert sessenvichtich.

Filips koning enz. staat aan die van Sinte Gheertruyden berghe toe, dat geen appèl mag worden aangeteekend wegens veroordeeling door schepenen tot een boete van 20 Carolusgulden of minder, dan nadat het bedrag der boete is genamptiseerd, met recht van beslaglegging op dat nampt.

42 verso. Opten lesten dach in augusto duysent vijfhondert acht ende vijftich.

Vier schepenen en twee oud-raden van Sinte Geertruiden berge verklaren op hun ambtseed ten verzoeke van burgemeesteren der stad, dat het „turffhoot" en erf, gelegen buiten de Raemsdoncxe poort op den timmerwerf, aan de stad toebehoort.

43 recto. Brussele, den XXVIen dach van iunio duysent vijff hondert vijff ende vijftich.

Karel V scheldt die van Sinte Geertrudenberghe 125 pond Vlaamsch 's jaars kwijt van het quotum van 400 pond dat zij moeten bijdragen in de bede van 100000 ponden Vlaamsch 's jaars, door de Staten van Holland in 1555 voor 6 jaar toegestaan.

44 recto. Binnen den Hage, opten seuensten iulii XVc eenentsestich.

Overeenkomst tusschen de Staten van Holland en den magistraat van Sinte Geertrudenberge over het nieuwe veer of passagie naar Brabant en uit Brabant naar Holland vice versa, hetwelk tot nu toe gelegen heeft in Oudenbosch. (Over het veergeld, rijloon op Antwerpen en Mechelen, onderhoud hoofd en dijk, enz.)

46 recto. Brussele, den lesten dach van october duysent vijffhondert vijffentzestich.

Filips koning enz., ter bevordering der over-

eenkomst tusschen de Staten van Holland en de stad Sinte Geertruidenberge over het veer, stemt toe in de heffing van een passagegeld op den dijk strekkende van de poort van Geertruidenberge tot *Steelhoven* toe, en geeft de stad het recht van aardhaling op schafrecht enz. voor de gronden buiten haar jurisdictie, gelijk zij het voor die binnen haar gebied verkreeg bij ordonnantie van Maximiliaan en Filips aartshertogen enz. op 2 maart 1486 (vg. fol. 18 verso.)

Folio 47 recto. Antwerpen, den thienden in may XVcLXXX.

De prins gelast de verwijdering van een wijnen bierkeet, geplaatst vlak bij St. Geertrudenberge onder het ambacht van Stanthasen, en verbiedt aldaar voortaan wijn of bier te tappen of gezelschap te zetten, tevens verbiedende zonder zijn consent huizen, keeten of hutten op te slaan binnen een uur van G.

„ 47 verso. Amstelredam, opden XXIIII dach aprilis XVc een ende tachtich.

Filips koning enz. vergunt aan die van Sinte Geertrudenberge het houden van drie jaarmarkten van paarden, beesten en allerhande vee, ieder van vier dagen achtereen, beginnende de eerste op donderdag na beloken Paschen, de tweede maandag vóor Sint Margriet en de derde den dag na Sint Lambert d. i. 18 september; met toekenning van rechten en vrijdommen voor de marktbezoekers.

„ 48 verso. Aanhef eener akte van den VIII^en augusti XVc eenentachtich, gevolgd door een geheel blanco folium 49 recto en verso.

„ 50 recto. Inden Hage, den XIX^en decembris XVc twee ende tachtich.

Willem van Oranje enz. voert in Holland en Zeeland de nieuwe tijdrekening in en bepaalt dat de dag na den eersten januari 1583 voor den twaalfden januari 1583 zal gerekend worden, en zoo vervolgens.

Met begeleidend schrijven van de Staten van Holland aan de regenten van Geertrudenberge, strekkende tot publicatie van dit plakaat.

Folio 51 recto. Inden Hage, 23 maart 1583.
Willem van Oranje verleent aan die van Geertruydenberghe dat alle vonnissen van 10 ponden grooten Vlaamsch en minder, door het gerecht der stad gewezen, zullen zijn reparabel niettegenstaande appèl en, zonder prejudicie van dien, onder cautie kunnen worden ten uitvoer gelegd.

„ 52 verso. In september 1578.
Compromis gesloten vóor schout en schepenen van Geertrudenberge in een geschil tusschen die van *de Pluckmade* eenerzijds en die van *de Leege Made en Brant*, gevoegd met de burgemeesteren van G., anderzijds, over het leggen van een sluis en het doorsteken daarna van den ouden dijk.

„ 54 recto. Le XXVe de juing 1593.
Maurice prince en Orange etc. geeft vrijen uittocht aan de kapiteins, officieren en soldaten van het garnizoen van Geertruydenberge „avecq leurs espees, cheuaulx, hardes et bagaiges."

„ 54 recto. 15 november 1593.
De curator van het sterfhuis van den prins ter eenre, en schout, burgemeesters en schepenen van Geertruydenberge ter andere zijde sluiten een overeenkomst over den afslag der visch, gevangen in den Verdronken Waard aan de zuidzijde van de Oude Maas; waarbij die van G. op zich nemen het herstel en onderhoud ten eeuwigen dage van de kerk binnen G., die door het beleg thans zeer is „ontrampaneert ende verbroken".

„ 54 verso. 10 december 1593.
Schout, burgemeesters en schepenen van Geertruydenberge sluiten met mr. Michiel van der Stael een overeenkomst betreffende servituten van ankering, onderhoud van een goot, lichtbetimmering enz. tusschen het stadhuis en het naastliggend erf.

„ 55 recto. 26 juni 1595.
De curator van het sterfhuis van Willem van Oranje kent een presentiegeld van 4 stuivers per vergadering toe aan schout, burgemeesters, schepenen en secretaris van Geertruydenberghe, als frontierstad, onder voorwaarde van nauwgezette plichtsvervulling en opvolging van speciale voorschriften over de boeking der resolutien, enz.

Folio 55 verso. 9 october 1602.
Schout, burgemeesters en schepenen van Geertruydenberghe ter eenre, en drie gezworenen, vijf geëede mannen en vijftien-mannen van *de Made* ter andere zijde maken een minnelijke schikking betreffende de omslagen en contributien van de Made, de verantwoording daarvan aan die van G., enz.

„ 57 recto. 21 october 1603.
Overeenkomst tusschen schout, burgemeesters en schepenen van Geertrydenberghe uit den naam van de burgers en inwoners der stad, geland onder *de Made, Drimmelen* en *Standhazen*, met de heemraden van Drimm. & Standh. binnen G. wonende, ter eenre, en de vijf geëede mannen, representeerende het corpus of gemeynte van *de Made* onder de jurisdictie van G. met die van Dr. & St., ter andere zijde, over de contributie door die dorpen of gehuchten aan des vijands zijde te betalen.

„ 58 recto. Duyst vijffhondert zevenentwintich, opden sestien dach in iulio = 16 juli 1527.
Getuigenverklaring vóor burgemeesters, schepenen en raad van Sinte Geertruydenberghe ter instantie van de dekenen, als in naam van en van wege den koning en de gemeene gezellen van de schutters van den voetboog daar ter stede, omtrent het 40 jaren en langer gebruiken en bevisschen door die schutters van het verlaat met den aanwas binnen de vrijheid van G. gelegen, en het niet uitoefenen aldaar van rechten door het (Karthuizers) klooster.

„ 59 verso. 28 december 1665.
Reglement van zijn Hoogheid voor den magistraat van Geertruydenbergh tot betere administratie der financien.

Los inliggend: *a* en *b*. Circa 1560. Twee minuutrekwesten van die van Sinte Geertruydenberge, een aan den koning, een aan den prins, betreffende den afslag van visch gevangen in den Verdronken Waard en daaromtrent, en de herhaalde poging om dien afslag van G. naar Drimmelen, Zwaluwe enz. te verleggen tot groot nadeel voor G.

c. (1635.)
„Dienstelijcke ende eerbiedige onderrichtinge" van schout, burgemeesters en regeerders van Geertruydenberge aan den (Domein-)Raad van den prins, nopens een rekwest op naam van de dekenen van het schippersgilde binnen G. betreffende de aanstelling van een marktschipper op Rotterdam en het handhaven van het oud recht van G., bevestigd bij het privilege van Maximiliaan van Bourgondië van (3 juli) 1554 (vg. folio 39 verso), om gilden en ambachten daar ter stede in te stellen en op te richten, daarvoor keuren en ordonnantien vast te stellen en te wijzigen, enz.

IV. *Oorkonden en bescheiden.*

Van de overige op bovengenoemde auctie geveilde Noordbrabantsche stukken verkreeg ik de volgende, betreffende:

a. *Grave.*

1673 juli 24 (au camp de Berlicom).
Brief van sauvegarde voor het klooster der zusters van den derden regel van Franciscus te Grave, verleend door Louis de Bourbon prince de Condé.

Papier, met naamteekening, en opgedrukt zegel in rood lak.

b. *Bergen op Zoom.*

1459 maart 19 (int jaer ons Heren dusent vier hondert acht

ende vijftich, opten negenthiensten dach der maent van maerte).

Schepenbrief van Bruessel, waarbij Jan heer van Bergen opten Zoem en van Glymes ten behoeve van het kapittel van sente Goedele te Brussel — onder verband van stad en land van Bergen opten Zoem, huis en dorp van Woude c. a. en slot en dorp van Glymes c. a. — een erfrente vestigt van 15 Overlenssche Rijnsgulden van 20 stuivers (volgens nauwkeurig omschreven waarde) waarvan 7¼ voor het jaargetij van Katheline, dochter van den koning van Frankrijk, in leven vrouw van den graaf van Charlois, enz.

Perkament, 66 bij 35 c. M., met eenige gaten op de vouwen; beide uithangende zegels verdwenen.

In dorso: aanteekening van den inhoud, en dat dit stuk de expeditie is voor meester Wouter Gheylaert geheeten Loenijs, kanunnik van Sint Gudule.

c. *Stad en meierij van den Bosch.*

1. Papieren, afkomstig van de familie Pelgrom de Bie, waarvan een drietal, blijkens de rugschriften, gediend hebben in een procedure. Een er van bevat authentieke kopieën van twee Bossche schepenakten, betreffende de huur van een kamp land de Wolfsdonk bij den Bosch; een tweede is een notarieele kopie van het testament van Henrick Pelgrom, zoon wijlen Diercx Henricx Pelgromssen, en diens vrouw, dd. 1528 november 7; een derde een notarieele kopie van een akte van eedsaflegging. De overige zijn ongewaarmerkte stukken.

2. 1636 juli 26.

Schepenbrief van 's Hertogenbosch, waarbij joncker Adriaen van Eynetten als man van Henricxken, dochter wijlen Diercx Hendricxz., een erfcijns van 7½ Rijnsgulden uit land onder Maren en onder Kessel overdraagt aan Ger. D. van Dijck.

Perkament; uithangend zegel bijna geheel afgevallen.

———————

INHOUDSOPGAAF

van den Staat der

Aanwinsten van het Rijks-Archief in Noordbrabant in 1897.

A. *Overnemingen uit andere archieven.*

Bladz.

I. Gedeelten van oude rechterlijke archieven (Alem, Maren, Kessel, Alphen, Bakel c. a., Dinteloord, Dongen, Oud- & Nieuw-Gastel, Heesch, Huibergen, Lieshout, Nistelrode, Ossendrecht, Schijndel, Standdaarbuiten, Woensdrecht, Hoogerheide, Zuidgeest, Hinkelenoord) 92

II. Andere bescheiden uit gemeente-archieven (dubbelen van gemeente-rekeningen na 1813, oude costumen, enz.) 98

III. Naoogst voor de oude archieven uit de griffiepapieren (kopic-privilegien van Oss, inventaris Esch, correspondentie-stukken van vóor december 1813) 102

IV. Geredde stukken bij de vernietiging van griffiepapieren 110

B. *Geschenken.*

I. Drukwerken 115

II. Oorkonden en bescheiden (van Lynden, Ringer, Rits, Overvoorde, Hardenbroek — Altenasche en Heusdensche oorkonden, [illegible] *Goor* —) 117

Bladz.

C. *Aankoopen.*

I. Archiefstukken van het voormalig Centraalbureau van weldadigheid van het kanton Oedenrode . . 133

II. Gemeentelijke archiefstukken van na 1813 (Nunen c. a., Son c. a.) . . . . , . 134

III. Privilegie-register van Geertruidenberg 135

IV. Oorkonden en bescheiden (Grave, Bergen op Zoom, den Bosch) 151

HET RIJKS-ARCHIEF IN GELDERLAND.

Ter voldoening aan artikel 17 van mijne instructie, heb ik de eer aan Uwe Excellentie, door tusschenkomst van den heer Algemeenen Rijksarchivaris, het jaarverslag van het oud-Geldersch archief over het jaar 1897 te doen toekomen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief, lokalen, ameublement enz.*

De bewaarplaats van de archieven verkeert voortdurend in goeden staat en onderging geene verandering.

Het ameublement onderging geene vermeerdering: de overgordijnen, waarvan de voering geheel was verteerd, vereischten herstelling; aan de kachels en de binnen-jalouziën werden kleine reparaties verricht. De kosten van vernieuwing en herstelling vorderden een bedrag van f 144.47[5].

De tuin wordt behoorlijk onderhouden.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Het aantal brandzakken onderging geene vermeerdering. De bliksemafleiders, op het archiefgebouw geplaatst, werden door een deskundige, den heer O. F. Lincker te Arnhem, op 12 April en 10 September 1897 beproefd en blijkens diens schriftelijk afgegeven verklaringen in orde bevonden.

Bij de beproeving van de brandslangen deden zich geene gebreken voor

De waterleiding vereischte geene herstellingen.

III. *Toestand van de archiefverzameling.*

Voortdurend wordt met het opknappen van de archiefstukken die zulks behoeven, voortgegaan, zoomede met het plaatsen

van de losse stukken in portefeuilles, voor welk doel een honderd stuks weder werden aangemaakt.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en inventarisatie van het archief.*

In het archief van het voormalig Hof van het Furstendom Gelre en Graafschap Zutphen waren een aantal stukken verspreid, afkomstig van of betrekking hebbende op het geslacht Zoudenbalch en aanverwante geslachten, als die van Masschereel, Heeren van Balgooi, van Malsen, Cock van Opijnen, van Merten van Essesteijn, van Vladeracken, Staeckenbroeck, von Planitz enz. enz. Enkele dier stukken zijn aan den vroegeren archivaris, wijlen P. Nijhoff, bekend geweest en worden door hem in zijne registers op het Hofarchief, pag. 361, vermeld.

Nadat die verspreide stukken waren bijeenverzameld, werd een inventaris daarvan opgemaakt. Het oudste stuk dagteekent van des Dinsdaghes nae Sunte Servaesdach 1348, eene beleening van Henric van Malsen met tienden onder Asperen door Aleid, vrouwe van Asperen en Hagestein, terwijl het jongste stuk de dagteekening van 13 Juni 1650 draagt, eene kennisgeving door Anna van Nieuwenheijm, weduwe Cock van Opijnen, van het overlijden van haren echtgenoot. Verder treft men daaronder aan, buiten verschillende stukken, op Urk en Emeloort betrekking hebbende, de stichting van eene vicarie in de St. Geertruidskerk te Utrecht 1393, stukken, betreffende de overdracht van het huis ter Meer, later Zuijlenburg, onder Maarssen, in 1522 aan den Landcommandeur, Steven van Zuijlen van Nijevelt, later aan het geslacht Zoudenbalch gekomen; een brief uit Utrecht van 8 Januari 1580 aan Johan van Vladeracken te Antwerpen gericht: „dat er te Utrecht wonder wordt gesproken, „dat het huwelijk van den hertog van Alencon met de koningin „van Engeland voortgang neemt", de testamenten van Barbara van Essenstein, weduwe van Gerit Zoudenbalch van 31 Maart en 3 April 1614, waarbij verschillende instellingen in 's Hertogenbosch en in Noord-Brabant worden begiftigd, o. a. wordt het huis in genoemde stad in de Peperstraat, waarvan in het verslag van het Rijksarchiefdepot in Noord-Brabant over 1893, blad 139, n°. 37, wordt gesproken, aan de Jezuiten vermaakt; brieven van de comtesse d'Oistfrise aan den heer de Cock van Opijnen en Madame de Geffen, van 1621 en 1622; verschillende stukken, betreffende Tedingswaard, leenroerig aan de Abdij van Thorn: stukken, betreffende het geschil tusschen Charles d'Oultremont, Heer van Balgooi, bij het aangaan van zijn

tweede huwelijk, en de kinderen uit zijn eerste huwelijk met Hillegonda van Masschereel, 1643, enz. enz.

Het is mij niet mogen gelukken op te sporen, op welke wijze deze niet onbelangrijke verzameling, omvattende circa 300 stukken, in 's Hoves archief kan zijn gekomen.

Bij het ordenen van het oud-rechterlijk archief van het Ambt Berg, werden daarin eenige charters en andere documenten gevonden, die blijkbaar in het oud-archief van de gemeente Zutphen te huis behooren en die onder dat rechterlijk archief, dat tot 1888 ter griffie van de arrondissements-rechtbank te Zutphen, (die in lokalen van het gemeentehuis aldaar zetelde,) werd bewaard, zijn verward geraakt. Van die stukken werd een inventaris opgemaakt, terwijl ik later een voorstel aan Uwe Excellentie zal vermeenen te mogen doen die stukken aan het Zutphensche gemeente-archief af te staan.

Van eene verzameling van documenten, afkomstig uit het archief van den Heer d'Aumale Baron van Hardenbroek te Utrecht en namens Z. H. W.Geb. door den Rijksarchivaris in Utrecht aan het Geldersch archiefdepot afgestaan werd een inventaris opgemaakt.

Eene collectie papieren enz., afkomstig van wijlen den Generaal-Majoor Z. G. A. L. Baron van Tengnagell, en door den heer P. H. den Ouden, te Waardenburg, namens Mevrouw de Douairière Baronesse A. J. G. van Tengnagell, geb. van Angelbeek, als voogdesse van haren zoon, te Meester-Cornelis, in bruikleen aan het archiefdepot afgestaan, werd geordend; daaronder bevinden zich verschillende aanteekeningen van genoemden generaal-majoor, tijdens diens verblijf als luitenant en kapitein in 1809 en volgende jaren bij het leger in Spanje. Veel daarvan is verloren geraakt of zoodanig beschadigd, dat de poging om die aanteekeningen, die in alle opzichten de blijken dragen door een deskundigen opmerker te zijn gemaakt, weder tot een geheel te vereenigen, niet is mogen gelukken.

De tot die collectie behoorende correspondentie enz. door den generaal-majoor van Tengnagell als Militair-Commissaris bij den Duitschen Bond, 1830 tot 1832, gevoerd, zou wellicht beter in het archief van het Departement van Oorlog dan in het Geldersche arhiefdepot zijn geplaatst.

Door de famille Baron van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen werd wederom eene groote collectie stukken, tot haar famille-archief behoorende, in het archief gedeponeerd: de collectie werd geordend en geinventariseerd. Hieronder

wordt aangetroffen eene groote verzameling stukken, betreffende de geslachten de Cock, van Broekhuijzen, van Gent, Pannekoeck enz. Vooral zijn merkwaardig de brieven *van* en gericht *aan* Dr. Godert Pannekoeck, Raad in den Hove, zooals diens verslagen over zijne geheime zending naar verschillende Duitsche Hoven tot het instellen van een onderzoek over de geneigdheid van de Duitsche vorsten tot het aangaan van een verbond met Frankrijk; de correspondentie door verschillende leden van het geslacht van Gent als Ambtlieden van Tieler- en Bommelerwaarden gevoerd enz. enz.

Met de inventarisatie van de verzameling brieven van het archief van het Hof werd voortgegaan.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

Voor zoo verre aan mij is bekend, zijn in den loop van het jaar 1897 geene stukken uit het archiefdepot in druk uitgegeven.

VI. *Aanwinsten door geschenk, ruiling of in bruikleen verkregen, en verliezen, zoo die er zijn, en de oorzaken daarvan.*

Van Uwer Excellentie's voorganger of van Uwe Excellentie mocht het archiefdepot ontvangen:

1. Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven, XVII, 1894, (5 exemplaren).

2. Verslagen omtrent 's Rijks Verzamelingen van Geschiedenis en Kunst, XVIII, 1895.

3. De Archieven der gemeenschappen, collegien en ambtenaren te Roermond, die rechterlijk of landsheerlijk karakter hadden, of rechtstreeks invloed op het Algemeen Bestuur van de 13de eeuw tot in 1894, door den Rijksarchivaris in Limburg, (5 exemplaren).

4. Archief der Stad Reimerswaal, door den Rijksarchivaris in Zeeland.

5. Verslag, aangaande het voorloopig onderzoek te Parijs naar Archivalien, belangrijk voor de Geschiedenis van Nederland, op last der Regeering ingesteld door dr. P. J. Blok, Hoogleeraar te Leiden.

6. Middel-Nederlandsch Woordenboek door wijlen dr. E. Verwijs en dr. J. Verdam, IV, afl. 12 en 13.

Voor heeren Gedeputeerde Staten van Gelderland:

1. Notulen van het verhandelde door de Staten van Gelderland in de wintervergadering van 1896.

2. Notulen van het verhandelde door de Staten van Gelderland in de buitengewone vergadering van 17 Februari 1897 en de zomervergadering van 1897.

3. Verslag van den toestand der provincie Gelderland, gedaan in de zomervergadering van 1897.

Van den heer Griffier der Staten van Gelderland:

1. Landdagsreces, Augustus 1749.

2. Jachtplakkaten, 1543—1750.

3. Publicaties van het Departementaal Bestuur van Gelderland. 1802—1807.

4. Extract-resolutie van de Rekenkamer, 23 September 1794.

Van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Arnhem:

Verslag van den toestand der gemeente Arnhem over het jaar 1896.

Van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Nijmegen:

1. Verslag van den toestand der gemeente Nijmegen over het jaar 1896.

2. Plattegrond van Nijmegen, 1897.

Van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Deventer:

De Cameraars-rekeningen van Deventer, uitgegeven door dr. J. de Hullu, IV, 2de en 3de stuk.

Van den heer Griffier van het gerechtshof te Arnhem:

1. Een gedeelte van de civiele procedure tusschen H. Schram-

mius en S. van Deelen voor het Hof gevoerd, en bij Sententie van 22 Juli 1609 beëindigd, (een gedeelte dier procedure was in het archiefdepot aanwezig).

2. De Crimineele procedures in 1735 voor het Hof gevoerd (de Crimineele procedures over dat jaar ontbraken in het archiefdepot).

Van den heer Algemeenen Rijksarchivaris:

Permissie voor jagen in Over-Betuwe, 1793.

Van den heer Rijksarchivaris in Noordbrabant:

Ordening en inventarisatie van oude gemeente- en waterschapsarchieven in Noordbrabant.

Van den heer Rijksarchivaris in Zeeland:

1. Aanstelling van Martinus Holtsheij tot Muntmeester van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen, 12 Februari 1749.

2. Het archief der Middelburgsche Weeskamer in den Franschen tijd.

Van den heer Rijksarchivaris in Utrecht:

1. Eene collectie van verschillende charters, afkomstig uit het archief van den heer d'Aumale Baron van Hardenbroek te Utrecht en, namens dien heer, aangeboden.

2. Kaart van eenen nieuwen Zomerdijk onder Kekerdom door den Kleefschen landmeter Frans van Seenhem, 1682, met eenige daarbij behoorende stukken, ook uit het archief van Hardenbroek afkomstig.

Van den heer Rijksarchivaris in Groningen, namens mevrouw A. Sichterman, geb. Eijssonius Wichers:

1. Acte van overdracht van onroerende goederen te Wageningen, dd. 20 Juli 1726.

2. Twee akten van beleening met het huis Grunsfoort onder Renkum, van 11 Januari 1747 en 19 Maart 1777.

Van den heer dr. J. S. van Veen, Adjunct-Commies bij het oud-archief in Gelderland:

1. Quaestiones Silianae, door den schenker te Leiden op 7 Juli 1884 verdedigd proefschrift.

2. Geldersche Volksalmanak, 1897.

3. Iets over den naam van den Katholieken feestdag van 25 Maart, door den schenker.

4. Zutphensch Landrecht. Annotaties in de Latijnsche taal.

Van den heer Joseph de Ras, gemeente-archivaris te Maastricht:

Mémoire historique, diplomatique et critique sur la souveraineté du Prince-Evêque de Liège dans la ville de Maestricht avant la promulgation de l'ancienne charte (1283), door den schenker.

Van den heer, thans wijlen mr. M. S. Pols, Hoogleeraar te Utrecht:

De willekeuren van Hattem, bewerkt door den schenker.

Van den Directeur van het Rijksmuseum van oudheden te Leiden:

Verslag, uitgebracht 15 September 1895

Van de Commissie van bestuur van het Provinciaal Museum van Oudheden in Drenthe:

Verslag van het Museum.

Van de Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst te Nijmegen:

Verslag over 1896.

Van de Commissie van beheer van het stedelijk Museum te Leiden:

Verslag over 1896.

Van de Commissie van de Verfraaiings-vereeniging „Zutphania" te Zutphen:

Zutphen en omstreken, Gids voor Touristen.

Van den heer Directeur van het Pensioenfonds voor Weduwen en Weezen van Burgerlijke Ambtenaren:

Eerste wetenschappelijke balans.

Van den heer Kolonel, belast met het toezicht op de krijgsgeschiedkundige nasporingen:

Nasporingen en studiën op het gebied van Nederlandsche krijgsgeschiedenis, tweede jaarverslag, 1 October 1896.

Van de Commissie tot de Openbare bibliotheek te Arnhem:

1. Prothocol van de Leenkamer van het huis en de heerlijkheid Wilpe, 1767—1809, met register.

2. Leenboeck ende register van de Leengoederen, te Lheen opgedragen en weder ontfangen aen ende van den huijse ende havesaet, die Lathmer, onder den Hoogh Ed. Geb. Heere Wilh. Herm. van Broeckhuijsen, ontfanger des Ampts Voorst, 1672—1802.

Van den heer mr. W. Baron van Heeckeren van Kell, oud-Minister van Buitenlandsche Zaken enz., op den huize Bingerden, onder Angerlo:

1. Verbael van 't Quoir ende verpondinge over alle onroerende goederen der stede Lichtenvoorde en onderhoorende Buurschappen, Vrageren, Zilvolde en Zieuwent, vastgesteld in 1649, en Aenteeckeninge der huijsen deser stadt Groenloe, alsmede van het schependom dier stadt, vastgesteld op 1 Maart 1650

2. Quoyer van de stadt ende schependomb van Borculoe, vastgesteld door de daarvoor aangestelde Commissarissen, bevattende tevens die van de Voogdij Geesteren, met onderhoorende Buurschappen, opgenomen in 1646, vastgesteld in 1649.

3. Verpondingsboek van de Voogdij Nede, 1802.

4. Verpondingsboek van de Voogdij Beltrum, 1802.

5. Register van ontvangst van verponding van de Voogdij Geesteren, 1802—1805.

6. Register van ontvangst van verponding van de Voogdij Nede, 1802—1805.

7. Register van ontvangst van verponding van de stad Eibergen en het dorp Rekken, 1802—1805.

8. Alphabetisch Register op de sub 5, 6 en 7 genoemde registers van ontvangst van verponding.

9. Markeboek van Beltrum, 1685—1784.

Van den heer F. M. A. J. Baron van Wijnbergen op den huize ter Horst onder Loenen (Veluwe):

1. Zes Markeboeken van de Marke van Loenen, 1647—1894.

2. Extracten uit Markeboeken.

3. Notulen van de vergaderingen dier Mark, 1675—1839 en 1855—1894.

4. Lijste van breuken of boeten in Loenremark.

5. Markerekeningen.

6. Rekeningen, betreffende de diaconie van Loenen.

7. Rekeningen, betreffende de Protestantsche Kerk te Loenen, 1663—1700 en 1754—1823, (enkele jaren ontbreken).

8. Stukken, betreffende de Loenermark, waaronder de Sententie van het Hof van 1636.

9. Processtukken, betreffende de Loenermark, 1850 en 1851.

10. Processtukken in zake de Loenermark c[a] de gemeente Apeldoorn, 1895 en 1896, met een inventaris.

11. Vonnissen van het Hoog Gerechtshof van 3 Juni 1818 in zake jonkheer O. G. W. J. Baron Hackfort tot ter Horst als appellant c[a] wed[e]. Meijerinck c. s. en van 17 November 1819 van denzelfden c[a] wed[e]. L. van Delden c. s.

Van Professor dr. J. P. T. van der Lith te Utrecht:

Dokter Johannes Weijer, door den schenker.

Van den heer A. C. Broekman, hoofd-ingenieur bij den aanleg van Staatsspoorwegen te Arnhem:

1. Vier stuks photographien, waarvan er 2 voorstellen de

werkzaamheden aan den pneumatischen fundeerings-caisson te Brugge en de beide andere den stand der werkzaamheden tijdens het vullen met beton van de werkkamer van den fundeerings-caisson op den linker IJssel-oever op 17 Juni 1897.

2. Bestek en voorwaarden, wegens het maken en stellen van den ijzeren bovenbouw van de brug te Westervoort, met 7 stuks teekeningen.

Van den heer E. Wrangel, Lector aan de Universiteit te Lund (Zweden):

Sueriges Litterära Forbindelser med Holland särdeles under 1600-talet, door den schenker bewerkt.

Van den heer Arnold Meijroos te Arnhem:

Diens Academisch proefschrift: Onze Gemeente-financiën.

Van den heer Jac. Anspach te Ek-en-Wiel:

De heerlijkheid Lienden, door den schenker.

Van mr. C. de Kempenaer, Advokaat en Procureur te Arnhem:

1. Twee transportakten van een huis in de Koningstraat te Arnhem (thans n°. 57), dd. 1760 en 1801.

2. Transportakte van goed onder Hummelo, 1530.

3. Transportakte van goed onder Veenendaal, 1790.

4. Een obligatie van Holland van 1660, groot 1800 gl.

Van den heer V. G. A. Bosch te Arnhem:

1. Eene akte van uitgifte in erfpacht van een huisje op de Groote Markt te Arnhem door de Rekenkamer op 1 Augustus 1731.

2. Octrooi door de Staten van Holland en W. Friesland op 17 Maart 1639 aan Johan Doublet verleend om over zijne aan Holland leenroerige goederen te mogen disponeeren.

3. Verklaring van de erfgenamen sub beneficio van inventaris van Cornelis J. Maer den ouden, voor schout en schepenen van Vlaardinger—Ambacht op 15 Juni 1680 afgelegd, betreffende

den door hem gedanen verkoop van een kampje weiland onder genoemd Ambacht gelegen.

Van den heer A. J. C. Kremer, Adjunct-Bibliothecaris te Arnhem:

Mutueel testament van D. Baron van Lijnden tot den Swanenburg en diens echtgenoot Cath. Lucia Pater, dd. 18 Maart 1791.

Van den heer R. J. Schierbeek, (thans) te 's-Gravenhage:

Charter, betreffende de beslechting der twisten tusschen Bisschop Ghije van Utrecht en Goor ter eenre en de stad Groenlo ter andere zijde, dd. Donresdage na dertienden dage 1311.

Van den heer J. H. Hofman, rustend Pastoor te Schalkwijk:

Rijnestein in de tweede helft der 14de eeuw.

Van den heer James de Fremerij:

Aanvullingen en verbeteringen voor geschriften van den schenker.

Van de Commissie van het Genootschap voor de Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkunde der Nederlansche Antillen:

Statuten der vereeniging, vastgesteld op 27 October 1896.

Van den heer J Real te Geldern:

Chronik der Stadt und Umgegend von Geldern, bewerkt door den schenker.

Van den heer C. A. de Kruijff te Utrecht:

1 Akte van 1501, waarbij Arnt van Homen, Heer te Ukercken, met eenige anderen zich als „saickwolden", onder verband van leisting, verbinden voor de voldoening van een bedrag van 3000 enkele Overl. Keurv. Rh. gl. door genoemden Arnt van Homen aan zijne zuster Odilia bij haar huwelijk met Wessel van der Loe Wesselsz toegezegd. (Copie.)

2. Verbael van 't ghene, dat, beroerende die ruijminghe ende directie van de Lingen in de maent van September 1565 gehandelt ende gedaen is geweest. (Copie.)

3. Uittreksel uit het gerichtssignaat van Lienden van 1567, betreffende een proces van de scholtissen van Z. Konink. Maj. en van den graaf van Kuilenburg c'. Luijloff Noijst.

Aangekocht werden:

bij den boekhandelaar P. Gouda Quint te Arnhem:

1. Acta der Provinciale en particuliere Synoden, IV, Gelderland, 1579–1620, door dr. J. Reitsma en dr. S. D. van Veen.

2. Mittheilungen des Instituts für Oesterreichische Geschichtsforschung, XVIII Band.

3. Niederrheinisches Städtewesen vornehmlich im Mittelalter, Untersuchungen zur Verfassungsgeschichte der Clevischen Städte von Erich Liesegang.

4. Inventaris van het oud-archief van het kasteel Middachten, opgemaakt door P. N. van Doorninck.

5. Mittheilungen aus dem Stadt-Archiv von Köln, 28stes Helft.

6. Over de deugdelijkheid en het onderzoek van papier, door dr. M. Greshoff.

Op eene bij dien boekhandelaar gehouden auctie:

1. Legerboek van Buren.

2. E. van Reidt, Nederl. geschiedenis.

3. Officiersboekje, 1785.

4. Nijmeegsche, Zutphensche en Arnhemsche handboekjes, 1782 en 1784.

5. A. J. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek, 14 deelen.

Op eene door den boekhandelaar Mart. Nijhoff te 's-Gravenhage gehouden auctie:

Wernheri Teschenmacheri Annales Cliviae, Juliae etc., 1721.

Bij de firma Fred. Muller en Cie te Amsterdam:

Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins etc., herausgegeben von Theod. Jos. Lacomblet, 4 deelen.

Op eene door die firma gehouden auctie:

Een en twintig stuks charters, betreffende Gelder, Huissen enz., 1416—1562.

Bij den boekhandelaar B. W. P. de Vries te Amsterdam:

Almanak der Bataafsche Omwenteling.

Op eene door dien boekhandelaar gehouden auctie:

1. W. Moll, Kerkgeschiedenis van Nederland vóór de Hervorming, 2 deelen in 5 stukken, met register.

2. Registrum Reddituum Abbatiae Abdinghoffensis etc.

Van den heer D. G. van Epen te 's Gravenhage:

De Wapenheraut, eerste jaargang.

In bruikleen werden afgestaan:

Door het Gemeentebestuur van 's-Heerenberg:

Register, behoorende bij het Maatboek van Zeddam.

Door het Bestuur van het voormalig Fonds voor Weduwen en weezen van onderwijzers:

Het archief van dat voormalig Fonds.

Door den heer P. H. den Ouden, notaris te Waardenburg, namens mevrouw de douairière Baronesse A. J. G. van Tengnagell geb. van Angelbeek, als moeder-voogdesse van haren zoon G. Z. M. I. F. Baron van Tengnagell, te Meester-Cornelis

1. Verschillende militaire aanstellingen *van* en brevets van verleende decoraties *aan* Z. G. A. L. Baron van Tengnagell, in leven Generaal-Majoor (schoonvader van genoemde Vrouwe douairière Baronesse van Tengnagell).

2. Eigenhandige korte aanteekeningen van den genoemden Generaal-Majoor Baron van Tengnagell, tijdens diens verblijf als luitenant en kapitein bij het leger in Spanje in de jaren 1809 en volgende, waarbij een schetsplan van den slag bij

Medelin op 28 Maart 1809. Deze stukken zijn echter zeer geschonden en niet volledig.

3. Stukken, betreffende de door den genoemden Generaal-Majoor gevoerde correspondentie als Militair Commissaris bij den Duitschen Bond, 1830—1832, met eenige gedrukte verslagen van de Duitsche Bondscommissie.

4 Eenige schriftelijke vertoogen over de militaire zaken, door genoemden Generaal-Majoor opgemaakt.

VII. *Uitslag der pogingen om afschrift te verkrijgen van belangrijke bescheiden voor het hoofd-archief in de provincie van gewicht.*

Hiertoe bood het jaar 1897 geene gelegenheid aan.

VIII. *Gebruik van het archief door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Door den heer Commissaris der Koningin in dit gewest werden inlichtingen gevraagd, betreffende het ontstaan van het gesticht der oude Vrouwen te Hattem, waaraan echter niet kon worden voldaan.

Aan den heer Watergraaf van het waterschap „den Ouden IJssel" werden inlichtingen over de Bielheimer beek verstrekt.

Door den heer burgemeester van Buurmalsen werden inlichtingen gevraagd en aan hem verstrekt over het vischrecht in de Bisschopsgraaf.

Aan professor dr. J. P. T. van der Lith te Utrecht werden inlichtingen over dr. J. Weijer, in 1545 tot stadsgeneesheer te Arnhem benoemd, gegeven.

Aan het door het Koninklijk Pruisische Staatsarchief te Marburg gedaan verzoek tot het bekomen van afschriften van in originali of in copie in het Geldersch archiefdepot zich bevindende smaad- of scheldbrieven kon worden voldaan.

Minder gelukkig was het Grossherzogliches Haus- und Central Archiv te Oldenburg, betreffende oorkonden, die betrekking

op het handelsverkeer met de Oldenburgsche Friesengaue hebben de verlangde inlichtingen konden niet worden verstrekt.

Eveneens konden aan dr. I. Schwalm te Göttingen geene inlichlingen worden verstrekt over de ligging van eenige plaatsen, voorkomende in eene oorkonde van Koning Frederik III van 1314 (16 November).

Een onderzoek, op verzoek van den Ambtenaar van het O. M. bij de Kantongerechten Arnhem, Doesburg en Terborg, en van den heer A. I. P. Metelerkamp van Bronckhorst ingesteld naar het bestaan van heerlijk jachtrecht onder Bronckhorst, leidde tot een gunstig resultaat en veroordeeling door den heer Kantonrechter te Doesburg van een persoon, die op dat jachtrecht inbreuk had gemaakt.

Aan den hoogleeraar dr. P. J. Blok werden eenige inlichtingen over het Valkhof te Nijmegen, tijdens het verblijf van Prins Willem V aldaar, verstrekt.

De heer J. A. Visser te Nijmegen ontving inlichtingen over aan de pastorie te Neder Asselt verschuldigde erfpachten.

Aan den heer L. Meijer, rentmeester van Z. K. H. den Vorst van Hohenzollern-Sigmaringen, werden inlichtingen verstrekt over tiendrechten onder Zeddam.

Het bestaan van een universeel tiendrecht onder Over-Asselt maakte op verzoek van mr. L. J. van Gelein Vitringa te Arnhem het onderwerp van een uitvoerig onderzoek uit.

In verband met reeds in vorige jaren aan mr. A. van der Goes te Nijmegen verstrekte inlichtingen, betreffende tiendrechten onder Wijchen, werden er nog nadere verstrekt, die tot het aannemen van het bestaan van bloktiend onder de buurschap Wezel te Wijchen door het Gerechtshof te Arnhem hebben geleid.

De heer Dutry van Haeften te Zalt-Bommel ontving inlichtingen over het Zuilichemsche vischrecht.

Aan den heer F. A. Hoefer, archivaris der gemeente Hattem,

werden inlichtingen over Berend die Haze, Pastoor aldaar in de 16de eeuw, verstrekt.

Over de zaak van den baron van Görtz werden door den heer Mr. de Beaufort te Leusden inlichtingen gevraagd, die ook een persoonlijk onderzoek dienaangaande in het archiefdepot instelde.

De heer de Raet uit Mechelen stelde een onderzoek in naar zegels uit de 14de en 15de eeuw, berustende in het archief van de voormalige Geldersche Rekenkamer.

De heer A. W. Scholten te Nijbroek ontving inlichtingen, betreffende de geschiedenis van Nijbroek.

De heer C. J. van Rijn te Loo stelde een onderzoek naar heksenprocessen in.

Het fraaie Evangeliarium, afkomstig van het voormalige klooster Bethlehem, werd den heer Arthur Haseloff uit Berlijn ter raadpleging voorgelegd, die photographische afbeeldingen van den band nam.

Een op het namens den Graaf zur Lippe Biesterfeld gedaan verzoek ingesteld onderzoek naar het geslacht von Unruhe mocht niet tot een gunstig resultaat leiden.

De heer L. Bouly de Lesdain te Duinkerken ontving inlichtingen over Hollandsche wapens en geslachten.

Voor den heer van Egeren, Raadsheer in het Hof van Beroep te Gent, werden onderzoekingen naar het geslacht van Ekeren of van Egeren ingesteld.

Tot 1 Februari 1897 was de heer L. H. C. Beijens, 1ste Luitenant der Infanterie, op het archief werkzaam voor het verzamelen van gegevens voor de Krijgsgeschiedenis van Nederland; die arbeid werd op 1 October daaraanvolgenden door ZEdGestr. weder opgevat en voortgezet.

Het archief werd verder door verschillende personen meermalen bezocht tot het doen van onderzoekingen van historischen,

juridischen en genealogischen aard en grootendeels met gunstigen uitslag.

Met machtiging van Uwer Excellentie's voorganger of die van Uwe Excellentie werden aan den heer Hoevenaars te Heeswijk stukken uit het archief van het Hof, betreffende Marienwaard ter leen verstrekt; aan den heer dr. M. G. de Boer te Amsterdam stukken uit het archief der Graven van Kuilenburg; uit datzelfde archief ontving de Groningsche hoogleeraar, dr. Th. Bussemaker, verschillende stukken, terwijl ook verscheidene in dat archief berustende brieven van Don Emanuel van Portugal en diens echtgenoot aan de Koninklijke Bibliotheek werden uitgeleend.

De heer Hoefer te Hattem bekwam verschillende deelen van Quartiersrecessen van Veluwe ter leen.

Aan schrijfloonen werd een bedrag van f 48.80 ontvangen en bij den heer Betaalmeester alhier gestort.

X. *Uitkomsten der bemoeïingen met gemeente-, waterschap- en andere archieven.*

Een in de dagbladen in September 1897 voorkomend bericht over den slechten toestand, waarin het oud-archief van de gemeente Tiel zou verkeeren, gaf mij aanleiding aan het bestuur dier gemeente een schrijven te richten, dat mij, volgens art. 11 mijner instructie, kan worden opgedragen den gemeentebesturen in het ordenen en rangschikken hunner archieven behulpzaam te zijn, en, ingeval mijne hulp door het Tielsche gemeentebestuur voor dat doel werd verlangd, ik bereid was die te verleenen: eenigen tijd later gaf het bestuur mij te kennen, dat het tot eene voorloopige schifting van het archief wenschte over te gaan en, als deze was afgeloopen, men met mij in nadere correspondentie over de alsdan te nemen maatregelen gaarne zoude treden. Ik heb van die zaak verder niets vernomen.

Met den Kerkeraad der Ned. Herv. gemeente te Arnhem werden onderhandelingen gevoerd tot het overnemen van het Kerkeraads-archief, die tot het resultaat hebben geleid, dat de overgave in bruikleen in het jaar 1898 kan worden tegemoet gezien.

Bij schrijven van Uwer Excellentie's voorganger was ik ver-

zocht eenmaal per jaar mij te vergewissen omtrent de veilige bewaring en behandeling van de oude rechterlijke archieven, aan het Rijk toebehoorende en bij beschikking van Zijne Excellentie, den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 14 December 1882, n°. 3279, afd. K. W., aan de gemeente Nijmegen tot weder opzeggens ter bewaring toevertrouwd, en daaromtrent in het jaarverslag te rapporteeren. Aan den archivaris dier gemeente, Mr. W. van de Poll, werd door Burgemeester en Wethouders op diens verzoek eervol ontslag uit die betrekking verleend en door hen de Heer H. D. J. van Schevichaven met ingang van 1 October 1897 tot gemeente-archivaris aangesteld. Mijn op 23 October 1897 aan de bovengenoemde verzameling gebracht bezoek deed mij zien, dat de afgetreden functionaris voortdurend de beste zorgen daarvoor had gedragen en dat dit ook van den nieuwen titularis kan worden verwacht.

Arnhem, den 28 Februari 1898.

De Rijksarchivaris in Gelderland,

J. F. Bijleveld.

HET RIJKS-ARCHIEF IN NOORDHOLLAND.

I. *Toestand der bewaarplaats van het Archief.*

Bij de oprichting van het Rijks-archiefdepôt in Noordholland in 1886, waren de registers en stukken geborgen in drie kamers van het Gouvernementsgebouw, waar ook het bureau van den archivaris werd gevestigd. Alras moest dat aantal lokaliteiten vermeerderd worden en steeg na weinig jaren tot zes, toen geleidelijk de oude rechterlijke archieven uit hunne voormalige bewaarplaatsen, onder 's Rijks beheer werden gebracht. De toevoer dier akteboeken was echter zoo groot, dat alle beschikbare ruimte weldra gevuld was en er niet aan te denken viel eene gewenschte orde in die menigte registers te brengen, daar men maar te vreden moest zijn, dat alles was onder dak gebracht en opgeborgen. Deze redenen deden al meer en meer de noodzakelijkheid gevoelen, om voor 's Rijks archiefdepôt over eene aanzienlijk grootere ruimte te beschikken, dan in het Gouvernementsgebouw kon worden verschaft. Er werd dan ook wel eens uitgezien naar een perceel dat tot bewaarplaats zou zijn in te richten en eene gelukkige omstandigheid deed een gebouw aan de hand, dat oogenschijnlijk voor het doel in aanmerking zou kunnen komen.

De gemeente Haarlem is eigenares van de Vleeschhal, staande aan de groote Markt naast de St. Bavokerk. Van dit pand diende de verdieping gelijkstraats in 1892 tot bergplaats voor de openbare werken, — de zolders waren verhuurd tot magazijn aan een wapenfabriekant, in de kelders was eene bierbottelarij gevestigd. Het scheen dat deze hal geschikt zou kunnen gemaakt worden voor het archief en er werden toen stappen gedaan haar te bekomen voor het doel dat men op het oog had. De onderhandelingen van Uwe Excellentie met het gemeentebestuur van Haarlem hadden een gewenscht gevolg en leidden tot eene overeenkomst van 27 Juli/3 Augustus 1893, waarbij aan den Staat voor een tijdvak van 25 jaren, ingaande

1 Januari 1894, eindigende 31 December 1918 en voor eene som van f 1000 's jaars verhuurd werd het gebouw genaamd „de Vleeschhal"; onder beding verder dat het onderhoud, zoowel wat het inwendige als het uitwendige betreft komt voor rekening van den Staat.

Het is hier, naar mij dunkt, geene ongeschikte plaats iets te zeggen over de wordings-geschiedenis van die Vleeschhal, vooral ook omdat dit kan bijdragen tot meerdere waardeering van dit ongemeen fraaie gebouw.

In 1601 brachten de vleeschhouwers bij de Haarlemsche Vroedschap hunne bezwaren in tegen de in 1385 gestichte Hal, welke „(na) genoech vergaen ende oock te cleyn" was; zij rekenden de ongeschikte staanplaatsen als „een oneer voor de stadt" en wisten het met hunne klachten zoover te brengen, dat de Vroedschap hen hoop gaf om tegen het toekomende jaar, dat was in 1602, met eene nieuwe hal geaccommodeerd te worden en dat dien ten behoeve eenige concepten zouden worden bedacht en gemaakt.

In de Vroedschapsvergadering van 11 October 1601 werd overwogen, dat men dagelijks met oogen kon zien en bemerken, hoe ongeschikt het was, dat op zekere dagen van de week eene groote menigte van vleeschkramers, die in de Hal eene plaats behoorden te vinden, met hun vleesch te koop stonden op het kerkhof voor de Groote Kerk: dat bij zomertijd, als het heet was, hunne in de open lucht hangende koopwaar, grootelijks bedierf en dat dit eene zaak was, waarin noodwendig diende te worden voorzien. Indien men eene nieuwe Hal wilde bouwen aan de groote Markt op den hoek van de Paaltjes, strekkende tot in de Spekstraat, zou die breed kunnen zijn 50 voeten en 3 duimen en lang 109 voeten; er zouden in kunnen komen 40 stallen of stabanken, elke stal met zijne bank buitenwerks breed 6 voeten en lang $8^3/_4$ voet.

In het lange en breede werd deze zaak besproken en „op alles wel rijpelicken gelet wesende" werd tot het stichten van eene nieuwe Hal besloten.

Met den grootsten spoed ging men aan het werk en reeds in November konden de teekeningen aan de Vroedschap worden aangeboden. Er werd eene keuze gelaten tusschen gekanteelde gevels met frontespice, tusschen één en twee gewelven en andere zaken welke op de kosten van invloed konden zijn. De Vroedschap koos echter over het algemeen het beste en duurste en besloot in den volgenden zin:

Den 20 November 1601. Es in de Vroetschappe verthoont

't patroon dat doen maken was bij den Meesters Metselaer ende Timmerman van de forme daer nae de nyeuwe halle soude mogen gemaect werden, ende dit in twee formen, als eene met gecanteelde gevels ende eene met gevels met frontespicie, daerbij verthoont werde de estimatie van de costen van de voorseide hallen. Te weeten, als men den patroon mette gecanteelde gevels begeerde te volgen, dat de costen over als souden belopen XVIIIm CLXII £, ende soemen den patroon mette gevels mette frontespecie soude begeren gevolcht te hebben, mette platte coppe daer achter, souden de costen alleenlijck twee honderd vijftich ponden min wesen, maer soemen in plaetse van steenen casijnen houten casijnen wilde maken, sal min costen VIc £, ende soemen in plaetse van twee vauteelsels, een vauteelsel alleen beneden over den kelder begeerde, soude min costen Xc £, ende als men Goudtsche steen in 't binnewerck soude willen gebruycken sal min costen VIIJc £. Op alle 't welcke, naer examinatie van de voorseide patronen, geresolveert es, dat 't patroon met gecanteelde gevels ende twee vauteelsels sal werden gevolcht, dan dat men de Goudtsche steen in 't binnewerck sal gebruycken. Ende dat voorts de beleydinge en ordonnantie van de wercken der Halle voornoemt, werd gesteld in handen van Burgemeesteren, die sulcx alles ten besten ordre ende meesten dienst sullen mogen schicken ende ordonneren als sijluyden goetvinden sullen."

Vóór den zomer van 1602 was men reeds zoover, dat Burgemeesteren konden uitgenoodigd worden den eersten steen te komen leggen, en in welker voege die plechtigheid geschiedde, verneemt men uit de volgende resolutie:

„Den 6 Juni 1602. Burgemeesteren der Stadt Haerlem versocht sijnde bij den gemeenen deser Stadts Metselaers ende wercklnyden omme den eersten steen van de nyeuwe Halle geleyt te werden, bij dengheenen dient den Heeren zouden believen daertoe te seynden, Hebben geordonneert ende daertoe vercoren Jan Jansz. de Wael, den zoon van den Burgemeester Jan de Waal, ende Pieter Janz. Kies van Schoterbosch, den zoon van Jan Gerijtsz van Schoterbosch, ende Weyntgen Kies die sulcx oock op huyden naer den middage ten aansien van alle domstanders gedaen, ende den eersten steen van de nyeuwe Halle voornoemt, geleyt, ende den werkluyden tot eene vereeringe gegeven hebben twee rosennobels in specie, ter ordonnantie van Burgemeesteren voorseyt".

Zooals het gewoonlijk bij werken van eenigen omvang gaat, moest ook nu tijdens het bouwen der Hal een en ander nader bepaald worden en uit de dagteekening dier besluiten kan

men zoo wat afleiden, op welke wijze de arbeid voortging. Men mag aannemen, dat men omstreeks Augustus 1602 met de kelderverdieping bezig was, want daarvan staat in de resolutiën der Vroedschap opgeteekend:

„Den 10 Augustus 1602. Oock es bij Burgemeesteren in communicatie ende deliberatie geleyt, Off men tot gerijff van de huyerders der kelders van de nyeuwe halle mede zal doen maken schoorsteenen dan of men tzelve achterwegen zal laten. Waerop naer veele discourssen eyntelijcken verstaen en geresolveert es bij de meeste stemmen, dat in de kelders voornoemt mede schoorsteenen gemaect zullen werden op tbehendigste ende tot minste quetse van de halle".

In het voorjaar van 1603 kon ter sprake gebracht worden, hoe men het gebouw zou afdekken en na beraadslaging viel de keuze op lood, niet de goedkoopste maar wel de degelijkste dakbedekking. Burgemeesteren besloten aldus:

„Den 22 April 1603. In deliberatie geleyt wesende of men tdak van nyeuwe halle sal leggen met pannen, leijen ofte lood. Es verstaen ende geresolveert dat men de voorseyde hal sal dekken met loot".

Niet veel maanden daarna moesten Burgemeesteren weder eene beslissing geven over de manier in welke de dakbekleeding zou worden verricht en hunne besluiten daaromtrent luidden als volgt:

Den 26 September 1603. „Burgemeesteren hebben naer voorgaende deliberatie ende genomen kennisse van saken deur experiëntie geleert ende bevonden, dat Gerijt Jacobsz ende Jacob Vallerus Slot, beyde leydeckers, 't dack van de halle sullen beleggen ende decken met loot, de rollen opgaande ende gevouwen in malckanderen mette minste spijckers."

„Den 10 October 1603. Cornelis Janss Coelenbier, coperslager, heeft aengenomen te maken alle de coperen spijkers die de stadt behouftich zal hebben tottet spijkeren van 't loot op den dake van de halle, die hij maken zal tot zulcken fatsoene ende groote, als de leydeckers zullen goetvinden ende hem ordonneren, mits genyetende voort pondt gewichts van de gemaeckte spijkers XXIJ stuyvers."

In den loop van het jaar 1605 was de Vleeschhal gereed en werd toen in gebuik genomen. De bouwmeester was Mr. Lieven de Key, stadsmetselaar en steenhouwer sedert 1593, toen Burgemeesteren dezen uit Gend herkomstigen kunstenaar, aan de stad verbonden en van wiens veelzijdige talenten partij werd getrokken tot aan zijn dood toe, Juli 1627.

De Hal heeft veel langer dan twee eeuwen dienst gedaan voor het doel waartoe zij was gesticht, maar door veranderde gebruiken en zeden was zij omstreeks vijftig jaren geleden als verkoopplaats van vleesch niet meer noodig en moest eene andere bestemming voor het gebouw gezocht worden. Het is toen aan het Rijk ten behoeve van het garnizoen afgestaan voor magazijn van wapenen, maar een tiental jaren geleden droomde men er in Haarlem van, dat eene Hal, bij de tegenwoordige inrichting der samenleving onmisbaar was, en zoo is het geschied, dat de gemeente het gebouw weder tot zich nam en het den 1sten October 1888 openstelde als marktplaats van vleesch, boter enz. De schoone verwachtingen, die men gekoesterd had, werden echter niet vervuld; de Hal trok geene koopers en de verkoopers verdwenen dus. Het duurde toen niet lang of deze nieuwe markt werd gesloten, het pand stond ledig en verlaten (behoudens de onbeduidende uitzondering in den beginne vermeld,) er was blijkbaar geene bestemming voor te vinden en niet zonder bekommering vroeg men zich af, wat na verloop van tijd het lot zou worden van een der merkwaardigste gebouwen van Nederland.

Nu was het zeker eene gelukkige omstandigheid, dat juist in deze jaren de Staat eene bergplaats voor zijne archieven in de provincie Noordholland noodig had. Er werd toen al spoedig gedacht aan de Hal, dewijl men in dit gebouw vele aanbevelenswaardige eigenschappen voor een archiefdepôt meende te zien en een nader onderzoek van het perceel, bevestigde die gunstige vermoedens. En nu 's Rijks archiefdepôt, op den voet gelijk reeds vroeger werd gezegd, er in is gevestigd, is ook het behoud van de voormalige Vleeschhal voor geruimen tijd weder verzekerd en behoeft men geene vrees te hebben voor het pronkstuk van den Stadsmetselaar Mr. Lieven de Key.

Vóór het gebouw echter de oude archieven kon ontvangen, is er vrij veel aan verricht moeten worden, maar het talent, de vindingrijkheid en de goede smaak van den Rijksbouwkundige en zijn adjunct, hebben de Hal haar ouden luister en eerste frischheid weten terug te geven, haar bruikbaar gemaakt voor eene nieuwe bestemming en niets opgeofferd van het karakter, waardoor van oude gebouwen zulk eene groote bekoring uitgaat.

De voormalige Vleeschhal bevat thans in de geheele ruimte gelijkstraats de archieven, welke daar in dubbele en van alle zijden toegankelijke kasten zijn geborgen. Men heeft hier steenen vloer, gewelven en muren, goed licht en door drie groote deuren, dadelijk verbinding met de openbare straat.

De bovenverdieping was oorspronkelijk slechts ééne lokaliteit, ongedeeld en ongescheiden. Nu is die ruimte dienstbaar gemaakt

voor de verschillende behoeften, door het plaatsen van eenige afschuttingen, ten gevolge waarvan zijn verkregen:

Op het Zuiden: Een kamertje voor den schrijver, vlak bij de trap, en daar naast

Eene groote werkkamer voor de bezoekers.

Op het Oosten: De zaal gescheiden door een sierlijk hek.

Op het Westen van de galerij.

Op het Noorden: een spreekkamertje.

In het midden: de werkkamer van den Archivaris.

Daarnaast: de boekbinderij.

Op den zolder zijn opgesteld de boekenkasten, herkomstig uit de vroegere bewaarplaats van het Archief.

De kelder, loopende onder het geheele gebouw en door zes uitgangen in verbinding met de openbare straat, is waarschijnlijk wel de grootste en fraaiste van Haarlem. In die benedenverdieping is de toestel van de centrale verwarming geplaatst en worden ook de brandstoffen geborgen.

Het gebouw werd in gebruik genomen 10 September 1897 en voldoet tot heden voortreffelijk aan zijne bestemming; het is midden in de gemeente gelegen, volkomen droog, heeft van alle zijden licht en lucht en is zoo hecht en degelijk als men slechts kan wenschen.

Het ameublement is in 1897 vermeerderd met:

Een zeer groote eikenhouten boekenkast (langs den muur).
Twee groote d°. kasten.
Vier kleine d°. kasten.
Twaalf groote dubbele eikenhouten boekenkasten.
Vijf kleine d°.
Een groote eikenhouten boekenkast in drie afdeelingen, met glazen deuren.
Een grooten eikenhouten kaartenkast.
Zes groote eikenhouten tafels.
Een klein eikenhouten tafeltje.
Twaalf beukenhouten stoelen.
Een notenhouten stoel.
Een trapje.
Drie hanglantarens.
Een handlantaren.
Twee koperen kandelaars.
Twee d°. armblakers.
Een tinnen kandelaar.
Vloerkleeden, matten, gordijnen, looper.

Hier zij nog opgemerkt dat voor de betimmering zooals

deuren, schotten, hekken, hang- en sluitwerk, meubelen enz. enz. trouw gevolgd zijn, modellen uit den tijd van den bouw der Hal, te Haarlem voorhanden in de St. Bavokerk en het Stadhuis.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

In het archiefgebouw zijn in de beneden- en bovenverdiepingen brandkranen aangebracht. Deze worden gevoed door de waterleiding en zijn voorzien van de vereischte slangen en straalpijpen. Terzelfder plaatse bevinden zich twee extincteurs, bij elk waarvan twaalf groote linnen brandzakken geborgen zijn en in elke localiteit staan vier brandgranaten om bij een begin van brand dienst te doen.

Er mag verondersteld worden, dat met deze hulpmiddelen, in tijd van nood het vuur en de vlammen vrijwel zouden kunnen worden beteugeld.

III. *Toestand der archiefverzameling*

Het uiterlijk aanzien der portefeuilles en pakken met stukken, waarover in een vorig Verslag niet ten onrechte geklaagd werd, is in het afgeloopen jaar zeer verbeterd en deze afdeeling heeft het verwelkte, verschoten en versleten kleed, waarin zij sedert lang gehuld was geweest, voor goed afgelegd.

In het begin van 1897 is met het oog op de aanstaande verhuizing en verplaatsing, dadelijk aangevangen om alle portefeuilles te vernieuwen, op te knappen en van nieuwe linten te voorzien, al naar gelang dit noodig was; en ook, om de groote menigte stukken, welke in pakken waren bijeen gebonden, wat beter te ordenen en in portefeuilles te plaatsen. Al die verzamelingen werden voorzien van nieuwe omslagen, waarop de aard van den inhoud zal gescheven worden.

Dewijl het archief ten gevolge van de zeer bekrompen ruimte in de oude bewaarplaats, volstrekt niet stond of kon staan in eene gewenschte orde, is een plan gemaakt van indeeling over de beschikbaar komende oppervlakte, alle registers en portefeuilles werden voorzien van een doorloopend volgnommer en den 24 Juni werd een begin gemaakt met de verhuizing. Zonder stoornis, tegenspoed of beletsel, is dat werk voortgegaan en veertien dagen later was het geheele archief overgebracht en geplaatst zooals het behoorde. Er is toen nog eenige tijd noodig

geweest voor het in orde brengen der verschillende kamers, doch den 10^{n} September was alles gereed en is het gebouw voor den dienst in gebruik genomen.

De toestand der archiefverzamelingen is dus, nu alles beter, ruimer en veiliger is, aanmerkelijk vooruitgegaan en daartoe heeft ook medegewerkt dat weder eene partij registers en wel ten getalle van 164 is ingebonden.

Dit cijfer is veel kleiner dan doorgaans in de laatste jaren, maar de boekbinders zijn maanden lang bezig geweest met de toebereidselen voor de verhuizing en konden ook om die reden niet meer afleveren.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en inventarisatie van het archief.*

De lang uitgestelde inventarisatie van het archief, waarvan de redenen meermalen in dit Verslag zijn genoemd, zal nu kunnen worden aangevangen.

In het afgeloopen jaar is daar niet aan gedaan, ook uit hoofde van de gebrekkige plaatsing der verschillende archiefverzamelingen in zeer beperkte ruimte.

Alle krachten zijn gedurende een goed gedeelte van 1897 in beslag genomen ten behoeve der verhuizing; voorafgaande regeling en opknapping, overbrengen, plaatsen, rangschikken, in orde brengen der verschillende lokalen en kamers, en allerlei kleine bemoeiingen, hebben zeer veel tijd gekost, zoodat er niet veel gelegenheid overbleef voor eigenlijk archiefwerk.

Toch is het archief van Westzaan in 1897 verder uitgezocht en gerangschikt, zoodat het nu slechts wacht op beschrijving en inventarisatie. Het vrij uitgebreide archief van Graft is in orde gebracht en ter beschrijving gereed gemaakt.

Ook is nog al het een en ander verricht aan de bijlagen tot de schepenrollen van Muiden, Naarden en Weesp en is eene betere orde tot stand gekomen in de bescheiden behoorende tot de oude rechterlijke archieven dier steden.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden van het archief.*

Voor zooverre bekend, zijn geene tot het archief behoorende bescheiden in druk uitgegeven.

VI. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en de verliezen, zoo die er zijn.*

Hoewel de aanwinsten niet groot waren, is toch het archief niet onbelangrijk vermeerderd en wel met de volgende stukken:

Ten geschenke werd ontvangen van:

Den heer P. A. M. Boele van Hensbroek te 's Gravenhage:

Een oorspronkelijke brief op perkament van Zondag na St. Jacob 1434, betreffende de beleening van heer Aerent van Gent met de heerlijkheden van Spanbroek, Opmeer, Obdam en Hensbroek, door Philips van Bourgondië.

Mr. J. H. C. Cazius te 's Hertogenbosch:

Eenige stukken rakende de Beemster en de Schermer. 17e tot 19e eeuwen. Geschreven en gedrukt.

Den heer P. N. Van Doorninck te Bennebroek:

Kopie eener Memorie met bijlagen, door de Raden ter Admiraliteit in West-Friesland en het Noorder-Kwartier den 2 September 1786 aan de Personeele Commissie voor het defensiewezen gericht, tot opheldering van eenige punten voorkomende in eene missive den 13 Juli 1786 aan gemelde Commissie geschreven. (Deze memorie wordt aangetroffen onder de Bijlagen van het rapport der Commissie den 28 October 1789 bij de Staten-Generaal ingediend.)

Overgebracht werden:

Door den Rijksarchivaris in Zeeland:

Stukken betreffende de vereffening des boedels nagelaten door Dirk Slob, Schout van Aalsmeer-Kudelstaart, 1785—1790.

Stukken betreffende het huwelijk van Martinus Holtzhey en Petronella Slob, 1768.

Stukken afkomstig van de Familie Holtzhey 1736—1782.

Stukken betreffende de administratie der goederen van de Familie du Puy door D. Slob en M. Holtzhey, 1767—1789.

Stukken betreffende de vereffening der zaken tusschen de Erven Slob en Jan Graves, 1790.

Akten van aanstelling van D. Slob tot Schout, Secretaris en bode van Kudelstaart, 1746—1780.

Stukken betreffende de vereffening door de Erven D. Slob, van de administratie huns vaders als Schout van Kudelstaart, 1786.

Stukken betreffende de vereffening door de Erven D. Slob,

van de administratie huns vaders als Schout van Aalsmeer, 1786.

Rekeningen der rekenkamer van Aalsmeer, 1766—1768, 1773—1775, 1777—1785.

Door Burgemeester en Wethouders van Alkmaar:

Generaal Request-Boek, 'zoo van de heeren Schout, Burgemeesters, als Schepenen en Schepenen-Commissarissen der Gemeenelands middelen der stad Alkmaar. Beginnende met den 5 Februari 1743 en eyndigende met den 18 Juny 1748.

Register van de Requesten gepresenteert aan de heeren Burgemeesteren, als meede voor de heeren Schout, Burgemeesteren en Schepenen der Stadt Alkmaar. Beginnende den 18 Juni 1748 en eyndigende den 19 Mey 1763; in ruil voor twee bij vergissing hierheen gezonden registers.

Door den Burgemeester van Texel:

Eenige stukken en brokken van oude transport-registers van Texel, te voorschijn gekomen nà het uitleveren der rechterlijke archieven.

Aangekocht werden de volgende stukken:

Handelingen der Christelijkè Synodus: te Amsterdam 1718: Hoorn 1719: Enkhuizen 1720: Edam 1721: Alkmaar 1722 en 1758; Amsterdam 1760: Hoorn 1761. Acht registers.

Reglementen van kerkelijken aard en stukken over kerkelijke geschillen, betreffende Koog aan de Zaan. 17e en 18e eeuwen.

Eerste reeckeninge Hendrik de Haas van den ontfang ende uytgeve over de tractementen van de vacerende schrijverschappen der militaire compagnie gepartieert op 't gemeenelants comptoir tot Alcmaer, van 2 December 1682 tot 9 September 1683.

Ten behoeve van de Bibliotheek werd ten geschenke ontvangen:

Van Uwe Excellentie:

Drs. Verwijs en Verdam, Middel-Nederlandsch Woordenboek, 4e deel, afl. 12—15, 8°. 1897.

Mr. R. Fruin Th.Az., Het archief der stad Reimerswaal, 8°. 1897.

Verslagen omtrent 's Rijks Verzamelingen van Geschiedenis en Kunst, XVIII, 1895, 8°. 1896.

Verslag aangaande een voorloopig onderzoek te Parijs naar Archivalia belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, op last der Regeering ingesteld door Dr. P. J. Blok, 8°. 1897.

Van den schijver Jhr. Mr. Th. van Riemsdijk

Het zevendeel leggen na doodslag in Kennemerland en West-Friesland, 8°. 1897.

Van den Directeur van het Pensioenfonds:

Eerste Wetenschappelijke Balans van het Pensioenfonds van Weduwen en Weezen van Burgerlijke Ambtenaren, 4°. 1896.

En voorts Verslagen: van de Nasporingen op het gebied der Nederlandsche Krijgsgeschiedenis; van den Rijksarchivaris in Noord-Brabant; van de Commissie voor het archief der gemeente Rotterdam; te Dordrecht, en van de Vereeniging der Zaanlandsche Oudheidkundige Verzameling.

En voor de Bibliotheek werd aangekocht:

Werken der vereeniging tot uitgave der bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht.

Oude Rechten van Steenbergen, uitgegeven door Mr. W. Bezemer. 8°. 1897.

De Gilden van Utrecht tot 1528. Eerste deel, door Mr. J. C. Overvoorde en J. G. Ch. Joosting. 8°. 1897.

Oorkondenboek van Groningen en Drenthe, door Prof. Dr. P. J. Blok e. a. 4°. 1897. afl. 6.

Iconographia Batava, door E. W. Moes. 4°. 1897, afl. 17—20.

Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom Haarlem. 8°. 1897. Deel 22.

David van Hoogstraten. Groot algemeen historisch, geographisch en oordeelkundig Woordenboek. F°. 1725—1733. Tien deelen in zeven banden.

L'art de vérifier les dates. F°. 1770.

du Cange. Glossarium mediae et infimae latinitatis. F°. 1773. 6 vol.

J. Grimm. Deutsche Rechts-alterthümer. 8°. 1854.

Der Sachsenspiegel Herausgegeben von J. Meiske. 8°. 1863.

F. Van Mieris. Groot Charterboek. F°. 1753—1756. 4 deelen.

P. C. Hooft. Nederlandsche Historien. F°. 1642.

H. F. Van Heussen. Batavia Sacra, F°. 1714.

J. Immerzeel Jr. en C. Kramm. De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders. 8°. 1842—1863.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief van de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Pogingen van dezen aard zijn niet beproefd kunnen worden, dewijl het niet bekend is dat in het afgeloopen jaar, stukken als hier bedoeld in het binnen- of buitenland zijn ontdekt geworden.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en personen.*

In het archief werden onderzoekingen ingesteld door de volgende personen, voor de belangen achter hunne namen aangeduid.

De heer P. Kops, om wapens te zien.

De heer P. E. H. Bodel Bienfait, om plakaten te zien van de Staten-Generaal.

De Burgemeester van Medemblik en mr. W. H. K. Mouthaan, advocaat en procureur te Amsterdam, onderzoek aangaande de Medemblikker tienden.

De heer W. Meijer van 's Gravenhage, nasporingen in de transportregisters van Ouderkerk a/d Amstel.

De heer E. Voet Jr., om een wapen na te teekenen.

Mr. P. Ver Loren van Themaat, advocaat-fiscaal van H. M. zee- en landmacht te Utrecht, onderzoek in het oud-rechterlijk archief van Hoorn.

Mr. Anatole de Poloutroff, van St. Petersburg, om inlich-

tingen aangaande de woning van Czaar Peter den Groote te Zaandam in 1697.

De heer J. Poth, om opheldering aangaande een familiewapen herkomstig van Texel.

De Burgemeester van Texel, om berichten over den toren der Nederl. Herv. Kerk van den Burg op Texel.

De heer J. Holterman, betreffende erfpachten onder Heemstede—Bennebroek.

De heer A. J. Blaauw, van Amsterdam, omtrent vroegere bezitters van buitenplaatsen onder Velsen en 's Graveland.

Mr. F. A. Bijvoet en de heer P. J. Beccari, over oude titels van aankomst van perceelen in de St. Jansstraat te Haarlem.

De heer M. G. Wildeman, rakende de Gardes d'honneur.

De heer M. Caland, Ingenieur van den Waterstaat te Alkmaar, omtrent den toestand der Hollandsche duinen op het einde der vorige eeuw.

Mr. C. G. von Reeken, Advocaat en Procureur, naar een vonnis van de Schepenbank te Alkmaar.

Het archief had de eer op den 17 December 1897 ter inspectie bezocht te worden den heer Algemeenen Rijksarchivaris.

Het nieuwe archiefgebouw voor den dienst gereed zijnde, had de eer te worden bezichtigd door:

Den Commissaris der Koningin in Noordholland, met den Griffier der Staten en twee leden van de Gedeputeerde Staten;

Burgemeester en Wethouders van Haarlem;

de Leden van den Raad der gemeente Haarlem; en

vele andere uitgenoodigde belanghebbenden.

De eerste luitenant der infanterie W. K. van Borselen was ook nu weder van 1 October 1897 tot 30 Januari 1898 op het archief werkzaam, om van wege het Departement van Oorlog bouwstoffen te verzamelen voor eene krijgsgeschiedenis van Nederland.

Voor den heer R. D. Verbeek werden wederom uit het

Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage, herhaaldelijk ter bearbeiding ontvangen, registers van het Oud-Koloniaal archief.

Den heer P. N. van Doorninck, Burgemeester van Bennebroek, werd de gelegenheid gegeven op het archief te raadplegen en te bewerken, eene uit hetzelfde Rijksarchief voor hem toegezonden rekening nopens de goederen der heeren van Blois, 1371—1372.

Uit datzelfde depôt werden hier, ten behoeve van Mr. C. G. von Reeken beschikbaar gesteld, de stukken gediend hebbende in een proces, voor het Hof van Holland in de eeerste helft der 18e eeuw gevoerd.

Dr. G. W. Kernkamp, ontving door bemiddeling van het Rijksarchief in Utrecht ter inzage en bewerking de stukken betreffende de geoctrooieerde compagnie op Spitsbergen, Groenland en andere Noordsche kwartieren 1614—1743, berustende op het stadhuis van Enkhuizen.

Uit dit archief werden met machtiging van Uwe Excellentie, onder de gewone voorwaarden, uitgeleend ten behoeve:

van den Burgemeester van St. Maarten en den Burgemeester van Sybekarspel, transportregisters van vaste goederen in die gemeenten;

van den heer G. A. Wumkes te Hoorn op Terschelling, dergelijke registers van dat eiland; en

van de heeren Mrs. Claringbould en Dop, Advocaten en Procureurs te Utrecht, registers van soortgelijken inhoud van Weesper-Karspel en Hoog-Bijlmer.

Er werd voortgegaan aan den Archivaris van Rotterdam, krachtens vroeger door Uwe Excellentie gegeven machtiging, te zenden: Registers der Grafelijkheid, om oude akten betreffende Rotterdam en omgeving op te zoeken en uit te schrijven.
En aan het archief aldaar ten behoeve van mr. W. Bezemer, Adjunct-Archivaris: het afschrift der Memorialen van het Hof van Holland, aanvangende anno 1428.

Al het hiervoor genoemde, is ten behoorlijken tijde weder in goede orde teruggekeerd.

Bovendien werd aan eenige belanghebbenden hulp verleend door het verrichten van onderzoek of door het geven van inlichtingen, en ook in dit opzicht kan het archief gezegd worden van nut te zijn geweest

Hetgeen in dezen zin werd verricht, bestond in het volgende:

Aan den Burgemeester van Medemblik werd eene verklaring gegeven van eene zinsnede in het handvest van Floris V van 20 Januari 1288/9.

De heer J. J. van Leipsig, te Heemskerk, ontving ophelderingen aangaande den inhoud van transport-akten van het land genaamd „De Streep" onder Uitgeest.

Den heer A. A. Vorsterman van Oyen, te Rijswijk, werden medegedeeld de namen van voor hem belangwekkende personen, opgeschreven in zeker oud begrafenisboek van West-Zaandam.

Prof. Dr. J. Bosscha werd in de gelegenheid gesteld, afteekening te doen maken van eene uit het Rijksarchief-depôt in Gelderland ontvangen kaart van den Boven-Rijn, de Waal en den Neder-Rijn omtrent Schenkenschans, A° 1671.

Aan den heer W. P. Costerus, te Edam werd de verklaring gegeven van eenige voor hem minder verstaanbare zinsneden in oude handvesten der stad zijner inwoning.

Voor de heeren Mrs. Mouthaan en Asser, advocaten en procureurs te Amsterdam, werden velerlei wijdloopige onderzoekingen gedaan in verband met de Medemblikker tienden.

Aan den heer J. B. Nagelvoort, te Amsterdam werd afdoende opheldering verschaft, omtrent zijne toelating als Apotheker door de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzicht in Noordholland.

Voor de heeren Mrs. Boerlage en Mulder, advocaten en procureurs te Amsterdam, werd onderzoek gedaan naar oude transport-akten voor schepenen van Hoog-Bijlmer verleden en afschriften dier stukken werden geleverd.

Voor den heer P. N. Doorninck, te Bennebroek werd gemaakt een register van de heerlijkheden in Holland en West-Friesland, behoorende tot de Domeinen der Grafelijkheid en verkocht krachtens resolutie van 19 December 1721.

Voor Mr. F. A. Bijvoet, te Haarlem, werd vervaardigd afschrift van twee oude koopbrieven, verleden voor Schepenen van Haarlem.

Tusschenkomst werd verleend ten behoeve van den Directeur van het Museum Boymans te Rotterdam, om uit het archief

van Weesp inlichtingen te bekomen aangaande den schilder Willem Van de Velde, nadat te vergeefs eenige opheldering was gezocht in de hier berustende schepenrollen. Te Weesp echter bleef ook dat nader onderzoek vruchteloos.

Voor het Provinciaal bestuur van Noordholland werden zeer vele uittreksels gemaakt der Resolutien van Gecommitteerde Raden der Staten van Holland en West-Friesland, in West-Friesland en het Noorder-kwartier. betreffende de dijkage te Calantsoog en van het Oogmergat, in het begin der 17e eeuw.
Voorts werd afschrift geleverd van een in het archief der gemeente Amsterdam berustend contract tusschen Amsterdam, Muiden en Naarden en de gemeene landgenooten aan de Oostzijde van de Vecht, van 22 Juli 1642. En van het octrooi der Staten van Holland en West-Friesland van 4 Augustus 1785 tot het vorderen van passagegeld op de brug over de Kostverloren Wetering.

Van eenige oude akten uit het Rijksarchiefdepôt werden afschriften geleverd en het te dezer zake ontvangene wordt verantwoord in de hierbij gevoegde rekening.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Overeenkomstig den inhoud der missive van Uwe Excellentie van 28 April 1893, n°. 813, afd K. W. is een onderzoek door mij ingesteld naar de veiligheid der bewaarplaats, den toestand en de behandeling der rechterlijke archieven berustende bij de gemeenten Amsterdam en Haarlem, en er is mij gebleken, dat een en ander niet te wenschen overlaat.

Met Burgemeester en Wethouder van Edam, is, op hun verzoek overlegd, op welke wijze er eene gewenschte regeling en schifting zou zijn te brengen in het nieuwe archief hunner gemeente en zijn dienaangaande de noodige aanwijzingen gedaan.

Op uitnoodiging van den Burgemeester van Texel is de toestand van het archief aldaar opgenomen, en het bleek dat die tamelijk bevredigend was. Tegelijkertijd is eenige historische opheldering verstrekt omtrent den aan de gemeente behoorenden toren der Hervormde kerk aan den Burg, welke noodig hersteld moet worden. Dit bezoek gaf aanleiding aan kerkvoogden te schrijven over eene betere bewaring van eenige antieke

rouwkassen of wapenborden, welke op de tegenwoordige bewaarplaats prijs gegeven zijn aan verval en vernietiging.

X. *Maatregelen in het belang van het oud archief te nemen.*

Van dezen aard is op dit oogenblik niets voor te stellen.

De Rijksarchivaris in Noordholland,
C. J. Gonnet.

Haarlem, 15 April 1898.

HET RIJKS-ARCHIEF IN ZEELAND.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

In hoofdzaak is in het afgeloopen jaar de toestand der archieflokalen onveranderd gebleven en is de restauratie van het gedeelte der Abdij, waarin het archief wordt bewaard, dat jaar weder blijven rusten. Intusschen dient hier toch met een enkel woord te worden gewezen op de verhooging van enkele torens van de Abdij, omdat een dier torens (die, welke zich het dichtst bij de Balanspoort bevindt) uitsluitend toegankelijk is door het voor de bewaring der archieven gebruikte gedeelte der Abdij. Ten einde de werklieden in de gelegenheid te stellen hun werk aan dien toren vrijelijk te verrichten, terwijl toch het archief voor hen afgesloten bleef, werden de zaal boven de Balanspoort en de daarboven gelegene zolderkamer (zoogenaamde acquittenkamer) afgesloten en werd tusschen de trap en de gang, waarin de bibliothiek van handschriften wordt bewaard, eene nooddeur aangebracht, die de gang en tevens de benedenkamers geheel van de trap afsloot. Nadat de werkzaamheden aan den toren voltooid waren, is die nooddeur weder verwijderd en de communicatie met de achterliggende vertrekken hersteld.

De hoop, dat de localen achter de zaal boven de Balanspoort, die dienst hebben gedaan voor den provincialen waterstaat, vóór den winter in gebruik zouden kunnen worden genomen, is ijdel gebleken. De werkzaamheden zijn slechts weinig gevorderd, hetgeen te betreuren is, daar het nijpend gebrek aan ruimte dringend voorziening behoeft.

In den loop van het jaar ontving ik van Uwe Excellentie een schrijven, waarin gewaarschuwd werd tegen de praktijken van personen, die, onder voorwendsel van het inwinnen van inlichtingen in bibliotheken en archieven toegelaten, trachten zich belangrijke werken of handschriften heimelijk toe te eigenen.

Dit vestigde mijne aandacht bij vernieuwing op het inderdaad bedenkelijke feit, dat de gang, die van de voordeur naar mijne zitkamer leidt, en waarin een gedeelte van het rechterlijke archief is geplaatst, niet kon worden afgesloten, althans niet zoolang het archief voor het publiek toegankelijk was, daar de bezoekers anders geene gelegenheid hadden hunne tegenwoordigheid aan te kondigen. Ik heb in dit bezwaar voorzien door het doen aanbrengen eener electrische schel, die tevens door het geheele gebouw geleid is, zoodat ik, ook als ik mij in een der bovenlokalen of in de zaal boven de Balanspoort bevind, weet, wanneer er bezoekers zijn. Vroeger kon ik, als de commies-chartermeester, de klerk en de concierge niet aanwezig waren, zooals b.v. Vrijdag- en Zaterdagmorgen het geval is, mijne zitkamer niet verlaten zonder gevaar te loopen, dat bezoekers of postboden onverrichter zake moesten vertrekken. De aangebrachte electrische schel is dus wel eene groote verbetering, maar geeft weer aanleiding tot het andere inconvenient, dat er nu ook geene enkele boodschap komen kan, of ik ben verplicht open te doen. Het gemis van een vasten concierge doet zich hier in hooge mate gevoelen.

Overigens bepaalden de werkzaamheden aan het gebouw zich tot eenige reparatiën. De glasruiten, die door de Middelburgsche jeugd tot mikpunten voor hare steenworpen plegen gekozen te worden, werden bij het begin van den winter nagezien en, zoo zij gebroken waren, door nieuwe vervangen. Aan de ramen der beneden- en voor een gedeelte ook aan die der bovenverdieping werd eene behoorlijke sluiting aangebracht, en het dak, waarin tal van lekkages waren voorgekomen, werd geheel nagezien. Dit laatste was dubbel noodzakelijk geworden, nadat in de laatste dagen van November de schoorsteen mijner zitkamer voor een gedeelte was omgewaaid en het dak niet weinig door de afvallende steenen was beschadigd.

Nog is in den loop van 1897 eene belangrijke verandering gebracht in de wijze, waarop de archieflokalen worden schoon gehouden. Tot October jl. was daarmede de concierge belast, maar deze man bleek voor die taak niet berekend, en ik had mij reeds verplicht gezien in September aan eene schoonmaakster het houden eener groote schoonmaak in de archieflokalen op te dragen. In October zijn nu deze werkzaamheden in dier voege geregeld, dat de klerk tevens als concierge is aangesteld, en dat een oppasser onder zijne verantwoordelijkheid de luiken opent en sluit, de kachels aanmaakt, boodschappen doet enz., terwijl eene schoonmaakster door den klerk-concierge zoo noodig met het schoonmaken der lokalen wordt belast. Tot heden voldoet deze regeling, die ook financieel voordeeliger is, zeer goed.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Hierin is in het afgeloopene jaar geene wijziging gekomen. Ik meen echter hier tevens er op te moeten wijzen, dat het brandgevaar, veroorzaakt doordien de bewaarplaats van de brandstoffen der provinciale bibliotheek zich te midden der archieflokalen bevindt, nog altoos niet is weggenomen, en dat, zoolang de vroegere lokalen van den provincialen waterstaat niet door mij in gebruik kunnen worden genomen, nog altijd moet worden gestookt in lokalen, die tevens tot bewaarplaats van archieven dienen. Aan den toren, over welks verhooging ik boven sprak, is een bliksemafleider aangebracht.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

Naarmate de regeling der archiefverzamelingen vordert, wordt ook de berging der stukken verbeterd. De losse stukken en de liassen worden in portefeuilles bijeengevoegd. In het afgeloopene jaar is deze verbetering vooral ten goede gekomen aan dat gedeelte van de acquitten der Rekenkamer, dat onder handen genomen is. Daar verscheidene liassen met acquitten zeer volumineus en zeer moeilijk te hanteeren zijn, was een bijzonder soort portefeuilles noodig om ze op te bergen. De zijstukken van deze portefeuilles zijn van olmenhout, de rug van dubbel bordpapier, terwijl als lint schaatsenband gebezigd is. Deze portefeuilles, wier weerstandsvermogen natuurlijk veel grooter is dan dat van gewone portefeuilles, voldoen uitmuntend.

Ook voor de goede verzorging van het nu definitief geregelde archief der stad Reimerswaal is het noodige verricht. De deelen, wier banden nogal geleden hebben, en de losse stukken zijn in portefeuilles, de charters in zakjes en doozen geborgen. De beschrijving van elk nummer der regestenlijst is geplakt op het zakje, dat het correspondeerende charter bevat, terwijl in de deelen en op de omslagen met losse stukken een extract uit den inventaris geplakt is. Elk stuk is voorzien van twee etiquetten, waarvan het eene het nummer van den inventaris of der regestenlijst aanwijst, en het andere is ingericht overeenkomstig het bepaalde bij art. 7 mijner instructie.

Nog zijn de rechterlijke archieven van Goes, de dorpen van Zuid- en Noord-Beveland en Hulsterambacht, die reeds vroeger geregeld waren, dit jaar genummerd. Dat zulks tevens geschied is met de in het afgeloopene jaar zelf geordende archieven, spreekt van zelf.

De in het vorige jaar voor het rechterlijke archief van Middelburg aangeschafte portefeuilles en doozen zijn in dit jaar in gebruik genomen en voldoen aan eene zeer gevoelde behoefte.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en der inventarisatie van het archief.*

In de eerste plaats heb ik de regeling van het archief der Rekenkamer voortgezet. De rekeningen, die nog niet beschreven waren, ongeveer 3000 stuks, zijn thans onder handen genomen en afgemaakt. Hoofdzakelijk bestaat deze verzameling uit rekeningen van calamiteuse polders, die krachtens het reglement van 8 Augustus 1715 aan de Rekenkamer moesten worden overgezonden. Bovendien zijn nog beschreven de rekeningen van den rentmeester van de espargne en de explooten der Rekenkamer, van den rentmeester der explooten van het Hof en van de huishoudelijke kas van het Departementaal bestuur. Al deze rekeningen zijn opgeborgen in bovenkamer n°. 3, zoodat deze thans geheel gevuld is. Daar in dit lokaal niet, gelijk in de aangrenzende archiefkamers n° 1 en 2, eene galerij is aangebracht, en het ook moeilijk zou zijn er in een zoo smal lokaal eene te plaatsen, heb ik mij voor deze kamer en de aangrenzende archiefkamer n°. 4 eene verschuifbare ladder aangeschaft, die het mogelijk maakt ook de hoogst geplaatste stukken zonder bezwaar te bereiken.

Daarna heb ik mij bezig gehouden met de regeling der registers en losse stukken der Rekenkamer, een omvangrijke arbeid, vooral omdat dit gedeelte van het archief uit zoo heterogeene bestanddeelen bestaat. De Rekenkamer is nl. eerst in 1596 opgericht, maar men schijnt toen uit de Statengriffie alle stukken te hebben overgebracht, die geacht konden worden betrekking te hebben op de functiën, thans aan de Rekenkamer opgedragen. Daartoe behoorden o. a. het archief der Abdij en der andere geestelijke goederen, wier beheer was overgegaan op de rentmeesters de geannoteerde goederen, die rekenplichtig waren aan de Rekenkamer, daartoe behoorde ook het archief van Prelaat en edelen, dat alle stukken betreffende de beden bevat. Daarbij kwam, dat in 1606 uit het archief der Hollandsche Rekenkamer niet alleen een aantal rekeningen, maar ook enkele andere registers en bundels losse stukken waren overgebracht terwijl het bovendien de bedoeling schijnt te zijn geweest de Rekenkamer te maken tot wat in Holland de Leen- en registerkamer was, de bewaarplaats van alle charters en andere stukken

uit den grafelijken tijd. De meeste stukken van dien aard berustten in Holland en het was den Staten van Zeeland niet mogelijk ze in originali te verkrijgen, zij vergenoegden zich dus met het bijeenbrengen van afschriften. Een groot deel dier afschriften werd later met enkele origineelen, uit het archief der Abdij en van Prelaat en edelen afkomstig, vereenigd tot de serie copulaatboeken, maar eene andere omvangrijke verzameling afschriften bleek nog onder de losse stukken te berusten. Bij de regeling dezer verwarde en ongeordende massa sloot ik alle stukken, die uit de archieven der Abdij en van andere geestelijke stichtingen afkomstig zijn, uit; ik hoop eerlang in de gelegenheid te zijn de definitieve ordening dier archieven ter hand te nemen. Anders meende ik te moeten handelen met de stukken uit het archief der Staten vóór 1596 afkomstig; bij eene definitieve regeling van het Statenarchief zullen zij daarheen moeten worden overgebracht, evenals trouwens de bederekeningen, de rekeningen van het surcrois en andere, die thans in bovenkamer n°. 1 geborgen zijn; maar die regeling kan nog zooveel jaren op zich laten wachten, dat het wenschelijk scheen voorloopig deze stukken in het archief der Rekenkamer te laten berusten en op te nemen in den inventaris, die trouwens ook slechts een voorloopig karakter heeft. De geheele verzameling, zoo van registers als van bundels losse stukken, telt 853 nummers. Hiermede is nu de ordening van het archief der Rekenkamer afgeloopen, in zooverre dat thans alle deelen en losse stukken door het publiek geraadpleegd kunnen worden. Het samenstellen van een wetenschapelijken inventaris kan eerst ter hand genomen worden, nadat ook van het nog geheel ongeregelde Statenarchief een voorloopige inventaris zal zijn tot stand gebracht. De hier besprokene registers en losse stukken werden tot nu toe bewaard in het zoogenoemde kleine rekenkamertje naast de boven-archiefkamer n°. 1, en zij zullen daar ook weder opgeborgen worden. Daar het echter de bedoeling is, dat in den loop van 1898 dit kamertje zal worden gerestaureerd, waarbij het raam (aan de zijde der Lange Burg) zal worden gedicht, en het beschot, dat het kamertje van de gang scheidt, zal worden weggenomen, zoodat de gang bij het kamertje getrokken en dit zoodoende aanzienlijk vergroot zal worden, heb ik de stukken uit het kamertje verwijderd en overgebracht naar bovenkamer n°. 4, waar zij thans tijdelijk bewaard worden.

Daar berust nu ook eene andere verzameling, die nauw met het archief der Rekenkamer samenhangt. Gelijk ik vroeger heb medegedeeld, zijn indertijd meermalen stukken uit de archieven der domeinkantoren naar dit depôt overgebracht en bij het archief der Rekenkamer gevoegd. Intusschen niet alle

stukken, van domeinkantoren afkomstig, hadden betrekking op de vroegere provinciale domeinen, niet alle waren afkomstig van de archieven der rentmeesters van de domeinen of geannoteerde goederen. Een ander gedeelte dier stukken had vroeger deel uitgemaakt van de archieven van de rentambten der prinsen van Oranje. Deze laatste categorie stukken, meerendeels rekeningen, die in 1867 en 1877 uit het Algemeen Rijksarchief hierheen waren overgebracht, is thans in een afzonderlijken inventaris beschreven en opgeborgen in bovenkamer n°. 4; het is echter de bedoeling ze ook over te brengen naar het kleine rekenkamertje, waar ruimte overig zal zijn.

Ook de regeling van de acquitten der Rekenkamer is in het afgeloopen jaar door den heer De Waard met kracht voortgezet. Gelijk ik reeds in mijn vorig verslag opmerkte, waren het eerst ter hand genomen de acquitten, behoorende bij de rekeningen van de administratie te water van den thesaurier- en ontvanger-generaal van Zeeland en die behoorende bij de rekeningen der equipage- en ammunitiemeesters. Deze zeer omvangrijke arbeid is in den loop van 1897 voltooid. Waren alle liassen in hun geheel gebleven, dan zou eene regeling dezer verzameling betrekkelijk gemakkelijk zijn geweest, maar spoedig bleek, dat een aantal liassen gebroken was, en dat bij eene vroegere regeling gedeelten van verschillende liassen bijeengevoegd en opnieuw geliasseerd waren. Zoo doende was er heel wat arbeid noodig, eer de verschillende acquitten elk tot de lias, waartoe zij behoorden, waren teruggebracht, en het spreekt van zelf, dat het ondoenlijk was om voor elke quitantie de betreffende rekening na te slaan en zoodoende met zekerheid te constateeren, waar zij tehuis behoort. In hoofdzaak heeft de heer De Waard zich moeten bepalen tot het rangschikken der acquitten volgens de jaren der betaling. Geheel zuiver is deze rangschikking niet, want eene betaling kan licht een jaar vroeger of later zijn geschied dan het jaar, waarover de rekening loopt, waarin zij is verantwoord. Dit bezwaar is echter gering, eensdeels geldt het alleen van de geheel uit elkander gevallene liassen met acquitten, anderdeels is het eene geringe moeite om, zoo men het acquit, dat men zoekt, niet in den juisten bundel vindt, de naburige bundels na te slaan.

Met de administratie te water was de ontvanger (of thesaurier)-generaal belast, onder hem waren in de voornaamste handelssteden (Middelburg, Zieriksee, Vlissingen en Veere) equipagemeesters werkzaam, die de noodige werkzaamheden voor het uitrusten der schepen deden verrichten, terwijl de betaling der door hen gelaste werkzaamheden in den regel rechtstreeks door den ontvanger-generaal geschiedde. Hunne rekeningen zijn dus

niet veel anders dan verantwoordingen, hoe zij van het hun door den ontvanger-generaal verleende crediet hebben gebruik gemaakt; en quitantiën komen, daar de leveranciers rechtstreeks door den ontvanger-generaal werden betaald, niet voor; zij bevinden zich aan de liassen van den ontvanger-generaal. Eerst tusschen 1650 en 1675 schijnt hierin eene verandering gekomen te zijn, en werden de equipagemeesters zelve met het doen der betalingen belast, dan beginnen ook hunne liassen met acquitten.

De ammunitiemeesters, die ook onder den ontvanger-generaal ressorteerden, hadden geene geldadministratie, hunne rekeningen en hunne acquitten hebben dan ook grootendeels betrekking op de hoeveelheid ammunitiën, die zij onder zich hadden.

De liassen werden geborgen in portefeuilles, wier beschrijving ik boven gaf, terwijl zoowel op de portefeuilles als in de inventarissen werd aangeteekend, tot welke rekening de acquitten behooren en welk nummer die rekening voert. Voorloopig zijn de portefeuilles met acquitten geplaatst in benedenkamer n°. 2, waar zij echter niet op den duur kunnen blijven.

Na het voltooien van dezen arbeid heeft de heer De Waard de acquitten, behoorende tot de rekeningen der vendumeesters, en die, behoorende bij de rekeningen van de administratie te lande van den ontvanger-generaal en de onder hem ressorteerende ambtenaren, ter hand genomen. Deze werkzaamheid zal in 1898 worden voortgezet.

Zoowel tusschen de bundels acquitten als tusschen de losse papieren der Rekenkamer zijn een aantal stukken gevonden, die hetzij in het archief der Staten of in dat der prefectuur thuis behoorden, hetzij in de bibliotheek van handschriften moesten worden opgeborgen, al kon niet altijd geconstateerd worden, hoe zij in het depôt gekomen waren. Op deze wijze komt menig stuk, dat sinds lang was vermist, weder terecht.

Ook het archief der stad Reimerswaal nam in het afgeloopene jaar een gedeelte van mijn tijd in beslag. Wel is waar was de regeling er van in 1896 afgeloopen, maar in 1897 zijn de inventaris en de regestenlijst van het archief bij de firma M. Nijhoff te 's-Gravenhage gedrukt, en het nazien der drukproeven en het vergelijken van de beschrijvingen met de stukken zelven bracht mij toch telkens weder met dit archief in aanraking. Ook dit is voorloopig in bovenkamer n°. 4 geborgen.

Alvorens over te gaan tot het beschrijven van de charters der Middelburgsche abdij, ten einde aldus een aanvang te maken met de regeling van het belangrijke archief dezer stichting, heb ik gemeend de noodige tabellen te moeten samenstellen om te

constateeren, naar welke archieven de charters, in de verschillende inventarissen van wijlen den provincialen archivaris Van Visvliet vermeld, zijn overgebracht. Op die wijze is het mogelijk geworden onmiddellijk elk stuk, dat onder zijn oud nummer wordt opgevraagd, te kunnen vinden. Omtrent de regeling van het archief der Abdij hoop ik in mijn volgend verslag meer te kunnen berichten.

De commies-chartermeester Van Visvliet heeft de regeling der rechterlijke archieven van Staats-Vlaanderen verder voortgezet, en in de eerste plaats den inventaris van het archief van het Hof van Vlaanderen voltooid. Dit college was niet alleen een hof van appèl voor Staats-Vlaanderen, maar tevens leenhof. De regeling van dit archief heeft veel tijd in beslag genomen, omdat het voor een groot deel uit losse ongesorteerde papieren bestond, die thans tot verschillende serieën zijn vereenigd. De processtukken nemen niet minder dan 40 portefeuilles in beslag. Daarna heeft de heer Van Visvliet het niet rechterlijk gedeelte van het archief van Hulsterambacht, welks overneming ik hierachter vermelden zal, onder handen genomen. De regeling van deze verzameling zal zeker niet minder tijdroovend zijn, zij is zeer uitgebreid en bestaat bijna uitsluitend uit losse papieren, die vroeger tot pakken vereenigd zijn door een blijkbaar nietdeskundige, zoodat de oude orde verbroken is, terwijl de nieuwe niet bruikbaar blijkt te zijn.

De inventaris van het rechterlijk archief van Middelburg, die door Uwer Excellenties ambtsvoorganger in den loop van dit jaar werd goedgekeurd, is ter perse. De heer Van Visvliet is voornemens den inventaris te doen voorafgaan door eene inleiding, waarin de samenstelling en de werkkring der verschillende reechterlijke colleges te Middelburg worden uiteengezet.

De regeling van het Statenarchief kwam dit jaar niet aan de orde, maar nu die van het archief der Rekenkamer voorloopig voltooid is, zal in den volgenden zomer ook deze belangrijke afdeeling van het depôt onder handen genomen worden.

Het archief der prefectuur ligt ten gevolge van gebrek aan ruimte nog altijd ongeordend op den zolder.

V. *In druk uitgegevene bescheiden, behoorende tot het archief.*

In het afgeloopene jaar werden door jhr. mr. J. A. Schorer te Middelburg achter zijne dissertatie „De Geschiedenis der calamiteuse polders in Zeeland tot het reglement van 1791"

uitgegeven: het reglement op de calamiteuse polders van 1715, het concept-reglement van 1769 en een extract uit het concept-reglement van 1785.

De heer J. W. Des Tombe te Utrecht publiceerde onder de bijlagen tot zijn werk: „Het geslacht van Renesse" een extract uit de rekening van Jan de Scriver, rentmeester van Bewesten Schelde, over 1351/4.

De heer James De Fremery te 's-Gravenzande gaf in het 10e deel van de derde reeks van Nijhoffs bijdragen eenige oorkonden tot aanvulling van het oorkondenboek van Holland en Zeeland uit, waaronder een charter van Hughe van den Campe, dd. 1291 September, dat in dit depôt berust. Dezelfde gaf van het charter van 1353 Juni 19, dat in zijn werk: „De Abten van Mariënweerd" blz. 28—30 uitgegeven is, verscheidene verbeterde lezingen in zijne „Aanvullingen en verbeteringen" bladz. 6.

De heer F. Müller te Friedenau heeft in zijn geschrift: „Das Wasserwesen der niederländischen Provinz Zeeland" de bekende, uit het Egmondsche klooster afkomstige kaart van Zeeland omstreeks 600 opnieuw uitgegeven, daarbij den in Gargons „Walchersche arcadia" voorkomenden afdruk ten grondslag leggende, maar ook met gebruikmaking van het hier aanwezige origineel.

De heer C. De Waard alhier was de eerste, die gebruik maakte van de door hem geregelde acquitten, behoorende bij de rekeningen van den thesaurier-generaal. Hij vond daarin eene serie documenten, die de geschiedenis van de vervaardiging der bekende tapijten, die in de Statenzaal te Middelburg plegen te hangen, volledig toelichten. Zij zijn met eene inleiding door hem uitgegeven in den 15en jaargang van het tijdschrift „Oud-Holland".

Ik zelf gaf in het Archievenblad 1897/8 als bijlage tot een opstel over het archief der Middelburgsche weeskamer eene in het archief der prefectuur berustende memorie van den directeur der domeinen Céard uit, terwijl aan den Reimerwaalschen inventaris is toegevoegd eene „Lijst der bescheiden, die omstreeks 1570 in de stadsprivilegiekist berustten", waarvan het origineel in het privilegieboek dier stad voorkomt.

VI. *Aanwinsten, door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en verliezen.*

Bij het overnemen der rechterlijke archieven had de onregelmatige toestand van het archief van het voormalige Hulsterambacht mijne aandacht getrokken. Het college van hoogbaljuw,

burgemeesters en schepenen van Hulsterambacht oefende zoowe rechtspraak als administratie over de onder het ambacht ressorteerende dorpen, thans ongeveer uitmakende de gemeenten Hontenisse, Ossenisse, Hengstdijk, Stoppeldijk, Boschkapelle en Clinge. Toen de Franschen Staats-Vlaanderen veroverden, hield het college op te bestaan; het werd, althans wat het burgerlijk bestuur betreft, vervangen door de municipale administratie van het canton Hulst, die ook in het voormalige landshuis van Hulsterambacht te Hulst haar zetel vestigde en in 1799 het archief van Hulsterambacht verzegelen liet. Ook na de spoedig daarop gevolgde opheffing der cantonnale municipaliteit (1800) bleef het archief verzegeld. Eerst in 1816 werd op voorstel van den burgemeester van Hulst met machtiging van den gouverneur van Zeeland tot de ontzegeling overgegaan; het archief bleef onder de bewaring van het gemeentebestuur van Hulst, totdat in Juli 1844 eene schifting werd gemaakt tusschen de administratieve en de rechterlijke bescheiden: de laatsten werden naar de griffie der rechtbank te Goes overgebracht, de eersten in bewaring gegeven aan het gemeentebestuur van Hulst. De inventaris van het te Goes berustende gedeelte werd in handen gesteld van den toenmaligen provincialen archivaris J. P. Van Visvliet, die er de aandacht op vestigde (1846), dat een aantal der naar Goes overgebrachte stukken niet van rechterlijken aard was, en tevens de overbrenging van de door hem als zoodanig aangewezene stukken naar het provinciaal depôt wist te bewerken. Wel kwam hiertegen het gemeentebestuur van Hulst op, betoogende, dat, zoo deze bescheiden niet van rechterlijken aard waren, zij tot het administratieve gedeelte van het archief, dat te Hulst berustte, gebracht moesten worden. De provinciale archivaris voerde hiertegen aan, dat zij veeleer tot eene derde rubriek, stukken van historische en topographische waarde, behoorden te worden gebracht, en dat voor deze stukken het provinciaal archief de meest eigenaardige bewaarplaats was. Daarbij schijnt het toen gebleven te zijn. Het behoeft echter geen betoog, dat, het standpunt van het gemeentebestuur van Hulst in zooverre volkomen juist was, dat deze zoogenaamde stukken van historische en topographische waarde, die ten onrechte bij het rechterlijke archief waren gebracht, toen zij daarvan waren afgescheiden, naar het administratieve archief hadden moeten worden overgebracht. Ik meende dan ook in het vorige jaar aan Uwer Excellenties ambtsvoorganger te moeten voorstellen de administratieve bescheiden, die te Hulst, en die, welke hier berustten, te vereenigen in één depôt, hetzij dat daarvoor het gemeentearchief van Hulst, hetzij het rijksarchief in Zeeland werd aangewezen. Mij scheen het laatste wenschelijk

en wel om de volgende redenen: 1°. omdat zoodoende alle gedeelten van het archief van Hulsterambacht weder zouden vereenigd worden — want het rechterlijk gedeelte berust hier ook ten gevolge van het Koninklijk besluit van 8 Maart 1879 (*Staatsblad* n°. 40) — ; 2°. omdat in elk geval het gemeentebestuur van Hulst met de administratie van het voormalige Hulsterambacht nooit iets te maken heeft gehad; het zou dan veeleer gewenscht zijn het administratief gedeelte van het archief van Hulsterambacht te plaatsen onder het beheer van het gemeentebestuur van Hontenisse of Ossenisse; 3°. omdat ook het archief van het Vrije van Sluis, welks bestuur ten opzichte van het platteland van een ander gedeelte van Staats-Vlaanderen eene diergelijke positie bekleedde als het bestuurscollege van Hulsterambacht, thans in zijn geheel in dit depôt berust; en 4°. omdat voor de bewaring en regeling van het archief van Hulsterambacht de plaatsing er van in een rijksdepôt gewenscht is. De minister vereenigde zich met deze opvatting en gelastte bij schrijven van 12 Mei 1897 (n°. 1037, afd. K. W.) de overbrenging van het te Hulst berustende gedeelte van het archief van Hulsterambacht naar het rijksdepôt te Middelburg. Spoedig daarna werd met de overbrenging der stukken een aanvang gemaakt, welke werkzaamheid ten gevolge der uitgebreidheid der verzameling — zij vulde meer dan 20 groote kisten — eerst 26 Augustus was voltooid. Sedert heeft de heer Van Visvliet de regeling der ongeordende massa ter hand genomen, en hoewel zij nog lang niet is voltooid, blijkt thans reeds, hoe noodig de vereeniging van het geheele archief in één depôt was: niet alleen toch dat enkelen der nieuw verworvene stukken ééne serie blijken te vormen met een gedeelte der reeds vroeger hierheen overgebrachte administratieve bescheiden, ook verscheidene nummers van den inventaris van het rechterlijk archief kunnen aangevuld worden uit de in dit jaar overgenomene verzameling.

Deze aanwinst was de omvangrijkste, maar ook overigens werd het depôt met vele stukken, waaronder gewichtige, verrijkt, gelijk uit de onderstaande lijst kan blijken.

1. Minuten van de secreete resolutiën van Gecommitteerde raden van Zeeland. 1698—1733.

   N.B. Deze stukken werden in Januari 1897 aangekocht in auctie bij de firma Martinus Nijhoff te 's-Gravenhage uit den boedel van wijlen mr. D. Van Eck.

2. Register, houdende extracten uit de resolutiën der Gecommitteerde raden van Zeeland, en afschriften van brieven.

uitgaande van en ingekomen bij Gecommitteerde raden. 1579—1580. (Handschrift uit de 18e eeuw.)

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 1.

3. Register, inhoudende extracten uit de resolutiën der Staten van Zeeland en andere stukken betreffende het ambt van raadpensionaris. 1577—1688.

N.B. Hierin eene lijst van raadpensionarissen en secretarissen, waaronder staat: „Dit register aldus overhandicht aen den boeckvercooper Martens ter requisitie van den schryver der chronijcque Smallegange den 19 Meye 1688". — Verkregen op dezelfde wijze als n°. 1.

4. Quohieren van de verpachting der gemeene middelen van consumptie over Schouwen en Duiveland. Met bijbehoorende stukken. 1773/4, 1776/7.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 1.

5. Quohieren van de verpachting der gemeene middelen van consumptie over Zieriksee. 1773/4, 1776/7.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 1.

6. Quohieren van de verpachting van de rentieren der wijnen over Schouwen. 1773/4, 1776/7.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 1.

7. Quohier van de verpachting van de rentieren der bieren over Schouwen. 1773/4.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 1.

8. Quohier van de verpachting der gemeene middelen van consumptie over Walcheren. Met bijbehoorende stukken. 1785/6.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 1.

9. Quohier van de verpachting van de rentieren der wijnen en bieren over Walcheren. 1785/6.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 1.

10. Register, inhoudende stukken betreffende het Hof van

Vlaanderen, het Leenhof van Vlaanderen, steden en districten in Staats-Vlaanderen, de Oost-Indische compagnie, de West-Indische compagnie, de Admiraliteit enz., bijeengebracht c. 1720.

N.B. Hierin o. a. keuren van het Vrije (1556) met ampliaties tot 1564, en van Breskens (1677). — Verkregen op dezelfde wijze als nº. 1.

11. Ordonnantie op de watering van Kadzand, opgemaakt door de ingelanden, goedgekeurd door het college van het Vrije. 1552. (Afschrift op perkament van 1609.)

N.B. Dit stuk werd in Februari 1897 geschonken door den heer G. C. D. D'Aumale baron van Hardenbroek te Driebergen.

12. Alphabetische index op de resolutiën van de Staten van Zeeland. 1575—1586.

N.B. Dit deel werd in Mei 1897 aangekocht in auctie bij de firma Van Benthem en Jutting te Middelburg uit den boedel van wijlen mr. J. C. Snouck Hurgronje.

13-15. Alphabetische index op de resolutiën van de Staten van Zeeland. 1587—1600.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nº. 12.

16-20. Alphabetische index op de resolutiën van de Staten van Zeeland. 1601—1625.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nº. 12.

21-26. Alphabetische index op de resolutiën van de Staten van Zeeland. 1626—1650.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nº. 12

27-30. Alphabetische index op de resolutiën van de Staten van Zeeland. 1651—1675.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nº. 12.

31-33. Alphabetische index op de resoluitën van de Staten van Zeeland. 1675—1700.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nº. 12.

34-39. Alphabetische index op de resolutiën van de Staten van Zeeland. 1701—1725.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 12.

40-63. Index op de ordinaris en de secreete resolutiën van de Staten van Zeeland. 1771—1794.

N.B. Elk deel bevat den index over één jaar. — Verkregen op dezelfde wijze als n°. 12.

64. Charter van 1715 Februari 5. — De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven aan Willem Frederick Huyssen, heer van Cattendyke, en Johanna Cornelia de Muynck, echtelieden, te Middelburg, octrooi om vrijelijk over hunne goederen te beschikken.
Met het opgedrukte cachet van den Staat in roode was.

N.B. Dit charter werd 6 Juli 1897 door tusschenkomst van den gemeentearchivaris van Dordrecht aan het depôt geschonken.

65. Charter van 1731 Maart 5. — Schepen-commissarissen van het Hoge ende Lage Zas van Gent oorkonden, dat Jacob Lughten op zekere voorwaarden aan Carel del Tombe den eigendom van een erf aldaar overdraagt.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 64.

66. Kaart van de grensscheiding tusschen Staats- en Spaansch Vlaanderen. 1664.

N.B. Deze kaart schijnt van 1675 te dateeren, de grenslijn van 1664 is door een opgehechten zijden draad aangebracht. — Aangekocht in Augustus 1897 bij de firma J. C. en W. Altorffer te Middelburg.

67. Kaart van de rivier de Schelde. 1469.

N.B. Deze kaart is eene copie van de copie van 1504, die in het gemeentearchief te Antwerpen berust. (Zie Willems. Mengelingen van historisch vaderlandschen inhoud, 1827—1830, blz. 489 vlg.) — Verkregen op dezelfde wijze als n°. 66.

68. Stukken betreffende de akte van verbintenis, in 1787 door eenige prinsgezinde regenten van Zeeland aangegaan, afkomstig van J. A. van de Perre van Nieuwwerve.

N.B. Deze stukken werden 25 October 1897 door den heer jhr. mr. L. Schorer te Middelburg aan dit depôt geschonken.

69. Minuteele notulen en andere stukken, afkomstig van de commissie van arbitrage in het geschil tusschen de leden der Staten van Zeeland over het al of niet invoeren van eene belasting van den 25en penning van de waarde der goederen tot soutien der Oost-Indische compagnie. 1789.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 68.

70. Register van ordonnantiën en publicatiën van den Raad van Vlaanderen. 1612—1791. 1 deel.

N.B. Dit register werd 8 November 1897 door den heer M. H. Van Visvliet te Middelburg aan dit depôt geschonken. — Overgebracht naar het archief van den Raad van Vlaanderen.

71. Register, inhoudende aanteekeningen van de handelingen van het classis van Zuid-Beveland, getrokken uit de aktenboeken. 1578—1748.

N.B. Dit deel werd 10 November 1897 aangekocht in auctie bij de firma Burgersdijk en Niermans te Leiden uit den boedel van wijlen prof. dr. J. G. R. Acquoy. — Het heeft vroeger achtereenvolgens toebehoord aan J. W. Te Water, H. W. Tydeman en C. P. Lenshoek.

72. Register, inhoudende aanteekeningen van de handelingen van het classis van Walcheren, getrokken uit de aktenboeken. 1603—1739. 1 deel.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 71. — Dit deel heeft vroeger achtereenvolgens toebehoord aan J. W. Te Water, H. W. Tydeman en C. P. Lenshoek.

73. Handelingen der classes en synoden van Vlaanderen. 1578—1581. Hierin ook de handelingen van het nationale synodus van Dordrecht. 1578. (Gedeeltelijk afschrift uit het laatst der 16e eeuw, gedeeltelijk van W. Te Water uit de 18e eeuw.)

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 71. — Dit deel heeft vroeger achtereenvolgens toebehoord aan J. W. Te Water, H. W. Tydeman en H. Q. Janssen.

74. Acta van de synoden en coetus der kerken van Zeeland.

1579, 1581, 1597, 1602, 1610, 1613, 1620 en 1638. (Afschrift van 1650.)

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 71. — Dit deel heeft vroeger achtereenvolgens toebehoord aan J. W. Te Water, H. W. Tydeman en C. P. Lenshoek.

75. Acta van de synoden en coetus der kerken van Zeeland. 1579, 1581, 1591, 1593, 1597, 1602, 1610, 1613, 1618, 1620, 1638, 1651 en 1666. Hierachter extracten uit de resolutiën der Staten van Zeeland. 1671—1679. (Afschrift van c. 1700.) Hierbij: acta der coetus van 1697 en 1711.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 71. — Dit deel heeft vroeger achtereenvolgens toebehoord aan W. Te Water, J. W Te Water, H. W. Tydeman en C. P. Lenshoek.

76. Acta van de synoden der kerken van Zeeland. 1591, 1593, 1597, 1602, 1610, 1618, 1620 en 1638. Hierbij eenige andere stukken van kerkelijken aard, waaronder de kerkeraadsorde van Middelburg met de namen der predikanten. 1590—1728. (Afschrift uit de eerste helft der 18e eeuw.)

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 71. — Dit deel heeft vroeger achtereenvolgens toebehoord aan H. W. Tydeman en C. P. Lenshoek.

77-79. Acta van de synoden der kerken van Zeeland. 1597, 1602, 1610, 1618, 1620 en 1638 en van de coetus en conventus dier kerken. 1613, 1623, 1626, 1630, 1634, 1636, 1637, 1641, 1644, 1683 en 1711. (Afschrift van c. 1725.)

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als n°. 71. — Deze deelen hebben vroeger achtereenvolgens toebehoord aan J. W. Te Water, H. W. Tydeman en C. P. Lenshoek.

80. Acta van de synoden der kerken van Zeeland. 1579, 1581, 1593, 1597, 1602, 1610, 1618, 1620 en 1638. Hiertusschen gebonden extracten uit de resolutiën der Staten van Zeeland en uit de aktenboeken der classes en die van den kerkeraad van Middelburg. 1602—1694. Met index (Afschrift van het begin der 18e eeuw.)

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 71.

81. Register, inhoudende privilegiën, handvesten en voor-

boden der stad Zieriksee. 1289—1705 en van Duiveland. 1372—1662.

N.B. Dit deel werd 18 November 1897 aangekocht in auctie bij R. W. P. De Vries te Amsterdam.

82. Burlesque notulen der Staten van Zeeland. 1676—1684. (Afschrift uit de 18e eeuw.)

N.B. Dit deel werd 24 December 1897 door den heer A. M. K. W. baron Van Ittersum te 's-Gravenhage aan dit depôt geschonken.

Onder de bovenstaande aanwinsten is zeker wel de belangrijkste de verzameling indices op de Staten-resolutiën, die onder de nummers 12—39 vermeld zijn. Tot dit jaar bezat het depôt slechts een gebrekkigen index in 6 deelen, die over het tijdvak c. 1600—c. 1790 loopt. Thans is een index van 28 deelen over de jaren 1574—1725 verkregen. Reeds het verschil in volumen wettigde het vermoeden, dat de nieuwe index veel vollediger is, en het gebruik, dat er sedert van is gemaakt, heeft dat vermoeden in allen deele bevestigd. De nieuwe index blijkt in vele opzichten voortreffelijk te zijn, en is een nuttig hulpmiddel bij het doen van onderzoekingen. Zeer belangrijk is ook de verzameling synodalia en classicalia, die uit de nalatenschap van prof. Acquoy is aangekocht (nrs. 71—80). Meerendeels zijn deze deelen uit de bekende collectie Lenshoek afkomstig. Nog meen ik de aandacht te mogen vestigen op de onder n°. 66 voorkomende kaart van de grensscheiding tusschen Staats- en Spaansch-Vlaanderen, zooals die in 1664 werd vastgesteld. De kaart is zeer uitvoerig en, zoo het schijnt, nauwkeurig; vermoedelijk is zij van een regeeringscollege afkomstig, misschien wel van den Raad van Vlaanderen.

Tegenover deze talrijke aanwinsten staat vooreerst het verlies van eene verzameling charters en papieren, afkomstig van Martinus Holtzey, muntmeester van Zeeland, en van diens schoonvader Dirk Slob, schout van Aalsmeer en Kudelstaart. Meerendeels hebben deze stukken betrekking op de administratie der in Noord-Holland gelegene familiegoederen en op het beheer van Kudelstaart en Aalsmeer. Na verkregene machtiging werden zij bij proces-verbaal van 15 April 1897 aan het rijksdepôt in Noord-Holland overgedragen; een charter, houdende de aanstelling van M. Holtzhey tot muntmeester van Gelderland dd. 1749, werd aan het depôt te Arnhem afgestaan, zoodat alleen enkele stukken betreffende het muntmeesterschap van Zeeland hier zijn blijven berusten.

Nog werd een judiciaal van Provisor en deken van Walcheren over de jaren 1525—1527, dat door aankoop in dit depôt berustte, aan het gemeentebestuur van Middelburg in bruikleen afgestaan. Dit was een rechtstreeksch gevolg van het bepaalde in de 2e alinea van den tweeden der regelen voor de indeeling, ordening en inventarisatie van 's Rijks archieven, wier opvolging bij ministerieel schrijven van 10 Juni 1897 (La A. afd. K. W.) werd voorgeschreven. De rechten en functiën van de geestelijke rechtbank van Provisor en deken gingen in 1574 over op het Landrecht, dat te Middelburg gevestigd was, en welks archief aan de gemeente Middelburg in bruikleen is afgestaan. Daar nu met het archief van een college in één depôt vereenigd behooren te worden de archieven van die colleges, wier rechten of functiën op het eerstvermelde college zijn overgegaan, behoorde ook, wat er van het archief van Provisor en deken van Walcheren overig was, bij het archief van het Landrecht in het gemeentearchief van Middelburg te worden gedeponeerd. Zoo is dan ook blijkens proces-verbaal van 16 Juni 1897 geschied.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnenlandsche en buitenlandschen archieven.*

Door bemiddeling van den archivaris van Middelburg kwam het depôt in het bezit van afschriften van eene lijst der in 1606 door de Staten van Zeeland aan die van Holland aangevraagde rekeningen en andere stukken uit het archief der Hollandsche Rekenkamer en eene opgave der te Rijsel berustende charters, die op Zeeland betrekking hebben, de origineelen dezer beide lijsten bevinden zich in het gemeentearchief.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

In 1897 werden inlichtingen gevraagd door Gedeputeerde Staten van Zeeland over de herkomst en den eigendom der goederen, staande ten name der „Groote armen van Scherpenisse", door den gemeentearchivaris van Vlissingen over eene kaart van den ouden watermolen aldaar, door den heer J. De Fremery te 's-Gravenzande over oorkonden van vóór 1299 en over de juiste lezing van een charter van 19 Juni 1353, door jhr. mr. V. De Stuers te 's-Gravenhage over den brand der Abdij in 1492,

door ds. P. K. Dommisse te Lage-Zwaluwe over de oudste geschiedenis van Souburg, door den heer J. H. Hollestelle te Dordrecht over de lotgevallen van Reimerswaal, door den heer K. Wielmaker te Biggekerke over de geschiedenis dier gemeente, door den heer J. De Jong te Rotterdam over de nationale synode van 1581, door dr B. Cordt te Kiew over een brief van den Tsaar aan de Staten van Zeeland dd. 1596, door den heer C. J. Gonnet te Haarlem over het huis Ostende te Goes, door mej. M. De Man te Middelburg over de beteekenis van het woord „marksluiter", door den heer dr. G. Sello te Oldenburg over handelsbetrekkingen met Oost-Friesland in de 13e en 14e eeuw, door den heer G. Edmundson te Southall en de heeren I. A. I. De Villiers en J. A. Swettenham te Londen over de grenzen van Essequibo, door mr. M. J. De Witt Hamer te Middelburg over een cijns onder Driewegen, door den heer Van der Vrecken de Bormans te Parijs over de goederen, die zijne familie in de parochie Baarland bezeten heeft, door den heer L. J. W. Van Waesberghe Janssens te Hulst over de grenzen van den Willem-Hendrikspolder, door den heer J. F. Carpreau te IJzendijke over het archief van het waterschap van den Kapitalen Dam, door den heer J. Prinsen te 's-Gravenhage over Gerardus Geldenhauer, door dr. J. H. Brugmans te Groningen over Rochus Hofferus en mr. A. J. de Ruever, door prof. Van der Lith te Utrecht over Johannes Weyer, door den heer A. J. Ter Veer te Prinsenhage over het wapen der familie Louwa, door den heer P. G. Asmus te 's-Gravenhage over wapens, voorkomende op eene zilveren snuifdoos, en door verschillende heeren over hunne familiegenealogieën. Waar het mij mogelijk was, heb ik die inlichtingen verleend; alleen voor de dikwijls zeer onbescheidene genealogen heb ik eene uitzondering gemaakt, en hen, waar hun onderzoek te uitvoerig werd, verwezen naar een hier ter stede gevestigd persoon, die voor particulieren onderzoekingen in archieven instelt, voor zooverre zij niet geneigd mochten zijn persoonlijk de noodige onderzoekingen te doen. Enkelen der bovengenoemde personen hebben zelven nasporingen op het archief gedaan.

Reeds in mijn vorig verslag heb ik melding gemaakt van de inlichtingen, verschaft aan dr. B. Cordt te Kiew betreffende de reizen van B. de Moucheron naar Waigatz; in het jaar 1897 heeft deze zaak mij ook nog eenige bemoeiingen gegeven. Niettegenstaande mijn verzoek kreeg ik van dr. Cordt geen bericht van de goede ontvangst der beide bezendingen, waarin al het omtrent de bedoelde reis gevondene hem was medegedeeld, zoodat ik moest vreezen, dat de beide brieven waren verloren gegaan. Toen een onderzoek aan de post geene resultaten

opleverde, wendde ik mij tot Uwer Excellenties ambtsvoorganger met verzoek de zaak te doen onderzoeken, daar ik het bejammeren zou, zoo de heer Cordt door het niet ontvangen mijner brieven in de meening verkeerde, dat ik zijn verzoek om inlichtingen niet beantwoord had. Door tusschenkomst van den Nederlanschen gezant te St. Petersburg bleek toen, dat dr. Cordt wel mijne inlichingen ontvangen had, maar dat de twee brieven, waarin hij mij zulks had medegedeeld, waren verloren gegaan. Het deed mij genoegen hieruit te mogen afleiden, dat de heer Cordt, die mij later nog persoonlijk over de zaak schreef, geene reden heeft te twijfelen aan den wensch der Nederlandsche archiefambtenaren om hem bij zijne belangrijke historische onderzoekingen van dienst te zijn.

Sinds 1 December 1896 waren de krijgsgeschiedkundige nasporingen in dit depôt gestaakt. Eerst met 1 October 1897 werden die nasporingen weder hervat door den heer luitenant-adjudant H. J. L. A. F. Steup, die zich hoofdzakelijk heeft beziggehouden met het onderzoeken der stukken betreffende den veldtocht van 1799. Bovendien is de heer F. De Bas overgekomen om te confereeren over het opmaken van eene tabel, aanwijzende welke registers, bundels of dossiers stukken bevatten over de verschillende oorlogen, waarin ons land gewikkeld is geweest. Het opmaken dier tabel toch levert juist voor dit depôt eigenaardige moeilijkheden op, immers in het Statenarchief ontbreken nagenoeg alle dossiers, of liever gezegd de dossiers en de andere ingekomene stukken zijn allen vereenigd tot eene doorloopende serie relatieven tot de resolutiën van Staten en Raden, die ongeveer 670 portefeuilles vult. Het regelen dezer verzameling zal ongetwijfeld een zeer geruimen tijd duren, en ik kan zelfs niet beloven er in den eersten tijd de hand aan te zullen slaan; de verzameling is min of meer chronologisch geordend en dus niet moeilijk te gebruiken; de regeling van de andere gedeelten van het depôt, waarin de verwarring het raadplegen onmogelijk maakt, behoort voor te gaan. Ook de andere bronnen voor de krijgsgeschiedenis: de resolutieboeken, de rekeningen van de administratie te lande enz. zijn chronologisch geordend, zoodat eene tabel, zooals de heer De Bas bedoelde, wilde men er zich niet afmaken door voor elken oorlog de resolutieboeken, de relatieven en de rekeningen der betreffende jaren in te vullen, moeilijk samen te stellen is. De heer De Bas en ik zijn nu overeengekomen, dat de officier, belast met de krijgsgeschiedkundige nasporingen in dit depôt, de portefeuilles met relatieven doorzien en globaal aanteekenen zal, over welke krijgsbedrijven elke portefeuille inlichtingen geeft; uit deze aanteekeningen zal het dan mogelijk zijn de gewenschte tabel samen

te stellen. Dat dit een werk van vele jaren zal zijn, heb ik den heer De Bas niet verheeld en werd ook door hem toegestemd. Ik betreur alleen, dat alle opgaven omtrent den toestand en de bewegingen der troepen in vredestijd zoodoende onbenuttigd zullen blijven.

In het afgeloopene jaar werden het cartularium der Middelburgsche abdij en eenige charters uit het archief der abdij tijdelijk gedeponeerd in het rijksarchiefdepôt te Utrecht om daar ten behoeve der uitgave van het Utrechtsche oorkondenboek vergeleken te worden; een leenregister der heeren van Hodenpijl werd achtereenvolgens geraadpleegd door den heer C. A. De Kruijff in het gemeentearchief te Utrecht en door den heer J. W. H. Unger in het gemeentearchief te Rotterdam, terwijl verscheidene registers uit het archief van het college van het Vrije van Sluis opgezonden werden naar Deventer om daar door dr. J. De Hullu voor genealogische nasporingen omtrent zijne familie gebruikt te worden.

Nog ontving ik een schrijven van het comité voor het inrichten eener tentoonstelling van voorwerpen, betrekking hebbende op het Huis van Oranje, te Amsterdam met het verzoek om mededeeling van archivalia, die „ook belangrijk geacht kunnen worden voor het publiek, dat dergelijke tentoonstellingen bezoekt". Tot mijn leedwezen moest ik het comité mededeelen diergelijke archivalia niet onder mijn beheer te hebben.

Omgekeerd werden uit het Algemeen rijksarchief hier tijdelijk gedeponeerd de journalen van verschillende admiraals en eenige seinbrieven, die door den heer De Waard bij zijn onderzoek naar den oorsprong der Nederlandsche vlag geraadpleegd zijn. Ik zelf ontving uit het Utrechtsche archiefdepôt eenige stukken uit het archief der heeren van Montfoort en uit dat der gemeente Snelrewaard, de diversoria en recesboeken der bisschoppen van Utrecht en eenige registers, behoorende tot het archief van het Hof van Utrecht, meerendeels ten behoeve mijner uitgave van de rechten der kleine steden van het Nedersticht.

IX. *Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, veen-, waterschaps- en andere archieven.*

In het afgeloopene jaar kwam ik slechts weinig met plaatselijke archieven in aanraking. Voor mijn onderzoek naar den oorsprong der armengoederen van Scherpenisse raadpleegde ik het archief der gemeente en dat van den kerkeraad. Op verzoek van de betrokkene autoriteit borg ik de kerkelijke registers, afkomstig uit het archief van het provinciaal kerkbestuur en na raadpleging teruggezonden door prof. Reitsma te Groningen,

weder op. Nog werden mij een paar mededeelingen gedaan omtrent de oudste doopboeken van de Hervormde gemeente te Groede door den predikant aldaar en omtrent stukken, afkomstig van den ontvanger van Beveren, Jacques de la Moure, in het gemeentearchief van Veere (1) door den heer Perrels. Toen mij uit den catalogus van de auctie der boeken en handschriften van prof. Acquoy bleek, dat daarbij ook zou worden verkocht het oudste aktenboek van het classis van Zuid-Beveland (1578—1581), stelde ik mij in verbinding met het classicaal bestuur van Goes om te zorgen, dat het deel niet weder in particuliere handen viel. Ik kwam toen met het classicaal bestuur overeen het deel aan te koopen, en het aan het classicaal bestuur over te dragen voor den kostenden prijs, zoo die niet te hoog bleek te zijn. Dit laatste was gelukkig het geval niet en het deel is thans met het archief van het classis, waartoe het behoort, vereenigd. Nog heb ik het gemeentebestuur van Sluis er op gewezen, dat zich in het archief van den kerkeraad van Ovezande en Driewegen de rekeningen van het bakkersgilde te Sluis over de jaren 1624—1690 bevinden.

In den toestand der nog niet overgebrachte rechterlijke archieven is, voor zooverre mij bekend, geene verandering gekomen. Op het verzoek der gemeentebesturen van Aardenburg en Domburg om het rechterlijk archief dier gemeenten in bruikleen te mogen ontvangen, is nog niet beschikt, en het gemeentebestuur van Zieriksee blijft nog in zijne eigenaardige houding volharden.

X. *Maatregelen, in het belang van het oud-archief te nemen.*

De voornaamste wensch, dien ik hier heb mede te deelen, betreft een punt, waarop ik reeds meermalen de aandacht heb gevestigd, het gebrek aan ruimte, dat door het overnemen van het archief van Hulsterambacht, door de verschillende aanwinsten en door het voortzetten der archiefregeling steeds nijpender wordt. Nog altijd ligt het archief der prefectuur opgetast op den zolder zonder te kunnen worden geraadpleegd, nog altijd is het grootste gedeelte der liassen met acquitten opgeborgen op een kamertje, waar alleen een zolderraam een spaarzaam licht, maar tevens eene overvloedige hoeveelheid versche lucht toelaat, nog altijd zijn de bibliotheek van handschriften

(1) Deze stukken zijn van denzelfden aard als die, beschreven in de eerste bijlage tot mijn jaarverslag over 1896. Gedeeltelijk zijn zij afgedrukt of vermeld bij Ermerins (Zeeuwsche oudheden III, 2e stuk).

en een gedeelte van het rechterlijk archief tijdelijk in de gangen van het gebouw geplaatst, nog altijd dienen de zitkamers van de ambtenaren en het publiek, waarin 's winters gestookt wordt, tevens tot berging van archiefstukken. Moge in 1898 althans gedeeltelijk hierin worden voorzien.

Een ander bezwaar, waarop ook reeds meermalen is gewezen, is hierin gelegen, dat bij de restauratie der Abdij niet geregeld aan hetzelfde lokaal wordt voortgewerkt, maar nu eens in dit gedeelte van het gebouw, dan weder in dat het een of ander onder handen wordt genomen. Het is mitsdien onmogelijk voor de plaatsing der archieven eenigen definitieven maatregel te te nemen. Eerst als een lokaal geheel is afgewerkt, is het mogelijk tot de definitieve plaatsing der daarin te bewaren archivalia over te gaan.

Middelburg, 23 Februari 1898.

De Rijksarchivaris in Zeeland,
R. Fruin Th. Az.

HET RIJKS-ARCHIEF IN UTRECHT.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

In het afgeloopene jaar werden volgens het onderhoudsbestek eenige kleine defekten aan het gebouw verbeterd. Het in 1896 aangebrachte buitenverfwerk, dat hier en daar onvoldoende gebleken was, werd vernieuwd. In twee vertrekken werden buitenjalousieën en tochtlatten aangebracht, om te gemoet te komen aan de klachten der ambtenaren.

In het najaar, bij de gewone inspectie der brandbluschmiddelen, vestigde de komandant van het brandwezen er mijne aandacht op, dat de rookafleiding in een der bureauvertrekken niet was ingericht in overeenstemming met de gemeenteverordening, terwijl ook de kachelplaten niet geheel voldeden aan hetgeen in het belang van de veiligheid van het gebouw kon gewenscht worden. Op mijn verzoek is daarop de rookafleiding door den hoofdopzichter veranderd, terwijl ik gelegenheid vond om uit mijn gewone krediet de aanschaffing van nieuwe, beter ingerichte kachelplaten te bezorgen.

De achter het gebouw gelegene tuin, die, als gemeen tusschen mijn archief en de Academische bibliotheek, vroeger door beide inrichtingen gezamenlijk werd onderhouden, was sedert vele jaren uitsluitend in onderhoud bij de bibliotheek. Daar deze regeling voor het aan het archiefgebouw grenzende, weinig gebruikte deel van den tuin onbevredigende resultaten leverde, stelde ik aan Uwe Excellentie voor, den ouden toestand te herstellen. Doch Uwe Excellentie gaf aan eene andere regeling de voorkeur: met 1 Januari van het thans aangevangene jaar is het onderhoud van den geheelen tuin gebracht ten laste van den Rijksbouwkundige voor de gebouwen van onderwijs.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Drie malen (in Januari, Mei en November) ontving ik bericht, dat de waterleiding geinspecteerd was en behoudens enkele

kleine defecten, die hersteld werden, zich in voldoenden staat bevond. Mij werd echter aanbevolen de leidingbuizen steeds met water gevuld te houden, ten einde in geval van brand het water gemakkelijk bij de hand te hebben. Op advies van den vorigen kommandant van het brandwezen had ik het water doen verwijderen, ten einde het springen der buizen bij sterke vorst te voorkomen. Thans heb ik de leidingen weder doen vullen, waarbij evenwel bijna alle brandkranen bleken te lekken. Nieuwe reparatiën daaraan bleken toen noodig. Een voorstel tot verlegging van een deel van het buizennet, teneinde het gevaar van bevriezen te voorkomen, is in overweging.

II*. *Personeel.*

Reeds in het begin van het jaar 1897 heb ik aan Uwe Excellentie op haar verzoek eene voordracht gedaan tot vervulling der vaceerende betrekking van commies-chartermeester aan mijn bureau, waarvoor zich eenige sollicitanten hadden aangemeld; doch tot mijne teleurstelling is desniettegenstaande de plaats niet vervuld, hoewel ik mij veroorloofde om, toen de vacature reeds een jaar had bestaan, op de vervulling daarvan bij Uwe Excellentie nogmaals aan te dringen. Ik behoef niet te betoogen, hoeveel ongerief dit veroorzaakt, daar de ordening en beschrijving van het archief thans natuurlijk weinig gevorderd is, terwijl ik zelf niet alleen met de bewerking, maar gedeeltelijk ook met de voorbereiding der aangevraagde rapporten belast ben.

In de tijdelijk bestaande behoefte aan meer personeel werd eenigszins voorzien door de tijdelijke overplaatsing van den commies-chartermeester in Noordbrabant, dr. W. Zuidema, naar mijn bureau. Doch het spreekt van zelf, dat deze hulp geheel onvoldoende was. Dr. Zuidema had natuurlijk tijd noodig, om zich in de hem vreemde toestanden in te werken, en daar zijn verblijf alhier zeer tijdelijk zou zijn, leverde dit uit den aard der zaak onvoldoende resultaten. Daarbij is hij wegens lichamelijke gebreken weinig geschikt om met het publiek om te gaan. Ik kon dan ook, hoe ijverig hij overigens werkte, slechts weinig van zijne diensten profiteeren, vooral niet sedert, gedurende mijne afwezigheid met verlof, onaangenaamheden met de andere ambtenaren waren ontstaan. Met ingang van 1 November 1897 is dr. Zuidema op zijn verzoek eervol uit 's rijks dienst ontslagen, zoodat zijne ambtelijke werkzaamheid op mijn bureau toen een einde genomen heeft.

Ook ditmaal wendde zich iemand tot mij, met verzoek om als volontair op mijn bureau geplaatst te worden. Hoewel in de

gegevene omstandigheden eenige deskundige hulp dringend noodig was, meende ik dit verzoek te moeten afwijzen, daar het mij bleek, dat de sollicitant voor het werk geheel en al onvoorbereid was, zoodat zijne eventueele aanwezigheid mij meer last dan voordeel zou aangebracht hebben.

Ook de volontair Van den Broek, vroeger sedert vele jaren op mijn bureau werkzaam, heeft dit in het afgeloopene jaar niet bezocht, daar er zich geene werkzaamheden voordeden, die geschikt waren voor zijne krachten.

Met groote ingenomenheid kan ik vermelden, dat bij Koninklijk besluit van 11 Februari 1897 de jaarwedde van den klerk met ingang van 1 Januari 1897 is verhoogd met f 100, en met ingang van 1 April 1897 weder met f 100. Ik verheug mij zeer, dat het eindelijk gelukt is, deze sinds jaren door mij vurig gewenschte en herhaaldelijk aangedrongene verbetering te verkrijgen. De omstandigheid, dat volgens de nieuw getroffene regeling de klerk tweemaal in één jaar verhoogd is, bewijst wel, hoezeer zijne positie ook zelfs in vergelijking met die zijner ambtgenooten te wenschen overliet, nog ongerekend de omstandigheid, dat hij vroeger reeds lange jaren als archiefambtenaar in dienst was van de provincie Utrecht, voordat hij, toen het Rijk het Utrechtsche archief in eigen beheer nam, in rijksdienst kon overgaan. Ik hoop, dat nog een lange dienst in de thans verbeterde omstandigheden hem eenigszins moge schadeloosstellen voor den tijd, dat hij te weinig inkomsten heeft gehad; ook het archief zou daarvan de goede gevolgen ondervinden.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

De binder voltooide in het afgeloopene jaar het opknappen van het rechterlijke archief van Renen, daarna ook dat van Wijk bij Duurstede, terwijl het rechterlijke archief van Montfoort thans onderhanden is en reeds een goed eind gevorderd is. Dit laatste archief verkeert in hoogst onvoldoenden staat, terwijl daarentegen de toestand van het dan volgende archief van IJselstein vrij bevredigend is. Komen evenwel daarna de rechterlijke archieven der dorpen aan de orde, dan zal het werk stellig minder vlug vorderen, daar (zooals te begrijpen is) de oude archieven van kleine plaatsen meerendeels schromelijk verwaarloosd zijn gebleken.

In het afgeloopene jaar werden weder enkele, vroeger van het Algemeene Rijksarchief overgenomene bisschoppelijke charters hersteld. Ditmaal werden vier stukken behandeld, die, evenals het vroeger gerestaureerde Groningsche charter, wegens den

erg geschonden toestand tot nog toe onopgevouwen in groote zakken bewaard werden. Bij allen gelukte het weder het dikke papier, waarop zij zeer slordig geplakt waren, te verwijderen en ze voorzichtig te plakken op dun Japansch papier, waarna zij zonder bezwaar gevouwen en in gewone papieren zakjes bewaard konden worden. In het thans aangevangen jaar zal dit werk waarschijnlijk met meer kracht kunnen voortgezet worden.

Voor het stempelen der archiefstukken was eenige jaren geleden een caoutchouc stempel aangeschaft, waarop hetzelfde embleem voorkwam als op den toen aangeschaften lakstempel. Bij onderzoek bleek mij echter, dat de met een caoutchoucstempel aangebrachte merken zonder groote moeite met gomelastiek verwijderd kunnen worden; terwijl men beweert, dat de voor deze stempels gebruikte paarsche inkt zelfs mettertijd van zelf verdwijnt, alleen door de werking van het licht. Ik heb dus gemeend een nieuwen koperen stempel te moeten aanschaffen, waarop ik echter, daar het embleem van den lakstempel te samengesteld bleek om een goeden afdruk in stempelinkt te verkrijgen, alleen de woorden „*Rijks-archieven in de provincie Utrecht*" liet aanbrengen. Voortaan zal geen archiefstuk uitgeleend worden, voordat het van dezen stempel is voorzien.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Aan het hoofd van deze afdeeling verdient vermeld te worden het heugelijke feit, dat het Uwe Excellentie behaagd heeft bij besluit van 10 Juni 1897 vast te stellen eenige *Regelen voor de indeeling, ordening en inventarisatie der Rijks-archieven.* Daardoor is inderdaad een vaste grondslag verkregen voor de regeling der Rijks-archieven en het zal thans, naarmate deze regelen meer en meer gemeengoed der Nederlandsche archivarissen worden, gemakkelijk zijn, de nu te ontwerpen inventarissen daarnaar in te richten. Een verblijdend resultaat van de sedert eenige jaren ingevoerde besprekingen der Rijks-archivarissen, zooals er ook in het afgeloopene jaar weder eene gehouden is in het Algemeene Rijks-archief te 's Gravenhage.

De bewerking der archieven van het depôt, hoewel natuurlijk zeer gehinderd door het ontbreken van een commies-chartermeester, is in het afgeloopene jaar toch weder niet onbelangrijk gevorderd.

De inventaris van het middeleeuwsche archief der Staten van Utrecht werd door mij samengesteld uit den inventaris der losse stukken uit deze periode (die ten vorigen jare was opgemaakt),

vereenigd met de (vroeger door mr. Fruin beschrevene) resolutiën en rekeningen uit deze periode, — en verder met de stukken, die bij de definitieve regeling van het archief van den Dom herkend waren als overblijfselen van het oude Staten-archief, dat in de middeleeuwen bij het archief van den Dom bewaard werd. Hoewel deze stukken allen op hunne plaatsen gelaten werden, scheen het wenschelijk ze allen te vereenigen in een afzonderlijken, behoorlijk gesystematiseerden inventaris, ten einde een overzicht te krijgen van het geheel en daardoor eventuëele nasporingen te vergemakkelijken. Deze inventaris is daarna in het net geschreven en bij de andere inventarissen van het Staten-archief gevoegd.

Door de werkzaamheden van mr. Joosting in het archief der Staten (in mijn vorige jaarverslag beschreven) was definitief vastgesteld, welke stukken niet in dit archief behooren, maar blijkbaar, door aankoop en schenking verkregen, ten onrechte daarmede vermengd waren. Ook onder de later door aankoop en schenking verkregene stukken, die gelukkig afzonderlijk gehouden waren, bevonden er zich natuurlijk zeer vele, die, van particulieren aard waren en niet in het archief behoorden. Deze beide collectiën heb ik in het afgeloopene jaar samengesmolten en de beschrijvingen daarvan opnieuw geordend. De inventaris, welke derhalve thans alle handschriften bevat, die, hoewel in dit depôt berustende, niet tot een der daar bewaarde archieven behooren, is ook in het net geschreven en ligt voor het publiek ten gebruike.

Volgens den wensch van Uwe Excellentie vermeld ik ook ditmaal het aan de gemeente Utrecht in bruikleen gegevene schepenarchief van Utrecht, hoewel daaromtrent niets bijzonders te berichten valt. Het opknappen der ten vorigen jare vermelde beschadigde transportregisters is nog niet begonnen.

De regeling van het archief van het kapittel van St. Jan werd met kracht voortgezet. Nadat alle onder de niet beschrevene papieren voorkomende acquitten daaruit gezocht en aan de goede zorgen van den heer Siccama waren toevertrouwd, werd het overblijvende door mij met aandacht onderhanden genomen en alles, wat daarin voor eene zelfstandige beschrijving in aanmerking kwam, uitgezocht en beschreven. Reeds zoodoende werd de aanwezige voorraad zeer belangrijk verminderd. Ten slotte is het residu nogmaals doorgezien, om stukken te ontdekken, behoorende bij reeds beschrevene nommers; ook toen kwam nog veel voor den dag, dat kon worden ingedeeld. De rest, bestaande uit eene hoop papieren van na de middeleeuwen, werd toen uitgezocht en in verschilende rubrieken verdeeld, zoodat het bij voorkomende gelegenheid gemakkelijk zal zijn,

daarin den weg te vinden. De collectie (voor een groot deel bestaande uit papieren betreffende de zoogenaamde Proosdijlanden uit de 2e helft der 18e eeuw en verder betreffende de goederen van het kapittel in de 17e en 18e eeuw) is zeer weinig belangrijk. Eene nauwkeurige sorteering der massa zou maanden arbeids vorderen en zeker weinig belangrijks aan den dag brengen. Het geheel bestaat slechts uit weinige portefeuilles.

Onderwijl gelukte het ook den heer Siccama gereed te komen met de ordening en beschrijving der zeer omvangrijke hoop acquitten van de kapittelrekeningen, die gedeeltelijk losgeraakt waren en die dus, voorzoover dit zonder groote moeite ging, weder bijeengebracht moesten worden. Alle losgeraakte bundels acquitten weder te herstellen, scheen mij, daar de massa losse acquitten ten slotte zeer groot bleek, niet de moeite te zullen beloonen. De overblijvenden zijn dus in pakken van 10 jaren bijeengebracht en vereenigd met het boven aangeduide overschot der losse stukken en daarbij afzonderlijk geborgen.

Eindelijk werden door mij ter hand genomen de aanwinsten, bij verschillende gelegenheden voor het kapittelarchief van St. Jan verkregen, die vooral voor het sterk gedecimeerde archief der proosdij vrij talrijk waren. Nadat deze stukken op nieuw en nauwkeurig beschreven waren, werden de nommers, die nu definitief bleken uit het archief afkomstig te zijn, daarmede weder vereenigd, onder aanteekening van de omstandigheden, waaronder zij in het depôt waren teruggekeerd.

De beschrijvingen der nommers van het kapittelarchief werden ten slotte door mij geordend en het geheel nogmaals herzien. Het spreekt van zelf, dat ook ditmaal, evenals vroeger bij het archief van den Dom, verschillende nommers nog samengesmolten bleken te kunnen worden, hetgeen nog veel arbeid veroorzaakte. De geheele inventaris bevat ten slotte 450 nommers en zal eerlang overgeschreven worden, waarna het archief volgens dezen maatstaf opnieuw geordend en genommerd zal worden. Alleen het kapittelarchief van Oudmunster verkeert thans nog voor de helft in vrij wel ongeordenden toestand. Het zal mij evenwel niet mogelijk zijn, daaraan voorloopig mijne krachten te wijden, daar mijn tijd thans voor geruimen tijd zal ingenomen worden door mijne werkzaamheden aan het Oorkondenboek van het sticht Utrecht, waarmede ik mij ernstig moet gaan bezighouden en waarover ik Uwe Excellentie thans ga berichten.

Ten vorigen jare deelde ik Uwe Excellentie mede, dat dr Brom op 1 Januari 2723 oorkonden had verzameld. In het afgeloopene jaar is de oogst zeer weinig groot geweest: op 1 Januari ll. waren 2824 oorkonden bijeen, zoodat juist 100 stuks zijn verzameld. De omvang van het werk is daarentegen tegengevallen. Terwijl

ik aanvankelijk tegenover Uwe Excellentie althans eene flauwe hoop kon uitspreken, dat het bijeenbrengen der stof voor het oorkondenboek in het jaar 1896 zou afloopen, is dit zelfs in 1897 niet het geval geweest. Maar nu loopt het werk toch op zijn einde. Binnen enkele maanden zullen alle buitenlandsche oorkondenboeken, die wij ons voornamen door te zien, bearbeid zijn. En ook de meeste in Nederlandsche archieven berustende stukken hebben wij reeds naar vermogen opgespoord. Ik correspondeerde te dien einde met mijne ambtgenooten in Friesland, Groningen, Drenthe en Zeeland, waar ik, zooals te verwachten was, weinig ontdekte. Meer moeite gaf het eigenlijke Oversticht, de tegenwoordige provincie Overijssel. Ik wendde mij daartoe om inlichtingen tot mijn ambtgenoot in Overijssel en den voorzitter der Overijsselsche vereeniging, benevens tot de archivarissen van Deventer, Kampen en Zwolle, terwijl ik de zoodoende verkregene inlichtingen nog trachtte aantevullen door het aanvragen van stukken uit het archief van Hasselt en die van de kapittelen van Deventer, Oldenzaal en Steenwijk, waarover ik correspondentie voerde met den bibliothecaris der Leidsche hoogeschool, het gemeentebestuur van Oldenzaal en het kerkbestuur van Steenwijk.

Alleen dus de archieven der provinciën Holland en Gelderland, die beiden in drukke betrekkingen met het Sticht hebben gestaan, blijven te doorzoeken over. Het eerste schijnt, volgens een reeds mondeling met den Algemeenen Rijks-archivaris gehouden overleg, niet veel meer te beloven, hetgeen weinig verbazing wekt, wanneer men overweegt, dat het nieuwe oorkondenboek van Holland loopt tot 1299, zoodat er slechts twee jaren voor ons ter bearbeiding overschieten. Meer zwarigheid zal Gelderland leveren, van waar wij over de jaren 1288 tot 1301 alleen *Nijhoff's Gedenkwaardigheden* bezitten, die geen Geldersch oorkondenboek, doch slechts eene keur der belangrijkste oorkonden bevatten. Bovendien zullen nog enkele stedelijke archieven in de beide provinciën eenig onderzoek vereischen, terwijl het Haagsche Rijks-archief nog verschillende colllectiën schijnt te bergen, die voor eene naoogst wel iets schijnen te beloven. Wij hopen evenwel nog, dat het werk voor 1 Juli 1898 zal kunnen afloopen, als wanneer de bewerking der stof zal kunnen beginnen.

Reeds is een groote stap gedaan om die bewerking te kunnen vergemakkelijken. Door het uitknippen of kopiëeren der vroeger gedrukte oorkonden was reeds een groot deel der verzamelde stof langzamerhand in de portefeuilles van dr. Brom bijeengebracht. De aanwezigheid van dr. Zuidema gaf de gelegenheid dezen voorraad nog belangrijk aan te vullen, daar

hij zich bereid verklaarde, de voor gewone kopiisten moeielijk leesbare oorspronkelijke stukken of afschriften in het Latijn af te schrijven. Van deze gelegenheid werd gaarne gebruik gemaakt, zoodat thans op betrekkelijk geringe exceptiën na alle verzamelde oorkonden reeds in afschrift aanwezig zijn.

Nog eene andere aangelegenheid met betrekking tot het oorkondenboek werd in den loop van het jaar zoo niet definitief geregeld, dan toch eene goede schrede nader aan hare oplossing gebracht. Bij mijne correspondentie met Overijsselsche besturen ontmoette ik wel is waar evenals elders overal een vriendelijk onthaal en nagenoeg overal de bereidwilligste medewerking; maar toch was hier en daar zekere terughouding merkbaar. Gelukkig werd ik door een vriendelijken berichtgever omtrent de reden dezer terughouding tijdig ingelicht. Reeds ten vorigen jare deelde ik aan Uwe Excellentie mede, welke beginselen mij voorkwamen in hoofdzaak de verhouding te moeten beheerschen van mijn Oorkondenboek van het Sticht tot de oorkondenboeken van het Oversticht: het nagenoeg voltooide Oorkondenboek van Groningen en Drenthe en het ontworpene Oorkondenboek van Overijssel. Ik voegde er evenwel bij, dat het, zoolang de stof voor mijn oorkondenboek nòg niet geheel bijeen was, geheel onzeker was, of *voor de periode tot* 1300, die voorloopig alleen in aanmerking kwam, de uitgave van een speciaal oorkondenboek voor Overijssel de moeite zou loonen, zooals inderdaad voor Groningen over deze periode slechts 213 stukken zijn bijeengebracht, waarvan zeer vele nog zonder twijfel ook binnen de voor mijn oorkondenboek gestelde grenzen vallen. Met het oog op deze onzekerheid had ik, in overleg met mijn ambtgenoot in Overijssel, de beslissing over de wederzijds te trekken grenzen uitgesteld tot na de verzameling van mijn materiaal, als wanneer ik hoopte daarover eene bespreking te houden met het bestuur der Vereeniging voor Overijsselsch recht en geschiedenis, dat zich indertijd met de voorbereiding van een Overijsselsch oorkondenboek heeft beziggehouden. Nu evenwel het door mij gewenschte tijdstip zich zooveel langer liet wachten dan ik aanvankelijk gemeend had, scheen het den belangstellenden in Overijssel wenschelijk, dat dit onderhoud voorafging. Men wenschte vooraf te weten, of er kans was om tot eenstemmigheid te komen, voordat men toegang verleende tot de verzamelingen in de provincie en de gelegenheid gaf, daaruit te putten ten behoeve eener aan de provinciale belangen vreemde onderneming.

Zoodra mij het bestaan dezer opvatting gebleken was, heb ik aanstonds mijn gedragslijn in overeenstemming daarmede veranderd; immers ik wilde de kans wagen, wellicht vruchteloos

werk te verrichten, liever dan om door het gebrek aan medewerking mijn hoofddoel, de bewerking van een oorkondenboek van het Nedersticht, te benadeelen. En zoo had ik dan het voorrecht op 4 December 1897 te Zwolle eene conferentie te houden met drie gecommitteerden der Overijsselsche vereeniging, de heeren Mrs. Nanninga Uitterdijk en Van Hasselt en dr. De Hullu.

Het resultaat der besprekingen was zeer bevredigend. Ik stelde in het licht, dat m. i. in het oorkondenboek van het Sticht moeten opgenomen worden: 1°. alle stukken, die het Sticht in het algemeen betreffen; 2°. alle charters, uitgegaan van de bisschoppen en aan hen gericht; 3°. alle stukken, die betrekking hebben op het Nedersticht in het bijzonder of op daar gelegene plaatsen en daar gevestigde personen. Tot de beide oorkondenboeken van het Oversticht (die van Overijssel en van Groningen—Drenthe) daarentegen schenen te moeten behooren alle stukken, alleen betrekking hebbende op het Oversticht of op de daartoe behoorende plaatsen en personen. De vermelding der sub 2°. genoemde rubriek gaf aanvankelijk eenig bezwaar: men meende in een oorkondenboek voor Overijssel niet te kunnen missen b. v. een privilegiebrief van een bisschop voor eene Overijsselsche stad. Ik gaf dit volkomen toe, doch hield er streng aan vast, dat mijn oorkondenboek alle bekende charters der bisschoppen moest bevatten, hetgeen bepaald noodig scheen, wilde men de positie en de gedragslijn dezer vorsten, waarop het in de eerste plaats aankwam, goed begrijpen. Doch er scheen mij niet het geringste bezwaar te bestaan tegen een herdruk der aldus door mij geannexeerde stukken in het Overijsselsche oorkondenboek. Aldus is dan ook besloten. Met het oog op deze laatste afspraak, die voor beide partijen zeer bezwarend zou kunnen worden, zoodra (sedert het laatst der 13e eeuw) de oorkonden der bisschoppen zeer talrijk worden, bepaalden wij, dat de thans behandelde overeenkomst over de onderlinge verhouding der oorkondenboeken van Utrecht en Overijssel slechts zou betrekking hebben op de eerste afdeeling, loopende tot 1301. Over de behandeling der latere periode, van wier bewerking op dit oogenblik nog niet ernstig sprake is, zou men later kunnen overeenkomen. In het algemeen bepaalden wij nog, dat het drukken van stukken door eene partij nooit de bevoegdheid der andere om die stukken te herdrukken zou kunnen prejudiciëeren: over en weder toch zouden wij niet gedwongen willen zijn iets weg te laten, dat ons voor ons doel van belang scheen (b. v. oorkonden betreffende Overijsselsche goederen, behoorende aan Utrechtsche kapittelen).

Gelukte het om op dezen voet eene overeenkomst te treffen, dan verklaarde ik mij bereid, alle reeds verzamelde opgaven van speciaal Overijsselsche oorkonden aan het Overijsselsche genootschap af te staan, evenals de reeds bijeengebrachte afschriften daarvan. Verdere kopieën van speciaal Overijsselsche oorkonden zouden evenwel hier niet meer vervaardigd worden.

Ik maakte evenwel bij dit aanbod twee reserves: 1°. Mocht het blijken, dat de zuiver Overijsselsche oorkonden vóór 1301 zóó weinig talrijk waren, dat de uitgave daarvan als afzonderlijk werk niet de moeite waard scheen, dan verklaarde ik liever volledigheidshalve alle stukken betreffende het Oversticht tot 1301 in mijn oorkondenboek te willen opnemen, het aan de Overijsselsche vereeniging overlatende, dit kleine bundeltje te herdrukken, zoodra men daar gereed was met de voorbereiding van het vervolg van het oorkondenboek na 1301. 2°. Alleen dan verklaarde ik mij bereid om het door mij reeds verzamelde materiaal aan de Overijsselsche vereeniging af te staan, wanneer deze ook dadelijk met de bewerking daarvan een aanvang maakte, zoodat ik verzekerd kon zijn, dat beide oorkondenboeken nagenoeg gelijktijdig zouden verschijnen, en dus de historicus, die den inhoud *van beiden* in onderling verband wenschte te bestudeeren, verzekerd zou zijn de stukken, die hij behoefde, aanstonds in het Overijsselsche oorkondenboek te kunnen vinden, en dus niets zou missen door mijnen afstand.

De Overijsselsche heeren beloofden daarentegen, ingeval de overeenkomst tot stand kwam, hunne reeds verzamelde aanteekeningen te mijner beschikking te zullen stellen en pogingen tot het opsporen van overal in Overijssel verspreide en verborgene stukken met warmte te zullen steunen.

Over en weder beloofden wij van het dus tusschen ons besprokene rapport te zullen maken aan het besuur onzer vereenigingen en aan de met de bewerking belaste of te belasten heeren, om daarna eene definitieve overeenkomst te kunnen sluiten. De eindbeslissing zie ik derhalve nog te gemoet, maar nu eenstemmigheid tusschen de wederzijdsche gecommitteerden is verkregen, heb ik goeden moed op het tot standkomen der zaak.

V. *In druk uitgegevene bescheiden, behoorende tot het archief.*

De belangrijkste uitgaaf van stukken uit het depôt was zeker de in het 2e deel van mr. Fruin's *Rechtsbronnen der steden van het Nedersticht* opgenomene uitgave der rechtsboeken van Wijk bij Duurstede en Montfoort, waarvan het eerste, het zéér omvangrijke recht van Wijk bij Duurstede, bijna geheel ontleend

is aan ongedrukte bronnen uit mijn depôt. In de uitgave zijn opgenomen het geheele Poortboek van Wijk, waarvan mijne verzamelingen voor eenige jaren het origineele handschrift verkregen, — verder een ander rechtsboek der stad, berustende onder de handschriften van dr. C. Booth, — de nog ongedrukte ordonnantie van 1598, berustende in de rechterlijke archieven, — en verder eenigè verspreide ordonnantiën, usantiën en vonnissen, meerendeels ook ontleend aan stukken in mijn archief. Onder de bijna geheel ongedrukte rechten van Montfoort komen mede enkele stukken voor, die aan bescheiden van mijn archief ontleend zijn. Het geheele deel, hoewel nog niet verzonden, is reeds in het vorige jaar afgedrukt. — Niet minder belangrijk was eene andere uitgave: de afdruk van de acta der Utrechtsche synoden tot 1619 in de reeds bekende verzameling der heeren Reitsma en Van Veen. Ook deze uitgave is nagenoeg uitsluitend bewerkt volgens handschriften van mijn depôt. — Eene derde belangrijke uitgave verdient hier vermelding. hoewel het uitgegevene handschrift niet tot het Rijks-archief behoort. De heer I. M. J. Hoog te Terwolde zond in het licht de origineele stukken van het proces van den martelaar Angelus Merula naar het oorspronkelijke handschrift, berustende onder de hier gedeponeerde stukken der Oud R. C. Clererij. Ik verheug mij, dat deze uitgave heeft plaats gehad; zoodoende is althans voor zooveel mogelijk het bezwaar weggenomen, dat Moll bij het schrijven zijner biographie van Merula deze hoogst belangrijke stukken niet heeft gebruikt, wier aanwezigheid in het destijds geheel ongeordende archief der Clerezij hij niet kon vermoeden, hoewel hij met den toenmaligen bewaarder zeer bevriend was.

Verschillende stukken van kleineren omvang werden in andere publicatiën gedrukt. Bepaaldelijk heb ik hierbij het oog op het oorkondenboek van Groningen, waarvoor voortdurend oorkonden uit mijn archief tijdelijk te Groningen berustten, — en op eene merkwaardige publicatie, door dr. G. Brom onlangs geplaatst in het Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht. Dr. Brom bracht daarin uit de formulierboeken van bisschop Frederik van Blankenheim, die hij voor het oorkondenboek had doorgezien, eene geheele collectie zeer belangrijke stukken over de kerkelijke toestanden in het Sticht te voorschijn, die niemand in dezen vergeten hoek tot nog toe gezocht had. — Eene andere publicatie van dr. Brom in hetzelfde deel van het Archief, ontleend aan den uit Cheltenham verkregen Rappellarius der St. Paulus-abdij, betrof de betrekking dier abdij tot de Bursfeldsche congregatie. — Ik zelf plaatste in hetzelfde deel van het Archief eenige stukken over den valschen wijbisschop Jacob van Gulik, door mij gevonden in het archief van den Dom, — terwijl ik

in de laatste aflevering der Verslagen en mededeelingen der vereeniging voor de uitgave van rechtsbronnen publiceerde een kort landrecht van de Proosdij van St. Jan van 1396, alsmede eene aanteekening over het recht der keurmedigen in Gooiland, beide stukken ontleend aan het archief van het kapittel van St. Jan.

VI. *Opgave der aanwinsten, door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en opgave der verliezen, zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

De door mijn depôt ditmaal verkregene aanwinsten waren noch talrijk noch bijzonder belangrijk. Bovenaan staat echter zonder twijfel het sedert 1625 geheel volledige archief van de leenkamer der ridderhofstad Ruwiel, geschonken door den eigenaar, den heer J. E. N. baron Sirtema van Grovestins. Voor eenige jaren, toen ik mij met de leenkamers in het bijzonder bezighield, had ik ook aan de toenmalige eigenaresse van Ruwiel een schrijven gericht, waarbij ik om inlichtingen over het nog bestaan der oude leenregisters verzocht. Het antwoord luidde, dat onder de papieren der ridderhofstad geene leenregisters zich bevonden. Ik meende derhalve, dat de stukken reeds lang vernietigd waren, toen zeer toevallig een bezoeker van het archief mij mededeelde, dat integendeel na het overlijden der eigenares in het vorige jaar de zeer volledige serie leenregisters op een afgelegene zolder van het huis was teruggevonden; de boeken waren destijds verzonden naar den tegenwoordigen eigenaar van Ruwiel. Aanstonds wendde ik mij tot den heer Sirtema van Grovestins met een uitvoerig schrijven, waarin ik hem uiteenzette, dat het rijk op deze stukken als een onderdeel der rechterlijke archieven aanspraak meende te mogen maken, en hem tevens de geschiedenis der stukken en hunne vroegere en tegenwoordige bestemming aanwees. Op het aangenaamst werd ik reeds den volgenden dag verrast door een vriendelijk schrijven van den heer Sirtema van Grovestius, waarbij hij mij zonder eenig bezwaar de stukken voor mijn archief toezond. Minder gelukkig slaagde eene dergelijke poging bij den eigenaar der ridderhofstad Rijnauwen. Ik ontving een beleefd antwoord, doch van het bestaan van de leenregisters dezer ridderhofstad was niets bekend.

Door schenking van den heer D'Aumale baron van Hardenbroek werd mijn archief ook ditmaal vermeerderd, en wel door de toezending van tal van charters. Ik stel mij voor, over deze zaak in eene volgende afdeeling van dit verslag eenige

bijzonderheden te geven; hier kan ik volstaan met de mededeeling, dat onder de ditmaal aan mijn depôt geschonkene stukken geene van bijzonder belang werden aangetroffen.

Minder volumineus waren twee andere schenkingen, aan mijn archief gedaan door de heeren Jhr. Mr. J. H. Hora Siccama te 's Gravenhage en Mr. J. H. C. Cazius te 's Hertogenbosch. De eerste zond mij eene verzameling brieven, door de Staten van Utrecht in de 18e eeuw gericht aan hunne gedeputeerden ter Generaliteit, vermoedelijk afkomstig van de familie Van Reede; de tweede vertrouwde mij toe eene volumineuse collectie charters en andere bescheiden meestal uit de 18e eeuw, waarmede ik na onderzoek naar welgevallen mocht handelen. Het bleek mij evenwel alras, dat de groote meerderheid der stukken geene waarde had, en terwijl ik dus, volgens bekomen verlof, enkele stukken toezond aan de gemeenten Utrecht, Zeist en Driebergen en aan graaf Th. De Renesse te Bilsen, adviseerde ik om de rest te vernietigen, hetwelk geschied is. Voor mijn eigen depôt kon ik behouden de belangrijkste stukken: een paar rekeningen over de Duitsche Orde van 1844 en over hare vicariën d.d. 1828—1832, — met een afschrift van eene kroniek der Duitsche orde, — benevens eenige stukken van minder belang.

Op eene auctie te Amsterdam kocht ik voor enkele guldens zekerheidshalve een afschrift van een deel der hier berustende Montfoortsche leenregisters. — Eene poging tot aankoop van een afschrift van het in het kapittel-archief ontbrekende overluidingsregister van den Dom, van welks bestaan ik toevallig kennis kreeg, mislukte; de kans is evenwel, naar mij werd medegedeeld, niet uitgesloten, dat dit later nog gelukken zal.

Tegenover deze aanwinsten staat een enkel zeer onbeduidend verlies. Op mijn verzoek werd ik door Uwe Excellentie gemachtigd tot afgifte aan het gemeentebestuur van Uithoorn van een huwelijksregister van de kerk van Thamen over 1627—1635, — een fragment, door mij ontdekt bij de regeling van het archief der proosdij van St. Jan.

De mogelijkheid bestaat, dat deze afgifte zal gevolgd worden door een tweede gewichtiger verlies. In de laatste dagen van het jaar verzocht de Algemeene Rijksarchivaris mij om terugzending van een charter van 1413 betreffende Friesland, blijkbaar afkomstig uit het bisschoppelijke archief, doch waarvoor ik bij de overneming der bisschoppelijke charters in 1894 een reçu bleek geteekend te hebben. Ik heb aanstonds een onderzoek omtrent deze zaak ingesteld; doch het is mij nog niet mogen gelukken ze voldoende op te helderen, te minder daar het stuk bleek voor te komen op de lijst der door mij indertijd

van het Algemeene Rijksarchief aangevraagde bisschoppelijke charters.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het hoofdarchief der provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandschen archieven.*

Ditmaal kan deze rubriek bij uitzondering uiterst belangrijk zijn. In het afgeloopene jaar toch zijn honderden oorkonden voor het oorkondenboek van het Sticht afgeschreven en in de portefeuilles van Dr. Brom ingevoegd. Aanvankelijk gold dit de reeds elders gedrukte oorkonden, voorzoover het niet eenvoudiger bleek een exemplaar van het boek aan te koopen, uiteen te knippen en op te plakken. Doch nadat dit werk voltooid was, kwamen er tal van ongedrukte stukken aan de beurt, in de eerste plaats origineelen en stukken in cartularia en handschriften-verzamelingen (van den heer van Hoencoop, van Buchelius en anderen) in mijn depôt, en daarna ook oorkonden uit cartularia in andere archieven. Als regel nam ik aan, dat ik stukken uit andere depôts, die nog niet in afschrift in het materiaal van het oorkondenboek aanwezig waren, dadelijk liet afschrijven, terwijl de heer Brom en ik zelf *beiden* het afschrift nauwkeurig collationeerden. Het scheen mij dan onnoodig, de stukken later weder opnieuw hierheen te laten overkomen. De klerk van het Rijksarchief. die in het afgeloopene jaar weinig dringende bezigheden had, heeft zich gedurende een groot gedeelte van het jaar met dit kopiëerwerk beziggehouden. Ook Dr. Zuidema, die tijdelijk hier gedetacheerd was, droeg krachtig daartoe bij, voorzoover het Latijnsche origineele stukken betrof, die de klerk niet lezen kon. Ook bezoldigde hulp is nu en dan bij het werk gebruikt. Zoo was ten slotte op het einde van het jaar de overgroote meerderheid der stukken in afschrift hier aanwezig: slecht een paar honderd stukken ontbraken nog, waartoe nog moeten gerekend worden eenige zuiver Overijsselsche stukken, die ik, sedert de overeenkomst met de Overijsselsche vereeniging eerlang scheen getroffen te zullen worden, mij de moeite niet meer zal geven hier te laten overschrijven.

Overigens heb ik onder deze rubriek niets mede te deelen.

VIII. *Opgave der gelden, waarover beschikt kon worden en beschikt is.*

De eenige groote uitgaven, die ik mij moest veroorloven,

waren: 1°. de aanmaak van nieuwe ijzeren kachelplaten op pootjes, daar de kommandant van het brandwezen de vroeger gebruikte niet volkomen veilig achtte; 2°. de vergrooting van de voor eenige jaren in een der bureaux van het gemeente-archief aangebrachte groote kast voor dag- en weekbladen, waarin reeds weder plaatsgebrek was ontstaan; 3°. het aanbrengen van buiten-jalousieën in drie vertrekken, waar de bewoners voortdurend zeer gehinderd werden door de zon; en 4°. de aanmaak van 1000 nieuwe portefeuilles voor losse stukken, waaraan reeds spoedig weder behoefte dreigde te komen.

Aan leges voor afschriften werd door mij ontvangen eene som van 80 cents, die bij den betaalmeester gestort is. Verreweg het grootste bedrag voor afschriften werd gestort bij den klerk, die ze op bestelling in zijn vrijen tijd vervaardigde.

Bij circulaire van 6 Mei 1897 K. W. 1139 werd door Uwe Excellentie tot mijn groot genoegen een einde gemaakt aan de onzekerheid, waarin ik en enkele mijner ambtgenooten verkeerden over de vraag, of het den archivaris geoorloofd is afschriften van stukken, afgegeven op ongezegeld papier, door onderteekening te waarmerken. Uwe Excellentie besliste, dat onderteekende afschriften, zoo die uitdrukkelijk verlangd werden, gegeven zouden worden op gezegeld papier; gewone afschriften op ongezegeld papier zouden alleen voorzien worden van den stempel van het rijksarchief.

IX. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en partikulieren.*

Ditmaal heb ik ook onder deze rubriek aan Uwe Excellentie belangrijke zaken mede te deelen. Het drukst werd mijn archief (uit den aard der zaak) bezocht door den 1[en] Luitenant der infanterie Meyboom, die zich voortdurend bezighield met de bekende krijgsgeschiedkundige nasporingen. Geruimen tijd was ook de heer Jhr. G. G. Calkoen een trouw bezoeker der leeskamer; hij hield zich bezig met een zeer belangrijk onderwerp, de bouwgeschiedenis van onzen Dom, en bestudeerde daartoe alle fabriekrekeningen van het Domkapittel vóór de hervorming. De heer F. A R. A. baron Van Ittersum Jr. deed herhaaldelijk nasporingen naar het oude archief van het door hem beheerde waterschap de Lange Vliet, dat in het archief van het Domkapittel zou berusten, — terwijl de heer J. H. Hofman uit Schalkwijk zich voortdurend blijkt bezig te houden met het nasporen der geschiedenis van verschillende kasteelen en buitenplaatsen in het Sticht. Twee belangrijke onderwerpen werden

ter hand genomen door personen buiten de stad, die zich bij mij vervoegden om hier stukken in te zien en later hun onderzoek in hunne woonplaats voortzetten: de heer L. Schmedding te Katwijk bereidt eene studie voor over bisschop Frederik van Blankenheim, terwijl de heer J. Prinsen J.Lz. te 's Gravenhage, die aanvankelijk het oog had op eene studie over bisschop Philips van Bourgondië, ten slotte diens biograaf Gerard Geldenhauer tot onderwerp zijner nasporingen koos.

Ook ik zelf had mij ten gevalle van verschillende personen in tal van nasporingen te verdiepen, die gedeeltelijk belangrijk mogen heeten. Bovenaan staan de inlichtingen, herhaaldelijk van mij gevraagd door de bewerkers van het oorkondenboek van Groningen. Talrijke oorkonden werden naar Groningen en elders verzonden, ten einde de bewerkers in de gelegenheid te stellen de proeven te corrigeeren, terwijl ik zelf te hunnen behoeve verschillende collaties verrichtte. Het werk schijnt thans ten einde te loopen. Meer tijdroovend waren twee onderzoekingen, door mij verricht op verzoek van den hoofdingenieur van 's Rijks Waterstaat in het 8e district en van het bestuur van het waterschap de Biltsche en Zeister-grift. Het gold in het eerste geval den oorsprong van 's rijks onderhoudsplicht eener schutsluis in de Kerkgracht te Breukelen, in het tweede den omvang der rechten van het waterschapsbestuur in betrekking tot de Biltsche grift. Het gelukte mij beide onderwerpen afdoende toe te lichten door zoowel de geschiedenis van de sluis als die van de grift sedert beider ontstaan in de 17e eeuw mede te deelen. Ook de heer J. A. Van Hengst te 's Gravenhage wendde zich herhaaldelijk tot mij om inlichtingen over de geschiedenis van den Lekdijk-Benedendams, die hij als hoogheemraad uit de bronnen naspoort, — een onderwerp, waarin ik natuurlijk veel belang stel. Beter nog slaagde eene andere zaak. De ingenieur J. C. Ramaer, die zich bezig blijkt te houden met eene geschiedkundige studie betreffende den ouden loop onzer rivieren, verzocht mij om inlichtingen over het ontstaan van de Biesbosch, waarover hij bijzonderheden meende te zullen vinden in de rekeningen der geestelijke provisoren-dekens, waarvan ik vroeger eene enkele uit het begin der 14e eeuw gepubliceerd had. Daar alle overige dergelijke rekeningen echter verloren waren, kon ik hem aanvankelijk niet helpen, maar was zoo gelukkig, hem eene andere, veel rijkere bron te kunnen signaleeren in de lijst der zoogenaamde „reportationes", door alle kerken krachtens aflaatbrief van den elect Jan van Nassau dd. 1288 jaarlijks betaald aan de fabriek van den Dom. Deze lijsten, die tot eenigen tijd na de hervorming geregeld doorloopen, geven een geregeld overzicht van alle in het bisdom bestaande kerken en kapellen; niet

zelden motiveeren zij het ontbreken van bijdragen door de opmerking, dat het dorp overstroomd is, zoodat de heer Ramaer hier eene kostbare leiddraad vond voor de geschiedenis onzer overstroomingen en doorbraken, die hij zeker in de rekeningen der Domfabriek niet had verwacht.

Vele andere verzoeken om inlichtingen van minder belang kwamen natuurlijk in den loop van het jaar bij mij in, die meerendeels op voldoende wijze konden beantwoord worden. Met voldoening vermeld ik, dat de aanvragen over genealogische nasporingen zonder wetenschappelijk doel ditmaal bij uitzondering zeer zeldzaam waren.

Ook in het afgeloopene jaar werd in steeds toenemende mate gebruik gemaakt van de geschonkene gelegenheid, om door verzending van stukken van het eene depôt naar het andere het gebruiken daarvan te vergemakkelijken. De gelegenheid daartoe is thans nòg beter dan vroeger, sedert Uwe Excellentie bij besluit van 1 December 1897 K. W. 2900 heeft goedgevonden te bepalen, dat de rijks-archivarissen voortaan gemachtigd zijn, op hunne eigene verantwoordelijkheid zonder speciale machtiging archiefstukken ten behoeve van derden uitteleenen (tegen ontvangbewijs en voor bepaalden tijd), wanneer deze stukken gedeponeerd worden in rijks-archiefgebouwen, in de bibliotheekgebouwen der drie rijks-universiteiten en der gemeente-universiteit van Amsterdam of in de archieflokalen van Amsterdam, Dordrecht, Gouda, Kampen, Nijmegen en Rotterdam. Van de dus gegevene gelegenheid is in het afgeloopene jaar gebruik gemaakt door verzending van stukken naar de Koninklijke bibliotheek, de rijks-archieven in Groningen, Drenthe en Zeeland en de archieven van Amsterdam, Rotterdam en Leiden, — en zulks ten behoeve van de bewerkers van het Groningsche oorkondenboek, de uitgave van de acta der synoden, de uitgave der stadrechten van Wijk bij Duurstede, Montfoort en andere kleine Stichtsche steden, de bewerking der biographiën van bisschop Frederik van Blankenheim en Gerard Geldenhauer, de uitgaaf der ordonnantiën van de rechtbanken der officialen en andere onderzoekingen van minder belang. Omgekeerd raadpleegden de heeren Mr. C. L. Kooiman, professor M. S. Pols, R. Broersma, J. J. Jansen, Dr. W. Zuidema, J. H. Schouten, professor P. J. Blok, Mr. P. G. H. Dop, Dr. G. W. Kernkamp, Mr. W. Bezemer en W. Van Bemmelen in de leeskamer van mijn bureau stukken, die daartoe overgezonden waren door het Ministerie van Justitie, het Algemeene rijks-archief, de rijks-archieven in Noordbrabant, Groningen en Noordholland, de gemeenten Haarlem, Enkhuizen, Almkerk, Steenbergen, Leiden en Delft. Ook Dr. Brom gebruikte voor het verzamelen van het materiaal

voor het oorkondenboek voortdurend stukken, overgezonden door de rijks-archieven in Zeeland, Friesland en Overijssel, de gemeenten Deventer en Hasselt, het kerkbestuur te Steenwijk en de Universiteitsbibliotheek te Leiden.

Ook de hier gedeponeerde stukken der Oud R. C. Clerezij werden ditmaal betrekkelijk druk geraadpleegd; het register betreffende het proces van Angelus Merula, verschillende stukken betreffende het kapittel van Deventer en een register met stukken betreffende den Haarlemschen bisschop Nicolaas van Nieuwland werden gebruikt door de heeren I. M. J. Hoog te Terwolde, Dr. J. de Hullu te Deventer en professor A. H. L. Hensen te Warmond, en daartoe verzonden naar de Deventersche bibliotheek, het archief van Deventer en de Universiteitsbibliotheek te Leiden. Ten einde de uitgave van het eerste stuk te vergemakkelijken, had Z. D. H. de Aartsbisschop zelfs de goedheid in dit speciale geval te vergunnen, dat in afwijking van den regel de heer Hoog het handschrift tijdelijk zou ontvangen in zijne woning te Terwolde tot het corrigeeren der proeven.

X. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Met de gemeente-archieven in deze provincie hield ik mij in het afgeloopene jaar niet speciaal bezig. Toch valt daarover een en ander mede te deelen. In de laatste vergadering van rijks-archivarissen werd besloten, dat ten einde eene vraag van Uwe Excellentie met betrekking tot den toestand der gemeente-archieven goed te kunnen beantwoorden, iedere rijks-archivaris een overzicht zou geven van hetgene in zijne provincie reeds verricht was voor de ordening en beschrijving der gemeente-archieven. Ik zou mij derhalve tot het ondernemen van dit zeer omvangrijke werk hebben voorbereid, indien niet eene zeer gelukkige omstandigheid mij daarvan was komen ontslaan.

Bij het einde zijner werkzaamheden voor de inventarisatie der gemeente-archieven ten behoeve van Gedeputeerde Staten had Mr. Joosting de gelukkige gedachte gehad, om het voor dit doel door de Provinciale Staten beschikbaar gestelde geld dit jaar (nu niets anders te drukken viel) te gebruiken voor het drukken van een overzicht van hetgene tot nog toe van wege Gedeputeerde Staten te dezer zake was verricht, waaraan zou worden verbonden het afdrukken der daarbij samengestelde inventarissen, voorzoover dit niet reeds vroeger geschied was. Gaandeweg werd het plan uitgebreid, zoodat ook het vroeger van rijkswege in dit opzicht verrichte in dit overzicht eene

plaats zou vinden. Te dien einde [illegible] Mr J[illegible] de op mijn [illegible] berustende verzameling [illegible] in vroegere jaren [illegible] van ministeriële [illegible] Provinciaal bestuur [illegible] Assen ten [illegible]. Zijn werk [illegible] in de [illegible] werd [illegible] bieden zijn werk [illegible] te mijner [illegible] opgedragene [illegible] aanbod te [illegible] zelf wenschte [illegible] vatten [illegible] zelven [illegible] van Mr. [illegible] aan den [illegible] dan [illegible] het werk van Mr. [illegible]

D[illegible] mijn [illegible] van wege [illegible] schrijving [illegible] afge[illegible] aanleiding [illegible] daar [illegible] voor het [illegible] Exce[illegible] W. [illegible]

N[illegible] archief [illegible] in [illegible] mede [illegible] rapporte[illegible] be[illegible] charters [illegible] m[illegible] h[illegible] van [illegible] aan[illegible]

Over [illegible] als d[illegible] was [illegible] De [illegible] tr[illegible] re[illegible]

andere familiën waren uit den aard der zaak fragmentarisch en dus weinig belangrijk Eene uitzondering behoort gemaakt te worden voor het familie-archief der Matenesses, dat in het laatst der 17e eeuw met Florentina Van Matenesse op de familie Van Hardenbroek overging. Bij de eerst verdeelde verzameling losse stukken bevonden zich van dit oude geslacht slechts een paar registers en eene kleine verzameling familiepapieren van weinig belang: het scheen mij dus toen aangewezen, om deze stukken van zuiver genealogisch belang aan te bieden aan het archief van den Hoogen Raad van Adel. Aldus is geschied. Toen het eenige maanden later bleek, dat zich onder de charters tal van oorkonden van dit geslacht bevonden, waaronder zeer oude, historisch niet onbelangrijke, was dientengevolge mijne keus niet meer vrij: de charters moesten natuurlijk geplaatst worden bij de andere overblijfselen van het archief der Matenesses, die thans berustten in het archief van den Hoogen Raad van Adel. Tot mijn leedwezen vernam ik echter, dat de Algemeene rijksarchivaris grooten prijs op het bezit van het familie-archief der Matenesses stelde. Daar destijds over de charters nog niet door den heer van Hardenbroek beschikt was, gaf ik aan den heer Van Riemsdijk in overweging, zelf de vroeger aan den Hoogen Raad van Adel geschonkene, weinig belangrijke stukken voor het Algemeene Rijks-archief op te vragen, als wanneer ik gaarne bereid zou zijn aan den heer Van Hardenbroek voor te stellen, ook de verzameling charters naar dit depôt te dirigeeren. De Algemeene Rijksarchivaris vond evenwel geene aanleiding, om in den aangeduiden geest te handelen, zoodat ten slotte het geheele omvangrijke archief der Matenesses geplaatst is in het archief van den Hoogen Raad van Adel, die trouwens, naar mij uit brieven, zoowel van den Voorzitter als van den Secretaris, bleek, met het bezit daarvan ten hoogste is ingenomen.

Later zond de heer Van Hardenbroek mij nog herhaaldelijk ter verdeeling toe oorkonden, door hem ontdekt bij de steeds voortgaande regeling van zijn huis-archief. Ook deze stukken, die trouwens veel minder belangrijk waren, zond ik nog naar de daarvoor het meest aangewezene plaatsen. Aan zijne herhaalde geschenken verbond de heer Van Hardenbroek twee voorwaarden. De eerste betrof den aan mijn archief afgestanen origineelen schouwbrief van Langbroek, waarvan hij een nauwkeurig afschrift bedong, ter plaatsing in het waterschaps-archief, waar het bestaan van dezen schouwbrief geheel onbekend was. Gewichtiger was de andere voorwaarde. De heer Van Hardenbroek verlangde, dat als erkenning van de aan het Rijk gedane schenkingen, voortaan aan den eigenaar der ambachtsheerlijk-

heid Hardenbroek het recht zou gegeven worden, om kosteloos afschriften te erlangen van stukken, van belang voor zijne rechten, die in de verschillende rijks-archieven bewaard werden. Het duurde geruimen tijd, eer Uwe Excellentie in deze conditie, die inderdaad zeer bezwarend worden kan, toestemde. Doch ten slotte is althans voor mijn archiefdepôt aan den heer Van Hardenbroek en zijne opvolgers het verlangde recht verleend.

De rijksarchivaris in Utrecht,

S. Muller Fz.

HET RIJKS-ARCHIEF IN FRIESLAND.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

De sinds lang gewenschte ontruiming van het oude archief-depôt had in dit jaar plaats. In het begin van de maand April ll. was de inrichting van de voor archief-bewaarplaats bestemde lokalen in het Kanselarij-gebouw gereed; daarna werd met de overbrenging der archieven begonnen, en nog vóór 12 Mei, den dag, waarop de huur van het oude gebouw eindigde, was dit geheel ontruimd. De meeste van de aldaar uitgebroken kasten werden weder opgesteld op een gedeelte van den zolder van de Kanselarij.

In twee van deze kasten werden eenig oud drukwerk, couranten enz. geborgen, die ook in het vorige depôt op den zolder bewaard werden; de overige kasten bleven voorloopig onbezet.

Deze kasten hebben te zamen eene planklengte van ruim 160 meter.

De kasten in de twee benedenlokalen hebben eene planklengte van 1640 meter. Daarvan wordt nu door het archief uit het oude depôt 497 meter en door de rechterlijke archieven en de archieven van het Provinciaal Kerkbestuur en van het Provinciaal College van toezicht ruim 679 meter ingenomen. Te zamen beslaan de archieven derhalve ruim 1176 meter, zoodat, met inbegrip van de kasten op zolder, nog eene bergruimte van ongeveer 600 meter planklengte disponibel is.

De inrichting der kasten, met verlegbare planken, voldoet wel, doch de buitengewone hoogte van 9 en in de muurkasten zelfs van 10 planken is een groot ongerief.

Om eenigszins te gemoet te komen aan de bezwaren, die het gebruik van hooge ladders oplevert, werden eenige vrij zware trappen vervaardigd, ongeveer naar een vroeger in een der Duitsche archieven door mij opgemerkt model.

In een gedeelte der archief lokalen is het licht gewoonlijk slechts gering. De lokalen hebben namelijk alleen aan ééne zijde ramen, en eenige kasten zijn zoodanig geplaatst, dat het licht er slechts gedeeltelijk tusschen door kan vallen. Het aller-

[illegible]

verooorzaken. Bovendien [illegible] verscheidene [illegible] ook voor de bovenverdieping, door dit [illegible] vaak eene bovenmatige warmte, en daar er [illegible] tot ventileeren is, was het verblijf aldaar dikwijls [illegible]. Om hierin te voorzien worden thans de warmwaterbuizen [illegible] deels omkleed, zoodat zij geene of zeer weinig warmte uitstralen.

en van de vaste ramen, boven in het houten beschot, waardoor de kamer van den gang is afgescheiden, worden er twee tuimelbaar gemaakt, zoodat dan op den gang kan worden geventileerd. Wellicht zal op die wijze de lucht in dit vertrek dragelijk worden.

De kelder, waar de verwarmingsketels staan, is, dank zij een vier-dubbel gemetselde vloer en eene beton-storting aan de zijden, geheel water-vrij, hetgeen een groot voordeel is zoowel met het oog op de brandstoffen, die daar bewaard worden, als ook voor de verwarmingsketels.

De archivaris-kamer werd van een nieuw schrijfbureau voorzien; het overige nieuwe meubilair, ook twee muurkasten, ben ik nog wachtende. Daar ik nu in dat vertrek geheel geene berging had voor boekwerken, inventarissen en ander dagelijks gebruikt wordend materiaal, liet ik aldaar twee rekken opslaan, hoofdzakelijk van het hout, dat overgebleven was van de uitgebroken kasten uit het oude archiefdepôt.

Op de verdieping van het hoofdgebouw is de Provinciale Bibliotheek geplaatst. De lokalen aldaar voldoen voor dat doel zeer goed. Er is daar nog eene vrij groote ruimte voor berging van boeken over. Op een gedeelte van den zolder zijn ook voor de Provinciale Bibliotheek kasten opgesteld. Van deze zijn nog slechts enkele met boeken bezet.

De Buma-Bibliotheek is geplaatst op de verdieping boven de concierge-woning. Ook daar is nog veel ruimte disponibel, zoodat, hoewel deze biblotheek vrij snel aangroeit, er vele jaren zullen verloopen, alvorens zich plaatsgebrek zal doen gevoelen.

Het terrein achter het gebouw is geheel omgezet, doch nog niet aangelegd.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Het gebouw is aangesloten aan de gemeentelijke waterleiding, waardoor ook het reservoir op zolder voor de verwarmingsbuizen gevoed wordt.

Er zijn 9 brandkranen, verdeeld over de lokalen, gangen en zolder, ieder met een linnen slang en koperen straalpijp.

Om hetzij binnen het gebouw of ook wel daar buiten over een grooteren afstand van de slangen te kunnen gebruik maken, hetgeen o. a. in geval van brand bij de buren noodig kan zijn, zullen eenige koppelstukken moeten aangeschaft worden. Vóór het gebouw is in de straatleiding een brandkraan, en meerdere zijn er op korten afstand ervan. Binnen het hek vóór de con-

cierge woning is een groote gemetselde regenwaterbak, en een aan de achterzijde van het gebouw; voorts bevindt zich eene gracht „de Tuinen" slechts op geringen afstand van het gebouw, zoodat in het geval, dat bij brand de waterleiding mocht afgesloten zijn, er toch ruimschoots blusschingswater bij de hand is.

De concierge-woning aan de Noordzijde van het gebouw wordt begrensd door een particulier huis, waarin schoenwinkel en werkplaats. Aan de Oost- en Zuidzijde wordt het gebouw niet onmiddelijk begrensd, doch aan de Oostzijde is op een afstand van ruim 3 meter een laag gebouw met plat dak, dat als bergplaats gebruikt wordt, en op een afstand van ruim 2 meter van de Zuider muur is de stichting „Ritske Boelema-gasthuis". Het terrein, achter het gebouw gelegen, kan van de straat af aan de Westzijde en aan de Noordzijde bereikt worden.

De beide extincteurs werden geledigd en opnieuw geladen. De eene werd geplaatst in den gang bij de concierge-woning en de andere in een der archief-lokalen.

Er zijn 65 brandzakken. Deze zijn opgehangen op rekjes, die daartoe aan de achterzijde van de 12 dwarskasten in de archieflokalen zijn aangebracht.

De 40 fleschen met brandbluschmiddel, die in het vorige depôt en op den zolder van het gerechtshof waren, zijn over alle lokalen en den zolder van het gebouw verdeeld.

Op mijn verzoek werd door de stedelijke brandmeesters kennis genomen van de inrichting van het geheele gebouw, en van de daar aanwezige blusch- en reddingsmiddelen.

Kaarten, die bij brand in of bij de Kanselarij toegang geven binnen den alsdan afgezetten kring, werden van het gemeentebestuur verkregen, en waarschuwing in geval van brand werd door de politie toegezegd.

Het gebouw heeft geene bliksemafleiders. Vóóral met het oog op de aanzienlijke hoogte van het gebouw zouden deze toch naar ik meen zeer wenschelijk zijn.

III. *Het personeel.*

De amanuensis, H. Eilers, is, na bijna het geheele jaar lijdende te zijn geweest, op 29 December ll. overleden. Wegens zijn hoogen leeftijd en lijdenden toestand kon hij slechts nu en dan zijne functiën waarnemen, en vóóral was hem dit niet mogelijk bij de overbrenging der archieven. De meeste zijner werkzaamheden moesten daarom gedurende bijna het geheele jaar verricht worden door P. Bosma, die sinds eenigen tijd

reeds als hulp voor schrijf- en ander werk bij het archief werkzaam was.

Bij Koninklijk Besluit van 27 Maart 1897 werd tot concierge-boekbinder-klerk bij het archief benoemd O. Kamstra. Deze hield zich bezig met het inbinden en herstellen van banden en het maken van kartonnen ruggen voor portefeuilles, en voorts met het beplakken met transparent papier van door vocht beschadigde bladen der hypotheekboeken.

IV. *Toestand der archiefverzamelingen.*

De archieven, die in het vorige depôt bewaard werden, hebben aldaar geene merkbare schade geleden.

De losse stukken, tot deze archieven behoorende, zijn alle in portefeuilles geborgen. De banden zijn over het algemeen in goeden staat. Alleen hadden eenige van de origineele resolutieboeken der Staten, vóóral de oudsten, nog al eenige reparatie noodig. De concierge-binder heeft daarin voorzien: verschillende banden werden door hem opnieuw gebonden of hersteld.

In veel slechteren toestand verkeeren de rechterlijke archieven. Het archief van het Gerechtshof is redelijk goed bewaard gebleven; alleen waren verscheidene banden losgegaan; door den concierge-binder werden deze hersteld; maar er zullen nog verscheidene jaren moeten verloopen, eer dat de archieven der nedergerechten in behoorlijken staat zijn. Verreweg de meeste banden van deze archieven zullen opnieuw gebonden moeten worden.

Weder werden van enkele hypotheekboeken de bladen, voor zoover zij door vocht beschadigd zijn, met transparent papier beplakt. Echter doet mij een artikel in de onlangs verschenen aflevering van het „Centralblatt für Bibliothekswesen" aarzelen met deze wijze van behandeling van vervuurde bladen voort te gaan. In dat artikel toch wordt het beplakken sterk afgeraden, wijl de beplakte bladen op den duur bruin of zelfs zwart zouden worden, waardoor het schrift onleesbaar wordt. Een scheikundige, wien ik daarover raadpleegde, achtte het echter zeer onwaarschijnlijk, dat de beplakte bladen, wanneer zij steeds in zulk eene droge atmospheer, als waarin zij nu zijn, bewaard worden, ooit eenige verandering zullen ondergaan.

Voorloopig heb ik echter dit werk doen staken, voorzoover ten minste dat gedeelte der bladen, waar schrift op voorkomt, betreft; totdat ik volkomen zekerheid verkregen zal hebben omtrent de deugdelijkheid dezer behandeling.

Een aantal portefeuilles van het archief van het Provinciaal College van Toezicht werd door den concierge-binder van een kartonnen rug voorzien. Voor dit archief werd een stempel aangeschaft, waarmede de banden en stukken zullen gestempeld worden.

V. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en der inventarisatie van het archief.*

Een groot gedeelte van het jaar werd besteed aan de overbrenging der archieven en bibliotheken, en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden.

De overbrenging der archieven uit het vorig depôt kon zeer geregeld geschieden, vóóral daar alle banden en portefeuilles in den laatsten tijd voorzien waren van etiket met letter der serie en volgnummer van iedere serie. In daartoe vervaardigde draagbakken, naar het nummer geplaatst, werden zij overgebracht en dadelijk in de kasten opgesteld volgens een door mij vooraf gemaakt plan, waardoor zooveel mogelijk latere zeer tijdroovende verplaatsingen en omwerkingen der verzamelingen voorkomen werden.

Vervolgens werd de overbrenging der rechterlijke archieven uit het Gerechtshof voorbereid. Vroeger waren reeds de losse stukken in pakken samengebonden, en deze pakken, evenals de banden, voorzien van een etiket met den naam van de gemeente, waaruit zij afkomstig zijn. Van bijna alle gemeenten stond echter niet alle rechterlijk archief bij elkaar, maar over verschillende afdeelingen van den zolder verdeeld.

Bij hetgeen namelijk vroeger reeds naar het Gerechtshof overgebracht was, kon wegens gebrek aan ruimte gewoonlijk niet geplaatst worden hetgeen ik later nog bij de rechtbanken en in de gemeente-archieven vond. De verschillende afdeelingen van ieder archief werden nu bijeen gezocht. Vervolgens werden eerst het archief van het Hof en daarna de archieven der nedergerechten in alphabetische volgorde naar de namen der grietenijen overgebracht en in de nieuwe bewaarplaats ook in alphabetische volgorde geplaatst; tevens werden daar bij ieder archief de bijbehoorende hypotheekboeken gevoegd, die reeds vroeger door mij overgenomen en in het vorig archiefdepôt geborgen waren. Op deze wijze werden de archieven der verschillende nedergerechten dadelijk zoo geplaatst, dat zij, althans wat de banden betreft, desverlangd gemakkelijk te raadplegen zijn.

De losse stukken van Franeker en Hindeloopen zijn grootendeels

reeds in het vorige archief-depôt geordend. De ordening der stukken van de nedergerechten wordt thans voortgezet.

De processtukken van het Gerechtshof zijn van af 1700 meerendeels nog aanwezig. De oudere civiele en crimineele processtukken zijn in 1811, bij de ontruiming van het Kanselarijgebouw, overgebracht naar den zolder van het tuchthuis. Volgens een rapport van den griffier van de rechtbank alhier van 31 December 1827 waren die processtukken „geabandonneerd en te zoek geraakt."

De thans overgebrachte civiele en crimineele processtukken zijn bijna zonder uitzondering in goeden toestand bewaard gebleven. Ieder proces is in een linnen zak geborgen, en de zakken zijn in groote pakken samen gebonden. Deze pakken werden in chronologische volgorde in de kasten geplaatst, zoodat de stukken zoo noodig kunnen gevonden worden.

De archieven, die nu van den Griffier van het Gerechtshof werden overgenomen, verschaften nog gedurende geruimen tijd werk. Zij waren namelijk vóór de overbrenging op eenen ouden inventaris overgenomen, doch het was mij gebleken, dat in dien inventaris vele misstellingen voorkwamen, zoodat, alvorens een ontvangbewijs kon afgegeven worden, van deze archieven, bestaande uit 2180 banden en ruim 500 pakken, de banden en pakken alle moesten nagegaan worden.

Deze thans overgenomen archieven zijn de volgende:

A. Gerechtshof.

Saxische Ordonnantie. 1 bnd.

Privilegieboeken 1504—1596. 2 bndn.

Placaatboek 1529—1569. 1 bnd.

Journalen 1773—1778. 2 bndn.

Register d. journalen. 1 bnd.

Retroactaboeken. Met een register. 1697—1811. 13 bndn.

Memoriaalboeken 1631—1692, 1713—1811. (N°. 1—5, 7—12.) 11 bndn.

Memorialen der vertrekkamer 1734—1811. 8 bndn.

Origineele buitenlandsche missives 1774—1810. 3 portef. N°. 1—3. (Ontbr. uit N°. 1: n°. 3, 43—45, 55, 57, 58, 88, 98, 99; uit N°. 2: n°. 39).

Registratieboeken der buitenlandsche missives 1731—1811. 5 bndn.

Origineele binnenlandsche missives 1776—1811. 3 portef. N°. 1—3. (Ontbr. uit N°. 1: n°. 40, uit N°. 3: n°. 34.)

Registratieboeken der binnenlandsche missives 1718—1742, 1747—1811. 23 bndn.

Missive- en Resolutieboek 1688—1717. 1 bnd.

Resolutieboeken 1631—1811. 2 bndn.

Alphabetische registers op de resolutiën van het Hof 1631—1761. 2 bndn

Verzameling van Staatsresolutiën, raadsbestellingen, commissiën enz. 1527—1665. 3 bndn.

Besluiten en decreten der Staten en opgevolgde Lands-Besturen, aan het Hof van Friesland ingezonden 1748—1810. 2 bndn. en 4 portef. (Ontbr. uit dl. III n°. 69, 70, 73—76, 82, 94, 95, 97, 98, 100—102, 113, 115).

Commissieboek 1550—1799. 1 bnd.

Annotatieboeken van absente en presente heeren Raden 1778—1786, 1795—1811. 2 bndn.

Register v. formulieren voor appointementen, dictums en sententiën. 1 bnd.

Crimineele rollen 1536—1558, 1587—1597, 1605—1621, 1625—1663, 1670 - 1811. 25 bndn.

Crimineele sententieboeken 1516—1811. 44 bndn.

Extract Crimineel-sententieboek 1806—1811. 1 bnd.

Compositiën en provisioneele condemnatiën 1606—1811. 2 bndn.

Register van condemnatiën. 1723—1756. 1 bnd.

Crimineele processtukken 1700—1702, 1704—1715, 1717—1726, 1728--1775, 1777—1811.

Eenige processtukken en informatiën betrekkelijk het Crimen Nefandum. 1 pak.

Eerste registratieboek d. brieven von abolitie en gratie 1770—1807. 1 bnd.

Recesboeken 1715—1806. 2 bndn.

Civiele rollen 1760—1816. 51 bndn.

Quaclappen 1527—1591, 1600—1610, 1612—1620, 1765—1811. 33 bndn.

Civiele sententieboeken 1527—1529, 14 Mrt. 1536—1539, 1598, 1603—1604, 1611—1612, 1614—1615, 1618, 1620—1627, 1629—1716, 1718—1811. 199 bndn.

Indices op de civiele sententieboeken 1591—1811. 8 bndn.

Eenige rekesten. 1 pak

Civiele processtukken 1700—1810.

Rapporten van deskundigen. 23 stks.

Recipisboeken 1763—1810. 3 bndn.

Registratieboeken van koopbrieven van vastigheden 1798—1808. 5 bndn.

Decreet- of registratieboeken der decretale verkoopingen vòor den Hove van Friesland 1539—1579, 1584—1589, 1605—1607, 1612—1614, 1632—1746, 1755—1761, 1772—1811. 43 bndn.

Consenten 1795—1811. 1 pak.

Acten van prodigaliteit en scheiding 1757—1776, 1778, 1793—1804, 1807

Autorisatieboeken 1626—1655, 1683—1711, 1769—1811. 6 bndn.

Matricula Advocatorum, Notarium en der Landmeters en Wijnroeiers 1577—1811. 1 bnd.

Registratieboeken van Fideicommissaire testamenten, met besognes 1606—1802. 7 bndn. (n°. 3—9.)

Id. Id. zonder besognes 1654—1810. 12 bndn.

Generale index op bovengenoemde registratieboeken met en zonder besognes. 1 bnd.

Registratieboek van geïnterineerde octrooijen 1740—1804. 1 bnd.

Beneficiaalboeken van Oostergo, Westergo en Zevenwouden. 3 bndn.

Copie-request van S. H. van Idsinga betreff. het Christophorileen 1773. 1 bnd.

Copie-testament van Mr. G. Riemersma 1770. 1 bnd.

Civiele stukken en papieren der heeren Commissarissen, Raden van het Hof van Friesland, gedeeltelijk met inventarissen In pakken.

Afzonderlijke inventarissen. 36 stuks.

Annotatie van eenige oude boeken, papieren enz. van 's Hofs archief. 1 cahier.

B. Nedergerechten.

Achtkarspelen.

Recesboeken 1590—1595, 1598—1602, 1606—1806. 25 bndn

Pleidooiboek 1602—1610. 1 bnd.

Sententieboeken 1604—1811. 6 bndn.

Taxatieboek 1659—1811. 1 bnd.

Informatieboeken 1802—1811. 2 bndn.

Proclamatieboeken 1600—1780. 22 bndn.

Inventarisatieboek 1658—1669. 1 bnd.

Weesboeken 1729—1801, 1803—1810. 3 bndn.

Autorisatieboek 1651—1762. 1 bnd.

Ameland.

Recesboeken 1780—1798, 1801—1810. 3 bndn.

Proclamatieboeken 1783—1810. 2 bndn.

Protocolboeken 1803—1811. 2 bndn.

Hypotheekboeken 1769—1811. 2 bndn.

Weesboek 1760—1805. 1 bnd.

Barradeel.

Recesboeken 1609—1706, 1711—1785. 10 bndn.

Contumacieboeken 1638–1706. 2 bndn.

Sententieboeken 1611—1617, 1673—1794. 3 bndn.

Consignatieboek 1605—1708. 1 bnd.

Proclamatieboeken 1600—1811 (In bnd. 1701—1711 ommez. recesboek 1701—1711). 24 bndn.

Protocolboeken 1762—1810. 12 bndn.

Weesboeken 1651—1778. 12 bndn.

Autorisatieboeken 1644—1782. 2 bndn.

Collateraalboek 1716—1776. 1 bnd.

Processtukken. 24 pakken.

Bildt.

Recesboeken 1591—1594, 1606—1619, 1624—1689, 1705—1806. 17 bndn.

Sententieboeken 1635—1810. 4 bndn.

Proclamatieboeken 1669—1730, 1747—1806. 8 bndn.

Protocolboeken 1762—1810. 9 bndn.

Hypotheekboeken 1622—1633, 1650—1655, 1684—1702. 3 bndn.

Inventarisatieboeken 1764—1789, 1794—1811. 2 bndn.

Weesboeken 1642—1684, 1692—1732, 1736—1807 (n°. 1—12, 14—28, 30—38). 36 bndn.

Weesrekeningboeken 1749—1763, 1777—1780. 3 bndn.

Autorisatieboeken 1606—1810. 5 bndn.

Dantumadeel.

Recesboeken 1605—1614, 1633—1661, 1679—1781, 1800—1811. 17 bndn.

Contumacieboeken 1625—1699. 3 bndn.

Sententieboeken 1595—1606, 1635—1641, 1651—1811. 8 bndn.

Crimineel informatieboek 1803—1811. 1 bnd.

Proclamatieboeken 1597—1630, 1650—1811. 20 bndn.

Protocolboeken 1738—1811 (n°. 1, 2, 4, 5, 6A, 6B, 7—16). 22 bndn.

Inventarisatieboeken 1610—1640, 1643—1739, 1785—1787. 20 bndn.

Weesrekeningboeken 1628—1637, 1657—1772, 1774—1806. 12 bndn.

Autorisatieboeken 1738—1811. 3 bndn.

Dokkum.

Recesboeken 1574—1581, 1586—1590, 1599—1799, 1806—1811. 30 bndn.

Pleidooiboeken 1593—1628, 1631—1644. 4 bndn.

Intenditboeken 1632—1811. 2 bndn.

Contumacieboeken 1590—1713. 9 bndn.

Sententieboeken 1571—1810. 18 bndn.

Verzameling acten en sententiën 1729—1809. 1 bnd.

Taxatieboeken 1632—1811. 4 bndn.

Boek v. roepingen 1612—1705. 1 bnd.

Crimineele informatieboeken 1802—1811. 3 bndn.

Preferentieboeken 1632—1696. 3 bndn.

Proclamatieboeken 1582—1592, 1603—1811. 12 bndn.

Register v. verkoopingen v. vast goed 1588—1592 (Or. koopbr. en condit. v. verk.) 1 bnd.

Protocolboeken 1603—1808. (N°. 1—14). 14 bndn.

Inventarisatieboeken 1581—1582, 1596—1717, 1723—1808. 48 bndn.

Weesrekeningboeken 1605—1788, 1791—1811. 31 bndn.

Autorisatieboeken 1616—1638, 1667—1810. 4 bndn.

Ingekomen missives v. d. Procureur-Generaal v. Friesland 1803—1810. 1 bnd.

Ingekomen missives van het Hof van Friesland 1726—1809. 7 bndn.

Ingekomen stukken van het Departementaal Bestuur en van den Landdrost 1806—1809. 4 bndn.

Ferwerderadeel.

Reces- en Proclamatieboeken 1670—1691, 1699—1788. (In bnd. 1743—1769 ontbr. blz. 5—214). 11 bndn.

Recesboeken 1783—1811. 6 bndn.

Taxatieboek 1671—1811. 1 bnd.

Interlocutoir sententieboek 1679—1811. 1 bnd.

Definitief sententieboek 1703—1810. 1 bnd.

Informatieboeken 1736—1810. 10 bndn.

Proclamatieboeken 1742—1763, 1788—1811. 8 bndn.

Decreetboek 1736—1796. 1 bnd.

Inventarisatieboeken 1686—1742, 1747—1762, 1773—1802. 11 bndn.

Weesrekeningboeken 1698—1730, 1766—1784, 1791—1807. 10 bndn.

Autorisatieboeken 1702—1811. 2 bndn.

Collateraalboeken 1718—1807. 2 bndn.

Notulenboeken 1806—1809. 4 bndn.

Franeker.

Recesboeken 1602—1616, 1619—1629, 1677—1811. 15 bndn.

Schriftuurrollen 1712—1790. (In de 3 eerste bndn. ook aanteeken. v. gelichte processen). 6 bndn.

Accusacieboeken 1764—1811. 2 bndn.

Contumatieboeken 1642—1763. 4 bndn.

Sententieboeken 1636—1811. 6 bndn.

Informatieboeken 1708 - 1811. 4 bndn.

Crimineel sententieboek 1669—1759. 1 bnd.

Preferentieboeken 1627—1678, 1682—1753. 2 bndn.

Consignatieboeken 1632—1804. 2 bndn.

Proclamatieboeken 1608—1811. 18 bndn.

Protocolboeken 1651—1811. 25 bndn.

Decreetboeken 1602—1798. 6 bndn.

Weesboeken 1664—1810. 26 bndn.

Autorisatieboeken 1645—1811. 4 bndn.

Autorisatien 1808—1811. 1 pak.

Processtukken. 16 pakken.

Adviezen. 2 pakken.

Franekeradeel.

Proclamatie-, Reces-, Sententie- en Contumatieboeken 1544—1569. 2 bndn.

Recesboeken 1569—1578, 1588—1806. 12 bndn.

Reces- en Proclamatieboek (Reces 1580—1588, Procl. 1580—1584.) 1 bnd.

Procuratieboek d. advocaten 1627—1661. 1 bnd.

Schriftuurrollen 1738—1805. 2 bndn.

Contumacieboeken 1588—1743. 3 bndn.

Sententieboeken 1621—1805. 3 bndn.

Consignatieboeken 1632—1650, 1662—1685. 2 bndn.

Preferentieboek 1620—1711. 1 bnd.

Proclamatieboeken 1588—1811. 9 bndn.

Decreetboek 1619—1794. 1 bnd.

Inventarisatieboeken 1620—1672, 1686—1704. 5 bndn.

Weesboeken 1573—1633. 7 bndn.

Weesrekeningboeken 1633—1773. 11 bndn.

Wees-, Inventaris- en Rekeningboek 1774—1810. 1 bnd.

Wees-scheidingboeken 1632—1703, 1697—1760. 4 bndn.

Autorisatieboek 1626—1695. 1 bnd.

Registratieboeken van hypotheken en andere acten ingev. a. 64 op het recht v. kl. zegel v. 28 Nov. 1805, 1806—1811. 2 bndn.

Harlingen.

Recesboeken 1633—1637, 1676—1743, 1752—1811. 29 bndn.

Schriftuur- en Contumacierollen 1613—1618, 1620—1623, 1625—1647, 1655—1721, 1732—1742, 1791—1809. 22 bndn.

Sententie- en Taxatieboeken 1575—1581, 1611—1810. 20 bndn.

Consignatieboeken 1614—1757. 7 bndn.

Informatieboeken 1724—1811. 11 bndn.

Excesboeken 1613—1795. 2 bndn.

Proclamatieboeken 1597—1606 (Hierin ook huwelijksproclam.), 1611—1811. 42 bndn.

Register van decretale en andere verkoopingen 1733—1798. 1 bnd.

Inventarisatieboeken 1589—1593, 1600—1604, 1608—1610, 1617, 1623, 1637—1727. 33 bndn.

Weesboeken 1574—1615, 1622—1638, 1640—1810. 64 bndn.

Register van bezegeling 1727—1811. 1 bnd.

Autorisatieboeken 1654—1811 (In den bnd. 1714—1741: Huwel. procl. 1690—1698). 10 bndn.

Collateraalboeken 1716—1806. 2 bndn.

Missiveboeken 1776—1811. 4 bndn.

Hennaarderadeel.

Proclamatie- Reces- en Sententieboeken 1527—1548, 1560—1564, 1568—1595. 7 bndn.

Proclamatie- en Recesboeken 1595—1643, 1660—1682 (procl.) en 1660—1676 (reces). 5 bndn.

Recesboeken 1676—1806. 6 bndn.

Sententieboeken 1594—1805. 7 bndn.

Consignatieboek 1636—1702. 1 bnd.

Proclamatieboeken 1682—1811. 8 bndn.

Protocolboek 1803—1811. 1 bnd.

Inventarisatieboek 1551—1565. 1 bnd.

Weesboeken 1592—1594, 1597—1627, 1631—1655. 9 bndn.

Weesrekeningboeken 1746—1812. 6 bndn.

Autorisatieboek 1656—1811. 1 bnd.

Kollumerland en Nieuwkruisland.

Recesboeken 1548—1552, 1586—1806. 23 bndn.

Pleidooiboeken 1584—1 91, 1601—1668. 5 bndn.

Contumacieboek 1687—1717. 1 bnd.

Sententieboeken 1563—1566, 1571—1577, 1595—1606, 1615—1639, 1653—1806. 10 bndn.

Taxatieboeken 1597—1805. 6 bndn.

Crimineele informatieboeken 1802—1810. 2 bndn.

Registratieboek van koopbrieven van renten op redemtie 1555—1604. 1 bnd.

Decreetboeken 1609—1699, 1725—1809. 2 bndn

Weesboeken 1549—1560, 1595—1625, 1628—1810. 43 bndn.

Leeuwarderadeel.

Recesboeken 1535—1545, 1560—1563, 1566—1587, 1590—1647, 1654—1669, 1683—1798, 1806—1811. 32 bndn.

Pleidooiboeken 1634—1654, 1667—1737, 1773—1781, 1785—1803. 10 bndn.

Sententieboeken 1564—1810. 10 bndn.

Taxatieboeken 1630—1809. 2 bndn.

Crimineele informatieboeken 1767—1811. 8 bndn.

Proclamatieboeken 1613—1721 (Hierin ook huwel. proclam.), 1721—1764, 1771—1811. 23 bndn.

Decreetboek 1743—1805. 1 bnd.

Groot-consentboek 1642. 1 bnd.

Inventarisatieboeken 1569—1590, 1616—1770, 1789—1809 (n°. 1—38 en 1 zond. n°) 39 bndn

Register op de inventarisatieboeken 1588—1650. 1 bnd.

Weesboeken 1566—1567, 1590—1808. 26 bndn.

Autorisatieboeken 1626—1811. 5 bndn.

Collaterale registratieboeken 1716—1795, 1797—1805. 4 bndn.

Register v. ingekomen missives 1767—1787. 1 bnd.

Register v. uitgegane missives 1773—1775. 1 bnd.

Menaldumadeel.

Reces-Sent.- en Proclamatieboeken 1586—1594, 1596—1603, 1614—1617. 6 bndn.

Reces- en Sententieboeken 1617—1632. 4 bndn.

Reces- en Proclamatieboeken 1631—1637 (procl. 1628—1637), 1637—1683, 1697—1711, 1718—1725, 1739—1760. 13 bndn.

Recesboeken 1683—1694, 1760—1811. 9 bndn.

Pleidooiboek 1753—1794. 1 bnd.

Sententieboeken 1633—1806. 6 bndn

Proclamatieboeken 1545—1554 (Hierin ook verkoop v. renten m. recht v. wederinkoop 1545—1554, en reces 1551), 1683—1691, 1760—1784, 1799—1811. 8 bndn.

Protocolboeken 1708—1721, 1734—1811 (n°. 1, 3—13) 12 bndn.

Weesboeken 1599—1695, 1703—1810. 52 bndn.

Autorisatieboeken 1765—1809. 2 bndn.

Oostdongeradeel.

Recesboeken 1722—1753, 1760—1767, 1776—1794, 1806—1808, 1811. 10 bndn.

Sententieboek 1667—1731. 1 bnd.

Taxatieboek 1676—1757. 1 bnd.

Consignatieboek 1677—1705. 1 bnd.

Crimineele informatieboeken 1768—1794. 2 bndn.

Proclamatieboeken 1606—1759, 1769—1802 (n°. 2—12 en 14—17). 15 bndn.

Protocolboeken 1737—1753, 1771—1785, 1790—1802. 8 bndn.

Decreetboek 1667—1798. 1 bnd.

Inventarisatieboeken 1720—1784 4 bndn.

Weesrekeningboeken 1704—1713, 1719—1750, 1763—1771, 1774—1777, 1781—1790. 6 bndn.

Autorisatieboeken 1656—1788. 2 bndn.

Schiermonnikoog.

Recesboek 1797—1806 1 bnd.

Tietjerksteradeel.

Reces- en Proclamatieboek (Reces 1613—1618, Verkoop-procl. 1616—1618, Huw.-procl. 1616—1618.) 1 bnd.

Recesboeken 1697—1709, 1723—1811. 11 bndn.

Register bevattende: Pleidooien, interlocutoire en definitieve sententiën, en decreten 1618—1625. 1 bnd.

Pleidooi- en vrijwillig condemnatieboeken 1757—1787. 2 bndn.

Interlocutoir sententieboek 1625—1631. 1 bnd.

Sententieboeken 1720—1811. 2 bndn.

Crimineele informatieboeken 1736—1811. 5 bndn.

Proclamatieboeken 1672—1682, 1687—1811. 27 bndn.

Register op Hypotheekboeken. 1 bnd.

Weesboeken 1613—1618, 1644—1652, 1661—1664, 1679—1684, 1691—1703, 1708—1806. 21 bndn.

Autorisatieboek 1747—1810. 1 bnd.

Westdongeradeel.

Reces- en Proclamatieboeken 1730—1767, 1774—1791. 6 bndn.

Recesboeken 1767—1773, 1791—1806, 1809—1811. 5 bndn.

Sententieboeken 1768—1811. 2 bndn.

Crimineele informatieboeken 1768—1811. 4 bndn.

Proclamatieboeken 1767—1773, 1791—1811. 5 bndn.

Protocolboeken 1771—1811. 10 bndn

Inventarisatieboeken 1757—1809. 4 bndn.

Weesrekeningboeken 1749—1810. 12 bndn.

Autorisatieboek 1767—1811. 1 bnd.

Senatus Judicialis der Franeker Academie

Recesboeken 1663—1667, 1732—1811. 2 bndn

Sententieboeken 1605—1811. 2 bndn.

Reçuboek van gelichte processen 1627—1690. 1 bnd.

Hypotheekboek 1762—1793. 1 bnd.

Inventarisatieboek 1664—1754. 1 bnd.

Weesboek 1666—1804. (Ommez.: consignatiën 1663—1710). 1 bnd.

Boek v. borgtochten enz. 1698—1768. 1 bnd.

Onder deze overgenomen archieven bevonden zich nog: 1 huwe-

lijksboek van Leeuwarderadeel v. 1796—1802 en 1811—1819 en voorts de volgende registers, niet van rechterlijken aard:

Procuratieboeken van Franekeradeel 1550—1795. 6 bndn.

Id. „ Leeuwarderadeel 1590—1797. 3 bndn.

Id. „ Menaldumadeel 1625—1757. 2 bndn.

Id. „ Oostdongeradeel 1657—1739. 2 bndn.

Copie-Resolutieboek van de Staten v. Friesland 1584.

Registers van ontvang van belastingen 1771, 1772. 2 bndn.

Met de overige rechterlijke archieven werden tevens overgebracht de volgende registers en stukken, behoorende tot het rechterlijk archief van Wonseradeel, die in 1880, bij de ontruiming van het vorige gemeentehuis, op den zolder van het gerechtshof geplaatst waren, zooals ik in mijn verslag over 1894, blz. 237 meldde:

Reces- en Proclamatieboeken 1592—1596, 1605—1617, 1620—1629. 9 bndn.

Recesboeken 1660—1668, 1674—1811. 21 bndn.

Sententieboeken 1657—1811. 7 bndn.

Preferentie- en Taxatieboeken 1651—1658 (taxatiën 1652—1658), 1662—1681 (tax. 1664—1679), 1679—1702 (tax. 1679—1683). 3 bndn.

Preferentie- en Consignatieboeken 1666—1681, 1665—1692, 1665—1673 en 1693—1695, 1685—1709, 1706—1729 en 1797—1807. 5 bndn.

Crimineele Informatieboeken 1802—1811. 2 bndn.

Proclamatieboeken 1630—1659, 1661—1810. 39 bndn.

Registratieboeken v. koopacten 1793—1810 (N°. 1—8). 8 bndn.

Weesboeken 1595—1712, 1742—1795, 1802—1810. 26 bndn.

Inventarissen 1649—1659. 1 bnd.

Autorisatieboeken 1652—1810. 6 bndn.

Collaterale-Successieboeken 1716—1805. 5 bndn.

Verschillende stukken. 17 pakken.

Voorts werden naar het depôt overgebracht de oude archieven van het Provinciaal kerkbestuur in Friesland en van het Provinciaal college van toezicht op het beheer der goederen en fondsen der Hervormde gemeenten in Friesland. Deze beide archieven werden in bruikleen aan het Rijk afgestaan; de processen-verbaal van in bruikleen-neming deed ik Uwer Excellentie toekomen.

Het oud-archief van het Provinciaal kerkbestuur is beschreven in het rapport omtrent de archieven der Nederlandsche Hervormde kerk in deze provincie, dat als bijlage bij mijn vorig jaarverslag gevoegd is.

De ordening en inventarisatie van het oud-archief van het Provinciaal College van Toezicht, waarvan ik mij veroorloof den inventaris als bijlage hierbij te voegen, vereischte geruimen tijd, daar de losse stukken zeer dooreen gemengd waren, zoodat het niet geringe moeite kostte de verschillende rubrieken bijeen te vinden. Tevens moesten vele stukken uitgeschift worden, die tot het archief van het Algemeen college van toezicht of tot een ander archief behoorden, en aan het Provinciaal college van toezicht terug gegeven werden.

Overigens werd nog eenige tijd besteed aan het sorteeren der stukken van af 1600, in mijne vorige jaarverslagen vermeld. Een betrekkelijk gering aantal stukken is overgebleven, die nog niet in rubrieken konden gebracht worden. Bij de definitieve regeling zullen die stukken nog nader moeten nagegaan worden; doch voorloopig heb ik dat werk gestaakt om mij nu te kunnen wijden aan de sorteering en inventariseering der losse stukken van de rechterlijke archieven.

Wegens de velerlei werkzaamheden, die zich in dit jaar voordeden, kon het in het net schrijven van het register op de resolutiën van Gedeputeerde Staten van 1755—1795 nog niet gereed komen. Deze arbeid kan namelijk slechts bij tusschenpoozen geschieden, wanneer er geene andere werkzaamheden, die meer spoed eischen, zijn. Bovendien kan dit werk slechts langzaam vorderen, omdat het klad-register is samengesteld uit copiën van de gelijktijdig met de resolutiën jaarlijks gemaakte registers. Het klad-register vereischt derhalve vooraf veel correctie in spelling, stijl enz.

Ingevolge de aanschrijving van 10 Juni 1897 La A. Afdeeling K. W. maakte ik een plan van indeeling, ordening en inventarisatie der rijks-archieven onder mijn beheer, en deed dit Uwer Excellentie toekomen.

VI. *De in druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

Voor zoo ver mij bekend is, zijn er in dit jaar geene bescheiden in druk verschenen.

VII. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en de verliezen.*

A. Handschriften.

Door bemiddeling van den Rijksarchivaris te Groningen werd ontvangen:

1. Register van aanbreng van de „renten ende pondematen" in Wymbritzeradeel 1511.

2. Missive van Gedeputeerde Staten van Friesland van 9 Juni 1766 aan den Stadhouder betreffende zijne receptie bij de installatie alhier. Met antwoord van den Stadhouder. (Copiën).

Door aankoop werd verkregen:

Een rekeningboek betreffende weduwe-gelden in de classis Heerenveen 1651—1683.

In bruikleen werden ontvangen de oude archieven van het Provinciaal kerkbestuur van Friesland en van het Provinciaal College van toezicht op het beheer der goederen en fondsen der Hervormde gemeenten in Friesland, waarvan in het 5e hoofdstuk melding gemaakt werd.

Uit het archief der classis Leeuwarden werd alhier gedeponeerd:

1. Handelingen der classis 1640—1813. 9 bndn.
2. Synodalia 1779—1810. 1 bnd.
3. Compendium van kerkelijke wetten 1722. 1 bnd.
4. Wetboek van kerkenorde. Franek. 1806. (Doorschoten en met enkele aanteekeningen)

B. Boekwerken.

Van Uwe Excellentie ontving het archief:

a. Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst. XVIII. 1895. 's Grav.

b. P. J. Blok, Verslag aangaande een voorloopig onderzoek te Parijs naar archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland. 's Grav. 1897.

c. Middelnederlandsch woordenboek van wl. dr. E. Verwijs en dr. J. Verdam. 4e dl., 12e en 13e afl. 's Grav. 1897.

d. Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven. XVII. 1894. 's Grav. 1896.

e. R. Fruin Th. Az., Rijksarchief-depôt in de provincie Zeeland. Het archief der stad Reimerswaal. 's Grav. 1897.

f. (A. J. Flament), De archieven der gemeenschappen, collegiën en ambtenaren te Roermond, die een rechterlijk of landsheerlijk karakter hadden of rechtstreeks invloed op het algemeen bestuur. Van de 13e eeuw tot in 1894. (Bijlage van het jaarverslag over 's Rijks archieven in 1894) 's Grav. 1896.

Van den heer Generaal-Majoor, chef van den Generalen staf:

F. de Bas, Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Tweede jaarverslag (1 Octbr. 1896). 's Grav. 1897. (Overdruk)

Van den heer Directeur van het pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren:

Eerste wetenschappelijke balans van het pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren. 's Grav. 1896

Van heeren Gedeputeerde Staten van Friesland:

Verslag van den toestand der Provincie Friesland over 1896. Leeuw. 1897.

Van het Genootschap voor de geschied-, taal-, land- en volkenkunde der Nederlandsche Antillen:

Statuten van het Genootschap. Curaçao 1897.

Van de Commissie van het beheer van het stedelijk museum te Leiden:

Verslag van de Commissie over het jaar 1896.

Van de Commissie van het bestuur van het Provinciaal museum van oudheden in Drenthe:

Verslag van de Commissie aan de Gedeputeerde Staten over 1896. Assen 1897.

Van de schrijvers:

Verslag omtrent de oude gemeente- en waterschaps-archieven in Noordbrabant. 's Hertogenb. 1896, door mr. A. C. Bondam.

Twee Sneeker magistraatspenningen. — Sneeksche magistraatsbesoignes. (Overdrukken), door mr. M. C. Nijland.

Sveriges litterära forbindelser med Holland Särdeles under 1600 talet. Lund 1897, door E. Wrangel.

Door aankoop werd verkregen:

Nederlandsch archievenblad. Orgaan van de Vereeniging van archivarissen in Nederland. 1896/97, n°. 4 en 1897/98, n°. 1, 2.

Oorkondenboek van Groningen en Drenthe, bewerkt door prof. dr. P. J. Blok, mr. J. A. Feith, mr. S. Gratama, prof. dr. J. Reitsma en mr. C. P. L. Rutgers. 5e en 6e afl. Gron. 1896.

Urkundenbuch der Stadt Lübeck. Herausgeg. von dem Vereine für Lübeckische Geschichte und Alterthumskunde. 10er Thl., 1e—4e Lfrg. Lübeck 1897.

Acta der provinciale en particuliere synoden, gehouden in de Noordelijke Nederlanden gedurende de jaren 1572—1620, verzameld en uitgegeven door dr. J. Reitsma en dr. S. D. v. Veen. 6e dl. Friesland 1581—1620. Utrecht 1586—1620. Gron. 1897.

Revue internationale des archives, des bibliothèques et des musées. Tom. I, n°. 8, 9. Paris 1896.

F. Leist, Die Notariats-Signete. Ein Beitrag zur Geschichte des Notariates sowie zur Lehre von den Privat-Urkunden. Leipz. u. Berl.

W. Dijkstra en dr. F. Buitenrust Hettema, Friesch woorden-

boek (Lexicon Frisicum), benevens lijst van Friesche eigennamen, bewerkt door Joh. Winkler. Afl. 4—6. Leeuw. 1897.

M. Creshoff, Over de deugdelijkheid en het onderzoek van papier. Leid. 1897.

H. Grotefend, Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters. 2er Bnd., 2e Abth.: Ordenskalender, Heiligenverzeichniss. Nachträge zum Glossar. Hannov. u. Leipz. 1898.

Friesche volksalmanak. 1897 en 1898. Leeuw.

Provinciale almanak van Friesland voor 1897.

Verliezen werden niet geleden.

VIII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Van twee inventarissen, één van gebonden deelen en één van losse stukken, van het gemeente-archief van Harlingen werd afschrift genomen, voorzoover daarin bescheiden van vóór 1816 vermeld zijn.

IX. *Het gebruik van het archief gemaakt door, en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

De volgende handschriften werden tijdelijk gedeponeerd:

a. in het Rijksarchief te Groningen:

Ten gebruike van den heer H. Boerma:

Resolutiën van de Staten en van Gedeputeerde Staten van Friesland 1615
Missive van Willem Lodewijk en Gedeputeerde Staten van Friesland v. 29 Nov. 1610.
Copie eener missive dd. 9 Dec. 1615.
Registratieboek van verschillende acten enz 1614—1615.

b. in het Rijksarchief te Utrecht:

Ten gebruike van den Rijksarchivaris aldaar:

Het cartularium van St. Odulfs abdij te Stavoren.

c. in de bibliotheek der Rijksuniversiteit te Leiden:

Ten gebruike van den heer J. de Fremery:

Het bovengenoemde cartularium van St. Odulfs abdij.

In het Rijksarchief alhier werden tijdelijk gedeponeerd uit het archief van het Provinciaal kerkbestuur van Utrecht:

Twee copiën der postacta van de Synode te Dordrecht van 1619, ten gebruike van ds. G. H. Wagenaar alhier.

Voorts werd o. a. door de volgende personen van het archief gebruik gemaakt:

De heer dr. W. L. van Helten, hoogleeraar te Groningen, bezocht het archief, ten einde onderzoek te doen naar stukken, in de Friesche taal geschreven. Aan ZHGel. werd eene lijst verstrekt van alle Friesche stukken, die in het archief alhier berusten.

Door den heer S. Haagsma, te Bozum, werden eenige hypotheekboeken van Hindeloopen geraadpleegd.

De heer D. Cannegieter, te Tjum, nam inzage van enkele floreencohieren.

De heer T. H. v. d. Kop, 1e luitenant alhier, zette in het archief zijne onderzoekingen voor de krijgsgeschiedenis voort. Ditmaal deed ZE. nasporingen naar stukken betreffende den oorlog van 1665 en 1666, en nam van vele stukken afschrift.

Voor den heer Eijck van Zuylichem, burgemeester te Nijeveen, werd onderzoek gedaan naar een testament van Willem van der Hulst.

De heer ds. P. J. Wijminga, te Voorburg, deed eenige nasporingen in resolutiën van Gedeputeerde Staten en andere stukken omtrent Festus Hommius en de postacta der Dordsche synode van 1619. Ook werden Z.E. schriftelijk eenige inlichtingen verstrekt o. a. uit het archief der academie te Franeker.

Aan den heer J. F. Niermeyer, te Rotterdam, werd inlichting gegeven omtrent de kaart van Friesland door Jacob van Deventer.

Aan den heer Th. Banta, te New-York, werd bericht omtrent de geslachtsnaam Banta.

De heer G. ten Cate, te Apeldoorn, ontving mededeelingen over eenige leden en het wapen van de familie Halbertsma.

Aan den heer dr. H. Brugmans, te Groningen, werden eenige inlichtingen verstrekt o. a. omtrent Tjaardastate te Rinsumageest.

Voor den heer M. G. de Boer, te Amsterdam, werd een onderzoek ingesteld naar stukken betreffende de vredesonderhandelingen in 1632—1633.

Aan den heer W. F. A. van der Bruggen, te Djokdjakarta, werd bericht gezonden omtrent een lid van het geslacht Van Clant.

De heer G. A. Wumkes, te Hoorn op Terschelling, ontving eenige inlichtingen over de geschiedenis van Terschelling.

Aan prof. S. J. Fockema Andreae, te Leiden, werd bericht omtrent het bestaan van een gemeenschappelijk zegel van Ooster- en Westergo in de 14e eeuw.

Voor den heer dr. Sello, te Oldenburg, werd een onderzoek ingesteld naar stukken betreffende den datum der inname van Stavoren in 1414, en de gevangenschap van den hoofdeling Ede Wimmeken.

De heer J. Houwink, jur. doctus. te Leiden, was verscheidene weken in het archief werkzaam om bronnen te verzamelen voor zijn academisch proefschrift over Ameland.

Voor den heer H. Boerma, te Groningen, werd een onderzoek gedaan naar stukken betreffende de beroeringen, in 1609—1616 in Leeuwarden voorgevallen.

Aan den heer M. G. Wildeman, te Haarlem, werd bericht omtrent de oudste zegels, waarop een gedeeld wapen met den halven adelaar voorkomt.

Voor den heer M. W. Meyer, te 's Gravenhage, werd een onderzoek gedaan in het album academicum van Franeker, omtrent Johan Duker.

Aan het Sub-comité voor het inrichten eener tentoonstelling van voorwerpen, betrekking hebbende op het Huis van Oranje, werd bericht gezonden omtrent zich alhier bevindende stukken, welke voor die tentoonstelling in aanmerking kunnen komen.

Van het archief van het Provinciaal college van toezicht

werd gebruik gemaakt door den heer Mr. P. C. J. A. Boeles voor een onderzoek omtrent kerkegoederen van de gemeente Oudega, Nijega en Opeinde.

Van het archief van het Provinciaal kerkbestuur maakten gebruik:

1. Ds. P. J. D. v. Slooten, te Heerenveen, voor een onderzoek betreffende suppletie-tractementen van predikanten.

2. Dr. H. H. Kuyper, alhier, voor een onderzoek betreffende de postacta der Dordsche synode van 1619.

X. *Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Aan de gemeente-archieven kon in dit jaar slechts zeer weinig tijd besteed worden. De beschrijving der stukken uit het gemeente-archief van IJlst, die in het vorige jaar door den amanuensis gesorteerd werden, kon nog niet gereed komen.

Harlingen. Het stadhuis is een ruim gebouw, dat omstreeks het midden der vorige eeuw gesticht werd. Het archief bevindt zich in een afzonderlijk lokaal, behalve de bijlagen van de rekeningen, die op zolder bewaard worden. In genoemd lokaal wordt telkens gestookt, zoodat het archief geen gevaar loopt door vocht beschadigd te worden. Het is daar in open muurkasten ordelijk opgesteld, de banden zijn genummerd volgens den inventaris, die daarvan vóór eenige jaren gemaakt is; de ingekomen stukken worden in portefeuilles bewaard, en verschillende collecties losse stukken zijn in doozen geborgen. Van deze laatstgenoemde stukken bestaat een afzonderlijke inventaris in alphabetische volgorde. Voor zoover ik kon nagaan, zijn alle banden en stukken in de inventarissen vermeld, behalve enkele gildeboeken en administratieboeken van de bank van leening, die eerst in den laatsten tijd in het archief gekomen zijn.

Van deze banden werd aanteekening gehouden in de copie, die van beide inventarissen, voorzoover zij het oud archief betreffen, genomen werd.

De oudste bescheiden in dit archief zijn enkele stukken uit het laatst der 16[e] eeuw, voorts de resolutiën van den Magistraat van af 1609, pachtboeken der stadsmiddelen van af 1642, enz.

Ingevolge de aanschrijving van Uwer Excellenties ambtsvoorganger van 28 April 1893, n°. 813, Afd. K. W. bezocht ik weder de gemeente-archieven van Leeuwarden en Bolsward, ten einde mij te overtuigen van de veilige bewaring en de wijze van be-

[illegible] gevangenhuis.

[illegible]

[illegible] Maar ik [illegible] van bliksemafleiders [illegible]

[illegible] Uwer Excellentie te [illegible] verwarming van de lokalen boven [illegible] in het eerste hoofdstuk van [illegible]

De Rijksarchivaris in Friesland,

J. L. Berns.

Leeuwarden, 25 Februari 1898.

OUD-ARCHIEF

VAN HET PROVINCIAAL COLLEGE VAN TOEZICHT OP HET BEHEER DER GOEDEREN EN FONDSEN DER HERVORMDE GEMEENTEN IN FRIESLAND.

(1824—16 October 1869.)

1. Agenda's der vergaderingen van het College 1850—1869. 1 bnd. en 1 portef.

2. Dispositiën van het College 1824—16 October 1869. 76 bndn. en 1 portef. (De jaren 1832, 1836-1844, 1846, 1848—1866 en 1868 zijn ieder in 2 bndn., de overige jaren zijn ieder in 1 bnd., 1869 is in 1 portef.).

3. Register op de dispositiën 1824—1869. 5 bndn.

4. Ingekomen stukken, behoorende bij de dispositiën 1824—30 September 1869. 84 bndn. en 1 portef. (De jaren 1850 en 1857 zijn ieder in 3 bndn., de jaren 1824, 1830, 1831, 1846, 1847, 1852, 1854 en 1867 zijn ieder in 1 bnd., de overige jaren zijn ieder in 2 bndn., 1869 is in 1 portef).

5. Register van ingekomen stukken 1869. 1 cahier.

6. Ingekomen berichten betreffende: *a.* noodzakelijke reparatiën van kerkgebouwen. (Ingevolge aanschrijving van 24 Februari 1819), *b.* benoeming van notabelen. (Ingevolge aanschrijving v. 23 Febr. 1824). 1 portef.

7. Ingekomen berichten betreffende: *a.* het stemmen van kerkvoogden. (Aanschrijving v. 11 Maart 1824), *b,* de bestaande

kerkvoogdijen. (Aanschrijving v. 13 October 1825), c. de installatie van notabelen en plaatsvervangers (1825). 1 portef.

8. Ingekomen berichten bevattende opgave van: 1. den toestand van kerken, pastoriën en kerkelijke administratiën, 2. de onderscheidene posten van ontvang en uitgaaf over 1831, 3. de namen van kerkvoogden. (Aanschrijving van 24 Februari 1832). 1 portef.

9. Ingekomen berichten betreffende schuldvorderingen van kerkvoogdijen op particulieren. (Aanschrijving van 23 Februari 1837). 1 portef.

10. Ingekomen berichten betreffende de verzekering van kerkgebouwen tegen brandschade. (Aanschrijving van 16 November 1840). 1 portef.

11. Ingekomen berichten betreffende: *a.* de bestemming van voordeelige saldo's (1835), *b.* staten van schuldvorderingen. (Aanschrijving van 23 Februari 1837), *c.* het verleenen van jaarlijksche bijdragen ter ondersteuning van minvermogende gemeenten. (Aanschrijving van 10 April 1839), *d.* inventarissen van kerkvoogdij-archieven. (Aanschrijving van 14 December 1842), *e.* inkomsten der predikanten. (Aanschrijving van 25 September 1845), *f.* huurwaarde der pastoriën en vrijdom van belasting voor predikanten. (Aanschrijving van 14 October 1846), *g.* predikantstractementen. (Aanschrijving van 21 Augustus 1856). 1 portef.

12. 1. Stukken betreffende: *a.* pastorie- en kosterie-goederen 1833—1834; *b.* de scheiding der pastorie-goederen tusschen Garijp en Eernewoude 1843; *c.* de combinatie van Firdgum met Tjummarum, van klooster Lidlum met Oosterbierum, van klooster Anjum met Berlicum, van Betterwird met Hiaure en Bornwird, van Hantumeruitburen met Hantum en Hantumhuizen 1859—1862; *d.* de zaken van Bakkeveen 1867. 2. Lijsten van stukken betreffende: *a.* pastorie-inkomsten van Schingen c.a. 1839—1864; *b.* afscheiding van Haulerwijk van Donkerbroek en Haule 1847—1859; *c.* het beheer van de pastorie-goederen te Marrum en Nijkerk 1852—1854; *d.* de gemeente Sloten 1861. 3. Onafgedane stukken 1826—1850. 1 portef.

13. Missives van den Quaestor-Generaal van de Algemeene Hervormde Synode aan den Secretaris van het Provinciaal

College van Toezicht, ter begeleiding van acceptaties tot uitbetaling der toelage aan dit college 1849—1869. 1 portef.

14. Verschillende ingekomen- en minuten van uitgegane stukken, copiën enz. 1815—1869. 1 portef.

15. Verzameling aanteekeningen, copiën en stukken 1825—1869, (28 omslagen). 1 portef.

16. Stukken betreffende de door de Algemeene Synode voorgestelde wijziging der quotisatie voor de classicale kas. 1863—1864. 1 portef.

17. Stukken betreffende kerkelijke aangelegenheden in de gemeente Het Bildt 1864—1868. 1 portef.

18. Stukken betreffende kerkelijke aangelegenheden in Aengwirden. 1 portef. (Hierbij: Rekeningboek der diaconie van Aengw. 1809—1830 en Inventarissen van kerkvoogdij- en pastoriegoed. van Aengw. in 3 bndn.)

19. Staten van begrooting van de kerkvoogdijen 1825—1833, 1835—1869. 44 portef.

20. Staten van begrooting, waarbij geen omslag is voorgedragen. 1 portef.

21. Alphabetische lijst van begrootingen van kerkvoogdijen 1825—1838. 1 cahier.

22. Staat houdende opgaven der onderscheidene posten van ontvang en uitgaaf, gebracht in de begrootingen over 1831. 1 bnd.

23. Staat houdende opgaaf der posten van ontvang en uitgaaf van zoodanige begrootingen, waarin eenig aanmerkelijk verschil met die van vorige jaren bestaat 1832—1851. 1 cahier.

24. Afschriften van rekeningen van kerkvoogdijen 1824 en 1826—1868. 80 portef. (De jaren 1824, 1826—1831 en 1868 zijn ieder in 1 portef., de overige jaren zijn ieder in 2 portef.) 1)

---

(1) Van alle jaren ontbreken verscheidene rekeningen, volgens eene daarbij gevoegde opgave.

25. Afschriften van de rekeningen der kerkvoogdijen van Wirdum, Mantgum en Schillaard, Weidum, Oosterwierum Januari—September 1869. 1 portef.

26. Aanmerkingen op rekeningen (1821 en 1825), en op begrootingen van kerkvoogdijen 1826—1867. 1 portef.

27. Registers van ingekomen rekeningen 1824—1869, (37 cahiers) en van niet ingekomen rekeningen, van kerkvoogdijen 1835—1863. (2 cahiers). 1 portef.

28. Staat aanwijzende bestaande kerkvoogdijen in Friesland, en alwaar nieuwe kerkvoogden zijn benoemd, en de administratie is overgegaan. 1826. 1 cahier.

29. Staat houdende opgaaf van de namen en voornamen der kerkvoogden in Friesland 1831. 1 cahier.

30. Staat houdende opgaven van den toestand der kerken, pastoriën en kerkelijke administratiën in Friesland over 1831. 1 bnd.

31. Staten en inventarissen van pastorie- en kosterie-goederen, benevens opgaven van de tractementen der predikanten, alsmede van die der schoolonderwijzers, voor de waarneming der aan hen opgedragen kerkelijke bedieningen 1833. 3 bndn.

32. Suppletoir-register van inventarissen van pastorie- en kosterie-goederen (n°. 1—14). Met de daarbij behoorende inventarissen 1857—1868. Hierbij: Staat van ingekomen inventarissen. 1 portef.

33. Legger van de in Friesland bestaande predikantsplaatsen en van de daaraan verbonden inkomsten 1856. 1 cahier.

34. Legger van de in Friesland bestaande Hervormde gemeenten, de kerkvoogdij-administratiën en het getal predikanten daarbij aanwezig, met vermelding van de aan iedere standplaats in 1858 verbonden inkomsten, de fondsen, waaruit die voortvloeien en de lasten, daarop liggende, vastgesteld bij dispositie van het College van toezicht op 19 April 1860. (1 bnd.) Met 6 daartoe betrekkelijke lijsten. In 1 portef.

35. Nota over de voormalige pastorie-goederen van de dorpen

IJsbrechtum, Tjalhuizum en Tirns. Met Bijlagen A—P. 1855. (Afschrift). In duplo. 2 bndn.

36. Ontwerp-besluit op het beheer der kerkelijke goederen van 1864, met het rapport van het Provinciaal College van Toezicht. (Hierbij eenige daartoe betrekkelijke aanteekeningen en stukken.) 1 portef.

37. Ontwerp-besluit tot aanvulling van het Koninklijk besluit van 9 Februari 1866 (n°. 10). Met bijbehoorende stukken (I—IX). 1867. 1 portef.

38. 1. Stukken behelzende vragen nopens de uitvoering van het besluit tot voorloopige organisatie 1869. 2. Lijsten van *a.* gemeenten in Friesland, die tot de voorloopige organisatie zijn toegetreden; *b.* gemeenten, die ingevolge circulaire van 3 Augustus 1869 alsnog zijn toegetreden; *c.* gemeenten, die niet genegen zijn toe te treden; *d.* gemeenten, alwaar notabelen benoemd zijn; *e.* gemeenten, alwaar door notabelen nieuwe kerkvoogden zijn benoemd 1869. 1 portef.

39. Procesverbalen en andere stukken betreffende de provinciale kiesvergadering en de benoeming van leden van het nieuwe provinciaal college van toezicht 1869. 1 portef.

40. Lijst van stukken betreffende de door het provinciaal college van toezicht in Friesland gegeven uitvoering der voorloopige en definitieve organisatie van het beheer van en toezicht op de administratie der kerkelijke goederen, van af het Koninklijk besluit van 9 Febr. 1866 (n. 10). Met de stukken n°. 1—6, 8, 10—13, 16, 17, 20, 21. 1866—1869. 1 portef.

41. Vergelijkende staten van de bevolking der onderscheiden godsdienstige gezindten in Friesland, over 1825—1831. 1 portef.

42. Koninklijke besluiten, circulaires enz. (Gedrukt). 3 portef.

43. Aanteekeningen en stukken van kerkrechtelijken aard. 1868—1869. 1 portef.

HET RIJKS-ARCHIEF IN OVERIJSSEL.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Nu het archief over eenige weken naar de Sassenpoortentoren kan worden overgebracht onthoud ik mij van het opsommen der klachten waartoe de treurige toestand van de huidige bewaarplaats overigens voldoende aanleiding zou geven. Mocht het blijken, dat in de nieuwe bewaarplaats in alle vertrekken genoegzaam licht aanwezig is, dan durf ik nu reeds voorspellen, dat het archief daar eene uitmuntende plaatsing zal vinden. De beschikbare ruimte is zeer medegevallen, zoodat ook voor het bergen van andere archieven voldoende gelegenheid zal bestaan.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Zij bevinden zich in goeden staat.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen*

Het archief van de Prefectuur werd nog steeds in oude versleten portefeuilles, dateerende uit het begin dezer eeuw, geborgen. Vooral met het oog op de veilige overbrenging, naar de Sassenpoort zijn die door nieuwe vervangen. Ook zijn andere onderdeelen van het archief in nieuwe portefeuilles gestoken. Door een suppletoir crediet stelde Uwe Excellentie mij in staat een voldoend aantal portefeuilles en doozen aan te schaffen. Wederom is met het inbinden van boeken voortgegaan, terwijl de restauratie van vele registers wacht op de aanstelling van een concierge-bode en boekbinder.

IV. *Verslag van de werkzaamheden en van den voortgang der inventarisatie en de ordening van het archief.*

Het voornemen, waarvan ik in mijn voorgaand verslag gewaagde, om de hand te staan aan een definitieven inventaris van de rechterlijke archieven, waartoe ik de tijd gekomen achtte nu de achter gebleven rechterlijke archiefstukken allen waren opgespoord en naar het depôt overgebracht, heb ik, na

eenigen tijd daarmede bezig te zijn geweest, moeten opgeven. Die archieven toch bevinden zich opgehoopt in het vertrek onder de kamer van heeren Gedeputeerden, dat is op grooten afstand van mijne kamer waarin ik ze nader moest sorteeren. Het telkens overbrengen van gedeelten had veel bezwaar en in het vertrek zelf ontbreekt de ruimte en voldoend licht om daar naar behooren te werken. Ik heb die werkzaamheid daarom gestaakt, overtuigd dat zij in den Sassenpoortentoren, waar het aan ruimte niet zal ontbreken, veel sneller kan verricht worden. Het nog onbehandelde gedeelte van het rechterlijk archief van Zwolle en Zwollerkerspel, te weten het crimineele gedeelte, is naar dit depôt overgebracht en daar geheel geregeld. In den loop van het jaar werden nog allerlei stukken in het gemeentearchief gevonden die of tot gezegd crimineel- of tot het in 1895 reeds behandeld civiele gedeelte behoorden. De heer Berends, door zijne promotie aan dit archief onttrokken, kan ik de eer nageven dien arbeid met groote zorgvuldigheid en oordeel te hebben verricht.

Toen ik de definitieve inventarisatie der rechterlijke archieven tot betere gelegenheid moest uitstellen, sloeg ik de hand aan de zeer noodige regeling van het archief der Ridderschap van Overijssel. Daarvan zijn hier eenige oude inventarissen, als men ze zoo noemen wil, aanwezig in den vorm van processen-verbaal, nu en dan door commissiën ad hoc uit dit lichaam opgemaakt. Vele stukken in die inventarissen vermeld zijn verloren geraakt, andere zijn verminkt en allen zijn ze zonderling dooreen gehaspeld. De regeling zal hoop ik in dit jaar voltooid kunnen worden, indien de overbrenging van het archief naar de Sassenpoortentoren niet te veel tijd in beslag neemt. Voor het laatste bestaat eenige vrees wegens de nauwe toegangen tot dien toren, welke slechts zullen toelaten de stukken bij zeer kleine hoeveelheden omhoog te werken,

Op last van Uwe Excellentie vervaardigde ik eene uitvoerige lijst van de hier aanwezige registers behoorende tot het rechterlijk archief van Deventer en evenzeer van die registers welke in 1811 in Deventer zijn achter gebleven. In een rapport aan Uwe Excellentie had ik de eer mijne meening uiteen te zetten aangaande den aard der laatstgenoemde stukken, vooral met het oog op de vraag of zij al dan niet tot het rechterlijk archief moesten gerekend worden te behooren.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

In de door den ondergeteekende en mr. Nanninga Uitterdijk

uitgegeven Bijdragen voor de geschiedenis van Overijssel gaf ik een eerste gedeelte van mijne bewerking der rekeningen van de Confiscatien in Salland en Twenthe. In de twee volgende afleveringen hoop ik het verdere gedeelte op te nemen. De heer Nanninga Uitterdijk maakte in zijn opstel getiteld: „De belegering en inneming van Oldenzaal in 1626, en de gevolgen daarvan", gebruik van de hier aanwezige stukken betreffende Oldenzaal en de onderhandelingen over het zoogenaamd *Oldenzaalsche interim.* Ook dat opstel verscheen in de gezegde bijdragen.

VI. *Opgaven der aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en opgave der verliezen, zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

De aanwinsten waren:

a. Geschenken.

1°. Van Uwe Excellentie:

Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven. XVII. 1894. 's Grav. 1896. 8°.

Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst. XVIII. 1895. 's Grav. 1896. 8°.

Dr. P. J. Blok. Verslag aangaande een voorloopig onderzoek te Parijs naar archivalia belangrijk voor de geschiedenis van Nederland. 's Grav. 1897. 8°.

A. J. Flament. De archieven der gemeenschappen, collegiën en ambtenaren te Roermond die een rechterlijk of landsheelijk karakter hadden of rechtstreeks invloed op het algemeen bestuur, van de 13de eeuw tot in 1894. (Bijl. v. h. jaarversl. over 's Rijksarchieven in 1894). 's Grav. 1896. 8°,

2°. van Burgemeester en Wethouders van Deventer:

De Cameraarsrekeningen van Deventer, uitgeg. door dr. J. de Hullu, deel IV, stuk 2 en 3: 1374—1376. Dev. 1897. 8°.

Catalogus van de Athenaeum-Bibliotheek te Deventer. Deel I. Dev. 1896, 8°.

3°. van de Commissie van Bestuur van het Prov. Museum van Oudheden en geschiedkundige voorwerpen in Drenthe:

Verslag aan Gedep. Staten dier provincie over 1896. Assen, 1897. 8°.

4°. van het Genootschap voor de Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkunde der Nederlandsche Antillen:

Statuten van het Genootschap, gearresteerd 27 Oct. 1896. Curaçao, 1897. 12°.

5°. van den Gepensioneerden Kolonel der Huzaren F. de Bas, namens den Generaal-Majoor, Chef van den Generalen Staf:

Tweede jaarverslag betreffende de Krijgsgeschiedkundige nasporingen en studiën, loopende tot 1 October 1896. 's Grav. 1897. 8°.

6°. van den Algemeenen Rijksarchivaris te 's Gravenhage:

Th. van Riemsdijk. Het zevendeel leggen na doodslag in Kennemerland en Westfriesland. Amst. 1897. 8°.

7°. van den Rijksarchivaris in Noord-Brabant:

Mr. A. C. Bondam. Verslag omtrent oude Gemeente- en Waterschapsarchieven in Noordbrabant, uitgebracht aan Gedep. Staten dier provincie Mei 1895 en 1896. 8°.

8°. van den Rijksarchivaris in Utrecht:

Mr. S. Mullvr Fzn. Rekeningen van den Drost van Twenthe over 1336—1339. 1 St. 8°.

9°. van den Archivaris der gemeente Maastricht:

Jos. de Ras. Memoire historique, diplomatique et critique sur la souverainité du Prince-Evêque de Liège dans la ville de Maestricht avant la Promulgation de l'Ancienne charte (1283). Maestr. 1897. 8°.

10°. van den Directeur van het Pensioenfonds voor weduwen en weezen van Burgerlijke Ambtenaren:

Eerste wetenschappelijke balans van het pensioenfonds

voor weduwen en weezen van Burgerlijke ambtenaren. (Met 20 Staten). 's Grav. 1896 gr. 4°.

11°. van dr. M. E. Houck te Deventer:

Datt weddervaeren van heer Lebuinus Transisulanus in den nachtt van Oldejaer op Niejaersmerghen. (Overdr. uit de Zwolsche Courant, 1 Jan. 1897). 8°.

Genealogie van het geslacht Dorre Dev. 1 st. 8°.

12°. van de Heeren B. Stegeman en A. de Roos:

Uit het verleden van Staphorst. Meppel, 1897. 8°.

13°. van Mr. P. C. A. Sichterman te Zwolle:

Het archief der marke van Genne en Holten, waaronder:

Copie-resolutieboek van de erfgenamen van Genne en Holten 1571—1716. 1 dl. 4°. in perk. band.

Markeboek van Genne en Holten aangelegd 1756 en loopende tot 1794. 1 dl. fol. in perk. band.

„Dijk-regt van Salland", gedr. te Zwolle, 1730. 1 dl. 4°. zonder omslag.

„Dijksmeeting in Genne en Holten" etc., gedaan in 1611. 1 catern, 4°.

„Register van 't Roedental van de Genner- en Holterdijken" gemeten 30 Aug. 1734. 1 dl. 4°. in perk. omslag.

Stukken betreffende de dijken, wegen, zijlen, sluizen, etc. in de marke van Genne en Holten, 18e en 19e eeuw.

Stukken betreffende het plan tot verbetering van den waterstand in Genne 1861, 1862. 1 portefeuille

b. Door aankoop:

K. v. Amira. Grundriss des Germanischen Rechts 2e verb. Aufl. Strassb. 1897. 8°.

Bulletin des Lois de la Republique française, 1er Trimestre An II — 2e Semestre 1813. Paris, 43 Tom. 8°.

Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichts-

kunde. XXII^{er} Band, Heft 2 en 3, XXIII^{er} Band, Heft 1. Hann. und Leipz. 1897. 8.

Westfälisches Urkunden-Buch. Herausgeg. von dem Verein für Geschichte und Alterthumskunde Westfalens. VI[er] Band, 2[e] en 3[e] Heft. Münster, 1897. 4°.

Zeitschrift für vaterländische Geschichte und Alterthumskunde. Herausgeg. von dem Verein für Geschichte und Alterthumskunde Westfalens. 54er Band. Munster, 1896 8°.

K. Höhlbaum. Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln, fortgesetzt von Jos Hansen. Heft I—XXVIII, Köln, 1882—1897. 8°.

G van Detten. Die Hanse der Westfalen. Münster i/W. 1897. 1 Bd. 8°.

Dr. R. Knipping. Die Kölner Stadtrechnungen des Mittelalters mit einer Darstellung der Finanzverwaltung 1er Band, Bonn, 1897. fol.

Dr. S. Rietschel. Markt und Stadt in ihrem rechtlichen Verhaltnis. Leipz. 1897. 8°.

E. Liesegang. Niederrheinisches Stadtewesen vornehmlich im Mittelalter. (Untersuchungen etc. von Gierke, 32[er] Heft) Breslau. 1897. 8°.

Dr. R, Fruin Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en uodheidkunde. Derde Reeks, 10[e] deel, 1[e] afl. 's Grav. 1897. 8°.

M. Balen Jzn Beschrijvinge der stad Dordrecht. Dordr. 1677. 2 dln. 8°.

Dr. P. J. Blok c. a. Oorkondenboek van Groningen en Drenthe. Afl. VI. Gron. 1896. fol.

Mr. J. Nanninga Uitterdijk en *Mr. L. van Hasselt.* Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel. 2[e] Serie, 1[e] deel, afl. 4, 2[e] deel, afl. 1 en 2. Zwolle, 1897. 8.

E. Moulin. Historische Kamper kroniek. Deel I en II in 1 band. Kampen. 1839, '49. 8°.

Historie's verhaal van hetgeen te Campen in den jare 1743 en 1741 is voorgevallen tussen Raad en Meente, 2[e] dr. Grolle. 1743. 4°.

Consideratien overgegeven aan Ridd. en Staaten van Overijssel op het request voor Adolf Philip Zeiger Grave van Rechteren.

heer van Almelo en Vriesenveen gepraesenteerd aan Z. H. den Prince van Oranje en Nassau, etc. Dev. 1751. 4°.

Deductie van de Rechten en Geregtigheden der Heerlijkheid Almelo. Harderw. 1749. 1 dl. 4°.

Wetzer und *Welte*. Kirchenlexiken. Heft 107—111. Freib. i/ Br. 1897. 8°.

J. G. R. Acquoy c. a. Archief voor de Nederlandsche Kerkgeschiedenis. Deel I—VI. afl. 4. 's Grav. 1884—'97. 8°.

M. W. L. van Alphen. Nieuw kerkelijk handboek. Jaarg. 1897. 's Grav. 1897.

Dr. J. Reitsma en *Dr. S. D. van Veen.* Acta der provinciale en particuliere Synode, gehouden in de Noordelijke Nederlanden, gedurende de jaren 1572—1620. Deel VI. Gron. 1877. 8°.

Andrée Allgemeiner Handatlas. Bielef. und Leipz. 1896. fol.

Reusens. Eléments de Paléographie. Prem^r. Fascicule. Louvain, 1897. 8°.

Fr. Rühl. Chronologie des Mittelalters und der Neuzeit. Berlin, 1897. 8°.

A. Ferwerda. Adelyk en aanzienelyk Wapen-boek van de zeven provincien; waarby gevoegt zyn een groot aantal genealogiën van voorname adelyke en aanzienlyke familiën. Leeuw. 1760—1781. 2 dln. in 4 Stn. fol.

A. A. Vorsterman van Oyen. Stam- en Wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën met genealogische en heraldische aanteekeningen. Gron. 1885—1890. 3 dln. fol.

„*De Wapenheraut.*" Algem. Nederl. Familieblad, gewijd aan geschiedenis, geslachts-, wapen- en oudheidkunde enz., onder redactie van D. G. van Epen. 1e jaarg. n°. 1—7. (April—Aug.) 's Grav. fol.

Dr. Bernh. Endrulat. Niederrheimsche Städtesiegel des 12ten bis 16ten Jahrhunderts. Mit Siegelabd. Düsseld. 1882. fol.

Violet Le Duc. Geschiedenis van een stadhuis en van eene kathedraal. Uit het fransch vert. door Th. Molkenboer. Haarl. 1897. 1 dl. 8°.

Chr. Kramm. De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders, Beeldhouwers, Graveurs en Bouwmeesters

van den vroegsten tot op onzen tijd. (Strekkende tevens tot vervolg op het werk van I. Immerzeel Jr.) Amst. 1857, 1860. 2 stn. 8°.

Oud Holland. Nieuwe Bijdrage voor de geschiedenis der Nederl. Kunst, Letterkunde, Nijverheid, enz. jaarg. I—XIII. Amst. 1883—'95. 4°.

Ad. Rosenberg. Terborch und Jan Steen. (Künstler-Monographien herausgeg. von H. Knackfusz. Bielef, und Leipz. 1897. 8°.

E. Michel. Gérard Terburg (Ter Borch) et sa famille. Paris, 1887. 8°.

De Navorscher. Een middel tot gedachtenwisseling en letterkundig verkeer. Jaarg. 1897. Nijm. 8°.

Oude kleederdrachten in de provincie Overijssel, 4 platen, t. w. Kamper-Eiland, Staphorst en Rouveen, Oldenzaal en Vollenhove. Amst. plano.

M. Lexer. Mittel Hochdeutsches Taschenwörterbuch. 5e Aufl. Leipz. 1897. 8°.

Verwijs en *Verdam*. Middel Nederlandsch Woordenboek. Deel IV, afl. 12 en 13. 's Grav. 1897. 8°.

Staats-almanak voor het Koninkrijk der Nederlanden, 1897. 's Grav. en Utr. 1896. 8°.

Verliezen zijn niet geleden.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegevene bescheiden, voor het hoofdarchief der provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Tot het aanwenden dier pogingen bestond ditmaal geene aanleiding.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan authoriteiten en particulieren.*

In opdracht van Gedeputeerde Staten werd een onderzoek ingesteld naar de verhouding van de Gemeente Kampen tot de Hervormde gemeente op het Kamper eiland. Het onderzoek was op het einde van dit jaar nog onvoltooid.

Afschriften van verschillende stukken werden verstrekt aan de Heeren J. Fabius te Utrecht, Mr. R. E. Hattink te Almelo, Dr. M. E. Houck te Deventer. De laatste stelde o. m. herhaalde malen een onderzoek in naar het leven en de familie-relatiën van G. ter Burch en andere schilders en schilderessen van dien tijd. Voorts ontving nog afschriften dr. A. Benthem rakende den verkoop van den burg te Enschede.

Ten behoeve van den heer J. W. van Oort alhier werd eene lijst vervaardigd van de voormalige kloosters in Overijssel, met opgave van de orde waartoe zij behoorden, het jaar der oprichting enz.

De Hoogleeraar S. J. Fockema Andreae te Leiden vroeg en verkreeg inlichtingen betreffende de achtergerichten in Twenthe.

De heer H. Boevee, opzichter van 's Rijks Waterstaat, te Kampen, ging hier de geschiedenis na van de veeren tusschen Kampen en Zwolle.

De heer Schummelketel te Hasselt vroeg inlichtingen betreffende de verplichtingen van Hasselt om bij te dragen in de lasten van het 2de en 3de Dijkdistrict.

De heeren G. A. S. en mr. J. C. van Sonsbeeck alhier raadpleegden verschillende markearchieven en de heer C. te Lintum, te Enschede, de notulen van de Staten en Gedeputeerde Staten uit het laatst der vorige eeuw, vooral met betrekking tot de verrichtingen van Racer en zijne partij.

De heer Holste vervolgde in opdracht van den Generalen Staf de krijgsgeschiedkundige onderzoekingen ten voren jare door hem aangevangen.

Aan mijn ambtgenoot in Utrecht zond ik een aantal charters ten behoeve van het door hem en dr. Brom uittegeven Oorkondenboek van het Sticht.

Tijdelijk werden stukken gedeponeerd uit het Rijksarchief in Friesland ten behoeve van dr. Hettema alhier, uit het huisarchief van het huis Rechteren ten behoeve van mijn ambtgenoot in Groningen, uit de Koninklijke bibliotheek te Göttingen ten behoeve van doct. N. A. Cramer alhier.

Genealogische onderzoekingen werden ingesteld door of ten behoeve van de heeren:

J Brouerius van Nidek te 's Gravenhage,
A. baron Schimmelpenninck van der Oije te Utrecht,
Jhr. F. van Bevervoorde tot Oldemeule te Zeist,
B. H. Egberts te Dalfsen.

Eindelijk werden voortdurend allerlei mondelinge inlichtingen van allerlei aard verstrekt, waarvoor geen bizonder onderzoek werd vereischt.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Zoo dikwijls ik in de gelegenheid verkeerde de bij het verslag over 1896 gevoegde uitvoerige lijsten, vooral die waarin het overzicht van de kerkelijke archieven is opgenomen, aan te vullen, maakte ik daarvan gebruik. De daardoor gewonnen resultaten zullen aan de bedoelde lijsten worden toegevoegd alvorens zij ter perse gaan.

De aan Zwolle en Kampen in bruikleen gegeven rechterlijke archieven blijven in uitmuntenden staat verkeeren.

De Rijksarchivaris in Overijssel:

L. VAN HASSELT.

Zwolle, April 1898.

HET RIJKS-ARCHIEF IN GRONINGEN.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

In het gebouw werden geene veranderingen aangebracht. Door veel en langdurig stoken werd de eenigszints vochtige lucht, welke in de onderste der vijf verdiepingen soms kon worden opgemerkt, geheel verdreven. Minder gunstig kan worden gerapporteerd over den vochtigen aanslag in het trappenhuis bij verandering van temperatuur. Het condensatiewater stroomt alsdan langs muren en trappen en zorgvuldig moeten de deuren worden gesloten, opdat niet de vochtige dampen in de eigenlijke archieflokalen binnendringen.

Door de groote uitbreiding, welke de archiefverzameling in 1897 heeft verkregen en welke naar het zich laat aanzien ook in de eerstvolgende jaren nog zal toenemen, zal weldra gebrek aan plaatsruimte ontstaan. Voorloopig zal aan dat euvel kunnen worden tegemoet gekomen door de reeds herhaaldelijk door mij voorgestelde en bepleite verbouwing van het archiefgebouw, laatstelijk uitvoerig door mij behandeld in het aan Uwe Excellentie gerichte schrijven van 23 December 1897, n°. 880. Komt die verbouwing tot stand, dan zal ook een einde worden gemaakt aan den hoogst onaangenamen toestand van het bijeenzijn van het geheele personeel, benevens vijf of zes studeerenden en inlichtingen vragenden in ééne kamer. Thans nu zich op de plaats der gewenschte verbouwing eene ruïne van het voormalige telegraafbureau aan de openbare straat bevindt, is zeker het oogenblik spoedig aangebroken, waarop met de zoo gewenschte verbouwing een aanvang zal kunnen worden gemaakt. Ten zeerste hoop ik, dat dit nog in 1898 mag plaats hebben.

Ik mag niet onvermeld laten, dat heeren Gedeputeerde Staten, doordrongen van de bezwaren aan den tegenwoordigen toestand verbonden, mij welwillend het gebruik van de benedenkamer, bestemd voor de sectievergaderingen der Staten, ten gebruike hebben afgestaan voor den tijd, dat daarin geene vergaderingen

worden gehouden. Gaarne maak ik van die welwillendheid gebruik, hoewel het Uwe Excellentie uit mijn bovengememoreerd schrijven niet onbekend is, welke bezwaren aan het gebruik van die kamer zijn verbonden.

Nog een paar verbeteringen van geringeren omvang zoude ik gaarne in de bewaarplaats zien aangebracht. In de eerste plaats schijnt het mij zeer gewenscht de groote open vakken in de uit ijzeren roosters bestaande vloeren af te sluiten met een touwen of ijzeren netwerk. Hierdoor zoude het gevaar worden voorkomen, dat bij schoonmaak of bij het naslaan van registers bij de kasten, boeken of papieren, indien zij komen te glijden, eenige verdiepingen ver naar beneden vallen en daardoor groote schade lijden. In andere archiefgebouwen heb ik dezen zeer heilzamen voorbehoudsmaatregel opgemerkt en daarover niet anders als lof vernomen. Bovendien acht ik het gewenscht, dat nog een 20tal tafeltjes op rollen, loopende over de leuningen der hekken rondom de open vakken, worden aangeschaft. Zij leveren een zeer groot gemak op voor de ambtenaren, indien zij in het gebouw zelf werkzaam zijn, en voorkomen het telkens heen en weer brengen van boeken en stukken naar de werkkamer.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Bovenstaande middelen, bestaande uit brandkranen der waterleiding met slangen, brandbluschflesschen, extincteur, zakken en reddingskoker, verkeeren in goeden toestand en werden eenige malen beproefd. De extincteur werd bijna geheel vernieuwd.

De bij de brandinstructie voorgeschreven oefeningen zijn op de daarvoor bepaalde tijden geregeld gehouden.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

Door geregeld luchten des zomers en voortdurend stoken in den winter blijven de archiefverzamelingen zich in goeden toestand bevinden. Een groot aantal registers tot verschillende archieven behoorende, werd wederom hersteld en opgeknapt. De groote verzameling archieven, waar over onder hoofdstuk VI melding wordt gemaakt, zal den bode-boekbinder in de eerste jaren veel werk bezorgen. Vooral de waterschaps-archieven hebben zeer de reddende hand van den binder noodig.

Wederom werden een groot aantal charterdoozen vervaardigd, voornamelijk dienende tot berging van het huisarchief Farmsum, waarover in het volgende hoofdstuk mededeelingen worden gedaan.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Bij het jaarverslag van 1896 werd als bijlage gevoegd de inventaris van het familiearchief van een aantal leden van het geslacht van Ewsum. Met het afwerken van dezen inventaris gingen de twee eerste maanden van het jaar heen, op 18 Maart werd de door den commies-chartermeester geheel bewerkte inventaris bij Uwe Excellentie ingezonden.

Terstond daarna begon mr. Rutgers een aanvang te maken met het omvangrijke huisarchief Farmsum, waarvan de inhoud reeds in regesten was beschreven, doch de verdeeling en rangschikking om redenen in het verslag van 1894 medegedeeld, voorloopig was uitgesteld. Het samenstellen van een inventaris is bij dit familiearchief moeilijker dan bij dat van het geslacht van Ewsum. Als systeem wordt voor beide familiearchieven aangenomen de stukken te verdeelen over de verschillende leden van het geslacht om zoodoende als het ware een aantal persoonsarchieven te formeeren, naar gelang bij een lid van het geslacht stukken zijn ingekomen, persoonlijk of in een of ander ambt of waardigheid, of door dien persoon bescheiden zijn opgemaakt bestemd om onder hem te blijven berusten. Bij het archief van Ewsum had men enkel te doen met een aantal leden van dat geslacht in de 15e en 16e eeuw; bij het huisarchief Farmsum heeft men te doen met de bewoners van het huis te Farmsum, de Ripperda's, Rengersen en Siccama's van het begin der 14e tot het midden der 19e eeuw, doch tevens met tal van andere daaraan verwante personen uit andere geslachten of met andere verdwenen kasteelen (o. a. het huis Tuwinga te Ten Post, het huis te Oosterwijtwerd enz.), welker stukken allen zijn beland in het huis te Farmsum. Bovendien zijn onder deze verzameling een groot aantal stukken aanwezig, afkomstig uit de archieven van Ommelander kloosters en kerken, benevens gasthuizen in de stad, zoodat men tot de gevolgtrekking moet komen, dat onder de bewoners van het huis te Farmsum een liefhebberverzamelaar van charters is geweest. Beter is te verklaren de groote massa protocollen en losse stukken van het zijlvest der drie Delfzijlen, de schepperij van ten Post, de schepperij van 't Zandt, het Farmsummer zijlvest, het Oterdummer zijlvest, het Woldzijlvest, het dijkrecht van Oosterwijtwerd enz., in

welke oude zijlvestenijen de bewoners van de adellijke huizen van Farmsum, Oosterwijtwerd, Teuwinga enz. doorgaans de hoogste ambten hebben bekleed. Moeilijk is het meermalen uit te maken, of eenig stuk moet worden beschouwd te behooren tot het archief van een der genoemde zijlvestenijen, dan wel moet worden geoordeeld tot de particuliere stukken van een der heeren Rengers als schepper te behooren. Het spreekt wel als van zelf, dat de charters, protocollen en stukken, welke uit de archieven der kloosters, kerken en gasthuizen zijn afgedwaald, alsmede die, welke tot de archieven der zijlvestenijen behoorende, onder de scheppers zijn gebleven, uit het huisarchief worden verwijderd en teruggebracht naar die archieven, waartoe zij vroeger hebben behoord. Het laat zich aanzien, dat de commies-chartermeester nog wel het grootste gedeelte van 1898 zal behoeven om den inventaris van dit huisarchief afgewerkt te krijgen.

In het voorjaar van 1897 werd ik uitgenoodigd Burgemeester en Wethouders van Groningen van advies te dienen bij de opruiming van een grooten berg oud papier, aanwezig op den zolder van het raadhuis. Gedurende eenige dagen hield ik mij met een drietal helpers onledig met het doorzoeken van deze massa, grootendeels bestaande uit oude schoolschriften, versleten schoolmateriaal, betaalsrollen van sluizen en tollen enz. enz. Wat van eenig belang scheen, heb ik er uitgehouden Hieronder moet bovenal worden vermeld eene volledige officieel aangelegde verzameling van door de stedelijke regeering uitgegeven placcaten, allen op groote papieren geschreven, loopende van 1570—ongeveer 1800. Vermoedelijk zijn deze geschreven exemplaren de copij voor den drukker geweest en daarna als legger bewaard. De voor eenige jaren tot stand gekomen index met korten inhoud op de stadsplaccaten werd hierdoor met een paar honderd nummers verrijkt.

Van grooter belang waren de aanwinsten onder hoofdstuk VI vermeld en de werkzaamheden daaruit voortvloeiende.

In de eerste plaats het omvangrijke archief van het Generale Zijlvest der drie Delfzijlen, alsmede de archieven van de andere zijlvestenijen en dijkrechten in hoofdstuk VI genoemd.

Van het provinciehuis te Groningen, van de secretarie van het waterschap Fivelingo te Loppersum en uit het huisarchief te Farmsum werden eene massa charters, protocollen en losse papieren bijeengebracht, een rudis indigestaque moles. Het heeft mij mogen gelukken een weg te vinden in die archieven, met name voor het van 1301—1871 loopende hoogst belangrijke doch vrij wel verwaarloosde archief der Drie Delfzijlen. Daardoor is een systeem van indeeling gevonden, gegrond op de oor-

spronkelijke organisatie van het archief, welke in hoofdzaak overeenstemt met de inrichting van het bestuur, waarvan het afkomstig is. De rangschikking der stukken naar dat systeem zal den gebruiker tevens den weg wijzen in de zeer ingewikkelde organisatie van het groote zijlvest der Drie Delfzijlen met zijne drie groote zijlvesten (het Dorpster-, het Slochter- en het Scharmerzijlvest) verdeeld in een aantal schepperijen, wederom verdeeld in zijlrechten, welke wederom zijleeden tot onderdeelen hadden.

Voor de andere waterschapsarchieven was het systeem van indeeling minder moeilijk te vinden.

Ik hoop in 1898 den inventaris van al de genoemde waterschaps-archieven in gereedheid te brengen en deze van regestenlijsten voor de oudste eeuwen vergezeld te doen gaan. Inmiddels hebben reeds andere waterschapsbesturen in de provincie Groningen zich bereid verklaard hunne oude archieven naar het archiefdepôt te Groningen over te brengen. Mijn streven is het daarheen te leiden, dat alle oude waterschapsarchieven herwaarts worden overgebracht, om daarna alle inventarissen met regestenlijsten samen in één boek uit te geven.

Aan de andere groote aanwinst onder hoofdstuk VI vermeld kon nog weinig tijd tot inventarisatie worden besteed.

Alleen de charters van het klooster te Oosterwierum werden uit den chaos opgevischt, in regest beschreven en deze in de registers opgenomen.

Voorzeker zoude de arbeid der inventarisatie sneller vorderen, indien niet zoo veel tijd in beslag werd genomen door de onderzoekingen voor autoriteiten en particulieren aan den Rijksarchivaris opgedragen. De lange lijst van verstrekte inlichtingen onder hoofdstuk VIII vermeld is daar om dit te bewijzen. Het groote bezoek, veelal gepaard gaande met het voortdurend vragen van inlichtingen, werkt mede minder gunstig op den geregelden arbeid aan de inventarisatie. Toch mogen deze mededeelingen niet als een klacht worden beschouwd. Integendeel, met ingenomenheid vermeld ik het vele en nuttige gebruik van de archiefverzamelingen gemaakt. Niets toch is aangenamer voor den archivaris dan het bewustzijn, dat zijne werkzaamheden niet strekken enkel ten bate van de verzamelingen binnen de vier wanden van het archiefgebouw, doch dat zij naar buiten in breeden kring nut stichten.

V *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

De uitgave van het oorkondenboek van Groningen en Drenthe

werd in 1897 met ijver voortgezet en vorderde in dat jaar tot 1389. Een zeer groot aantal in origineel of in afschrift in het Rijksarchief in Groningen berustende stukken zag daarmee het licht.

Het is mij niet bekend, dat overigens aan archiefstukken in hun geheel door den druk openbaarheid is gegeven. Wel zijn natuurlijk, zoolas bij het ruime gebruik, dat van de in het archief-depôt berustende bronnen wordt gemaakt, is te verwachten, door onderscheidene schrijvers meer of mindere groote aanhalingen en brokstukken opgenomen in de door hen uitgegeven verhandelingen.

VI. *Aanwinst door geschenk, aankoop of bruikleen verkregen en opgaven der verliezen, zoo die er zijn, en de oorzaak daarvan.*

HANDSCHRIFTEN.

Door schenking:

Van heeren Gedeputeerde Staten der provincie Groningen:

De groote massa archiefstuken in October 1897 in het provinciehuis te Groningen voor den dag gekomen. In het oude gedeelte van dit gebouw werden n.l. in een tusschen twee zolders gelegen kamertje, achter buiten dienst gestelde kamerschermen, kachelpijpen enz. eenige groote muurkasten ontdekt, opgevuld met zwaar bestoven, doch over het algemeen in zeer goeden staat van onderhoud verkeerende registers, bundels papieren, dossiers en enkele char-ers.

Het bleek, dat de charters bestonden uit een elftal geheel onbekende charters van de Johanniter commanderij Oosterwierum te Heveskes ten zuiden van Appingedam, een klooster, waarvan tot dusverre zeer weinig bekend was. Onder die charters trekt bovenal de aandacht het zeer groote charter van 15 Juni 1480, zijnde een notarieel transsumpt, waarin op bevel van den generaal prior der Johanniter orde, een aantal bullen van onderscheidene pausen zijn opgenomen. Die bullen zijn van de pausen Calixtus III, Honorius III, Clemens IV, Benedictus IX, Urbanus IV, Lucius III, Gregorius VIII en Sixtus IV, dus van de 11e, 12e, 13e en 15e eeuw. Gelijk een nauwkeurig onderzoek mij heeft bevestigd, zijn de meeste dezer bullen geheel onbekend en bevatten zij voorschriften over het inzamelen van aalmoezen, indulgentien, exemptien van begrafenissen enz. voor de Johanniter orde.

Behalve de genoemde kloosterstukken bevatte de vondst nog eenige aankomsttitels van vaste goederen, aangekocht door de Staten van Stad en Lande in de 17e eeuw, alsmede de commissiebrief, waarbij Ernst Casimir van Nassau in 1625 werd aangesteld tot stadhouder en kapitein-generaal van Stad en Lande, met de daarop geplaatste en door den stadhouder onderteekende verklaring van eedsaflegging.

De registers, protocollen, dossiers en losse stukken bleken te behooren tot het archief van heeren Gedeputeerde Staten van Stad en Lande, en tot het archief van den prefect van de Westereems.

Wel waren reeds in het archiefdepôt beide genoemde archieven geplaatst, doch vooral van het archief van den prefect was meermalen de onvolledigheid gebleken. Het thans gevondene vult op prachtige wijze het reeds vroeger aanwezige aan.

Evenwel heeft het tot dusverre aan tijd ontbroken alles nauwkeurig te onderzoeken. Men bedenke, dat alleen de registers en protocollen een kast lengte van samen 56 meters vullen, en dat de kubieke inhoud der dossiers en losse stukken ongeveer 3 M^3 bedraagt.

Van het archief der heeren Gedeputeerden van Stad en Lande is thans voor den dag komen de serie bestekboeken van 1666 tot 1808, de serie requestboeken van 1688—1811, de serie sententieboeken in pachtzaken, van 1602—1790, de serie reviesboeken (sententien in revies) van 1625—1803, eene groote menigte boeken betreffende het beheer der kloostergoederen en andere provinciale eigendommen, registers betreffende het financieel beheer van dit gewest, oude verpondingsregisters, staatboeken van verpachtingen enz., doch bovenal registers betreffende de ammunitie, de forteressen, de krijgslieden, kortom militaria.

Bovenal heeft mijne aandacht getrokken de serie van zes deelen, welker ruggen den titel „Crimineele sententieboeken van heeren Gedeputeerden" dragen. Men verkrijgt door deze laatstgenoemde registers een helderen blik in de crimineele rechtspraak van heeren Gedeputeerde Staten van Stad en Lande, waarvan zoo goed als niets bekend was en welke geheel en al afweek van de regeling en het gebruik in de andere gewesten der Republiek. Die crimineele rechtspraak werd n.l. uitgeoefend in de volgende gevallen: 1°. bevestiging of wijziging van de straffen, uitgesproken door den provincialen krijgsraad; 2°. in alles wat met pachtzaken in verband stond; 3°. in zake landlooperij, bedelarij enz.; 4°. in zake judicatuur over provinciale ambtenaren; 5°. in zake schending van den provincialen eigendom; 6°. in zake terugkeer van door een vonnis van Gedeputeerde

Staten gebannen personen; 7°. in zake alles wat het provinciaal tuchthuis betreft; 8°. in zeer zware misdrijven.

Vooral de uitvoerige vonnissen van den krijgsraad in deze sententieboeken opgenomen, met de daarop gevolgde bevestigingen of wijzigingen van de straf, zijn zeer interessant. Elders heb ik uitvoerige mededeelingen en beschouwingen over deze crimineele rechtspraak en de gronden, waarop zij steunde, gegeven.

Wat de dossiers en losse stukken betreft komt het mij voor, dat deze meerendeels van de voormalige prefectuur afkomstig zijn en dat daaronder vele stukken zijn, welker vernietiging niemand zal betreuren.

Van mr. J. A. Feith uit de boekerij van wijlen mr. H. O. Feith:

1. Een h. s. in octavo, bevattende aanteekeningen van alles, wat betrekking heeft op de financien der provincie Stad en Lande in 1677, als aequivalenten, repartitien, tractementen, vacatien, fooien, schulden en inschulden, pachten, beklemhuren, belastingen, kosten van allerlei zaken en handelingen enz. Vermoedelijk opgesteld door of ten behoeve van den ontvanger-generaal der provincie. Geschreven in 1677.
2. Een kist met aanteekeningen en tabellen betreffende de genealogie van Groninger geslachten, meerendeels opgemaakt door mr. H. O. Feith Sr. en mr. H. O. Feith Jr., hierbij o. a. een met aanteekeningen voorzien h. s. Nobiliarium van Coenders.

Van jhr. mr. R. M. A. de Marees van Swinderen van Allersma te Ezinge:

Eene verzameling minuten van verzegelingen, verleden voor den grietman van Hunsterland (L. L. Ripperda, J. W. Ripperda, J. C. Schatter en C. van Elburgh) 1684—1723.

Door bemiddeling van den rijksarchivaris in Utrecht van den heer d'Aumale baron van Hardenbroek te Utrecht:

Het huwelijks-contract van Jonker Tammo Coenders, burgemeester der stad Groningen en Emerentiana Sonoy, wed. van Luirdt Manninga, verleden 7 October 1607 voor Luit. en Hoofdmannen van Groningen en Ommelanden.

Van mevrouw de wed. M. Sichterman-Eyssonius Wicbers, te Groningen:

Eene verzameling van 121 charters, bijna allen betrekking hebbende op oude Groningsche en Geldersche familien, meerendeels huwelijks-contracten, scheidbrieven, leenbrieven, doctorale bullen enz. De niet-Groningsche stukken werden naar andere rijksarchieven of familie-archieven overgebracht.

Van jhr. mr. H. L. van Vierssen Trip, te Groningen:

1. Secreet protocol der Heeren van de Kluft in Groningen, 1663—1770, 1 deel. Dit protocol bevat de resolutien van Burgemeesteren en Raad, betreffende de Kluftheeren, de presentie-lijsten der zeenden, de benoemingen der Kluftheeren, hun secretaris en hun dienaar, eenige belangrijke resolutien der Kluftheeren. Dit h. s. is te merkwaardiger. omdat over de genoemde jaren in het archief der Kluftheeren juist een lacune bestaat.

2. Notulen van het Tooneellievend Genootschap Utilitatis en Jucunditatis ergo te Groningen, 6 Juli 1799—30 October 1808. Met bijlagen. 2 deelen.

3. Rekeningen van den provincialen artilleriemeester L. Venhuizen, over de ontvang en uitgave van ammunitie, bewaard in de provinciale arsenalen en magazijnen binnen Groningen, van de jaren 1786, 1787, 1788 en 1789; alsmede eene specificatie of staat en inventaris van de ammunitie van oorlog, op 31 Juli 1786 aanwezig in de provinciale magazijnen en arsenalen te Groningen. 5 deelen.

Van jhr. G. Alberda van Menkema en Dijksterhuis:

Protocol van civiele zaken, verleden voor den rechter van Pieterburen, 1 Mei 1676—23 September 1700.

Van prof. dr. W. A. Enschedé emeritus-hoogleeraar te Groningen:

Een handschrift groot 4° formaat uit het einde der 15e eeuw, zijnde vermoedelijk een brokstuk van een legger van den pastoor der Martinikerk te Groningen.

Het handschrift bevat:

1°. Eene bespreking van de vraag, of iemand, die van

den paus een zoogenaamden biechtbrief heeft gekregen, biechten kan ook bij een priester, die geen gewone zielzorg uitoefent.

2°. Eene bespreking van de moeilijkheden en de vragen gerezen naar aanleiding van het volgend geval: Dicht bij Groningen waren eenige geconsacreerde hostie's door een kerkdief begraven, kort daarna werden zij weergevonden en door den pastoor van St. Maarten plechtig naar zijne kerk teruggebracht. De plek, waar zij gevonden werden, trok veel aandacht en devotie, mirakelen heetten er te geschieden; veel offergaven werden er door de geloovigen gebracht. De grond werd cadeau gedaan, deels aan het leprozenhuis te Helpman, deels aan de Martinikerk te Groningen. Hierbij afschrift van een brief van 12 November 1483 van een der pastoors der Martinikerk, vermoedelijk aan een professor der Keulsche Universiteit.

3°. Eene theologische verhandeling over de vraag, of hooge prelaten, ten strijde uitgedaagd, zoowel het stoffelijk als het geestelijk zwaard mogen voeren.

Bovendien kwam tot stand de ruiling van eenige handschriften berustende in de Rijks Universiteitsbibliotheek te Groningen tegen eenige h. s. s. in het rijksarchief onder mij berustende. Tot deze ruiling werd ik gemachtigd bij schrijven van Uwe Excellentie van 19 Februari 1897 n°. 487. Afd. K. W. Dientengevolge werden op 2 April 1897 naar het archiefdepôt overgebracht de navolgende h. s. s.:

a. Origineele brieven van Gedeputeerden van Stad en Lande ter Generaliteit 1695—1743. 16 deelen.

b. Authentieke dijkrol van Humsterland 1621.

c. Officieel Gildrechtsboek van Groningen 14e tot 18e eeuw.

d. Origineele gilderol van het Barbiersgilde te Groningen, 1597 en later.

e. Orgineel Oldermansboek van Groningen 15e tot 17 eeuw.

f. Provinciale instructien, h. s. 18e eeuw. (Behoorde blijkens het opschrift op den band aan Gedeputeerde Staten van Stad en Lande).

g. Orgineel gastrecht van Wagenborgen van 1664, uitgevaardigd door B. en R. van Groningen.

Door a a n k o o p:

Op een auctie te 's Gravenhage:

1. De origineele gilderol der koekebakkers van de stad Appingedam, 1 Juli 1630—27 Aug. 1798, bevattende de wetten, de namen der bestuurders, der leden, der knechten, der uitgave enz. h. s. in folio

2. Copie van alle stukken, overgelegd en gebruikt in de procedure tusschen Burgemeester en Eedgenoten van stad Appingedam contra Burg. en Raad der stad Groningen, behandeld bij de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden 1613—1615 over het stapelrecht. Deze copie is tegen het origineel gecollationneerd, en onderteekend door den secretaris der gecommitteerden uit de Staten-Generaal tot deze zaak E. Both van der Eem, en gedateerd 18 Augustus 1623. Dit h. s. in folio bevat de afschriften van een aantal verloren gegane oorkonden. Vermoedelijk is deze copie afkomstig uit het archief der stad Groningen.

3. H. S. 4° uit het midden der 16^e eeuw, bevattende eenige oude landrechten van verschillende Ommelander landschappen, vonnissen en contributiën der warven uit de 15e eeuw, verschillende 15e en 16e eeuwsche oorkonden, het verdrag van 13 Mei 1530 over de geestelijke jurisdictie in de Ommelanden, een aantal spotdichten enz.

4. Klauwboek van de Clauwe van Westerdeel-Langewold opgemaakt in de 2e helft der 18e eeuw, h. s. in 4°.

5. Een band, bevattende 1°. het Ommelander landrecht (zeldzame druk van Gerhard Ketel, Groningen 1603), 2°. de Instructie voor Luitenant en Hooftmannen van 2 Nov. 1601 (in gelijktijdig h. s.), 3°. de reviesordre van 14 Juli 1615 (in druk), 4°. afschriften uit het begin der 17e eeuw van een aantal stukken betreffende het Winsummerzijlvest.

6. Formulierboekje van eeden, mandaten en andere stukken, welke bij de rechtspraak in Stad en Lande worden gebruikt, opgemaakt in 1801.

7. Handschrift, bevattende opgaven en berekeningen van alle provinciale inkomsten en uitgaven van 1631—1785, opgesteld door Mr. H. L. Wichers in 1786 naar de orgineele liggers.

8. H. S, bevatiende de verpondingen van de grastallen der provincie, grootte der provincie, opbrengst der verpondingen en middelen, uitgaven der provincie 1770—1775 enz.

In bruikleen:

Door de krachtige medewerking van heeren Gedeputeerde Staten van Groningen en door de groote belangstelling en den persoonlijke invloed van den heer Commissaris der Koningin in dit gewest werden een aantal archieven van in 1871 opgeheven zijlvestenijen en dijkrechten, overgegaan op het waterschap Tivelingo, naar het Rijksarchiefdepôt overgebracht Het waren de archieven van het Generale zijlvest der Drie Delfzijlen, van het Dorpsterzijlvest, het Scharmerzijlvest, het Slochterzijlvest en van de veertien daaronder ressorteerende schepperijen, verder verder van het Dijkrecht van Oosterwijtwerd, het Dijkrecht de Vierburen, het Dijkrecht van Uitweerde, Biezum en Solwerd en van de Dijkschepperij van Holwierde en Marsum.
Reeds eenige jaren geleden waren de oude charters behoorende aan het Generale zijlvest der drie Delfzijlen overgebracht. Ik neem de vrijheid hier verder te verwijzen naar het medegedeelde onder hoofdstuk IV.

BOEKWERKEN.

Door schenking:

Van mr. J. A. Feith, uit de boekerij van wijlen mr. H. O. Feith, oud-Rijksarchivaris in Groningen:

a. Joseph Helwig, Zeitrechnung zur Erörterung der Daten in Urkunden für Deutschland. Wien 1787.

b. Dr. R. C. Bakhuizen van den Brink, mr. L. Ph. C. van den Bergh en jr. mr. J K. J. de Jonge. Het Nederlandsche Rijksarchief. Verzameling van onuitgegeven oorkonden en bescheiden voor de geschiedenis des vaderlands. Eerste deel, 's Gravenhage 1857.

c. Daniel Eberhard Baringius. Clavis Diplomatica. Hanover 1737.

d. Mr J. H. de Stoppelaar. Inventaris van het Oud-Archief der stad Middelburg 1217 – 1581, Middelburg 1873.

e. J. J. F. Noordziek. Archiefwezen 1826—1852, met eene korte opgave van den inhoud van eenige boekerijen. 's Gravenhage 1853.

f. Dr. C. R. Hermans. Inventaris van perkamenten charters en privilegiebrieven, berustende in Stads Groote Komme ten archieve van 's Hertogenbosch, 's Hertogenbosch 1848.

g. P. Scheltema. Het archief der IJzeren Kapel in de Oude of St. Nicolaas kerk, te Amsterdam. Amsterdam 1850.

h. H. Q. Janssen. Catalogus ven het oud-Synodaal Archief met de indices der oude Provinciale Kerkelijke Archieven, 's Gravenhage 1878.

i. Mr. L. Ph. C. van den Bergh. Historische nasporingen in Frankrijk gedaan. Arnhem 1839.

j. Mr. T. J. Teding van Berkhout Jr. Register op het oud-archief van Hasselt. Zwolle 1883.

k. M. Gachard. Une visite aux archives et à la bibliothèque royales de Munich. Bruxelles, Leipzig, Gand. 1864.

l. R. A. van Zuijlen Jr. Inventaris van het Groot archief der gemeente 's Hertogenbosch op last van Burgemeester en Wethouders, 's Hertogenbosch 1860

m. Dr. P. J. Vermeulen. Verslag aangaande de archieven der provincie en der voormalige vijf kapittelen te Utrecht. Utrecht 1850.

n. Aanleiding tot de eerste beginselen der Groninger regtskennis. Met verscheidene aanmerkingen en de bedenkingen vermeerdert 3de druk. Groningen 1778.

o. Korte schets der Regeerings-form van Stadt en Lande. Groningen 1777.

p. Mr. J. L. de Bruijs Kops. Stukken der Grafelijke tijden uit het archief der stad Haarlem. Haarlem 1850.

q. P. Nijhoff. Tijdrekenkundig register van oorkonden berustende in het Oud-archief der gemeente Hattem. Arnhem 1854.

r. C. R. Hermans. Analytische opgave der gedrukte charters, diploma's enz. betrekkelijk de provincie Noord-Braband, v. h. jaar 704 tot en met het jaar 1648. 's Hertogenbosch 1844.

s. P. Nijhoff. Inventaris van het Oud-archief der gemeente Arnhem. Arnhem 1864.

t. L. T. Hoefer, Dr. H. U. Erhard und Fr. L. B. von Medem. Zeitschrift für Archivkunde, Diplomatik und Geschichte. Erster und zweiter Band. Hamburg 1834 und 1835.

u. Dr K. H. Freiherr Roth von Schreckenstein, Vorstand des fürstl. Fürstenbergischen Hauptarchives zu Donaueschingen. Wie soll man Urkunden ediren? Ein versuch. Tübingen 1864.

v. Overzicht van het Nederlandsche Rijks-archief, uitgegeven op last van Z. E. d. Min. v. Binnenl. Zaken. Eerste stuk. 's Gravenhage 1854.

w. Mr. L. Ph. C. van den Bergh. Register van Hollandsche en Zeeuwsche oorkonden, die in de charterboeken van Van Mieris en Kluit ontbreken 1e Afd. tot het uitsterv. v. h. Holl. Huis. Amsterdam 1861.

x. Beschrijving der vroegere Nederlandsche Gemeentezegels in het Rijks-archief en ook elders bewaard, benevens der buitenl., in het Rijksarchief berustende. Uitgegeven op last van Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken 's Gravenhage Mart. Nijhoff 1878.

ij. Jhr. Mr. A. M. C. van Asch van Wijk. Een woord in het belang van het Ned. Archiefwezen, uitgesproken 5 Dec. 1846 in de vergadering van het Historisch genootschap te Utrecht. Utrecht 1846.

z. Mr. L. Ph. C. van den Bergh. Lijst van oorkonden, die in het Charterboek van Friesland ontbreken. Eerste gedeelte (753—1300). Workum 1860.

aa. T. A. S. A baron van Ittersum. Verslag aan de Heeren Burgemeester en Wethouders der stad Kampen. betrekkelijk het oud-archief hunner stad. Zwolle 1859.

bb. Kort overzicht van den toestand der oude archieven in Gelderland 1851.

cc. Charles Nijs. Inventaire des chartes et documents appartenant aux archives de la ville d'Anvers, 1ère Livraison. Anvers et La Haye 1858.

dd. H. de Jager. Het Brielsche Archief, geschied- en letterkundige naoogst. 1ste stuk. Utrecht 1876.

ee. Dr. S. D. van Veen. Aanvullingen en verbeteringen van

Romein's Naamlijst der predikanten in de Hervormde gemeenten in Friesland. Leeuwarden 1892.

ff. Mr. J. Nanninga Uitterdijk. De notarissen in Overijssel tot de 17e eeuw.

gg. J. van Leeuwen Algemeen Overzicht van den Staat, Inhoud en Organisatie van het Provinciaal Archief van Friesland, beginnende in de 13e eeuw en eindigende in den jare 1813. Leeuwarden.

hh. J. P. van Visvliet. Inventaris van het oud-archief der provincie Zeeland. Deel I, deel II, deel III, afl. 1 en 2.

Van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken:

Middel-Nederlandsch Woordenboek van Verwijs en Verdam. deel IV, afl. 10, 11, 12 en 13.

Verslagen omtrent 's Rijks Verzamelingen van Geschiedenis en Kunst. XVIII. 1895.

Prof. dr. P. J. Blok, Verslag aangaande een voorloopig onderzoek te Parijs naar Archivalia belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, op last der Regeering ingesteld. 's Gravenhage 1897.

Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven. XVII. 1894

Mr. R. Fruin Th. Az. Het archief der stad Reimerswaal. 's Gravenhage 1897.

Van het Gemeentebestuur van Deventer:

De Cameraarsrekeningen van Deventer, uitgegeven door dr. J. de Hullu, 4e deel, 2e en 3e stuk. Deventer 1897.

Van den heer Archivaris der gemeente Dordrecht:

Verslag omtrent het gemeente-archief te Dordrecht over het jaar 1896.

Van den heer Rijksarchivaris in Noordbrabant:

Verslag omtrent de oude Gemeente- en Waterschaps-archieven in Noordbrabant, uitgebracht aan heeren Gedeputeerde Staten dier provincie, door mr. A. C. Bondam, archivaris in Noordbrabant. 's Hertogenbosch 1896.

Van den heer Archivaris der gemeente Utrecht:

Verslag over het voorgevallene in de gemeente-verzamelingen in 1896 aan Burgemeester en Wethouders van Utrecht.

Van den heer Kolonel, belast met het toezicht op de krijgsgeschiedkundige nasporingen:

Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Tweede jaarverslag (1 October 1896).

Van het Gemeentebestuur van Groningen:

Verslag van den toestand der gemeente Groningen, over 1896.

Van het Provinciaal Bestuur van Groningen:

Verslag van den toestand der provincie Groningen, over 1896.

Van den heer P. H. Meekhoff Doornbosch Jr., te Baflo:

Overdrukken van verschillende dagblad-artikelen van de hand van den schenker, betreffende vroegere toestanden in de provincie Groningen, speciaal zijlvestenijzaken.

Van den heer Joseph de Ras, archivaris van Maastricht:

Mémoire historique, diplomatique et critique sur la souveraineté du prince evêque de Liège dans la ville de Maestricht avant la promulgation de l'ancienne charte (1283), par Joseph de Ras. Maestricht 1897.

Van Mr. S. Sybenga, te Groningen:

Eene bijdrage tot de kennis van den rechtstoestand der polders in de provincie Groningen, door Mr. S. Sijbenga, Groningen 1897.

Door aankoop:

Groninger Regeeringsalmanak voor 1897.

De Navorscher, jaargang 1897.

Th. de Renesse, Dictionnaire des figures héraldiques, Tome III, fasc. 4, 5 en 6. Tome IV, fasc. 1.

De Nederl. Heraut. Tijdschrift op het gebied van Geslacht-, Wapen- en Zegelkunde. 8e deel, afl. 4.

Nederl. Archievenblad, jaarg. 1897.

E. W. Moes. Iconographia Batava, afl. 17, 18, 19 en 20.

Westfälisches Urkundenbuch. Bd VI, Heft 2.

Oorkondenboek van Groningen en Drente, afl. 6.

Reitsma en van Veen. Acta der provinciale en particuliere synoden. VI.

Westfälisches Urkundenbuch. Bd VI, Heft 3.

D. G. van Epen. Grand Armorial, 1re livraison.

Westerwolde in Woord en Beeld. 1897.

A. J. van der Aa, Biographisch Woordenboek der Nederlanden, voortgezet door K. J. R. v. Harderwijk, vervolgd door G. D. J. Schotel. Haarlem 1852—1878. 27 deelen.

A. A. Ganderheijden, Groningana, supplement op H. Molema's Woordenboek der Groningsche Volkstaal, Winsum 1897.

Mr. J. I. van Doorninck. Vermomde en Naamlooze schrijvers. Leiden 1883.

D. G. van Epen, De Wapenheraut, jaarg. 1897.

Groningsche Volksalmanak, jaarg. 1898.

Verliezen:

Deze hadden in zooverre plaats, als tengevolge der boven medegedeelde ruiling een aantal h. s. s. werden overgebracht naar de Rijks-universiteits-bibliotheek te Groningen en naar de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage.

Aan de Koninklijke Bibliotheek werd overgedragen blijkens proces-verbaal van 24 Februari 1897:

h. s. fol. n°. 283. Fragment van eene levensbeschrijving van Willebrordus door een geestelijke van het klooster Epternich. 1 deel.

Naar de Rijks-universiteits-bibliotheek verhuisden blijkens proces-verbaal van 2 April 1897:

h. s. folio n°. 8b Annales Frisiae van Ernestus Fridericus von Wicht. 1 deel.

h. s. folio n°. 8c Chronica Frisiorum of Friesche landboek van Kempo van Martena. 1 deel.

h. s. folio n°. 219, Juridisch Formulier-boek. 1 deel.

h. s. folio n°. 220, Rochus Hofferus Adri. fil., burgemeester en raad van Zierikzee, Adversaria juridica. 2 deelen.

h. s. folio n°. 220b Adversaria juridica (17e eeuw) (Ignorantia-uxor). 2 deelen.

h. s. folio n°. 224. Van den Staet der tegenwoerdige Nederlandtsche regierung 1583. Aldus in Octobri tot Arnhem gestroyet. 1 deel.

h. s. folio n°. 466. Verhandeling over het ambt van syndicus of pensionaris. 1 deel.

h. s. folio n°. 478. Levensbeschrijving van prof. Th. van Swinderen, door hem zelf vervaardigd, 1784—1816. 1 deel

h. s. 4°. n°. 65. E. Bergman, disputatio de jure antichretico 1664; E. Bergman, cessio Swartzenbergica 1657; E. Bergman, disceptatio de coena Domini et anima rationali. 1 deel.

h. s. 4°. n°. 63. Verhandeling over zeevaartkunde en sterrekunde, met afbeeldingen, 1656. 1 deel.

h. s. 4°. n°. 85. Ex chronico Frisiae, occidentalis ab And. Cornelio congesto, in quo plura fabulosa quam vera. Geschreven eigenhandig door Ubbo Emmius. 1 deel.

h. s. 4°. n°. 86. 1°. Arusiani Messi v. c. or. comitis primi ordinis exempla elocutionum ex Virgilio, Sallustio, Terentio, Cicerone, digesta per litteras; 2°. Collatio Avieni descriptionis orbis terrarum et orae maritimae cum M. S. ex manu Abrahami Ortellii descripto. 1 deel.

h. s. 4°. n°. 87. Oratio contra Magos Cyro mortuo imperium Persarum affectantes. 1 deel.

h. s. 4°. n°. 95. Verhandeling over tijdrekenkunde, 16e eeuw. 1 deel.

h. s. 4°. n°. 104. Forum Groninganum vel modus procedendi. 1 deel.

h. s. 4°. n°. 105. Formulierboek. 1 deel.

h. s. 4°. n°. 130. Oud recept- of keukenboek. 1 deel.

h. s. 4°. n°. 134. Album met gedichten van eene Groningsche dame (dochter van prof. 's Graeuwen) uit de 18e eeuw, waarin gedichten van onderscheidene Groningers. 1 deel.

h. s. 8°. n°. 28. Album amicorum van Everhard Avercamp (1619—1624). 1 deel.

h. s. 8°. n°. 29. Album amicorum van C. M. Merckelbach, Bogelanus Hass. S. Theol. cult. (1755—1762). 1 deel.

h. s. 8 . n°. 37. Summa doctrinae Socistinarum. 1 deel.

Stukken z. j. en d. n°. 167. Eene verzameling brieven, testimonia en andere stukken, geschreven door Ubbo Emmius tusschen 1595 en 1613.

Stukken z. j. en d. n°. 179. Brief van den prins van Oranje, Willem IV, aan prof. van Velzen te Groningen over het deelnemen aan het avondmaal.

Stukken z. j. en d. n°. 347. H. Witten. Contra Arminii et Utenbogarti rationes sijnodi futurae praeparatorias, pro eccelesiis reformatis discussio. 1 deel.

Stukken z. j. en d. n°. 348. Epistola Is. Vossii ad Nic. Heinsium de rixa quadam, qua et quibus Heinsius Isaäcum offenderat.

En blijkens proces-verbaal van 4 Mei 1897:

h. s. folio n°. 5, bevattende Kronyk van Worp van Thabor en Kempo van Martena, Landboek van Vriesland, van 1498—1530. 1 deel.

h. s. folio n°. 6. Landboek van Vriesland, door dr. Kempo van Martena, van 1498—1530. 1 deel.

Eindelijk werd ik ter voldoening aan het besluit van den Raad der gemeente Groningen dd. 13 Maart 1897, n°. 8, door Burgemeester en Wethouders van de gemeente Groningen gemachtigd om ten opzichte van de navolgende handschriften:

a. handschrift in folio n°. 2 Kroniek van Friesland van Worp van Thabor.

b. handschrift in folio n°. 3. Kroniek van Friesland van Worp van Thabor.

c. handschrift in folio n°. 4. Kroniek van Friesland van Worp van Thabor.

d. handschrift in folio n°. 7. Anonymi Nordani chronicon Frisiorum ab antiquissimis temporibus usque ad annum 1587.

e. handschrift in folio n°. 8. Ubbo Emmius, Historia nostri temporis.

f. handschrift in folio n°. 9. Menso Alting, Geographia de Batavis et Frisiis eorumque conterminis.

g. handschrift in quarto n°. 1. Kroniek van de Utrechtsche bisschoppen van Johannes de Beka.

h. hanschrift in quarto n°. 3. Chronicorum Hollandiae, Zelandiae, Frisiae libri XIX.

i. handschrift in quarto n°. 4. Menso Alting, Notulae itineris mei per Germaniam, 1656—1660.

k. handschrift in quarto n°. 64. Missale Romanum, waarin tevens een gedrukt Missale Romanum van 1505.

welke het eigendom zijn der gemeente Groningen en welke, ingevolge het besluit van den Raad der gemeente Groningen, dd 14 October 1882, n°. 4 en de daarbij behoorende akte van overneming en in bewaargeving van 19 September 1883 in het Rijksarchief te Groningen zijn gedeponeerd, het bij voornoemd besluit van 14 October 1832, n°. 4 bedoelde bruikleen op te heffen, en de voornoemde handschriften over te brengen naar de Rijks-universiteit-bibliotheek te Groningen, om aan het Rijk in bruikleen te worden gegeven ten behoeve van de bibliotheek der Rijks-universiteit te Groningen.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief van de provincie van gewicht, en berustende in andere binnen- en buitenlandschen archieven.*

Ten behoeve van de uitgave van het oorkondenboek van Groningen en Drenthe werden evenals in vorige jaren afschriften vervaardigd van tal van bescheiden uit het laatst der 14e eeuw, berustende in het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage, het Rijksarchief te Utrecht, het Stadtarchiv te Keulen en eenige familie-archieven.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Schriftelijke inlichtingen werden verstrekt aan:

Jhr. J. de Savornin Lohman, te Amsterdam, die genealogische

inlichtingen ontving over de geslachten Lohman en Keiser in de 17e en 18e eeuw, te Groningen.

Dr. phil. la Motte, second. lieut. der Reserve te Sleeswijk, over het geslacht Lamotte in de 17e en 18e eeuw, te Groningen.

A. J. Weise, te Troij (State Newyork). Over het geslacht Swartwolt in de 14e tot 17e eeuw te Groningen en in Drenthe, die daartoe eenige copieën van stukken ontving.

P. M. Doornbosch Jr., te Bafloo. Over klokken en klokopschriften in de provincie Groningen, oude wapens etc.

M. Toxopeus, boekh.-kerkvoogd, te Woldendorp. Over de constitutie eener beklemming te Woldendorp.

M. van Geuns, te Appingedam, die tal van inlichtingen ontving over Groningen, Groningers en Groningsche toestanden in het begin der 19e eeuw.

Mr. W. Bezemer, te Rotterdam. Over de spin- en tuchthuizen te Groningen vóór 1800.

T. de Cock Buning, burgemeester te Wildervank. Over eenige toestanden en regeeringspersonen in Stad en Lande in 1648.

Directeur van het Koninklijk Penningkabinet, te 's Gravenhage. Over de muntvondsten in de provincie Groningen in 1896.

J H. J. van Wageningen thoe Dekama, te Jelsum. Over de wapens van het geslacht Canter.

Gemeentebesturen van ten Boer en 't Zandt. Over den onderhoudsplicht van den zoogenaamden stadsweg van Noorddijk tot Dijkshorn.

Dr. T. D. Detmers, te Amsterdam, die inlichtingen verwierf over de schuldverplichtingen van Stad en Lande tegenover Amsterdamsche ingezeten, in verband met den watervloed van 1686.

Mr. A. H. Koning, te Finsterwold. Over grondpachten van de kerk te Midwolde.

H. J. Heshuijsen, te Haarlem. Over het verband der geslachten Siccama en van Fogelsangh in de 17e eeuw.

D. G. van Epen, te 's Gravenhage. Betreffende Ernst van Klenck, rentmeester der Ommelanden en zijn geslacht, alsmede eenige andere inlichtingen van genealogischen aard.

Rentmeester der bezittingen van de gemeente Groningen. Over den onderhoudsplicht van de zoogenaamde Boerenklap over het Winschoterdiep bij Westerbroek.

Groszherzoglich Oldenburgisches Haus-und Central Archiv. Over de handelsbetrekkingen tusschen Rustringen, Ostringen en Wangerland met Groninger in de 13e en 14e eeuw, en over de zegels van Oostergoo en het Groninger verbond van 1361.

Franz Dülberg, te Berlijn Betreffende den 16e eeuwschen graveur Jan Swart, te Groningen.

Mr. A. Wichers Hoeth, te Amsterdam. Betreffende het geslacht Hoeth in de 17e eeuw te Groningen.

Mr. A. H. Koning, te Finsterwold. Over de verhouding van Westerwolde tot de abdij van Corvey volgens de oorkonden van 1474, en over de h. s. s. van Bernhard Alting over Westerwolde en Groningen in 1649 aan de stad aangeboden.

F. A. van der Brugghen, te Djokdjocarta. Over de familien van der Brugghen en Uding te Groningen.

Mr. J. G. C. Joosting, te Assen, dien een onderzoek verzocht over de reclames van eigenaren van Drentsche tollen, naar aanleiding van het Decret Impˡ dd. 21 Oct. 1811.

J. Kalff, te Nieuweramstel, die een onderzoek instelde naar de stichting der kerk te Westerwijtwerd en naar den Heilige van die kerk.

Mr. A. J. Andreae, te Kollum. Over de de geschillen over den Scholbalch, den zeeweg voor Groningen tusschen Ameland en Schiermonnikoog 1550—1711, en andere kleine onderwerpen.

Eduard van Biema, te Amsterdam, die inlichtingen verwierf over den avonturier Stefano Zannowitsch, alias prins van Albanie, gedurende zijn verblijf te Groningen (1780).

C. H. Peters, te Gravenhage. Over de geschiedenis vóór 1464 van het klooster ter Apel.

P. H. Oosterman, H. d. S. te Peize, over een weg strekkende van de Parochiekerk te Peize naar het goed de Hansowe, zooals die vermeld wordt in eene uitspraak dd. 3 April 1487.

E. W. Moes, te Amsterdam, die inlichtingen vroeg omtrent verschillende in portretten geschilderde personen uit vorige eeuwen.

Mr. J. H. Feith, te Groningen, die inlichtingen en verklaring vroeg omtrent een aantal 18e eeuwsche contracten betreffende eene beklemming te Midwolda.

J. P. de Bie, theol. docts te Rotterdam, die een ondderzoek vroeg in de Acta Senatus naar het academieleven van Dr. Petrus Hofstede, begin 18e eeuw.

Verder werden nog afschriften van verzegelingen meerendeels beklemcontracten, verstrekt aan de heeren notarissen:

H. Zeven, te Wildervank, W. Boer, te Veendam, Mr. A. H. Koning, te Finsterwold, G. Fontein, te Winschoten, Mr. P. Cleveringa, te Groningen, Mr. A. J. Andreae, te Kollum, P. Drenth, te Zuidbroek, H. F. Deel, te Slochteren en J. J. Offerhaus, te Winschoten, terwijl afschriften van anderen aard werden uitgereikt aan Mr. W. Bezemer, te Rotterdam en Capt. William M. Swartwout, te Troy (New-York).

De voor afschriften ontvangen schrijfgelden bedroegen de som van f 14.20, welke gelden bij den Rijksbetaalmeester te Groningen zijn gestort.
Bovendien werden aan heeren Gedeputeerde Staten een belangrijk aantal afschriften, ingevolge art. 8 der instructie kosteloos verstrekt.

Stukken behoorende tot het archiefdepôt te Groningen werden op verlangen toegezonden aan:

het Bureau van den Provincialen Waterstaat te Groningen, die eenige 18e eeuwsche stukken betreffende de zijlvestenijen ter bestudeering op genoemd bureau ontving.

Dr. T. D. Detmers, te Amsterdam, die een aantal gedrukte geschriften over den watervloed van 1686 ontving ter bestudeering in het archiefgebouw aldaar.

C. H. Peters, te 's Gravenhage, die het cartularium van het klooster ter Apel en een kaart van de omgeving van ter Apel ontving ter bestudeering in het Rijksarchief te 's Gravenhage.

Prof. dr. P. J Blok, te Leiden, die de kroniek (h. s.) van Abel Eppens tho Equart ter raadpleging in het gemeentearchief te Leiden ontving.

Mr. J. G. C. Joosting, te Assen, die het notarieel transsumpt van 1480, behoorende tot het kloosterarchief van Oosterwierum,

boven onder de aanwinsten omschreven, ter bestudeering in het Rijksarchief te Assen ontving.

P. H. M. Doornbosch jr., te Bafloo, aan wien ik, daartoe door den bruikleengever, het hoofdbestuur van het waterschap Fivelingo gemachtigd, in eenige zendingen achtereenvolgens de verschillende deelen der handelingen van het generale zijlvest der Drie Delfzijlen toezond.

A. Meijer, hoofd der school te Midwolde, die met toestemming van den bruikleengever, jhr. mr. J. Æ. A. van Panhuijs, een groot aantal stukken uit het huisarchief van de Nienoord, omtrent den aanleg der veenen in het Westerkwartier, ter bestudeering aan huis ontving;

den Directeur van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, onder wiens toezicht in het museumgebouw een aantal teekeningen werden vervaardigd van uit het archiefdepôt te Groningen overgezonden aan charters hangende zegels, zulks ten behoeve der bij het Oorkondenboek van Groningen en Drenthe gevoegde platen.

Wederkeerig werden aan het Rijksarchief in Groningen ten behoeve van onderscheidene bezoekers stukken toegezonden om in de werkkamer van het archiefgebouw te worden bestudeerd.

Ik mocht ontvangen:

Ten behoeve van prof. dr. C. H. Th Bussemaker, te Groningen, die bijna dagelijks het archief bezocht:

Van het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage:

De correspondentie van den raadpensionaris A. Heinsius van 1715—1720, samen 31 pakketten in zeven zendingen.

Van het Rijksarchief in Gelderland:

Een aantal stukken uit het archief der graven van Kuilenburg.

Ten behoeve van dr. J. Mendels, te Hoogezand:

Van het Rijksarchief te 's Gravenhage:

Een aantal stukken uit den tijd der regeering van keizer Napoleon.

Ten behoeve van prof. dr. J. Reitsma, te Groningen:

Van het Rijksarchief in Utrecht:

De acta der Utrechtsche synoden van 1606—1630.

Van het Rijksarchief in Drenthe:

De acta der Drentsche synoden van 1598—1623.

Ten behoeve van den heer H. Boerma, litt. docts. te Groningen:

Van het Rijksarchief in Friesland:

De resolutiën der Staten en die der Gedeputeerde Staten van Friesland, beiden van 1615 en andere stukken uit dat jaar.

Ten behoeve van den heer E. Wiersum, litt. docts. te Groningen:

Van het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage:

Een aantal stukken uit de liassen loopende der Staten-Generaal 1594—1600.

Ten behoeve van de bewerkers van het Oorkondenboek van Groningen en Drenthe:

Van het Rijksarchief in Utrecht:

Eenige origineele oorkonden van pl. m. 1400.

Van het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage:

Het 15e eeuwsch Register getiteld: „Oostvrieslandt".

Het archief werd persoonlijk bezocht en de daar aanwezige stukken geraadpleegd door de bovengenoemde heeren, ten wier behoeve stukken waren overgezonden, alsmede door de heeren:

E. Wiersum, litt. docts. te Groningen, die een onderzoek instelde naar de wording en de geschiedenis der eerste jaren van de prov. Stad en Lande van Groningen.

J. van Bochove, 1e luitenant der Infanterie, betreffende de militaire bewegingen in de provincie Groningen in de jaren 1798 en 1799.

Dr. J. Mendels, te Hoogezand, die de geschillen tusschen Groningen en de Oldambten in het midden der 17e eeuw bestudeerde.

Dr. H. Brugmans, te 's Gravenhage, die een onderzoek van een aantal handschriften en hunne herkomrt instelde.

H. Boerma, litt. docts. te Groningen, die de resolutiën der

Staten-Generaal van 1615 en 1616 over de oproerige bewegingen voornl. te Leeuwarden onderzocht.

Mr. E. van Loon, te Groningen, die uitvoerige onderzoekingen deed in de protocollen van den richter van Bellingewolde en in die van de Hooge Justitiekamer, betreffende Zijlvestenijzaken, speciaal de watermolens.

Jhr. T. J. van Iddekinge, jur. cand. te Groningen, die eenige bescheiden raadpleegde, betreffende het geslacht van Iddekinge.

E. J. Th. à Th. van der Hoop van Slochteren, jur. cand. te Groningen, die studiën maakte over de geschiedenis van het in 1897 afgebroken kasteel te Lellens en zijne bewoners.

Dr. J. A. Worp, te Groningen, betreffende den Groninger geleerde en dichter dr. G. N. Heerkens (Curillus).

Mr. H. D. Guyot, te Groningen, die een onderzoek instelde betreffende de loterij van Jacques Fabre in 1721 en daarmede samenhangende operatiën.

Dr. Phil. C. Borchling, die nasporingen deed naar volkspoësie en daarmede verwante litteratuur vóór 1500.

Jan Kalff, litt. cand. te Amsterdam, die een onderzoek instelde naar de kerk te Westerwijtwerd en het voormalige klooster der Johanniter orde te Wijtwerd.

P. H. Meekhoff Doornbosch jr., te Bafloo, die onderzoekingen deed naar oude klokkenopschriften en naar de inrichting der oude zijlvestenijen.

Dr. M. G. de Boer, te Amsterdam, betreffende de politieke handelingen van jr. Oesebrant Jan Rengers met den bisschop van Munster.

Mr. A. H. Koning, te Finsterwold, die het Landrecht van Westerwolde en het h. s. van Bernhard Alting over Westerwolde bestudeerde.

Mr. W. J. Koppius, te Groningen, die onderzoekingen deed over jachtrechten in Oosterdeel- en Westerdeel Langewold.

Mr. A. S. de Blécourt, te Groningen, die onderzoekingen instelde over de rechtspraak van Burg. en Raad van Groningen, in de 17e eeuw.

J. Huges, litt. docts., die de uitgebreide correspondentie van

Johan van Ewsum met de staatslieden van zijn tijd (midden 16e eeuw) bestudeerde.

W. Knuyff, pastoor te Veenhuizen, die natporingen deed over oude kerkelijke toestanden te Marum en te Norg.

Mr. E. Pelinck, te Assen, betreffende de oude grenzen tusschen Drenthe en Vredewold.

De bewerkers van het Oorkondenboek van Groningen en Drenthe raadpleegden evenals in de vorige jaren wederom vele charters en cartularia, zij brachten in de werkkamer van het archief vele uren door.

Ook nu weder werden daarenboven aan allerlei personen, die zich daartoe aan het archief aanmeldden, korte inlichtingen verstrekt, veelal van genealogischen of heraldieken aard, veelal betreffende numismatiek, nog meer in zaken van beklemrecht.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, en waterschapsarchieven.*

De bemoeiingen met de waterschapsarchieven, in het werk gesteld door den heer Commissaris des Koningin en Gedeputeerde Staten van Groningen, hadden de verblijdende resultaten in hoofdstuk IV medegedeeld tengevolge. Persoonlijk heb ik mij met de uitvoering belast. Het laat zich aanzien, dat ook de besturen van andere waterschappen, waartoe ik wederom en met succes de medewerking en steun der hooge provinciale autoriteiten heb ingeroepen, het voorbeeld van het hoofdbestuur van het waterschap Fivelingo zullen volgen.

X. *Maatregelen in het belang van het archief te nemen.*

De meest gewenschte maatregel in het belang van het archief te nemen, door mij bij dit hoofdstuk reeds vijf jaren achtereen besproken, is thans behandeld in hoofdstuk I.

Moge het voor de laatste maal zijn, dat de zoo gewenschte vertimmering in het jaarverslag ter sprake moet worden gebracht.

De Rijksarchivaris in Groningen,

J. A. Feith.

Groningen, 24 Februari 1898.

HET RIJKS-ARCHIEF IN DRENTHE.

(Uittreksel).

I. *Toestand der bewaarplaats van het Archief.*

Somber getint waren de woorden van mijnen voorganger, wanneer hij aan Uwe Excellentie verslag moest doen omtrent de bewaarplaats van 's Rijksarchief in deze provincie. Mijn eerste jaarverslag mocht beginnen met een „het daghet in het oosten". En thans is het mij vergund nog opwekkender berichten in te zenden. De bouw van het nieuwe archief werd uitgesteld, tot dat ook de tweede termijn ad f 60 000 zoude verleend worden. Dit is geschied: op de begrooting voor 1898 werd deze post uitgetrokken, de begrooting voor 1898 is wet geworden. In November 1897 werd de bouw aanbesteed, doch zonder succes: immers de laagste inschrijver bleef zelfs nog eenige duizenden guldens boven de raming. Dit schijnt minder een gevolg te zijn geweest (zooals een inschrijver beweerde) van te hoogen prijs, door een leverancier van ijzer berekend, dan wel van een misbruik, dat onder aannemers heerscht: ieder inschrijver verbindt zich, wanneer hem het werk gegund wordt, tot uitkeering van eene zekere som aan zijne mede-inschrijvers ter vergoeding der door hen gemaakte kosten. De inschrijvingssommen worden dus naar rato verhoogd ten nadeele van den aanbesteder.

In de overtuiging, dat de raming goed was, werd toen op 7 December d. a. v. eene herbesteding gehouden. Aan de minste inschrijvers, de heeren H. Winters en H. de Vries alhier, werd het werk gegund voor 64.876. De raming was f 65.250.

Terstond is daarop begonnen met het rooien van boomen en heesters in den tuin en het afbreken van de oude pastorie. Thans staat nog alleen de oude kloostergang, die bewaard zal blijven. Het uitgraven van het terrein ten behoeve van den onderbouw is reeds flink gevorderd, doch zal nog geruimen tijd eischen, zelfs al blijft het weder, als tot nu toe, medewerken.

De hoop, dat bij de uitgraving nog vele oudheden, her-

komstig van het klooster, zouden gevonden worden, is tot nu toe beschaamd. Behalve enkele profielsteenen en een tweetal onbehouwen zerken van Bentheimer zandsteen, waarvan de eene eenige beenderen bedekte, kwam slechts te voorschijn een fragment van een potje uit den Romeinschen tijd. — Het Provinciaal Museum van Oudheden enz. in Drenthe hoopt mettertijd in bruikleen te verkrijgen het gevondene, waarvan volgens de voorwaarden van aanbesteding het Rijk zich den eigendom voorbehield.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Evenals ten vorigen jaren kan ik ook nu melden, dat de reddings- en brandbluschmiddelen zich in goeden staat bevinden. Aankoop van nieuwe of herstelling van reeds aanwezige voorwerpen was niet noodig.

Het kwam mij overbodig voor, de tegenwoordige bewaarplaats van het archief door de in het najaar van 1897 geopende waterleiding te doen voorzien van een brandkraan. De kosten zouden zeer hoog zijn en de thans ten dienste staande middelen zijn vrij voldoende: terwijl daarenboven de verhuizing naar het nieuwe gebouw betrekkelijk aanstaande is. Toch achtte ik het beter het oordeel van Uwe Excellentie te vragen, wat ik in het begin van 1898 deed.

III. *Personeel.*

De klerk J. A. R. Kymmel ontving den titel van Amanuensis.

IV. *Toestand der archiefverzamelingen.*

De toestand der verzamelingen is in het afgeloopen jaar wel verbeterd. Door den bode werden vele portefeuilles vervaardigd ter bewaring van losse stukken; vele banden werden door hem hersteld en meer dan honderd boeken werden ingenaaid of gebonden. Daarenboven verrichtte hij verschillende andere herstellingen aan kaarten en boeken.

Ten behoeve eener goede berging heb ik een paar hoogst eenvoudige boekenkasten laten maken; terwijl enkele andere kleine zorgen van materieelen aard werden genomen.

V. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Het spreekt vanzelf, dat omtrent de regeling van het archief

ditmaal weinig valt mede te deelen. Immers waar mijn voorganger de inventarisatie voor het grootste deel voltooide, is voor mij de taak betrekkelijk moeilijk geworden. Op mij rust de plicht nauwkeurig zijn werk na te gaan en te zien, of en in hoeverre wijziging van het verrichte mij noodig voorkomt. Ik meen daarbij te mogen veronderstellen, dat zijne splitsing in verschillende archieven accuraat is uitgevoerd en ik daarop mijn werk mag steunen. Als plan de campagne heb ik daarom het volgende vastgesteld. Alle archieven laat ik nummeren volgens zijn concept-inventaris. Daarna ga ik over, onafhankelijk van zijn concept, tot beschrijving, op losse strookjes, van de in de verschillende rubrieken aanwezige stukken met behoud van den toestand, zooals mijn voorganger dien in het leven riep, en met aanwijzing van de nummers van zijn concept-inventaris. Tevens verzamel ik dan stof voor noten ter opheldering der regeling. Is dat tijdroovend werk afgeloopen, dan volgt er eene vergelijking tusschen ons beider beschrijving, met behoud van het beste. Ten slotte moet ik nagaan, of de volgorde der stukken verandering behoeft of niet. Dan wordt de inventaris vastgesteld en, voorzien van de noodige noten, in het net geschreven en de stukken definitief genummerd. Op deze wijze zal men verkrijgen een nauwkeurig bewerkten inventaris, steunende op ons beider werkzaamheden.

Het eerst komt voor deze bewerking in aanmerking het archief der Staten sedert 1795. In dien tijd toch vindt men meer registers en serieën dan vroeger, de losse stukken, die de meeste zorg bij de regeling vereischen, zijn zeldzamer. De concept-inventaris van mr. Gratama is, wat deze rubriek aangaat, reeds afgeschreven en van nummers voorzien, terwijl ook de overeenkomende nummering der archiefstukken is afgeloopen. Eerstdaags hoop ik met mijne beschrijving een aanvang te maken. Het aantal noten behoeft in deze afdeeling niet groot te zijn, het verzamelen van het materiaal zal betrekkelijk niet veel moeite kosten, zoodat dit werk voor het einde des jaars afgeloopen zal zijn.

Daarna liggen de rechterlijke archieven aan de beurt, die gedeeltelijk nog ongeregeld zijn. Die der schultengerechten zullen weinig tijd vorderen; alleen moeten hierbij eenige noten ter opheldering van den omvang der schuldambten in verschillende tijden. Het archief van den Etstal is omvangrijk, maar bestaat voor verreweg het meerendeel uit serieën van stukken, wat de regeling vergemakkelijkt. Oude inventarissen kunnen hierbij licht verspreiden omtrent de inrichting van dit archief in vroeger tijd en dus te waardeeren inlichtingen geven omtrent de te volgen wijze van regeling. De concept-inventaris

van mr. Gratama is voor deze rubriek reeds gecopiëerd; de nummering der stukken moet echter nog geschieden.

Ingewikkelder zal zijn de regeling van het archief der Staten van vóór 1795. Dit is door mijn voorganger verdeeld in twee afdeelingen met circa 1600 als scheidingsjaar, gegrond op het feit, dat sedert dien tijd de serieën notulenboeken beginnen. De oudste afdeeling is van geringen omvang; de afdeeling van circa 1600—1795 vult daarentegen vele kasten. Voor de regeling dezer afdeelingen zijn van zeer groot belang eenige oude inventarissen, hier aanwezig. Toen nl. in 1627 de secretaris der Landschap Hubertus Weynichman overleed, benoemden Ridderschap en Eigenerfden (op 17 Aug. 1627) eene commissie om te zorgen, „dat deser Landtschaps pampieren ende brieven metten eersten gevisitiert ende behoerlick geregistriert moegen werden"; ter betere bewaring zoude tevens „tot Landtschaps costen een goede, stercke kiste gemaeckt werden, om die verseyde pampieren ende brieven mitsgaeders oeck het groete segel van de Landtschap daerin te bewaeren, dewelcke kiste met verscheiden sloeten sal versien ende de sleutelen daervan vertrouwt werden aen soedaenige persoenen, als Ridderschap ende Eygenerffden hyrnaest sullen goetvinden". Blijkens het aangeteekende in de notulen van Drost en Gedeputeerden dd. 3 September 1627 is dien dag de inventarisatie van het Staten-archief geschied. De toen opgemaakte inventaris in van zeer groot belang. Daarin toch vinden wij vermeld, welke serieën er toenmaals bestonden, de liassen worden vermeld met het opschrift, dat zij droegen, en omtrent dossiers en enkele stukken vinden wij hierin opgaven van groote waarde. De inhoud van het Staten-archief en de wijze van bewaring worden ons dus voor dien tijd kenbaar gemaakt.

Later werden op verschillende tijden nogmaals inventarissen opgemaakt van de papieren der Landschap. En al moge het zijn, dat men aan die inventarissen geene wetenschappelijke waarde qua inventaris mag toekennen, zij zijn voor eene goede regeling onmisbaar. Ik hoop dan ook daarvan een dankbaar gebruik te maken, terwijl ik zal overwegen, in hoeverre uitgave van een of meer der oude inventarissen nut kan hebben. Voorloopig maakte ik reeds of liet maken afschrift der oude inventarissen, om daarin de aanteekeningen, die noodig zullen blijken, te kunnen schrijven.

De reconstructie van dit gedeelte van het archief zal veel tijd en moeite kosten; van ieder stuk toch moet worden nagegaan, of het nog ligt in den bundel, waarin het behoort. Waar de liassen reeds vele jaren geleden uiteengenomen zijn, en de inhoud ervan over tallooze bundels verspreid is, mag men aannemen,

dat à fortiori de losse stukken even onwelwillend behandeld zijn geworden. Ook zal het verzamelen van materiaal voor ophelderende noten voor deze afdeeling een omvangrijk werk zijn. En toch mogen al die werkzaamheden niet afgewezen worden; de archieven moeten zooveel mogelijk gereconstrueerd worden. Verloren is nooit de tijd, daaraan besteed.

De enkele kleinere archieven, die in mijn depôt zijn opgenomen, verdienen hier nauwelijks vermelding; hunne regeling zal zeer weinig tijd kosten.

De bespreking met mijn voorganger, in mijn vorig jaarverslag vermeld, heeft plaats gevonden; ik ontving daarbij verschillende inlichtingen omtrent het standpunt, waarop hij zich ten opzichte der regeling had geplaatst. Eene wetenschap, noodig voor mij ter bepaling van mijne wijze van werken. In verband daarmede stelde ik dan ook mijn plan de campagne vast.

Van de kaarten, waarvan alleen eene chronologische lijst bestond, is thans een systematische catalogus vervaardigd; de heer Kymmell heeft ze daartoe verdeeld over door mij aangegeven rubrieken.

Uit de boekerij zonderde ik af de werken betreffende Drente; daarmede vereenigde ik de nieuwe aankoopen betreffende deze provincie en plaatste de verzameling in eene kast op mijne kamer. De systematische inventaris daarvan is in concept gereed en zal worden in het net geschreven, wanneer het concept, na eenigen tijd in gebruik te zijn geweest, geene wijzigingen heeft behoefd.

VI. *In druk uitgegevene bescheiden, behoorende tot het archief.*

In het afgeloopen jaar zijn geene bescheiden, behoorende tot het archief, in druk verschenen behalve die, welke zijn opgenomen in het Oorkondenboek voor Groningen en Drente en in de laatste afleveringen gepubliceerd werden. Deze zoo belangrijke uitgave zal waarschijnlijk in den aanstaanden zomer gereed komen tot het jaar 1405. De tegenwoordige commissie heeft dan hare taak volbracht; moge zij lust en kracht blijven behouden haar werk te vervolgen. — Omdat Groningen en Drente in het genoemde jaar van elkander gescheiden werden, zullen te beginnen met dien datum twee oorkondenboeken noodig worden, een voor Groningen en een voor Drente. Hoewel ik voorloopig nog niet aan de bewerking van het oorkondenboek voor Drenthe denken kan, hoop ik toch in verloop van tijd daartoe te kunnen overgaan. Ik beperk mij nu dus tot het verzamelen van materiaal, en droeg den heer Kymmell, die zich

wenschte te bekwamen in het lezen van 16e eeuwsch en ander schrift, op, eenige 15e en 16e eeuwsche stukken af te schrijven.

VII *Aanwinsten door geschenk, aankoop enz. verkregen; verliezen.*

In het afgeloopen jaar ontving ik van den heer E. van Rossum, wethouder te Nijeveen, een bundel familie-papieren van het laatst der 17e tot het begin der 19e eeuw. Zij zijn voorloopig beschreven door den heer Kymmell, wien ik ook de inventarisatie opdroeg. Omdat hij niet voldoende gegevens daarvoor kon vinden, zal ik zelf wachten den band, die deze stukken bijeenbracht. te ontdekken.

De heer mr. J. T. Kymmel, notaris te Westerbork, schonk een handschrift uit het begin dezer eeuw, bevattende formulieren van acten, gebruikelijk bij de rechtspleging in Drente.

Van mijn collega in Groningen ontving ik een paar boekjes, betrekking hebbende op Drente.

Van de feestcommissie bij gelegenheid van het bezoek van HH. MM. de Koninginnen in 1895 aan Assen en de commissie voor den Ballerkuil, beide ontbonden, werden de archieven geschonken aan mijn depôt. Dezen maatregel juichte ik ten zeerste toe, omdat alleen op deze wijze die archieven bewaard blijven en, zoo noodig, dienst kunnen bewijzen. Pogingen, door mij aangewend ter verkrijging van het archief der ontbonden vereeniging Floralia alhier konden vooralsnog niet met gunstigen uitslag worden bekroond; ik meen in verloop van tijd te mogen hopen op beter resultaat.

Ook in het afgeloopen jaar verkreeg het achief door schenking enkele boeken en verslagen.

Verliezen werden niet geleden.

VIII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen, enz.*

Ook in 1897 deed zich geene aanleiding voor, afschriften van stukken te vragen ten behoeve van mijn depôt.

IX. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Persoonlijk werden nasporingen gedaan door:

den heer W. Knuif, kapelaan te Veenhuizen, naar de invoering der Hervorming in Drente;

den heer J. G. de Glee, opzichter van 's Rijks waterstaat, naar den omvang van vergunningen tot vervening in de gemeente Smilde;

den heer W. Koops, secretaris der gemeente de Wijk, naar het onderhoud der Kerkbrugge tusschen de Wijk en IJhorst;

den heer mr. P. Oosting, advocaat te Assen, naar de bevoegheid der Synode tot regeling van het beheer der kerkelijke goederen;

den heer A. van der Meulen, litt. docts. te Assen, naar de inrichting van het binnenlandsch bestuur in Drente ten tijde van Karel V;

den heer mr. C. M. 's Jacob, ambtenaar van het O. M. bij het kantongerecht te Assen, naar den onderhoudsplicht van de brug over den Grietmanswijk te Smilde;

terwijl de heer A. J. van Gruting, le luitenant der infanterie te Assen, evenals ten vorigen jare voortdurend het archief bezocht ten behoeve der krijgsgeschiedkundige nasporingen.

Schiftelijke inlichtingen werden verstrekt:

aan Z. Exc. den heer Minister van Financiën, over de overdracht in 1806 van het zoogenaamde Schathuis aan het bestuur der Heerensocieteit;

aan HH. Gedeputeerde Staten van Drente over den onderhoudsplicht van de brug over den Grietmanswijk;

aan mijn ambtgenoot in Utrecht over acten, dagteekenend van vóór 1301, welke in aanmerking zouden kunnen komen voor opneming in het Oorkondenboek van het Sticht en niet gedrukt zijn in het Oorkondenboek voor Groningen en Drente;

aan den J. Brouérius van Nidek, te 's Gravenhage, over het huwelijk van Conradus Brouérius van Nidek, eersten predikant te IJhorst en de Wijk, met Fenne Aikema en den doop van Abraham Brouérius van Nidek, geboren omstreeks 1616;

aan den heer J. C. Haender, practizijn te Groningen, over de huwelijksvoorwaarden van Hindrik Hidding en Hillechijn Tamming, verleden te Zuidlaren in 1743, — en die dd. 4 Mei 1797 van Jan Wierink te Zuidlaren en Grietje Tammink;

aan den heer prof. mr. J. Domela Nieuwehuis, te Groningen, over het advies dd. 1795 van prof. van Swinden, betreffende

de erkenning van Joden als Bataafsche burger, uitgebracht ter vergadering der Representanten des Volks van Holland;

aan den heer dr. G. Sello, Archivvorstand van het Grossherz. Oldenburgisches Haus- und Central-Archiv te Oldenburg, over bronnen betreffende het handelsverkeer in de 13e en 14 eeuwen tusschen Drente en Rüstringen c. a. (de tegenwoordige Oldenburgsche „Friesengaue").

Eene vraag van Gedeputeerde Staten dezer provincie naar de geschiedenis van eenige tollen in deze provincie zal eerst kunnen beantwoord worden na ontvangst van daartoe noodige stukken uit het archief van den Groningschen prefect. Het archief dezer prefecture werd eerst in het afgeloopen jaar gevonden bij eene voorgenomene verbouwing van het provinciehuis te Groningen en behoeft nog regeling; daarna zal mijn onderzoek voortgang kunnen hebben.

Tot mijn leedwezen moesten teleurstellend zijn mijne inlichtingen aan de presidente van de Historische afdeeling der Nationale tentoonstelling van Vrouwen-Arbeid en aan het subcomité voor de Oranje-tentoonstelling bij gelegenheid der inhuldigingsfeesten van H. M. de Koningin.

Ten slotte mag hier worden vermeld, dat de scriba van het Classicaal Bestuur van Emmen mij inlichtingen vroeg over het oude zegel der Classis Emmensis. Op zijn verzoek is door mijne tusschenkomst een cachet vervaardigd in de fabriek van Van Kempen te Voorschoten naar een, in mijn depôt aanwezigen, afdruk dd. 1637 van het oude classicale zegel.

Ten behoeve van prof. Reitsma, te Groningen, verzond ik aan mijn ambtgenoot aldaar acten der provinciale synoden van Drente uit het begin der 17e eeuw; ten behoeve van den heer A. van der Meulen, bovengenoemd, en van mij zelven ontving ik handschriften uit de boekerijen van het Gerechtshof en het Friesch Genootschap te Leeuwarden en van de Rijksarchieven te Groningen en te Utrecht.

X. *Uitkomsten der bemoeiïngen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

De burgemeester van Assen deelde mij mede, dat reeds ten tijde van mijnen voorganger met den klerk, den heer Kymmell, was overeengekomen, dat hij het archief der gemeente zoude ordenen. Er is bijna uitsluitend nieuw archief aanwezig, omdat Assen eerst op 13 Maart 1809 door Koning Lodewijk werd afgescheiden van Rolde, tot welks kerspel het vroeger behoorde.

Geruimen tijd was de regeling niet voortgezet geworden en daarom riep de burgemeester mijne tusschenkomst in. Bij onderzoek bleek mij, dat de inventarisatie bijna voltooid was, en ik gaf den heer Kymmell het noodige verlof tot afwerking. Toen ik later bespeurde, dat de zaak meer stremming ondervond, omdat de inventaris in het net moest geschreven worden, stelde ik ook daarvoor archieftijd beschikbaar. Aangenaam is het mij, te kunnen mededeelen, dat de inventaris gereed en afgeleverd is; dat, zooals de burgemeester mij verzekerde, een voorstel aan den raad zal gedaan worden tot het verleenen van eene gratificatie aan den heer Kymmel: en ten slotte, dat de burgemeester instemming betuigde met mijn advies den inventaris te doen drukken als bijlage bij het gemeenteverslag.

De Rijksarchivaris in Drenthe,

JOOSTING.

Assen, 24 Februari 1898.

HET RIJKS-ARCHIEF IN LIMBURG

I. *Toestand der bewaarplaats van de archieven.*

Het gebouw verkeert in bevredigenden toestand.
Ik neem echter andermaal de gelegenheid waar, om Uwe Excellentie hier te wijzen op den onbeholpen toestand, waarin zich ons archief bevindt ten opzichte van doelmatige bureaux en heb de eer te dien einde te verwijzen naar hetgeen ik hieromtrent gezegd heb in mijne jaarverslagen over 1895 en 1896: en ik neem daarna andermaal de vrijheid Uwe Excellentie voor te stellen, om nog twee bureaux te doen inrichten naast het tegenwoordige namelijk: een voor den commies-chartermeester en een voor de bezoekers die het archief komen raadplegen.
Wat het aanschaffen van nieuwe meubelen betreft, zoo dient hier te worden vermeld, dat in den loop van 1897 acht kasten voor de berging van archieven zijn vervaardigd en geplaatst in het middenschip der kerk.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De toestand daarvan is voldoende. De bliksemafleider werd, volgens gewoonte, door een deskundige onderzocht.

III. *Het personeel.*

Aangaande het personeel valt te vermelden, dat bij Koninklijk besluit van 1 December 1897, de heer J. Eversen benoemd werd tot amanuensis.
Ik heb verder alle redenen om over den ijver mijner beambten tevreden te zijn.

IV. *Toestand der archiefverzamelingen.*

Eenige kort te voren opgevorderde registers met doop-,

trouw- en sterfacten, deel uitgemaakt hebbende van rechterlijke archieven, werden ingebonden. Zeer vele charters werden voorzien van nieuwe doelmatiger omslagen en een groot aantal andere, afkomstig van schepenbankarchieven, werden in omslagen gepaatst, waarop in het kort de inhoud der akte werd vermeld.

V. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en inventarisatie van het archief.*

Behalve aan het inpakken der charters en het plaatsen der opschriften, hun inhoud vermeldende, in het vorig hoofdstuk omschreven, welke werkzaamheid de Heer commies-chartermeester, onder mijn toezicht, verrichtte, werd veel tijd besteed aan het voor de pers gereed maken van een alfabetisch personen- en plaatsregister op het tweede deel van den inventaris der archieven van de Hoogadellijke Rijksabdij Thorn, het verbeteren van proeven daarvan en van andere onderdeelen van dien inventaris. Nog werd voortgegaan met het invorderen der rechterlijke en andere archieven, bedoeld bij de Fransche wetten als moetende deel uitmaken van de Rijksarchieven in dit gewest, zooals uit hoofdstuk VII van dit verslag zal blijken; alsmede werd aan het beantwoorden van de talrijke consultatiën, zoo per brief als mondeling, en met het behulpzaam zijn bij archivalische onderzoekingen veel tijd besteed, gelijk hoofdstuk IX aantoont. Wat de archieven te Roermond betreft, zoo diene hier vermeld te worden, dat ik eenige malen die welke op het raadhuis nog bewaard worden heb bezocht en dat den een en twintigsten October van dit jaar eindelijk door de Arrondissements-Rechtbank te Roermond in zake den eisch der Regeering d d 11 Juni 1896, namens haar door den procureur mr. O. Thissen te Roermond gedaan, tot afgifte aan het Rijk van eenige archieven, in zooverre uitspraak werd gedaan, dat de schifting van al de archieven die den 16 Aug. 1894 in zestien kisten gepakt en opgesteld waren in de schuur in de Steegstraat werd bevolen, terwijl toen tevens als deskundigen daarmede belast werden: de Zeer Eerw Heer M. A. H. Willemsen, pastoor te Ste.-Odiliënberg, de Eerw. Heer H. M. J. E. Hanssen, kapellaan te Herkenbosch, die beiden nog nimmer in eenig archief van rechterlijken of administratieven aard waren werkzaam geweest, en de ondergeteekende.

De opgeëischte archieven waren:

I. 15 dln. folio, zijnde dubbelden der doop-, trouw-, en

sterfregisters van de Parochie Roermond en begrafenisboeken van de kloosterkerken, aldaar van 1779 tot 1793, bij het Souverein Hof van het Overkwartier van Gelderland te Roermond ingeleverd.

III. 92 portefeuilles van de processen van het voormalig hoofdgericht (schepenbank) der stad Roermond, namenlijk de portefeuilles nummers 1 tot en met 57 en 59 tot en met 93.

IV. 23 registers, overdrachten en protocollen der schepenbank te Roermond, 1548 tot 1591; 1700—1702; 1712—1789; 1791—1795.

V. Register folio, bevattende 105 bladen perkament, waarin opgeteekend staan de vonnissen van het hoofdgericht (schepenbank) van Roermond, van 1451—1487.

VII. Apostillenboek van het schepengericht te Roermond, 1778 tot 1796 folio.

VIII. 8 registers origineele kwartiersrecessen der jaren 1653—1660; 1661—1664; 1665—1667; 1668; 1669—1672; 1673—1674; 1674—1675; 1675—1676, deel uitgemaakt hebbende van het Staten-archief van het voormalig Overkwartier van Gelderland te Roermond en door de Nederlandsche Regeering, nadat zij deze registers van de Belgische Regeering teruggevorderd en bekomen had, weder gevoegd bij het archief van het voormalig Overkwartier van Gelderland te Roermond;

Terwijl de sub II in den eisch van 11 Juni 1896 door den Staat mede opgevorderde 7 dln. fol. zijnde dubbelden der doop-, trouw- en sterfregisters der parochiën Venlo, Beesel, Belfeld, Echt, Linne, Maasbracht, Montfort, Nieuwstad, St.-Odiliënberg, Posterholt, Roosteren, St. Stevensweert en Vlodrop van 1785—1789 en van 1792—1793 en van de parochiën Obbicht en Papenhoven 1787—1789, 1792 en 1773 bij het Souverein Hof van het Staatsch Overkwartier te Venlo ingeleverd en door den Rijks archivaris Sivré overgenomen van den Griffier van het kantongericht te Venlo, buiten contest werden gelaten. Den 2en December daarna werden de deskundigen beëedigd en, ondanks mijn krachtig protest, onder voorwendsel dat er geen lokaal beschikbaar was in het gebouw der Arrondissements-Rechtbank zelve, een afzonderlijk lokaal van het raadhuis, n.l. dat, waar vroeger de op den 16 Aug. 1894 naar Maastricht overgevoerde archieven, van het voormalig Hof van Gelder te Venlo en van de

voormalige schepenbanken van het Arrond. Roermond waren bewaard, daartoe aangewezen.

Eenige malen werd nog in den loop van dit jaar aan de schifting gearbeid, een arbeid, welke veel gemakkelijker zou zijn indien tot mijne beide mede-deskundigen archivarissen b.v. Rijksarchivarissen van België of Nederlandsche gemeente-archivarissen waren benoemd, d. w. z. personen, die in archieven van burgerlijk-administratieven en rechterlijken aard reeds vroeger waren werkzaam geweest.

VI. *Uitgaven van bescheiden behoorende tot het archief*

Onder de opgave van in druk verschenen werken, waartoe bescheiden behoorende tot het archief gebruikt werden, moeten worden vermeld:

a. In de „Maasgouw, Orgaan voor Limburgsche geschiedenis, taal- en letterkunde" werden uitgegeven door:

Dr. P. Doppler, Bijdrage tot de geschiedenis van het Kruisheeren-klooster te Venlo, p. 29—31.

Id. Vaststelling der waarde van eenige munten gangbaar in de landen van Overmaas in de eerste helft der XVIIe eeuw, p. 49—50

Jos Eversen, De Franschen te St. Pieter tijdens de belegeringen van Maastricht van 1672—1679, p. 25—27, 33—35, 37—38.

L. Bon de Crassier, naar gegevens van den Rijksarchivaris, in Limburg. Un mot sur Lichtenberg, p. 50, 51.

b. In de „Publications de la société historique et archéologique dans le duché de Limbourg" werden uitgegeven door:

Mart. Jos. Janssen te Well (L.), Historie der aloude heerlijkheid Spraeland-Oostrum (Venray), van de O. L. Vr. kapel met het mirakaleus beeld en het gilde aldaar; 1e gedeelte.

Henri de l'Escaille te Hougaerde (België), La seigneurie de Baerlo.

c. Afzonderlijk:

Dr. P. Doppler, Nécrologe de la confrérie des chapelains de la ci-devant collégiale de Saint-Servais à Maestricht, Maestricht, Math. Schols 1897. 8°.

A. J. Flament, Gids van Maastricht en omstreken en beschrijving van de voornaamste kerken en andere gebouwen aldaar, Maastricht, Leiter—Nijpels 1897. 8°.

J. de Ras, Mémoire historique, diplomatique et critique sur la souveraineté du Prince-évêque de Liége dans la ville de Maestricht avant la promulgation de l'ancienne charte (1283), Maastricht, Boosten en Stols 1897. 8°.

VII. *Opgaven der aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil en bruikleen verkregen, door overname krachtens wettelijke bepalingen en opgave der verliezen, zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

A. Door schenking.

In den loop van dit jaar verkregen wij de volgende geschenken:

I. Archieven.

1. Van den heer H. de l'Escaille te Hougaerde:

Een register met gerechterlijke akten en processen der heerlijkheid Baerlo van 2 October 1699—13 Augustus 1779; daar achter correspondentie en een geschil tusschen den heer van Baerlo en den pastoor aldaar over het ontruimen door eerstgenoemde van de oude sacristie der kerk, welke hem als zitplaats diende, 1748, 30 Mei—1752, 9 November: vervolgens eene lijst van plakkaten van 25 Juni 1729—23 November 1732; dan attestatiën ten voordeele der heerlijkheid van 19 November—24 December 1758; daar achter momboors eeden en eenige rechterlijke akten. Register in fol.

2. Van den heer W. B. C. H. Canoy, geboren te Venlo, student in de medicijnen te Amsterdam:

a. Provisioneel Reglement ende lijste van belooning, waer naer de Huervaeders hen sullen gedrage in 't Losse en Laede der goederen uyt en in de Schepen alhier onder de juridictie der stad Venlo. 12° Gedrukt.

b. Ordonnantiën statuyten en eeuwigh Edict des doorluchtigen en onverwonnen Keyserlijke Majesteyt Carolus de vijfde van dien naam altijdt vermeerder des Rycks gepubliceert in de vermaarde stadt van Brussel in de presentie van synder hooge Majesteyt en der Alderdoorluchtigster Koninginne Gouvernante en Regente deeser syner Nederlanden in presentie der Staaten van allen deese syne Majesteyts Nederlanden. Actum den 4 dagh van October in het jaar 1540. In 's Gravenhage by Jacobus Scheltus. Kl. 4°. Gedrukt.

c. Plakkaat der Staten-Generaal over den invoer van vreemde thee, tenzij die ingevoerd wordt door de Oost-Indische Compagnie, 14 Juli 1791 's Gravenhage, Isaac Scheltus 1791. Gedrukt.

d. Plakkaat der Staten-Generaal van 27 November 1733, regelende de schattingen van het Staatsch-Overkwartier van Gelder. Herdrukt te Venlo bij Henricus Korsten. Gedrukt.

e. Plakkaat der Staten-Generaal van den 26 Maart 1795 bepalende, dat, om van hen eene paspoort te verkrijgen, de belanghebbende, bij zijne aanvraag, moet voegen een attest van goed gedrag van de municipaliteit zijner woonplaats. Gedrukt.

f. Verbod van invoer van zijde, katoen, linnen, uit Frankrijk in de Oostenrijksche Nederlanden, wegens de pest, die te Marseille heerscht, 30 October 1720. Brussel, Eugène Henry Friex. Gedrukt.

II. Boeken.

Door tusschenkomst van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken:

Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van Geschiedenis en kunst deel XVIII. 1895 's Gravenhage, Landsdrukkerij 1896, 8°.

P. J. Blok, Verslag aangaande een voorloopig onderzoek te Parijs naar archivalia, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland. 's Gravenhage, W. P. van Stockum en zoon 1897. 8°.

Mr R. Fruin, Th. A. Z, Het archief der stad Reimerswaal. 's Gravenhage, Martinus Nijhoff 1897. 8°.

Door tusschenkomst van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken te Brussel:

Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen.

8e Reeks. Gent van den oudsten tijd tot heden. 14e afl. Gent, A. Siffer 1896. 8°.

Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. 5e Reeks. Arrondissement Aalst. 3e deel. Gent, A. Siffer. 1897. 8°.

Van Zijne Excellentie den Minister van Justitie te Brussel:

Ch. Piot, Fondations de bourses d'études établies en Belgique. Fondations dites volantes, tome I. Recueil des fondations de la province d'Anvers. Bruxelles, P. Weissenburch 1885. 4°.

H. Lentz, idem tome II. Recueil des fondations de la province de Brabant. Bruxelles, P. Weissenburch, 1892. 4°.

Idem, idem tome III. Recueil des fondations de la Flandre Occidentale. Bruxelles, P. Weissenburch, 1893. 4°.

Idem, idem tome IV. Recueil des fondations de la Flandre Orientale. Bruxelles, P. Weissenburch, 1894. 4°.

Idem, idem tome V. Recueil des fondations de la province de Hainaut. Bruxelles, P. Weissenburch, 1887. 4°.

Idem, idem tome VI. Recueil des fondations de la province de Liege. Bruxelles, P. Weissenburch. 1889. 4°.

Idem, idem tome VII. Recueil des fondations du Limbourg. Bruxelles, P. Weissenburch, 1896. 4°.

Idem, idem tome VIII. Recueil des fondations du Luxembourg. Bruxelles, P. Weissenburch, 1896. 4°.

Door tusschenkomst van Zijne Excellentie den Commissaris der Koningin in Limburg:

Verslag van den toestand der provincie Limburg in 1896. Maastricht, Leiter—Nijpels 1897. 8°.

Van het Gemeentebestuur van Maastricht:

Verslag van den toestand der gemeente Maastricht over het jaar 1896. Maastricht, Leiter—Nijpels 1897. 8°.

Notulen der vergaderingen den den Gemeenteraad van Maastricht gedurende het jaar 1896. Maastricht, gebr. Crolla. 1897. Fol.

Van de Commission royale d'histoire te Brussel:

M. L. Gilliodts-van Severen, Le Cotton manuscrit Galba. B—I, Bruxelles, Hayez. 1896. 4°.

Léopold Devillers, Cartulaire des comtes de Hainaut de l'avénement de Guillaume II à la mort de Jacqueline de Bavière. tome VI. 2e partie. Bruxelles, Hayez. 1896. 4°.

Van den heer Mulder Directeur van het pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren:

Pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren. — Eerste wetenschappelijke balans (met 20 staten). 's Gravenhage. 1896. 4°.

Van den heer Eug. Regout alhier:

Een tweetal brochuren getiteld: de Maas en de Maasbrugkwestie te Maastricht met bijbehoorende typographische kaarten van 1891—1893.

Vertoog over de uitbreiding van Maastricht met bijbehoorende plattegrond der stad.

Van den heer Fr. Straven te St. Truiden:

Inventaire analytique et chronologique des archives de la ville de Saint-Trond, tome VI. 1e Livraison. St. Trond, G. Moreau-Schouberechts. 1897. 8°.

B. Dooor aankoop:

I. Archieven.

Plan de la ville de Venlo et des environs sur lequel sont marqué (*sic*) particulièrement les chemins creux et fondrières préjudiciables à la place en cas de siége, comme aussi l'étendue de l'inondation formée l'année 1748. Levé et dessiné par le capitaine Tillier, lieutenant Thomuot (?) et Hauset, ingénieurs de sa Majesté l'Imperatrice Reine d'Hongrie et de Bohème (1). Breed 60 c/M., hoog 43 c M. met 7 pagina's fol. tekst.

(1) In 1748 waren de Staten-Generaal der Ver. Nederlanden, toen Heeren van Venlo, in bondgenootschap o. a. met den Duitschen Keizer, tegen Frankrijk.

Archieven ingekomen bij de Keizerlijke en Koninklijke Majesteits kamer van rekeningen en commissie tot het administreeren van haar domein en finantiën in het voormalige Pruissisch Gelderland, op 19 Juli 1757. Deze kamer werd ingesteld toen de Oostenrijkers, in den Silezischen oorlog het geheel Pruissisch Overkwartier, met behulp hunner Fransche bondgenooten, weder in hunne macht hadden, welke toestand heeft geduurd tot aan den vrede van St. Hubertsburg op 15 Februari 1765:

„Staeth ende specificatie der Edicten en ordonnantien uytgegeven soo door sijne Majt den Coninck van Pruyssen, als door sijne voordaetige Commission tot Gelder, overgegeven den 15 October 1757 in voldoeninghe aen de ordonnantie van d'22 September laetsleden van den Raedt van de Caemere van Reeckeninghe tot Ruremonde" 1715, 24 September—1757, 19 Januari. Fol. (Onbekend door welk gericht deze lijst werd overgegeven).

„Register van sijne Con. Majts. in Pruyssen en desselfs Regeringe, ofte Hove geëmaneerte Edicten en ordonnantien sedert de ondergespecificeerde jaeren, en alnoch onder den gerichte van Blitterswijck sijn berustende" 1715, 26 Juli— 1757, 10 November. Fol.

„Inventaris van Edicten, reglementen en ordres berustende onder den gerichte van Bree geformeert ingevolg ordonnantie der Hoogh loffe rekencamer in dato Ruremonde den 22 September 1757". 1733, 12 Januari—1756, 22 November. Fol.

„Register van sijne Coninckclijke Majesteit in Pruyssen en desselfs Regeringe ofte Hove geëmaneerde Edicten en ordonnantiën, sedert de ondergespecificeerde jaeren en alnoch onder den gerichte van Lottum berustende". 1716, 20 October—1757, 12 Maart. Fol.

„Register van sijne Coninckl. Majesteit, in Pruyssen en desself Regiringhe ofte Hove geëmaneerde Edicten en ordonnantiën sedert de onder gespecificeerde jaeren, en alnoch onder den gerichte van Mierlo en Thynray syn berustende, 1715, 24 September—1757, 12 Maart. Fol.

„Beright en de respective voldoeninghe voor den scholtis der vrijheerlickheydt Oirlo en Wansom" (1). 1757, 7 October. Fol.

(1) Eigenlijk twee heerlijkheden, maar toen door één heer bezeten nl. den baron Schellart d'Obbendorf.

„Lijste van alle placaten, Edicten en ordonnantiën voor de Heerlykheyt Oirlo” 1713, 28 Juni—1757, 5 Maart. Fol.

„Lijste van alle placaten, Edicten en ordonnantiën van de Heerlykheydt Wansum”. 1713, 28 Juli—5 Maart 1757. Fol.

„Bericht en respective voldoening voor den scholtis der Heerlijckheden Venraey, Aefferden, Gribbevorst, Geysteren en Oistrum, J. J. Lambotte” 1757, 4 October. Fol.

„Generalen lyste van alle Placaten, Edicten, Reglementen en Ordonnantiën, soo bij sijne Con Majt. van Pruyssen, als oock bij der selve aengestelde Geldersche Criegs en Domainen Commissie sijn worde uytgegeven en aen de Beampte der Heerlyckheden Venraey, Aefferden, Gribbevorst, Geysteren en Oistrum, ad publicandem toegezonden.” 1713, 30 Juni—1757, 5 Maart. Fol.

„Inventarium van alle placcaeten, Edicten ende ordonnantiën van wegens zijne Conl. Maj. van Pruyssen geëmaneert ende geasserveert wordende op de Gerichts Caemere tot Wachtendonck.” 1713, 28 Juni—1757, 12 Juni. Fol.

„Specificatie van de voorhandene Edicten, placaten ende ordonnantiën in de vrijheerlijckheyt Walbeeck ende Twistede, uytgeschreven op ordonnantie van sijne Roomsch Keyserlijcke ende Coonl. Majts. Commissie Finants- ende Reeckencamer tot Reurmonde sub dato den 22 Septembris 1757.” 1697, 8/18 Januari—5 Maart 1757. Fol.

C. Door overname, ingevolge wettelijke bepalingen, in alfabetische orde:

1. Baerlo, Blerick, Maesbree (Gemeente Maasbree).

Eene portefeuille inhoudende bescheiden dezer drie schepenbanken, welke zoo dooreen lagen, dat zij niet van elkaar te onderscheiden zijn, wat niet te verwonderen is, als men weet dat successievelijk alle vijf jaren het geheel archief achtereenvolgens van het eene der drie raadhuizen van de gemeente Maasbree, (nl. te Baerlo, Blerick en Maasbree) worden overgebracht naar het andere.

2. Baerlo (Gemeente Maasbree).

Eene portefuille met processale stukken.

3. B l e r i c k (Gemeente Maasbree).

Eene portefeuille inhoudende: een pakket met archieven van rechterlijken aard; een pakket met bescheiden betrekking hebbende op het gilde of broederschap van den H. Antonius aldaar.

4. B r o e c k h u y s e n v o r s t (Gemeente Broeckhuysen).

Eene portefeuille met archieven afkomstig van de schepenbank aldaar, waarin onder meer: een dossier van een crimineel proces gehouden over eene dievenbende in 1729; civiele processen o. a. tusschen Herman van Broeckhuysen, heer van Oyen, en de gemeente Broeckhuysen; transporten, schuldbekentenissen, verkoopen, octrooien, huwelijksvoorwaarden, testamenten, maagscheidingen, momboirsaanstellingen en aflegging van rekenschap, een recordium over de verpachting der visscherij in het „Raetbroeck", den verkoop van dat Broeck, aan den heer Johan van Broeckhuysen genaamd Oyen, den 20 Januari 1614 enz.

5. E y g e l s h o v e n.

Dubbelen van doop-, trouw- en sterfacten, namelijk doopen en huwelijken 1779—1788, sterften 1779—1788 en 1791—1794, ingeleverd door den pastoor bij het Hof van Limburg ingevolge besluit van Maria Theresia d.d. 6 Aug. 1778 en in of omstreeks 1880 door de Belgische Regeering gezonden aan den Commissaris des Konings te Maastricht, die ze aan het Gemeentebestuur deed toekomen.

6. G e l e e n.

Een register in 4°, waarin onder meer bankrechten uit het land van Valkenburg; voorin ook een gedeeltelijk de costumen van Maastricht uit 1380 (?).

Dubbelen van doop-, trouw- en sterfacten van 1779—1790, ingeleverd door den pastoor bij het hof van Limburg enz. als boven.

7. S e v e n u m.

Drie portefeuilles met stukken afkomstig van de schepenbank aldaar.

8. St. S t e v e n s w e e r t.

Dubbelen van doop-, trouw- en sterfacten, ingeleverd door

den pastoor aan het schepengericht ingevolge besluit der Staten-Generaal dd. 10 Nov. 1784.
Doopen 1784—1794.
Sterften 1785, 1788—1790, 1792—1794.
Huwelijken 1785—1790, 1792.

9. Well (Gemeente Bergen).

Een registertje getiteld: Transportboeck 1636—1637. kl. 4°

Een pakket met bescheiden afkomstig van de schepenbank aldaar o. a. een pakket inhoudende de stukken van een proces tusschen inwoners van Horst, wegens bloedverwantschap van schout, secretaris en schepenen aldaar met een der partijen, krachtens besluit van den Koning van Pruissen, als hertog van Gelder, opgedragen aan het schepengericht van Well.

VIII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het hoofd-archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

In het afgeloopene jaar had ik geene aanleiding om dergelijke pogingen in het werk te stellen.

IX. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Door de volgende autoriteiten en particulieren werd in den loop van het jaar gebruik gemaakt van ons archie; bij de opgave daarvan volgen wij de chronologische orde, voorop plaatsende de namen diergenen, die per brief om inlichtingen vroegen en daarna van hen, die persoonlijk het archief raadpleegden en er werkzaam waren.

De heer Petrus Hubertus Syben, leeraar a/d Rijks Hoogere Burgerschool te Roermond, verkreeg inlichtingen over de schrijfwijze van den naam van zijn grootvader.

Den heer Frans van Baerle, eersten luitenant te Maagdenburg, werd op zijn verzoek, een extract verleend uit het register „Rittercedel van d'Overquartier van Gelderland beginnende met den jaere 1555", betrekking hebbende op Willem van Baerle, lid der ridderschap van het Overkwartier sedert 1592.

Jonkheer mr. Th. H. F. van Riemsdijk, lid van den Hoogen Raad van Adel en Algemeen Rijksarchivaris te 's Gravenhage verkreeg inlichtingen over de schepenzegels van St. Stevensweert en Schinnen.

De gemeenten Munstergeleen, Nederweert, Schinnen en St. Stevensweert verkregen inlichtingen over het aangevraagde nieuw wapen van hunne respectieve gemeente.

De heer C. A. Savels, ingenieur-architect te Nottuln bij Munster, won inlichtingen in over den bouw en de ornamentatie van het westelijk gedeelte in de torens van St. Servaaskerk alhier.

De heer baron Brantzen van de Zijp, lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal, te 's Gravenhage, verkreeg inlichtingen over de familie von Unruh, ten behoeve van den graaf van Lippe—Bisterfeldt, thans Regent van het vorstendom Lippe—Detmold.

De Zeer Eerw. heer P. Schmeitz, pastoor te Buggenum (L), raadpleegde ons over de wapens der gemeenten Buggenum en Nunhem.

De Zeer Eerw. heer Jacq. Vrancken, pastoor te Reuver (Limburg), verkreeg inlichtingen aangaande handschriften van Johannes Knippenbergh, pastoor-deken te Helden in de vorige eeuw.

Den Eerw. heer Cremers, rector te Smackt, gemeente Venray, werden inlichtingen verstrekt over de vereering van den H Jozef in Limburg.

De heer van der Vrecken—de Bormans te Parijs verkreeg inlichtingen aangaande leden zijner familie en, met machtiging van Uwer Excellentie's voorganger, in leen eene postkaart van het Duitsche Rijk.

De heer baron de Geloes te Eysden verkreeg inlichtingen over de heerlijkheid Zeelhem en eene teekening van een opgezworen kwartierstaat zijner familie, zich bevindende in de verzameling kwartierstaten afkomstig van het archief der Staten des Overkwartiers te Roermond.

Den Zeer Eerwaarden pater Dom A. Mougel, Benedictijn te

Montreuil-sur-Mer, werden inlichtingen verstrekt over een M. S. van Dionysius den Karthuiser berustende in dit archief.

De heer Smits te Roermond ontving inlichtingen over de postmeesters van Afferden en over de familie Nabben stammend uit Sevenum.

Zijne Excellentie den Commissaris der Koningin werden inlichtingen gegeven omtrent en een afschrift verstrekt van de toekenning van de pastorie te Berg en 's Heerenelderen bij Tongeren aan het kerkbestuur, zijnde een uittreksel van de overeenkomst gemaakt tusschen den Bisschop van Luik en den Prefect van het departement der Nedermaas en 29 April 1803 bekrachtigd door den Eersten Consul, waarbij de gebouwen, die voorheen voor de uitoefening van den Katholieken eeredienst hadden gediend, ter beschikking der bisschoppen werden gesteld, te weten één huis voor elken pastoor of plaatsvervanger.

De heer Eugène Schuermans te St. Truiden verkreeg inlichtingen over het al of niet bestaan in dit depôt van een diploom betreffende de familie Mulckens.

Den heer P. de Groote, te 's Gravenhage werden inlichtingen verstrekt over de verheffing der heerlijkheid Strucht door de weduwe G. P. E. de Groote den 3 Juli 1719 en door den baron van Hamerstein, namens zijne echtgenoote Maria Catharina baronnes de Groot, in 1753.

De heer Fr. Sagers te Amsterdam verkreeg, op zijn verzoek, gegevens en bizonderheden over eenige musici van naam, die weleer te Maastricht korteren of langeren tijd vertoefd hebben.

Den heer F. Gérard, leeraar aan „académie de dessin et école industrielle" te Hasselt, werden inlichtingen verstrekt over leenverheffingen door Adriaan de Groote, rentmeester van het land van Valkenburg, van leenen voor het Leenhof aldaar (17 eeuw).

De heer Ch. Peters, Rijksbouwmeester te 's Gravenhage, bekwam inlichtingen over de voornaamste kloosters in de XIII en en XIV eeuw, die in Limburg, Noordbrabant en Gelderland veel invloed op de beschaving hebben uitgeoefend.

Den heer R. Pick, stadsarchivaris te Aken, werden bizonderheden medegedeeld over Johannes de Molenarken, deken van

het voormalig kapittel van St.-Servaas alhier en Garsilius de Traiecto, kanonik van het Munster te Aken, wellicht ook van voornoemd kapittel.

De heer Sassen van IJsselt, rechter in de arrondisementsrechtbank te 's-Hertogenbosch, verkreeg een afschrift: 1°. der verheffing op den 22 April 1606, van de hooge en lage justitie te Aert en Herwijnen in de Overbetuwe door Jan van de Horst, heer tot Heshuisen, maarschalk en raad van het land van Kleef; en 2°. der verheffing van de hooge heerlijkheden van Aert en Herwijnen door den zelfden den 11 Maart 1609.

Den heer de Laigue, consul-generaal van Frankrijk te Rotterdam, werden inlichtingen gegeven over de ridderschap in Limburg.

Den Eerw. heer J. Heynen, kapellaan te Gulpen verkreeg, met machtiging van Uwer Excellentie's voorganger, eenige documenten van de schepenbank aldaar in leen, ten einde eene studie over dat dorp te kunnen samenstellen.

De heer van Egeren, raadsheer aan het Hof te Gent, verkreeg inlichtingen over zijne familie, die deel uitmaakte van de ridderschap van het Overkwartier.

De heer H. de l'Escaille te Hougaerde verkreeg vele gegevens voor eene monografie der voormalige heerlijkheid Baerlo.

De Eerwaarde heer M. J. Janssen, kapellaan te Well, raadpleegde meermalen dit archief en verkreeg inlichtingen voor zijne studie der heerlijkheid Spreland—Oostrum (Venray).

De heer dr. Keller te Bonn was eenige dagen werkzaam op het archief, ten einde nasporingen te doen in de archieven afkomstig van de mankamer van Dieteren.

De Zeer Eerwaarde heer J. L. Meulleners, pastoor te Heer, (L.) raadpleegde meerdere documenten betreffende de „avouerie" van Fléron.

De heer van der Meer van Kuffeler te Nijmegen deed nasporingen in de registers van Weert en St.-Stevensweert betreffende verschillende familiën.

De heer P. Holvoet te Brussel deed nasporingen over de

familiën van Hees, van der Vrecken en aanverwante familiën en hun zegels.

De heer baron de Chestret de Haneffe te Luik bezocht meermalen het archief om nasporingen te doen betreffende de familie de la Marck, en zegels van leden dezer familie.

De heer J. Geelen, beambte ter gemeente-secretarie alhier, deed veelvuldige nasporingen betreffende de familiën Geelen, de Wildt en andere.

De heer baron Willem de Crassier te Luik raadpleegde vele documenten voor eene geschiedenis der voormalige heerlijkheid Rijckholt, en zijn broeder Louis baron de Crassier over de commanderiën der Duitsche Orde en de abdij Hocht.

De heer Ed. Jelinger alhier won meermalen inlichtingen in over de geschiedenis van Maastricht in hare instellingen.

De heer G. D. Franquinet, districts-schoolopziener alhier, bezocht meermalen het archief ter raadpleging van bescheiden handelende over de Heeren van Valkenburg.

De heer Jos. de Ras, stadsbibliothecaris alhier, raadpleegde meerdere documenten voor de samenstelling van eene monographie over de souvereiniteit van den bisschop van Luik te Maastricht en over den hoogleeraar van Leuven Pierre Minckelers, die leeraar was aan de „Ecole Centrale" tijdens het Fransch Bestuur te Maastricht.

X. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Over dit hoofdstuk valt dit jaar niets bijzonders te vermelden.

De Rijksarchivaris in Limburg,

A. J. FLAMENT.

VERSLAG

OMTRENT DE ORDENING EN INVENTARISATIE DER OUDE GEMEENTE- EN WATERSCHAPS-ARCHIEVEN IN NOORD-BRABANT OVER 1897.

(UITGEBRACHT AAN GEDEPUTEERDE STATEN DIER PROVINCIE).

Edel Groot Achtbare Heeren!

Hiermede heb ik de eer u het van mij verzochte verslag te doen toekomen omtrent de voortzetting in het afgeloopen jaar van de zorgen voor een behoorlijke bewaring van gemeente- en polder-archieven in deze provincie.

De wijze van bewerking der oude gemeente-archieven, door mijn voorganger in 1884 bij den aanvang dezer taak aangenomen, was een voorloopige en zeer globale.

Zijn streven was er in hoofdzaak op gericht om in zooveel mogelijk gemeenten eenige algemeene, niet gemakkelijk weer te verstoren, orde aan te brengen en van de gemaakte serieën en pakken eenvoudige lijsten op te stellen.

Zoo deed hij in het eerste jaar meer dan tien gemeenten voorloopig af, onder voorbijgang echter van de verwarde hoopen losse stukken, op de zolders of torens en kisten of los opgetast bewaard. Reeds in het tweede jaar echter kwam hij hiervan eenigszins terug, toen hij zich tot drie gemeenten bepaalde.

Slechts van één der door hem aldus gemaakte lijsten of inventarissen werd door hem de druk bezorgd, nl. van dien van Oosterhout's oud-archief.

Na zijn dood deed ik er vijf van de andere drukken. Ik moest daartoe een aantal stukken met de beschrijving gaan vergelijken en vond mij daarbij al spoedig genoodzaakt tot aanvulling en omwerking over te gaan. Die van Heusden, de laatste door hem opgemaakte, behoefde slechts weinige bijvoeging; de be-

werking van dat oud-stedelijk archief was al een geheel andere, veel meer gedetailleerde dan die der eerst geregelde dorpsarchieven. Die van Erp en van Vechel, waarvan een goed deel der stukken op het bureau van 's Rijks archief waren bewerkt, moesten echter ten aanzien der andere gedeelten, voornamelijk de rekeningen, aanmerkelijk worden aangevuld, terwijl ik mij toen niet in een nauwkeurig onderzoek der sorteering en beschrijving van de onderdeelen meende te moeten begeven. Die van Stiphout echter werd, wijl de ontbrekende deelen der serieën, lijsten, kohieren, bijlagen van rekeningen enz. uit den zolderrommel voor den dag kwamen, reeds bijna verdubbeld. Die van Bokstel eindelijk werd feitelijk een geheel nieuwe, waarbij alleen de bijna onuitwischbare nummering der registers en pakken mij er vanaf hield ook de indeeling in overeenstemming te brengen met die der andere inventarissen.

Aanvankelijk was ik, bij de voortzetting van de taak voor andere archieven, de mij van aanschouwing eenigszins bekende methode mijns voorgangers gaan volgen. De ondervinding echter deed mij meer en meer inzien, dat het beter was niets anders dan volledig en nauwkeurig te inventariseeren, in het oog houdende altijd, dat de inventariseeren, in het oog houdende altijd dat de inventaris beantwoorden moet aan deze twee vereischten: 1°. eenvoudige inrichting geschikt voor het gebruik door niet deskundigen, 2°. geschiktheid om als contrôlemiddel te dienen voor volledige en ordelijke bewaring van het archief in de toekomst. Uit dit inzicht moest voortvloeien, dat ik al de voorloopige lijsten en inventarissen van globaal gesorteerde oude archieven achterhield tot ik geleidelijk gelegenheid vond ze naar die betere methode uit te werken en aan te vullen met hetgeen er nog viel bij te voegen. Doch tevens moest het tengevolge hebben, dat mijn werkzaamheid zich jaarlijks tot zeer weinige gemeenten, misschien slechts een enkele zou beperken en intusschen het doel der „bevordering van een ordelijke bewaring van gemeente- en waterschapsarchieven" in zekeren zin niet bereikt zou worden, Terwijl ik toch op ééne plaats werkte, zou op tal van andere het oude archief door verdere slechte bewaring en verwaarloozing steeds meer schade lijden. Daarom nam ik als gewoonte aan, naast de voortzetting der ondernomen ordening en inventarisatie op enkele plaatsen geregeld jaarlijks een aantal andere gemeenten te bezoeken. Naar bevind van zaken kan ik daarbij maatregelen nemen tot behoud, betere plaatsing en bewaring bezorgen en, hier en daar, zelfs voorloopige lijsten opmaken of aanleggen enz. Doorgaans laat ik bij die bezoeken alle of zoo goed als alle bescheiden, zoo de oude als de nieuwere, door mijn hand gaan, zooveel doenlijk in het meest verwarde

eenige voorloopige orde aanbrengende. Sommige der meest noodlijdende nam ik zelfs van de gemeenten in depôt aan binnen het Rijksarchiefgebouw onder mijn beheer of ook in afwachting van gunstiger omstandigheden tijdelijk bij mijne verzamelingen in bewaring.

Bovendien ondernam ik en verbond ook aan deze bezoeken een algemeene nauwkeurige beschrijving van alle in de gemeenten zoowel op de raadhuizen als bij kerkbesturen aangetroffen oude kerkregisters van doop, trouw en begraven, waarbij ik dikwijls weder aanleiding vond tot het geven van wenken of verleenen van hulp voor de bewaring en bewerking der oude archieven.

Ik geloof, dat deze wijze van werken nuttig is en vruchtdragend. Zij veroorlooft het toezicht en de zorg van hooger hand binnen een niet te lang tijdsverloop over de geheele provincie te doen gevoelen en te besteden, en toch jaarlijks een of meer oude archieven geheel af te werken en zoo te inventariseeren, dat de administratie zoowel als de wetenschap ze gebruiken en raadplegen kan. Dit laatste vooral, nu tot de geleidelijke bewerking van de oude rechterlijke archieven in mijn depôt weder gelegenheid, die langen tijd heeft ontbroken, is gekomen. Deze bewerking toch moet steeds voorafgaan aan of liever gepaard gaan met de definitieve beschrijving der oude gemeentelijke bescheiden van de betrokken plaatsen. Vroeger berustten deze beide deelen der lokale archieven te zamen op de dorps- en stedelijke secretarieën of griffie's. In 1811 of 1812, krachtens de Fransche wetgeving, doch veelal eerst later, in 1827, 1843 en na het Koninklijk besluit van 8 october 1883 *Staatsblad* n°. 141, werden de oude rechterlijke overgebracht naar de Rijksdepôts. Geen wonder, dat in den loop der tijden vermenging van stukken der beide deelen heeft plaats gehad. Ook is voor de vroeger Hollandsche plaatsen steeds duidelijker gebleken, dat een geheel zuivere splitsing in rechterlijk- en gemeentelijk archief moeilijk te bereiken is. Voortdurend worden echter ook van de andere plaatsen, bij de losse processtukken, akten, rekwesten, boedelstukken, enz. der schepenbank of civiele rechtbank, tal van oud-gemeentelijke stukken gevonden, naar het uiterlijk van deze niet te onderscheiden. Pas bij nadere, tot in bijzonderheden gaande bewerking van deze kunnen zij ontdekt worden, waarna van sommige het terecht brengen ook dan nog zeer moeilijk is omdat de inhoud weinig of geen licht geeft omtrent het dossier of de zaak waartoe zij behoord of gediend hebben.

Eerst bij grondige kennis van al de dossiers der beide deelen van de plaatselijke archieven is ten slotte de juiste plaatsing van al de verdwaalde schapen over en weer mogelijk.

Zoo heb ik nu de oude rechterlijke archieven van Raamsdonk

en van Hendrik Luyten Ambacht onderhanden genomen tegelijk met de inventarisatie op mijn bureau van de bijzondere stukken uit de ijzeren kist van **Raamsdonk**, in mijn vorig verslag besproken. Het gevolg daarvan was de aanvulling van een aantal dossiers of bundels, terwijl zelfs enkele rubrieken van den inventaris nog werden vergroot. Het geheele werk is nu echter voltooid, ook de analytische beschrijving van de geheele eerste afdeeling van den inventaris, de bijzondere stukken. Ik voeg den inventaris (1) als bijlage aan dit verslag toe en vestig daarbij uw aandacht nogmaals op de groote volledigheid der hoofdrubrieken, bijzonder die der dorps- en armenrekeningen en der kohieren. Slechts weinig van hetgeen de inventaris van 1774 (Rubriek C n°. 79) vermeldt is niet teruggevonden, waarschijnlijk door het bijzondere der aanduiding. Alleen ontbreken al de kerkerekeningen, waarvan in den tot 1791 bijgehouden inventaris van 1774 alleen die van 1609 en 1619 als vermist worden opgegeven en die van 1638 tot 1789 als aanwezig zijn vermeld. Reeds in den inventaris van 1811 (C n°. 80) werden zij niet meer opgenoemd.

De archieven van acht polders, voorzoover aangetroffen, zijn, zooals U zien zult, mede geinventariseerd en vormen een afzonderlijk deel van den inventaris. Ook in dien van 1774 was dit het geval.

De aanwezigheid der stukken betreffende het voormalig Karthuizer-klooster bij Geertruidenberg is te verklaren uit de ligging van goederen daarvan onder het gebied van Raamsdonk. De bescheiden betreffende de rechten en de administratie der zes Zuidhollandsche dorpen in de Langstraat zijn gelijksoortig aan die welke hierover in de archieven van andere van die dorpen gevonden worden.

Bijzondere opmerking verdient het stuk, vermeld in afdeeling I onder n°. 25, een „Copie-attestatie waarbij", volgens een oud opschrift, „blijckt dat den secretaris Verster met een frenesie besoght geweest zijnde, de secretarie van Raamsdonck in groote confusie heeft gebraght". In dat stuk van 27 april 1670 wordt inderdaad verklaard, dat deze secretaris „in den jaere 1664 seer subiet met een groote frenesie is aengerackt ende t'eenemaal innocent sij geworden, hebbende int begin van de selve frenesie alle de paepieren ende documenten ter secretarije ende onder hem

(1) Deze inventaris is als bijlage afgedrukt bij het op last van Gedeputeerde Staten uitgegeven verslag.

berustende seer confuys van maelkanderen gesmeten. oock verscheyde actens van importantie onstukken gescheurt ende in het vier verbant in sulcken voegen. dat bij hem de gansche secretarije soude hebben werden verbrant. indien ter goeder uere sulcx andere persoonen niet en hadden beleth."

Opmerkelijk is eveneens, dat na het jaar 1797 blijkbaar veel minder is gezorg voor goede en ordelijke bewaring der jaarlijks bijkomende bescheiden. Tot dat jaar ongeveer zijn de rekeningen gebonden. De latere zijn incompleet en de bijlagen werden thans los verspreid en zeer onvolledig teruggevonden.

Evenzeer vestig ik de aandacht op n°. 59 van rubriek B. uitvloeisel van pogingen reeds vóór twee eeuwen om de secretarie van R. naar het „Veer" te verleggen. En in verband daarmede op n°. 100 van die rubriek. papieren uit 1772 over het bouwen van het tegenwoordige raadhuis te R. dat blijkens n°. 78 van rubriek C., in mei 1773 is betrokken.

Ook van **Beek en Donk** heb ik de oude rechterlijke bescheiden in mijn depôt nader onderzocht en bewerkt naar aanleiding der overneming van nog eenige gedeelten daarvan. die bij de nieuwe regeling van het oud-gemeentelijke archief voor den dag waren gekomen. Ook bij dit werk werden nog een aantal oude gemeentelijke bescheiden ontdekt. die gedeeltelijk bij andere dossiers konden worden gevoegd. De overige moesten echter nog afzonderlijk worden vermeld. terwijl een register met een honderdtal afschriften van belangrijke akten en brieven over de peelgronden, met Helmond. Bakel en Aarle-Rikstel gemeen, een specifieke beschrijving verdiende. Deze aanvullingen konden gelukkig nog worden opgenomen bij de overdrukken van den aan mijn vorig verslag als bijlage toegevoegden nieuwen inventaris van Beek en Donk's oud archief.

Volgens de boven besproken gewoonte bezocht ik ook in het afgeloopen jaar weder een aantal gemeenten met het oog op een voorloopige verzorging van hun gemeente-archief. Omtrent enkele verdient van mijne bevinding hier verslag te worden gedaan. In de eerste plaats van die te **Woensdrecht** c. a.

Deze gemeente bestaat uit vier oude. met name: Woensdrecht, Hoogerheide, Zuidgeest en Hinkelenoord; de eerste drie gelegen in het voormalige markiezaat van Bergen op Zoom en dus onder de Generaliteit. de laatste vroeger Zeeuwsch. Helaas zijn die vier oude archieven in den loop dezer eeuw niet alleen totaal vermengd, doch bovendien zeer geslonken en door vocht bedorven. Dit is een rechtstreeksch gevolg daarvan, dat de gemeente zich lang zonder raadhuis heeft moeten behelpen, zoodat de archieven bij den secretaris aan huis op zolder hebben moeten verblijven, waar zij sterk hadden te lijden van allerlei

kwade invloeden. Thans vond ik nog bij den tegenwoordigen secretaris thuis in een kist een aantal registers. De rest echter was door hem overgebracht in de kasten van de twee vertrekken van het schoolhuis te Hoogerheide, die thans tot raadhuis zijn ingericht; en daarheen bracht ik nu ook die registers over. Hoewel ook die kasten meerendeels lang niet vrij zijn van vocht, waren nu de stukken althans gemakkelijk bereikbaar.

De verwarring er van was groot en daar ook de secretaris niets liever wenschte, begreep ik een sorteering niet te mogen uitstellen. Oud en nieuw werden gescheiden; het oude naar de vier vroegere gemeenten, zooveel doenlijk, in vier deelen verdeeld; en het nieuwe met hulp van den secretaris en den veldwachter gesorteerd en verzorgd, tot serieën gevormd en tot pakken of bundels gebonden. De bijlagen der rekeningen en de ingekomen brieven, goeddeels losgegaan, werden weder zooveel mogelijk bijeengezocht enz. Alle pakken werden daarop van losse briefjes met opschriften voorzien, waarna alles in de intusschen veranderde kasten ordelijk is geplaatst. Zoo is een vrij goede toestand verkregen, die echter nog slechts voorloopig is en dien de secretaris zich voornam bij gelegenheid met behulp van een binder te verbeteren.

Het oude en nieuwe archief van den burgerlijken stand was en bleef geplaatst, evenals eenige andere bescheiden, in de woning van den secretaris, in het vertrek dat dezen tot werkkamer en secretarie verstrekt.

Bovendien werden van de nieuwe zoowel als van de oude bescheiden de talrijke polderrekeningen en documenten afgescheiden en tot een afzonderlijk archief vereenigd. Dit heb ik globaal beschreven, aldus:

Oud-Archief.

Polder van de Nieuwen Gors.

1e en 2e rekening van C. van Bommel, 1699 en 1700;

Generale Polder.

1e tot 11e rekening van C. van Bommel, 1692—1711; gedeeltelijk met bijlagen.

1e tot 3e rekening van A. van Bommel, 1713—1715; gedeeltelijk met bijlagen.

Het Zuidland van Woensdrecht in het particulier.

5e tot 8e rekening van C. van Bommel, 1697—1710;

2° tot 12e rekening van A. van Bommel, 1714/5—1738/40;
3e tot 12e verpondingsrekening van A. van Bommel, 1714—1738.

Hinkelenoord, gemeen met het Zuidland van Woensdrecht.

1° tot 17° rekening van C. van Bommel, 1695—1711;
1e tot 4e rekening van A. van Bommel, 1712—1715.

Het Zuidland gemeen met Hinkelenoord.

10e tot 25e rekening van C. van Bommel, 1696—1711;
1e tot 33e rekening van A. van Bommel, 1712—1743;
1° tot 22e rekening van C. van Bommel, 1744—1766;
1e tot 44e rekening van J. B. Morin, 1767—1810;
1e tot 3e rekening van mr. S. Morin, 1811—1813.
Bijlagen der rekeningen van:

1721—1743
1744—1766
1768—1787 en
1788—1813

Nieuw Hinkelenoord en Hoogerwerf.

1e tot 10e rekening van B. F. Vermeulen, 1802—1813.

De Oude Polder.

Ingekomen stukken, 1799—1810;
Gaarboeken, 1797—1813;
Deverse stukken, bestekken enz.

NIEUW-ARCHIEF.

Het Zuidland van Woensdrecht met Hinkelenoord.

Rekeningen van 1814 tot 1884;
Bijlagen van idem, van 1814 tot 1828, van 1829 tot 1849 en van 1856 tot 1884.

Nieuw Hinkelenoord en Hoogerwerf.

Rekeningen van 1814 tot 1884.

Ook te **Ossendrecht** bestaat geen eigenlijk raadhuis.

Ook hier is ter voorziening in de behoefte daaraan een lokaal van het schoolhuis of liever de onderwijzerswoning ingenomen voor secretarie, tevens vergaderlokaal, terwijl van een daarachterliggend vertrek van den meester de twee muurkasten zijn ingeruimd ten behoeve van de berging van het gemeentearchief. Deze kasten bestaan beide uit een boven- en ondergedeelte. Daarin vond ik de archieven, nieuw en oud niet gescheiden, en de boekwerken (wetten, verslagen. enz.). Alles is er uitgehaald en door de hand gegaan. In een der bovenkasten is daarna het oud-archief bijeen geplaatst; de rest werd met het oog op de behoefte van het dagelijksch gebruik over de drie andere kasten verdeeld. Ook de oude kerkregisters vonden in een der benedenkasten een plaats.

Het oud-archief is, de omstandigheid in aanmerking genomen, dat het lang in een particulier huis berustte, redelijk wel en volledig bewaard. Een register der gemeente Putte, dat er bij werd gevonden, werd medegenomen en bij het oud-archief dier gemeente gevoegd.

Te **Putte** eveneens bestaat geen raadhuis. Ook hier is een lokaliteit van de school ingeruimd voor de vergaderingen, en voor berging van een deel der bescheiden van de secretarie. Die vonden er plaats in een diepe kast of alkoof en bestaan voornamelijk in drukwerken, benevens eenige oude registers van magistraatsresolutiën en kohieren. De secretarie wordt bij den secretaris t'huis geherbergd. Een in het daartoe dienende vertrek aanwezige muurkast bevat alleen het archief van den burgerlijken stand, eenige registers enz. van het laatste en loopende jaar en blanco materiaal. Al de rest van het archief vond ik op den zolder in twee kasten in kennelijken staat van verwarring; echter tamelijk droog. Ik heb ook hier alles door de hand laten gaan en gesplitst in oud- en nieuwarchief. De ruime zolder gaf gelegenheid de serieën van het nieuwe in volgorde uit te leggen en zoodoende te gemakkelijker de verschillende dossiers der ingekomen brieven en bijlagen van rekeningen weder te completeeren. Het geheel werd, nadat alle verspreide losse stukken en stukjes waren gesorteerd en op hun plaats gebracht, tot pakken gebonden en in een der kasten zoo ordelijk mogelijk opgesteld met ruimtelating voor aanvulling der serieën. Zoo werd, waar eerst van een eigenlijk gemeentearchief geen sprake scheen te kunnen zijn, er binnen weinige dagen feitelijk een georganiseerd. De geregelde bijvoeging en ordelijke bewaring hangen nu slechts van den secretaris af.

De losse stukken van het oud-archief zijn tot eenige stevige pakken bijeengebonden en zoo naar mijn bureau alhier overgebracht, waar zij voorloopig in het depôt zijn bijgezet en rustig den tijd afwachten om op hun beurt nader onderzocht, gesorteerd en beschreven te worden.

s Hertogenbosch, april 1898.

De archivaris in Noordbrabant,

A. C. Bondam.

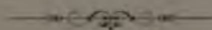
VERSLAGEN

OMTRENT

's RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XXI.

1898.

'S GRAVENHAGE.
1899.

VERSLAGEN

OMTRENT

's RIJKS OUDE ARCHIEVEN.

XXI.

1898.

'S GRAVENHAGE.
1899.

INHOUD.

Bladz.

Rijksarchief te 's Gravenhage 1

Aanwinsten van het Rijksarchief te 's Gravenhage in 1898 62

Notulen van de negende bijeenkomst van de Rijksarchivarissen 113

Tabellarisch Overzicht van de Regeling der oude Gemeente-, Waterschaps- en Veenderij-Archieven in Nederland . . 133

Rijksarchief in Noordbrabant 265

Rijksarchief in Gelderland 304

Rijksarchief in Noordholland 324

Rijksarchief in Zeeland 337

Beschrijving der charters, deel uitmakende van het archief van Hulsterambacht 359

Oud-Archief van den Kerkeraad en de Diaconie der Nederduitsch Hervormde gemeente te Arnemuiden 385

Beschrijving eener verzameling charters en papieren, afkomstig van Jacob van den Moere, ontvanger van Beveren, berustende ten gemeentehuize van Veere 395

Rijksarchief in Utrecht 411

Rijksarchief in Friesland 438

Archieven der Doopsgezinde Sociëteit en der Doopsgezinde, Vereenigd Christelijke, Hersteld Evangelisch Luthersche, Roomsch Katholieke en Israëlietische gemeenten in Friesland 451

Bladz.

Rijksarchief in Overijssel 481

Rijksarchief in Groningen 511

Rijksarchief in Drente 527

Rijksarchief in Limburg 536

Verslag omtrent de ordening en inventarisatie van oude gemeente- en waterschapsarchieven in Noordbrabant over 1898 558

Verslag van Gedeputeerde Staten van Zuidholland aan de Provinciale Staten van de regeling van Gemeente- en Waterschapsarchieven in 1898 577

Het Rijksarchief te 's Gravenhage.

A. Archiefwezen.

In het jaarverslag, dat ik thans heb uit te brengen, zal ik naar den aangenomen regel eenige bijzonderheden, die niet uitsluitend het Rijksarchief betreffen, mededeelen alvorens van den toestand van het laatste een overzicht te geven.

In eene bijeenkomst, die ik op 30 November 1897 met de Archivarissen in de provinciën gehouden had, waren eenige vraagpunten gesteld, die de regeling der oude gemeente-, waterschaps-, veenderij- en kerkarchieven betroffen. Nadat die door iederen Archivaris voor zijne provincie schriftelijk beantwoord waren geworden, kwamen die memoriën in onze bijeenkomst van 8 November 1898 in behandeling. Men besloot het gedeelte dier memoriën, waarin een overzicht gegeven werd van hetgeen tot regeling reeds gedaan is, als bijlage tot de notulen dezer vergadering te doen afdrukken, terwijl de te nemen maatregelen naar aanleiding van de in de memoriën geuite meeningen thans besproken werden. Dit had ten opzichte van al de genoemde archieven plaats met uitzondering evenwel van die van kerkelijken aard, welke in eene latere bijeenkomst zouden worden behandeld. Met eene geringe meerderheid van stemmen werd er besloten, dat de regeling der bedoelde archieven aan den Rijksarchivaris in de provincie of een zijner ambtenaren in zijne ambtelijke hoedanigheid moest worden opgedragen. Deze beslissing had natuurlijk een overwegenden invloed op het antwoord, dat nu gegeven moest worden op de vragen, welke zich bij de regeling voordoen. Het kon weinig twijfelachtig zijn, dat nu ook het Rijk de kosten voor zijne rekening moest nemen. In afwachting dat er eene wettelijke bepaling werd gemaakt, waarbij aan de besturen, althans aan die van de gemeenten, de verplichting werd opgelegd hunne archieven door bedoelden ambtenaar te doen regelen, moesten die besturen hiertoe van regeeringswege worden aangemaand, hetzij direct, hetzij door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten. Wat het toezicht op de archieven betreft, was men het in beginsel eens, dat, waar de regeling aan een Rijksambtenaar was opgedragen, deze zich met

eene geregelde inspectie daarvan behoorde te belasten, na voorzien te zijn van eene uitdrukkelijke machtiging van den Minister van Binnenlandsche Zaken. Eindelijk werd de vraag, hoever zich het begrip oude archieven moest uitstrekken, voor de verschillende soorten van archieven verschillend beantwoord; zoo werd voor de gemeente-archieven als eindjaar aanbevolen het tijdstip der invoering van de reglementen van 1815 en 1816 en voor de waterschaps-archieven dat van het in werking treden van het reglement, dat naar aanleiding van het provinciale reglement voor het waterschap was vastgesteld.

Overigens bepaalden mijne bemoeiingen met archieven buiten de provincie Zuidholland zich tot de gewone inspectiën en een advies over de indeeling van het archiefdepôt in Friesland.

Reeds een paar jaren geleden had de familie van Schwartzenberg en Hohenlansberg den wensch uitgedrukt om haar omvangrijk huisarchief aan het Rijk in bruikleen te geven en werd een gedeelte daarvan, bewaard in drie groote kisten, tot nader onderzoek voorloopig in het Rijksarchief gedeponeerd. Het andere gedeelte, eveneens in kisten geborgen, volgde in het afgeloopen jaar en nu werd door Mr. Telting onderzocht, of de verzameling in het algemeen voor het Rijk van belang was of dat zij hoofdzakelijk waarde had voor Friesland, wat te vermoeden viel, daar de leden van de familie het meest in deze provincie openbare betrekkingen hadden bekleed. Het archief bleek te bestaan uit een zeer groot aantal portefeuilles en bundels, bevattende familiepapieren van het geslacht van Schwartzenberg en aanverwante familiën (o. a. van Cammingha, van Aylva, van Burmania, van Donia, de Noyelles, d'Aumale enz.); verder uit eene verzameling stukken van meer algemeen belang in 65 portefeuilles en bundels met een nauwkeurigen inventaris. Verreweg het grootste gedeelte dezer papieren bleek alleen op Friesland betrekking te hebben; van de andere stukken zal nog nader worden nagegaan, in hoeverre zij kunnen worden geacht van belang te zijn voor het Rijksarchief. Vermoedelijk echter zal het aanbeveling verdienen den Archivaris in Friesland in overweging te geven de verzameling in haar geheel in zijn depôt op te nemen, waarvoor het zorgvuldig onderhouden archief een belangrijke aanwinst zal blijken te zijn.

Door Uwe Excellentie werd ik over twee aangelegenheden gehoord, op archieven, in de provincie Zuidholland aanwezig, betrekking hebbende. Ik diende van bericht, toen er ter provinciale griffie weder eenige waardeloos bevonden stukken moesten worden opgeruimd; ook deelde ik Uwe Excellentie mijn gevoelen mede over het door het Gemeentebestuur

van Gouda ingediende plan van inventaris van het aan die gemeente in bruikleen gegeven rechterlijk archief.

Dit laatste onderwerp geeft mij aanleiding verslag te doen van hetgeen in het verloopen jaar tot regeling van de rechterlijke archieven in Zuidholland is gedaan.

Door Mr. van Meurs werd de inventaris van de van het gemeentebestuur van Schiedam overgenomen rechterlijke archieven voltooid.

Van de door den heer Hingman in 1895 overgebrachte rechterlijke archieven waren nog in bewerking die van Haastrecht, Noordwijk en Ooltgensplaat. De regeling van dat van Haastrecht is nu geëindigd.

Van de rechterlijke archieven, door bemiddeling van genoemden ambtenaar in 1896 naar het Rijksarchief verplaatst, moest nog alleen dat van Nieuwpoort geordend worden. Dit heeft ook nu plaats gehad.

Van de door den heer Hingman buiten de inventarissen der gemeente-archieven gehouden rechterlijke archieven waren nog in bewerking die van Bergambacht, Zoeterwoude, Warmond en Geervliet. De regeling van die van Zoeterwoude, Warmond en Geervliet is nu tot stand gekomen.

Van de rechterlijke archieven, voorkomende in de door den heer Hingman opgestelde inventarissen der gemeente-archieven, was nog in bewerking dat van Ameide, hetwelk later dan de overige, in 1897 door het gemeentebestuur was opgezonden. Dit is nu ook geïnventariseerd.

Voor de aanwinstenlijst werd ook nog bewerkt het rechterlijk archief van Krimpen aan de Lek, dat reeds in 1888 door het gemeentebestuur uit eigen beweging naar het Rijksarchief was opgezonden.

Terwijl Mr. van Meurs zich in opdracht van Gedeputeerde Staten met de regeling van het gemeente-archief van Rijnsaterwoude bezighield, kwamen er nog eenige rechterlijke bescheiden aan het licht, die van het gemeentebestuur overgenomen werden en nu geïnventariseerd zijn.

Het meerendeel van genoemde rechterlijke archieven is door den adjunct-commies van Oyen geordend en geïnventariseerd.

Ook nu hield de heer Beth zich bezig met den hem ten vorigen jare opgedragen arbeid. De van de gemeentebesturen overgenomen rechterlijke archieven werden door hem met de aanwinstenlijsten vergeleken en naar de daarin aangewezen volgorde gerangschikt en genommerd.

B. Rijksarchief.

I. *Personeel.*

Daar tengevolge van de uitbreiding, die het Rijksarchief langzamerhand verkregen heeft, de functies van den commies-chartermeester te veelomvattend waren geworden, werd de wenschelijkheid ingezien die betrekking, na de vacature, welke daarin door het overlijden van den heer Hingman was ontstaan, onvervuld te laten en bedoelde werkzaamheden onder andere ambtenaren van het archief te verdeelen. In verband hiermede had er eene bevordering en vermeerdering van het personeel plaats. De adjunct-commiezen W. G. Ross en Th. Morren werden tot commies en de klerk W. G. van Oyen tot adjunct-commies benoemd, terwijl als adjunct-commiezen aan het Rijksarchief werden toegevoegd de heer P. Berends, beambte bij het archief in Overijssel, en de heer J. C. Beth te 's-Gravenhage. Deze regeling ging met 1 April 1898 in.

II. *Ordening der Archiefverzamelingen.*

De regeling van de gezantschapsverbalen en legatie-archieven, die door het overlijden van den heer Hingman was afgebroken, werd in den loop van dit jaar nog niet voortgezet. Daarentegen werd door den heer Telting met medewerking van den heer Morren de inhoud van de zoogenaamde Secreete Kas der Staten-Generaal, bevattende de tractaten, ratificatiën en andere belangrijke stukken van vóór 1700, met den daarvan bestaanden ouden inventaris vergeleken, en werd in die verzameling de vroegere orde hersteld.

De adjunct-archivaris Dr. Colenbrander nam den arbeid der definitieve inventariseering van de Oost-Indische afdeeling der oud-koloniale archieven ter hand, dit werk opnemend, waar zijn voorganger Mr. Heeres het had moeten laten. Hij begon met zich rekenschap te geven van de beginsels, door Mr. Heeres bij de inventariseering van de archieven der zoogenaamde „Voor-Compagniën" gevolgd, en van de wijze, waarop deze beginsels tot nu toe in toepassing waren gebracht. Het gevolg was dat Dr. Colenbrander slechts ééne wijziging van eenig aanbelang voorstelde, namelijk de vervanging van den naam Vereenigde Hollandsche door Vereenigde Amsterdamsche Compagnie. Na onderzoek toch was hij van meening, dat de kans, dat ook niet-Amsterdamsche Compagniën zich in deze combinatie zouden hebben opgelost, te gering was om hiermede bij het geven van

een naam rekening te houden. De verdere wijzigingen, in de ontwerp-inventarissen van Mr. Heeres aangebracht, betreffen zaken van geheel ondergeschikt belang. Die inventarissen zijn thans vastgesteld: die der Compagnie van Verre te Amsterdam op 8 nummers (106 stukken), die der Oude Compagnie aldaar op 38 nummers (189 deelen en stukken), die der Vereenigde Amsterdamsche Compagnie op 20 nummers (69 deelen en stukken), die der Delftsche Compagnie op 1, die der Vereenigde Zeeuwsche Compagnie op 2 nummers.

Dr. Colenbrander zette hierop het door Mr. Heeres aangevangen werk der uitschifting van de uitgaande stukken der XVII en van de kamer Amsterdam van de Geoctroyeerde Ned. O. I. Compagnie voort. Na afloop van dezen arbeid werden de uitgaande stukken dezer colleges geïnventariseerd. Vervolgens tot de uit Nederland ingekomen stukken overgaande, bracht hij deze bijeen en inventariseerde ze. Thans lagen aan de beurt de uit Indië bij deze colleges ontvangen stukken, welke zoowel naar omvang als naar inhoud het hoofddeel van de archieven der Geoctroyeerde Ned. O. I. Compagnie uitmaken. De gansche verzameling uit Indië ontvangen stukken is in twee ongelijke helften te verdeelen, indien men als scheidingsdatum aanneemt het tijdstip waarop de instelling van het Gouverneurschap-Generaal haren invloed in Indië heeft doen gevoelen. Het bestuur in Indië nam door die instelling een vasteren vorm aan, hetgeen grootere regelmaat in de behandeling der zaken en het opmaken en bijeenvoegen der archiefstukken ten gevolge had. Natuurlijk is er, nadat er hier te lande op 27 November 1609 besloten was de leiding van het bestuur in Indië aan een Gouverneur-Generaal toe te vertrouwen, eenige tijd verloopen, voordat de bestuursvormen zich in Indië zoodanig gewijzigd hebben dat er in het onderling verband der stukken grootere orde is ontstaan. Dit is eerst goed omstreeks 1614 waar te nemen, zoodat het splitsen van de uit Indië overgekomen stukken in eene oudere en eene nieuwere reeks niet met het jaar 1609, maar met 1614 moest plaats hebben. In de eerste, kleinere helft, bestaat tusschen de stukken nog geen ander verband dan bij de ingekomen stukken der vóór-compagniën viel op te merken, die niet anders dan naar scheepstochten konden worden gerangschikt. De stukken van de tweede helft hebben als het product van de werkzaamheid van een permanent centraal Indisch bestuur onder het oppergezag van den Gouverneur-Generaal, eene inrichting bekomen, die in hoofdzaak dezelfde is gebleven tot 1796 toe.

Het grootste gedeelte van de stukken der eerste periode (1602—1614) is op de bij de archieven der vóór-compagniën in acht genomen wijze door Dr. Colenbrander geïnventariseerd als

afkomstig van een der volgende scheepstochten: die van Wybrand van Warwijck en Sebald de Weert (1602—1607), van Steven van der Haghen (1603—1606/7), van Cornelis Matelieff de Jonge (1605—1608), van Paulus van Caerden (1606—1610), van Pieter Willemsz. Verhoeff (1607—1612) en van Pieter Bot (1610—1613). De mogelijkheid bestaat, dat bij verder onderzoek van het archief nog eenige stukken aan deze afdeeling van den inventaris zullen worden toegewezen.

Wat nu de stukken der tweede periode (1614—1796) betreft, tot en met de in 1794 verzondene, zijn de voornaamste bij de XVII en de Kamer Amsterdam ontvangen Indische papieren op zoodanige wijze in ± 2600 kohieren gebonden geworden, dat die, welke bij dezelfde scheepsgelegenheid waren overgekomen, eene afzonderlijke verzameling uitmaakten. Van de stukken, in die kohieren gebonden geweest of nog gebonden, is geen enkel verloren; echter bestaan niet meer alle kohieren nog als zoodanig. Tot 1662 zijn alle, van 1662 tot 1690 sommige, kort na de plaatsing op het Rijksarchief gesloopt en de stukken, die er in gebonden waren, in andere volgorde gebracht en in portefeuilles gelegd. Deze nieuwe volgorde is naar de thans omtrent archiefregeling aangenomen begrippen eene willekeurige en staat in vele opzichten bij de oude achter. Daar echter alle stukken van één kohier een doorloopende folieering bezitten, en van een aantal gesloopte kohieren de registers, naar welke het binden heeft plaats gehad, nog zijn bewaard, is het mogelijk de oude orde te herstellen. Dit werk zal moeten afgeloopen wezen, eer het doenlijk zal zijn voor de inventariseering der gezamenlijke gelijksoortige stukken van 1614 tot 1794 den meest gewenschten regel uit te vinden, te beproeven en, bij gebleken deugdelijkheid, op te volgen. Echter is het een zeer tijdroovend werk, en een werk, dat te beter vlotten moet, naarmate hij, die het onderneemt, een tot in bijzonderheden afdalende kennis van den inhoud en het uiterlijk der stukken, welker volgorde hij verandert, bezitten zal. De uitvoerbaarheid van het werk kan niet in twijfel worden getrokken: een vijftigtal zoodanige gewezen kohieren uit de jaren 1673—1690 werden reeds, als proef, door Dr. Colenbrander in den ouden vorm hersteld. Alleen is het mogelijk dat de oudere jaren meer moeilijkheden dan de nieuwere zullen opleveren. Ik noodigde hem daarom uit voorshands niet met dit werk voort te gaan, maar eerst de inventariseering ten einde te brengen van zulke gedeelten der archieven van de Geoctroyeerde Ned. O. I. Compagnie, als waarbij niet zulke speciale moeilijkheden te overwinnen zijn. Later zal dan het herstel der gewezen kohieren moeten worden voortgezet, en de inventariseering der uit Indië

bij de XVII en de Kamer Amsterdam ontvangen stukken kunnen worden voltooid.

Dr. Colenbrander zette zich hierop tot de inventariseering van het archief der Kamer Zeeland van de Geoctroyeerde Ned. O. I. Compagnie. Blijkens een nog aanwezigen ouden inventaris was dit archief vroeger zeer volledig en moet daarvan later een groot gedeelte verloren zijn gegaan. Bepaaldelijk schijnt men van talrijke seriën de oudste deelen te hebben opgeruimd. De uitgaande stukken der Kamer beschreef hij evenals de uit Nederland ingekomene. Van de uit Indië ingekomen stukken zijn hier, op geringe uitzonderingen na, alleen die van af 1681, bewaard gebleven. De stukken, die bij dezelfde scheepsgelegenheid uit Indië overkwamen, vormen hier niet, zooals te Amsterdam, een geheel, maar zijn in afzonderlijke verzamelingen gesplitst en in kohieren ingebonden. Daar de stukken, die bij iedere scheepsgelegenheid ontvangen werden, steeds op dezelfde wijze gesorteerd werden, vormen de oudere en jongere kohieren, die de stukken van denzelfden aard bevatten, doorloopende seriën. Allereerst werden uitgeschift en geïnventariseerd de stukken ontvangen van Gouverneur-Generaal en Raden; deze inventariseering is nagenoeg geheel afgeloopen. Spoedig zullen nu worden ter hand genomen de stukken ontvangen van den Raad van Justitie te Batavia, en daarna die van de verdere colleges, die zich onmiddellijk met patria in betrekking stelden. Later zullen deze inventarissen moeten worden aangevuld met de beschrijving der zoogenaamde financieele registers der Kamer Zeeland.

De definitieve regeling van de archieven der West-Indische Compagnie, waarvan in het vorige verslag is melding gemaakt, werd door Mr. Telting voortgezet, ook voor de archieven der latere administratiën van de West-Indische Koloniën. Het bleek een werk te zijn van nogal grooten omvang, daar tal van willekeurig bijeengebrachte verzamelingen moesten worden doorlezen en vele stukken met andere vergeleken om uit den inhoud of het schrift te kunnen opmaken, tot welk onderdeel van het archief de papieren, welke tot nu toe niet waren terechtgebracht, oorspronkelijk hadden behoord. Het aantal „varia", waaraan bij de nieuwe inrichting nog geen plaats was aan te wijzen, is dientengevolge echter thans tot een minimum teruggebracht en het archief kan worden beschouwd als te zijn gezuiverd van de daarbij niet behoorende toevoegselen van lateren tijd, zoodat tot eene nieuwe nummering kon worden overgegaan. Hierbij werd in alle registers en portefeuilles een strook papier gelegd, waarop is aangegeven, tot welke onderafdeeling van het archief zij behooren en onder welk nummer daarvan zij in den inventaris

voorkomen. Binnenkort zal ook dit werk ten einde kunnen zijn gebracht.

Voor zoover de beschikbare tijd hem dit toeliet, heeft de commies W. G. Ross de inventariseering van de archieven van de Kust van Guinea voortgezet, zoodat dit werk reeds ver gevorderd is.

De heer Berends ordende de in den loop van dit jaar verkregen verzameling bescheiden betreffende Voshol, terwijl de overige aanwinsten door den heer Morren beschreven werden.

De heer H. W. Jansen heeft zich onafgebroken toegelegd op de regeling der dubbelen en ter zijde gelegde stukken, die zich in het gebouw aan het Bleijenburg bevinden. Al de in de lokalen aan de straatzijde geplaatste documenten zijn nu geordend en op lijsten gebracht.

De ten vorigen jare begonnen catalogus der Koloniale bibliotheek werd door Dr. Colenbrander voltooid, zoodat die nu in gebruik kon worden genomen.

III. *Toestand van de Archiefverzamelingen.*

De in den loop van het jaar voor de bibliotheek verkregen boekwerken werden ingebonden.

De uitwendige toestand der Koloniale archieven werd ook nu aanmerkelijk verbeterd. Van de Oost-Indische archieven werden 55 en van de West-Indische archieven 46 registers herbonden. Op de nieuwe banden werd, voor zoover noodig, het oude opschrift door den heer Jansen zoo getrouwelijk mogelijk gecopieerd.

De concierge-boekbinder vernieuwde den band van 16 registers tot andere archieven dan de Koloniale behoorende, vervaardigde 721 portefeuilles, 1250 ruggen voor portefeuilles, 720 folio borden, 350 charterzakjes en 18 charterdoozen en herstelde 15 West-Indische kaarten, 7 handschriften en 7 zegels.

Buitendien werden er aangemaakt 1400 portefeuilles en 9 houten doozen, meerendeels bestemd tot bewaring van onherstelbare registers.

IV. *Aanwinsten en verliezen.*

Het is niet zonder nut aangaande sommige voor het Rijksarchief verkregen bescheiden in het licht te stellen, in welk opzicht zij als aanwinsten te beschouwen zijn.

Dit geldt bepaaldelijk van eene uitgebreide verzameling administratieve stukken, die tot het archief eener heerlijkheid moeten hebben behoord. De heerlijkheid van de dorpen en den lande

van Voshol bestond uit de ambachten van Zwammerdam, Langer- en Korter-Aar en Reeuwijk. De ambachtsheerlijkheid daarvan, oorspronkelijk eene bezitting der Brederode's, werd in 1710 door de familie van Aerssen aangekocht. De vier ambachten vormden een baljuwschap, dat tot de Graaflijkheid behoorde. Het ambt van Baljuw werd echter dikwijls door den heer van Voshol in pandschap of in pacht bezeten. De financiën van de ambachten van Langer- en Korter-Aar waren bij verloop van tijd zoozeer in wanorde geraakt, dat bij accoord van 24 Februari 1712 de regeling en het beheer daarvan door die ambachten aan den toenmaligen heer van Voshol, Cornelis van Aerssen, heer van Hogerheyde, werden opgedragen, welke daarvoor zou zorg dragen, zoolang als het hem en zijne nazaten believen zou. Het gevolg hiervan is, dat de hier bedoelde verzameling voor een groot gedeelte op die administratie betrekking heeft. Bij die bescheiden bevinden zich vele van vroegeren tijd, die men blijkbaar verzameld heeft om zich van den toestand goed op de hoogte te stellen. Ook vele stukken, op de andere ambachten betrekking hebbende, zijn aanwezig, daar de heer of diens rentmeester op het bestuur daarvan toezicht voerde. Het is te veronderstellen, dat vele der bedoelde bescheiden slechts dubbelen zijn van hetgeen in de archieven dezer gemeenten nu nog wordt aangetroffen. Als verzameling maken zij echter een niet onbelangrijk geheel uit, dat een denkbeeld geven kan van de wijze, waarop de vroegere administratie in de plattelandsgemeenten was ingericht. De stukken betreffen zoowel de eigenlijke gemeente- of ambachtszaken, als die, welke op de polders, de kerken en de armen betrekking hebben. Blijkens de op de bundels aanwezige nummers moet de collectie vroeger geïnventariseerd zijn geweest. De inventaris was echter niet meer aanwezig, zoodat de stukken alle opnieuw geordend en beschreven moesten worden.

De waarde van onze overige aanwinsten bestaat minder in de belangrijkheid van den inhoud dan in de aanvulling der verzamelingen met stukken, die daaraan nog ontbraken of daaruit vroeger waren afgedwaald.

Toen in 1889 het archief van het Departement van den Openbaren Eeredienst tijdens Koning Lodewijk Napoleon van het Ministerie van Finantiën overgenomen werd, bevonden zich in die verzameling niet de ingekomen stukken, welke op het R. C. Kerkgenootschap betrekking hadden, daar deze tengevolge van eene vroegere regeling van dien tak van administratie daarvan afgezonderd waren geworden. Met copiën van de op die stukken betrekking hebbende beschikkingen werden zij in eene doorloopende serie bij het Departement van Justitie bewaard. Dank aan de welwillende beschikking van Zijne Excellentie den Minister

van Justitie, werden zij naar het Rijksarchief overgebracht.

Onze Marine-archieven werden aangevuld met bescheiden die geacht werden verloren te zijn gegaan.

De heer Aug. Belinfante te 's-Gravenhage stond door bemiddeling van Zijne Excellentie den Minister van Marine een aantal bescheiden af, die uit den brand van het Departement van Marine in 1844 gered waren geworden. Hiervan verdienen inzonderheid vermeld te worden eene missive van den luitenant-admiraal-generaal de Ruyter aan den luitenant-admiraal Banckert, van 29 Juli 1693, acht missiven van laatstgemelden en eene missive van den vice-admiraal Evertsen gericht aan de Admiraliteit in Zeeland. Wel is de inhoud dezer stukken niet bijzonder belangrijk, maar de in de aanwinstenlijst vermelde nommers 1, 2, 4—7 en 9 blijken geliasseerd te zijn geweest en moeten dus deel hebben uitgemaakt van één of meer liassen van de ingekomen stukken der Admiraliteit van Zeeland.

De kennelijke sporen van tot het verbrande Marine-archief behoord te hebben, dragen ook eenige ter auctie van de firma van Stockum aangekochte stukken, zooals de order van de Staten-Generaal aan de Admiraliteit van Zeeland om een door den Admiraal Piet Hein veroverd scheepje van Ostende te equipeeren en als een „bedriegertgen" langs de kust van Vlaanderen uit te zenden, 1629; eene missive aan den vice-admiraal de Winter aan den Minister van Marine en Koloniën, twee missiven van den kapitein Anthony Hendrik Christiaan Staringh, 1780 en 1789, en een rapport van den kapitein Aegidius van Braam aan den schout-bij-nacht van Kinsbergen, 1789.

Van dezelfde herkomst zijn vier van den heer Schierbeek aangekochte missiven van de Staten-Generaal aan de Admiraliteit van Zeeland, 1629—1632.

Eindelijk werden er ter auctie van den boekhandelaar Bom te Amsterdam eenige registers verkregen, die tot het Marine-archief van na 1813 moeten worden gebracht.

Ter auctie van Stockum werd een belangrijk stuk aangekocht dat uit het archief der Graaflijkheid afkomstig is. Het is de minuut eener commissie van 4 Januari 1399, waarbij Wolfaert Jansz. van Welsingen tot dijkgraaf van de Zuidwatering op Walcheren wordt aangesteld.

Het recueil van den heer C. L. Scheidler List ontvangen, bestaat uit stukken, hoofdzakelijk betrekking hebbende op de beschuldiging door Leonard Stephan van Creuznach, generaal-majoor van de Infanterie, kolonel van een regiment artillerie en inspecteur van 's lands magazijnen te Delft en 's-Gravenhage, tegen Jan Verbruggen, grofgeschutgieter te 's-Gravenhage, ingebracht, dat hij gelapt of gelast geschut aan den lande

zou hebben geleverd. Hoewel de waarheid hiervan niet kon bewezen worden, besliste de Raad van State, bij resolutie van 26 April 1770, dat Verbruggen ingevolge het door hem met den Raad in 1755 gesloten contract verplicht was, zoo dikwijls hij voor de Generaliteit zou doen vormen of eenig dergelijk werk verrichten, dengene te waarschuwen, die daartoe door hun Ed. Mog. zou worden aangewezen. Deze verzameling, waarschijnlijk aangelegd door een van de Commissarissen tot de zaken van de grofgeschutgieterij, is dus te beschouwen als eene bijdrage tot de geschiedenis van de grofgeschutgieterij te 's-Gravenhage.

Op eene te Utrecht gehouden auctie kwam het Rijksarchief in het bezit van eene missive van den kerkeraad te Batavia van 27 December 1636, die vroeger tot het archief der kamer Zeeland van de Oost-Indische Compagnie had behoord.

Het West-Indische archief werd door het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië verrijkt met een journaal van de Kust van Guinea van 1652—1656. Dit register, behoorende tot de oude compagnie, is van waarde, omdat er uit die jaren slechts weinge stukken meer over zijn.

Aangekocht werd een fraaie en zeldzame wandkaart van den Maleischen Archipel, Voor- en Achter-Indië, de Kust van China, Japan, Nieuw-Guinea, en Nieuw-Holland, gedrukt te Amsterdam bij Huych Allardt in 1652.

Onze kaartenverzameling werd met 13 kaarten vermeerderd.

Behalve de gewone vervolgen verkreeg de bibliotheek 74 op Nederland, 30 op het buitenland en 38 op Oost- en West-Indië betrekking hebbende boekwerken.

Ook van een verlies, in dit jaar door het Rijksarchief geleden, behoort melding te worden gemaakt.

Vanouds werden er onder de charters der Hollandsche Graaflijkheid een aantal charters van de bisschoppen van Utrecht bewaard, welke daarmede zoodanig vereenigd waren, dat zij daarvan niet goed waren te onderscheiden. Zooals in mijn jaarverslag over 1894 is medegedeeld, heeft het Rijksarchief in dat jaar een gedeelte van die stukken verloren. Nadat de Archivaris in de provincie Utrecht bij een Uwer Ambtsvoorgangers een lijst van 129 bisschoppelijke charters had ingediend, werd ik toen door Zijne Excellentie uitgenoodigd die oorkonden alsmede de overige, welke niet op de lijst voorkwamen, aan hem af te geven. Aan die opdracht heb ik, voor zoover mij dat mogelijk was, voldaan, nadat ik bij den opvolger van Zijne Excellentie mijne bezwaren hiertegen vruchteloos had ingebracht. Bij procesverbaal van 27 Juli 1894 werd van de op de lijst vermelde stukken ongeveer de heft aan den heer Archivaris afgegeven, daar de andere helft niet bleek aanwezig te zijn. Onder de afge-

stane bescheiden bevonden er zich die tot de oudste en merkwaardigste charters der bisschoppen van Utrecht behoorden. De charters die in het Rijksarchief achterbleven waren wel van minder belang maar veel talrijker. Zij vormden het grootste gedeelte der collectie.

Tijdens de bedoelde overdracht was aan den heer Archivaris tegen reçu een bisschoppelijk charter afgegeven, dat niet op zijne lijst en ook niet in het proces-verbaal was opgenomen. Toen ik op het laatst van 1897 dit van hem terug vroeg, gaf hem dit aanleiding Uwe Excellentie te verzoeken hem te willen machtigen het stuk over te nemen en het dus voor zijn depôt te behouden. Die aanvraag werd in mijne handen gesteld, hetgeen mij de gelegenheid bood de bezwaren in herinnering te brengen, die ik vroeger tegen de regeling der bisschoppelijke charters had aangevoerd. Evenals ik toen niet met de afgifte van de opgevraagde charters had kunnen instemmen, kon ik mij ook nu niet met den afstand van dit stuk vereenigen. Uwe Excellentie verzocht mij echter dit charter als behoorende tot het bisschoppelijke archief aan den heer Archivaris over te dragen. De zaak was echter hiermede niet afgedaan. Door Uwe Excellentie werd in het licht gesteld, dat ik in 1894 slechts de op de destijds ingediende lijst vermelde charters had afgestaan en de overige in het Rijksarchief waren achtergebleven, zoodat aan de beschikking van Uwen Ambtsvoorganger geene volledige uitvoering was gegeven. In verband hiermede werd ik nu uitgenoodigd eene volledige opgave van laatstgenoemde stukken te willen inzenden. Ik veroorloofde mij naar aanleiding hiervan in herinnering te brengen wat ik dienaangaande in 1894 had opgemerkt. In het algemeen was het mij wel bekend, dat er zich in het Rijksarchief charters der Utrechtsche bisschoppen bevonden, maar ik achtte het niet mogelijk ze in het bijzonder aan te wijzen, daar zij met die van de Graven van Holland dooreengemengd waren, en daarvan nooit lijsten of inventarissen waren opgemaakt. Ik zag mij dus niet in staat de verlangde opgave te doen. Om echter aan de ontvangen uitnoodiging, voor zoover mij dat mogelijk was, gevolg te geven, deed ik Uwe Excellentie als extract uit den charterinventaris van het Rijksarchief een overzicht toekomen van alle charters, wier inhoud maar eenigszins met de bisschoppen en het sticht van Utrecht in betrekking stond. Er was reden te veronderstellen, dat zich daaronder de bedoelde charters, althans meerendeels, zouden bevinden. Eenigen tijd later zond Uwe Excellentie mij een lijst toe, waarop een groot aantal van de in het extract vermelde bescheiden waren aangeduid en werd ik uitgenoodigd die aan den Archivaris in de provincie Utrecht over te dragen. Aan die opdracht is door mij voldaan, zoodat

de overneming door den heer Archivaris bij proces-verbaal van 14 December 1898 plaats had. Eene opgave van die charters volgt hieronder. Zij is getrouw aan onzen charterinventaris ontleend; alleen zijn de daarin voorkomende uitvoerige omschrijvingen zooveel mogelijk vereenvoudigd. Het brengen van die stukken op eene afzonderlijke lijst kwam mij gewenscht voor, daar het proces-verbaal van de oorkonden niet veel meer dan de datums doet kennen. De volgorde is chronologisch, terwijl bij ieder charter de afdeeling is aangeduid, waaronder het in den charterinventaris voorkwam. Ter wille van de volledigheid heb ik in deze lijst op hun datum ook de in 1894 overgedragen charters opgenomen. Deze zijn ter onderscheiding van de andere met een * gemerkt.

1.* Gift door Hendrik II aan de kerk van Utrecht van het graafschap Drenthe (III Nonis Jan.) 3 Jan. 1024. Vidim. van den Officiaal van Utrecht van 20 April 1419, in twee exemplaren (Oversticht).

2.* Gift door Koenraad II aan de kerk van Utrecht als voren, 26 Juli 1025. Een fragment met een not. trans. van 24 April 1419, in twee exemplaren (Oversticht).

3.* Gift door Hendrik III aan de kerk van Utrecht van de „villa" Groningen, 26 Mei 1040, met een trans. van 24 April 1419, in twee exemplaren. (Oversticht).

4. Bevestiging door Bernulf, bisschop van Utrecht, aan de abdij van St. Paulus van giften, door hem en zijn voorgangers gedaan, o. a. van de Zwijndrechtsche-waard en andere goederen aan de Merwede, 26 Juni 1050. Trans. van een vidim. van 1307. (Graaflijkheid).

5.* Herstelling door Koenraad III van de kerk van Utrecht in het bezit van de graafschappen Oostergouwe en Westergouwe, 9 April 1138. Vidim. van 20 Oct. 1537 (Friesland).

6.* Vergunning van Keizer Frederik Barbarossa op het verzoek van den Bisschop van Utrecht en van de Graven van Gelre en Holland tot het aanleggen van eene waterleiding in Utrecht, 1165. (Graaflijkheid).

7.* Insinuatie door Conradus. card. Sanctae Rufinae van den afstand van Salland en Steinre door den Graaf van Gelre aan de kerk van Utrecht, 27 Januari 1225. (Oversticht).

8.* Bekrachtiging door Conradus, Sanctae Rufinae Cardinalis, van de verplichting welke de Bisschop van Utrecht op zich genomen had om den Graaf van Gelre voor den afstand van zijn recht op Salland te betalen 1100 pond Utrechtsch (VI kal. Febr.), 27 Jan. 1225 (Oversticht).

9.* Beslechting door Conradus, Sanctae Rufinae Card., met toestemming van bisschop Otto van Utrecht, van den bestaanden twist met Floris IV van Holland over den dam van Zwadenburg; en verdrag omtrent het leggen van sluizen, de ruiling van dienstmannen en het gezamenlijk trekken naar Friesland enz., 26 Jan. 1225/6 (Graaflijkheid).

10.* Bekrachtiging door Hendrik, Roomsch koning, van den vrede gesloten tusschen Otto bisschop van Utrecht en Gerard graaf van Gelre (Kal. Mart.), 1 Maart 1226 (Oversticht).

11. Belofte van den proost van Aken, Tricht en Emmerik van in zijn aartsdiakonaat van Emmerik te zullen handhaven eene uitspraak van de hooge geestelijkheid des bisdoms van Utrecht over het recht van G. priester van Kelne op het jaar van gratie, circa 1233. (Nedersticht).

12.* Bevestiging door Otto, bisschop van Utrecht, van een privilegie van 1165, waarbij Godfried bisschop van Utrecht den Friezen van Lammebruke vergunt onder zekere voorwaarden het land o. a. tusschen de Oude Lenna en Kuinre te gebruiken, 1247 (Friesland).

13.* Verklaring door Walterus gezegd van Amersfoort, ridder, dat hij het kasteel Stoutenburgh had opgedragen aan bisschop Hendrik van Utrecht en het wederom van hem in leen terug had ontvangen. (St. Odulfsdag) 12 Juni 1259 (Nedersticht).

14. Schuldbekentenis van Willem, bisschop van Utrecht aan heer Lambrecht die Vriese groot 9000 ℔. (Sondag na O. Vr.-dach latren.) tusschen 1296 en 1300. (Nedersticht).

15. Uitgifte door Guy, bisschop van Utrecht, aan het Vrouwenklooster bij Oostbroek van 8 „mansi" lands in zijne wildernisse bij Overken en de Bylt (St. Pieter ad Cathedr.) 22 Februari 1307. Lat. vertaling van 26 Oct. 1526. (Nedersticht).

16.* Vernieuwing door Guy, bisschop van Utrecht van den erfpachtsbrief van het bisschopsgoed te Nulant. (St. Maarten in den Winter) 11 Nov. 1308. Vidim. van 1357. (Nedersticht).

17.* Uitspraak door Grietmannen van Wildinge, Fronekere en Wagenbrugge met hun mederichters in het geschil tusschen Guy bisschop van Utrecht en de mannen van Stellingwerf en Schotwarf. (Daags na Hemelvaart) 25 Mei 1313. (Friesland).

18.* Uitspraak door den Grietman van Wildinge en de Grietmannen van Froneker en Wagenbrugge in een geschil tusschen bisschop Guy van Utrecht en de Stellenwerver en Schoterwerver Friezen. (Daags na Hemelvaartdag) 25 Mei 1313. (Friesland).

19.* Contract waarbij Bolo en Leffard, gebroeders, meyers in Anlo, de hoeve, akkers en het bosch geheeten Loe en Anlo van den bisschop van Utrecht in erfpacht nemen. (5 dagen voor S. Jan. B.) 20 Juni 1314. (Oversticht).

20.* Verklaring door Radiricus en Herman van Voorst, dat zij hun kasteel van Rechter in handen van bisschop Frederik van Utrecht hebben gesteld, en het wederom van hem in onversterfelijken leen hebben terug ontvangen. (In Cena Domini) 26 Maart 1320. (Oversticht).

21.* Verklaring door gemeene buren der parochiën van Monikebure, Nieuskerpensele, Spanoghe, Nieuwestrinde, Boylo, Ostbroekop, Oldenlameren, Nieulameren, Nieholtwolt, Oldeholtwolt, Oldentiende, Ostrinde, Wlnegho, Holenpath, IJdzerdt, Oldenbroekop en Westbroekop, betreffende de voorwaarden, waarop zij ontslagen zijn van den ban en het interdict, waarmede zij door wijlen bisschop Guy getroffen waren. (Daags na O. L. V. geboorte.) 9 Sept. 1320. (Friesland).

22. Keur gemaakt door Jan, bisschop van Utrecht, dekens en kapittelen der vijf kerken aldaar en de regeerders der stad Utrecht omtrent de dijkage van den Lekdijk en den IJsseldam met bekrachtiging van Graaf Willem. (Dingsdag voor St. Margriet) 12 Juli 1323, en een copie van de XIVe eeuw (Nedersticht).

23.* Overeenkomst tusschen Jan, bisschop van Utrecht, en Everard van Stoutenberch, waarbij deze afziet van alle aanspraken op de goederen van den Eng „totter Veluen" toe. (Zaterdag na Jaarsdag) 4 Januari 1326. Vidimus van Maandag na S. Gillis 1344. (Nedersticht).

24. Waring door Gijsbrecht Ruijsken van Linschoten van Gijsbrecht Roelofsz. in het bezit van eenig land te Linschoten. (Zondags voor O. V. Verhol.) 1330. (Nedersticht).

25.* Verklaring door Johan bisschop van Utrecht dat hij van Willem, heer van Boxtel, en Kunegonde, gravin van Dalen, ten behoeve der kerk van Utrecht, heeft gekocht het slot en het graafschap Diepenheim. (Vrijdag na St. Pontiaan) 18 Januari 1331 (Nedersticht).

26.* Verklaring door Hendrik graaf van Solmesse heer van Ottensteijne ridder, voor den gerechte van Enschede, dat hij met toestemming zijner vrouw, schoonzuster en kinderen, heeft verkocht aan bisschop Jan van Utrecht, zijne rechten, renten en verval binnen Enschede. (Daags na St. Jacob) 26 Juli 1331. (Oversticht).

27. Bevel van Johannes bisschop van Utrecht aan alle geestelijken in zijn sticht om aftekondigen dat het proces tegen Jan van Polanen, Zweder van Vianen, Willem van Duivenvoorde, Harbaring van Reede, ridders, en hunne helpers, vernietigd is. (In Oct. Assumpt. Beate Marie virg.) 22 Aug. 1333. (Nedersticht).

28. Verdrag tusschen den Bisschop van Utrecht en den heer van Abkoude. (St. Katerinendaghe) 25 November 1338. (Nedersticht).

29. Stichting door bisschop Jan van Arkel van een kapittel in de kapel van het slot ter Horst, (1342—1364) copie (Nedersticht).

30.* „Effeninghe" tusschen den bisschop van Utrecht en de stad Amersfoort, 12 April 1344. Not. acte. (Nedersticht).

31.* Verzoek van den Proost en het convent van Kappenberg onder het sticht van Munster om eenige landerijen bij Herbede en Grede (?) van den Bisschop van Utrecht te mogen erlangen. (In Oct. Corporis Chr.) 10 Juni 1344. (Oversticht).

32.* Gift door Herman proost van Cappenbergh aan den Bisschop en het Kapittel van Utrecht van het slot Hervede in het kerspel van Greven aan de Eems in ruil tegen de goederen van Gerlach van Wnna in het kerspel van Werve. (St. Margriet) 13 Juli 1344. (Oversticht).

33.* Verklaring door Gezworenen en gemeente van Drenthe en Rechters te Groningen betreffende privilegiën aan hen door den bisschop van Utrecht verleend. (2 dagen na S. Maarten i. d. w.) 15 Nov. 1344 (Oversticht).

34. „Vrede gemaakt te Utrecht met opgaaf der diensvolgens gebannenen" (op S. Barbarendach) 4 Dec. 1346. Vidim. van 14 Dec. 1356. (Nedersticht).

35.* Verheffing door Jan van Arkel, bisschop van Utrecht van de kapel ter Horst tot een collegiale kerk. 8 Januari 1347. (Nedersticht).

36.* Overeenkomst tusschen den Deken en het Kapittel van Deventer en den Bisschop van Utrecht betreffende tienden. (Divisio Apostolorum) 15 Juli 1347. (Oversticht).

37. Kwijting door Elbert van Eyle, ridder, aan Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, van 750 marken aan gouden schilden, welke hij schuldig was voor het huis te Laghe. 7 Juli 1349. (Nedersticht).

38.* Vereeniging door Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, van de collegiale kerk in Vollenhove en het altaar van St. Maarten met de collegiale kerk van Steenwijk. (Meidag) 1 Mei 1350, copie. (Oversticht).

39. Verklaring door Benne van den Bossche aan de gemeenen buren van Zegvelt dat hij den Bisschop van Utrecht beloofd heeft voortaan hun helper te zullen wezen. (Donderdags na O. L. V. conceptie) 9 Dec. 1350. (Nedersticht).

40.* Verbond tusschen Jan van Arkel, bisschop van Utrecht en de stad Utrecht. (Maandag na O. L. V. Nativitas) 10 Sept. 1352. (Nedersticht).

41. Opdracht door Johan van Culenborch, ridder, aan graaf Johan van Cleve, van het huis te Woudenberg ten behoeve van Gijsbrecht heer van Abcoude en Gaasbeek. (St. Remeysdach) 1 Oct. 1352. (Nedersticht).

42. Belofte van Jan van Culenborch, ridder, aan den heer van Abcoude en Gaasbeek om ten zijnen behoeve den Grave van Cleve op te dragen het huis te Woudenberg (St. Remeysdag) 1 Oct. 1352. (Nedersticht).

43. Verbintenis van Gerard en Alfert van der Nesse jegens bisschop Jan van Arkel, zijn opvolgers, de stad en het sticht van Utrecht. (Dinsdag na St. Mattheus), 23 Sept. 1353. (Nedersticht).

44. Verbintenis van Zweder van Vianen, knaap, en Mechteld van Beverweerde zijne vrouw jegens bisschop Jan van Arkel betreffende hun huis te Beverweerd. 6 Maart 1355. (Nedersticht).

45.* Belofte van Gijsbrecht van Nieuwenrode, ridder, aan Jan van Arkel, bisschop van Utrecht betreffende de uitoefening van het hoog- en laaggerecht in zijne landen. (St. Odulfsavond) 11 Juni 1358. (Nedersticht).

46.* Bevestiging door Karel IV Roomsch Keizer ten verzoeke van Dekens en Kapittels der kerk van Utrecht van de privilegiën door Keizer Frederik II den 26 April 1220 aan de Bisschoppen van Duitschland gegeven, 11 April 1359. (Nedersticht).

47. Bekrachtiging door Innocentius XII van de lijfrente van 300 goudguldens door bisschop Jan van Arkel aan zijnen vicaris Volcker, bisschop van Gebelich, geschonken. 18 Nov. 1359 ? Not. trans. van 12 Oct. 1364. (Nedersticht).

48.* Overeenkomst door hertog Albrecht, ruwaard, in overleg met zijn raad in Holland en de Heemraden van Rijnland gemaakt met de inwoners van het sticht van Utrecht betreffende de uitwatering te Sparendam. (Vrijdag na Petri ad Vincula) 4 Aug. 1363 (Graaflijkheid).

49. Verdrag tusschen Jan van Vernemburg bisschop van Utrecht en de vijf kapittelen 20 Mei 1365. (Nedersticht).

50. Verklaring van Arnoldus, Arch. Aunitanus Camerarius dat hij van Johannes bisschop van Utrecht 1000 gulden voor de gemeene en kleine servitia ontvangen heeft en voor het nog verschuldigde uitstel verleent tot Paschen. 1 Juli 1366. (Nedersticht).

51. Verklaring van Guillermus kardinaal tituli S. Mariae trans Tiberim, kameraar van het heilige College als voren 31 Juli 1366. (Nedersticht).

52. Verklaring van Jan van Vernenborch, bisschop van Utrecht in zijn geschil met den Heer van Apcoude over de halve en dagelijksche gerechten van Ryenen (?) verbleven te zijn aan de uitspraak van scheidslieden. (Maandag na St. Lambert) 21 Sept. 1366. (Nedersticht).

53. Verklaring van Andries van Groeningen dat hij van Gijsbrecht heer van Vianen ontvangen heeft een lijftocht van zeventig gulden 's jaars tot op den tijd dat hij voorzien zal zijn van een beneficie in het Sticht. (Avond St. Maarten in den Winter). 10 Nov. 1367. (Nedersticht).

54. Verbintenis van Gerrit van der Vene, proost te Arnhem, en Gijsbrecht heer van Vianen en van der Goye jegens mr. Andries van Groningen domkanunnik te Utrecht. (St. Martijnsavond i. d. w.) 10 Nov. 1367. (Nedersticht).

55. Uitspraak door Willem van Naaldwijk, maarschalk van Noord-Holland en Willem van Angeren in het geschil tusschen Alof van Vernemburg en zijn broeder Jan, bisschop van Utrecht, over het huis Stoutenburg en de gevangenneming van Hendrik van Loenersloot. (Zondag St. Lambrechtsavond) 16 Sept. 1369. (Nedersticht).

56. Kwijtschelding door Gijsbrecht heer van Abcoude en Duerstede aan Zweder van Abcoude heer van Putten en Strijen zijnen zoon van 3750 oude schilden wegens het goed aan den sloot in Loenen Kerspel en van de opbrengst der tienden in Loenen en Dorscherveen. (Maandags na Maria Magd.) 25 Juli 1372. (Graaflijkheid).

57. Kwijtschelding door hertog Albrecht, ruwaard, aan S. Maarten en de kerk van Utrecht van alzulk „ghehoude" als hem toegezegd was in den zoen tusschen den Bisschop en de stad Utrecht en van zijn rechten op het gerecht van Vreeswijk 28 Maart (1374 loop van den Hove) 1375. (Nedersticht).

58.* Voorrechten door Arnold van Hoorn bisschop van Utrecht aan de geestelijkheid, edelen en welgeboren mannen van het Sticht verleend. (Donderdags na S. Servaas) 17 Mei 1375 en een dubbel van hetzelfde stuk. (Nedersticht).

59. Verklaring van Arend van Hoorn, bisschop en Burgemeester, Schepenen en Raad van Utrecht, dat binnen deze stad drie vrije jaarmarkten zullen gehouden worden. (St. Bonifacius avond) 4 Juni 1378. (Nedersticht).

60. Gerechtelijke opdracht door Goeswijn Hoeyer Johansz, aan Arend van Hoorne bisschop van Utrecht van twee derden van een hofstede binnen de stad Utrecht. (Donderdag na St. Bartholomeus) 26 Aug. 1378. (Nedersticht).

61. Belofte van Proost, deken en kapittel van Munster jegens

Floris van Wevelinkhoven, bisschop van Utrecht, betreffende het afgeven van zekere oorvede-brieven 1 April 1379. (Nedersticht).

62. Verbintenis van Otto heer van Arkel jegens bisschop Floris van Wevelinkhoven 5 September 1379. (Nedersticht).

63. Wederbrief van Jacob en Alfert van der A, zijn zoon, op den ingelaschten brief van bisschop Floris van Wevelinkhoven, waarbij zij bevestigd worden in het kastelein- en rentmeesterschap van Vollenhove en in het schoutambacht van Vollenhove en Hasselt, waarop zij vroeger 2900 Fransche schilden hadden voorgeschoten. (Daags na S. Thomas) 22 December 1379. (Oversticht).

64. Quitantie van Peter Borchgreve burger te Venlo voor den Bisschop van Utrecht van 40 Fransche schilden 1 April 1380. (Nedersticht).

65. Bevel van hertog Albrecht, ruwaard, gericht tegen hen, die bisschop Floris van Utrecht en den deken en kapittel hinderlijk zijn aan lijf en goed. (Donderdag na St. Mauritius) 27 September 1380. (Nedersticht).

66. Verbintenis van Schepenen en Raad der stad Kampen met bisschop Floris van Wevelinkhoven betreffende de Wetering in Mastbroek. (Zondag na St. Margriet) 14 Juli 1381. (Oversticht).

67. Verklaring van Diederik Schalk voor Schepenen van Utrecht, ten behoeve van den Bisschop gedaan, betreffende zijn huis in „den Gaerde". (Dinsdag na S. Margriet) 16 Juli 1381. (Nedersticht).

68. Vergunning van Burgemeester, Schepenen en Raad van Utrecht aan Floris bisschop van Utrecht om het slot Vredeland te gebruiken als zijn open huis, behoudens de verplichtingen door hen jegens Jacob van Zuilen aangegaan. 23 Aug. 1381. (Nedersticht).

69. Belofte van Hugo van der Halle, Johan Carreep, Roelof Wenel, Aelbert Mulert Hesselszoon en Godske Mulert zijn broeder, Jan van Oestenwolde geheeten Smediken, Hendrik en Giselbert van Oestenwolde broeders en Ludike Bunke dat zij niets sullen ondernemen tegen Floris van Wevelinkhoven bisschop en het Sticht van Utrecht. (St. Matheusdag) 21 September 1381. (Oversticht).

70. Nadere bepalingen van Floris van Wevelinkhoven omtrent de artikelen aan die van Steenwijkerwolde voorgeschreven ten opzichte van hunne nieuwe parochiekerk, den kerkelijken ban en de benoeming van den rector 22 April 1382. Not. acte van denzelfden datum met oprichtingsbrief van 13 December 1381. (Oversticht).

71.* Uitspraak door Gijsbert de Kok, domproost, Lubbert Bolle, domdeken, en Johan de Wale burger te Utrecht als scheidsrechters in het geschil tusschen Floris van Wevelinkhoven, bisschop van Utrecht, en Willem van Abcoude en Duurstede, wegens de lijfrenten op de tol te Reenen en de rode tienden in het kerspel aldaar. (Avond van S. Pieter ad Vincula), 31 Juli 1382. (Nedersticht).

72. Verklaring van Gerrit van Vuesting dat hij van bisschop Floris van Wevelinkhoven in dienstmans stat, heeft ontvangen het goed tot Erlo in de buurschap tot Limborg (Zaterdags na St. Victoers en Gereon.) 11 Oct. 1382. (Oversticht).

73. Vergunning van Marinus, aartsbisschop van Tarente en Pauselijk kameraar, aan Floris van Wevelinkhoven, bisschop van Utrecht, tot uitstel van betaling van de commune en minuta servitia. 25 Maart 1383. (Nedersticht).

74. Verklaring van Hendrik van Uterwijc, burger te Campen jegens bisschop Floris van Wevelinkhoven over het verhalen van de schade, door hem op zee geleden. (Vrijdag na S. Valentijn) 18 Februari 1384. (Oversticht).

75. Borgstelling jegens den Bisschop en de kapittels van St. Pieter en St. Marie, door Jacob cureit tot Ootmarsum, Ludelof halfcureit te St. Martijn te Groningen, Ditmarus kanunnik te Zutphen en Johan Scilder, burger te Oldenzaal voor Steven Manher, kanunnik van St. Marie te Utrecht. (St. Cecilie) 22 November 1384. (Oversticht).

76. Belofte door Gijsbrecht de Wolff van Bevemaal dat hij niets tegen Floris van Wevelinkhoven noch tegen het Sticht van Utrecht zal ondernemen. (Zaterdags na O. L. V. conceptie) 9 December 1385. (Nedersticht).

77.* Opdracht door Jacob Nennyng aan Floris van Wevelinkhoven van een goed te Baarn geheeten „die Oelte", hetwelk hij wederom van hem ten leen ontvangt 19 Januari 1386. (Nedersticht).

78. Belofte van Deken en Kapittel ten Dom om eene rente van 24 oude schilden tot het doen van zielmissen voor bisschop Floris van Wevelinkhoven aan te wenden. (Dingsdag na St. Agnes) 23 Januari 1386. (Nedersticht).

79. Belofte van Claes Corle Heynenzoon om nimmermeer iets te zullen ondernemen tegen den Bisschop van Utrecht c. s. noch tegen de magen van Willem Storm, priester. (Maandags na Purificatie). 5 Februari 1386. (Nedersticht).

80. Vergunning van Nicolaes, kardinaal tot St. Cyriaci, kameraar van het H. collegie, aan Floris van Wevelinkhoven, bisschop van Utrecht, tot uitstel van betaling van het commune en een klein servitium aan het H. college verschuldigd, 19 Maart 1386. (Nedersticht).

81. Belofte van Wibrand Alaardsz. persoon van St. Vitus te Leeuwaarden om jaarlijks de bisschop te zullen betalen 12 oude Fransche schilden. 24 April 1386. (Friesland).

82. Vergunning van kardinaal Marinus van St. Maria Nova en Pauselijk kameraar aan Floris van Wevelinkhoven, bisschop van Utrecht, tot uitstel van betaling der gemeene en vier kleine diensten voor de huisgenooten en officieren des Pausen. 21 Juni 1386. (Nedersticht).

83. Vergunning van Nicolaas kardinaal tot S. Ciriaci en kameraar van het collegie van kardinalen aan Floris van Wevelinkhoven ten tweedemale tot uitstel van betaling van een som van 1000 goudguldens voor het commune en vijf kleine servitia. 21 Juni 1386. (Nedersticht).

84. Opdracht door Splinter van Loenresloot aan het Sticht van Utrecht van de hofstede Loenersloot als een open huis van het Sticht, 21 Sept. 1386. Not. acte met drie ingelaschte brieven daarop betrekkelijk. (Nedersticht).

85. Verklaring door Frederik de Joede dat hij ten behoeve van zijne nicht Alijd van Puijflijt van den Bisschop en het Sticht ten leen heeft ontvangen de groeve en smale tienden te Elst. (St. Nicolaas). 6 Dec. 1386. (Nedersticht).

86. Quitantie van Ludeken van der Molen landvoogd van Westphalen aan Roelof van Ittersum, rentmeester van Salland, voor den bisschop van Utrecht van 80 guldens. (Zaterdag na Cathedra Petri) 24 Febr. 1387. (Oversticht).

87. Kwijtschelding door Johan Buck up Engelsteijne, burger te Keulen, voor bisschop Floris van Wevelinkhoven van alles wat deze schuldig was aan wijlen zijnen vader Johan Buck. 16 Maart 1387. (Nedersticht).

88. Verklaring van Franciscus, Sct. Eustachii Cardinalis kameraar van het H. Kollegie, dat hij van Bisschop Floris van Utrecht voor het commune en de minuta servitia 250 gulden ontvangen heeft en dat hij hem voor het nog verschuldigde uitstel geeft. 1 April 1387. (Nedersticht).

89. Verklaring van Marinus kardinaal van S. Maria Nova, Pauselijk kameraar als voren. 1 April 1387. (Nedersticht).

90. Belofte van Deken en Kapittel van S. Salvator te Utrecht om bisschop Floris van Utrecht schadeloos te houden voor eventueele pretensien van den diaken Petrus (Vigilia Paschae) 6 April 1387. (Nedersticht).

91. Bevel van Marinus, Kardinaal diaken van Sante Maria Nuova, aan den Aartsbisschop van Keulen over het invorderen eener schuld van Arnold bisschop van Luik aan Florens bisschop van Utrecht. (Mens. Julii die vicesima septima). 27 Juli 1387. (Nedersticht).

92. Oorvede van Boudewijn Monenzoon, jegens bisschop Floris van Wevelinkhoven zijn opvolgers het Sticht of de magen van Heynicke Pagensnap; enz. (Woensdag na S. Michiel) 2 Oct. 1387. (Nedersticht).

93. Quitantie van Wicher van Oy, van 100 oude schilden voor Floris van Wevelinkhoven wegens het huis en de heerlijkheid van Gribbe. (Zondag na Kerstdag) 29 Dec. 1387. (Nedersticht).

94. Quitantie van Schepenen en Raad van Kampen aan Roelf van Ytersom, rentmeester van Salland, voor den bisschop van Utrecht van 100 oude schilden. (Zaterdag na Jaarsdag) 4 Jan. 1388. (Oversticht).

95. Quitantie van Schepenen en Raad van Deventer als voren. (Donderdag na S. Pontiaansdag) 16 Jan. 1388. (Oversticht).

96. Verklaring van Gijsbrecht van Nijenrode, ridder, over de 3000 Fransche schilden die bisschop Floris hem schuldig is en waarvoor hij hem het maarschalkambt van Vredeland, tegen een

jaarlijksch inkomen van 1600 pond, gegeven heeft. (St. Pieter ad Cathedram) 22 Febr. 1388. (Nedersticht).

97. Wederbrief van Gijsbert van Nijenrode, waarbij hij zich verbindt van de 1600 pond, hem door den Bisschop jaarlijks toegekend, 400 pond 8 plakken jaarlijks uittekeeren aan den kastelein te Vredelant. 30 Maart 1388. (Nedersticht).

98. Beleening door Willem hertog van Gelder en Gulik van Willem heer van Abcoude met het huis te Wijk en Duurstede, den waard geheeten Roete voet en den waard boven Ravenzwade met vergunning voor de poorters van Wijk van vrijdom van tol te Lobede. (Woensdag na Paschen) 1 April 1388 met een Vidimus van 1388 Zondag na St. Maarten i. d. w. (Wijk bij Duurstede).

99. Zekerheidstelling door Alert Rijn, Gheryt en Albert zijn zoons, Aelbert Rijn en Goossen zijn zwager voor de oorvede door Rederijk Alert Rijnszoon geheten Rullepant, aan den Bisschop gedaan. 18 Juni 1388. (Oversticht).

100. Verklaring van Nicolaus kardinaal van S. Cyriacus, dat hij van bisschop Floris van Wevelinkhoven voor het commune en de minuta servitia 250 goudguldens ontvangen heeft en dat hij hem voor het nog verschuldigde uitstel geeft. 6 Juli 1388. (Nedersticht).

101. Verklaring van Marinus, kardinaal van Maria Nova, als voren. 6 Juli 1388. (Nedersticht).

102. Uitspraak door Arnoldus de Emelisse, proost van St. Marie te Utrecht, commissaris en gedelegeerde subconservator in het proces tusschen den Bisschop en Frederik de Eza, schildknaap, betreffende het goed Huddincloe in de parochie van Wijk. 18 Dec. 1388. (Wijk bij Duurstede).

103. Belofte van Johan van der Haar aan bisschop Floris van Wevelinkhoven betreffende een steenoven op een hoeve te Vredeland bij de Veenbrugge, welke Alijd Bijne te leen houdt. (Zaturdag na Nieuw Jaar) 2 Jan. 1389. (Nedersticht).

104.* Belofte van Beernt Proys, burger te Utrecht, aan bisschop Floris van Wevelinkhoven, betreffende de roode tiende in Herberscoep over de Wetering. 9 April 1389. (Nedersticht).

105.* Uitspraak door Lubbert Bolle, domdeken, en meester

Arend van Tricht, proost van St. Jan, in het geschil tusschen Floris van Wevelinkhoven en Bernd Proys, burger te Utrecht, wegens de roode tiende in Herbertskoop. 9 April 1389. (Nedersticht).

106. Verklaring van Bernd en Zweder Warendorp gebroeders van den Emechiis dat zij door bisschop Floris van Wevelinkhoven voldaan zijn van 14 marken waarvoor hun vader borg gebleven was. (Daags na S. Nicolaas) 7 Dec. 1389. (Oversticht).

107. Verklaring van Schepenen en Raad der stad Kampen, dat zij van Floris van Wevelinkhoven in pacht hebben genomen de gruit en tol te Kampen. 9 Mei 1390. (Oversticht).

108. Quitantie van Frederik, heer van den Berg en van Bylandt aan Floris van Wevelinkhoven voor 300 Geldersche guldens in korting van het geld van Gribben. (Zaturdag na beloken Paschen). 8 April 1391. (Nedersticht).

109. Verklaring van Tydeman Trinde dat bisschop Floris van Wevelinkhoven hem het dagelijksch gerecht buiten de Tolsteeg tot wederopzeggens toe heeft bevolen. 14 April 1391. (Nedersticht).

110. Overeenkomst tusschen Floris van Wevelinkhoven en den Proost van St. Jan, betreffende het rechten van misdadigers in elkanders gerecht. 18 April 1391. (Nedersticht).

111. Quitantie van Dirk van Voerst, Ernst van der Horst, Johan Scelling geheeten Hillingberge en Dirk de Zuere, aan den bisschop van Utrecht voor 462 guldens, 22 plakken en 4 Brabandsche ten behoeve van gevangenen ontvangen. (Dingsdag na S. Elisabeth) 21 Nov. 1391. (Nedersticht).

112. Vergunning van Henricus, kardinaal S. Anastasiae en Pauselijk kameraar, aan bisschop Floris van Utrecht tot uitstel van betaling der minuta servitia. 18 Januari 1392. (Nedersticht).

113. Verklaring van Roelof van Isendoren, proost van S. Pieter te Utrecht, dat hij door Floris van Wevelinkhoven voldaan is van alle schuld voor uitgaven ten zijnen behoeve gedaan. (Zaturdag na Vocem Jucunditatis). 25 Mei 1392. (Nedersticht).

114. Belofte van Tydeman Grawaert, rector van het Karthuizer klooster van het Nieuwe Licht in Bloemendal bij Utrecht,

aan den Bisschop om na zijn dood over de geheele wereld missen, gebeden en suffragia te zullen laten doen. (St. Pieter ad Vincula). 1 Aug. 1392. (Nedersticht).

115. Belofte van Frederik van Wevelinkhoven heer toe Grebbe aan Bisschop Floris van Wevelinkhoven om een schuld van 100 R. glds. op S. Remigius a.s. te zullen voldoen. 7 Februari 1393. (Nedersticht).

116. Uittreksel uit een verbaal omtrent den afstand van Reinoud van Coevorden, met een aanspraak van Sweder, als afgevaardigde van den Bisschop van Utrecht, aan de verzamelde Drenthenaren, 1395. Copie XVe eeuw. (Oversticht).

117. Vergunning van Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, aan de burgers van Goer om ten eeuwigen dage tolvrij te zijn aan zijne tollen te Hardenberch en ter Nijerbrugge. 6 Mei 1396. Vidim. van 1459. St. Pontiaansavond.

118. Gerechtelijke opdracht door Hendrik van Vyanen van den Goye en van der Ameyde aan Willem heer van Apkoude, van onderscheiden landerijen in het Gooi. (Maandags na St. Martijns translatie) 9 Juli 1397. (Graaflijkheid).

119. Bevestiging door Wenceslaus Roomsch Koning, voor bisschop Frederik van Blankenheim en de kerk van Utrecht van alle voorrechten en vrijheden hun door vroegere R. Keizers en Koningen verleend. 21 Juli 1397. (Nedersticht).

120.* Kwijtschelding door Burgemeesters, Schepenen en Raad van Deventer aan bisschop Frederik van Blankenheim voor 4000 ℔ Deventers en 1000 goede guldens. 8 Februari 1401. (Oversticht).

121.* Bekrachtiging door Burgemeesters, Schepenen en Raad der stad Deventer van den brief van bisschop Frederik van Blankenheim, waarbij deze een einde maakt aan zijne twisten met de stad, 15 Februari 1401. (Oversticht).

122.* Afstand door Roelof van Coevorden aan Bisschop Frederik van Blankenheim van de heerlijkheid Coevorden. 4 April 1402. Not. acte. (Oversticht).

123. Beleening door Jacob van Zuilen van Peter van Zuilen zijnen neef met negen morgen land te Bilenvelt. (Zondag na S. Victoersdag) 14 Oct. 1403. (Nedersticht).

124.* Wederbrief van Burgemeesters, Schepenen en Raad van Zwolle op een geïnsereerden brief waarbij bisschop Frederik van Blankenheim aan de stad voor 100 oude Fransche schilden 's jaars verleent den tol, accijns, de stadbede en alle renten binnen en buiten stadsvrijheid en tot Dieze (Avond van Kruisverheffing) 13 Sept. 1404. (Oversticht).

125. Uitspraak door Willem heer van Abcoude, Gerrit ..... burgemeester van Utrecht en Frederik van Drakenborch in het geschil tusschen Johan van Renesse van Rijnouwen en zijn drie zoons. (Maandags na St. „Echgten" [Agatha]). 8 Febr. 1406. (Nedersticht).

126.* Verklaring door Herman van Kuinre en Herman en Hendrik zijn zonen, dat zij hun huis en heerlijkheid Kuinre verkocht hebben aan bisschop Frederik van Blankenheim. (S. Politusdag Martelaar). 22 Aug. 1407. (Oversticht).

127.* Verklaring door Herman van Kuinre en zijn beide zoons dat de jaarlijksche rente van 400 oude schilden waarvoor de Bisschop en de drie hoofdsteden van Salland, Deventer, Kampen en Zwolle zich verbonden hebben voor den erfkoop van hun huis en heerlijkheid Kuinre ten allen tijde aflosbaar zal zijn tegen 5250 oude Fransche schilden. (Zondag na Allerheiligen) 6 Nov. 1407. (Oversticht).

128. Verklaring van Frederik bisschop van Utrecht dat hij met Jacob heer van Gaesbeke overeengekomen is van den twist dien hij met hem gehad heeft over de gerechten tot Reenen, Wijck enz. 10 Maarf 1408. (Nedersticht).

129. Uitspraak door Frederik van Blankenheim en graaf Willem VI in den twist tusschen Jan van Brederode en Jacob heer van Gaasbeek en Abcoude betreffende de erfenis van den heer van Abcoude. (Vrijdag na S. Johansdag) 28 Juni 1409. (Graaflijkheid).

130. Belofte door Jacob van Gaasbeek, erfmaarschalk van Henegouwen, aan Frederik van Blankenheim om de stad Wijk trouw te bewaren en de sloten van Abcoude en Duurstede nimmer van het Sticht te vervreemden enz. 12 Mei 1412. (Wijk bij Duurstede).

131.* Uitspraak door Schepenen van Deventer, Zwolle en Kampen en van de Afgevaardigden van Oostergo, Westergo,

Groningen, Ommelanden en Dodingewerfstal in het geschil tusschen den bisschop van Utrecht en de Friezen van Stellingwerf en Schoterland. (St. Thomas) 21 Dec. 1413. (Friesland).

132. Belofte door Stellingen, Rechters, Raad en Gemeente van Stellingwerf en Schoterwerf om den Bisschop van Utrecht te betalen 2200 oude schilden. (St. Thomas). 21 Dec. 1413. (Friesland).

133.* Belofte door Stellingen, Rechters, Raad en Gemeente van Stellingwerf en Schoterland dat zij bisschop Frederik van Blankenheim binnen acht jaren zullen aflossen het hooiland aan IJselhamme enz. (St. Thomas). 21 Dec. 1413. (Friesland).

134.* Belofte door Stellingen, Rechters, Raad en Gemeente van Stellingwerf en Schoterland om alle artiken vervat in den zoen van St. Thomas te zullen nakomen. (Zaturdag na S. Thomas) 23 Dec. 1413. (Friesland).

135. Verklaring door Peter van Westrenen dat hij van Steven van Roere in pacht heeft genomen den Dollenburgschen weerd gelegen in den Marschen, zooals die den Bisschop van Utrecht toebehoort. (Avond St. Pieter ad Cathedram) 21 Febr. 1415. (Nedersticht).

136. Kwijtschelding door Jacob heer van Gaasbeek, erfmaarschalk van Henegouwen aan den Prior en het convent der Karthuizers ten Nieuwen Lichte in Bloemendaal bij Utrecht van alle tienden in den door hen bedijkten polder geheeten de groote Rietvere (...... dag na Allerheiligen) November 1415. Vidimus (Putten).

137.* Beleening door Sigismund Roomsch Koning van bisschop Frederik van Blankenheim met hetgeen de Bisschop en de kerk van Utrecht van het keizerrijk te leen hielden met bevestiging der vroegere brieven en voorrechten. 17 November 1416. Not. transs. 20 Oct. 1537. (Nedersticht).

138. Beleening door Steven van Zuylen van Jonkvrouw Foyse Petersdr. van Zuylen, zijn nicht, met negen morgen lands in Bijlevelt. (S. Pancraasavont). 11 Mei 1419. (Nedersticht).

139.* Verklaring door Burgemeesters, Raad en Gemeene stad Groningen, omtrent hetgeen met den Bisschop overeengekomen is aangaande zijne inhuldiging en hunne rechten en verplichtingen. 15 Mei 1419 (Oversticht).

140.* Verklaring door Ocke van den Brouke tot Alberk en Emeden, dat hij bisschop Frederik van Blankenheim in de heerlijkheid van Groningen niet hinderlijk zal zijn en diens onderzaten geen schade zal aanbrengen. (Avond voor S. Pieter en Paulus) 28 Juni 1419 (Oversticht).

141. Verdrag van onderlinge bescherming tusschen den Bisschop, de stad Utrecht, Amersfoort, Jan burggraaf van Montfoort, Philips van Wassenaer burggraaf van Leiden, Willem van Brederode, heer te Gennep en andere edelen. 15 April 1420, (Nedersticht).

142. Verdrag van Jan van Beijeren, zoon van Henegouwen, Holland en Zeeland met Bisschop Frederik van Blankenheim, de steden van het Over- en Nedersticht en hunne helpers. (Maandag na St. Jacob) 27 Juli 1422. (Nedersticht).

143. Onleesbare brief met het zegel van Amersfoort. (Ons heeren Hemelvaertsavond) 12 Mei 1423. (Nedersticht).

144. Verklaring door Rudolf van Diepholt, elect te Utrecht, dat hij van Roelof Hondenberch 100 R. bisschops guldens geleend heeft. 7 Maart 1424. (Nedersticht).

145.* Bevestiging door Hubert de Wolff, rentmeester van Utrecht, Aernt van Amerongen, maarschalk van Amersfoort en de steden van Utrecht en Amersfoort van de scheiding en verdeeling van het veen, gelegen tusschen het veen van Soest, Baarn en Heze (Beloken Pinksteren) 30 April 1424. (Nedersticht).

146. Gift door Hendrik elect van Utrecht aan Johan van Plumunweide en Gottfried Stepho Heinrichszoon van het boerambt te Ameijden. 26 October 1424. (Nedersticht).

147. Gerechtelijke overdracht door Hillegonda Jan Wessels zoons vrouw met Kille Symons Simons Muilnaarsvrouw en hunne kinderen aan Hendrik Gerritszoon van een huis en hofstede in de Kerkstraat te Wijk (Donderdag na S. Gillis) 2 Sept. 1428. (Wijk bij Duurstede).

148. Voorloopige zoen gesloten tusschen den hertog van Gelder en Gulik en Rudolf van Diepholt postulaat van Utrecht en de steden van Over en Nedersticht. 17 Februari 1429. (Nedersticht).

149. Verklaring van Dirk van Bronkhorst, zoon van Baten-

burg en tot Anholt, dat Rudolf van Diepholt hem verzoend heeft met zijn sticht van Utrecht van allen twist, die hij daar tegen had en dat hij zelf sheeren Rudolfs man geworden is. (Zondag na Reminiscere) 20 Febr. 1429. (Nedersticht).

150. Verklaring van Deken en Kapittel van St. Jan te Utrecht dat zij aan Rudolf van Diepholt in eeuwigen erfpacht gegeven hebben eene huizinge en hofstede gelegen op St. Jans Nieuwen kamp. 1 Maart 1429, (Nedersticht).

151. Bekrachtiging door Schout en Schepenen van Utrecht van twee schepenbrieven, den eenen van 1428 Donderdag na St. Paulus conversio, den anderen van 1429 Zaterdag na Paulus conversio, betreffende de toewijzing aan de heeren van St. Jan van een huizinge en hofstede op St. Jans Nieuwen kamp (2e Dinsdag in April) 12 April 1429 (Nedersticht).

152. Gerechtelijke overdracht door Jan Beke, Gerrit van Elten en Geertruid hunne zuster aan Gerrit Wisschaert en Fije zijn vrouw van eene halve huizinge in de Kerkstraat te Wijk (Woensdag na Purificatio) 8 Februari 1430, met een dubbel. (Wijk bij Duurstede).

153. Belofte van Zweder van Culemborch bisschop van Utrecht om voorloopig geen gevolg te geven aan de brieven, welke zijn voorganger Frederik van Blankenheim van Jacob heer tot Gaasbeek, Putten enz. verkregen had (St. Juliana) 16 Februari 1431. (Nedersticht).

154. Schuldbekentenis door Rudolff van Diepholt, Jan van Rijnesse van Rijnouwen, Jacob de Voecht van Rijnevelt en Jan v. d. Meer aan Gijsbert van Vianen van Rijsenborch van 237 gouden Beijerschen gulden 8 kromstaarten (Avond van O. L. V. ontvangenis) 7 Dec. 1431. (Nedersticht).

155. Belofte van Overheden der stad Utrecht dat zij met hulp der ecclesiën en ridderschap voor den Bisschop en zijn geldschieter Gerrit de Keijser 10.000 R. guldens zullen trachten op te brengen. (Zondag na S. Lucia) 16 Dec. 1431. (Nedersticht).

156. Verklaring van Schout en Schepenen van Abcoude dat de Jonkheer van Gaesbeeck voor hen eenig land overgegeven heeft aan Boudewijn van Zwieten. (Donderdag na O. L. V. dag) 21 Aug. 1432. (Nedersticht).

157. Belofte van Rudolph van Diepholt aan Schepenen, raden en gemeente van Enschede om hen te zullen houden bij alle vrijheden en rechten van zijn voorgangers herkomstig. (Maandag na O. L. V. Visitatie) 3 Juli 1433. Vidim. van 1459, S. Pontiaansavond (Oversticht).

158. Bevestiging door Rudolph van Diepholt van de stad Goer in alle rechten en vrijheden, welke zij van zijne voorgangers ontvangen heeft. (Daags na O. L. V. Visitatie) 3 Juli 1433. Vidim. van 1459. St. Pontiaansdag. (Oversticht).

159. Verklaring door Rudolf van Diepholt dat de geloste oude schulden van 580 Bourgoensche schilden door Pelgrom de Waell, Lodewijk de Waell, en Johan Knijft jegens de zusters van St. Cecilie aangegaan, zijn besteed ter hulpe van zijne confirmatie en belofte om de verschillende contractanten daarvan schadeloos te houden. (Donderdag na St. Gillis) 2 Sept. 1433. (Nedersticht).

160. Verklaring door Johan Proeys van Lichtenberch, rechter in het gericht van Oostveen, dat de kinderen van Lodewijk de Wale voor Schout en landgenooten hebben opgedragen aan Aelbert Berntszoon ten behoeve van het convent van Bethlehem bij den Nieuwen Weerdt buiten Utrecht een halve hoeve lands. (S. Brictiusdag) 13 Nov. 1433 met een annex brief, waarbij Jan de Wale Lodewijksz. de halve hoeve lands overdraagt aan gemeld convent. (Nedersticht).

161. Schuldbekentenis van Rudolf van Diepholt voor Herman van Steenre van 334 Beijersche guld. en 13 kromstaarten. (Dinsdag na Palmdag) 23 Maart 1434. (Nedersticht).

162. Schuldbekentenis van Rudolf van Diepholt voor Lijsbet Walmers van 750 gouden Arnhemsche guldens en 1½ kr. (?). (Dingsdag na S. Odulf) 14 Juni 1435 (Nedersticht).

163. Verbintenis van Rudolf van Diepholt jegens de kapittelen, om de sommen, van den Burggraaf van Montfoort geleend, te zullen terugbetalen. 27 Maart 1436. (Nedersticht).

164. Verklaring van Rudolf bisschop van Utrecht dat hij met mr. Willem Corneken alle dingen „doot" gerekend heeft en hem nog schuldig is gebleven 193 Arnhemsche guldens en 9 kromstaarten (Vrijdag na Paschen) 13 April 1436. (Nedersticht).

165. Oorvede van Gerrit van Culenborch Gerritszoon jegens bisschop Rudolf van Diepholt en zijne onderzaten en bepaaldelijk

Johan Zeveken zijn rentmeester (O. L. V. Visitatie) 2 Juli 1436. (Nedersticht).

166. Beleening door Arnold, hertog van Gelre en Gulik, van Willem van der Lecke heer ten Berge en ten Bylant met de heerlijkheid van Wijk en Duerstede. (Zaturdag na S. Remigius) 6 Oct. 1436. (Wijk bij Duurstede).

167. Kwijtschelding door Roeloff Oevinc, kanunnik der kerk te Steenwijk, aan Wolter Meeusse, Hugho te Kinderhuys en Hugo Gheyl zaliger gedachten en hunne erfgenamen van de 200 Arnhemsche guldens, welke zij hem beloofd hebben, en belofte om den principalen brief aan den bisschop over te leveren. (S. Simon en Judas). 28 October 1436. (Oversticht).

168. Kwijtschelding door Roelof Oevinc kanunnik van Steenwijk aan bisschop Rudolf van Diepholt van al wat hij van zijn goederen in rechten gebeurd en aangetast heeft. (S. Simon en Judas) 28 Oct. 1436. (Oversticht).

169. Aanstelling door Rudolph, bisschop van Utrecht, van Gijsbrecht . . . . tot zijn rentmeester. (S. Martijnsdach te Middenwinter) 11 Nov. 1436. (Nedersticht).

170. Kwijtschelding door Harman van Voerst aan bisschop Rudolf van Diepholt van het verlies van drie paarden en ander verlies door hem in 's Bisschops vede tot dusverre geleden. (St. Jacobsavond) 24 Juli 1437. (Oversticht).

171. Belofte van Roedolph, bisschop van Utrecht aan Gijsbert de Gruijter van de terugbetaling der geleende 6150 gouden Beyersgulden. (S. Petersavont ad Vincula). 31 Juli 1437. (Nedersticht).

172. Quitantie van bisschop Roelof van Utrecht aan zijnen rentmeester Gijsbert de Gruijter voor 1746 Arnhemsche guldens. 1 November 1437. (Nedersticht).

173. Quitantie van Pelgrim van Elven gezegd van Renen aan bisschop Rudolf van Utrecht voor 100 R. gld. in mindering der 200 R. glds, welke de Bisschop aan wijlen Johan van Elven, Pelgrims vader, schuldig was gebleven. (Zaterdag na S. Martijn). 16 Nov. 1437. (Nedersticht).

174. Verklaring van Arend Cleynsmyt, vrijgraaf te Velgert, dat de drie vrijschepenen in den vrijstoel te Limburg door hem

ten verzoeke van den gevolmachtigde der ridderschap van het Sticht gedagvaard, te vergeefs op den vrijgraaf gewacht hebben en door den kastelein van Limburg in hechtenis genomen zijn. (Drie dagen na Quasimodo) 31 April 1438. (Oversticht).

175. Verklaring van Gerit (?) Eg.... lersho.... dat Johan (?) .... hem 114 ..... gulden betaald heeft, die zijn genadigen heere van Utrecht hem schuldig was. (S. Mychielsavont) 28 Sept. 1438. (Oversticht).

176. Gerechtelijke overdracht door Coenraads Gerritz. aan Jan Botterman van een huis en hofstede te Wijk, gelegen in die Nijepoort. (Daags na Allerkinderendag) 2 Nov. (?) 1438. (Wijk bij Duurstede).

177.* Verkoop ten overstaan van het gerecht van Wijhe door Geert van Rietberg en Zweene zijne vrouw, ten behoeve van bisschop Rudolf van Utrecht, aan zijn rentmeester in Salland, Johan van Ittersum, van eene rente van 25 pond 5 sc. en 3 penn; te heffen uit onderscheidene morgen lands gelegen in het ambachtskerspel van Wijhe en te Tongeren. (St. Scholastica) 10 Febr. 1439. (Oversticht).

178. Kwijtschelding door Hadewich van Westenroede, wed. van Dirk den Zuren, aan Rudolf, bisschop van Utrecht, van 106 Reinaldus Arnhemsche guldens, door haren man ten behoeve des bisschops voorgeschoten. (Zondag Reminiscere). 1 Maart 1439. (Oversticht).

179.* Uitspraak door Arend van Amerongen en Johan Zeveken in een geschil tusschen den Bisschop van Utrecht en burgers en buren van Bunschoten (S. Margaretha) 13 Juli 1439. (Nedersticht).

180. Wederbrief van Gerrit van der Boets, waarbij hij in erfelijke pacht neemt voor 16 gulden 's jaars het goed tot Noertdijck, overeenkomstig den brief, door bisschop Rudolf en de kapittelen bezegeld. (Maandag na Allerheiligen) 6 Nov. 1441. (Nedersticht).

181. Gerechtelijke overdracht door Hendrik van Nyelle en Geertruid zijne vrouw aan Ott van Noerde Eliaszoon, van al het recht dat hun aanbestorven was bij doode van Gerrit Wijsschaert op een huizinge en hofstede gelegen in de Peperstraat te Wijk. 12 Sept. 1442. (Wijk bij Duurstede).

182. Overeenkomst gesloten ten overstaan van het gerecht

van Wijk tusschen Ott van Noerde Eliaszoon en Fije Gerrit Wisschaertswede, wegens het optrekken van een gemeenen muur tusschen hun beider hofsteden gelegen in de Peperstraat te Wijk. (S. Lambertsdag) 17 Sept. 1442. (Wijk bij Duurstede).

183. Gerechtelijke overdracht door Ida en Jan gezusters „dochters" van Willem Wisschaert, aan Fijen Gerrit Wisschaerts weduwe van al het recht dat haar aanbestorven was bij doode van Gerrit Wysschaert, haren oom, op een huis en hofstede in de Peperstraat te Wijk (St. Victorsavond) 9 Oct. 1442. (Wijk bij Duurstede).

184. Gerechtelijke overdracht door Ott van Noorde Eliaszoon aan Mechtelt Sijmonsdr. ten behoeve van Fije Gerrit Wijsschaerts wede, van het recht op eene hofstede in de Peperstraat te Wijk (S. Victorsdag) 10 Oct. 1442. (Wijk bij Duurstede).

185. Gerechtelijke overdracht door Herman Baers aan Jan van den Driesche en Fije zijne vrouw van eene „heijmelijcheit ende stillen" gelegen tusschen hun beider hofsteden in de Kerkstraat te Wijk. (S. Maria Magdalena-avond) 21 Juli 1445. (Wijk bij Duurstede).

186. Gerechtelijke overdracht door Jan van Clarenborch aan Johan broeder tot Boekhout van de hoeve van der Aa, gelegen in 's Bisschopsgerecht te Werkhoven, 12 April 1446. (Nedersticht).

187. Uitspraak door President en Raden van Holland in het proces tusschen het Convent der Witte Vrouwen te Utrecht voor en in name van de dochters van Philip Claisz, nonnen aldaar, en hun voogd, over het bezit van eenig land. 19 Augustus 1446. (Nedersticht).

188. Bergvrede verleend door bisschop Rudolf van Utrecht aan Gherijtt van Thuyll. (Vrouwendag.) 8 Sept. 1446. (Nedersticht).

189. Afstand door Arnold, hertog van Gelre en Gulik aan bisschop Rudolf van Utrecht van den tol te Lobede om dien te bezitten tot dat hij dezen voldaan zal hebben van eene schuld van 21000 Keurv. R. guldens. (St. Gallendag) 16 Oct. 1446. (Nedersticht).

190. Gerechtelijke overdracht door Willem van Bouhuizen en Lijsbeth Peter Hubertszoonsdr. zijne vrouw aan Jutte Everts dr.

van den Polle, dochter van Lijsbeth voorschreven uit haar eerste huwelijk, van vier morgen land in het gericht van Wijk. 15 November 1448. (Wijk bij Duurstede).

191. Verdrag (naar het schijnt) tusschen den Hertog van Gelre en de Bisschoppen van Utrecht, Munster en Osnabruck. 1448. (Nedersticht).

192. Verklaring van Filips van Greenevelt aangaande de voorwaarden waarop hij van bisschop Rudolf van Diepholt lijfsgenade bekomen heeft. 19 April 1449. (Nedersticht).

193. Verklaring door bisschop Rudolf van Utrecht dat hij aan Jacob heer tot Gaesbeeck zekere geldsom schuldig is. (Daags na S. Matth. apost.) 22 Sept. 1449. (Nedersticht).

194. Verklaring door Ridderschap, Burgemeester en Raden der stad Utrecht dat zij met dank aanvaarden de dadinge, waarbij bisschop Rudolf van Utrecht van Jacob van Gaesbeek, heer van Abcoude, de sloten Wijk bij Duurstede en Abcoude had afgekocht. 30 Januari 1450. (Nedersticht).

195.* Verklaring door Burgemeester, Schepenen en Raad van Deventer dat bisschop Rudolf van Diepholt ten allen tijde op St. Pieter ad Cathedram zal kunnen lossen het „verstal" voor hunne stad gelegen, hetwelk hij aan hen verzet had. 17 Februari 1450. (Oversticht).

196. Verklaring door Dirk Woutman, te Utrecht gevangen zittende, dat hij de voorwaarden aanneemt waarop hij ontslagen zal worden. (Woensdag na S. Valentijn) 18 Febr. 1450. (Nedersticht).

197. Uitspraak door de vijf kapittelen te Utrecht in een geschil tusschen den bisschop en heer Johan van Zuylen over eene schuld. 31 Juli 1450. (Nedersticht).

198. Verklaring van Pauwels van Malsen dat het met zijn wil is, dat zijne grootmoeder Alijt van Malsen opgedragen heeft ten behoeve van de besloten zusters in den Wijngaard in der Oudellen te Utrecht $2^1/_2$ morgen land, die zij van de abdis in erfpacht had. (Woensdag na O. Vr. dach). 9 Sept. 1450. (Nedersticht).

199. Herroeping door Rudolf van Diepholt van de overeenkomst door hem gemaakt met Deken en Kapittel van St. Pieter te Utrecht over de uitoefening van de kerkelijke jurisdictie van het Aartsdiaconaat in de schrikkeljaren. 24 Mei 1451. (Nedersticht).

200. Verklaring door Rudolf van Diepholt dat hij aan Johan van Diepholt en Elsebe zijne vrouw in pand heeft gegeven het huis te Holthe bij Deventer met zijn toebehooren. 1 November 1453. (Oversticht).

201. Verordening door bisschop Rudolf bij rade van den Hertog van Bourgondië gemaakt op het beheer en onderhoud van den Lekkendijk. 10 Aug. 1454. (Nedersticht).

202. Belofte door Prelaten en vijf kapittelen, Ridderschap van het Nedersticht en stad Utrecht om den Hertog van Cleve en Adolf van Cleve zijnen broeder te zullen betalen binnen een jaar 50000 goude Leeuwen, die zij ter voldoening van Gijsbrecht van Brederode hadden voorgeschoten. 8 Aug. 1456. (Nedersticht).

203. Belofte door Burgemeesters, Schepenen en Raden der stad Campen om binnen drie weken bisschop David van Bourgondië als hun heer aan te nemen en te huldigen. (Zaturdag na S. Lambert). 18 Sept. 1456. (Oversticht).

204. Gerechtelijke overdracht door Bessel Jan Dillendochter aan Meerten Willam van Wijck, van een huizinge en hofstede gelegen aan de Peperstraat te Wijk. 28 November 1456. (Wijk bij Duurstede).

205. Bestand gesloten tusschen Gijsbert van Brederode, domproost van Utrecht en proost van St. Domaes, Reinout heer tot Brederode en Vianen, Hendrik burggraaf tot Montfoort, heer tot Purmerende en Linschoten en de stad Utrecht ter eene en David bisschop van Utrecht met de steden Amersfoort en Reenen ter andere zijde. 4 December 1457 (Nedersticht).

206. Verklaring van Wijckart ten Have als stadhouder van Aernoud, hertog van Gelre en Gulik, dat Jacob heer tot Gaesbeek, Abcoude, Putten en Strijen voor hem en voor mannen van leen te Brussel, zich onterfd heeft van zijn huis en stad van Duurstede ten behoeve van Anthonis bastaard van Bourgondiën, heer van Beveren 4 Februari 1458, stijl van Kamerijk. (Wijk bij Duurstede).

207. Verklaring van Stadhouder en Leenmannen des Hertogs van Gelre, dat zij Anthonis bastaard van Bourgondië beleend hebben met het slot te Duurstede en de stad van Wijck 12 Februari 1458, stijl van Kamerijk. (Wijk bij Duurstede).

208. Gift door Jacob, heer tot Gaasbeek, Putten en Strijen

aan Sofye Jacob die Roodendochter, van een jaarlijksche erfrente van 50 oude Fransche schilden. 10 Mei 1458. (Nedersticht).

209. Verdrag tusschen David van Bourgondië, bisschop van Utrecht, en Jacob heer van Gaasbeek, Abcoude, Putten en Strijen, waarbij de laatste voor den duur van zijn leven voor een som van 935 Fransche schilden aan den eerste het bewind en gebruik der sloten van Abcoude, Duerstede en de stad van Wijck en van andere goederen verzekert. 8 Juni 1458. (Wijk bij Duurstede).

210. Zekerheidstelling door Adriaan van Borsselen, heer van Brigdamme, Duveland enz. jegens Jacob heer van Gaasbeek voor de bovengenoemde som van 935 Fr. schilden, 12 Juni 1458. (Wijk bij Duurstede).

211. Zekerheidstelling door Gijsbert de Gruyter, rentmeester en Hendrik Valkenier, tollenaar tot Reenen alsvoren 12 Juni 1458. (Wijk bij Duurstede).

212. Bevestiging door Jacob, heer van Gaasbeek, en Anthony bastaard van Bourgondie, heer van Beveren enz. van het hier geinsereerde contract van 12 Juni, waarbij Jacob heer van Gaesbeek verkoopt aan Anthonis van Bourgondie alle heerlijkheden en gerechten die hij heeft in de dorpen Amerongen, Woudenberg, Driebergen, Zeist, Leersum, Renen, Langbroek, Goy en Houten voor 1000 R. guldens. 28 Juli 1458. (Nedersticht).

213. Gerechtelijke overdracht door Jacob van Amerongen, Gerrit van Vleuten en het convent der Witte Vrouwen in Utrecht, aan het besloten convent van Bethlehem buiten Utrecht van 2½ viertel veens gelegen op het Oostveen. (S. Agnes). 21 Jan. 1459. (Nedersticht).

214. Gerechtelijke overdracht door Gheertruyd Rutgheers wede van IJlem aan Katherinen Rutgheersdochter van IJlem van 10 morgen land in Tienhoven. 4 April 1459. (Nedersticht).

215. Insinuatie aan Schout, burgemeester en Schepenen der stad Wijck om Antonij van Bourgondië onmiddellijk als hun heer te ontvangen en te huldigen, met het antwoord van die van Wijk, dat zij over deze zaak hunne medeburgers wenschen te raadplegen. 7 Mei 1459. Not. act. waarop in dorso: Antwoord der regeering van Wijk dat zij zich gedragen zullen naar den wensch des bisschops, 26 Mei d. a. v. (Wijk bij Duurstede).

216. Insinuatie aan den Bisschop van Utrecht om de hand te lichten van de heerlijkheid van Amerongen, Woudenberg, Driebergen enz., welke Anthonis van Bourgondië, heer van Beveren, toebehoorde en om de vruchten en voordeelen terug te geven, welke de Bisschop daarvan sedert overlijden van den heer van Gaasbeek had genoten, met antwoord van den Bisschop waarbij hij 14 dagen beraad verzoekt. 7 Mei 1459. Not. acte waarop in dorso: Antwoord van den Bisschop houdende nieuw verzoek om uitstel. (Nedersticht).

217. Gerechtelijke overdracht door Gheryt Gerijt Comansz. en Joffer Fye zijne vrouw aan Evert van Benscop ten behoeve der zusteren van het besloten convent bij Utrecht van 7 morgen lands geheeten den Dill met het huis en de hofstede waarop zij wonen, gelegen te Breukelen. 18 Mei 1461. (Nedersticht),

218. Uitgift door Evert van Benskoop aan Gerrit, Gerrit Koopmanszoon van 7 morgen lands in Breukelen in erfpacht voor 5 Beijersche gulden 's jaars. 18 Mei 1461. (Nedersticht).

219. Verklaring door Gerrit, Gerrit Comanszoon en Fije Steven Mombend, zijne vrouw, dat zij der zusteren van Bethlehem bij Utrecht verkocht hebben 5 Beijersche guldens erfelijke rente op 7 morgen lands in Breukelen, geheeten den Dell. 25 Mei 1461. (Nedersticht).

220. Gerechtelijke overdracht door Herman van Zanten Gerritszoon aan Evert van Benscop ten behoeve des gemeenen besloten convents van Bethlehem buiten Utrecht van zeven akker lands in den gerichte van Zoest. (S. Martijns translatie) 4 Juli 1461. (Nedersticht).

221. Belofte van schadelooshouding door Roelof Hundenberch, drost van Twenthe, voor de vijf kapittelen welke den brief mede bezegeld hebben, waarbij bisschop David van Bourgondië hem bevolen heeft het kasteleinschap van (Lage) en van Blankenberch benevens het drostambt van Twenthe met een zekere som gelds. 18 (September) 1461. (Oversticht).

222. Belofte van schadelooshouding door Roeloff Hundeborch voor de vijf godshuizen als voren. 18 September 1461. (Oversticht).

223. Quitanties door Anthonie bastaard van Bourgondië, heer van la Roche aan den Bisschop van Utrecht wegens de verschuldigde pacht der landen van Wijck enz. 1462, 1463 en 1470. (Nedersticht).

224. Belofte van Sweder van . . . . aan den Bisschop van Utrecht om de jaarrente van vier vaten boter uit zijn leengoed, liggende op „Scashorst (?) ende Ruw . . . .” binnen 10 jaren te zullen aflossen. 3 Mei 1462. (Nedersticht).

225. Gerechtelijke overdracht door Jan van Driesche, Heilwich zijne vrouw en Margriet Jan Arieszoonsdr. aan Jan van Auxy kamerling des Bisschops ten zijnen behoeve van een huizinge en hofstede gelegen in de Peperstraat te Wijk, 6 Juni 1462 (Wijk bij Duurstede).

226. Quitantie van Jan van Driesche c. s. voor Jan van Auxy voor 106 R. guldens wegens den koop van bovengenoemd huis en hofstede door den Bisschop. 15 Juni 1462 (Wijk bij Duurstede).

227. Verklaring door Wolter van Keppel van Ver(wolde) dat hij de verpanding op zijne goederen geheeten Dyngst . . . . Wlsenberg en anderen binnen twaalf jaren zal aflossen of bij gebreke hiervan er in zal toestemmen dat zijne goederen terugvallen aan het Sticht. 17 November 1462. (Nedersticht).

228. Quitantie van Geerlof van Vorselaar, deurwaarder des Bisschops, aan Jan van Bueren voor 83 gulden wegens een huizinge en hofstede in de Nijpoortstraat te Wijk door hem aan den Bisschop verkocht. (S. Barbara) 4 Dec. 1462. (Wijk bij Duurstede).

229. Quitantie van Jan die Wijt Jansz. aan Jan van Oupyc (?) camerlinck van den genadigen heere van Utrecht, Duerste en Wijck voor $55^1/_2$ Vrankrijksche schilden wegens den koop van drie huizingen en hofsteden in de Nijpoertstraat te Wijk ten behoeve des Bisschops 27 Maart 1463 (Wijk bij Duurstede).

230. Quitantie van Jan die Wijt aan Jan van Auxy, kamerling en rentmeester des Bisschops, voor 16 Fransche schilden wegens den koop van een stuk erfs aan de gracht van Wijk ten behoeve des Bisschops, 25 April 1463. (Wijk bij Duurstede).

231. Quitantie van Pieter Huupe aan Jan van Auxy voor 210 Fransche schilden wegens den koop van drie morgen lands in den gerichte van Wijk ten behoeve des Bisschops. 9 Mei 1464. (Wijk bij Duurstede).

232. Verklaring van Gerrit Jacobszoon dat hij van de zusters

van het besloten convent van Bethlehem bij Utrecht in erfpacht ontvangen heeft een viertel lands gelegen op den Oostveen in Hubertsgerecht van Pallaes voor 13 Fransche oude schilden 's jaars 3 kapoenen en 2 hoenders. 2 Mei 1465. (Nedersticht).

233. Verklaring van Gerrit Jacobszoon dat hij aan de zusters van het besloten convent van Bethlehem een oud schild 's jaars uit die erfpacht verkocht heeft. 2 Mei 1465. (Nedersticht).

224. Verklaring van Gerrit Meeüsz. Peter Aelbz. en Jan Bot Hendrickz. dat zij jaarlijks aan Bisschop David van Bourgondië schuldig zijn 12 gouden Rudolphus guldens voor de pacht van een veen. 1 April 1466. (Nedersticht).

235. Gerechtelijke overdracht door Jacob van Amerongen aan Evert Soudenbalch van een kamp land te Reijnerscoep. (Pinksteravond) 16 Mei 1467 met de quitantie van den verkooper. (Nedersticht).

236. Verklaring door Gherijt Mulert borchrait ter Horst dat Gherijt van der Hout en Janne zijne vrouw een huis en hof behoorende aan den burg ter Horst gekocht hebben. (In festo Marie Magdalene) 22 Juli 1468. (Nedersticht).

237. Quitantie van Willem van Cleef aan Geerlof van Means voor 44 R. guldens, zijnde de helft van het verschuldigde wegens den koop van een huis en hofstede in de Vorderstraat ten behoeve des Bisschops. 3 Januari 1470. (Wijk bij Duurstede).

238. Verzoening gesloten door David van Bourgondië, als scheidsman, tusschen Frederik zoon van Egmont, heer van IJselstein en de stad Utrecht. 17 Juli 1470. (Nedersticht).

239. Procuratie van Antonis, bastaard van Bourgondië, graaf van Roche heer van Beveren enz. aan zijnen raad en baljuw van Veere Robert le Ferre om met de gedeputeerden van zijn broeder den Bisschop van Utrecht eene minnelijke overeenkomst te treffen betreffende de heerlijkheden, sloten en goederen te Abcoude, Renen, Amerongen enz. 17 October 1470. (Nedersticht).

240. Gerechtelijke overdracht door Jan Willemsz. aan Steven Willemsz. van drie hont lands in den gerichte van Wijck 9 November 1470. (Wijk bij Duurstede).

241. Quitantie van Willem van Cleve Gijsbertszoon voor 84

R. guldens — waarvan de helft reeds is voldaan —, wegens den koop van een huizinge en hofstede in de Vorderstraat te Wijk ten behoeve des Bisschops. 5 December 1470. (Wijk bij Duurstede).

242. Uitspraak door Schepenen van Wijk bij Duurstede in zake Jan van Nes van Gommengijs en Jonkvrouw Lijsbet van Pol, met de bekrachtiging van den officiaal van Utrecht. 19 . . . . . . 1470. (Wijk bij Duurstede).

243. Bekrachtiging door Anthonis van Bourgondië, graaf van Laroche, heer van Beveren enz. van de overeenkomst aangegaan met den Bisschop, kapittel, edelen en gemeente van 't Sticht, waarbij hij afstand doet van zijn recht op de heerlijkheid Wijk, Amerongen en anderen. 6 Februari 1471. (Nedersticht).

244. Procuratie van Anthonis van Bourgondië voor mr. Natalis de Haga, scholaster en kanunnik van Therouane, en Jan Bouchout, schildknaap, om afstand te doen van alle goederen, door hem in het Sticht bezeten, ten behoeve van den Bisschop van Utrecht en zijne kerk. 22 April 1472. (Wijk bij Duurstede).

245.* Quitantie van Anthonis van Bourgondië, aan den Bisschop van Utrecht voor 12000 R. guldens, waarvoor hij bij transactie aan dezen heeft afgestaan al zijne rechten op de goederen door hem in het Sticht bezeten, 22 April 1472. (Nedersticht).

246. Verkoop door Gerrit van Wijk aan Geerloff van Vorselaar van 8 morgen lands gelegen in Rijswijker Maalstad 17 Juli 1472. (Wijk bij Duurstede).

247. Verklaring van Hugo Jacobsz. dat hij ten behoeve des Bisschops heeft verkocht aan Geerloff van Meens van Vorselaar zijn deurwaarder een halven akker lands gelegen bij Vogelpaal 4 Juli 1473. (Nedersticht).

248. Gerechtelijke overdracht door Hugo Jacobsz. en Eva zijne vrouw aan Geerlof van Means van Vorselaar van een akker lands in het gerecht van Wijk ten behoeve des Bisschops, 16 Juli 1473 (Wijk bij Duurstede).

249.* Verklaring van Frederik III Roomsch keizer dat David van Bourgondië voor hem in tegenwoordigheid der Keurvorsten den eed van trouw en gehoorzaamheid in persoon heeft afgelegd, 24 September 1473. (Nedersticht).

250. Gerechtelijke overdracht door Jan Willem van Valckendael aan Geerlof Gerritszoon pander van en ten behoeve van den Bisschop van drie morgen lands in den gerechte van (Teij)lingen in het Sticht van Utrecht. 18 November 1473. (Nedersticht).

251. Verklaring door Tyman Harbout, kastelein op den borch ter Horsse, dat voor hem, gerechtslieden, erfgenooten en buren is opgedragen door Dirk Endewich en Catharina zijne vrouw aan bisschop David van Bourgondië 2 oude schilden 's jaars gevestigd op de hofstede gelegen voor de brugge ter Horsse. (Vridags in Oct. St. Katrijne) 2 December 1474. (Oversticht).

252.* Bevestiging door Petrus Bogaard als gemachtigde van Paus Sixtus IV bij ingelaschte bul van 23 Juli 1474 zoowel van het compromis tusschen den Bisschop van Utrecht en Gijsbert van Brederode, gesloten te Duurstede 9 Maart 1474 als van de uitspraak van hunne zegsluiden dd. 18 Maart 1474, 13 Mei 1475. (Nedersticht).

253. Verkoop door broeder Engelbrecht van Foreest balyer en commandeur en prior en gemeen convent van 't klooster van St. Janshospitaal van Jerusalem te Utrecht aan den Bisschop van Utrecht van een hof enz. te Wijck. 1475. (Nedersticht).

254.* Belofte van Dirk van Zwieten, heeren Arendszoon, om het huis en de hofstede van Loenersloot in zijn bezit voor den Bisschop en het sticht van Utrecht te houden en bewaren, 3 Februari 1476 (Nedersticht).

255. Quitantie van Hermen Hendrik Oudecoepszoen voor het Convent van Bethlehem buiten Utrecht, wegens zes morgen lands in den gerechte van Harmelen door hem, zijn zwager en kinderen aan Gijsbert van Zuilen ten behoeve van het klooster verkocht. 10 Mei 1476. (Nedersticht).

256.* Bevestiging bij vonnis van het Parlement van Mechelen van het appointement tusschen den Procureur-generaal en den Bisschop van Utrecht gemaakt den 20 Februari 1476 wegens het geschil over de goederen van Jan Kint, priester, die zich zelven in Zeeland had omgebracht, 23 . . . . 1476. (Nedersticht).

257. Verklaring van David van Bourgondië, bisschop van Utrecht, dat hij Jacob van Ittersum gezet heeft in het kasteleinschap van het huis van Holten, 4 October 1477. (Oversticht).

258. Kwijtschelding door Hendrik van Zuijlen van Nyevelt

aan bisschop David van Bourgondië van de 2000. R. gls., welke deze aan hem en aan zijnen broeder Jan van Zuijlen van Nijevelt schuldig was. 27 Jan. 1478. (Nedersticht).

259. Belofte van Jacob van Hackfort om zijn goed ter Beke in het kerspel van Wije, hetwelk hij met toestemming van den Bisschop van Utrecht belast had met een jaarlijksche rente van 20 gulden, binnen zes jaar te zullen bevrijden. (Vrijdag na O. L. V. conceptie) 11 Dec. 1478. (Oversticht).

260. Onleesbaar stuk. 11 December 1478. (Nedersticht).

261. Belofte door Jacobus van Domburg, abt, prior en convent van St. Laurens in Oostbroek aan den Bisschop van Utrecht om na zijn overlijden, plechtig zijn uitvaart te vieren, eene lijkmis te zingen enz. 31 December 1479. (Nedersticht).

262. Stichting door bisschop David de Burgondia van eene „cappellanie" op het kasteel Horst en instelling van een decanus en een collegium canonicorum secularium aldaar. 5 Jan. 1481, copie (Nedersticht).

263. Beleening door Steven van Zuijlen van Nijvelt van Johan van Colenberg met negen morgen lands te Byleveld. 8 Februari 1481. (Nedersticht).

264. Wederbrief van Frederik zoon tot Egmond en heer tot IJselstein, waarbij hij de voorwaarden aanneemt en bevestigt vervat in den brief van bisschop David van Bourgondie van denzelfden datum, en betrekking hebbende op de diensten door hem in den oorlog tegen des Bisschops oproerige onderzaten bewezen. 13 September 1481. (Nedersticht).

265. Overeenkomst tusschen Johan hertog van Cleve, graaf van der Mark en Engelbrecht zijn broeder ter eener en Jan burggraaf van Montfoort, de steden Utrecht en Amersfoort met hunne bondgenooten ter andere zijde betreffende de opdracht van het postulaatschap aan Engelbrecht broeder tot Cleve en het uitsluiten van David van Bourgondië. (Maandag na Maria Ontvangenis), 10 December 1481 (Nedersticht).

266. Verklaring van Jan Jordaenszoon dat hij uit Amersfoort komende door des Bisschops dienaars gevangen genomen was maar lijfsgenade bekomen hebbende, zich verbindt, nimmer iets tegen den Bisschop en de zijnen te zullen ondernemen, 18 December 1481. (Nedersticht).

267. Verklaring van Paulus Gerritszoon als voren 18 December 1481. (Nedersticht).

268. Verklaring van Thomas van der Maat als voren, 18 December 1481. (Nedersticht.)

269. Verklaring van Jacob .... omtrent het gebeurde op zijn tocht uit Amersfoort op Sinte Mauriciendag 1481 in dienst des bisschops 18 December 1481. (Nedersticht).

270. Vergunning door Schout en regeering van Renen aan de besloten zusteren van St. Agnieten convent aldaar om een onderaardschen gang te maken naar hare schuren en bevestiging der privilegiën eertijds door de stad aan de nonnen verleend. (Op S. Odulphusdach) 12 Juni 1483. (Nedersticht).

271. Wederbrief van Burgemeesters, Schepenen en Raad der stad Amersfoort, waarbij zij op 10000 R. guldens boete aannemen de punten van den zoen door aartshertog Maximiliaan als bondgenoot van bisschop David van Bourgondië bij tusschenspraak van Jan, aartbisschop van Gran, en Hendrik van Hompesch raad des Hertogs van Gulik gemaakt tusschen hem en den Bisschop van Utrecht ter eene en de stad Amersfoort ter andere zijde. 22 September 1483. (Nedersticht).

272. Gewijsde van David van Bourgondie, waarbij hij ten zijnen behoeve eigent aan Jan Wychers de goederen van Rutger die Beer en Johan Elijszoon erfgenamen van Jan Elijszoon gelegen tot Werkhoven, en zijn hofgoed, waarop gezegde rentmeester voor 123 ℔ 9 Dordsche plakken had gepand. 13 Mei 1484. (Nedersticht).

273. Bevestiging door David van Bourgondie van het vonnis gewezen ten behoeve van zijn rentmeester van 't land van Utrecht Johan Wychers, waarbij deze geeigend is aan sommige hofgoederen te Werkhoven. 13 Mei 1484. Gehecht aan den brief van 1 Oct. 1485 hieronder. (Nedersticht).

274. Bekrachtiging door David van Bourgondie van de middelen geraamd ter voldoening van de schuld van 70000 R. gls. waarin de stad Utrecht en andere steden van het Nedersticht tengevolge van den oorlog waren vervallen. (St. Willebrordsavond) 7 November 1484. (Nedersticht).

275. Verlij door David van Bourgondie van Filips van Bouchout, basterd, bewaarder van het slot ter Horst, met de goederen

te Werkhoven 1 October 1485, met transfix brief van 13 Mei 1484. (Nedersticht).

276. Verklaring van Elisabeth van Arnhem en van Wilp, weduwe van Evert van Wilp, dat zij voor 1173 R. guldens aan hare zuster Margaretha van Arnhem en van Broekhuizen, weduwe van Adriaen van Broekhuizen, eene jaarlijksche rente van 70 R. gls. gevestigd heeft op de groote en kleine tienden te Berinchem (of Berninchem) en belofte om die rente binnen zes jaar te zullen aflossen. 10 November 1485. (Nedersticht).

277. Benoeming door David van Bourgondie van Johan Stelling tot kastelein van Coevorden en amptman en rentmeester van Drenthe. 28 October 1486. (Oversticht).

278. Bevestiging door David van Bourgondie van de acte voor leenmannen gemaakt door Johanne van Vianen van Beverweerd, weduwe tot Boeler, waarbij zij over hare goederen in geval van overlijden beschikt. 27 Juli 1487. (Nedersticht).

279. Verklaring van Burgemeesters, Schepenen en Raad van Zwolle dat Johan ten Toorne c. s. zich borgstellen dat Herman Hoerninck c. s. gedaagden voor den vrijstoel te Brakel volbrengen zullen al wat de Bisschop van hunnentwege beloven zal aan Johan Hulschede vrijgraaf. (Avond van O. L. V. Adsumptie) 14 Aug. 1487. (Oversticht).

280. Schuldbrief van Schepenen der stad Reenen aan de gebroeders van Leefdael voor den loskoop ten behoeve der stad gedaan tegen Bisschop David van Bourgondie. Vidim. van (Woensdag na XI^M maagden) 24 Oct. 1487 in een vidim. van 1492 van den Domdeken Ludolf van Veen. (Nedersticht).

281. Verklaring van Jan van Voorst heer tot Keppel, dat hij uit de boterrente, welke hij van den Bisschop te leen houdt, heeft verzet 1½ vat rooden boter voor 220 gulden, en een vat rooden boter voor 125 gulden en belofte om dit leen binnen zes jaren van dit bezwaar te vrijen (Dingsdag na Nieuwjaar) 6 Jan. 1489. (Oversticht).

282. Vestiging door Roeloff van Langen ten behoeve van Johan van (Yrte ?) van eene jaarrente van 5 gold. Rijns. gulden op zijn erf en goed .... gelegen in het kerspel van ..... ite., (op ten yersten dach in Junio) 1489. (Oversticht.)

283. Bevestiging door Schepenen van Utrecht van de verklaring voor hen afgelegd door Hendrik van Leeuwenberg omtrent

de minnelijke schikking aangegaan tusschen Lubbert de Waell en Gerrit van Tienhoven, wegens een tiende in het Waell. (Zaturdags na St. Jan) 27 Juni 1489. (Nedersticht.)

284. Commissie van den Bisschop van Utrecht voor Johan en Johan Jansz. Utenham als schout van Nichtevecht 1489, 1522, 1496. (Nedersticht.) 4 stuks aan een.

285. Verklaring van Walram abt van O. L. V. te Boulogne, Stift van Therouanne, dat hij van den Bisschop van Utrecht 101 Utr. guldens en 2 stukken zilvers heeft ontvangen om daarvoor gedurende zijn leven jaarlijks een misse te vieren voor O. L. V. en na zijn dood op zijn sterfdag een requiem te zingen. 24 Januari 1490. (Nedersticht.)

286. Belofte van Gert ten Tijthove om binnen zes jaar te zullen aflossen 173 R. guldens, waarvoor hij verkocht heeft aan Mekka ten Grotenhuis, ministersche der zusteren van S. Franciscus orde binnen Hasselt, 13 mudden winterrogge 's jaars uit het goed geheeten de Tijthof, dat hij van den Bisschop te leen houdt, 13 November 1490. (Oversticht.)

287. Verklaring van Gurt Lobbe dat hij zijn goed ten Dale, kerspel Zwolle met toestemming des Bisschops bezwaard heeft met acht mudden winter rogge 's jaars en belofte om het daarvan binnen zes jaren te zullen vrijen. (St. Nicolaas-avond) 5 December 1492. (Oversticht.)

288. Verklaring van denzelfde als voren betreffende het belasten van zijn goed met 16 mudden winterrogge. 31 Januari 1493. (Oversticht.)

289. Belofte van Lambrechts Rueters aan den Bisschop van Utrecht om zekere pandsom op zijne leengoederen opgenomen, binnen zes jaren te zullen aflossen. 13 Maart 1493. (Nedersticht.)

290. Bul van Paus Alexander VI waarbij hij David van Bourgondie vergunt over zijne goederen te beschikken, 19 April 1494. (Nedersticht.)

291. Compromis tusschen Karel hertog van Gelre en Gulik en bisschop David van Bourgondie waarbij zij over hun onderling geschil zegslieden benoemen. (Zaterdag na Laetare Jherusalem) 5 April 1495. (Oversticht.)

292. Verklaring van Gerrit Wt den Ham, maarschalk van het Sticht, baljuw van Abcoude en kastelein van Vreeland, dat

Hendrik Willemszoon een echte afstammeling is van de zwaardzijde van het stichtsche geslacht der Gravelingers. 23 April 1495 (Nedersticht).

293. Toestemming van hertog Karel van Gelre om het compromis tusschen hem en bisschop David van Bourgondie nog met vier maanden te verlengen. 3 Sept. 1495. (Oversticht).

294. Gerechtelijke overdracht door Evert Zoudenbalch aan Marie Gherijt Zoudenbalchs zijns broeders dochter van 9 morgen en een kamp land op Reyerscoep. (S. Nyclaes avondt.) 5 Dec. 1495. (Nedersticht).

295. Verklaring van Roelof van Ittersum dat hij met de toestemming des bisschops eene rente van zes enkele R.gls. 's jaars, gevestigd heeft op zijn goed geheeten het Luttijke Velt- of Vaerthuis en op twee tienden geheeten groote en kleine Wyssinck in het kerspel van Raelte en dat hij die binnen zes jaar zal aflossen. (S. Lucien avond) 12 Dec. 1495. (Oversticht).

296. Verlenging van het compromis tusschen hertog Karel van Gelre en bisschop David van Bourgondie tot veertien dagen na Paschen. 28 Jan. 1496. (Oversticht).

297. Belofte van Gosen van Bemmel en Margriet Valckenaers zijne vrouw aan den bisschop van Utrecht om zekere schuld op hunnen weerd boven Amerongen gelegen binnen zes jaren te zullen aflossen. (In Oct. S. Mart?) 1496. (Nedersticht).

298. Belofte met toestemming des bisschops van Jan van Langen en Johanna Roelof Hundenberchsdochter om 11 R. gulden 's jaars uit den Sijngraven en Loyne te betalen en die rente binnen zes jaar af te lossen. 19 Juli 1497. (Oversticht).

299. Belofte van Philips II om het slot van Oyen niet te zullen aanvallen of innemen en indien het ingenomen mocht worden, buiten kosten van bisschop Frederik van Utrecht in diens handen terug te brengen. 17 April 1498, na Paschen. (Graaflijkheid).

300. Verbintenis van hertog Karel van Gelre om bisschop Frederik van Baden schadeloos te zullen houden van de belofte waarvoor hij zich bij aartshertog Philips voor hem had verbonden. (S. Marcusdag) 25 April 1498. (Nedersticht).

301. Belofte van Johan Neve om binnen zes jaren te zullen aflossen de rente van 3 mudden pachtrogge 's jaars welke hij

met toestemming des Bisschops gevestigd heeft op zijn goed geheeten „die hoff toe Lenthe," gelegen in het kerspel van Dalfsen (Maandag na Hemelvaart) 28 Mei 1498. (Oversticht).

302. Moetsoen tusschen Geert Mulert en Seyn, Johan, Hendrik en Egbert zijn zoons, waarbij aan Egbert tegen afstand van zijn vaderlijk, moederlijk en grootmoederlijk erfdeel uitgekeerd wordt 950 R. guldens, benevens een rente van vijf R. 's jaars gevestigd op een huis te Utrecht. (Maandag na S. Catherina) 26 Nov. 1498. (Nedersticht).

303. Beleening door Frederik van Baden van Jan Diericz. met drie morgen lands in Apkoude in 't gerecht van den Proost van St. Pieter. 18 Mei 1499. (Nedersticht).

304. Verdrag tusschen Frederik van Baden, bisschop van Utrecht en Jan hertog van Cleve, graaf van der Mark, waarbij zij de uitspraak voor hunne geschillen opdragen aan Willem van Gulik en Christoffel markgraaf van Baden. 23 September 1499. (Nedersticht).

305. Eigening door Frederik van Baden van Peter de Rode aan het staande getimmer en gereede have van Willem Verstrost. 24 November 1500. (Nedersticht).

306.* Overeenkomst tusschen Burgemeesteren, Schepenen en Raad van Utrecht, van Amersfoort en van Bunschoten betreffende het schouwen en onderhouden van den dijk in Bunschoten. 6 Juni 1501. (Nedersticht).

307. Belofte van Adolf van Richteren jonkheer tot Almelo om binnen zes jaren te lossen eene rente van 50 goudguldens, waarmede hij met goedvinden des bisschops zijne tienden te „Darle" en zijn hof te Luttenberg met de groote en kleine tienden daartoe behoorende had bezwaard. (S. Crispijn en Crispiniaan) 25 Oct. 1504 of 1505? (Oversticht).

308. Belofte van Jan van Bevervoorde aan den Bisschop van Utrecht om binnen zes jaren het goed te Wiensel dat hij van dezen te leen houdt te zullen vrijen van de 25 Overlandsche Keurvorsten R. guldens jaarlijksche rente, welke hij daarop had verkocht. (Avond Petri ad Vincula) 31 Juli 1507. (Nedersticht).

309. Belofte van Jutte wijlen Willem van Zwedensdochter en Hendrik Olgers haar man om binnen zes jaren haar goed te Semmelberg in het kerspel ten Hyne te zullen bevrijden van een

rente van 10 gouden R. guldens die zij met toestemming van den Bisschop van Utrecht daarop gevestigd hebben. 2 Januari 1508. (Oversticht).

310. Belofte van Ludolf Waninck om binnen zes jaren zijn goed te Olst geheeten te Brugge te zullen vrijen van een jaarlijksche rente van 10 R. gulden, door hem met toestemming des Bisschops daarop gevestigd. (Maandag na Besnijdenis). 3 Januari 1508. (Oversticht).

311. Tractaat van alliantie tusschen den Bisschop van Utrecht, de ridderschap van Sallant, Twenthe en Vollenhoven, de steden Deventer, Kampen en Zwolle ter eene en Floris van Egmont, heer van IJselstein, stadhouder van Gelre van wege de K. Mat. ter andere zijde tegen hertog Karel van Gelre. 14 April 1510. (Oversticht).

312. Belofte van Ludolf Waning om binnen zes jaren zijne erven te Brugge en vier lappen weide gelegen in het kerspel van Olst in de buurschap van Middele te zullen vrijen van een jaarlijksche rente van 15 R. gulden, door hem met toestemming des Bisschops daarop gevestigd. 13 December 1510. (Oversticht).

313. Verklaring van Karel van Gelre tegen een gelijke verklaring van Frederik van Baden om hun geschil te zullen onderwerpen aan de uitspraak van twee vorsten, door elk der partijen één te benoemen. 21 December 1510. (Nedersticht).

314. Benoeming door Frederik van Baden van Peter Janszoon van Weze tot de kosterij van Wijk. 4 Mei 1511. (Wijk bij Duurstede).

315. Brieven van den Bisschop van Utrecht aan Henrick van Ghent over het overgeven van het huis Oyen, de „dachfaert" binnen Deventer gehouden enz. 27 October 1514. (Oversticht). Drie minuten op papier.

316. Brief van de „Rede ind frunde" van den Hertog van Gelre binnen Zutphen aan de regeering van Deventer over hun onderlinge goede verstandhouding en de houding van den Bisschop van Utrecht tegenover den Hertog in Groningen. (Op Goensdach post Epiphanie Domini) 10 Jan. 1515. Copie (?) op papier. (Oversticht).

317. Brief van Hermen van den Cloister aan Frederik van Baden over de klachten van de meyers in Drenthe aangaande

Willem van Oy te Groningen, over de schattingen enz. (Donderdach nae Epiphanie) 11 Januari 1515, met minuut van het antwoord van den Bisschop van den 13[en] Jan. d. a. v. (Oversticht.)

318. Bul van Leo X waarbij hij Philips van Bourgondie vrijspreekt van allen ban en irregulariteit en hem bevoegd verklaart geestelijke bedieningen te vervullen. 16 Februari 1515. (Nedersticht).

319.* Verklaring van Johan van Leeffdaell dat hij overeengekomen was met Frederik van Blankenheim over de afbetaling van een jaarlijksche rente van 100 Keurv. Rijn. guldens aan zijn vader Lodewijk van Leeffdaell beloofd. 29 Maart 1515. (Nedersticht).

320. Verklaring van Frederik bisschop van Utrecht, Ridderschap van het Nedersticht en Burgemeester, Schepenen en Raad van Utrecht, dat tusschen hen en Frederik van Egmont, graaf van Buren, en zijn zoon Floris, heer van IJselstein, vrede gemaakt is, 10 Juni 1515. (Nedersticht).

321.* Bekrachtiging door Joryen Schenck, vrijheer van Tautenberg, drost van Vollenhove, van de voorwaarden waarop hij door bisschop Frederik van Baden verlijd is met de erfpacht van het goed te Habbenslach op de Lewitweijde bij Vollenhoven 6 September, met ingelaschten verlijbrief van 3 September 1515. (Oversticht).

322.* Belofte van Amelis van Amstel van Meynden om het huis te Loenresloot, in zijn bezit voor den Bisschop en het Sticht te houden en bewaren. 7 Februari 1516. (Nedersticht).

323.* Verklaring van Melijs van Amstel van Mijnen over den schouw van den Anxter onder Oudecoop.. 7 Februari 1516, in een vidim. van den Officiaal van Utrecht van 20 Oct. 1537. (Nedersticht).

324. Bul van Leo X aan het Kapittel, waarbij hij aan het kapittel kennis geeft van de benoeming van Philips van Bourgondie tot bisschop van Utrecht en beveelt hem onderdanig te zijn, 18 Maart 1516, met een vidimus van 28 April 1517. (Nedersticht).

325. Bul van Leo X aan de vasallen der Utrechtsche kerk, als voren, 18 Maart 1516 (Nedersticht).

326. Bul van Leo X aan het volk van de stad en het bisdom van Utrecht, als voren, 18 Maart 1516. (Nedersticht).

327. Bul van Leo X aan de geestelijkheid van het Utrechtsche bisdom, als voren, 18 Maart 1516. (Nedersticht).

328. Bul van Leo X aan den Aartsbischop van Keulen, waarbij hij kennis geeft als voren en hem aanbeveelt dezen als zijn suffragaan, in het uitbreiden en bewaren der rechten zijner kerk te ondersteunen 18 Maart 1516. (Nedersticht).

329. Bul van Leo X aan Maximiliaan gekoren Roomsch Keizer waarbij hij kennis geeft als voren, met verzoek om dezen in de uitoefening van zijn ambt te ondersteunen. 18 Maart 1516. (Nedersticht).

330. Bul van Leo X aan Philips van Bourgondië, waarbij hij hem benoemt en aanstelt tot bisschop van Utrecht, 18 Maart 1516. (Nedersticht.)

331. Bul van Leo X waarbij hij Philips van Bourgondië ontheft van alle kerkelijke straffen, censuren enz. 18 Maart 1516. (Nedersticht.)

332. Bul van Leo X aan de Utrechtsche kerk waarin hij beveelt de voorrechten en het gezag te handhaven en de ketters te vervolgen (?) 19 Maart 1516. (Nedersticht).

333. Installatie (?) van Philippus de Burgundia electus confirmatus van Utrecht, 19 Mei 1517. Not. acte. (Nedersticht.)

334*. Bul van Leo X, houdende het indult aan Philips, elect van Utrecht en tijdelijk bisschop, verleend, volgens hetwelk hij noch zijne onderhoorigen ter eerster instantie voor eenige buiten het Sticht gelegene rechtbank met name niet voor den Aartsbisschop van Keulen als geborenen legaat des pauselijken stoels mogen betrokken worden. 25 November 1517. (Nedersticht.)

335*. Bul van Leo X, waarbij hij aan alle aartsbisschoppen, bisschoppen, dekens enz. ter nakoming en onderhouding aankondigt het indult aan Philips elect van Utrecht en tijdelijk Bisschop verleend, 25 November 1517. (Nedersticht.)

336. Conservatoire bul van Leo X ten verzoeke van Filips elect van Utrecht gericht aan alle aartsbisschoppen enz. en alle geestelijke officieren ter vergoeding van teruggave aan en hand-

having van het Sticht van Utrecht in zijne goederen. 25 November 1517. (Nedersticht).

337. Breve van Paus Leo X aan Philips bisschop van Utrecht. 11 November 1518.

338. Overeenkomst tusschen Filips van Bourgondië, bisschop van Utrecht, en de ecclesie, ridderschap en steden van Neder- en Oversticht, waarbij eene jaarlijksche samenkomst bepaald wordt om de aangelegenheden des lands te beraden en waarbij zij zich tot wederzijdsche hulp verplichten enz. 29 Januari 1519. (Nedersticht.)

339. Belofte van de voogden van Otto van Doornick Hendriksz. om binnen zes jaren te zullen aflossen eene rente van 10 R. guldens 's jaars met goedvinden des Bisschops gevestigd op onderscheidene tienden in Overijsel (Dinsdag na S. Apollonia) 13 Februari 1520. (Oversticht.)

340. Belofte van Gerrit van Zuylen van Nijevelt aan Filips van Bourgondie om binnen zes jaren te zullen aflossen een rente van 12 guldens 's jaars, gevestigd op het goed Gerestein. 30 Juni 1521. (Nedersticht).

341. Verklaring van Jan Roelofszoon betreffende het betalen van tol zoowel in Utrecht als Amersfoort van goederen welke van de eene stad naar de andere gevoerd worden. 7 October 1523. (Nedersticht).

342. Verklaring van Cornelia, Jacob Delen weduwe, ten verzoeke van Roeloff Jansz. van Valenden, tollenaar des bisschops te Utrecht, betreffende het betalen van tol binnen Utrecht. (Woensdag na S. Victor) 14 Oct. 1523. (Nedersticht).

343. Verklaring van Hendrik van Malsen, schout buiten de Katrijne poort ten eisch van Hendrik van Huesden, richter van 's bisschopstollen buiten Utrecht, als voren. 5 November 1523. (Nedersticht).

344. Belofte van Reynolt van Coevorden om binnen zes jaren te zullen bevrijden zijne goederen Ockenbroeck en Wormgoir gelegen in het buurschap toe Heten, kerspel van Raelte, van de vijftien molders rogge 's jaars, waarmede hij ze met goedvinden des Bisschops bezwaard had, (S. Agathe) 5 Februari 1525. (Oversticht).

345. Bekrachtiging door Henrik van Beyeren, elect, en Bur-

gemeesters, Schepenen en Raad van Utrecht van de punten voorgeslagen door de gilden der bijlhouwers en smeden en waartoe ook de overige gilden waren toegetreden. 26 April 1525. (Nedersticht).

346. Verbintenis van den Commandeur der Duitsche Orde en andere kloosters zoowel binnen als buiten Utrecht om zich te zullen houden aan de punten vervat in den brief door den elect Hendrik van Beijeren aan de gilden gegeven. 24 Mei 1525, met twee gelijkluidende verbintenissen van deze en andere kloosters. (Nedersticht).

347. Belofte van de vijf godshuizen te Utrecht om zich te zullen houden aan de punten vervat in den brief door den elect Hendrik van Beyeren aan de gilden gegeven. 24 Mei 1525, met een dubbel van hetzelfde stuk. (Nedersticht).

348. Bekrachtiging door Hendrik van Beijeren, elect te Utrecht, van de punten welke hem door de gemeene gilden ter aflossing der schulden waren voorgedragen. 24 Mei 1525, met een dubbeld van hetzelfde stuk en den transfixbrief van 25 Mei 1525, hieronder. (Nedersticht).

349. Keur van Burgemeesters, Schepenen, Raden, gemeene Oudermannen en meentemannen der gilden van Utrecht voor de gilden. 25 Mei 1525. (Nedersticht).

350. Belofte van Hendrik van Beyeren elect van Utrecht aan de gilden binnen Utrecht, dat hij door het gansche Nedersticht zal laten gebieden dat de huislieden hun koorn in eene der vier bemuurde steden van het Nedersticht ter markt zullen brengen. 25 Mei 1525. Transfix op zijn brief van 25 Mei 1525 hierboven. (Nedersticht).

351. Onleesbaar stuk. 25 Mei 1525. (Nedersticht).

352. Verklaring van Ludolphus Cotenpoerte, pastoor te Eelde, aangaande een opgaaf aan hem verstrekt door de kerspelluiden van Eelde van hetgeen hun ontroofd was door de vijanden, toen de Hertog van Gelre Steenwijk in handen had. (Matheusavond) 20 September 1525. (Oversticht).

V. *Afschriften voor het Rijksarchief gemaakt.*

Er werden weder een aantal oude inventarissen van gemeente- en rechterlijke archieven in de provincie Zuid-Holland gecopieerd.

Uit het boek Ikoku Nikki (dagboek van vreemde landen), gehouden in de XVIIe eeuw ter Japansche Staatskanselarij, zijn twee passages, betrekking hebbende op de eerste officieele aanrakingen der Nederlanders met Japan, voor het Rijksarchief in de oorspronkelijke Japansche karakters afgeschreven. Deze afschriften werden, nadat hiertoe door Hr. Ms. Minister-Resident in Japan mijn verzoek was overgebracht, door welwillende bemiddeling van Prof. Ludwig Riess te Tokyo op het historiographisch bureau aldaar vervaardigd. Prof. Riess had verder de goedheid de afschriften van een hoogduitsche vertaling te voorzien.

VI. *Gebruik van het archief gemaakt en daaruit verstrekte inlichtingen.*

Vroegere onderzoekingen werden voortgezet voor of door:

den Archivaris in de provincie Groningen, naar bouwstoffen voor het Oorkondenboek van Groningen en Drenthe;

den heer P. N. van Doorninck te Bennebroek, naar de rekeningen der Graven van Blois uit de XIVe eeuw;

den heer R. Broersma te Utrecht, over de politieke gebeurtenissen in het Leicestersche tijdvak;

dr. H. H. Kuyper te Leeuwarden, naar de post-acta der Synode van Dordrecht;

mevrouw C. von Huene te Bazel, over de betrekkingen tusschen Zwitserland en de Republiek in de XVIIe eeuw;

den heer N. Japikse te Leiden, over de verhouding der Republiek tot Engeland in 1660—1672;

den heer M. Sautai te Rijssel, over het beleg van Rijssel in 1708;

dr. Th. Bussemaker te Groningen, over den Raadpensionaris Heinsius;

dr. J. Mendels te Hoogezand, over den toestand van Nederland onder het Fransche bestuur;

den heer J. de Frémery te 's-Gravenzande, over de heerlijkheid Naaldwijk;

den heer J. Houwink te Leiden, over het eiland Ameland;

den heer J. C. Ramaer te Rotterdam, over de vroegere gesteldheid van het zuidelijk deel van Zuidholland;

den Archivaris van Rotterdam, naar de waarbrieven van Delfshaven;

dr. F. Buitenrust Hettema te Zwolle, over Friesche plaatsnamen;

mr. J. E. Heeres te Delft, naar kaarten en bescheiden ten dienste eener nieuwe uitgave van Tasman's journaal (1642);

dr. L. W. G. de Roo te 's-Gravenhage, over H. W. Daendels als Gouverneur-Generaal;

mr. J. E. Heeres te Delft, over de Nederlanders in den Maleischen Archipel;

den heer D. A. Sloos te Amsterdam, over de betrekkingen tusschen de Oost-Indische Compagnie en de Philippijnen;

den heer N. Mac Leod te Rijswijk, over koloniaal maritieme aangelegenheden;

dr. A. C. Hesseling te Leiden, over de ontwikkeling van het Nederlandsch in Zuid-Afrika;

De krijgsgeschiedkundige nasporingen werden ook thans verricht door de eerste luitenants Jhr. L. M. A. von Schmid en W. M. C. Langlois van den Bergh. Geregeld werd er voortgegaan met het copieeren van stukken uit de Oost-Indische archieven voor het India-Office te Londen en het bestuur der Kaapkolonie.

Op verzoek werden er nasporingen gedaan voor:

dr. R. Sternfeld te Friedenau bij Berlijn, over de Prinsen van Oranje uit het huis van Baux;

dr. D. Schäfer te Heidelberg, naar de Rostocker ratificatie van het 27 September 1514 door de Wendische steden met Holland en Zeeland gesloten verbond;

den heer L. C. Schuller tot Peursum te Amsterdam, over Philips Willem Prins van Oranje;

den heer J. J. M. Crooswijk te Lochem, over de mislukte verrassing van Lochem door de Spanjaarden;

den heer W. Bösken te Alpen bij Rijnberk, over bijzonderheden aangaande Alpen in betrekking tot de Republiek in de XVIe en XVIIe eeuw;

den heer J. Hellendoorn te Amsterdam, over „le Commandeur de Buren" in 1635 en 1638;

den heer A. Vienna te Rome, over den admiraal Pieter Florisz. in betrekking tot een zeeslag van 1658;

dr. Freudenthal te Breslau, over levensbijzonderheden van Spinoza;

dr. M. E. Houck te Deventer, naar de handteekening van de schilderes Aleyde Wolfsen;

den heer O. Elster te Gross Lichterfelde bij Berlijn, over de Brunswijk-Wolfenbuttelsche troepen in 1689—1697 in Nederlandschen dienst;

dr. S. Bormans en dr. E. Hubert te Luik, naar de hss. der verzameling Gérard;

den heer L. Vliegenthart te St. Antoniepolder, over het wapen van St. Antoniepolder;

den heer J. Houtaer te Nieuwe Tonge, over aardhaling in den polder Klinkerland;

den Archivaris in Noordholland, over de droogmaking van het Achtermeer en het Heiloërmeer;

mr. J. van der Biesen te Breda, over den uiterwaard de Ebbe onder Aalburg;

mr. J. B. W. Baron van Hugenpoth te 's-Hertogenbosch, over tienden onder Drongelen;

Burgemeester en Wethouders van Werkendam, over tienden onder Werkendam;

mr. A. H. Nebbens Sterling te Dordrecht, over de lammertienden in de nieuwbedijkte landen van Strijen en den Strijenschen polder;

den Archivaris van Brielle, over de ligging van Neel-Gillis-Jansblok en Kruishoek;

Dr. N. Adriani en den heer A. C. Kruyt te Posso (Celebes), over het jaar der oprichting van een gewezen fort der Oost-Indische Compagnie te Parigi aan de bocht van Tomini en de omstandigheden, waaronder de bezetting van daar werd ingetrokken;

Dr. A. J. d'Ailly te Amsterdam, over de opvarenden der schepen Dromedaris, Reiger en Goede Hoop, in 1651 voor de Oost-Indische Compagnie uitgezeild;

den Nederlandschen Gezant te Parijs, over de door Jean de Castelverd, werf-officier van het regiment Luxemburg, aan de Oost-Indische Compagnie in het laatst der vorige eeuw bewezen diensten;

Dr. F. de Haan te Batavia, over de aanrakingen der regeering te Batavia met de inlanders der ommelanden en naar de particuliere briefwisseling van leden van het Committé tot den Oost-Indischen handel en bezittingen met ambtenaren te Batavia;

den heer W. P. Groeneveldt te 's-Gravenhage, over den omvang en de inrichting der „generale missiven" uit Oost-Indie;

Dr. D. C. Hesseling te Leiden, over de aanwezigheid in het oud-Koloniaal archief van verklarende woordenlijsten van Oost-Indische termen;

den Archivaris van Curaçao, over de gouverneurs dier kolonie van 1685 tot 1731;

Er werden onderzoekingen ingesteld door:

den Archivaris in de provincie Utrecht en Dr. G. Brom te Utrecht, naar bouwstoffen voor het Utrechtsche Oorkondenboek;

Dr. M. Schoengen te Freiburg (Zwitserland), over fraterhuizen der broeders des gemeenen levens in Holland;

den heer H. Steyn te Parijs, naar acten van Karel den Stoute;

Dr. W. Steijn te Giessen, in de rekeningen van den Rentmeester-Generaal van Holland sedert 1451;

Dr. P. Fredericq te Gent, over eene examinatie van het Hof van Holland, 5 April 1526;

Dr. J. de Hullu te Deventer, over de Hervorming te Deventer;

Dr. K. Heeringa te Schiedam, over de Nederlanders in de Levant in het begin der XVIIe eeuw;

den heer J. J. Jansen te Utrecht, over de Guliksch-Kleefsche zaken in het begin der XVIIe eeuw;

den heer S. R. Gardiner te Sevenoaks, over de instructiën voor de vloot in 1652;

den heer P. H. Colomb te Botley Hants, over lord Torrington, commandant van de Engelsche Hollandsche vloot, die in 1690 slag geleverd heeft tegen de Franschen bij Beachy Head;

Dr. G. Preuss te München, over het in 1698 en 1699 onderhandelde omtrent de Spaansche erfopvolging;

den heer J. J. Jansen te Utrecht, over het Barrière-tractaat;

den majoor Cramer te Utrecht, naar de capitulatie van 24 Februari 1748 aangaande de werving van een regiment mineurs en sappeurs;

dr. E. Hubert te Luik, over de reis van Keizer Joseph II in de Zuidelijke Nederlanden in 1781;

den heer W. P. Kops te Hoorn, over Wijbo Fynje gedurende 22 Januari — 12 Juni 1798;

de Centrale Commissie voor de Statistiek, in het rapport van den Intendant de l'Intérieur Baron d' Alphonse van 1813;

den heer H. Akkema te Midlum, over de omwenteling van 1813;

den heer L. Franken, tijdelijk te Bonn, over de belasting van het klein zegel;

den heer H. S. M. van Wickevoort Crommelin te 's-Gravenhage, over de lijfrenten ten laste van de provincie Holland;

den heer J. van der Meer te Deventer, in hss. van van Wijn, op Brielle betrekking hebbende;

mr. A. M. Sassen te Breda, over de grens tusschen Dongen en Tilburg;

mr. B. M. Vlielander Hein te 's-Gravenhage, over de heerlijkheid Schoonderloo;

den heer G. A. Wumkes te Hoorn op Terschelling, over het eiland Terschelling;

den heer J. L. Verhoeven te Zuid-Beijerland, over gorzen en aanwassen van Zuid-Beijerland.

dr. L. A. van Langeraad te Lekkerkerk, over de visscherij van Dortsmonde;

den heer H. J. Waller te 's-Gravenhage, over de Zwijndrechtsche waard;

mr. P. Drooglever Fortuijn te 's-Gravenhage, over tienden onder de Lier;

het Historisch Genootschap te Utrecht, naar het reisjournaal van Jacob van Neck, 1598;

den heer G. P. Rouffaer te 's-Gravenhage, naar de oudste schriftelijke mededeelingen van Nederlanders omtrent den Oost-Indischen handel;

dr. W. Roosegaarde Bisschop te Londen, over de terechtstelling van Amboina van 1623;

mr. J. E. Heeres te Delft, over de Nederlandsche Ontdekkingsreizen naar Nieuw-Guinea en het Zuidland, vóór Tasman;

dr. A. Wichmann te Utrecht, over de aardbeving op Amboina van 17 Februari 1674;

den heer Sträter te Sittard, over den moord op den missionaris Sidotti in Japan;

dr. J. J. M. de Groot te Leiden, over een bestelling van paarden namens den Keizer van Japan aan de Oost-Ind. Cie in 1765 gericht;

mr. N. P. van den Berg te Amsterdam, over het Nederlandsch-Indische muntwezen in de XVIIe eeuw;

den heer C. Spoelstra te Pretoria, naar de geschiedenis der Kaapsche kerk;

mr. Th. Stuart te Amsterdam, over de verhouding van aandeelhouders tot bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie;

den heer H. D. K. Bosboom te 's-Gravenhage, naar kaarten van Batavia en omstreken;

den Heer F. H. Grinlinton van Ceylon, naar kaarten van dat eiland;

den heer F. G. Kramp te Amsterdam, naar kaarten van Formosa en de Pescadores;

dr. H. D. Benjamins uit Suriname, over de westelijke grens van Suriname;

den heer W. L. Loth, uit Suriname, over den eersten afstand van grond aan de joden in Suriname;

den heer Francisco de P. Suarez, uit Venezuela, over kaarten van de West-Indische Koloniën;

Ook kan aan het medegedeelde worden toegevoegd, dat eenige belangrijke stukken gezonden zijn geworden naar de Oranje-Nassau-tentoonstelling, welke te Amsterdam bij gelegenheid van de inhuldiging van Hare Majesteit de Koningin gehouden is.

VII. *In druk uitgegeven bescheiden.*

De te Batavia in 1631—1634 gehouden dagregisters werden onder het toezicht van dr. Colenbrander uitgegeven. Met het drukken van het dagregister van 1636 is aangevangen.

VIII. *Lokalen, meubelen en gereedschappen.*

Aan de gebouwen werden de gewone herstellingen gedaan. Aangeschaft werden een paar voetkleeden en rolgordijnen.

IX. *Reddings- en brandbluschmiddelen.*

De reddings- en brandbluschmiddelen verkeerden in denzelfden toestand als dien van het voorafgaande jaar.

C. VOORSTELLEN.

Voorstellen behoeven er naar aanleiding van dit verslag niet aan Uwe Excellentie te worden gedaan.

De Algemeene Rijksarchivaris,
TH. H. F. VAN RIEMSDIJK.

'S-GRAVENHAGE,
den 29 April 1899.

BIJLAGE.

STAAT DER AANWINSTEN

VAN HET

RIJKSARCHIEF TE 's-GRAVENHAGE,

in **1898.**

A. Overgenomen of ten geschenke ontvangen:

Van het Departement van Justitie.

I. Relativen, handelende over zaken van het R. Cath. kerkgenootschap en behoorende bij het verbaal van den Minister van Binnenlandsche Zaken, den Minister van Eeredienst en den Minister van Eeredienst en Binnenlandsche Zaken, met copieën van de in het verbaal hierover voorkomende beschikkingen, 1806—1810. 378 genommerde dossiers in 5 portefeuilles.

Verg. Staat der Aanwinsten in 1889 n°. 1 *a—c*.

Van het gemeentebestuur van Schiedam.

II. Rechterlijk archief van Schiedam.

1. Giftboek, bevattende giften, keuren, enz., 1486—1503, 1523—1535 (fragment). 1 stuk.

2. Minuut-aanteekeningen van het verhandelde in de vergaderingen van baljuw, later hoofd-officier en schepenen, en dezen alleen, 1798—1809. 3 stukken.

3. Requesten en brieven aan schout, burgemeesters en schepenen, later de provisoire regeering, daarna de municipaliteit en eindelijk den raad, XVIIIe en XIXe eeuw. 334 stukken.

4. Requesten, brieven en andere stukken aan schepenen, XVIIIe eeuw. 83 stukken.

5. Specificatiën van gerechtskosten van secretarissen, boden, enz., XVIIIe eeuw. 55 stukken.

6. Opgaven van notulgelden, onkosten van gift- en rentebrieven en van beëedigde zeeverklaringen, XVIIIe eeuw. 5 stukken.

7. Rekening van den baljuw over de misen van justitie, 1593—1598. 1 stuk.

8. Als voren, over 1607. 2 stukken.

9. Missiven aan den baljuw, later hoofd-officier, 1784 en 1803. 2 stukken.

10. Quitantiën wegens justitiekosten en ontvangbewijzen voor die quitantiën van den hoofd-officier voor den stadsontvanger, 1802—1806. 152 stukken.

11. Examinatieboek van den officier, 1756—1759. 1 deel.

12. Rapport behoorende bij een examinatie, 1798. 1 stuk.

13—21. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, XVIIe—XIXe eeuw. 2 liassen en 610 stukken.

22. „'t Bedrachtboeck" bevattende „bedrachten" of getuigenissen in crimineele zaken, 1482—1521. Tevens electieboek, 1482—1569. 1 deel.

Bevat ook een koopbrief en andere inschrijvingen.

23. Crimineele eischen, vonnissen enz., 1797—1808. 22 stukken.

24. Verhooren voor schepenen. 1786. 2 stukken.

25. Crimineele processtukken, 1797 en 1801. 56 stukken.

26. Brief aan den secretaris over een gearresteerde, 1800. 1 stuk.

27. Register van ordonnantiën en resolutiën van de vroedschap op de politie, 1616—1772. 1 deel.

28. Stukken betreffende voornoemde ordonnantiën en resolutiën, XVIIe en XVIIIe eeuw. 5 stukken.

29. Ordonnantie van de Staten van Holland op de boeten van ongefondeerde processen; gedrukt. 1 stuk.

30. Reglement van het gerecht van Delft, 1751. 1 stuk.

31. Reglement van het salaris der procureurs binnen Delft, 1753. 1 stuk.

32—58. Wetboeken of registers van het verhandelde op de rechtsdagen, 1546—1551, 1583—1662. 27 deelen.

No. 32 is tevens weesboek van 1546—1556 en heeft een geheel uitgemaakt met een giftboek loopende tot September 1551.

59. Register van conclusiën waarvan ter rolle gediend is, 1657—1681. 1 deel.

60. Presentatiën en conclusiën van de civiele rol, 1803—1811. 694 stukken.

61. Aanteekeningboekje van de notulgelden door de procureurs ten behoeve van de stad verschuldigd, 1805—1811. 1 deel.

62. Proclamatiën van decreten, 1648—1685. 73 stukken.

63. Kladnotulen voor de kleine rol, 1803—1811. 310 stukken.

64. Register der erfscheidingen, 1714—1787. 1 deel.

65. Bijlagen tot het register der erfscheidingen, 3 stukken.

66. Kladrol van het college van vredemakers, 1803. 20 stukken.

67. Presentatiën en conclusiën van de rol van de kamer van koophandel, assurantie, avarij en zeezaken, 1804—1811. 66 stukken.

68. Extract uit de notulen van het gerecht van Delft waarbij punten werden vastgesteld betreffende het tot liquiditeit brengen van geabandonneerde boedels, 1790; gedrukt. 1 stuk.

69. Als voren betreffende de manier van procederen in cas van preferentie, 1790; gedrukt. 1 stuk.

70. Register van geconsigneerde penningen, 1769—1786. 1 deel.

71. Quitantiën voor den secretaris wegens betalingen volgens vonnissen van preferentie en concurrentie en voor schepenen gepasseerde acten van borgtocht deswege te zijnen behoeve, 1740—1748. 5 stukken.

72—81. Rekeningboeken of registers van copiën van rekeningen van curateuren van desolate boedels, enz., 1665—1806. 10 deelen.

82. Materieel voor biljetten van advertentie van preferentiën, 1802; gedrukt. 93 stukken.

83—199. Stukken van geabandonneerde en gesequestreerde boedels en executiën, XVII—XIXe eeuw. 17 deelen, 10 liassen en 8290 stukken.

200. Giftboek, 1740—1744. 1 deel.

201. Register op transporten van 1809. 1 deel.

202. Acte van opdracht, 1810. 2 stukken.

203. Opgaaf van en ontvangbewijzen voor copiën van transportbrieven van de secretarie afgegeven, 1809—1811. 169 stukken.

204—208. Aanteeken-boeken van verkochte huizen en erven, 1717—1750. 5 deelen.

209. Koopacten van onroerende goederen, opgeveild op conditiën, geregistreerd in het publiek opveilboek, 1807—1810. 338 stukken.

210. Koopacten, volmachten tot het doen van opdrachten en andere stukken betreffende koopen, transporteeren en eene overboeking, XVIIe—XIXe eeuw. 20 stukken.

211. Afgeloste schuldrentebrieven, enz., 1709—1809. 47 stukken.

212. Register van opgaven betreffende obligatiën waarvan de 40e penning en 10e verhooging wordt betaald, 1802—1811. 1 deel.

213. Register van aanteekeningen van goederen waarop preferentie verleend is. 1 deel.

214. Stukken betreffende voormeld register, 1788—1809. 8 stukken.

215 en 216. Registers van de eigenaars der gebouwen volgens de nummers, met aanteekening van de overgangen en verbanden. 1700—1811. 2 deelen.

217. Bijlagen tot voornoemde registers. 153 stukken.

218. Register van ontvangsten van de 40e en 80e penning, leges en zegel, voor koop-, schuld- en kustingbrieven, 1797 en 1798. 1 deel.

219. Opgaven van door den gerechtsbode bezorgde transport- en rentebrieven. 1807—1809. 85 stukken.

220—225. Notitieboekjes van bezorgde gift-, kusting- en rentebrieven, 1791—1794, 1797—1803. 6 deelen.

226. Notitieboekje van bezorgde gift-, kusting-, rente- en onwillige decreetbrieven, 1804 en 1805. 1 deel.

227. Notitiën van de bezorgde gift-, kusting- en rentebrieven, 1806—1809. 17 stukken.

228. Ontvangbewijzen van copiën van schuldrentebrieven, 1809—1811. 33 stukken.

229—286. Boelhuisboeken, 1665—1668, 1671—1755, 1757—1811. 58 deelen.

287—293. Minuut-boelhuisboeken, 1760—1766. 7 deelen.

294. Inventarissen en minuten van boelhuiscedels, enz., 1706—1797. 84 stukken.

295. Vendurollen, 1806 en 1807. 39 stukken.

296—303. Rollen van verpachtingen van des gemeenen landsmiddelen en van den impost op de consumtie van de turf en kolen over Schiedam en zijn ressort, 1589—1739. 8 deelen.

304. Verhuurboek van de stads-accijnsen en landen, 1723—1751. 1 deel.

305. Stukken betreffende voornoemde rollen en verhuurboek, XVIIe eeuw en 1746. 5 stukken.

306. Verhuurboek van de stadslanden, 1754—1796. 1 deel.

307. Certificatie- en procuratieboek, 1585—1593. 1 deel.

308—331. Certificatieboeken, 1583—1623, 1628—1725, 1731—1809. 24 deelen.

332. Minuten, concepten, enz. van certificatiën, XVIe—XIXe eeuw. 54 stukken.

333. Register van procuratiën, protestatiën en acten van curateele, 1591—1611. 1 deel.

334—337. Procuratieboeken, bevattende binnen en buiten procuratiën, 1611—1759. 4 deelen.

338. Concepten en minuten van procuratiën, 1674—1809. 13 stukken.

339—347. Certificatieboeken van gevangen haring, 1597—1788. 9 deelen.

348. Stukken betreffende de voormelde boeken. 8 stukken.

349. Scabinale notitie van obligatiën enz., toebehoorende aan de stad en door de municipaliteit voor een onderpand van een kapitaal gesteld, 1801. 1 stuk.

350. Minuut-schepenacten, 1675—1810. 3 stukken.

351. Register van aangifte van het collateraal, 1755—1763. 1 deel.

352. Stukken betreffende voormeld register, 1757 en 1759. 3 stukken.

353.. Verzoek om taxatie voor het recht op de successie, 1808. 1 stuk.

354. Minuut-aanteekeningen van het verhandelde in de vergaderingen van schepenen-commissarissen van des gemeenen landsmiddelen, later ter judicature der middelen te lande, 1801 en 1806. 3 stukken.

355. Stukken van een proces voor die commissarissen gevoerd, 1796. 2 stukken.

356—360. Boeken in een proces voor die commissarissen overgelegd, XIXe eeuw. 4 deelen.

III. Rechterlijke archieven van Oud- en Nieuw-Matenesse.

1. Civiele rol, 1787—1807. 1 deel.

2. Requesten aan het gerecht van Oud-Matenesse, 1773—1788. 6 stukken.

3. Requesten aan het gerecht van Nieuw-Matenesse, 1787—1806. 4 stukken.

4—7. Protocollen van opdrachten, hypothecatiën, enz. van Oud-Matenesse, 1666—1810. 4 deelen.

8. Acten van opdracht, enz. van Oud-Matenesse, 1808—1811. 16 stukken.

9 en 10. Protocollen van opdrachten, hypothecatiën, enz. van Nieuw-Matenesse, 1598—1774, 1777—1810. 2 deelen.

11. Koopacten, enz. betreffende voormelde protocollen, 1806—1810. 13 stukken.

12. Acten van opdracht, enz. te Nieuw-Matenesse, 1808—1810. 19 stukken.

13. Acten van openbaren verkoop te Nieuw-Matenesse, 1795—1805. 16 stukken.

14. Acte van taxatie van Nieuw-Matenesse, 1809. 1 stuk.

IV. Archief der Leenkamer van Matenesse en Riviere.

1. Eed van de leenmannen van den huize van Matenes, opgaven van kosten van investituren, leenmannen met de leenen, enz., XVIIe en XVIIIe eeuw. 8 stukken.

2. Waarschuwing van burgemeesters en regeerders der stad Schiedam, heeren van Matenesse en Riviere, aan de vasallen om den eed aan jonkheer Jan van Hardenbroek, gewezen heer gedaan, te vernieuwen enz., zooals hun al 20 Juni 1689 was bevolen, 1691; gedrukt.

Waarschuwing van de Staten van Holland dat het presteeren van eeden bij het verheffen van leenen en achterleenen wordt afgeschaft, 1736; gedrukt. 2 stukken.

3—5. Leenboeken van het huis Matenesse, 1344—1619, 1664—1798. 3 deelen.

6. Leenboek van het huis Matenesse, in 1622, op het huis ter Does voor Johan heer van Matenesse, Opmeer, Reviere, Zouteveen, enz. door zijn dienaar Michiel van Baersburch overgeschreven naar het oude leenboek en sedert dat jaar oorspronkelijk leenboek, 1344—1660. 1 deel.

7 en 8. Memorialen der verlijen van de landen van Matenesse en Riviere, 1664—1803. 2 deelen.

9. Minuten van leenbrieven en acten van vernieuwing van den eed of hulde, 1702—1786. 46 stukken.

10. Leenbrieven, 1700—1798 (op perkament). 15 stukken.

11. Volmachten, extracten uit testamenten, memoriën en stukken betreffende verlijen en een rentebrief, 1705—1802. 73 stukken.

12. Rekeningen van leenrechten, 1702—1797. 60 stukken.

13. Request aan de burgemeesters en regeerders, heeren van Matenesse en Riviere om zeker leenland tot allodiaal land te muteeren en appointement tot verwijzing naar Stadhouder en leenmannen, 1789. 1 stuk.

14. Quitantiën van den ordinaris thesaurier, later het commité van financiën der stad Schiedam, voor den griffier van de leenen over heergewaden, 1770—1798. 14 stukken.

V. Rechterlijk archief van Nieuwland, Kortland en 's-Graveland.

1. Requesten aan het gerecht, 1779, 1782—1788. 7 stukken.

2. Aanstelling tot executeuren van een insolventen boedel, 1809. 1 stuk.

3. Grosse van eene acte van opdracht, 1723. 1 stuk.

VI. Rechterlijk archief van Pernis.

Acte van openbaren verkoop van roerend goed, 1758. 1 stuk.

VII. Rechterlijk archief van Hoogvliet.

Acte van openbaren verkoop van onroerend goed, 1706. 1 stuk.

Van het gemeentebestuur van Haastrecht.

VIII. Rechterlijk archief van Haastrecht.

1. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, 1579, 1660, 1669, 1674, 1681, 1701, 1750 en 1799. 10 stukken.

2. Aanschrijvingen aan den baljuw, 1709, 1740 en 1804. 4 stukken.

3 en 4. Crimineele rollen, 1617—1671, 1680—1799. 2 deelen.

5. Crimineele processtukken, 1699, 1705, 1710, 1721, 1724, 1726, 1735, 1745, 1761, 1765, 1770. 13 stukken.

6. Stukken behoorende tot de crimineele rol, XVIIe—XIXe eeuw. 22 stukken.

7. Interrogatiën in crimineele zaken. 9 stukken.

8. Gerechtelijke verklaringen in crimineele zaken, XVIIe en XVIIIe eeuw. 26 stukken.

9. Sententieboek in crimineele en civiele zaken, 1689—1799. 1 deel.

10—12. Registers van 't gepasseerde voor schepenen, 1686—1807. 3 deelen.

13. Rechtskundige adviezen in crimineele zaken, 1708, 1739. 2 stukken.

14. Acten van schouwing van lijken, XVIIe en XVIIIe eeuw. 8 stukken.

15. Rekening van Mr. Cornelis van Stralen, baljuw, over de ontvangst en uitgaaf in crimineele zaken, 1681—1684. 1 stuk.

16. Missiven aan schout en schepenen, XVIIIe en XIXe eeuw. 6 stukken.

17. Resolutieboek van schout en schepenen, 1770–1811. 1 deel.

18 en 19. Informatieboeken, 1680—1810. 2 deelen.

20—30. Rechtboeken, 1581–1594, 1619–1671, 1673—1677, 1679—1808. 11 deelen.

31—33. „Gesworens Rechtboecken", 1589—1592, 1640—1666, 1675–1810. 3 deelen.

34 en 35. „Rolle of regtboeck van commissarissen van kleine zaken", 1682—1810. 2 deelen.

36. Civiele processtukken, XVIIe—XIXe eeuw. 22 stukken.

37. Stukken behoorende tot de civiele rol, XVIIe — XIXe eeuw. 106 stukken.

38. Rechtskundige adviezen in civiele zaken, XVIIIe eeuw. 11 stukken.

39. Dagvaardingen, XVIIe en XVIIIe eeuw. 64 stukken.

40. Acten van arrest, XVIIe en XVIIIe eeuw. 24 stukken.

41. Requesten van procureurs om toelating tot de rechtsgedingen, XVIIe—XIXe eeuw. 11 stukken.

42. Declaratiën van gerechtskosten, XVIIe en XVIIIe eeuw. 16 stukken.

43. Stukken van insolvente en geabandonneerde boedels, XVIIe en XVIIIe eeuw. 39 stukken.

44. Brieven van en aan den secretaris over gerechtelijke handelingen, XVIIe—XIXe eeuw. 22 stukken.

45. Ordonnantiën en publicatiën van de Staten van Holland en Westfriesland over het doen van transporten, XVIIIe eeuw. 7 stukken.

46—62. Registers van opdrachten, schuldbrieven, enz., 1594—1810. 17 deelen.

63. Opdrachten en schuldbrieven, 1808—1811. 39 stukken.

64. Register van opdrachten van schepen, 1683—1807. 1 deel.

65. Stukken behoorende tot de registers van opdrachten, XVIe—XIXe eeuw. 36 stukken.

66—70. Registers van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1680—1805. 5 deelen.

71. Register van geregistreerde opdracht- en schuldbrieven, 1806—1811. 1 deel.

72. Acten van aangifte van verkoop van onroerende goederen, XVIIe—XIXe eeuw. 70 stukken.

73. Register van „Openbaere vercoopingen, Reeckeningen van curateurs, bestecken en andere actens", 1685—1698. 1 deel.

74—85. Registers van openbaren verkoop van onroerende en roerende goederen, 1694—1785. 12 deelen.

86 en 87. Registers van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1785—1802. 2 deelen.

88. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, XVIIe—XIXe eeuw. 26 stukken.

89—91. Registers van openbaren verkoop van roerende goederen, 1785—1805. 3 deelen.

92. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, XVIIe—XIXe eeuw. 1 deel en 10 stukken.

93. Registers van fideicommissaire goederen, 1624—1626. 1 deel.

94. Testamenten, XVIIe—XIXe eeuw. 119 stukken.

95. Allerhande acten, XVIIe—XIXe eeuw. 1 lias en 266 stukken.

96—100. Registers van aangifte voor het collateraal, 1686—1810. 5 deelen.

101—103. Registers van taxatie voor het collateraal, 1687—1811. 3 deelen.

IX. Rechterlijk archief van Vliet.

Allerhande acten, XVIIIe en XIXe eeuw. 13 stukken.

Van het gemeentebestuur van Nieuwpoort.

X. Rechterlijk archief van Nieuwpoort.

1. Ingekomen stukken, XVIIe en XVIIIe eeuw. 5 stukken.

2. Stukken in verschillende zaken gediend hebbende, XVIe—XVIIIe eeuw. 32 stukken.

3. Tarieven van justitiekosten. 5 stukken.

4—8. „Clerckboecken", bevattende crimineele sententiën, opdrachten, testamenten, procuratiën, verkoopingen, verpachtingen, enz., 1518—1547, 1549—1580, 1585—1604. 5 deelen.

9. Stukken, brieven, enz. betreffende crimineele zaken, 1635 en 1783. 3 stukken.

10—18. Vierschaarboeken, 1545—1553, 1558—1562, 1568—1572, 1578—1621 (fragmenten). 9 deelen.

19. Eischen, conclusiën, brieven, enz. betreffende civiele zaken, XVIIe en XVIIIe eeuw. 21 stukken.

20. Dagvaardingen, XVIIe en XVIIIe eeuw. 18 stukken.

21. Gerechtelijke verklaringen, XVIe—XVIIIe eeuw. 30 stukken.

22. Interrogatiën, XVIe—XVIIIe eeuw. 18 stukken.

23. Gerechtelijke adviezen, XVIIe en XVIIIe eeuw. 7 stukken.

24. Declaratiën van gerechtskosten, XVIIe en XVIIIe eeuw. 4 stukken.

25. Register van arresten, procuratiën ad lites en borgtochten, 1650—1674. 1 deel.

26. Acten van arrest, XVIIe en XVIIIe eeuw. 7 stukken.

27. Acten van accoord, XVIe en XVIIe eeuw. 6 stukken.

28. Register van geconsigneerde penningen, 1640—1660. 1 deel.

29. Register van huis- en erfscheidingen, 1720—1747. 1 deel.

30 en 31. „Register ofte rolle van de proceduyren ende decisien van preferentie ende concurentien", 1626—1636. 2 deelen.

32. Acten betreffende preferente en concurrente boedels, XVIIe eeuw. 9 stukken.

33. Acten van executorialen verkoop van onroerende goederen, XVIIe en XVIIIe eeuw. 11 stukken.

34. Stukken van insolvente en geabandonneerde boedels, XVIe—XVIIIe eeuw. 18 stukken.

35 en 36. „Pantboecken", 1569—1572, 1578—1580. 2 deelen.

37 en 38. „Willekeurboecken", bevattende opdrachten, rentebrieven, enz., 1539—1594. 2 deelen.

39. Opdrachten en rentebrieven, XVIIe en XVIIIe eeuw. 6 stukken.

40. Koopacten van onroerende goederen, XVIe—XVIIIe eeuw. 18 stukken.

41. Bodboek, 1626—1663. 1 deel.

42. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, XVIe—XIXe eeuw. 83 stukken.

43. Boedelscheidingen, XVIIe—XIXe eeuw. 35 stukken.

44. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, XVIe—XIXe eeuw. 351 stukken.

45—49. Registers van verpachting der gemeene landsmiddelen, 1591—1737. 5 deelen.

50. Acten van verpachting van landerijen, enz., XVIIe—XIXe eeuw. 27 stukken.

51. Allerhande acten, XVIe—XVIIIe eeuw. 59 stukken.

52—56. Registers van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1629—1673, 1689—1719, 1721—1738, 1749—1798, 1802—1811. 5 deelen.

Van het gemeentebestuur van Zoeterwoude.

XI. Rechterlijk archief van Zoeterwoude.

1. Stukken betreffende civiele zaken, 1807, 1808 en 1810. 4 stukken.

2. Stukken behoorende tot de civiele rol, XVIIIe en XIXe eeuw. 285 stukken.

3. Dagvaardingen, 1808. 38 stukken.

4. Acten van arrest, 1803—1806. 6 stukken.

5. Acten van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1805—1810. 2 liassen.

6. Voorwaarden van openbaren verkoop van domeingronden, 1801 (gedrukt). 3 stukken.

7. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1779, 1792, 1793, 1795—1810. 80 stukken.

8 en 9. Registers van openbaren verkoop van roerende goederen, 1733, 1734, 1752—1761. 2 deelen.

10. Acten en minuut-acten en conditiën van openbaren verkoop van roerende goederen, XVIIIe en XIXe eeuw. 921 stukken.

11. Acten van verpachting en landerijen en tienden, 1802, 1803, 1811. 5 stukken.

12 en 13. Registers van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1697—1805, 2 deelen.

14. Acten van taxatie en memoriën van aangifte voor het collateraal, XVIIe — XIXe eeuw. 4 liassen en 479 stukken.

Van het gemeentebestuur van Warmond.

XII. Rechterlijk archief van Warmond.

1. Crimineel dingboek, 1663—1745. 1 deel.

2. Acten van schouwing van lijken, XVIIe en XVIIIe eeuw. 20 stukken.

3—9. Civiele dingboeken, 1608—1622, 1630—1719. 7 deelen.

10. Stukken behoorende tot de civiele dingboeken, XVIIe eeuw. 73 stukken.

11. Protocol van opdrachten, rentebrieven, testamenten, enz., 1708—1720. 1 deel.

12. Acten van opdracht enz., 1733—1753, 1760—1775, 1808 en 1809. 578 stukken.

13. Register van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1659—1804. 1 deel.

14 en 15. Registers van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1718—1782. 2 deelen.

16 en 17. Registers van openbaren verkoop van roerende goederen, 1749—1782. 2 deelen.

Van het gemeentebestuur van Geervliet.

XIII. Rechterlijk archief van Geervliet.

1. Stukken behoorende tot de civiele rol, 1701—1726. 15 stukken.

2. Declaratiën van gerechtskosten, 1703—1754. 12 stukken.

3. Requesten met appointementen, XVIIIe eeuw. 11 stukken.

4. Stukken van insolvente boedels, XVIe — XVIIIe eeuw. 31 stukken.

5. Register van opdrachten, 1597—1613. 1 deel.

6. Register van aangifte voor het collateraal, 1804—1811. 1 deel.

XIV. Rechterlijke archieven van Simonshaven en Schuddebeurs en van Biert en Stompaarden.

1. Register van vonnissen van preferentie en geabandonneerde boedels van Simonshaven, 1718—1804, van Biert en Stompaarden, 1736—1765. 1 deel.

2. Register op de successive hypothecatiën en belastingen van onroerende goederen van Biert en Stompaarden, 1724—1799, en van Heer Simonshaven en Schuddebeurs, 1760—1799. 1 deel.

Van het gemeentebestuur van Ameide.

XV. Rechterlijk archief van Ameide.

1. „Officiersrolle" van civiele en crimineele proceduren, 1714—1759. 1 deel.

2. „Rolle van pleidoijen", 1679—1707. 1 deel.

3. Register van sententiën van preferentie en van geconsigneerde penningen, 1653—1750. 1 deel.

4—8. Registers van opdrachten, rentebrieven, willekeuren, pandingen, verkoopingen, enz., 1598—1650. 5 deelen.

9. „Register van procuratiën, obligatiën, attestatiën, uitcoopen, accoorden, arresten en andere loopende actens", 1654—1679. 1 deel.

10. „Register van testamenten ende codicillen", 1655—1717. 1 deel.

11. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, tienden, grienden en houtgewassen, XVIIIe en XIXe eeuw. 432 stukken.

12. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, XVIIIe en XIXe eeuw. 98 stukken.

13. Acten van verpachting, verhuring en aanbesteding van landerijen, gewassen, enz., XVIIIe en XIXe eeuw. 260 stukken.

14. Minuten van allerhande acten, XVIIe en XVIIIe eeuw. 5 liassen en 1339 stukken.

15. Register van aangifte en taxatie voor het collateraal, 1796—1811. 1 deel.

XVI. Rechterlijk archief van Tienhoven.

1. „Schepenregister", 1567—1572. 1 deel.

2. Register van opdrachten, enz., 1649—1650. 1 deel.

3. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, tienden, grienden en houtgewassen, XVIIIe eeuw. 34 stukken.

4. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, XVIIIe eeuw. 24 stukken.

5. Acten van verpachting, verhuring en aanbesteding van landerijen, gewassen enz., XVIIIe eeuw. 123 stukken.

6. Minuten van allerhande acten, XVIIe eeuw. 3 liassen.

Van het Gemeentebestuur van Krimpen a/d Lek.

XVII. Rechterlijk archief van Krimpen a/d Lek.

1. Formulieren van schepenacten, XVIIe eeuw. 1 bundel.

2—6. Rechtboeken, 1622—1631, 1637—1643, 1657, 1658, 1662—1667, 1674—1808. 5 deelen.

7. Conclusiën, eischen, verklaringen, enz., XVIIIe en XIXe eeuw. 18 stukken.

8. Relazen van den gerechtsbode, 1798 en 1799. 13 stukken.

9. Stukken van insolvente en geabandonneerde boedels, XVIIe—XIXe eeuw. 17 stukken.

10—19. Registers van opdrachten, enz., 1609—1810. 10 deelen.

In deel 11, 12 en 13 (1649—1719) tevens acten van taxatie voor het collateraal.

20. Acten van opdracht, 1780—1783, 1805, 1808—1811. 36 stukken.

21. Acten van aangifte van verkoop van onroerende goederen, 1810. 3 stukken.

22—24. Registers van openbaren verkoop van onroerende goederen, 1711—1806. 3 deelen.

25. Acten van openbaren verkoop van onroerende goederen, XVIIe—XIXe eeuw. 122 stukken.

26—29. Registers van openbaren verkoop van roerende goederen, 1703—1805. 4 deelen.

30. Acten van openbaren verkoop van roerende goederen, 1613—1811. 114 stukken.

31. Acten van verpachting van landerijen, tienden, enz., XVIIe en XVIIIe eeuw. 75 stukken.

32—37. Registers van „Wettelycke instrumenten", bevattende testamenten, boedelscheidingen, taxatiën, huwelijksvoorwaarden, enz., gepasseerd voor schout en heemraden, 1582—1584, 1588—1590, 1675—1706, 1729—1740. 6 deelen.

38. Testamenten, 1642—1811. 210 stukken.

39. Boedelscheidingen, XVIIe — XIXe eeuw. 51 stukken.

40. Allerhande acten, XVIIe — XIXe eeuw. 209 stukken.

Van het gemeentebestuur van Rijnsaterwoude.

XVIII. Rechterlijk archief van Rijnsaterwoude.

1. Ingekomen stukken, 1807, 1808—1810. 8 stukken.

2. Stukken van verschillenden aard, 1664, 1667, 1677. 6 stukken.

3. Stukken behoorende tot het notulenboek van de rechtbank, 1805—1809. 17 stukken.

4. Stukken van een civiel proces, 1734, 1735. 9 stukken.

5. Stukken van een geabandonneerden boedel, 1793. 2 stukken.

6. Gerechtelijke verklaringen, 1683, 1711. 2 stukken.

7. Minuten van gerechtelijke verklaringen, 1718. 2 stukken.

8. Requesten, 1743—1810. 27 stukken.

9. Protocol van opdrachten, enz., 1670—1679. 1 deel.

10. Minuut-acten van opdracht en stukken behoorende tot opdrachten, 1691, 1723, 1799—1810. 14 stukken.

11. Generale voorwaarden van openbaren verkoop van goederen, XVIIIe eeuw. 2 stukken.

12. Acten van openbaren verkoop van onroerende en roerende goederen, 1723, 1774, 1792—1810. 50 stukken.

13. Allerhande acten, 1620, 1670, 1676, 1687—1689, 1723, 1794. 11 stukken.

14. Aanvragen om taxatie voor het collateraal, 1756—1810. 20 stukken.

XIX. Rechterlijk archief van Leimuiden.

Acte betreffende roijement van een hypotheek (copie), 1690. 1 stuk.

Van den archivaris in de provincie Utrecht.

XX. Commissie van de Staten-Generaal voor Daniel Gildemeester als consul-generaal te Lissabon, 27 December 1780, en zijne credentiebrief van Dona Maria, Koningin van Portugal, 20 Augustus 1790. 2 charters.

Van den Archivaris in de provincie Drenthe.

XXI. 1. Get. „Kaart van de baronie van Breda en Marckgraafschap van Bergen op Zoom, gepresenteerd aan Z. D. H. den Prince van Orangie en Nassau" etc., door P. Wiltschut, 1747.

2. Gedr. kaart van „de stad Dordrecht met de aenpalende landen als out Dubbeldam, den Zuyt- en Noortpolder, den Alloysen- of Bovenpolder, den polder van Wieldrecht" enz., door Matth. de Vries, gezworen landmeter.

3. Gedr. kaart van de Langackerschans in Groningen.

4. Gedr. „Caert van 't landt van d'Eendracht uyt de Journalen ende afteykeningen der Stierluyden 't samengestelt A° 1627" bij Hessel Gerretsz.

5. Gedr. kaart van de „East Indies" en van de „West Indies". 2 bladen uit een atlas.

6. Gedr. „Nieuwe kaart van de Kaap de Goede Hoope en der nabij gelegen landen, volgens de afmetingen van den Abt De la Caille in 1752". Te Amsterdam bij Is. Tirion, 1763.

7. Gedr. kaart van Afrika door den heer d'Anville. Te Amsterdam bij Isaak Tirion, 1763.

8. Gedr. „Carte du Golphe de Mexique et des Isles de l'Amérique par M. Bellin, Ingénieur de la Marine".

9. Gedr. Planisphère élémentaire et illustré par Vuillemin, Paris, chez Fatout, 1855.

Van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië.

XXII. Journaal gehouden door Louis Dammaert, ondercommies op de kust van Guinea in dienst van de West-Indische Compagnie ter kamer Zeeland, 3 April 1652—26 Juni 1656. 1 deel.

Van den heer A. Belinfante te 's-Gravenhage, door bemiddeling van den Minister van Marine.

XXIII. Afkomstig van het in 1844 verbrande archief der Marine.

1. Missive van den luitenant-admiraal-generaal Michiel Adriaansz. de Ruyter aan den luitenant-admiraal Adriaan Banckert. Aan boord van het schip de Zeven Provinciën, 29 Juli 1673. 1 stuk.

2. Missiven aan de Admiraliteit in Zeeland van:
den vice-admiraal Cornelis Evertsen. Aan boord van het schip „Zirckzee", 26 Mei 1673;
den luitenant-admiraal Adriaan Banckert. Aan boord van het schip „de Seven Provincien", 28 Mei; op het fregat Delft, 31 Mei; en op het schip Walcheren, 18 Juni, 15, 27 en 28 Juli, 2 en 7 Augustus 1673;
den raad en advocaat-fiscaal van de Admiraliteit in Zeeland Steengracht, 22 en 26 September 1672 en een minuut zonder datum;
den commies Knijff in den Helder, 22 September 1673;

Mattheus Anspach te Amsterdam, 10, 20 en 23 September 1673, met bijlagen;
Georg Fritz Fürst zu Nassau, gouverneur van Bergen op Zoom, 29 Juli 1673;
C. van Vrijbergen, extraordinaris gedeputeerde van de Staten-Generaal te Brussel, 10 December 1673, met eene bijlage;
Adriaen de Tourlin, consul te Bilbao, 27 October en 9 November 1673, met eene bijlage;
Jan Brouw, consul te Ostende, 5, 14 en 28 December 1673, met eene bijlage;
Victor de Bock, chef en gedeputeerde van Z. M. Camere van Commercie ende Navigatie te Brugge, 24 November 1672;
P. Lamberti, rechter der Admiraliteit des Konings te Ostende, 21 November 1673, met bijlagen;
Diverse personen, 1672, 1673 en 1675. 60 stukken.

3. Missiven van den (Schout bij nacht?) Hendrik Lijnslager aan eene Admiraliteit. Aan boord van het schip Teilingen, 13 en 14 Augustus 1745 (copieën). 1 stuk.

4. „Notitie van de rantsoen en vacasiegelden gecomen van de Seeuse Prinsen hier ter stede (Amsterdam) opgebraght gedurende den oorlog met de Coningen van Vranckrijk en Engeland", benevens eenige aanteekeningen van financieelen aard betreffende de Admiraliteit in Zeeland, 1672 en 1673. 4 stukken.

5. Verklaring van officieren en matrozen op het schip Veere, onder commando van den kapitein Dirck Jobz. Kiella, dat zich 40 jongens aan boord bevinden, „die int minst niet en kan geemployeert werden om scheepswerck te konnen doen", 2 Juli 1673. 1 stuk.

6. Verzoek van Benjamin Raule en Pieter Lacker aan de Admiraliteit in Zeeland om met hun snauw de Vier Gebroeders te mogen ageeren in de vloot van den luitenant-admiraal Michiel de Ruyter, met kantbeschikking van 29 Juli 1673 en extract-resolutie van de Admiraliteit, bevattende de voorwaarden waarop dit aan kapitein Matthys Benedictus, voerende de genoemde snauw, vergund wordt, 3 Augustus 1673. 2 stukken.

7. Verklaring afgelegd door Jacob Huybrechtse van Vere, waker op het schip Dordrecht, over het aan den grond raken van genoemd schip te Vere, 8 October 1673. 1 stuk.

8. Uitspraak van den krijgsraad, gehouden aan boord van 's lands oorlogsschip „Den Burgh", gecommandeerd wordende door

Jacob Reynst, kapitein onder de Admiraliteit te Amsterdam, ter zake van een delict van den soldaat Jacob Keijt van Weenen. Ten anker voor Genua, 26 Mei 1742. 1 stuk.

9. Extract-resolutiën van de Staten van Zeeland, 2 en 3 Mei 1747. 2 stukken.

Van beide stukken zijn de randen geschroeid.

Van den heer C. L. Scheidler List te 's Gravenhage.

XXIV. Recueil van stukken betreffende de beschuldiging van den generaal-majoor Van Creuznach ten laste van Jan Verbruggen, grofgeschutgieter te 's Gravenhage, dat hij „gelapt of gelast geschut" aan den lande zou hebben geleverd, en andere stukken rakende de geschutgieterij. 1707, 1711 en 1741—1766; meerendeels copieën. 1 deel.

Deze collectie, waarschijnlijk verzameld door een van de commissarissen tot de zaken van de grofgeschutgieterij, bevat tevens origineele missiven van den kolonel der artillerie J. Th. Martfeldt en Jan Verbruggen, waarvan één gericht aan Mr. C. B. Doll van Ourick, gecommiteerde Raad van de Staten van Holland, 1763—1766, en een Staat van dienst van den luitenant-kolonel J. Th. Martfeldt, 1692—1713.

Van den heer J. W. des Tombe, namens Mevrouw de Douairière des Tombe geboren Beeldsnijder, te Utrecht.

XXV. Archief der heerlijkheid van de dorpen en het land van Voshol.

Voshcl.

Heerlijke Rechten.

1. Inventarissen van papieren en documenten rakende de heerlijkheden, rechten en inkomsten van de dorpen en landen van Voshol, opgemaakt in 1710. 2 stuks.

2. Beleening door de Staten van Holland en West-Friesland van A. N. van Aerssen, Beijeren etc. met de ambachtsheerlijkheid Voshol, c. a. en met de erfpacht van 174 morgen, 4 hond land, i. d. 19 Maart 1767. Copie.

3. Gedrukte waarschuwing van de Staten van Holland en West-Friesland, wegens het afschaffen van den eed der leenmannen, 18 Jan. 1736. 1 stuk.

4. Commissiën, instructiën, enz. voor rentmeesters van Voshol, tevens Secretarissen en Waagmeesters van Zwammerdam, 1651—1756. 31 stukken. (Zie N°. 42).

5. Brieven aan den heer van Voshol van diens rentmeester, 1711, 1714, 1743, 1748. 21 stukken.

6. Rekeningen van ontvangsten en uitgaven van den rentmeester, 1670—1702, 1709, 1710, 1714, 1744—1756. 30 stuks. (van af 1744 met bijlagen).

7. Lijsten der revenuen ontvangen en verantwoord wordende door den rentmeester, 1621, 1724, 1725, 1744—1746. 6 stukken.

8. Lijsten der pacht van Brederode's huis te Alphen, 1668—1690, 1695—1698. 2 stukken. (Zie N°. 29).

9. Proces-verbaal van de verpachting der visscherij in den Rijn van St Maarten 1707—St Maarten 1710. 1 stuk.

10. Stukken betreffende het geschil tusschen Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland t. e. en Hoofdingelanden t. a. z. over de bevoegdheid van eerstgenoemden om werken van importantie te laten maken zonder voorafgaand consent van laatstgenoemden, 1731, 1732, 1737, 1738. 9 stukken.

11. Stukken over de voordracht tot benoeming van Gemeenteraden, Schouten en Secretarissen van Zwammerdam, Reeuwijk en Ter Aar aan Gedep. Staten, 1816—1829, 1831. 42 stukken.

12. Memorie van marktschippers aangesteld te Zwammerdam, Reeuwijk, Langer- en Korteraar, met aanteekening hunner recognitiegelden, etc. 1691—1756. 1 catern.

13. Stukken over het recht van den heer van Voshol tot examinatie van de ambachtsrekeningen, 1719—1725. 27 stukken.

14. Notitie waarbij datums zijn vastgesteld waarop de respectieve rekeningen van de dorpen in Voshol zullen gedaan worden van af 1742. 1 stuk. (Zie N°. 24).

15. Bijlagen, overgelegd in een proces door den ambachtsheer van Voshol gevoerd tegen den Bailluw en Welgeboren mannen dier heerlijkheid in 1770 en vlg. voor het Hof van Holland, over de Middelbare- en Lage jurisdictie. XVIIe en XVIIIe eeuw. Copiën. 142 stukken.

Bailluwage.

16. Commissie voor Cornelis van Aerssen, heer van Voshol, tot Bailluw en Bode dier heerlijkheid i. d. 26 Oct. 1730. 1 charter.

17. Rekeningen van den Bailluw of diens Stedehouder, 1733—1739, 1752—1766, met bijlagen. 32 stukken.

18. Extracten uit rekeningen van de Domeinen van Holland, enz. omtrent de verpachting, de revenuen en recognitien van het Bailluw- en Bodeambt. XVI[e] en XVIII[e] eeuw. 11 stukken.

19. Requesten, extracten uit rekeningen, aanteekeningen enz., betreffende het Bailluwambt en de pacht daarvan, waarbij copie van den leenbrief der heerlijkheid Brederode van A[0] 1564, waarbij de pandschap van de hooge heerlijkheid van Voshol door Koning Philips II is afgelost. 15 stukken.

20. Eed van Welgeboren mannen, afgelegd 28 Sept. 1745. Extract. 1 stuk.

21. Brieven, citatien tot comparitie, enz. wegens weigering van Cornelis Admiraal te Zwammerdam om zitting te nemen in het college van welgeboren mannen. 1745, 1746. 9 stukken.

22. Keur en Ordonnantie op vechterijen, enz. vastgesteld 10 Oct. 1645, geapprob. door Ridd. Ed. en Steden van Holland en West-Friesland 23 April 1646. Gedrukt. 1 stuk.

23. Stukken van procedures door den Bailluw of diens Stedehouder Rat: Off: gevoerd in 1724, 1725, 1726, 1755, 1756. 42 stukken.

Ambachtszaken.

24. Keuren: 1°. op het zich vestigen van vreemdelingen binnen de heerlijkheid, i. d. 28 Maart 1628, 2°. op het doen der dorpsrekeningen, 20 Juli 1636. (Zie N°. 14), met daarop betrekking hebbende stukken. Copien, 9 stukken.

25. Copien van stukken over de tolvrijheid van de dorpen onder Voshol ressorteerende, 1612, 1614, 1620, 1629, 1630, 1652, 1659, 1716, 1722, 1723, 1727, 1734, 1742, 1749, 1756, 1763. 30 stukken.

26. Verzoek aan- en consent van Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland, tot het plaatsen van een watermolen om het water van Voshol c. a. in den Rijn te malen in plaats van in den IJssel. 1543. Copien, 2 stukken. (Zie N°. 80.)

27. Quitantien van door de heerlijkheid betaalde 100e penning of ordinaire verponding aan den Ontvanger te Zwammerdam, 1710, 1711, 1714. 5 stukken.

28. Stukken over de verponding van Voshol en het bedrag waarmede die heerlijkheid in dat middel onder Zwammerdam is aangeslagen, 1628—1748, waarschijnlijk gediend hebbende tegen de vordering van de ingezetenen van dat ambacht (zie N°. 50 en 58). 22 stukken.

Zwammerdam en Reeuwijk.

Heerlijke Rechten.

29. Lijsten van ontvangst, conditien van verpachting, enz. van tienden, in het bijzonder van Zwammerdam en Reeuwijk. XVIIe en XVIIIe eeuw, met aanteekeningen van de Brederode's huispacht. 140 stukken. (Zie N°. 8).

30. Rekening van ontvangst en uitgaaf, contracten, brieven, enz. over de aan den ambachtsheer, Ds. G. Aemilius, N. Swanenbeek en D. Post gemeenschappelijk toebehoorende veen- of darrielanden onder Zwammerdam en Reeuwijk, 1734, 1737—1751. 28 stukken.

Ambachtszaken.

31. Requesten met bijlagen aan de Staten van Holland van Schouten en Ambachtsbewaarders over de verplichting van Reeuwijk om bij te dragen in de van Zwammerdam geëischte riemtalen, 1593—1595, en request van Zwammerdam om die belasting over 1678 over de landerijen te mogen omslaan. 4 stukken.

32. „Legger van de meeting der veenlanden", gelegen in den gecombineerden polder van Zwammerdam en Reeuwijk. 1734. 1 deel.

Zwammerdam.

Heerlijke Rechten.

33. Acten van transport, Brieven, Staten van inkomsten en uitgaven, enz. betreffende landerijen gelegen op de Wijk en Voshol onder Zwammerdam, door de Wed^{e}. van G. D. van Leeuwen en den curator in den boedel van wijlen Arn: Camerik aan den heer van Voshol overgedragen. 1717—1752. 138 stukken.

34. Commissien en daarop betrekking hebbende stukken van het Schout-, Secretaris- en Bodeambt. XVIIe en XVIIIe eeuw. 38 stukken.

35. Stukken betreffende de door den heer van Voshol in 1723 voor het Hof van Holland tegen de wed^{e}. van Hendr. van Blijdesteijn ingestelde vordering tot betaling van restant recognitiegeld van het schoutambt en huur van de visscherij in den Rijn door haar, als borg voor wijlen haar zoon Jacob van Blijdesteijn verschuldigd. 11 stukken.

36. Aanstellingen en voordrachten tot benoeming van Regenten, t. w. Burgemeesters, Schepenen, Heemraden, Kerk-, Arm-Brandmeesters, enz. 1707, 1710—1720, 1722—1746. 89 stukken.

In N°. 38 zijn nog enkele latere aanstellingen te vinden, zie ook N°. 71.

37. Advies van den rentmeester en missive van J. C. van Doorne aan den representeerenden heer der heerlijkheid Voshol over de benoeming van kerkmeesters. 1818, 1819. 2 stukken.

38. Stukken over de van 1762—1766 voor het Hof van Holland gevoerde procedure over het recht van den ambachtsheer tot aanstelling van Burgemeesters en het jaarlijks in de ambachtsrekening doen brengen van zekere bedragen voor den Schout, Secretaris en Bode en voor een tweeden dienaar der justitie. 33 stukken.

39. Brieven enz. over de beroeping van predikanten, 1711, 1712, 1757—1781. 41 stukken.

40. Commissien, instructien, enz. voor het schoolmeesters-, kosters- en voorzangersambt, waarbij stukken over hun salaris en emolumenten, de „kerkengerechtigheid" en de collatie van dat ambt. XVIIe en XVIIIe eeuw. 52 stukken.

41. Brieven over de aanwijzing van Cornelis Brand als hoofd der opschrijving en ontvangst van 's lands imposten en over het in gebruik nemen door Brand en Herman Bras van „de hooge" bank in de kerk van Zwammerdam. 1748, 1749. 7 stukken.

42. Stukken betreffende de waag. XVIIe en XVIIIe eeuw. 39 stukken. (Zie N°. 4).

43. Aanstellingen van veerschippers en op dat ambt betrekking hebbende stukken. 1691—1769. 133 stukken.

44. Stukken betreffende de grutterij en de recognitie-gelden voor het houden daarvan aan den ambachtsheer verschuldigd, 1719—1759. 33 stukken.

45. Sententie van het Hof van Holland, gewezen tusschen de Regeerders van Bodegraven c. s. en den heer van Brederode qq., over de weigering der betaling van een, zonder consent van Zijne Majesteit, uitgezette schatting, omgeslagen op landerijen te Zwammerdam. 25 Febr. 1524. Copie-extract. 1 stuk.

Ambachtszaken.

46. Minuut-brieven van den heer van Voshol aan Schout en Regenten. 1750, 1751, 1756, 1761, 1767, 1768, 1770. 18 stuks.

47. Brieven aan den heer van Voshol van Schout en Regenten, 1720, 1724, 1736, 1751, 1756, 1764, 1767, 1768, 1770. 30 stuks.

48. Copie-ambachtsrekeningen, 1665, 1666, 1672—1676, 1694/95, 1701/2—1705/6, 1714/15—1718/19. 19 stukken.

49. Summiere staten der ambachtsrekeningen, 1685, 1686, 1693, 1694. 4 stuks.

50. Stukken betreffende de van Schout en Ambachtsbewaarders door sommige ingezetenen gevorderde copien der ambachtsrekeningen enz. en over de daarover voor het Hof van Holland gevoerde procedure. 1748—1760. 41 stukken. (Zie N°. 28 en 58).

51. Rekeningen van ontvangsten en uitgaven wegens de vernieuwing van de Zwammerdamsche brug over den Rijn. 1658, 1719, 1739. 3 stukken.

52. Stukken over de uitwatering in den Rijn en IJsel, 1360, 1494. Copien. 2 stukken.

53. Copie van een legger of kohier van de ordinaire- en extraordinaire verponding. Eerste helft der XVIIIe eeuw. 1 stuk.

54. Stukken rakende het redres door de Ingelanden van den Ambachtsheer geëischt, t. w. dat de verponding van de heerlijke goederen, op het Bailluwambt en het Schoutambt van Zwammerdam op het gaarboek wordt gebracht conform het kohier van den aanslag. 1710, 1721. 4 stukken.

55. „Settinge van de Buijrschatting", 23 Aug. 1718—27 Juni 1719, waarop is aangeteekend de gegoedheid der aangeslagenen, hunne religie, enz. „om te kunnen dienen tot aanstellinge van de gereghten". 1 stuk.

56. Memorie van hetgeen door het gerecht wegens Riemtalen en Lentebeden van 1666—1724 jaarlijks betaald is, opgemaakt 23 Dec. 1725. 1 stuk.

57. Aggreatien van het generaal consent van Hoogheemraden van Rijnland i. d. 17 April 1734 tot verveening te Zwammerdam, aanstelling van poldermeesters aldaar en te Reeuwijk en Lijsten van de geveende „Roetalen" met aanteekening van het Lastgeld competeerende den ambachtsheer. 1733—1761. m. lac. (Zie N°. 83 en vlg.). 22 stukken.

58. Project-reglement op het Schout-, Secretaris- en Bodeambt, door eenige ingezetenen ter approbatie overgegeven, met provisioneele bemerkingen van den ambachtsheer d.d. Dec. 1748, waarbij een memorie over de ambachtsrekening van 1747. 3 stukken. (Zie N°. 28 en 50).

59. Declaratien van salaris en verschot van Antonie van der Ven, als Schout en Secretaris, 29 Maart 1672—12 Juni 1675 en Staat der rekening tusschen juffrouw van der Ven en het ambacht, gequiteerd 15 Juli 1678. 4 stukken.

60. Memorien, Extracten, etc. betreffende het salaris van den Schout, Secretaris en Bode in het middel der verponding en buurschatting, zijn rantsoengeld van verkoopingen in boel- en erfhuizen, enz., laatst XVIIe en begin XVIIIe eeuw. 35 stukken.

61. Gedrukte keur op de „Brandschouwerye en Brandspuyten". 1731. 3 exempl.

62. Stukken over het verschil met Hugo van Son te 's Gravenhage, over een stukje grond gelegen aan de kerklaan langs den pastorie-tuin, beslecht bij contract van 20 Mei 1758. 27 stukken.

63. Verbaal van het voor de diaconie-armen gelegd arrest op een hofstede en land van wijlen Willem Claesz. Onderwater, tot verhaal van een schuld groot f 2000.— voor de aflossing waarvan hij zich als borg heeft verbonden, 24 Jan. 1676. 1 stuk.

64. Memorien van- en Brieven aan den ambachtsheer over graven in de kerk en een figuratieve kaart van het koor, 1719, 1725—1727. 12 stukken.

65. Request van D. van der Aar aan Schout en Schepenen om admissie als procureur voor de vierschaar te Zwammerdam, 12 Juli 1683. 1 stuk.

66. Memorie van de overdracht voor f 1600.— van de „Overtoght, Sluijze en de visscherije tot Bodegraven" door H. C. van der Kuijp aan P. Maas aldaar, 5 Juli 1701. 1 stuk.

67. Acte waarbij Jan Florisz. verkoopt aan Dirck Huijgensz. die Mandenaer een rente uit een huis te Zwammerdam 1442, en transport dier rente door kooper aan St Catharijne Gasthuis te Leiden, 1449. Copien. 1 stuk.

Reeuwijk.

Heerlijke Rechten.

68. Verklaringen van den Schout aan den rentmeester van Voshol dat in 1710, 1713 en 1714 „op het block den Tempel" geen landen zijn verkocht, veraliëneert of verstorven, en dat geen bruiden aan personen buiten den Tempel getrouwd zijn. 3 stukken.

69. Requesten aan den ambachtsheer tot aanstelling van zekere personen tot Schout. 1623, 1640. 3 stukken.

70. Stukken rakende het Schout-, Secretaris- en Bodeambt van Reeuwijk en Randenburg en den in 1734 en 1735 in functie zijnde bode Johannes Melsen. XVII[e] en XVIII[e] eeuw. 19 stukken.

71. Nominatien en Electien van Regenten, t. w. Heemraden, Ambachtsbewaarders, Schepenen, Arm-, Kerk- en Weesmeesters, 1654—1745. (m. lac.) 110 stukken.

72. Stukken. zijnde meest brieven over de beroeping en de classicale approbatie van predikanten, 1755—1796. 18 stukken.

73. Commissien, Reglement en andere stukken rakende het ambt van koster, voorlezer en schoolmeester, 1663—1751. 38 stukken. (zie N°. 78.)

74. Commissien en daartoe behoorende stukken voor marktschippers op Rotterdam, Gouda en Amsterdam, 1751—1762. 4 stukken.

Ambachtszaken.

75. Brieven over de datums waarop de rekeningen van het ambacht, polder, kerk en armen zullen worden afgelegd, 1717—1727. 12 stukken.

76. Belofte van den ambachtsheer aan den hospes in het rechthuis te Reeuwijk dat de ambachtsbijeenkomsten en rekeningen ten zijnen huize zullen gehouden worden gedurende het leven van hem en zijn vrouw. 1 Aug. 1733. 1 stuk.

77. Copien eener acte over de Schoutenbank in de kerk en een missive over die bank van den Schout aan den ambachtsheer, 1722, 1723. 3 stukken.

78. Concept- en Copie-Keuren en ordonnantien op het begraven der dooden, de kerkengerechtigheid, enz. 1695, 1701, 1767. 10 stukken. (zie N°. 73.)

79. Stukken over het gebruik der wegen tot het droogen van hennip, het leggen van „Staalen" enz. 1597, 1610, 1656, 1685, 1696, 1737, waarbij brieven aan den ambachtsheer over de door Dijkgraaf en Hoogheemraden tegen eenige ingezetenen daarover gedane bekeuring. 15 stukken.

80. Stukken betreffende het plaatsen van molens in den polder van Reeuwijk, Broekveld, Wijck en Voshol, 1673, 1753. Copien. 6 stukken. (zie No. 26).

81. Copie-consenten van Hoogheemraden van Rijnland en aggreatien daarvan door den ambachtsheer, tot het verslagturven van veenland. 1733—1746, 1762. 18 stukken.

82. Keur en ordonnantie op het behandelen van de brandspuit en op de Brandschouwerij, gearresteerd 16 April 1754. Gedr. en Ms. 2 exempl.

Ter Aar (Langer- en Korteraar).

Heerlijke Rechten.

83. Acten betreffende den eigendom, Memorien enz. van en over de turfmaat alias turftiend, waarvan vóór 1696 den ambachtsheer 1/3 toebehoorde en waarvan het 2/3 gedeelte in Nov. 1583 door de Graaflijkheid aan Claes van Montfoort is verkocht, XVIe-begin XVIIIe eeuw. 38 stukken.

84. Verklaringen, verantwoordingen en memorien van den opbrengst der turfmaat in hoofdzaak uit de XVIIe eeuw. 31 stukken.

85. Rekening van de turfmaat 1703—1705 en van tienden 1702—1706, competeerende den heer van Voshol. 1 stuk.

86. Lijst van op den zitdag, gehouden 8 Aug. 1710, ontvangen „turftiende ofte turfmaat. 1 catern.

87. Concept-verklaring dat voor de verveening van zekere landerijen gelegen in den Korteraarschen polder niet meer dan f 60. per morgen recognitie aan den heer van Voshol betaald zal worden en enkele daarbij behoorende stukken. 1717, 1718, 1721. 4 stukken.

88. Accoord over de aan den ambachtsheer te geven vergoeding voor het verveenen en het daardoor „verminderen" zijner heerlijkheid, 7 Juni 1718. 3 stukken.

89. Lijst van de grootte der landerijen, erven en veenakkers onder Langeraar, waarnaar de respectieve consentgelden door den ambachtsheer zijn ontvangen, met copie der daarvoor afgegeven quitantie d.d. 24 Sept. 1736. 2 stukken. (zie voorts No. 57, 162, 181 enz.)

90. Conditien van verpachting van 3/4 der tienden te Langeraar, Nieuwveen, Leimuiden, Vriesekoop en Schoot voor den heer F. van Halewijn, heer van Werven, etc. i. d. 29 Juni 1714 en een memorie waaruit blijkt dat in het laatst der XVIIe eeuw

het $^1/_4$ dier tienden toebehoorde aan juffrouw Tomaso. 2 stukken. (Zie n°. 168).

91. Aanstellingen van- en instructien voor Schouten, waarbij brieven enz. rakende het Schout- en Bodeambt. XVIe—XVIIIe eeuw. 53 stukken.

92. Request van den ambachtsheer aan het Hof van Holland tot dagvaarding van Schepenen en gezworenen tot aanneming hunner benoeming. 20 Febr. 1644. 1 stuk.

93. Minuut-aanstellingen van Regenten, t. w. Ambachtsbewaarders, Schepenen, Heemraden, Gezworenen, Kerk-, Armen Weesmeesters 1712—1746, met lijsten dier regenten van 1645, 1678, 1699 en 1710 en Eedsformulieren van de Weesmeesters 1644, 1651, enz. 86 stukken.

94. Stukken relatief het proces voor den Hoogen Raad van 1753—1755 gevoerd tusschen den ambachtsheer en C. W. Groen in 't Woudt c. s. over de aanstelling en beëediging van stokkervers door den heer. 8 stukken.

95. Stukken, zijnde meest brieven, over de beroeping en inkomsten van predikanten, 1721—1754, 1784, 1796. 21 stukken.

96. Stukken over de aanstellingen van schoolmeesters, kosters en doodgravers. hunne emolumenten, woningen, enz. XVIIe en XVIIIe eeuw. 61 stukken.

97. Brieven van- en aan den Ambachtsheer enz. over aanstellingen van pastoors. 1699, 1700, 1715, 1717, 1718. 60 stuks.

98. Stukken rakende het recht van den ambachtsheer tot aanstelling van kerkmeesters en administrateurs over de Roomsche kerkgoederen, waarbij brieven over de terechtbrenging van een aan de Roomsche gemeente toebehoorenden rentebrief groot f 2500 ten laste van wijlen den Markies d'Ancourt. 1e kwartaal XVIIIe eeuw. 183 stukken.

99. Missive van pastoor en kerkmeesters en een daarbij behoorende petitie, d.d. 3 Dec. 1748, aan den ambachtsheer kwijtschelding van recognitiegelden verzoekende, 1748. 3 stukken.

100. Aanstelling van een waagmeester, conditien van verpachting 1670, 1711—1716, 1739—1755 en een memorie van inkomsten der waag, April 1710—Febr. 1711. 17 stukken.

101. Gedrukte keur en ordonnantie op de ordinaris-veerschuiten op Amsterdam en Leiden, vastgesteld 27 Jan. 1729. 1 stuk.

102. Copien en Minuten van aanstellingen van marktschippers, waarbij requesten om commissien tot dat bedrijf, 1701—1752. 33 stukken.

103. Stukken betreffende de grutterij aan den Korteraarschen weg, waarbij inlichtingen omtrent grutterijen in andere dorpen. 1712. 6 stukken.

104. Willige condemnatie c. a. door den Hoogen Raad 10 Nov. 1747 gewezen tusschen Cornelis van Aerssen, heer van Voshol, requirant, en Gijsbert van Waalen te Langeraar, gerequireerde, over de huur van land in den Heerewegschen polder door geïmpetreerde van impetrant gehuurd. 3 stukken.

105. Conventien, acten van overdracht, kaveling en verdeeling, conditien der aanbesteding van ploegwerk, enz. van de zoogenaamde associatie-landen gelegen onder Langeraar, in den drooggemaakten Vierambachtspolder, waarin, behalve den heer van Aerssen, participeerden Cornelis Mijs en Daniel Uijttenbogaart, 1740—1752. 33 stukken.

106. Rekening van ontvangst en uitgaaf gedaan door C. G. Born, als door den heer van Voshol gecommitteerd administrateur van de Societeits-landen, 1 Juli 1793—Dec. 1794, met bijbehoorende documenten. 9 stukken.

Ambachtszaken.

107. Lijst van 84 stukken, t. w. octrooien en andere acten geformeerd „uijt het soogenaemde privilegiebouck van Lang- en Corteraer." XIV—begin XVIIIe eeuw. 1 catern.

108. Stukken betreffende oppositien van ingezetenen tegen Schout en Ambachtsbewaarders over het beheer en de administratie van het ambacht, 1642, 1643. 1697, 1712. 13 stukken.

109. Minuut-brieven van den heer van Voshol of diens rentmeester aan Regenten, 1717, 1718, 1721—1723, 1735, 1737, 1739, 1744—1752, 1754—1758. 62 stuks.

110. Brieven aan den heer van Voshol meest van Schout en Regenten, 1711—1724, 1735—1737, 1739—1752, 1754—1757, 1767, 1769. 222 stuks.

111. Stukken rakende het door den Schout, Regenten en vele ingezetenen aan den ambachtsheer bij contract van 24 Febr. 1712 opgedragen beheer der ambachtszaken, en over de hem daarvoor aangeboden vereeringen, 1712—1720. 41 stukken.

112. Lijsten van de door den ambachtsheer ter zake van het hem opgedragen beheer gebruikte stukken en memorien van het door hem met den Schout en Secretaris geresolveerde over de uitvoering van dat beheer, enz. 1707—1720. 130 stukken.

113. Inventarissen van protocollen, vierschaarboeken en verdere registers en stukken berustende ter Secretarie en in de ambachtskisten, 1700, 1710, 1717, 1723, 1734, 1750, 1752, 1762, 16 stuks.

114. Papieren behoorende tot de comptabiliteit en verantwoording van vele dorpslasten en inkomsten die de ambachtsheer gehad heeft, door zijn geauthoriseerden rentmeester C. Meijs van 1710—1716. Laatst XVIIe en begin XVIIIe eeuw. 87 stukken.

115. Rekening van ontvangsten en uitgaven van de lasten en ongelden van het ambacht, waarvan het te kort gevonden is door een omslag over „*de Landen*", 1667—1673, 1675, 1679—1703, 1707—1771 met acquiten, memorien van de sloten, etc. 611 stukken.

Van 1704—1706 alléén docomenten.

116. Rekeningen als voren waarvan het te kort is omgeslagen over „*de hoofden*". 1650—1653, 1660, 1668—1676, 1679, 1687—1735, 1737—1760, 1762—1770, met summiere Staten, Memorien van de sloten, etc. 437 stuks.

117. Stukken aan het Hof van Holland overgegeven in het proces van den heer van Voshol qq. tegen sommige ingelanden, over de door hen gevorderde copie der ambachtsrekening en van de daarbij behoorende documenten, 1751 en vlg. copien. 67 stukken.

118. Stukken, meest brieven over de te ter Aar gerezen questien, t. w. over de ambachtsrekeningen, beschadiging van de pastorie door het aldaar houden van zieke kalveren, het tractement van den schoolmeester en alimentatie der armen. Midden XVIIIe eeuw. 23 stukken, (Zie No. 117, 129, 131, 132.)

119. Stukken betreffende het door den Schout-bode en den Secretaris gedaan verzoek om een vaste som in de ambachtsrekening te brengen voor hunne ordinaire vacatien, reis- en teerkosten, 1718—1726, met aanteekeningen omtrent hunne extraordinaire declaratien, 1650—1726. 11 stukken

120. Specificatien van hetgeen den Schout H. van Blijdesteijn competeert wegens verschotten, enz. 1688—1697 en uit de ambachtsrekeningen 1700—1708. 7 stukken.

121. Liquidatien, Staten van ontvangsten en uitgaven, enz. van ontvangers van „de Stock" alias omslag tot dekking van dorpslasten, vóór 1712. 184 stukken.

122. „Stokkervingen", alias Gaar- of Zetcedelen van ambachtslasten:

Langeraar 1636/37, 1656/57—1663/64.

Langer- en Korteraar 1670, 1671, 1700—1715, met authorisatien van den ambachtsheer tot het doen der zetting uit het begin der XVIIIe eeuw. 36 stukken.

123. Stukken rakende de gadering, collecteloonen en aanbesteding van dien, van de reëele en personeele inkomsten en omslagen, 1712—1717 en enkele van vroegere jaren. 42 stukken.

124. Formulieren en Minuten van sommatien, waarschuwingen, enz. tot betaling van de „bij forme van bedesettinge of Stock" omgeslagen landsmiddelen en dorpslasten, die krachtens octrooi van de Staten van Holland van 27 Aug. 1688 met parate executie kunnen worden ingevorderd, 1680—1724, 93 stukken.

125. Omslag over de ingezetenen tot levering van hooi tijdens de Fransche invasie. 1672. 1 catern.

126. „Staat van de vaste inkomsten die van jaer tot jaer aan 't ambaght verantwoort moeten werden van vijff turffstaelen als een erff waarvan het eerste jaer verschijnt te Meij 1713." 1 stuk.

127. Processen-verbaal enz. van de verhuring van ambachts- en geabandonneerde landen, vischwaters, enz. 1706—1716 en lijsten van landerijen den 10en Jan. 1757 voor het ambacht en de armen te verkoopen, 33 stukken.

128. Staat van ambachtsschulden en stukken betreffende de liquidatie daarvan, 1711—1719, 1731 met retroacta, 136 stukken.

129. Stukken over eene obligatie van f 1150, door het ambacht opgenomen van de Diaconie-armen tot betaling van de Aarsluis den 15en Febr. 1682. Laatst XVIIe en begin XVIIIe eeuw. Copien. 23 stukken.

130. Stukken betreffende de vorderingen op- en schulden aan het ambacht door de Secretarissen de Haas en Westbroek, 1684—1717. 47 stukken.

131. Memorie van posten voorkomende in de armen-rekening over 1700, 1702, 1715, 1717, 1726, 1729 en 1730 betreffende ontvangsten van comediespelers. 1 stuk.

132. Stukken rakende de financien en het beheer der groote armen-goederen, XVIIe — begin XVIIIe eeuw. 32 stukken. (zie No. 118.)

133. Stukken over den verkoop van landerijen de armen toebehoorende en over den aankoop ten hunnen behoeve van f 10000. aan obligatien ten laste van het comptoir te Leiden, 1715—1725. 24 stukken.

134. Memorien en verdere stukken betreffende reparatien aan de kerk, toren, school, schoolhuis en verdere ambachtswerken, waarbij rekening van tot bestrijding der kosten dier reparatien verkochte, het ambacht toebehoorende veenlanden, enz. 1714—1794. 64 stukken. (Zie No. 118 en 139).

135. Keuren en ordonnantien op het begraven van dooden en der daarvoor te betalen kerk- en kostersrechten. XVIIe en XVIIIe eeuw. 14 stukken. (zie No. 118).

136. Inventarissen van vaste goederen, kapitalen, renten, papieren en documenten toebehoorende de Roomsche gemeente van Langer- en Korteraar. XVIIe en begin XVIIIe eeuw. Copien 8 stukken.

137. Copie-rekeningen van ontvangsten en uitgaven van kerkmeesters wegens de goederen der Roomsche gemeente, 1715—1725. 5 stukken.

138. Request van Jan Dircksen Verlaet aan Schout en Schepenen om voor hen als procureur te mogen occupeeren. 10 Juli 1684. 1 stuk.

139. Bestekken, conditien van aanbesteding, enz. van werken aan bruggen, XVIIe en XVIIIe eeuw. 23 stukken. (Zie No. 134).

140. Extract uit een privilegieboek, verklaringen enz. ten bewijze dat het ambacht ongeveer 3 voet „opstal" heeft aan weerszijden van de Aar van den Rijn tot Schoot, om het „banwerck" op te maken en het water te ruimen en uit te diepen, en dat de opgediepte aarde aan Ter Aar behoort, enz. 1587, 1588, 1617, 1656, 1686, 1689. 10 stukken.

141. Schuldbekentenissen en op de aflossing in 1713 en 1714 betrekking hebbende stukken, wegens door schout en ambachtsbewaarders genegotieerde kapitalen tot betaling van de kosten veroorzaakt door het uitdiepen van de Aar, het „besolliciteeren" van den Aarschen tol en het leggen van een verlaat op den Korteraarschen hoek. 27 stukken.

142. Accoorden en daartoe relatieve stukken, gesloten tusschen de respectieve schouten en ambachtsbewaarders van Nieuwkoop, het district de Graaflijkheid, Vrijehoef, Ter Aar, Aarlanderveen, Nieuwveen, Zevenhoven en Schoot, over eene generale bepoldering van hunne verveende landen en het steken van verlaten, 1648, 1649, 1658, 1701, 1711, 1712, 1752, 1753. 16 stukken.

143. Contract d.d. 18 Dec. 1744 waarbij aan den Middelpolder verkocht is de helft van den watermolen en erve in den Uiteindschen polder, met een request waarbij Schout en Ambachtsbewaarders aan Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland approbatie van dat contract vragen, 1745. 2 stukken.

144. „Declaratie van den Rentmeester van Voshol, Schout en Ambachtsbewaarders van Ter Aar, omtrent het omverwerpen van eenige wipgalgen over de doorvaart bij die van Nieuweveen doen stellen", 25 Nov. 1638 — 21 Febr. 1639. 1 catern.

145. Conditien van verpachting, Brieven, Contracten, enz. van en over den tol aan den Korteraarschen hoek (Aartol aan den Rijn), waarvan de heffing is toegestaan door Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland den 7^{en} Juli 1687, zoomede over het bevaarbaar houden van de Aar, 1686—1727. 46 stukken.

146. Accoorden, consenten, enz. over de gemeenschappelijke uitwatering van Ter Aar en Aarlanderveen door de sluis in den Aardijk, de contribueering in de brug- en sluisgelden, het varen

door de Oostplas van Korteraar naar de kade of Bentlaan van Aarlanderveen, enz. 1534—1716. m. lac. 22 stukken.

147. Memorie over het onderhoud van de rivier de Aar door de ambachten Ter Aar en Schoot. (Waarschijnlijk extract uit een privilegieboek). Onderaan een desbetreffende memorie van 20 Sept. 1705. 1 stuk.

148. Copien of contrastukken, van het in 1718 gevoerde proces over de possessie van de watering loopende van Langeraar door Rijnsaterwoude tot in de „Brasemermeere". 77 stukken, meest in duplo.

149. Consent tot het verbreeden en verhoogen van de wegen en een concept-request aan Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland om de eigenaars van de Langeraarsche dijksloot te gelasten die sloot te dammen tot behoud van den weg of dijk van de Leidsche brug tot aan den Hontskooperdijk. 1647, 1711. 3 stukken.

150. Copie-approbatie van Gecommitteerde Raden d.d. 23 Jan. 1785 van de rekeningen der verponding, 1782, 1783, der dorpslasten en kerk, 1784. 1 stuk.

151. Copien van resolutien over de „garinge" van de ordinaire- en extraordinaire verponding, Sparendamsgelden en andere middelen, 1714, 1715, 1724—1738, 1740, 1741, 1744—1762. 52 stukken.

152. Liggers van landerijen en gebouwen, met de namen der eigenaars, de grootte, enz., aangelegd tot redres generaal der verponding, met stukken over het formeeren van een nieuw „Lantboeck", 1628, 1638, 1643, 1646, 1710—1717, 1728. 16 deelen en stukken.

153. Extracten en Memorien uit die liggers betreffende het redres generaal der verponding, 1628, 1632, 1638, 1646, 1651, 1679—1685. 11 stukken.

154. Copie-rekeningen van de ordinaire verponding, 1712—1723, van de extra-ordinaire verponding 1713, 1714, van de Sparendamsgelden 1711—1723 en van de Binnenlandsche kosten, 1710—1723. 35 stukken.

155. Copie-rekeningen van de 100e penning of extra-ordinaire verponding, 1715—1722. 7 stuks, de laatste een origineel.

156. Memorie en notitie dat voortaan afzonderlijke rekeningen zullen worden gedaan, t. w. 1°. van de ordinaire- en extraordinaire verponding en 2°. van het Sparendamsgeld en Binnenlandsche kosten, 1724. 2 stukken.

157. Copie-rekeningen van de ordinaire- en extraordinaire verponding of 100e en 200e penning, 1724—1747, 1749—1769. 45 stukken.

158. Copien van de 1e—46e rekening van het Sparendams-(Rijnlands-)morgengeld en Binnenlandsche kosten, 1724—1769, met memoriën van de sloten, 1724—1749. 48 stukken.

159. Gaarboekjes van de verponding, Sparendamsmorgengelden en Binnenlandsche kosten. Laatst XVIIe en begin XVIIIe eeuw. 32 deelen.

Deze boekjes hebben waarschijnlijk vroeger behoord bij de stukken hier vermeld onder No. 161.

160. Restantlijsten van voormelde middelen en van de oude Stock of hoofdelijke zetting vóór 1702, opgemaakt in Februari 1713. 5 stukken.

161. Stukken rakende de liquidatien met de gaarders of hunne erfgenamen, 1679—1725. (Zie de noot). 790 stukken.

162. „Turfmaats Intrest Boek, beginnende met den jaare 1710", geformeerd om den toestand van de veenlanden te examineeren ten regarde van de verpondingen en andere reëele lasten in 1713. 1 catern. (Zie N°. 57, 83—89, 181, 183, 187).

163. Memorie en quitantien van de door Mr. Willem van den Broek, heer van de Vrijehoeff, verschuldigde verponding, morgengelden en Binnenlandsche kosten van eenig land in Ter Aar gelegen, 1687—1694. Copiën. 3 stukken.

164. Aanteekeningen en Staten van de grootte der landen en het montant van de verponding en het Sparendamsgeld voormaals en thans. 1e kwartaal XVIIIe eeuw. 13 stukken.

165. Missive aan den ambachtsheer over een onderzoek naar zekere permissie, zullende zijn ingegaan met of omstreeks 1645 om de verponding van Langer- en Korteraar met 5 stuivers per gulden te verhoogen 1713, en copie octrooien tot zoodanige verhooging in 1701 en 1702 aan het gerecht van Hazerswoude verleend. 3 stukken.

166. Stukken betreffende de remissiën der verponding, 1673, 1681—1748. 61 stukken.

167. Stukken rakende in hoofdzaak de betaling van restanten wegens pontgeld, ordinaire verponding en 100e penning aan het ambacht verschuldigd van de door H.Ed. Mog. geconfisceerde landen van Gerrit Oudewater, die door dat College zijn verkocht aan den ambachtsheer van Voshol, enz. 1714—1724. 22 stukken.

168. Stukken betreffende de restanten der verponding van $^1/_4$ der tienden onder Langeraar toebehoorende juffrouw Maria van Halewijn, wed. Tomaso, 1679—1698. 4 velletjes. (Zie N°. 90).

169. Quitantien van de door het ambacht betaalde 100e penning of extra-ordinaire verponding, met restantlijsten, 1687—1698. 113 stukken.

170. Stukken betreffende den vrijdom van de 2e 100e penning, geconsenteerd 2 Jan. 1709, voor goederen onder Langer- en Korteraar gelegen, toebehoorende de groote huisarmen en de diaconie-armen aldaar, het Elisabeths gasthuis te Haarlem, enz. waaronder een memorie hoe die goederen in de extra-ordinaire consenten door den Schout zijn verantwoord van 1687—1698. 4 stukken.

171. Stukken rakende de liquidatie met den Ontvanger te Leiden wegens den achterstand van geconsenteerde 100e en 200e penning door de armen te Ter Aar, van 1687—1715 enz. 1e kwartaal XVIIIe eeuw. 18 stukken.

172. Staat der restanten van 1697—1709 en copie der quitantie van de door het ambacht betaalde achterstallige Sparendamsgelden, 1716—1723. 5 stukken.

173. Stukken betreffende de remissien op het Sparendamsmorgengeld en van de visscherij van geabandonneerde landen, 1685—1718. 50 stukken.

174. Consenten in den omslag over de morgentalen voor de Binnenlandsche kosten, waarbij stukken over de contribueering in die kosten door eigenaars van land in Vrijehoeve en in den Wassenaarschen polder. 1640—1723. 14 stukken.

175. Stukken over de betaling van oude restanten, pandingen en verzoeken van atterminatie der Sparendamsgelden, 1713—1717. 35 stukken.

176. Memorie van hetgeen door het ambacht wegens Riemtalen en Lentebeden van 1650—1724 jaarlijks betaald is, opgemaakt 22 Dec. 1725. 1 stuk.

177. Kohier van het familiegeld waarvan de opschrijving is gedaan ingevolge resolutie van de Staten van Holland en West-Friesland d.d. 19 April 1715. 1 catern.

178. Rekeningen, conditien enz., van de door den gaarder der verponding bij executie verkochte en bij gebrek aan koopers aan het ambacht vervallene erven en landerijen. 1704—1723. 125 stukken.

179. Lijsten van- en stukken over erven en landerijen aan het ambacht geabandonneerd, 1e kwartaal XVIIIe eeuw. 68 stukken.

180. Ontwerp voor de tot herstel van het verval van geabandonneerde landen, op te richten „Compagnie van Beplantinge" en enkele brieven daarover aan den ambachtsheer, 1720, 1721. 4 stukken.

181. Rekeningen van „de turfmaat" alias Lastgeld of „Slagturverij", 1634, 1635, 1639—1665, 1670—1676, 1680, 1684—1697, 1700—1771 met memorien van de Sloten 1710—1751 en consideratien en notitien op die rekeningen 1684—1725. 199 stukken. (Zie N°. 57, 83—89, 162, 183, 187.

182. Lijsten van consenten tot verveening van landerijen verleend, 1605—1727. 10 stukken. (Zie N°. 188).

183. Copie-consenten van Hoogheemraden van Rijnland tot verslagturving van veenland en aggreatien dier consenten door den heer van Voshol, gemerkt N°. 1, 3—202, waarbij lijsten van voor dien heer ontvangen consentgeld, 1710—1762. 261 stukken. (Zie N°. 181.)

184. Copie-aggreatien op het generaal consent van Hoogheemraden van Rijnland d.d. 26 Juli 1755 tot verslagturving van veenlanden in den Korteraarschen polder, gemerkt N°. 1—34, 1755—1766. (Zie N°. 181.)

185. Request aan Dijkgraaf en Hoogheemraden tot verslagturving van land gelegen in den Uiteinderpolder en inwilliging van dat verzoek, d.d. 3 Nov. 1696. 2 stukken.

186. Memorie van landen waarvoor nimmer consent tot verveening moet gegeven worden als tegen zekere „beneficie" voor het ambacht, kerk of armen, 1723. 2 stukken.

187. Acte van verpachting van 2/3 der turfmaat aan Schout en Ambachtsbewaarders qq. waarvan het resteerende 1/3 gedeelte den ambachtsheer toebehoord. 1621? 1 stuk. (Zie N°. 57, 83—89, 162, 181, 183.)

188. Memorien, lijsten en registers van verveende landerijen met aanteekening van de namen der eigenaren, de grootte, concent- en waarborggelden en de restanten van dien, 1647, 1648, 1678—1680, 1714, 1717, 1768—1772. 28 dln. en Stn. (Zie N°. 182.)

189. Resolutien, requesten, keuren, adviezen, brieven, enz. alles betreffende de verveening en de voor de consenten te stellen waarborgen, 1625—1724. (m. lac.) 20 stukken.

190. Obligatien voor de door Schout en Ambachtsbewaarders ten kantore van Rijnland gestorte roedegelden 1713—1736, 1738—1770 en extra-ordinaire waarborggelden 1714—1756, 1759, 1762—1771. Copien, met lijsten daarvan 1714—1759. 212 stukken.

Van enkele jaren geen obligatien, maar alleen recepissen.

191. Rekeningen van de renten der waarborggelden en van de uitkeeringen en lasten daaruit gedaan en betaald, 1705—1771, met een memorie dier renten van 1699—1720. 64 stukken.

192. Memorien van de grootte der perceelen verveend in polders onder Ter Aar gelegen, 1715 en „Notitien van eenige accoorden en voorvallen omtrent het veenen, te weten de oude landen en wateren te verwaarborgen", 1714 en vlg. 9 stukken.

193. Acten waarbij voor de lasten van oude verveende landen waarborg is gesteld; stukken betreffende het voorschrift hoever de verveening van de wegen moet blijven en andere punten waarop bij verveening gelet moet worden, 1716, 13 stukken.

194. Copien van koopacten van landerijen, enz. 1712—1723. 12 stukken.

Op een aangehecht strookje papier staat: «eenige opdrachten rakende de . . . . . verveende landen waaromtrent gelet moet worden op de waerborgen, daertoe gedient.»

195. Stukken rakende de executie ingesteld tegen eigenaars van oude verveende landen. die nalatig blijven om ze voor de verponding en andere ongelden te verwaarborgen. 1714—1722. 72 stukken.

196. Rekeningen van de verveening van den Korteraarschen polder en stukken rakende die verveening en het ten dienste daarvan leggen van een sluis in den Korteraarschen weg. Lijsten der eigenaars, enz. 1755—1771. 41 stukken.

197. Rekeningen van de Heerewegsche-, Zuideindsche-, Middel-, Noordeindsche-, Korteraarsche-, en Langeveldsche polders. 1711—1715. Copien. 28 stukken.

198. Rekeningen van den polder- en molenmeester van den Noordeindschen polder over 1709 en 1710. 8 stukken.

199. Gaarcedelen van kosten in voornoemde polders gemaakt. 1711. Copien. 6 stuks.

200. Rekening van ontvangst en uitgaaf wegens de bedijking en droogmaking van den Vierambachtspolder, voor zooveel Ter Aar aangaat. 1747. Copie. 1 catern.

201. Stukken betreffende het participeeren van Ter Aar in de droogmaking der voornoemden polder onder Esselickerwoude, Ter Aar, Oudshoorn en Rijnzaterwoude. 1736 en enkele van vroegere en latere jaren. 42 stukken.

202—211. Stukken van verschillenden aard waarschijnlijk gediend hebbende als voorbeelden tot het opmaken van acten door het ambachtsbestuur. 102 stukken.

B. Aangekocht.

Van de boekhandelaren W. P. van Stockum en Zoon te 's Gravenhage.

XXVI. Ter auctie van 16—20 Mei 1898:

1. Overdracht van een graf in de „Zuutkerke" te Delft aan „die Godshuijsmeesters" aldaar, 19 Juli 1639. 1 charter.

2. Commissie van hertog Albrecht van Beieren voor Wolfaert Jansz. van Welsing(er) tot dijkgraaf van „den Zuutwateringhe in Walgheren tusschen Aernemuden ende Vlissingen", 4 Januari 1399. Minuut. 1 stuk.

3. „Quohier van alle de familien op den dorpe van 's Gravendeel ende Leerambacht", opgesteld door den schout en het gerecht ter voldoening aan de resolutie van de Staten van Holland van 6 Maart 1680. Copie. 1 stuk.

4. Overdracht van 10 gemeten land in „Oud Stompaart" voor Schout en Schepenen van Biert en Stompaarden, 4 Febr. 1682. Copie.
Overdracht van de helft van dit land als voren, 28 Juni 1721. 1 charter en 1 stuk.

5. Liquidaties van Johan Vultejus drossaard der stad en baronie van IJselstein met den Schout van Benschop en Noord-Polsbroek, 1730—1747 en met den rentmeester Johan Frederik van Leeuwen. 1731—1745.
Rekeningen en brieven van George Herman Vultejus aan zijn broeder Johan, 1746—1748 en andere stukken van financieelen aard, 1710 en 1737. Hollandsch en Duitsch. 3 omslagen.

6. Order van de Staten Generaal aan de Admiraliteit in Zeeland om een door den admiraal Hein veroverd „Scheepken" van Ostende te equiperen om onder zijn vlag als een „bedriegertgen" op de kust van Vlaanderen dienst te laten doen, 24 Mei 1629. 1 stuk.

7. Missiven van den kapitein-ter-zee Anthony Hendrik Christiaan Staringh aan eene Admiraliteit, geschreven aan boord van 's landsschip den Admiraal de Ruijter, 7 Oct. 1780 en van 's lands fregat Thetis 4 Mei 1789. 2 stukken.

8. Rapport van den kapitein-ter-zee Aegidius van Braam aan den Schout-bij-nacht Jan Hendrik van Kinsbergen commandant van 's lands eskader, 10 Sept. met een bijlage van 3 Sept. 1789. 1 stuk.

9. Missive van den vice-admiraal Jan Willem de Winter, maarschalk van Holland, commandant generaal van het 2^e^ groote arrondissement, commandeerende 's Konings eskader in Texel

aan den Minister van Marine en Kolonien over het opbrengen van een vischhoeker. z. d. (1808—1810). 1 stuk.

Nrs. 6—9 zijn afkomstig van het in 1844 verbrande archief der Marine.

XXVII. Ter auctie van 21—25 Mei 1898:

Plattegrond van de stad Nagasaki, vervaardigd in Japan in de vorige eeuw. 4 bladen.

Van den boekhandelaar R. W. P. de Vries te Amsterdam.

XXVIII. Ter auctie van 1 en 2 Maart 1898:

Get. „kaart van de veen- en droog-maakerij geleegen onder Alckemade" gemeten door Klaes Vis en Jacob de Sauvage, landmeters van Rijnland in 1791 en geteekend door laatstgenoemde in 1792. In kleuren.

Van de boekhandelaren G. Theod. Bom en Zoon, te Amsterdam.

XXIX. Ter auctie van 15—19 Maart 1898:

1. Brief van Jacobus le Petit aan een ongenoemde, waarin hij dezen verzoekt zijn voorspraak te willen zijn bij burgemeester Bicker, voor de aanstaande benoeming van twee bewindhebberen der O. I. C. ter kamer Amsterdam, 6 Mei 1636. In het Latijn 1 stuk.

2. „Extract uit twee brieven, geschreven door mijn Heer Pieter Heutte France, Missionaris Apostolicus in Cochin-China, aan den Heer Bisschop van Tyllopolis, vicario Apostolico van Cochin-China, die deselve gesonden heeft aan de Heer Bisschop van Sabule vicarius Apostolicus van Siam, om se te communiceeren aan den Capitain van de Hollandse logie", over het lot van de bemanning der op de kust van Cochin-China gestrande fluit van O. I. C. Arion, 11 en 23 Januari 1715. Copie. 1 stuk.

Deze copie, vervaardigd in Batavia, is geschreven met dezelfde hand, die de copie van deze stukken schreef in het Bataviaasch Inkomend Briefboek F. F. F. F. F. F. No. 11 dl. Siam fol. 45—57.

3. Tijdmeterboek, gehouden aan boord van Z. M. fregat Wilhelmina, onder commando van den Ridder en Kolonel-ter-Zee H. M. Dibbetz, over de jaren 1819 en 1820. 1 deel.

4 en 5. Looporderboeken van den vice-admiraal A. E. van Braam, de schouten-bij-nacht C. J. Wolterbeek, van den Sande e. a. commandanten van Z. M. Eskader in de Middellandsche Zee: I. 27 Juni 1807—16 Febr. 1831, II. 9 October 1828—2 Februari 1830. 2 deelen.

6 en 7. Looporderboeken van den Schout-bij-nacht, Commandant en directeur van Z. M. Zeemacht in Oost-Indië Jr. J. Melvill van Carnbee: I. 2 April 1822—18 Januari 1825, II. 16 Mei 1824—13 December 1825. 2 deelen.

8. Looporderboek van den kapitein-ter-Zee later Schout-bij nacht J. E. Lewe van Aduard, kommandeerende in de 2e divisie van de 1e afdeeling der linie van defensie op de Schelde, 19 Februari 1831 — 7 Januari 1833. 1 deel.

XXX. Ter auctie van 29 November 1898:

Get. kaart van 7 morgen 61 roeden lands in de Aftersloot in het land van IJsselstein, gemeten door Nicolaas Cock op last van Willemgen van Nuijenroy 10 Mei 1637. In kleuren op perk.

Van den boekhandelaar J. L. Beijers, te Utrecht, door bemiddeling van den archivaris in Zeeland.

XXXI. Ter auctie van 17—20 October 1898, van het eerste gedeelte der bibliotheek van Mr. W. J. Roijaards van den Ham:

Missive van den kerkeraad te Batavia aan Bewindhebberen van de O. I. C. ter kamer Zeeland, 27 December 1636. 1 stuk.

Vermoedelijk afkomstig uit den thans niet meer bestaande elfden band der oorspronkelijke reeks «Bataviasche brieven en papieren» in het archief der kamer Zeeland van de O. I. C.

Van een boekhandelaar te Rome.

XXXII. Ter auctie van de hss. van Prins Boncompagni te Rome:

Missive van Pieter de Groot, gezant te Parijs, aan „Edele Mogende Heeren," Parijs 27 Maart 1671. 1 stuk.

Gelijkluidend met eene gelijktijdige missive aan de Staten Generaal.

Van den heer R. J. Schierbeek, te 's-Gravenhage:

XXXIII. 1. Missiven van de Staten Generaal aan de Admiraliteit in Zeeland, 1629, 1631 en 1632. 4 stukken.

Afkomstig uit het in 1844 verbrande Marine-archief.

2. Aanstelling van Paul Pieter de Zabat door Frederik hertog van York tot luitenant in het regiment van den Prins van Oranje, 25 December 1799. 1 charter.

3. Missive van den 1en Inspecteur generaal der Genie aan den Directeur der fortificatien te Amsterdam, Paris, 30 Augustus 1811. 1 stuk.

4. Missive van den Burgemeester van Amsterdam aan den Kolonel Paris, Directeur der fortificatiën aldaar, Amsterdam, 16 April 1812. 1 stuk.

Van den archivaris der gemeente Leiden:

XXXIV. „India quae Orientalis dicitur et Insulae Adiacentes". Gedr. wandkaart van den Maleischen Archipel, Vooren Achter Indië, de kust van China, Japan, Nieuw-Guinea en Nieuw-Holland". t Amsterdam, gedr. bij Huijch Allardt, in de Kalverstraat [1652].

C. Gecopieerd:

Naar bescheiden, berustende:

In het archief van de gemeente Den Briel.

Inventaris van de privileges, acten en bijzondere stukken en bescheiden aangaande de stad tot 1737.

Ontvangbewijs van den Secretaris van de stad wegens een kaart van den Hellevoetschen polder, 16 Augustus 1746.

Ontvangbewijs wegens eenige boeken en papieren aangaande de fabricage van de stad, 21 April 1749.

Lijst van authentieke stukken betreffende gebeurtenissen in Den Briel van het eind van 1783 tot het begin van 1785, verzameld door J. Kluit.

Inventaris van de rollen en registers van het ontbonden college van Schepenen, ingevolge keizerlijk decreet van 8 November 1810, opgemaakt 28 Februari 1811 en 20 Februari 1812.

Inventaris van de registers, behelzende de rollen van groote en kleine zaken, gehouden voor Schepenen en Schepenen-commissarissen van des gemeenen lands middelen, mitsgaders crimineele sententies, 10 Augustus 1812 overgebracht van de mairie naar het tribunal.
Hierbij een lijst van op 31 Maart overgegeven registers van resoluties van Schout, Burgemeester en Schepenen.

Inventaris van de overdracht- en hypotheekboeken, 10 Augustus 1812 overgebracht van de mairie naar het tribunal. In het Fransch.

Inventaris van de notarieele protocollen, 10 Augustus 1812, overgebracht van de mairie naar het tribunal. In het Fransch.

Qualificatie van den gouverneur van Zuidholland voor den vrederechter van Den Briel, om wegens zekere verkooping van papieren, toebehoord hebbende aan de Stad, alle papieren op het raadhuis, die niet behooren tot de administratie van de dijkage van het land van Voorne of de rechtbank, ten overstaan van de nieuwbenoemde burgemeesters en van den afgetreden president van het gemeentebestuur te inventariseeren, 18 Juni 1814.

Inventaris, opgemaakt door den vrederechter ten overstaan van burgemeesters en een gewezen lid van het provisioneel bestuur, 9 Juli—6 Augustus 1812. Onvoltooid. Hierbij de minuut van een brief hierover. 19 Januari 1815.

Inventaris van de privileges, octrooien en contracten in de kist van den Baljuw en breedste geërfden des lands van Voorne, 1 Mei 1704.

In het archief van de gemeente Koudekerk.

Register van de papieren en andere bescheiden, berustende in de ambachtskist, 27 Januari 1752.

Opgaaf van boeken en papieren, behoorende tot de Secretarie, 28 November 1763.

Lijst van boeken, charters en papieren, behoorende tot de Secretarie, 1 Maart 1769.

Opgaaf van boeken en papieren, behoorende tot de Secretarie, 23 Mei 1770.

Opgaaf van stukken, charters en papieren, 23 Mei 1770.

Als voren 1 November 1782.

Inventaris van de stukken, charters, boeken en papieren behoorende tot de Secretarie, Maart 1812.

In het archief van de gemeente Oostvoorne.

Staat en inventaris van de „behoeften", charters en papieren, aangaande de Secretarie van Oostvoorne, 8 November 1708.

Inventaris van de registers, rekeningen, charters en papieren behoorende tot de Secretarie van de ambachtsheerlijkheden van Oostvoorne, Rugge en Klein-Oosterland, 1725, bijgewerkt tot 3 April 1743, daarna tot 13 November 1748.

Als voren, 20 Maart 1761.

Inventaris van de stukken en papieren, aangaande het gemeene land van Rugge, 17 April 1629.

Staat en inventaris van de papieren, documenten en charters, aangaande de Secretarie van de polders van Rugge en Klein-Oosterland, 26 October 1686.

In het archief van de gemeente Rijnsaterwoude.

Inventaris van de boeken, papieren en documenten, loopende tot 1790.

Inventaris van de boeken, documenten en papieren, 25 April 1804 en 17 Juni 1806.

Inventaris van de protocollen, registers, enz. en alle andere papieren, 17 December 1806.

In het archief van de gemeente Rozenburg, (het eiland Rozenburg).

Inventaris van de protocollaire minuten en acten van 5 Februari 1728—5 Februari 1729. 25 Februari 1729.

Opgaaf van boeken, charters en papieren, aangaande de Secretarie, 14 Maart 1729.

Lijst of memorie van alle protocollaire minuten en andere registers, acten, charters en papieren, aangaande de Secretarie, 13 October 1732.

Lijst of memorie van alle protocollaire minuten en andere registers, boeken, acten, charters en papieren, aangaande de Secretarie, loopende tot 1736.

Lijst of memorie van alle protocollaire minuten en andere registers, acten, charters en papieren, aangaande de Secretarie, 9 September 1747.

In het archief van de gemeente Schiedam.

Inventaris van de protocollen, boeken, charters en papieren, behoorende tot de Secretarie van Poortugaal, 28 Januari 1773, met een bijvoeging van 22 Juni 1780.

Inventaris van de protocollen, boeken, charters en papieren behoorende tot de Secretarie van Oud- en Nieuw Engeland, 10 Februari 1773.

Inventaris van de boeken, charters en papieren, behoorende tot de Secretarie van het Roozand, 28 Januari 1773.

Inventaris van de boeken, charters en papieren, behoorende tot de Secretarie van Smalland en Oostbroek, 8 Februari 1773.

Inventaris van de protocollen, boeken, charters en papieren, behoorende tot de Secretarie van Hoogvliet, October 1775, met een bijvoeging van 22 Juni 1780.

Inventaris van de protocollen, boeken, charters en papieren, behoorende tot de Secretarie van Pernis, October 1775, met een bijvoeging van 22 Juni 1780.

Inventaris van de boeken, charters en papieren behoorende tot de Secretarie van het gemeene land van Poortugael, 28 Januari 1773.

In het archief van de gemeente Hillegom.

Extract uit een kaart van de hofstede Treslong, gemaakt voor Adam van der Burg door den landmeter Hendrik Bilderbeek, 8 December 1626.

In de Rijks Bibliotheek te Tokio.

Twee passages uit het boek Ikoku Nikki („dagboek van vreemde landen") gehouden in de XVIIe eeuw ter Japansche Staatskanselarij, rakende de eerste officieele betrekkingen der Nederlanders met Japan.

NOTULEN

VAN DE

NEGENDE BIJEENKOMST DER RIJKSARCHIVARISSEN

op Dinsdag 8 November 1898 in het gebouw van het rijksarchief te 's-Gravenhage, des voormiddags te elf ure.

Aanwezig: de algemeene rijksarchivaris Jhr. Mr. Th. H. F. van Riemsdijk, Voorzitter; en de rijksarchivarissen: in Zeeland Mr. R. Fruin Th. Az., in Utrecht Mr. S. Muller Fz., in Noord-Brabant Mr. A. C. Bondam, in Noord-Holland C. J. Gonnet, in Limburg A. J. Flament, in Friesland Mr. J. L. Berns, in Groningen Mr. J. A. Feith, in Overijssel Mr. L. van Hasselt, in Gelderland Mr. J. F. Bijleveld en in Drente Mr. J. G. Ch. Joosting.

Na opening der vergadering wordt tot secretaris gekozen de heer Joosting, die zich de keuze laat welgevallen.

De Voorzitter merkt op, hoe, in verband met hetgeen ten vorigen jare besloten werd, vraagpunten ter beantwoording aan de rijksarchivarissen zijn voorgesteld. De antwoorden daarop zijn ingekomen en hebben bij de heeren gecirculeerd. Wat betreft het overzicht van hetgeen ter zake der archieven verricht is, dit is daarmede afgedaan.

Op zijn voorstel wordt zonder omvraag besloten, die verschillende overzichten van het reeds verrichte, nadat zij door den secretaris in gelijken vorm zullen overgebracht zijn, achter de notulen dezer vergadering te doen afdrukken.

Thans stelt de Voorzitter aan de orde de tweede afdeeling der memoriën, bevattende de antwoorden op de vragen, wat ten behoeve van de regeling der archieven gedaan moet worden. Bij inzage daarvan valt in het oog, dat over de hoofdzaken eenstemmigheid heerscht, doch dat, wat betreft de wijze van uitvoering, verschil van meening wordt gevonden. Het komt hem het meest gewenscht voor, die verschilpunten aan bespreking te onderwerpen, te trachten eenstemmigheid daarover te verkrijgen, en althans bij stemming te doen uitmaken, voor welke der verschillende gevoelens de meeste stemmen verkregen zullen worden.

Ter bevordering eener regelmatige behandeling zal hij de verschillende vragen voor iedere soort van archieven (gemeente-, waterschaps-, veenderij- en kerkelijke archieven) op zich zelf behandelen, te beginnen met de gemeente-archieven.

I. Oude Gemeente-archieven.

Als antwoord op de eerste vraag:

„*Wie zal de regeling ten uitvoer brengen?*"

wordt in de memoriën genoemd: 1° de rijksarchivaris in de provincie, 2° een wetenschappelijk ambtenaar bij het rijksarchief of een deskundige onder het toezicht van den rijksarchivaris. In ééne dezer memoriën doet men uitkomen, dat de rijksarchivaris of diens ambtenaar, indien hem het werk wordt opgedragen, het in zijn vrijen tijd zou moeten verrichten. In dat alles meent hij ééne leidende gedachte te zien: de persoon, die regelt, moet in zekere betrekking staan tot het rijksarchief.

De heer Muller teekent daartegen protest aan: zijne meening is, dat zulk eene betrekking wel gewenscht, doch niet bepaald noodig is. Het was toeval, dat in Utrecht die betrekking meestal bestond; toezicht evenwel heeft hij over de regeling nooit gehad.

De Voorzitter constateert, dat er dus twee begrippen bestaan: geregeld moet worden door een deskundige, èn geregeld moet worden door een persoon, die in zekere betrekking bestaat tot het rijksarchief. Hij dringt er op aan, de vragen zoo principieel mogelijk te stellen.

De heer Fruin meent, dat de vraag, die beantwoord moet worden, aldus luiden moet: behoort de regeling opgedragen te worden aan den rijksarchivaris of aan een der aan hem ondergeschikte ambtenaren, in dier voege, dat de regeling een deel

uitmaakt van hun ambtsplicht, òf behoort de regeling te worden opgedragen aan een deskundige, die tevens rijksarchivaris of ambtenaar aan een archief zijn kan, maar in dat geval dit werk in zijn vrijen tijd behoort te verrichten.

De Voorzitter beschouwt het als een hoofdzaak, dat er overeenstemming besta in de regeling, hetgeen het best te verkrijgen is, indien de regeling van den rijksarchivaris of zijne ambtenaren uitgaat, al is hij van oordeel, dat zij dit werk niet in hunne hoedanigheid van rijksambtenaren op zich moeten nemen. Waar de rijksarchivarissen de rechterlijke archieven te ordenen hebben, is het wenschelijk dat zij ook op de ordening der zoo nauw daaraan verbonden gemeente-archieven invloed hebben.

De heer Feith ziet de noodzakelijkheid van het door den heer Fruin geposeerde niet in. Hij is van oordeel, dat er ten deze alleen sprake moet zijn van de archieven van die gemeenten, die geen archivaris bezitten; voor archieven onder beheer van een archivaris is toch reeds voldoende zorg. Wat de overige archieven betreft, hij acht regeling door den rijksarchivaris of een zijner ambtenaren het meest gewenscht. Het bezwaar in sommige memoriën geopperd, dat deze ambtenaren geen tijd daarvoor beschikbaar zullen hebben door de vele werkzaamheden, die de regeling der rijksarchieven vereischt, weegt bij hem slechts in de tweede plaats. Dit is te ondervangen en moet, wanneer zijne meening gedeeld wordt, ondervangen worden door uitbreiding van het personeel der rijksarchieven. Hij stelt daarom als motie voor: de regeling der hulpbehoevende archieven worde opgedragen aan den rijksarchivaris of aan onder hem werkzame ambtenaren.

De heer Muller acht de door den heer Fruin gestelde vraag de principieele en wil haar eerst behandeld zien.

De heer Bondam daarentegen meent, dat men zoodoende praejudicieert op de vraag, wie de opdracht tot regeling der onderhavige archieven zal geven. Immers wanneer wordt aangenomen, dat de rijksarchivaris behoort te regelen niet qualitate qua, dan sluit dat in zich, dat de opdracht tot regeling niet zal uitgaan van den Minister van Binnenlandsche Zaken, maar b.v. van Gedeputeerde Staten. Bij de beantwoording van het eerste vraagpunt moet men er zich dus rekenschap van geven, dat men daarbij implicite antwoordt op de vraag, opgesloten in het derde vraagpunt: Wie zal geven de opdracht tot regeling van de archieven, die hulp behoeven?

De heer M u l l e r releveert, dat volgens de ingezonden memoriën zich verklaard hebben voor opdracht van de regeling aan den rijksarchivaris: de heer Bijleveld onbepaald, — de heeren Feith en Joosting, omdat in hunne provinciën de oude gemeente-archieven gering in aantal en klein zijn, — de heer Flament, wanneer de Minister hem opdraagt aan die regeling telken jare drie maanden te besteden, — en de heer van Hasselt, wanneer de regeling van het rijksarchief in Overijssel over ongeveer tien jaren zoover gevorderd is, dat zij er niet onder lijdt. Hij vreest dus eene onzuivere stemming, omdat de overwegingen dier heeren niet dezelfde zijn.

Na nog eenige discussie brengt de V o o r z i t t e r in stemming de vraag: *Is het gewenscht de regeling van gemeente-archieven, die hulp behoeven, op te dragen aan den rijksarchivaris en zijne ambtenaren q u a t a l e s, of niet?*

De heer F r u i n meent, dat het tegenwoordig personeel aan de beide rijksarchieven, die hij kent (in Utrecht en in Zeeland), geen tijd heeft tot regeling der hulpvragende archieven, zonder nadeel voor de regeling dier rijksarchieven zelf, hunne hoofdtaak. Het hoofdbestanddeel van het Zeeuwsche depôt is zelfs nog niet globaal, laat staan wetenschappelijk, geregeld. Onder die omstandigheden zal het den rijksarchivaris en zijn personeel nog in geene jaren mogelijk zijn, de regeling van niet tot het depôt behoorende archieven ter hand te nemen. In Utrecht is de toestand niet veel beter. Hij is dus tegen de opdracht aan deze ambtenaren qua tales.

De heer M u l l e r is van hetzelfde gevoelen op denzelfden grond. Met het oog op de regeling der rijksdepôts in de provinciën zou hij opdracht aan den rijksarchivaris c. s. qua tales betreurenswaardig vinden, daar de regeling dezer depôts nog nergens hare voltooiing nadert, zoodat de belangrijke vertraging, die het gevolg zou zijn van ingrijpende bemoeiing met de gemeente-archieven hoogst ondoelmatig zou zijn. Ter wille van de belangrijke gemeente-archieven en nieuwe archieven zouden dan de *veel belangrijker* archieven der oude provinciën worden achtergesteld, wier ordening reeds thans met het geringe beschikbare personeel overal slechts uiterst langzaam vordert.

De heer B o n d a m is van een tegenovergesteld gevoelen. Hij meent, dat de provinciale archivarissen met het werk moeten belast worden. Zij zijn benoemd tot archivarissen *in* hunne provincie, niet juist uitsluitend tot directeuren van hun depôt.

In hunne instructie komt dan ook voor, dat zij de gemeente-, veen- en waterschapsbesturen behulpzaam zijn in het ordenen en rangschikken hunner archieven, wanneer hun dit door den Minister van Binnenlandsche Zaken of door Gedeputeerde Staten wordt opgedragen. Tegenover het feit, dat aan hunne verzamelingen van oude rijksarchieven stellig nog veel is regelen en altijd nog zal blijven te regelen, staat, dat de inhoud onzer depôts althans tegen ondergang en vernietiging gewaarborgd is, terwijl integendeel de oude gemeente-archieven in de torens, brandspuithuisjes, secretarieën en raadshuizen ook in dat opzicht bepaald noodlijdend zijn, en de zorg van den archivaris veel meer behoeven.

Beter is het, dat dan de bewerking der in veiligheid gebrachte archieven maar wat langzamer geschiedt en het meest zorgwekkende, zij het dan minder aangename, voorga. De archivaris behoeft immers ook dit werk niet alleen te doen; en heeft hij er handen te kort voor, het is niet aan te nemen, dat de Regeering doof zal blijven voor zijn aandrang om meer hulp, als die toch werkelijk noodig is. — Dat het werk door den archivaris in de provincie geschiedt, is z. i. ook noodig om het verband met de oude rechterlijke archieven. Het is hem in Noord-Brabant onmogelijk gebleken een oud gemeentelijk archief goed en afdoende te regelen zonder gelijktijdige inventarisatie van het oud-rechterlijk archief derzelfde plaats, en omgekeerd. Bovendien heeft hij, door zijne ondervinding, een schrik gekregen voor de zoogenaamde deskundige regelaars van oude archieven. Het werk ware menigmaal veel minder bezwarend, en beter te doen geweest, wanneer hij geen zoogenaamd deskundigen voorwerker had gehad.

De heer G o n n e t deelt de gevoelens, ontwikkeld door den heer Bondam. Hij voegt daaraan toe, dat alleen een officieel persoon zal volgen de regels, door den Minister gegeven met betrekking tot de regeling van archieven. Eenheid in de regeling is gewenscht. De opdracht geschiede dus aan den rijksarchivaris en zijne ambtenaren qua tales.

De heer F l a m e n t deelt de meening van den heer Bondam.

De heer B e r n s herinnert er aan, dat hij geen tijd zal hebben tot regeling, al heeft hij vroeger eenige gemeente-archieven in Friesland geïnventariseerd. Hij wenscht voor Friesland opdracht der regeling aan een afzonderlijk persoon.

De heer F e i t h verklaart zich voor opdracht aan den rijksarchivaris c. s. qualitate qua. Niet alleen voor Groningen, omdat hij wel tijd daarvoor zal kunnen vinden, maar ook voor de andere provinciën. En is er aan sommige archieven geen beschikbare tijd, men vrage aan de Regeering uitbreiding van het getal ambtenaren, wat voorzeker niet geweigerd zal worden. De ambtenaar, die onder den rijksarchivaris belast wordt met de regeling, verkrijge desnoods geene vaste aanstelling.

De heer v a n H a s s e l t sluit zich aan bij den heer Feith, mits bij niet-uitbreiding van personeel de opdracht niet geschiede, voordat hij tijd heeft haar uit te voeren. Immers, hoewel hij in beginsel is voor de regeling door den rijksarchivaris c. s., zou hij dan uitstel moeten vragen.

De heer B ij l e v e l d meent eveneens, dat geregeld moet worden door den rijksarchivaris en zijne ambtenaren. In Gelderland zijn de groote archieven geregeld, terwijl voor de kleine wel tijd is te vinden. Bij regeling door anderen zijn de inventarissen doorgaans onbruikbaar, zooals hem uit ondervinding bekend is.

De heer J o o s t i n g verklaart de meening en de overwegingen van den heer Feith te deelen.

De V o o r z i t t e r wil niet bepaald den rijksarchivaris en zijne ambtenaren aanwijzen. Immers het betreft eene gemeente-zaak. Deze behooren volgens den staatsrechtelijken toestand tot de zorg van Gedeputeerde Staten. Deze behooren dus de opdracht te doen. Daarom acht hij het niet gewenscht, de regeling op te dragen aan den rijksarchivaris in zijne qualiteit; al zou zijn wensch zijn, dat Gedeputeerde Staten aanwezen een ambtenaar van het rijksarchief.

Aangenomen is dus met 7 tegen 4 stemmen (die van de heeren Fruin, Muller, Berns en den Voorzitter), dat gewenscht is: *opdracht van de regeling van hulpbehoevende archieven aan den rijksarchivaris en zijn ambtenaren als zoodanig.*

De V o o r z i t t e r releveerende, dat de beantwoording van deze eerste vraag noodzakelijk haren invloed zal doen gelden op die der andere vragen, stelt aan de orde vraag 2:

„Op welke wijze zal die regeling geschieden, eerst globaal of dadelijk wetenschappelijk?"

Zonder hoofdelijke omvraag wordt geadviseerd tot *wetenschappelijke regeling terstond, indien dit eenigszins mogelijk is.* Hij,

die regelt, behoort evenwel vrij te zijn, om zoo noodig eerst globaal te ordenen.

De V o o r z i t t e r meent, bij het ter tafel brengen van vraag 3:
„Wie zal de kosten daarvan (n.l. der regeling) *dragen?"*
dat, èn in verband met het in de memoriën medegedeelde, èn in verband met het antwoord gegeven op vraag 1, de kosten, althans in hoofdzaak, moeten komen ten laste van het rijk.

Aldus wordt zonder hoofdelijke omvraag besloten, onder opmerking van den heer B o n d a m, dat Gedeputeerde Staten kunnen betalen de reiskosten van hem, die regelen zal, de kosten eener betere berging van het archief, de drukkosten van den inventaris en soortgelijke onkosten.

Daarna opent de V o o r z i t t e r de bespreking over vraag 4:
„Hoe is de zaak het best te bevorderen en daarop toezicht uit te „oefenen?"
daarbij releveerende, hoe dit eene tweeledige vraag is: bevordering doet denken aan tijdelijke zorg, en toezicht aan iets voortdurends.

Na eene korte discussie, — waarbij de heer v a n H a s s e l t de stelling bepleit, dat er bij de beantwoording van alle vragen slechts sprake is van archieven, die in treurigen toestand verkeeren (alias noodlijdende archieven), en de heer F r u i n daarentegen van oordeel is, dat de vraagpunten, die aan de orde zijn, betrekking hebben op de regeling van alle gemeente-archieven zonder onderscheid, — stelt de V o o r z i t t e r aan de orde de *bevordering der regeling* en herinnert aan de in de memoriën daarover ontwikkelde denkbeelden. Hij meent daaruit te mogen afleiden, dat de heeren over het algemeen zullen zijn voor eene tusschenkomst, hetzij direct of indirect, van den Minister bij de gemeentebesturen.

De heer F e i t h acht eene uitnoodiging, op de eene of andere wijze, aan de gemeentebesturen niet ongewenscht; maar op meer afdoende wijze is de zaak te bevorderen, zooals hij heeft aangegeven in zijne memorie. Eene uitnoodiging kan worden op zijde gelegd, niet een wettelijk voorschrift. Daarom zag hij gaarne bespreking en stemming over zijn denkbeeld, dat in eene wet worden opgenomen voorschriften ter bevordering der regeling.

Ook de heer F r u i n is van oordeel, dat allereerst behoort te worden aangedrongen op regeling bij de wet. Subsidiair kunnen andere middelen tot bevordering der regeling aan de hand worden gedaan.

De Voorzitter meent, dat door de rijksarchivarissen de beginselen zouden moeten worden vastgesteld, die in zulk eene wet behooren te worden opgenomen, doch wil niet treden in vragen over regeling van het archiefwezen bij de wet. Thans is aan de orde de bevordering der regeling en wel het denkbeeld, dat de Minister eene uitnoodiging daartoe richte aan autoriteiten.

De heer van Hasselt verwacht van zulk eene uitnoodiging, gericht aan Gedeputeerde Staten, geen heil, althans voor Overijssel. Zij zullen haar eenvoudig deponeeren ter griffie. De Commissaris der Koningin daarentegen, de tusschenpersoon tusschen den Minister en de burgemeesters, is de aangewezen persoon, die bij voortduring de archiefregeling kan bevorderen.

De heer Feith deelt mede, dat hij zich mag verheugen in groote medewerking van de zijde van den Commissaris der Koningin in Groningen. En die medewerking is overal mogelijk. Dat neemt echter niet weg, dat eene uitnoodiging, door wien ook gedaan, op bezwaren kan stuiten of wel op onwil; met het oog daarop is het noodig, dat een wettelijk voorschrift tot archiefregeling dwingen kan; eene wet toch *moet* gehoorzaamd worden. Daarom wenscht hij zeer beslist opname in ons advies aan den Minister, dat noodig geacht wordt, bij eene wet voor te schrijven de verplichting tot regeling. Dit kan b.v. geschieden bij de zoo noodige wijziging der gemeentewet of op andere wijze, volgens 's Ministers prudentie. Daarbij zal onderscheiden moeten worden tusschen gemeenten met een archivaris en gemeenten, die zulk een ambtenaar niet bezitten. Subsidiair noemt hij eene uitnoodiging aan de Commissarissen der Koningin.

Na nog eenige discussie, brengt de Voorzitter in stemming het voorstel, dat aan den Minister worde te kennen gegeven, dat volgens de meening der rijksarchivarissen *ter bevordering van de regeling der gemeente-archieven noodig is eene wet, die aan de gemeentebesturen oplegt de verplichting tot regeling.*

Allen verklaren zich hiervoor, de heer Bondam onder verklaring, dat als grootste argument voor eene wet is aangevoerd de vrees, dat zonder haar geene regeling zoude plaats hebben, dat men daarvoor echter in Noord-Brabant geen vrees zoude behoeven te koesteren, doch dat hij in beginsel voor een wettelijk voorschrift is.

De heer Fruin acht het gewenscht, dat de Regeering, in afwachting van eene wet, zich wende tot de gemeentebesturen (al of

niet door de Commissarissen der Koningin of Gedeputeerde Staten), met de uitnoodiging hun archief te doen regelen.

De heer van Hasselt, zijn bovengenoemd bezwaar releveerende tegen eene ministerieele circulaire aan Gedeputeerde Staten, zoude uitsluitend de tusschenkomst van den Commissaris der Koningin ingeroepen willen zien.

De heer Bondam zou overal willen zien gevolgd den weg, in Noord-Brabant ingeslagen en door hem uitvoerig medegedeeld in het Nederlandsch Archievenblad, jaargang 1895/6 No. 1. De Minister heeft indertijd Gedeputeerde Staten dier provincie aangespoord, om, in navolging van hetgeen in andere provinciën geschiedde, voor de archieven te doen zorg dragen. Aan dat verzoek is gevolg gegeven. En toen het volgend jaar de Staten den post op de begrooting wilden intrekken, is weder, en met succes, de Minister tusschen beide gekomen. Eene opdracht aan de gemeentebesturen is nu niet noodig, slechts eene opwekking. Dit is de goede oplossing van de zaak en worde ook elders nagevolgd, waarbij overwogen worde, of en in hoeverre de regeling ten laste van de provincie zal komen.

De heer van Hasselt merkt op, dat bij tusschenkomst van den Commissaris der Koningin het gewenscht is, dat deze niet doorzende eene ministerieele circulaire, maar zich persoonlijk richte tot de gemeeentebesturen.

De heer Fruin meent, dat de verschillende aanbevolene maatregelen elkaar niet uitsluiten, en stelt dus voor, dat de vergadering als haar gevoelen uitspreke, dat het gewenscht zou zijn, wanneer de Minister inriep de tusschenkomst van den Commissaris der Koningin en van Gedeputeerde Staten en ook zelf zich richtte tot de gemeentebesturen.

Dit voorstel, als het verst strekkende, door den Voorzitter in stemming gebracht, wordt aangenomen met 8 tegen 3 stemmen, die van de heeren Gonnet, Bijleveld en Joosting, die zulk eene drieledige aansporing ongewenscht achten.

Thans stelt de Voorzitter aan de orde de vraag, op welke wijze het toezicht op de regeling en het behoud daarvan zal worden uitgeoefend? Hij herinnert er aan, hoe deze vraag besproken is ten vorigen jare met betrekking tot de burgerlijke stands-archieven. Toen waren echter niet alle leden tegenwoordig; eene nieuwe bespreking is dus gewenscht. De in de memoriën

ontwikkelde denkbeelden geven vier middelen daartoe aan: 1° geregelde inspectiën door den rijksarchivaris, 2° inspectie door de Commissarissen der Koningin bij hunne vierjaarlijksche bezoeken aan de gemeenten, 3° de beide inspectiën, ter controleering en aanvulling van elkaar, 4° jaarlijksche rapporten, door de gemeentebesturen in te zenden aan den rijksarchivaris in de provincie.

De heer van Hasselt beveelt aan het onder 3° genoemde, doch wil dan tevens den rijksarchivaris gemachtigd zien tot het doen van inspectiereizen in de provincie, wanneer hem zulks noodig voorkomt. Nu moet voor iedere reis machtiging gevraagd worden, terwijl het beter is, dat hij kan gaan, wanneer hij het goed acht.

De heer Fruin merkt op, dat eene inspectie door den rijksarchivaris thans alleen mogelijk is, wanneer de gemeentebesturen hiertoe wilden medewerken. Eerst moet dus bij de wet geregeld zijn het recht van den rijksarchivaris ook tegenover weigerachtige gemeentebesturen.

De heer van Hasselt wijst er op, dat hij ook in zijne memorie de aandacht heeft gevestigd op de noodzakelijkheid, te regelen den toegang van den rijksarchivaris tot de gemeente-archieven.

De Voorzitter geeft voorlezing van het ten vorigen jare in dit opzicht verhandelde met betrekking tot de burgerlijke standsarchieven, omdat toen niet allen tegenwoordig waren.

De heer Feith verklaart, dat hij zal stemmen voor inspectie door den rijksarchivaris, omdat het onder 3° genoemde middel de verantwoordelijkheid deelt tusschen den Commissaris der Koningin en den rijksarchivaris. Dit nu acht hij ongeschikt: er zij één verantwoordelijk ambtenaar, maar deze zij tevens deskundige. De inspectie geschiede eens in de vijf jaren in iedere gemeente, of eerder als 't noodig blijkt.

De heer Bondam wil eerst stemming over het toezicht van den rijksarchivaris, doch den termijn van vijf op tien jaar gebracht zien. Ten vorigen jare toch stemde hij tegen het toezicht van den Commissaris der Koningin, omdat dit eerst in stemming kwam en hij vreesde, dat daardoor dat van den rijksarchivaris zoude komen te vervallen. En juist dit toezicht acht hij in de eerste plaats noodig.

Na verdere discussie wordt met algemeene stemmen aangenomen: te adviseeren aan den Minister, dat het gewenscht is den rijksarchivarissen in de provinciën op te dragen het toezicht op de gemeente-archieven, hen daarvoor te voorzien van eene doorloopende en uitdrukkelijke machtiging en den gemeentebesturen voor te schrijven hun de inspectie mogelijk te maken,

Vrij algemeen wordt aanwending van een der andere drie middelen geacht ongewenscht (voor no. 2 en 3) of zonder te verwachten resultaat (voor no. 4).

De heer Flament verlaat de vergadering.

Hierna stelt de Voorzitter aan de orde de vijfde vraag:
„Hoever moet het begrip oude archieven zich uitstrekken?"
Hij releveert daarbij de verschillende denkbeelden, dienaangaande in de memoriën uiteengezet.

De heer Muller acht het moeilijk te stemmen over het voorstel in een de memoriën, zich aan te sluiten bij het jaar, dat voor de departementen van algemeen bestuur zal worden ingevoerd, wanneer men niet vooraf weet, welk jaar dat zal wezen. Hij vraagt den Voorzitter daarover inlichting.

De Voorzitter verklaart, dat hem omtrent dien termijn nog niets zekers bekend is. In de memoriën echter heeft hij opgemerkt twee richtingen: 1° van hen, die een vasten datum willen aangenomen zien (als de h.h. Gonnet, Flament, Berns, van Hasselt, Bijleveld, Muller en de Voorzitter), en 2° van hen, die een stelsel zijn toegedaan, volgens hetwelk tot het oud-archief behooren de stukken van een bepaalden tak van administratie van vroegere dagteekening dan de laatste verandering van beheer, en overigens de stukken, die ouder zijn dan 25 jaar, (nl. de h.h. Fruin, Feith en Joosting). Daartusschen moet eerst beslist worden. Wordt een vaste datum als grens aangenomen, dan kan daarna besloten worden, welke die zijn zal.

De heer Fruin is van oordeel, dat een vast jaar voor sommige takken van dienst kan dienen, maar altijd blijken zal voor andere niet geschikt te zijn. Het noodzakelijk gevolg van de aanneming van een vast jaar zal zijn de ontwrichting van het archief. Hij is dus daartegen en verwijst voor de gronden, die voor het tweede stelsel, dat het zijne is, pleiten, naar § 14 van de Handleiding voor het beschrijven en ordenen van archieven.

De heer Muller sluit zich hierbij aan, omdat het in theorie volkomen juist is. In de practijk vreest hij echter wel voor moeilijkheden.

De heer Bondam meent, dat al zij het theoretisch juist, het ongeschikt en onpractisch is. Een vast jaar daarentegen brengt geene bezwaren mede. Bovendien moet er verband zijn in de regeling onzer archieven. De oude rechterlijke archieven loopen tot 1811; ook voor het overige gedeelte van het gemeente-archief stelle men dus als grens 1811, en dit temeer, waar vele gemeenten een afzonderlijk archief uit den Franschen tijd bezitten.

De heer Gonnet gaat wel gedeeltelijk mede met het door den heer Fruin gezegde, maar meent, dat ongeveer bij alle gemeente-archieven bezwaar zal bestaan tegen aanneming van 1813; 1811 ware dan nog beter. Hij evenwel meent, dat men een vast jaar moet aannemen, en wel tot oud-archief proclameeren het gedeelte van het archief, dat dagteekent van vóór de invoering der gemeentewet, die in de gemeente-administratie nieuw leven schiep.

De heer Berns wil een vasten datum aannemen, en wel de invoering van de gemeentewet.

De heer Feith daarentegen sluit zich aan bij de woorden van den heer Fruin.

De heeren van Hasselt en Bijleveld verklaren zich voor een bepaalden datum.

De heer Joosting deelt de meening van den heer Fruin.

De Voorzitter is met het oog op de publiciteit der oude archieven voor een vast eindjaar. Volgens de regelen van ons archiefwezen staan de oude archieven open voor het publiek; dat moet ook bij voortduring kunnen geschieden; doch dan is noodig aanneming van eene vaste grens en wel een jaar, dat een behoorlijken tijd in het verleden ligt.
Aangenomen is dus met 6 stemmen (die van de heeren Bondam, Gonnet, Berns, van Hasselt, Bijleveld en den Voorzitter) tegen 4 stemmen (die van de heeren Fruin, Muller, Feith en Joosting), dat als grens tusschen oud en nieuw archief behoort aangewezen te worden een bepaalde datum.

Alsnu herinnert de Voorzitter er aan, dat in de memoriën verschillende data genoemd worden: 1811, 1813, de nieuwe

regeeringsreglementen van 1815 en 1816, de invoering der gemeentewet van 1851. Door hem was voorgesteld den datum te doen afhangen van dien, welke als tijdgrens voor de rijksarchieven, bepaaldelijk voor die van de departementen van algemeen bestuur, zal worden aangenomen. Hebben de gemeentebesturen tusschen 1813 en de nieuwe tijdgrens der rijksarchieven eene algemeene regeling ondergaan, dan zullen hunne oude archieven met het jaar dier regeling moeten sluiten. Heeft zulk eene regeling in dat tijdsverloop niet plaats gehad, dan zal het eindjaar dat der rijksarchieven moeten zijn.

De heer Feith verklaart zich beslist tegen dezen laatsten datum, omdat hij nog onbekend is. Daarvoor zou b.v. kunnen genomen worden de Grondwet van 1840 of die van 1848 en toch zouden die termijnen zeer ongeschikt zijn voor gemeente-archieven.

De heer Fruin betwijfelt, of de gemeentewet in de administratie wel zulk eene gewichtige verandering heeft aangebracht. 1813 aan te nemen is bedenkelijk, omdat toen de gemeente-administratie niet veranderde. Hij acht aanneming van de door den heer Bijleveld voorgestelde grens (nieuwe regeeringsreglementen van 1815 en 1816) gewenscht; toen eerst is de door de Fransche regeering ingevoerde administratie vervangen door eene andere, toen ook zijn de grenzen der verschillende gemeenten vastgesteld, gelijk zij in hoofdzaak thans nog bestaan; alleen in 1857 is daarin in zooverre wijziging gekomen, dat toen verschillende gemeenten zijn gecombineerd.

De heer Bijleveld licht uit zijne 27-jarige ondervinding als raadslid en wethouder toe, dat de gemeentewet geene belangrijke veranderingen heeft aangebracht, wel de regeeringsreglementen van 1815 en 1816.

De heer Muller merkt op, dat er in 1813 wel veranderingen zijn aangebracht, misschien niet in de functiën der ambtenaren, maar zeer zeker in de archiefberging, speciaal van de notulen en bijlagen. En juist daarop komt het volgens hem aan.

De heer Feith wil gaarne aannemen, dat 1815/16 het meest geschikt is als grens. Uit eigen aanschouwing is hem evenwel bekend, dat de gemeente-archieven van 1815 tot 1850 à 1860 het meest worden verwaarloosd. Practisch is dus als tijdgrens het meest aan te bevelen het jaar 1850 of daaromtrent.

De heer Muller vindt dit bezwaarlijk; de oude archieven worden dan te omvangrijk en noodig is het volstrekt niet, dat de

archieven over de eerste helft dezer eeuw van den secretaris worden overgebracht bij den archivaris, die minder bevoegd is dan de secretaris, om juist deze archieven te ordenen.

De heer Joosting acht, na het straks uitgebrachte votum over een vasten datum als grens van het oud-archief, deze besprekingen inconsequent. Hecht men niet aan afbreking bij een belangrijke wijziging in de functiën van een bestuur, dan is men nu in de keuze van een datum volkomen vrij, practische overwegingen den doorslag te laten geven.

De Voorzitter deelt deze meening niet. Het vaste eindjaar, hoe het ook gekozen wordt, hangt toch doorgaans met zekere wijzigingen in het bestuur samen. Naar aanleiding van het door den heer Feith opgemerkte, licht hij door een voorbeeld toe, wat door hem met de nieuwe tijdgrens wordt bedoeld. Gesteld dat als zoodanig de Grondwet van 1840 aangewezen wordt, dan heeft men zich het eerst de vraag te doen, of de gemeentebesturen tusschen 1813 en 1840 gereorganiseerd zijn geworden. Ware dit niet het geval geweest, dan zouden hunne oude archieven tot 1840 moeten doorloopen. Doch die besturen hebben in dit tijdsverloop tweemaal eene algemeene regeling ondergaan: het eerst bij de bekende reglementen van 1815 en 1816 en het laatst bij die van 4 Januari 1824 en 23 Juli 1825, waarbij de inrichting van de gemeentebesturen, voor de steden en de plattelandsgemeenten afzonderlijk, op eenparigen voet is gebracht. In het bedoelde geval behoort men de oude gemeente-archieven af te sluiten met het tijdstip van de invoering van de eerste of van de laatste dier reglementen, bepaaldelijk van die, welke op de inrichting der archieven den grootsten invloed hebben gehad.

De heer Bondam acht het noodig te letten op de regeling der gemeente-archieven als geheel in verband met onze overige verzamelingen, bizonder die der oude rechterlijke archieven. Zijn deze te groepeeren naar de oude indeeling der provincie, met de oude gemeente-archieven is dit evenzeer het geval, als de tijdgrens daarvoor dezelfde is, nl. 1811. Eerst dan ook beginnen de algemeene wijzigingen der gemeentegrenzen. Neemt men nu een later jaar aan, dan krijgt men gecombineerde archieven èn een ander algemeen verband, b.v. der latere arrondissementen of districten.

De heer Feith komt nogmaals op voor het practische nut om een jaar aan te nemen na 1850, op de gronden door hem boven reeds ontwikkeld, daarbij voegende, dat anders de archieven,

die van het meeste belang zijn, niet altijd de meeste zorg zouden genieten. De grootere omvang, dien de oude archieven zullen krijgen, is geen bezwaar, omdat bij deskundige regeling alle overtollige stukken kunnen worden opgeruimd.

De heer F r u i n vindt het niet de vraag: welke archieven vereischen zorg, maar welke vereischen *onze* zorg? En dan oordeelt hij, dat de zorg voor de archieven van 1815—1850 behoort en daarenboven beter is toevertrouwd aan de gemeente-secretarissen dan aan de archivarissen.

Bij de hierop gevolgde stemming verklaren zich : de heer Bondam voor het jaar 1811, subsidiair de invoering der reglementen van 1815/16, de heeren Fruin, Muller, Flament (inmiddels ter vergadering teruggekomen), van Hasselt, Bijleveld, Joosting en de Voorzitter voor de invoering reglementen van 1815/16, en de heeren Gonnet, Berns en Feith voor de invoering der gemeentewet als grens tusschen oude en nieuwe archieven, *zoodat bij meerderheid van stemmen de invoering der reglementen van 1815/16 als grens tusschen oud en nieuw archief is aangenomen.*

II. OUDE WATERSCHAPS-ARCHIEVEN.

Thans stelt de V o o r z i t t e r aan de orde de regeling der waterschaps-archieven, en wel vraag 1:
„*Wie zal de regeling ten uitvoer brengen?*"
daarbij weder resumeerende, wat in de verschillende memoriën daaromtrent is opgemerkt, hetgeen in hoofdzaak overeenkomt met het ten opzichte der gemeente-archieven aangevoerde. Hij meent, dat dezelfde overwegingen, die golden bij de gemeente-archieven, ook hier van kracht zullen zijn. De vraag zal dus ook hier weer luiden: moet de regeling opgedragen worden aan den rijksarchivaris en zijne ambtenaren qua tales of aan een deskundige, die buiten de ambtelijke wereld kan staan? Hij vraagt, of er bezwaar bestaat die vraag op dezelfde wijze te beantwoorden als bij de gemeente-archieven?

De heer v a n H a s s e l t handhaaft, ook na het votum uitgebracht met betrekking tot de gemeente-archieven, zijne meening, dat de groote waterschappen in Overijssel zeer goed zelf in staat zijn de regeling te doen plaats hebben. Kleine waterschaps-archieven bestaan niet of zijn deelen van marke-archieven, waarvan inzage zelfs al zeer bezwaarlijk is te verkrijgen. Eenige marke-archieven be-

vinden zich in 's rijks archiefdepôt te Zwolle; de rijksarchivaris is natuurlijk aangewezen die te regelen.

Ook de heer G o n n e t blijft bij het in zijne memorie ontwikkelde, dat de waterschappen zelf in staat zijn te doen regelen, en de regeling van hunne archieven niet officieel kan worden opgedragen aan den rijksarchivaris.

Na eenige discussie, wordt de vraag van den V o o r z i t t e r, of de heeren Fruin en Muller hunne bij de behandeling der gemeente-archieven uitgesproken meening niet wijzigen, ontkennend beantwoord, met opmerking van den heer F r u i n, dat hij ten opzichte der waterschaps-archieven nog sterker is tegen aanwijzing van den rijksarchivaris qua talis.

De V o o r z i t t e r verklaart dan vraag 1 in omvraag te zullen brengen als geheel op zich zelf staande, onafhankelijk van het aangenomene ten opzichte van de gemeente-archieven. Hij wijst evenwel hierop, dat gelijke consequentiën moeten volgen als toen. *Vóór de opdracht van de regeling der oude waterschaps-archieven aan den rijksarchivaris en zijne ambtenaren qua tales* verklaren zich de heeren Bondam, Flament, Feith, van Hasselt, Bijleveld en Joosting; vóór de opdracht aan een deskundige in het algemeen de heeren Fruin, Muller, Gonnet, Berns en van Riemsdijk, zoodat het eerste *bij meerderheid van 6 tegen 5 stemmen is aangenomen.*

Vraag 2: „*Op welke wijze zal de regeling geschieden, eerst globaal „of dadelijk wetenschappelijk?*"
wordt zonder hoofdelijke omvraag beantwoord: dadelijk wetenschappelijk.

Vraag 3: „*Wie zal de kosten daarvan dragen?*"
wordt eveneens beantwoord: het rijk, behoudens van de zijde van den heer B o n d a m de reserve, ook ten opzichte van de gemeente-archieven gesteld, dat de Gedeputeerde Staten eenige subsidie kunnen geven voor de kosten van betere berging van het archief, drukkosten van den inventaris, reiskosten voor hem, die met de regeling belast is, enz.

Vraag 4: „*Op welke wijze is de zaak het best te bevorderen en „daarop toezicht uit te oefenen?*"
wordt thans door den V o o r z i t t e r ter tafel gebracht, onder opmerking, dat de heeren haar waarschijnlijk op dezelfde wijze zullen beantwoorden als boven, ook weder onderscheidende tusschen bevordering en toezicht. De bevordering is dus eerst in discussie.

De heer Feith acht toepassing van het voor de gemeente-archieven aangenomene niet wel mogelijk en niet geraden. Z. i. is het niet zeer waarschijnlijk, dat eene wet, als boven bedoeld wordt, voor de waterschappen tot stand zal komen, omdat deze meerdere zelfstandigheid genieten dan de gemeenten. Ook meent hij, dat het niet gewenscht is, dat de Minister de waterschappen in Groningen aanschrijft. De persoonlijke invloed van den Commissaris der Koningin vermag ten deze genoeg en de waterschappen zullen eerder voldoen aan een verzoek van dien kant dan aan inmenging uit den Haag.

De heer van Hasselt, eenigszins de bezwaren van den heer Feith deelende, oordeelt het beste, wanneer de Minister uitnoodigde den Commissaris der Koningin en Gedeputeerde Staten, de waterschappen langs minnelijken weg tot regeling te brengen.

De heer Muller wijst er op, hoe de Staten van Utrecht, in hunne wintervergadering van 1897, hebben aangevuld het Reglement op de veenderijen in die provincie met een tweetal artikelen, waardoor deze tot regeling kunnen gedwongen worden. Hij zou een gelijk voorschrift willen zien opgenomen in de reglementen der waterschappen.

De heer Feith merkt op, dat dit alleen mogelijk is, wanneer een waterschap zijn reglement ter goedkeuring aanbiedt aan Gedeputeerde Staten of wijzigingen in zijn reglement wil aanbrengen, en dat het middel dus niet voldoende toegepast kan worden.

In omvraag gebracht, wordt zonder hoofdelijke stemming besloten, *dat eene ministerieele uitnoodiging aan de Commissarissen der Koningin en de colleges van Gedeputeerde Staten, om de waterschapsbesturen tot het regelen hunner archieven op te wekken, het doelmatigst schijnt.*

Eenige discussie ontspint zich nog over de vraag, of eene aansporing in der minne of wel een dringend bevel bij de waterschappen het meeste effect zal sorteeren. Besloten wordt, op voorstel van den heer Muller, daarover niet nader te adviseeren, daar dit niet overal gelijk kan plaats hebben.

De Voorzitter brengt in discussie, *op welke wijze het toezicht op het behoud der regeling zal worden uitgeoefend. Zal hierover geadviseerd worden als bij de gemeente-archieven?*

Nadat medegedeeld is, dat het aantal oude waterschappen in Zuid-Holland ongeveer 700, in Noord-Brabant ongeveer 800 bedraagt, en de heeren Fruin en Muller als hunne meening hebben uitgesproken, dat inspectie een noodzakelijk uitvloeisel is van regeling, wordt tot stemming overgegaan.

De wenschelijkheid, dat den rijksarchivarissen worde opgedragen de inspectie der oude waterschaps-archieven, doch dat, evenals ten opzichte der gemeente-archieven dit toezicht hun door *ministerieele machtiging mogelijk worde gemaakt*, wordt aangenomen met algemeene stemmen, behoudens opmerking van den heer Bijleveld (waarbij de heer Joosting zich aansluit), dat hij niet vóór inspectie is, ook omdat zoovele waterschaps-archieven niet in openbare gebouwen geborgen zijn; doch, zal inspectie plaats hebben, deze moet geschieden door den rijkarchivaris, — en onder opmerking van den Voorzitter, dat hij het consequent vindt, dat, wie regelt, toeziet, maar in 't midden laat de uitvoerbaarheid, met het oog op het groot aantal waterschappen.

Thans stelt de Voorzitter aan de orde

Vraag 5: „*Hoever moet het begrip oude archieven zich uitstrekken?*" daarbij weder een overzicht gevende van de verschillende antwoorden daarop in de memoriën gegeven. Genoemd zijn b.v. 1811, 1813, 1837 (van wanneer dagteekende het reglement op de rivierpolders in Gelderland), 1854 (het jaar, waarin het algemeen reglement op de waterschappen in Noord-Holland werd vastgesteld), de vaststelling in Groningen van de nieuwe reglementen op de waterschappen tusschen 1855 en 1870, ingevolge het 4de additioneel artikel op de Grondwet van 1848, de afschaffing der florenen (in 1863) voor Friesland enz. Ook hier is weer te onderscheiden tusschen voorstanders van een vast jaar en hen, die volgen willen den regel, gesteld in § 14 van de Handleiding voor het beschrijven en ordenen van archieven. Hij zal dus dit twistpunt eerst bij stemming doen beslissen, om daarna zoo noodig te bepalen, welk jaar men als tijdgrens zal aannemen.

De heeren Muller, Bondam, Gonnet, Flament, Berns, Feith, van Hasselt, Bijleveld en de Voorzitter verklaren zich voor aanneming van een vast jaar, wat dus is aangenomen met 9 stemmen tegenover de meening van de heeren Fruin en Joosting, die § 14 bovengenoemd wilden toegepast zien.

De heer Muller wil voor elke provincie het algemeen reglement op de waterschappen als grens aannemen.

De heer Feith releveert het door hem in zijne memorie gezegde, dat de reglementen, die hun ontstaan te danken hebben aan het 4de additioneel artikel van de G. W. van 1848, nieuwe toestanden schiepen, en dus als grens moeten dienen.

Nadat de heer Fruin nog heeft opgemerkt, dat in Utrecht zeer vele waterschappen *niet* vallen onder het algemeen reglement, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen een voorstel van den Voorzitter: *als tijdgrens tusschen oude en nieuwe archieven wordt voor de waterschappen eener provincie aangenomen de invoering van een reglement voor een waterschap, uitvloeisel van een algemeen reglement op de waterschappen in die provincie.*

III. Oude Veenderij-archieven.

De Voorzitter deelt mede, dat in vijf provinciën (Drente, Gelderland, Groningen, Limburg, Zeeland) geene veenderijen bestaan in den zin van zelfstandige lichamen. Omtrent het bestaan en het aantal veenderijen in Zuid-Holland moet eerst nog een speciaal onderzoek ingesteld worden: zij zijn misschien opgegaan in de waterschappen.

Ook voor de veenderijen zal hij alle vragen achtereenvolgens in behandeling brengen, te beginnen met

Vraag 1: „*Wie zal de regeling ten uitvoer brengen?*"

Ook hier wederom deze vraag stellende: zal geregeld worden door den rijksarchivaris en zijne ambtenaren *qua tales* of niet?

Met 6 tegen 5 stemmen wordt besloten den rijksarchivaris c. s. qua tales daarvoor aan te wijzen. Voor stemden de heeren: Bondam, Flament, Feith, van Hasselt, Bijleveld en Joosting. Tegen de heeren: Fruin, Muller, Gonnet, Berns en de Voorzitter.

Vraag 2: „*Op welke wijze zal de regeling geschieden, eerst globaal* „*of dadelijk wetenschappelijk?*"

wordt zonder hoofdelijke omvraag beantwoord: *terstond wetenschappelijk.*

Vraag 3: „*Wie zal de kosten daarvan dragen?*"

Wordt zonder hoofdelijke stemming beantwoord: *het rijk*, waarbij de heer Bondam weder de reserve maakt, dat hij geen bezwaar ziet in eene provinciale subsidie voor de reiskosten van hem, die met de regeling belast wordt, de drukkosten van den inventaris, de betere bewaring der archieven enz.

Omtrent
Vraag 4: *„Hoe is de zaak het best te bevorderen en daarop toe-„zicht uit te oefenen?"*
wordt zonder hoofdelijke omvraag besloten:

a. wat betreft de bevordering: dat het gewenscht is, dat de Minister zich wende tot de Commissarissen der Koningin en de Gedeputeerde Staten van die provinciën, waarin veenderijen bestaan, met verzoek de besturen tot regeling hunner archieven op te wekken;

b. wat betreft het toezicht: dat het toezicht op het behoud van de regeling der oude veenderij-archieven worde opgedragen aan den rijksarchivaris der provincie.

Evenzoo wordt ten opzichte van
Vraag 5: *„Hoever moet het begrip oude archieven zich uitstrekken?"*
thans zonder hoofdelijke omvraag besloten een bepaalden datum als grens aan te nemen.

De Voorzitter merkt op, dat het eenige jaar, in de memoriën genoemd, is 1895, in verband met de wet van 13 Juli 1895 op de veenderijen. Hij meent, dat dit jaar, als zoo recent, niet gewenscht is als grens.

Overeenkomstig het voorstel van den heer Muller wordt, zonder hoofdelijke omvraag, besloten, hiermee te handelen als bij de waterschappen: als tijdgrens tusschen oude en nieuwe archieven worde voor de veenderijen aangenomen de invoering van een reglement voor eene veenderij, uitvloeisel van een algemeen reglement op de veenderijen in de provincie.

IV. Oude Kerkelijke archieven.

Zonder hoofdelijke omvraag wordt aangenomen een voorstel van den Voorzitter: de behandeling van de kerkelijke archieven uit te stellen tot een volgende vergadering.

De Voorzitter sluit, na omvraag, de vergadering.

Den Haag, / Assen, 10 Februari 1899.

Th. H. F. van Riemsdijk, *Voorzitter.*
Joosting, *Secretaris.*

TABELLARISCH OVERZICHT

VAN DE

Regeling der oude Gemeente-, Waterschaps- en Veenderij-Archieven

IN

NEDERLAND.

N.B. De hierachter volgende staten zijn, naar aanleiding van het op bladzijde 113 hiervoren vermelde besluit, door mij getrokken uit de memoriën der rijksarchivarissen. Zij zijn vastgesteld in overleg met de rijksarchivarissen der respectieve provinciën.

Er zij aan herinnerd, dat daarin alleen sprake is van o u d e archieven.

J.

DRENTE.

I. Gemeente-archieven [1].

I. Opgave der Gemeente-archieven, die min of meer omvangrijk zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS IS opgemaakt door:	DE INVENTARIS IS gedrukt bij het jaarverslag van den rijksarchivaris in Drente over:	AANTEEKENINGEN:
1	Coevorden	den rijksarchivaris in Drente	1889	Zie Verslagen 's rijk archieven, XII, blz. 194-28[illegible]
2	Hoogeveen	»	1891	Zie a. w. XIV, blz. 271-29[illegible]
3	Meppel	»	1890	Zie a. w. XIII, blz. 282-35[illegible]

II. Opgave der Gemeente-archieven, die zeer weinig oude stukken bezitten (2)

	NAMEN DER GEMEENTEN:	HET AANWEZIGE WORDT VERMELD door:	HET AANWEZIGE WORDT VERMELD in:	AANTEEKENINGEN:
1	Anlo	den rijksarchivaris in Drente	zijn verslag omtrent de gemeente-archieven in Drente, in druk verschenen als bijlage bij zijn jaarverslag over 1889; Verslagen 's rijks archieven XII blz. 290, 291.	

(1) De rechterlijke archieven zijn overgenomen van alle gemeenten en berusten dus in het depôt van 's rijks archieven in Drente te Assen.

(2) Vele stukken schijnen bovendien te behooren tot de oude burgerlijke stands archieven, zoodat dan de oude gemeente-archieven nog kleiner zijn, dan Mr. Gratam opgeeft, en op sommige plaatsen geheel verloren zijn.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	HET AANWEZIGE WORDT VERMELD door:	in:	AANTEEKENINGEN:
2	Assen	den rijksarchivaris in Drente	zijn verslag omtrent de gemeente-archieven in Drente, in druk verschenen als bijlage bij zijn jaarverslag over 1889, Verslagen 's rijks archieven XII, blz. 291—293.	Het oud-archief is later met het nieuwe geregeld door den klerk bij het rijks-archief in Drente, thans amanuensis, J. A. R. Kijmmell.
3	Beilen	»	a. w. blz. 294. (1)	
4	Borger	»	a. w. blz. 294.	
5	Dalen	»	a. w. blz. 295.	
6	Diever	»	a. w. blz. 295-297.	
7	Dwingelo	»	a. w. blz. 297.	
8	Eelde	»	a. w. blz. 297, 298.	
9	Emmen	»	a. w. blz. 298.	
10	Gasselte	»	a. w. blz. 298, 299.	
11	Gieten	»	a. w. blz. 299.	
12	Havelte	»	a. w. blz. 299, 300.	
13	Nijeveen	»	a. w. blz. 300—302.	
14	Norg	»	a. w. blz. 302.	
15	Oosterhesselen	»	a. w. blz. 303.	
16	Peize	»	a. w. blz. 303.	
17	Roden	»	a. w. blz. 304, 305.	
18	Rolde	»	a. w. blz. 305, 306.	
19	Ruinen	»	a. w. blz. 306.	
20	Ruinerwold	»	a. w. blz. 307.	

(1) Alleen ingekomen stukken sedert 1811, zijnde het overige bij een brand in 1820 verloren gegaan.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	HET AANWEZIGE WORDT VERMELD door:	in:	AANTEEKENINGEN:
21	Sleen	den rijksarchivaris in Drente	zijn verslag omtrent de gemeente-archieven in Drente, in druk verschenen als bijlage bij zijn jaarverslag over 1889, Verslagen 's rijks archieven, XII, blz. 307, 308.	
22	Smilde	»	a. w. blz. 308.	
23	Vledder	»	a. w. blz. 308.	
24	Vries	»	a. w. blz. 309.	
25	Westerbork	»	a. w. blz. 309.	
26	de Wijk	»	a. w. blz. 309.	
27	Zuidlaren	»	a. w. blz. 310, 311.	
28	Zuidwolde	»	a. w. blz. 311.	
29	Zweelo	»	a. w. blz. 311.	

III. Opgave der Gemeenten, die geen oud-archief bezitten:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	AANTEEKENINGEN:
1	Odoorn	Het archief is bij den brand van het gemeentehuis op 29 April 1884 verloren gegaan.
2	Schoonebeek	Deze gemeente is opgericht in 1884.

II. Waterschaps-archieven.

I. Opgave der Waterschaps-archieven, berustende in het depôt van 's rijks archieven in Drente (1):

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	AANTEEKENINGEN:
1	Volmachten voor de Oostermoersche vaart.	Dit weinig omvangrijke archief is beschreven door den rijksarchivaris in Drente (Mr. S. Gratama) in zijn concept-inventaris van het depôt van 's rijks archieven in Drente.

III. Veenderij-archieven.

I. Opgave der Veenderij-archieven, berustende in het depôt van 's rijks archieven in Drente (2):

	NAMEN DER VEENDERIJEN:	AANTEEKENINGEN:
1	Annerveensche Compagnie.	De weinig omvangrijke archieven zijn beschreven door den rijksarchivaris in Drente (Mr. S. Gratama) in zijn concept-inventaris van het depôt van 's rijks archieven in Drente.
2	Compagnie van de Dieverder, Leggeler en Smildinger venen.	

(1) De overige waterschappen bezitten alleen nieuw archief.
(2) Thans (1898) bestaan er geene veenderijen meer; de functiën van die lichamen worden waargenomen door de waterschappen.

FRIESLAND.

I. Gemeente-archieven. (1)

I. Opgave der Gemeente-archieven, die onder beheer staan van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Van het archief is geregeld:	De inventaris is opgemaakt door:	AANTEEKENINGEN:
1	Bolsward (2)	eene groote collectie losse stukken.	W. Eekhoff (archivaris van Leeuwarden).	Afschrift van den inventaris is voorhanden bij het depôt van 's rijks archieven in Friesland.
2	Leeuwarden (3)		den archivaris W. Eekhoff en zijne opvolgers.	De regeling is meerendeel chronologisch. De inventaris is gedrukt. Ook is gedrukt de inventaris der rechtelijke archieven, voor zoover de gemeente deze in bewaring ontving.

(1) De rechterlijke archieven zijn overgenomen van alle gemeenten en berusten dus in het depôt van 's rijks archieven in Friesland, voor zoover niet anders is opgemerkt.
(2) Bolsward heeft hare rechterlijke archieven van het rijk in bewaring ontvangen.
(3) Leeuwarden heeft hare rechterlijke archieven van het rijk in bewaring ontvangen met uitzondering van de hypotheekboeken, die op verzoek der gemeente in het depôt van 's rijks archieven in Friesland zijn gebleven.

II. Opgave der Gemeente-archieven, die gedeeltelijk in bruikleen zijn gegeven aan het rijk en opgenomen zijn in het depôt van 's rijks archieven in Friesland:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	AANTEEKENINGEN:
1	Gaasterland (gedeeltelijk).	Het overige gedeelte is ongeordend.
2	Opsterland (voor het grootste deel).	Vergel. Staat IV No. 10.
3	Stavoren (voor zoover betreft de oudste stukken).	Het archief is geregeld door den vroegeren provincialen archivaris Dr. E. Verwijs. — Vergel. ook Staat IV No. 15.

III. Opgave der Gemeente-archieven, die wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:
1	Baarderadeel.	den rijksarchivaris in Friesland.		het depôt van 's rijks archieven in Friesland.
2	Dokkum.	»		»
3	Franekeradeel.	»		»
4	Hemelumer Oldephaert en Noordwolde.	»		»
5	Hennaarderadeel.	»		»
6	Hindeloopen.	»		»
7	Idaarderadeel.	»	ja (doch slordig).	»

IV. Opgave der Gemeente-archieven, die niet wetenschappelijk, doch min of meer geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is geheel of gedeeltelijk in afschrift voorhanden bij	AANTEEKENINGEN:
1	Achtkarspelen.				Er is geen inventaris.
2	Aengwirden.			Depôt van 's rijks archieven in Friesland.	
3	Het Bildt.			»	De beschrijving is vrij uitvoerig.
4	Doniawerstal.				» »
5	Ferwerderadeel.			»	
6	Franeker.		Ja (voor zooveel de chronologische lijst der losse stukken betreft).	»	Deze archieven zijn op een klein gedeelte na geordend.
7	Harlingen.	Ambtenaar ter secretarie.		»	De beschrijving is vrij uitvoerig.
8	Menaldumadeel.	Den amanuensis bij 's rijks archief in Friesland (2).		»	De inventaris loopt voort tot het jaar van inventarisatie (2).
9	Oostdongeradeel.			»	De beschrijving is vrij uitvoerig.
10	Opsterland (3).				» »

(1) In opdracht van het gemeentebestuur.
(2) De indeeling is niet naar den eisch, doch de beschrijving, voor zoover bekend is, over het algemeen nauwkeurig.
(3) Dit archief is grootendeels in bruikleen gegeven aan het rijk, en berust in het depôt van 's rijks archieven in Friesland. Vergel. Staat II N°. 2.

	NAMEN DER GEMEENTEN :	DE INVENTARIS is opgemaakt door :	is gedrukt :	is (geheel of gedeeltelijk) in afschrift voorhanden bij :	AANTEEKENINGEN :
11	Rauwerderhem.	Den amanuensis bij 's rijks archief in Friesland (1).			De inventaris loopt door tot het jaar van inventarisatie (2).
12	Schoterland.	» (1).		Het depôt van 's rijks archieven in Friesland.	" " (2).
13	Sloten.				De beschrijving is vrij uitvoerig.
14	Sneek.				" "
15	Stavoren (3).	Dr. E. Verwijs, vroeger provinciaal archivaris.			" "
16	Tietjerksteradeel.	Den amanuensis bij 's rijks archief in Friesland (1).		»	De inventaris loopt door tot het jaar van inventarisatie (2).
17	Wonseradeel.	» (1).		»	" " (2).
18	Workum.	» (1).		»	" " (2).
19	IJlst.			»	

(1) In opdracht van het gemeentebestuur.
(2) De indeeling is niet naar den eisch, doch de beschrijving, voor zoover bekend is, over het algemeen nauwkeurig.
(3) De oudste stukken van dit archief zijn in bruikleen gegeven aan het rijk en berusten in het depôt van 's rijks archieven in Friesland. Vergel. Staat II No. 3.

II. Waterschaps-archieven.

De waterschappen in Friesland zijn:

1. zeewaterkeerende waterschappen en die, welke daaronder gerangschikt worden;
2. binnen- of boezemkeerende waterschappen (alle eerst in de laatste jaren opgericht);
3. veenpolders.

Eenige der sub 1 en 3 genoemde zijn door den rijksarchivaris in Friesland bezocht. Eene wetenschappelijke regeling werd nergens aangetroffen; verscheidene waren wel grootendeels geïnventariseerd door de respectieve secretarissen. Geen inventaris is gedrukt.

In het depôt van 's rijks archieven in Friesland berusten:

1. de antwoorden, door de waterschapsbesturen omtrent den toestand hunner archieven bij Gedeputeerde Staten van Friesland ingezonden, naar aanleiding eener desbetreffende aanvrage van den Minister van Binnenlandsche Zaken;
2. afschrift van den inventaris van het waterschap Het Nieuwe Bildt, vervaardigd naar een afschrift, dat volgens het waterschapsreglement is ingezonden bij Gedeputeerde Staten.

Dubbel van den inventaris van het archief van het waterschap de Oude Lindedijk moet, volgens het reglement van dit waterschap, bij den dijkgraaf berusten.

III. Veenderij-archieven.

	NAMEN DER VEENDERIJEN:	Het archief is:	De inventaris is opgemaakt door:	
1	De Decama-, Cuijck- en Foeijts-veencompagnie.	Geheel geordend en geïnventariseerd.	Den amanuensis bij het rijksarchief in Friesland.	
2	De compagnie der Opsterlandsche en Ooststellingwerfsche venen.	Gedeeltelijk geordend en geïnventariseerd.	Den boekhouder der compagnie.	
3	De compagnie der vaarten, het vallaat enz. te Rottevalle.	Geordend (?).	?	

GELDERLAND.

I. Gemeente-archieven (1).

I. Opgave der Gemeente-archieven, die onder beheer staan van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Hattem	P. Nijhoff.	ja.	Deze inventaris is onvo ledig. Het archief word wetenschappelijk geregel door den archivaris F. A Hoefer.
2	Nijmegen	P. Nijhoff.	ja.	Het archief is wetenschap pelijk geregeld. De inver taris is goedgekeur door Mr. L. Ph. C. va den Bergh.

(1) De rechterlijke archieven zijn overgenomen van alle gemeenten en beruste dus in het depôt van 's rijks archieven in Gelderland, met uitzondering van da van de gemeente Nijmegen, dat aan die gemeente tot wederopzeggens ter bewarin is toevertrouwd.

II. Opgave der Gemeente-archieven, in bruikleen afgestaan aan het rijk en opgenomen in het depôt van 's rijks archieven in Gelderland:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
1	Arnhem.	P. Nijhoff en nog nader door den rijksarchivaris in Gelderland.	ja.		
2	Doetinchem (Stad).	Den rijksarchivaris in Gelderland.	neen.	Het rijksarchief in Gelderland.	
3	Elburg (charters).	Den commies-chartermeester in Gelderland, Mr. J. J. S. baron Sloet.	»	»	Vergel. Staat III No. 9
4	Gorssel (markeboeken).				" " IV No. 3
5	Groenlo (charters).	Den rijksarchivaris in Gelderland.		»	" " IV No. 3
6	Lochem (charters).	»		»	" " IV No. 6
7	Varick (een signaat over 1649-1809).				" " IV No. 8
8	Warnsveld (een markeboek van Wichmond over 1657-1828).				" " IV No. 8

III. Opgave der Gemeente-archieven, die wetenschappelijk geregeld zijn en niet staan onder beheer van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
1	Aalten.	Den rijksarchivaris in Gelderland.	neen.	Het rijksarchief in Gelderland.	
2	Apeldoorn.	G. L. van den Helm.	»		
3	Appeltern.	Den secretaris R. T. van Teeffelen.	»		
4	Berg ('s Heerenbergh).	P. Nijhoff.	»		
5	Bommel (Zalt-).	De commissie ter verzekering van goede bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst en door den secretaris wijlen H. A. van de Garde.	»		
6	Buurmalsen.	G. L. van den Helm.	»		
7	Culemborg.	J. K. van den Abeelen.	»	»	
8	Doesburg.	P. Nijhoff.	ja.		
9	Elburg (behalve charters (1)).	Den secretaris J. Bredée.	neen.		

(1) De belangrijke verzameling charters berust in bruikleen in het depôt van 's rijks archieven in Gelderland. Vergel. Staat II No. 3.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
10	Rheden.	Den rijksarchivaris.	neen.	Het rijksarchief in Gelderland.	
11	Tiel.	?	»	Het rijksarchief in Gelderland (voor zooveel betreft de charters, waarvan in 1828 een inventaris werd opgemaakt).	Het archief zal wetenschappelijk geregeld worden door den heer J. C. F. van der Meer van Kuffeler, te Nijmegen.
12	Wageningen.	P. Nijhoff (in 1865).	»	Het rijksarchief in Gelderland.	
13	Zutphen (charters).	De archivarissen: Mr. R. W. Tadema en Dr. W. J. A. Huberts, (voor zooveel betreft de charters).	ja.		Van het oud-archief bestaat een globale geschreven inventaris, opgemaakt door Mr. L. A. J. W. baron Sloet van de Beele en den archivaris Mr. R. W. Tadema. Zie Staat IV No. 100.

IV. Opgave der Gemeente-archieven, die niet of onvoldoende geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN: (1)	Het archief is geregeld door:	De regeling is:	AANTEEKENINGEN:
1	Ammerzoden.			Het archief is ongeregeld.
2	Angerlo.			Ongeregeld; alphabetische registers.
3	Balgooij.	Den secretaris.	Globaal.	
4	Barneveld.	?	»	

(1) De met een * aangewezene bezitten geen oud-archief.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Het archief is geregeld door:	De regeling is:	AANTEEKENINGEN:
5	Batenburg.			Ongeregeld.
6	Beesd.	Den secretaris.	Globaal.	Geschreven inventaris.
7	Bemmel.		»	Geschreven inventaris, 1812—1866.
8	Bergharen.	?	»	
9	Beuningen.	Den secretaris.	»	Geschreven inventaris.
10	Beusichem.	Den burgemeester-secretaris.	»	» »
11	Borculo.	Onbekend.	»	
12	Brakel.			Ongeregeld.
13	Brummen.			»
14	Buren.	Van wege het gemeentebestuur.	Globaal.	Geschreven inventaris.
15	Deil.			Ongeregeld.
16	Didam.	Den secretaris.	»	Geschreven inventaris.
17	Dinxperlo.	»	Chronologisch.	Geschreven inventaris. Af schrift zal worden gezonde aan Gedeputeerde Staten.
*18	Dodewaard.			Geen oud-archief aanwezig.
*19	Doetinchem (Ambt).			Het archief dateert van 181
20	Doornspijk.		Globaal.	Geen inventaris voorhanden
21	Doorwerth.		»	» »
22	Dreumel.	Den secretaris.	»	Geschreven inventaris.
23	Driel (Bommelerwaard).			Ongeregeld.
24	Druten.	»	Gedeeltelijk.	
25	Duiven.			»
26	Echteld.		Globaal.	Geschreven inventaris.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Het archief is geregeld door:	De regeling is:	AANTEEKENINGEN:
27	Ede.			Ongeregeld; het voornemen bestaat, het archief te regelen en te inventariseeren.
28	Eibergen.		Globaal.	Geschreven inventaris.
29	Elst.			Ongeregeld.
30	Epe.	Den secretaris.	»	Geen inventaris voorhanden.
31	Ermelo.	»	»	Geschreven inventaris.
32	Est & Opijnen.			Ongeregeld.
33	Ewijk.			Ongeregeld. Vraagt inlichtingen, hoe de inventaris moet worden ingericht.
34	Gameren.			Het archief wordt geregeld bewaard en opgeborgen.
35	Geldermalsen.			Ongeregeld.
*36	Gendringen.			Ongeregeld. Het archief is in 1830 geheel verbrand; het nu aanwezige dateert, met uitzondering van een paar doopboeken, van dien tijd.
37	Gendt.			Ongeregeld. Het voornemen bestaat, het archief door den waarnemenden secretaris te doen regelen.
38	Gorssel (1).			Ongeregeld.
39	Groenlo (2).			»

(1) De markeboeken berusten in bruikleen in het depôt van 's rijks archieven in Gelderland. Vergel. Staat II No. 4.

(2) De charters berusten in bruikleen in het depôt van 's rijks archieven in Gelderland. Vergel. Staat II No. 5.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Het archief is geregeld door:	De regeling is:	AANTEEKENINGEN:
40	Groesbeek.	Den ambtenaar ter secretarie G. T. Bevort.	Globaal.	Geen inventaris.
*41	Haaften.			Ongeregeld. Het archief vangt aan met 1817.
42	Harderwijk.		Globaal (chronologisch).	Geschreven inventaris, bijgewerkt door Mr. J. L. Berns.
43	Hedel.			Ongeregeld.
44	Heerde.		Globaal.	Geschreven klappers. Het archief vangt aan met 1811.
45	Heerewaarden.	Den secretaris.	»	Geschreven inventaris.
46	Hemmen.	?	»	» »
47	Hengelo.			Ongeregeld.
48	Herwen en Aerdt.			»
49	Herwijnen.	Een ambtenaar ter secretarie.	»	Geschreven inventaris.
50	Heteren.	B. en W.	»	» »
51	Heumen.			Ongeregeld.
52	Hoevelaken.			»
53	Horssen.	Den secretaris.	Voorloopig.	Geen inventaris. Het archief vangt aan met 1811.
54	Huissen.			Ongeregeld.
55	Hummelo en Keppel.			Ongeregeld. Het archief van vóór 1852 bevindt zich, in kisten gepakt, onder den toren.
56	Hurwenen.			Het archief bepaalt zich alleen tot gewone administratieve stukken.
57	IJzendoorn.	Den burgemeester.	»	Geen inventaris.
58	Kerkwijk.			Ongeregeld.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Het archief is geregeld door:	De regeling is:	AANTEEKENINGEN:
59	Kesteren.			Ongeregeld. Er bestaat een voornemen tot inventarisatie.
60	Laren (bij Lochem).			Ongeregeld.
61	Lichtenvoorde.	De opvolgende secretarissen.		Geen inventaris. Het archief vangt aan met 1812.
62	Lienden			Ongeregeld.
63	Lochem (1).			"
*64	Maurik			Ongeregeld. Het archief vangt aan met 1813
65	Millingen.	Den burgemeester-secretaris.	Globaal.	Geschreven inventaris ?
*66	Nederhemert.			De gemeente bezit geen oud-archief.
67	Neede.			Ongeregeld. Het archief vangt aan met 1811.
68	Nijkerk.			Ongeregeld.
*69	Oldebroek.			Er is geen archief aanwezig.
70	Ophemert.			Ongeregeld.
71	Overasselt.			"
72	Pannerden.			"
73	Pouderoijen.			"
74	Putten.	Den secretaris J. G. H. R. Bönhoff.	»	Geschreven inventaris.
75	Renkum.	Ambtenaren ter secretarie.	»	" "
76	Rosendaal (bij Arnhem).	Den secretaris.	»	" "

(1) De charters berusten in bruikleen in het depôt van 's rijks archieven in Gelderland. Vergel. Staat II No. 6.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Het archief is geregeld door:	De regeling is:	AANTEEKENINGEN:
77	Rossum.	Den secretaris.	Globaal.	Geschreven inventaris.
78	Ruurlo.	?	»	Bevat registers v. d. burgerlijken stand van 1670 af.
79	Scherpenzeel.	Ambtenaren ter secretarie.	Wetenschappelijk?	Geschreven inventaris.
80	Steenderen.	Den secretaris.	Globaal.	» »
81	Ubbergen.	Opvolgende secretarissen.	Chronologisch.	Geen inventaris. Doopregister van 1664 af.
82	Valburg.			Ongeregeld.
83	Varik (1).	Den secretaris.	»	Geen inventaris.
84	Voorst.	»	Globaal.	Geschreven inventaris.
85	Vorden.	?	»	» » (Markeboek 1691-1845).
86	Vuren.	?	»	Geen inventaris.
87	Wadenoijen.	Den burgemeester.	»	Geschreven inventaris.
88	Wamel.	?	»	
89	Warnsveld (2).	?	Chronologisch.	Geen inventaris.
90	Weerdenburg.	?		Ongeregeld.
91	Wehl.	Burgemeester H. baron van Lamsweerde.	Globaal.	Geschreven inventaris.
92	Westervoort.	?		Geen inventaris. De stukken van vóór 1881 zijn, volgens opgave, van geene beteekenis
93	Winterswijk.	Onbekend.	»	Geschreven inventaris.
94	Wisch.	Een boekbinder.	»	» »

(1) Een signaat van Varik over 1649—1800 berust in bruikleen in het depôt van 's rijks archieven in Gelderland. Vergel. Staat II No. 7.

(2) Het tot het archief behoorende markeboek van Wichmond van 1657—1828 berust in bruikleen in het depôt van 's rijks archieven in Gelderland. Vergel. Staat II No. 8.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Het archief is geregeld door:	De regeling is:	AANTEEKENINGEN:
95	Wijchen.	?	Globaal.	**Geschreven inventaris.**
*96	Zelhem.			**Het archief vóór 1866 is verbrand.**
97	Zevenaar.			**Ongeregeld.**
98	Zoelen.	Den secretaris (thans burgemeester) D. van Mourik.	Chronologisch.	
99	Zuilichem.	Den vroegeren secretaris.	Globaal.	**Geschreven inventaris.**
100	Zutphen (oud-archief (1)).	Mr. L. A. J. W. baron Sloet van van de Beele en archivaris Mr. R. W. Tadema.		

III. Waterschappen.

I. Opgave der Waterschaps-archieven, die wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld door:	Afschrift van den inventaris is voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
	A. Polderdistricten:			
1	Arnhemsche en Velpsche Broek.	G. L. van den Helm.	Provinciaal gouvernement.	
2	Bommelerwaard beneden den Meidijk.	»	»	

(1) De charters zijn wetenschappelijk geïnventariseerd. Zie Staat III No. 13.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld door:	Afschrift van den inventaris is voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
3	Bommelerwaard boven den Meidijk	G. L. van den Helm.	Provinciaal gouvernement.	
4	Buren	»	»	
5	Circul van de Ooij.	»	»	
6	Herwen, Aerdt en Pannerden.	»	»	
7	Lijmers.	»	»	
8	Maas en Waal.	W. Verheijen.	»	
9	Neder-Betuwe.	G. L. van den Helm.	»	
10	Rijk van Nijmegen.	»	»	
11	Tielerwaard.	»	»	
12	Wageningen en Bennekom.	»	»	
	B. Buitenpolders:			
13	Acquoij.	»	»	
14	Beesd.	»	»	
15	Benedenste polder onder Wageningen.	»	»	
16	Bovenste polder onder Wageningen.	»	»	
17	Heerewaarden.	»	»	
18	Malburgen.	»	»	
19	Rhenoij.	»	»	
	C. Dorpspolders:			
	1. *Onder Bommelerwaard beneden den Meidijk:*			
20	Brakel.	»	»	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld door:	Afschrift van den inventaris is voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
	2. *Onder Bommelerwaard boven den Meidijk:*			
21	Driel.	G. L. van den Helm.	Provinciaal gouvernement.	
	3. *Onder Over-Betuwe:*			
22	Herveld.			**Het archief wordt wetenschappelijk geregeld door G. L. van den Helm; afschrift van den inventaris zal komen op het provinciaal gouvernement.**
	4. *Onder Rijk van Nijmegen:*			
23	Beuningen.			» »
24	Ewijk.			» »
25	Weurt.			» »
	5. *Onder Tielerwaard:*			
26	Neerijnen.	»	»	
27	Waardenburg.	»	»	
	D. Polders onder afzonderlijk reglement:			
28	Gecombineerde waterlossing van de polderdistricten Rijk van Nijmegen en Maas en Waal.	»	»	

II. Opgave der Waterschaps-archieven, die niet of onvoldoende geregeld zijn:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld:	De inventaris is:	AANTEEKENINGEN:
	A. Polderdistricten:			
1	Baarbroeksche Dijk en AngerloscheZomerdijken.	?	?	Het archief bevat o. a. een protocol van den Bar boxendijk over 1630—1811 met aanteekeningen van door de Geldersche vor sten verleende of beves tigde rechten in 132 en later.
2	Over-Betuwe.	Voorloopig.	Geschreven.	
3	Veluwe.	Globaal.	Gedrukt.	Het archief bevat o.a stukken van 1370.
	B. Buitenpolders:			
4	Boven Drielsche Uiterwaard.			Niets van bekend.
5	Hurwenensche uiterwaardenpolder.	Globaal.	Geschreven.	Het archief bevat o.a kaarten van 1660.
6	IJsseloordsche polder.	»	?	
7	Uiterwaardenpolder van Huissen.	?	?	Het archief bevat o.a rekeningen en notulen van 1808.
8	Voorster klei.	Globaal.	Geschreven.	Het archief bevat o.a markeboeken van 1731 brieven en requesten betreffende het reglement van 1811, enz.
	C. Dorpspolders:			
	1. *Onder Bommelerwaard boven den Meidijk:*			
9	Aalst.	»	Er is geen inventaris.	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld:	De inventaris is:	AANTEEKENINGEN:
10	Hurwenen.	Globaal.	Er is geen inventaris.	
11	Zalt-Bommel.	»	»	
	2. *Onder Lijmers*:			
12	Geldersoort en Westervoort.	»	Geschreven.	
	3. *Onder Maas en Waal*:			
13	Afferden.			Niets van bekend.
14	Alphen.			» » »
15	Altforst.	Neen.	Er is geen inventaris.	De stukken zijn op weg geheel te vergaan.
16	Appeltern.	»	»	Het archief bevat o. a. een register van 1721 af.
17	Batenburg.		»	Het archief bevat o. a. een stuk van 1670.
18	Bergharen.			Niets van bekend.
19	Deest.			» » »
20	Dreumel.			» » »
21	Druten.			» » »
22	Hernen.			» » »
23	Horssen.			» » »
24	Leeuwen.	»	»	Het archief bevat o. a. stukken van 1750.
25	Leur.			Niets van bekend.
26	Maasbommel.			Het archief bevat o. a. stukken van 1643.
27	Puyflijk.			Niets van bekend.
28	Wamel.		»	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld:	De inventaris is:	AANTEEKENINGEN:
	4. *Onder Neder-Betuwe*:			
29	Aalst.	Neen.	Er is geen inventaris.	
30	Eck en Wiel.	Globaal.	Geschreven.	
31	Hien en Dodewaard.	»	Er is geen inventaris.	
32	Meerten.	Neen.	»	
33	Ravenswaay.	»		Het archief bevat stukke van 1765 af.
34	Rijswijk.	»	»	
35	Zandwijk.	Globaal.	Geschreven.	
36	Zoelen.	»	»	
	5. *Onder Over-Betuwe*:			
37	Andelst.	»	Er is geen inventaris.	Het archief bevat o. stukken van 1690.
38	Driel.	Neen.		Het archief bevat o. een aanteekenboek van h kerspel over 1781-1816.
39	Elden.	Globaal.	»	De oudste stukken da teekenen van 1677.
40	Elst.	»	Geschreven.	
41	Lent.	»	»	Het oudste stuk dagte kent van 1701.
42	Oosterhout.	»	»	De oudste stukken da teekenen van 1675.
43	Randwijk.	Neen.		Het archief bevat o. a. ee aanteekenboek over 1810-1838.
44	Ressen en Doornik.	Globaal.	Er is geen inventaris.	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld:	De inventaris is:	AANTEEKENINGEN:
45	Slijk-Ewijk.			Het archief bevat o. a. een aanteekenboek van ontvangsten en uitgaven over 1791—1839.
46	Zetten.	Neen.		
	6. Onder Rijk van Nijmegen:			
47	Winssen.	»	Er is geen inventaris.	
	7. Onder Tielerwaard:			
48	Deil.	»	»	
49	Enspijk.	»	»	Het archief bevat o. a. stukken van 1600.
50	Est.	Globaal.	Geschreven.	
51	Hellouw.	»	»	
52	Herwijnen.	»	»	
53	Meteren.	»	»	
54	Rumpt.	Neen.	Er is geen inventaris.	
55	Tiel.	?	»	
56	Tuil.	Neen.	»	
57	Varik.	»	»	
58	Wadenoijen.	Globaal.	»	
59	Zennewijnen.	Neen.	»	
	D. Polders onder afzonderlijke reglementen:			
60	Asperen.			Dijkgraaf resideert te Asperen (Z.-H.).

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld:	De inventaris is:	AANTEEKENINGEN:
61	Goilberdingsche en Everdingsche waarden.	Neen.	Er is geen inventaris.	Rekeningen vangen aa met 1807.
62	Heukelum.			Dijkgraaf resideert t Heukelum (Z.-H.).
63	Waterschap de Schipbeek.			Watergraaf resideert t Markelo (Overijssel).
64	Spijk.			Schout resideert te Spij (Z.-H.).
	E. Zeepolders:			
65	Polder Arkemheen.	Globaal (door den vorigen secretaris).	Geschreven.	Bevat o. a. 6 register inhoudende dijkbrieve van 1336 af.
66	Bedijking langs Dronthen.			Voorzitter resideert t Kampen.
67	Polder Oldebroek.	Globaal (door den secretaris P. Boerée).	»	Vangt aan met 1800.
68	Polder Oosterwolde.			Geen inlichtingen kunne bekomen.
	F. Polders gedeeltelijk in Nederland, gedeeltelijk in Pruissen:			
69	Duffelt.			Hoofdbestuur resideert t Pruissen. De Nederland sche commissaris is W baron van Voorst te Voorst te Elden.
70	Querdamm.			Als voren.

III. Opgave der Waterschappen, die geen oud-archief bezitten:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	AANTEEKENINGEN:
	A. Polderdistricten:	
1	Brummensche Bandijk.	
2	Culenborg.	
3	Dremptsche, Oldenhoofsche, Hoogleerensche en Oldborgsche dijken.	
4	Hattem.	
5	Marsch, Lede en Oudewaard.	
	B. Buitenpolders:	
6	Afferdensche en Deestsche Uiterwaardenpolder.	
7	Bemmelsche, Gentsche en Ooijrijksche polder.	
8	Boven- en Benedenwaterpolder van Beek.	
9	Buitenpolder van Bahr en Lathum.	
10	Buitenpolder van Randwijk.	
11	Crobsche Waarpolder.	Opgericht in 1873.
12	Drutensche Uiterwaardenpolder.	
13	Eendenpoelsche Buitenpolder.	
14	Erlecom.	
15	de Geeren.	
16	Geitenwaardsche polder.	Opgericht in 1876.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	AANTEEKENINGEN:
17	's Gravenwaard.	
18	Heessche, Beuningsche en Weurtsche Uiterwaardenpolder.	
19	Meinerswijk.	
20	Millingen.	
21	Munnikenland.	De oude archieven zijn door een krankzinnige vernietigd.
22	het eiland Neder-Hemert.	
23	Nijenbekeren Wilpsche Klei.	Opgericht in 1840.
24	Oostelijk gedeelte van den Bakerwaard.	Opgericht in 1858.
25	De Pannerdensche waard.	
26	De Rosandsche polder.	De stukken loopen van 1867.
27	Soerensche Broekpolder.	
28	Voorster Beekpolder.	Opgericht in 1871.
29	Wamelsche Uiterwaardenpolder.	
30	Westerpolder op het Rhederlaag.	
31	Willemspolder.	Opgericht in 1817.
	C. Dorpspolders:	
	1. *Onder Bommelerwaard beneden den Meidijk:*	
32	Pouderoijen en Zuilichem beneden den Meidijk.	Het archief is bij een brand ten huize van een poldermeester verbrand.
	2. *Onder Bommelerwaard boven den Meidijk:*	
33	Ammerzoden en Well.	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN :	AANTEEKENINGEN :
34	Bruchem.	
35	Delwijnen.	
36	Gameren.	
37	Hedel.	
38	Kerkwijk.	
39	Neder-Hemert.	
40	Nieuwaal.	
41	Rossum.	
42	Zuilichem boven den Meidijk.	
	3. *Onder Buren* :	
43	Achter den Haag.	
44	Asch.	
45	Beusichem en Zoelmond.	
46	Buren en Erichem.	
47	Buurmalsen.	
48	Tricht.	
	4. *Onder Herwen en Aerdt en Pannerden* :	
49	Aerdt.	Niet in het bezit van archieven.
50	Herwen.	" " " " " "
51	Pannerden.	" " " " " "
	5. *Onder Lijmers* :	
52	Babberich, Holthuizen en Didam.	
53	Lathum, Bahr en Giesbeek.	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	AANTEEKENINGEN:
	6. *Onder Neder-Betuwe*:	
54	Avezaath (Kapel en Kerk).	
55	Echteld.	
56	Heusden.	
57	IJzendoorn.	
58	Ingen.	
59	Kesteren.	
60	Lienden.	
61	Maurik.	
62	Ochten.	
63	Ommeren.	
	7. *Onder Over-Betuwe*:	
64	Angeren.	Bevat o. a. geërfdendagsnotulen van 1838 af etc.
65	Bemmel.	
66	Doornenburg.	
67	Gent.	
68	Hemmen.	
69	Heteren.	
70	Homoet.	
71	Honderd morgen van Pannerden.	Het archief bestaat uit begrootingen en rekeningen van 1862—1863 etc.
72	Huissen.	
73	Indoornik.	
74	Lakemond.	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	AANTEEKENINGEN:
75	Loenen en Wolferen.	Er zijn geen oudere stukken dan van 1839.
76	Valburg.	Geschreven inventaris, beginnende 1864.
	8. *Onder Rijk van Nijmegen:*	
77	Balgooij en Keent.	
78	Hees en Neerbosch.	
79	Heumen.	
80	Neder-Asselt.	
81	Niftrik.	
82	Over-Asselt.	
83	Wijchen.	
	9. *Onder Tielerwaard:*	
84	Dalen.	
85	Drumpt.	
86	Geldermalsen.	
87	Gellicum.	Bij een brand van het huis van den secretaris in 1864 is archief verbrand.
88	Haaften.	
89	Heesselt.	
90	Ophemert.	
91	Opijnen.	
92	Vuren.	
	10. *Onder Veluwe:*	
93	Apeldoorn.	
94	Beekbergen.	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	AANTEEKENINGEN:
95	Epe-Emst.	
96	Gietelo.	
97	Heerde.	
98	Marle.	
99	Nijbroek.	
100	Oene.	
101	Terwolde.	
102	Twello.	
103	Vaassen.	
104	Veessen.	
105	Vorchten.	
106	Welsum.	
107	Wilp.	
	D. Polders onder afzonderlijke reglementen:	
108	Waterschap aan de Berkel.	Opgericht in 1882. Geene archieven.
109	Waterschap aan de Dortherbeek.	" " 1882. Jaarsgewijze geregeld. Geen inventaris.
110	Waterschap aan de Linge.	Het archief vangt aan met 1818, toen het hoogheemraadschap van het Kanaal van Steenenhoek is opgericht, dat in 1881 in het tegenwoordig waterschap is vervormd. Gedeeltelijk geregeld. Geschreven inventaris.
111	Waterschap aan den Ouden-IJssel.	Opgericht in 1883. Het archief is geregeld.
112	Waterlandspolder te Doornspijk.	" " 1864. " " " globaal geregeld. Er is geen inventaris.

III Veenderij-archieven.

In Gelderland worden geene Veenderij-archieven gevonden.

GRONINGEN.

I. Gemeente-archieven [1].

I. Opgave der Gemeente-archieven, in bruikleen afgestaan aan het rijk en opgenomen in het depôt van 's rijks archieven in Groningen:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Het archief is geregeld door:	De inventaris is:	De regeling is:	AANTEEKENINGEN:
1	Groningen. (grootendeels).	De archivarissen Mr. R. K. Driessen, Mr. H. O. Feith en Mr. H. O. Feith jr.	Gedrukt in het Register van het archief van Groningen (door Mr. H. O. Feith jr., 9 deelen) en 1 ongedrukt vervolg op dat register.	Chronologisch; het archief wordt wetenschappelijk geregeld door den rijksarchivaris in Groningen.	De stukken, nog ten raadhuize aanwezig, zijn op eene afzonderlijke lijst gebracht en globaal geregeld.

(1) De rechterlijke archieven zijn overgenomen van alle gemeenten en berusten dus in het depôt van 's rijks archieven in Groningen.

II. Opgave der Gemeente-archieven, berustende ten raadhuize der verschillende gemeenten, voor zoover zij stukken bevatten ouder dan 1811 (1):

	NAMEN DER GEMEENTEN:	AANTEEKENINGEN:
1	Appingedam.	Dit niet groote, doch overigens belangrijke, archief is uitvoerig, hoewel niet volgens de nieuwste regelen der wetenschap, geregeld. Een geschreven inventaris daarvan bestaat, waarvan afschrift berust op het rijksarchief in Groningen. Zie ook: Verslag van het oud-provinciaal archief in Groningen over 1878 en het hieronder vermelde verslag van den commies-chartermeester in Groningen omtrent de gemeente-archieven in Groningen (Opgenomen in de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven respectievelijk over 1878, bladz. 49 en 1888, bladz. 272).
2	Aduard.	Deze archieven bevatten enkele stukken uit de 18de of het begin der 19de eeuw. Een uitvoerig register van het voorhandene ouder dan 1811, is in 1888 opgemaakt door den commies-chartermeester in Groningen. Eigenlijke inventarissen zijn dit niet (2). Eene summiere opgave dier stukken is gedrukt in de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1888 blz. 253 vlg. als bijlage tot het jaarverslag van den rijksarchivaris in Groningen over 1888.
3	Beerta.	
4	Finsterwolde.	
5	Loppersum.	
6	Noordbroek.	
7	Oude Pekela.	
8	Sappemeer.	
9	Scheemda.	
10	Veendam.	
11	Winschoten.	
12	Winsum.	
13	Zuidbroek.	

1) De 43 niet genoemde archieven bevatten alleen stukken jonger dan 1811. Mededeelingen over den inhoud dier archieven zijn gedaan door den commies-chartermeester in Groningen in zijn verslag omtrent de gemeente-archieven in Groningen, opgenomen, in de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1888 blz. 253 vlg. als bijlage tot het jaarverslag van den rijksarchivaris in Groningen over 1888.

(2) De omvang van de meeste dezer archieven en der in noot 1 vermelde is meestal zoo klein, dat eene wetenschappelijke inventarisatie bijna niet mogelijk is en eene lijst der aanwezige stukken voldoende schijnt.

II. Waterschaps-archieven [1].

I. Opgave der Waterschaps-archieven, in bruikleen afgestaan aan het rijk en opgenomen in het depôt van 's rijks archieven in Groningen:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld door:	De regeling is wetenschappelijk:	AANTEEKENINGEN:
1	Het Dorpsterzijlvest (2).	Den rijksarchivaris in Groningen	ja.	Het plan bestaat, deze inventarissen te doen drukken in één boekdeel met die der 16, in Staat II vermelde, waterschappen, wanneer ook hunne archieven wetenschappelijk zullen geïnventariseerd zijn.
2	Het generale zijlvest der Drie Delfzijlen (2).	»	ja.	
3	Het Farmsummer zijlvest.	(3)	(3)	
4	De dijkschepperij van Holwierde en Marsum.	Den rijksarchivaris in Groningen.	ja.	
5	Het dijkregt van Oosterwijtwerd.	»	ja.	
6	Het Oostwoldzijlvest.	(3)	(3)	
7	Het Scharmer zijlvest (2).	Den rijksarchivaris in Groningen.	ja.	
8	Het Slochter zijlvest (2).	»	ja.	
9	Het dijkregt van Uitwierde, Biessum en Solwerd.	»	ja.	
10	Het dijkregt van de Vierburen.	»	ja.	
11	Het Woldzijlvest.	(3)	(3)	

(1) Behalve de in de volgende twee staten vermelde waterschappen zijn er n eenige kleinere zijlvesten geweest, die archieven kunnen hebben achtergelaten. Da deze archieven niet berusten of berust hebben bij de besturen der vermelde wate schappen, zullen zij, indien bestaande, nog in het bezit van particulieren zijn.

(2) De onder Nos. 1, 7 en 8 genoemde waterschappen zijn zelfstandige onde deelen van Het generale zijlvest der Drie Delfzijlen.

(3) De wetenschappelijke inventarisatie dezer archieven door den rijksarchiva in Groningen is in bewerking.

II. Opgave der Waterschaps-archieven, die berusten bij de respectieve besturen en niet wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld door:	De regeling is:	De inventaris is gedrukt in:
1	Het Aduarder zijlvest.	Den secretaris.	Globaal.	Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1881, blz. 87.
2	Het Bomster zijlvest.	»	»	a. w. blz. 88.
3	Het Homster zijlvest.	»	»	
4	Het dijkregt van Houwerzijl.	»	»	» » » 90.
5	Het Kommer zijlvest.	»	»	» » » 88.
6	Het Nijesloter zijlvest.	»	»	» » » 88.
7	Het Oterdummer zijlvest.	»	»	» » » 86.
8	Het dijkregt van Pieterburen, Westernieland en Vierhuizen.	»	»	» » » 91.
9	Het Saaxumer zijlvest.	»	»	» » » 88.
10	Het dijkregt van Schouwerzijl.	»	»	» » » 90.
11	Het Termunter of Old-Ambster zijlvest.	»	» en meer uitvoerig.	» » » 86. (geschreven voorhanden bij het bestuur van het waterschap, waarin dit zijlvest is opgelost).
12	Het Tienkarspelen-zijlvest.	»	Globaal.	a. w. blz. 87.
13	Het Vierkarspelen-zijlvest.	»	»	» » » 87.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Het archief is geregeld door:	De regeling is:	De inventaris is gedrukt in:
14	Het Wetsinger, Sauwerder en Selwerder zijlvest.	Den secretaris.	Globaal.	a. w. blz. 90.
15	Het dijkregt van Wierum en Hooge Paddepoel.	»	»	» » » 90.
16	Het Winsumer en Schaphalster zijlvest.	»	» en meer uitvoerig.	» » » 90. (geschreven voorhanden bij het bestuur van het waterschap, waarin die zijlvest is opgelost).

III. Veenderij-archieven.

In Groningen worden geene Veenderij-archieven gevonden.

LIMBURG.

I. Gemeente-archieven (1).

I. Opgave der Gemeente-archieven, die wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Gennep.	A. J. Flament (2).	Ja (3).	
2	Maastricht.	Den archivaris H. P. H. Eversen (een uitvoerige geschreven inventaris); te voren (een niet zoo volledige) door Mr. G. D. Franquinet).	Ja (4).	
3	Sittard.	Den notaris Janssen.	Ja (5).	

(1) De rechterlijke archieven zijn, voor zoover zij berustten in de *bewaarplaats* van het gemeente-archief, waar dit op de raadhuizen bewaard wordt, overal afgegeven aan het rijk, behalve te Heijthuijsen, Nederweert en Weert. Doch in verschillende gemeenten worden de rechterlijke archieven nog bewaard in kerkgebouwen, pastorieën en bij den burgemeester of secretaris aan huis; zoo *onder meer* te Heijen in de woning van den burgemeester, te Maasniel in de kerk, te Melick op de pastorie, te Swolgen op de pastorie. Ten slotte bevinden zich vermoedelijk op verschillende plaatsen nog rechterlijke archieven ook op raadhuizen en verder pastorieën, kerken en particuliere woningen.

(2) De inventaris is summier.

(3) In de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889 blz. 449—466, en uitvoeriger door denzelfde in de Publications de la Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg t. XXXII (1895) p. 205—223, onder den titel: «Korte inventaris der archieven van de schepenbank en de burgerlijke «administratie der heerlijkheid Gennep» (Gennep, Ottersum en Oeffelt).

(4) Onder den titel: «Inventaris gemeente-archief van Maastricht door Mr. G. D. «Franquinet; verslag over stads-archief. Bijlage litt. B. van het jaarverslag van «Burgemeester en Wethouders van Maastricht over 1852.»

(5) Onder den titel: «Inventaris van het oud-archief der gemeente Sittard I, «1243—1609. Sittard J. L. M. Jansen; II 1609—1794, Roermond, J. J. Romen en «Zonen.» Vervolg door denzelfde in de Publications de la Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg t. XVIII p. 215—350, onder den titel: «Bescheiden berustende op het archief te Sittard van 1609 $\frac{\text{Juli 28}}{\text{Aug. 7}}$ tot 1794.» Een uitvoerige inventaris van een zeer klein deel der archieven te Sittard in: «Overzicht der gemeente-archieven en beredeneerde inventaris der oorkonden en be«scheiden van de gemeenten Sittard en Venlo, uitgegeven op last der Gedepu«teerde Staten door Mr. G. D. Franquinet», Maastricht, Henri Bogaerts 1872, 8° p. 4—21.

II. Opgave der Gemeente-archieven, die zéér globaal geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	DE INVENTARIS is gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Arcen en Velden (archieven der dorpen Arcen en Velden en het gehucht Lom).	A. J. Flament en M. J. Janssen.	Ja (1).	
2	Bergen (2) (1. Well met Bergen, 2. Afferden, 3. Heijen).	M. J. Janssen.	Ja (3).	De regeling is geheel verstoord. De archieven liggen dooreen.
3	Maasbree (4) (archieven der oude dorpen Baerlo, Blerick en Maasbree, om de vijf jaren verhuizende naar het raadhuis van een der drie dorpen (5)).			
4	Mierlo (2) (archieven der dorpsbesturen: 1. Mierlo met Tienray, 2. Swolgen, 3. Blitterswijck).		Ja (6).	

(1) In de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889, blz. 426—428.
(2) De archieven zijn wel geïnventariseerd, maar niet geordend.
(3) In de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889, blz. 430—443.
(4) Deze archieven zijn in portefeuilles gepakt en waren in 1889 aan den heer Habets onbekend, daar zij toen te Baerlo waren, evenals nu, en deze te Maasbree zocht.
(5) Voor een groot deel zijn de archieven dezer dorpen, die geheel dooreen lagen, gescheiden.
(6) In de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889, blz. 480—484.

	NAMEN DER GEMEENTEN :	DE INVENTARIS. is opgemaakt door:	is gedrukt :	AANTEEKENINGEN:
5	Neer (1).			Eenige registers slechts; te weinig om te regelen.
6	St. Pieter (2).	J. Habets.	Ja (3).	
7	Roermond.	Den archivaris J. B. Sivré.	Ja (4).	
8	Sevenum.	A. J. Flament.	Ja (5).	
9	Venlo.	Mr. G. D. Franquinet.	Ja (6).	De heer Franquinet beschreef een zeer klein deel van het archief nog geen 20ste wellicht en liet de rest liggen.
10	Venray (schepenbanken en dorpsbesturen: 1. Venray, 2. Oostrum, 3. Oirlo).	M. J. Janssen.	Ja (7).	
11	Weert.	A. J. Flament.	Ja (8).	

(1) Deze archieven zijn in portefeuilles gepakt en waren in 1889 aan den heer Habets onbekend, daar zij toen te Baerlo waren, evenals nu, en deze te Maasbree zocht.

(2) Voor een groot deel zijn de archieven dezer dorpen, die geheel dooreen lagen, gescheiden.

(3) In de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889, blz. 494, 495.

(4) In 12 verschillende afdeelingen achtereenvolgens uitgegeven als bijlagen tot het verslag van den toestand der gemeente Roermond over 1868—1876, 1881—1883.

(5) In de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889, blz. 493.

(6) Een uiterst klein deel der archieven is beschreven in het: «Overzicht der «archieven en beredeneerde inventaris der oorkonden en bescheiden der gemeenten «Sittard en Venlo, uitgegeven op last der Gedeputeerde Staten; Maastricht, «Henri Bogaerts, 1872.»

(7) De summiere inventaris van het dorp Venray is opgenomen in de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889, blz. 500—503. Het grootste deel van het archief van Oirlo wordt in de kerk aldaar bewaard en is niet geïnventariseerd.

(8) Nl. van de charters en registers van het archief te Weert in de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1891 blz. 331—372.

III. Opgave der Gemeente-archieven, die slechts uit enkele stukken bestaan of niet geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	VERMELD WORDT HETGEEN GEVONDEN WERD door:	in:
1	Beegden.	J. Habets.	Verslagen omtrent 's rijks ou archieven over 1889, blz. 429.
2	Beek.	A. J. Flament.	a. w. blz. 429.
3	Beesel.	J. Habets.	» » » 429.
4	Berg-Terblijt.	»	» » » 430.
5	Bocholt.	»	» » » 443.
6	Born (dorpen Born-Buchten en Holtem).	A. J. Flament.	» » » 444.
7	Broekhuisen (schepenbanken en dorpen Broekhuisen, Broekhuisenvorst en Oijen).	J. Habets en M. J. Janssen (met betrekking tot de registers op het raadhuis).	» » » 445 (1).
8	Brunssum.	A. J. Flament.	» » » 446.
9	Buggenum.	J. Habets.	» » » 447.
10	Cadier en Keer.	A. J. Flament.	» » » 447.
11	Echt (2).	J. Habets.	» » » 447, 448.
12	Elslo.	A. J. Flament.	» » » 448.
13	Eijsden (oude schepenbanken en dorpsbesturen Breust en Eijsden).	»	» » » 448.

(1) De archieven van Broekhuisenvorst, bewaard in de kerk en op de pastori zeer summier, die van Broekhuisen, bewaard in de kerk, in het geheel niet.
(2) Hieronder behoorde tot het begin der 17de eeuw ook de gemeente Ohe e Laak, tot 1794 ook de gemeenten Maasbracht en Roosteren, behalve Visscher weert.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	VERMELD WORDT HETGEEN GEVONDEN WERD door:	in:
14	Geleen.	A. J. Flament.	Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889, blz. 448, 449.
15	Grathem.	J. Habets.	a. w. blz. 466, 467.
16	Gronsfeld (1).	A. J. Flament.	
17	Grubbenvorst (schepenbank en dorpsadministratiën Grubbenvorst en Lottum).	J. Habets.	a. w. blz. 467, 468.
18	Gulpen.	»	» » » 468.
19	Heel en Panheel (schepenbank : 1°. Heel; 2°. Poll (thans bij Wessem en Panheel)).	»	» » » 469.
20	Heer.	A. J. Flament.	» » » 469 (2).
21	Heerlen.	»	» » » 469—472 (3).
22	Helden.	J. Habets.	» » » 472, 473 (4).
23	Herten.	»	» » » 473.
24	Heijthuizen.	»	» » » 473.
25	Horne.	»	» » » 474.
26	Horst	A. J. Flament.	» » » 474, 475.
27	Houthem St. Gerlach.	»	» » » 475, 476.

(1) De heer Lebens te Eijsden bezat verschillende registers, afkomstig van dit archief.

(2) Het meeste berust op de pastorie; op het raadhuis echter het op bladz. 465 beschreven register.

(3) Het hier medegedeelde is afgeschreven naar een ten raadhuize berustenden inventaris; de archieven zijn echter niet meer in orde.

(4) Er is evenwel nog veel meer; dat wat beschreven is, berustte op de secretarie te Panningen; van het eigenlijke raadhuis is niets beschreven.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	VERMELD WORDT HETGEEN GEVONDEN WERD door:	in:
28	Ittervoort (1).		
29	Kerkrade.	A. J. Flament.	Verslagen omtrent 's rijks oud archieven over 1889, blz. 476, 477.
30	Kessel (2).	J. Habets.	a. w. blz. 477.
31	Limbricht (Limbricht en Guttekoven).	A. J. Flament.	» » » 477, 478.
32	Linne.	J. Habets.	» » » 478.
33	Maasbracht.	»	» » » 478, 479 (3).
34	Maasniel.	»	» » » 479.
35	Margraten.	»	» » » 479, 480.
36	Meerlo (schepenbanken en dorps- besturen: 1°. Meerlo, 2°. Blitterswijk, 3°. Swolgen).	(M. J. Janssen).	» » » 480—484.
37	Meijel.	J. Habets.	» » » 485.
38	Mheer.	»	» » » 485.
39	Montfort.	»	» » » 485, 486.
40	Mook-Middelaar (2 schepenbanken en dorpsbesturen).	»	» » » 486, 487.
41	Munstergeleen.	A. J. Flament.	» » » 487.
42	Neeritter.	J. Habets.	» » » 488.
43	Noorbeek.	»	» » » 488, 489.

(1) Alleen bunderboeken, niet genoemd in het verslag dd. 1889.
(2) Het meeste is op de pastorie en niet beschreven.
(3) Deze lijst is hoogst onvolledig.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	VERMELD WORDT HETGEEN GEVONDEN WERD door:	in:
44	Nuth.	A. J. Flament.	Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889, blz. 489.
45	Ottersum.	J. Habets.	a. w. blz. 490.
46	Posterholt.	»	» » » 490.
47	Roosteren.	A. J. Flament.	» » » 491.
48	Schaesberg.	»	» » » 491, 492.
49	Schimmert.	»	» » » 492.
50	Simpelveld (1).	J. Habets.	» » » 494.
51	Sinte Geertruid.	»	» » » 494.
52	Sint-Odiliënberg.	»	» » » 494.
53	Slenaken.	»	» » » 495.
54	Spanbeek.	A. J. Flament.	» » » 496.
55	St. Stevensweert.	J. Habets.	» » » 496.
56	Stamproij.	»	» » » 497.
57	Susteren.	A. J. Flament.	» » » 497.
58	Swalmen en Asselt.	J. Habets.	» » » 497, 498.
59	Thorn.	»	» » » 498.
60	Urmond.	A. J. Flament.	» » » 499.
61	Valkenburg (2).	J. Habets.	» » » 500.
62	Vlodrop.	»	» » » 503.
63	Wanssum (3).	M. J. Janssen.	» » » 504, 507.

(1) Het archief berust te Bocholt, vroeger een onderdeel dier gemeente.
(2) Alleen eenig archief van de gemeente tijdens het Fransch bestuur, 1794—1814.
(3) De summiere inventaris van het archief van het dorp Wanssum (zooals het was zonder Geijsteren tot 1802 en van dien tijd tot ± 1828 van de gemeente Wanssum, zooals zij in den Franschen tijd werd samengesteld uit de dorpen Wanssum en Geijsteren) is gedrukt in de Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889 bladz. 504, 507; de archieven zijn niet geregeld.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	VERMELD WORDT HETGEEN GEVONDEN WERD door:	in:
64	Wessem.	J. Habets.	Verslagen omtrent 's rijks oude archieven over 1889, blz. 508.
65	Wittem.	»	a. w. blz. 508.
66	Wijnantsrade.	A. J. Flament.	» » » 508, 509.

II. Waterschaps-archieven.

De Waterschappen zijn in Limburg alle van jongen datum en bevatten geen oud archief.

III. Veenderij-archieven.

In Limburg worden geene Veenderij-archieven gevonden.

NOORD-BRABANT.

I. Gemeente-archieven [1].

I. Opgave der Gemeente-archieven, die onder beheer staan van een archivaris en wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS IS opgemaakt door:	gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Breda en ressort (2).	J. H. Hingman.	ja (bij Gebr. Oukoop te Breda in 1884).	
2	's Hertogenbosch en Vrijdom (3).	R. A. van Zuijlen.	ja (in 2 stukken: *a*. Charters en privilegiebrieven (4), 's Hertogenbosch, W. C. van Heusden, 1862, en *b*., Groot-archief 's Hertogenbosch, J. J. Arkesteyn en Zn., 1860).	

(1) Van alle gemeenten zijn de rechterlijke archieven overgenomen, voor zoover zij werden aangetroffen, en berusten deze in het depôt van 's rijks archieven in Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch.

(2) Onder Breda ressorteerde vroeger Teteringen, thans zelfstandig. — Alleen is geregeld, wat gevonden werd ten gemeentehuize te Breda, niet de oude bescheiden, afgestaan indertijd aan Teteringen en dit dorp in het bizonder betreffende.

(3) Onder den «Vrijdom» van 's Hertogenbosch lag o. a. den Dungen, thans eene zelfstandige gemeente. — Alleen is geregeld, wat gevonden werd in het raadhuis van 's Hertogenbosch en Orten, niet de oude bescheiden, afgestaan indertijd aan de zelfstandig geworden onderdeelen en die onderdeelen in het bizonder betreffende.

(4) Op naam gesteld van den secretaris der gemeente.

II. Opgave der Gemeente-archieven niet onder beheer van een archivaris, die wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS IS opgemaakt door:	DE INVENTARIS IS gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Beek en Donk (1).	Den rijksarchivaris in Noord-Brabant.	ja.	
2	Bokstel.	»	»	
3	Erp.	»	»	
4	Heusden.	»	»	
5	Hoogeboom, Hapert en Casteren.	»	Deze inventaris is niet in druk verschenen. [Een overzicht wordt gevonden in het verslag over de oude gemeente-archieven in Noord-Brabant over 1888 (2)].	
6	Oerle en Merefeldhoven.	»	Idem. [Overzicht als boven in gelijk verslag over 1887 (3)].	
7	Oisterwijk c.a. (4).	R. A. van Zuijlen.	De inventaris is niet in druk verschenen.	

(1) Vergel. Staat V, No. 2.

(2) Ook opgenomen in de Verslagen omtrent den toestand van 's rijks oude archieven over 1888, blz. 350.

(3) Ook opgenomen in de Verslagen omtrent den toestand van 's rijks oude archieven over 1887, bladz. 199.

(4) Onder Oisterwijk behoorden vroeger de tegenwoordige gemeenten: *a.* Haaren en Belveren, *b.* Udenhout, *c.* Berkel, Enschot en Heukelom. Alleen is geregeld, wat gevonden werd ten gemeentehuize van Oisterwijk, niet de oude bescheiden, afgestaan indertijd aan de zelfstandig geworden onderdeelen en die onderdeelen in het bizonder betreffende.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS IS opgemaakt door:	gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
8	Oosterhout.	Den rijksarchivaris in Noord-Brabant.	ja.	
9	Oss (1).	»	De inventaris is niet in druk verschenen.	
10	Raamsdonk (2).	»	ja.	
11	Schijndel.	»	»	
12	Stiphout en Croij (3).	»	»	
13	Vechel.	»	»	
14	Zevenbergen.	Den secretaris J. J. Hetterscheij in 1775/6 (4).	De inventaris is niet in druk verschenen.	

III. Opgave der Gemeente-archieven, die globaal of voorloopig op wetenschappelijken grondslag zijn geregeld:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	De inventaris is opgemaakt door:	AANTEEKENINGEN:
1	Bakel en Milheeze.	Den rijksarchivaris in Noord-Brabant.	
2	Bergeik c. a (5).	»	
3	Bergen-op-Zoom.	»	

(1) Vergel. Staat V, No. 12.
(2) Vergel. Staat V, No. 16.
(3) Vergel. Staat V, No. 14.
(4) Deze inventaris is later bijgehouden en het archief in de volgorde van dien inventaris geplaatst.
(5) Onder Bergeik behoorden vroeger de tegenwoordige gemeenten: *a.* Westerhoven, *b.* Riethoven, *c.* Borkel en Schaft.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	De inventaris is opgemaakt door:	AANTEEKENINGEN:
4	Berkel, Enschot en Heukelom (1).	Den rijksarchivaris in Noord-Brabant.	
5	Berlicum en Middelrode.	»	
6	Borgvliet.	»	
7	Deurne en Liessel.	»	
8	Dinther (2).	»	
9	Dongen.	»	
10	Geldrop c. a. (3).	»	
11	's Grave.	»	
12	's Gravemoer.	»	
13	Heeswijk (4).	»	
14	Hooge en Lage Mierde en Hulsel.	»	
15	Liempde.	»	
16	Loon-op-Zand.	»	
17	Maarheeze, Soerendonk en Gastel (5).	»	

(1) Berkel c. a. was vroeger een onderdeel van Oisterwijk c. a. (Zie Staat II noot 1 bij No. 7); toch werd een oud-archief gevonden, voornamelijk bestaande uit dorpsrekeningen en kohieren.

(2) Vergel. Staat V, No. 4.

(3) Te Geldrop berustten ook oude bescheiden betreffende het eene eigen gemeente vormende Zes-Gehuchten. De bizonder op Zes-Gehuchten betrekking hebbende bescheiden werden bij de regeling van het oud-gemeentelijk archief van Geldrop c. a. in 1884 naar die nieuwe gemeente overgezonden.

(4) De oude archieven van Heeswijk worden grootendeels gevonden ten raadhuize van Dinther. Aldaar heeft echter eene zoodanige verwarring plaats gehad, dat eene volkomen scheiding der beide deelen niet meer is tot stand te brengen. Wat met voldoende zekerheid bepaald kon worden, is geïnventariseerd. Globaal ook hetgeen nog van haar oud-archief te Heeswijk zelf is aangetroffen.

(5) Maarheeze was vroeger gecombineerd met Soerendonk en Gastel, welke twee thans samen eene gemeente vormen. Van het archief der voormalige gemeente Maarheeze, Soerendonk en Gastel zijn de deelen, die te Soerendonk en te Budel en die bij het in 1827/43 naar Eindhoven overgebrachte schepenarchief van Maarheeze c. a. zijn gevonden, geïnventariseerd en globaal ook de te Maarheeze ten raadhuize en bij een particulier aangetroffene.

	NAMEN DER GEMEENTEN.	De inventaris is opgemaakt door:	AANTEEKENINGEN:
18	Mierlo (1).	Den rijksarchivaris in Noord-Brabant.	
19	Nederwetten (2).	»	
20	Nunen, Gerwen en Opwetten (3).	»	
21	St. Oedenrode.	»	
22	Oirschot en Best.	»	
23	Son en Breugel.	»	
24	Sprang.	»	
25	Tilburg en Goirle.	»	
26	Valkenswaard en Waalre (4).	»	
27	Veldhoven, Zeelst en Blaarthem (5).	»	
28	Vucht en Cromvoirt.	»	
29	Willemstad.	»	

(1) Vergel. Staat V, No. 9.
(2) Vergel. Staat V, No. 10.
(3) Onder de tegenwoordige gemeente Nunen c. a. behoort mede het vroege zelfstandige Nederwetten. Het archief van dit dorp is echter met dat van de oud gemeenschap Nunen, Gerwen en Opwetten hopeloos verward. De ontwarring de losse papieren moest in 1884 worden opgegeven.
(4) Valkenswaard en Waalre hadden vroeger één dingbank, één magistraat Thans vormen zij twee gemeenten. Bij de scheiding is ook het archief verdeeld Wat Mr Bondam te Waalre aantrof, heeft hij voorloopig geïnventariseerd. D andere helft is vroeger (door een gemeentesecretaris) te Valkenswaard geïnventariseerd, en men is daar met deze regeling der zaak zeer tevreden.
(5) Veldhoven was vroeger gecombineerd met Zeelst en Blaarthem. Thans i Zeelst zelfstandig, Blaarthem gevoegd bij Gestel, terwijl bij Veldhoven wede gevoegd is Merefeldhoven, vroeger behoorende onder Oerle. Voorloopig zijn nu d te Zeelst en de te Gestel aangetroffen deelen van het archief van de oude gemeent Veldhoven, Zeelst en Blaarthem geïnventariseerd.

IV. Opgave der Gemeente-archieven, die niet wetenschappelijk, hoewel soms zeer uitvoerig, geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	HET ARCHIEF IS GEREGELD door:	in:	Afschrift of dubbel van den inventaris berust in het rijksarchief in Noord-Brabant:
1	Aalst.	Den secretaris.	1887	neen.
2	Alem.	»	1893	»
3	Almkerk.	»	1880	»
4	Alphen en Riel.	»	1887	»
5	Asten.	J. L. F. Donckers.	c. 1873	»
6	Baardwijk.	Den secretaris.	1842/80	»
7	Baarle-Nassau.	»	1858	ja.
8	Beers.	»	1873	neen.
9	Berchem.	»	1858	»
10	Capelle.	»	1872	»
11	Drunen.	Den burgemeester J. F. Jansen, met behulp van J. F. Hansse, die de oude rechterlijke archieven ter griffie van de arrondissements-rechtbank te 's Hertogenbosch in 1843 vlg. regelde.	1859	ja.
12	Eindhoven (slechts gedeeltelijk).	Het raadslid W. F. Hermans.	1863	»
13	Escharen.	Den secretaris.	1870	neen.
14	Etten en Leur.	»	1838/68	»
15	Geertruidenberg.	»	1893	De inventaris is gedrukt
16	Geffen.	»	1864	neen.
17	Gilze en Rijen.	»	1858	ja.
18	Halsteren c. a.	»	1858	»

	NAMEN DER GEMEENTEN:	HET ARCHIEF IS GEREGELD door:	in:	Afschrift of dubbel van den inventaris berust in het rijksarchief in Noord-Brabant:
19	Hedikhuizen.	J. F. Hansse bovengenoemd.	1862	ja.
20	Heesbeen.	Den secretaris.	1835/98	neen.
21	Helmond (1).	J. L. F. Donckers.	1873	»
22	Helvoirt.	Den secretaris.	1871	»
23	Herpen.	»	1869	»
24	Klundert.	»	1868	ja.
25	Kuik.	»	1872	neen.
26	Lieshout (2).	J. L. F. Donckers.	c. 1873	»
27	Made en Drimmelen.	Den secretaris.	1897	De inventaris is gedrukt.
28	Megen c. a.	»	1893	ja.
29	St. Michielsgestel.	»	1888/98	neen.
30	Nieuwkuik.	J. F. Hansse.	1861	ja.
31	Nistelrode.	Den secretaris.	1879	neen.
32	Nuland (3).	»	1858	»
33	Oosterhout.	»	1871	»
34	Oploo, St. Anthonis en Ledeacker.	»	1870/85	ja.
35	Ossendrecht.	»	1858	neen.
36	Oud- en Nieuw-Gastel.	»	1872	»
37	Oudenbosch.	»	1862	ja.
38	Prinsenhage.	»	1862	»

(1) Vergel. Staat V, No. 6.
(2) Vergel. Staat V, No. 8.
(3) Vergel. Staat V, No. 11.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	HET ARCHIEF IS GEREGELD door:	in:	Afschrift of dubbel van den inventaris berust in het rijksarchief in Noord-Brabant:
39	Reek.	Den secretaris.	1870	neen.
40	Rucphen.	»	1862	»
41	Standdaarbuiten.	»	1868	»
42	Stratum.	»	1862	ja.
43	Terheide.	»	1870	neen.
44	Uden.	»	1862	ja.
	»	»	1889	neen.
45	Veen.	»	1888	»
46	Velp.	»	1837/94	»
47	Vlijmen.	»	1882	»
48	Waspik.	»	1897	»
49	Wouw c. a.	»	1863	ja.
50	Zwaluwe (Hooge en Lage).	»	1862	»

Nog van verschillende gemeenten meer zijn in deze eeuw iets vroeger of later de oude bescheiden te zamen met de nieuwe geïnventariseerd. Doch bij die alle (gelijk min of meer ook al bij sommige der 50 opgenoemde) is de orde in overeenstemming met de inventarisatie in geenen deele bewaard gebleven. Bij enkele kon van zulke orde zelfs nooit sprake zijn, wijl de inventaris eenvoudig alphabetisch is ingericht en de bergplaats der bescheiden of serieën niet aanwijst.

V. Opgave der Gemeente-archieven, die indertijd / in de 18de eeuw geregeld zijn geworden:

		NAMEN DER GEMEENTEN:	HET ARCHIEF IS GEREGELD door:	in:	
Oudere inventarisatie is o. a. verricht in de tweede helft der vorige eeuw tengevolge van eene aanschrijving van hoogerhand (Resolutie van den Raad van State dd. 25 April 1753) in verschillende plaatsen der voormalige Meierij van den Bosch. Deze inventarissen gaan alle van eenzelfde systeem uit en zijn niet alleen zeer uitvoerig, doch ook met deskundige hand opgemaakt. Sommige zijn later bijgehouden. Edoch bij alle is in deze eeuw de orde in het oud-archief verstoord en de inventaris, meest een vrij lijvig register in perkamenten band, tusschen de andere registers en bescheiden als zoodanig uit het oog verloren. Deze inventarissen komen intusschen den tegenwoordigen bewerker der oude archieven nog zeer goed te pas ter vergelijking en opsporing. Er zijn er gevonden van de volgende oude Gemeente-archieven:	1	Aarle Rikstel.		1754	Duplicaten van deze inventarissen berusten in het rijksarchiefdepôt in Noord-Brabant.
	2	Beek en Donk (1).		1764	
	3	Deurne.		1754	
	4	Dinther (2).		niet afgesloten.	
	5	Esch.		»	
	6	Helmond (3).		1754	
	7	Kessel.		1775	
	8	Lieshout (4).		1754	
	9	Mierlo (5).		1768	
	10	Nederwetten (6).		1754	
	11	Nuland (7).		1784	
	12	Oss (8).		1785	
	13	Rosmalen.		1784	
	14	Stiphout (9).		1754	
	15	Tongere.		1754	
Ook van andere plaatsen bestaan nog dergelijke oude inventarissen, van welker gebruik en bruikbaarheid hetzelfde geldt; zoo van:	16	Raamsdonk (10).		1774	

(1) Vergel. Staat II, No. 1.
(2) Vergel. Staat III, No. 8.
(3) Vergel. Staat IV, No. 21.
(4) Vergel. Staat IV, No. 26.
(5) Vergel. Staat III, No. 18.
(6) Vergel. Staat III, No. 19.
(7) Vergel. Staat IV, No. 32.
(8) Vergel. Staat II, No. 9.
(9) Vergel. Staat II, No. 12.
(10) Vergel. Staat II, No. 10.

Ook voor de voormalige *Baronie van Breda* werden in de vorige eeuw algemeene voorschriften gegeven voor de sorteering, rangeering en inventariseering der «kaarten, registers en verdere chartres en papieren van de secretarijen der «respective vrijheeden, heerlykheeden en dorpen». Zij zijn zeer uitvoerig en konden blijkbaar moeilijk worden nagekomen.

In deze eeuw ook hebben eenige algemeene inventarisatiën plaats gehad. Zoo in 1811 en 1812 bij de eerste uitvoering van het Keizerlijk Decreet van 8 November 1810. Bij de afscheiding der bescheiden van de opgeheven oude rechtbanken werden op vele plaatsen ook afzonderlijke lijsten opgemaakt van het administratieve archief. De inventarisatie geschiedde echter in den regel vrij beknopt. — In 1827 en volgende jaren geschiedde, tengevolge van de aanschrijving van den gouverneur, uitvloeisel van het bekende schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 Mei 1827 (Hubrecht blz. 63), op enkele plaatsen eene inventarisatie, die bijna overal gebrekkig was. Ook bepaalde zij zich meestal tot de oude rechterlijke bescheiden, welke toen naar aanleiding der aanschrijvingen alsnog naar de rechtbankgriffiers werden overgebracht. — In 1843 vond van deze laatste inventarisatie eene kleine herhaling plaats in het arrondissement Eindhoven, tengevolge van nieuwe opvorderingen van achtergebleven schepen-archieven.

Eene circulaire dd. 9 April 1858 G. No. 105 van Gedeputeerde Staten dezer provincie bewerkte de inventarisatie in dat jaar en de volgende jaren van een twintigtal gemeente-archieven. Ook ditmaal geschiedde het werk in den regel nog al oppervlakkig, hoewel er ook eenige zeer uitvoerige inventarissen bij tot stand kwamen. Tot deze algemeene inventarissen behoort een goed deel der hiervoor sub No. IV opgenoemde regelingen.

Over de wijze, waarop tegenwoordig de zaak der regeling van oude gemeente-archieven in deze provincie wordt behartigd, heeft de rijksarchivaris Mr. A. C. Bondam eenige historische mededeelingen gedaan in het Nederlandsch Archievenblad No. 1 van 1895/96. Daarnaast mag verwezen worden naar zijne in druk verspreide jaarverslagen, aan Gedeputeerde Staten uitgebracht, over de «bevordering van eene «behoorlijke bewaring van gemeente- en waterschaps-archieven.»

II. Waterschaps-archieven.

I. Opgave der Waterschaps-archieven, die wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS IS OPGEMAAKT		De inventaris is gedrukt bij 't jaarverslag van Mr. Bondam aan Ged. Staten in Noord-Brabant over:
		door:	in:	
1	Goeden- Aarts- of Eendrachtspolder.	Den provincialen archivaris.	1897	1897
2	Kunrepolder.	»	»	»
3	Nieuwe polder.	»	»	»
4	Nieuwe Buitendijksche Hooipolder.	»	»	»
5	Noordpolder.	»	»	»
6	Oostpolder.	»	»	»
7	Oude polder.	»	»	»
8	Rijsthoeksche polder.	»	»	»
9	Zuidpolder.	»	»	»

Al deze polders lagen vroeger onder Raamsdonk.

II. Opgave der Waterschaps-archieven, die globaal beschreven zijn:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN :	DE INVENTARIS IS OPGEMAAKT door :	DE INVENTARIS IS OPGEMAAKT in :	De voorloopige inventaris is gedrukt bij 't jaarverslag van Mr. Bondam aan Ged. Staten van Noord-Brabant in :	
1	Generale polder.	Den provincialen archivaris.	1897	1897	Al deze archieven berusten ten raadhuize van Woensdrecht.
2	Hinkelenoord, gemeen met het Zuidland van Woensdrecht.	»	»	»	
3	Nieuwe Gors.	»	»	»	
4	Nieuw Hinkelenoord en Hoogerwerf.	»	»	»	
5	Oude polder.	»	»	»	
6	Zuidland, gemeen met Hinkelenoord.	»	»	»	
7	Zuidland van Woensdrecht.	»	»	»	

NOORD-HOLLAND.

I. Gemeente-archieven [1].

I. Opgave der Gemeente-archieven, die onder beheer staan van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Amsterdam.	Dr. P. Scheltema.	ja.	
2	Edam.	Mr. Ch. M. Dozij.	»	
3	Haarlem.	Mr. A. J. Enschedé.	»	
4	Naarden.	Den burgemeester en Dr. P. Scheltema.	neen.	

II. Opgave der Gemeente-archieven, die wetenschappelijk geregeld zijn, doch niet staan onder beheer van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
1	Akersloot.	C. J. Gonnet.		provinciaal archief van Noord-Holland.	Berust in het provinciaal archief van Noord-Holland.
2	Alkmaar.	Dr. P. Scheltema.	ja.		
3	Bergen.	C. J. Gonnet.		»	Als No. 1.

(1) De rechterlijke archieven zijn overgenomen van alle gemeenten en berusten dus in het depôt van 's rijks archieven in Noord-Holland te Haarlem.

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]		Als No. [illegible]
[illegible]	[illegible]		Het provinciaal archief van [illegible]	
[illegible]	[illegible]			
[illegible]	[illegible]	[illegible]		Als No. [illegible]
[illegible]	[illegible]			
[illegible]	[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]	[illegible]		Als No. [illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible] Noord-Holland	
16	[illegible]		Het provinciaal archief van Noord-Holland.	Als No. 1 charters.
17	[illegible]			Als No. 1.

(1) In den Inventaris van het provinciaal archief van Noord-Brabant.

III. Opgave der Gemeente-archieven, die voorloopig geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
1	Abbekerk.	Dr. P. Scheltema.		Het provinciaal archief van Noord-Holland.	
2	Ankeveen.	Den secretaris.		»	
3	Assendelft.	»		»	
4	Barsingerhorn.	Dr. P. Scheltema en Mr. H. Jacobi.		»	
5	Beets.	Den secretaris.		»	
6	Bennebroek.	P. N. van Doorninck.	Ja.		
7	Berkhout.	Dr. P. Scheltema.		»	Berust in het provinciaal archief van Noord-Holland.
8	Blaricum.	Den burgemeester.		»	
9	Bloemendaal.	Den secretaris.		»	
10	Blokker.	»		»	
11	Bovenkarspel.	»		»	
12	Broek in Waterland.	»		»	
13	Buiksloot.	»		»	
14	Castricum.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	
15	Diemen.	Den secretaris.		»	
16	Egmond aan Zee.	»		»	
17	Egmond-binnen.	»		»	Als No. 7.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN
18	's Graveland.	Den secretaris.		Het provinciaal archief van Noord-Holland.	
19	Haarlemmerliede en Spaarnwoude.	Den secretaris en P. N. van Doorninck.	Ja.		
20	Heemskerk.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	
21	Heemstede.	Den secretaris.		»	
22	den Helder.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	
23	Hensbroek.	Den secretaris.		»	
24	Hilversum.	»		»	
25	Hoogkarspel.	Den burgemeester.		»	
26	Hoogwoud.	Het gemeentebestuur.		»	
27	Hoorn.	Den secretaris.	Ja (1).		
28	Huizen.	»		»	
29	Ilpendam.	»		»	
30	Jisp.	Burgemeester en Wethouders.		»	
31	Katwoude.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	
32	Koedijk.	Den secretaris.		»	Als No. 7.
33	Koog aan de Zaan.	Burgemeester en Wethouders.		»	

(1) In het gemeenteverslag over 1885.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
34	Kortenhoef.	Den secretaris.		Het provinciaal archief van Noord-Holland.	
35	Krommenie.	Den burgemeester.		»	
36	Landsmeer.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	
37	Laren.	Den secretaris.		»	
38	St. Maarten.	»		»	
39	Midwoud.	Den burgemeester.		»	
40	Monnikendam.	Den secretaris.		»	
41	Muiden.	Burgemeester en Wethouders.		»	Als No. 7 (ten deele).
42	Nederhorst den Berg.	Den secretaris.		»	
43	Nibbixwoud.	Dr. P. Scheltema.		»	
44	Nieuwendam.	Burgemeester en Wethouders.		»	
45	Nieuwer-Amstel.	Den secretaris.		»	
46	Obdam.	»		»	
47	Oosthuizen.	Dr. P. Scheltema.		»	Als No. 7 (charters).
48	Oostzaan.	»		»	»
49	Oudkarspel.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	Als No. 7.
50	Oudorp.	Den burgemeester.		»	

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
51	Purmerende.	Dr. P. Scheltema.		Het provinciaal archief van Noord-Holland.	
52	Ransdorp.	Den burgemeester en Dr. P. Scheltema.		»	
53	de Rijp.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	
54	Schagen (1).	Den secretaris.		»	
55	Scharwoude (Noord-).	»		»	Als No. 7.
56	Schoorl.	Dr. P. Scheltema.		»	
57	Schoten.	Den burgemeester.		»	
58	Schoten en Spaarndam.	P. N. van Doorninck.	Ja.		
59	Sijbekarspel.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	
60	Sloten.	Den burgemeester.		»	
61	Spaardam.	»		»	
62	Terschelling.	»		»	
63	Texel.	Dr. P. Scheltema.		»	
64	Twisk.	»		»	
65	Uitgeest.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	

(1) In de Kronijk van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht, XIII jaargang 1859, vindt men een inventaris, opgemaakt door den heer C. W. Bruinvis

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
66	Velsen.	P. N. v. Doorninck.	Ja.		
67	Warmen-huizen.	Dr. P. Scheltema.		Het provinciaal archief van Noord-Holland.	Als No. 7 (ten deele).
68	Watergraafs-meer.	Den secretaris.		»	
69	Weesp.	Dr. P. Scheltema.		»	
70	Weesper-karspel.	Den secretaris.		»	
71	Westwoude.	Dr. P. Scheltema.		»	Als No. 7 (charter)
72	Westzaan.	Den secretaris.		»	Als No. 7.
73	Wieringen.	Dr. P. Scheltema.	Ja (1).		»
74	Wognum.	Den burgemeester en Dr. P. Scheltema.		»	
75	Wormer.	Burgemeester en Wethouders en Dr. P. Scheltema.		»	
76	Wormerveer.	Burgemeester en Wethouders.		»	
77	Zaandam.	Dr. P. Scheltema.		»	
78	Zaandijk.	Den secretaris.		»	
79	Zandvoort.	P. N. v. Doorninck.	Ja.		
80	Zijpe en Calantsoog.	Den burgemeester		»	
81	Zuid- en Noord-Schermer.	Den secretaris en Dr. P. Scheltema.		»	
82	Zwaag.	Den secretaris.		»	

(1) In den Inventaris van het provinciaal archief van Noord-Holland.

II. Waterschaps-archieven.

I. Opgave der Waterschaps-archieven, die wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	DE INVENTARIS is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
1	Schardammer Keukendijk.	Dr. P. Scheltema	Het provinciaal archief van Noord-Holland.	
2	Vier Noorderkoggen.	»	»	
3	banne Westzanen en Krommenie.	»	»	

II. Opgave der Waterschaps-archieven, die voorloopig geregeld zijn:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	DE INVENTARIS is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
1	Beemster.	Dr. P. Scheltema	Het provinciaal archief van Noord-Holland.	
2	Bijlmermeer.	»	»	
3	polder Burghorn.	Mr. H. Jacobi	»	
4	Drechterland.	Den secretaris van den polder.	»	
5	de Drie Waterlandsche Meeren.	Dr. P. Scheltema	»	
6	Geestmer Ambacht	»	»	
7	Hazendwarsdijk.	Den secretaris van den polder.	»	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
8	Heemskerker Noord- en Zuidbroek.	Dr. P. Scheltema.	Het provinciaal archief van Noord-Holland.	
9	polder de Hollaardsbroek.	»	»	
10	Hondsbossche in Duinen te Petten.	Den secretaris van het hoogheemraadschap.	»	
11	Hoogendam en Zaandam.	Dr. P. Scheltema.	»	
12	banne Hoog- en Aardswoud.	Het dagelijksch bestuur van de banne.	»	
13	Binnenpolder onder Hoogwoud, Aardswoud en Opmeer.	»	»	
14	banne Midwoud.	Dr. P. Scheltema.	»	
15	Niedorper Kogge.	Dr. P. Scheltema en den secretaris van de kogge.	»	
16	polder Oosthuizen.	Den secretaris van den polder.	»	
17	banne Oostwoud.	Dr. P. Scheltema.	»	
18	Oudorper polder	Den secretaris van den polder.	»	
19	Rickerpolder.	Mr. H. Jacobi.	»	
20	Schaalsmeer.	Dr. P. Scheltema.	»	
21	Waterland.	Den dijkgraaf	»	
22	West Bijlmer- en Laanderpolder.	Dr. P. Scheltema.	»	
23	College Hoofdingelanden van West-Friesland.	Den secretaris van het college.	»	
24	Polder de Westerkoog.	Het bestuur van den polder en Dr. P. Scheltema.	»	

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is in afschrift voorhanden bij:	AANTEEKENINGEN:
25	Polder Wieringerwaard.	Den secretaris van den polder.	Het provinciaal archief van Noord-Holland.	
26	banne Wognum en Wadwaij.	Den secretaris van de banne en Dr. P. Scheltema.	»	
27	waterschap de Wijde Wormer.	Het bestuur van het waterschap.	»	
28	Zijpe en Hazepolder.	Het bestuur van den polder.	»	

III. Veenderij-archieven.

Aan de regeling der Veenderij-archieven is in Noord-Holland nog *niets* gedaan. Het is mogelijk, dat archieven voorhanden zijn bij de bestuurders der volgende veenderijen:

1. Verveningen onder Aalsmeer en Uithoorn waaronder de Uithoornsche polder en de Thamer buitenpolder.

   N. B. Octrooi der Staten van Utrecht voor die van Thamen van 15 Februari 1792.

2. Vervening in de Hollandsche Ankeveensche-, Heintjesraks- en Broekerpolders.

   N.B. Octrooi der Staten van Holland en West-Friesland van 25 Januari 1777.

3. Vervening in de Stichtsche Ankeveensche polders.

   N.B. Reglement op de veenderijen tot Ankeveen van 23 Februari 1697, goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Utrecht op 9 Juli 1697. Bizondere concessiën zijn nog verleend bij K. B. van 28 Juni 1859 No. 119 en 13 April 1860 No. 64.

4. Vervening in de Blijk- en Spiegelpolders.

   N.B. Octrooi der Staten van Utrecht van 21 Juni 1797. Bizondere concessie is nog verleend bij K. B. van 30 Januari 1850 No. 63.

5. Verveningen onder Kortenhoef.

   N.B. Octrooi der Staten van Utrecht van 24 Maart 1695.

6. Bovenkerk.

   N.B. Onder Bovenkerk (Nieuwer-Amstel) zijn vroeger ook verveningen verricht en daaruit is, naar het schijnt, voortgekomen de Buitendijksche-Buitenveldertsche polder. Het is niet onmogelijk, dat bij het polderbestuur nog eenig archief dier veenderij voorhanden is

OVERIJSSEL.

I. Gemeente-archieven (1).

I. Opgave der Gemeente-archieven, die onder beheer staan van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Het archief is geregeld door:	De inventaris is gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Deventer (2).	(achtereenvolgens) Mr. G. Dumbar, Mr. W. Cost, Mr. A. G. Besier, Mr. M. van Doorninck, Mr. J. van Doorninck, P. C. Molhuijsen.	Ja.	
2	Kampen (3).	Mr. J. Nanninga Uitterdijk.	Ja (4).	
3	Zwolle (3).	(Mr. L. van Hasselt heeft de regeling ter hand genomen).		

(1) Van eene wetenschappelijke regeling van oude gemeente-archieven kan in Overijssel nauwelijke sprake zijn; slechts het oud-archief van Zwolle is op weg naar den eisch der wetenschap geregeld te worden.

De rechterlijke archieven van alle gemeenten zijn overgenomen en berusten dus in het depôt van 's rijks archieven te Zwolle, voor zoover niet anders is opgemerkt.

(2) Met Deventer worden nog onderhandelingen gevoerd over de afgifte harer rechterlijke archieven.

(3) Kampen en Zwolle verkregen hare rechterlijke archieven in bruikleen.

(4) De inventaris van het Kamper oud-archief, bekend onder den titel van «Register van charters en bescheiden in het oude archief van Kampen» geeft niet wat van een inventaris gemeenlijk verwacht wordt, nl. niet een overzicht van de aanwezige stukken, maar een aantal chronologisch gerangschikte excerpten uit die stukken tot 1625.

II. Opgave der Gemeente-archieven, die geïnventariseerd zijn, doch niet staan onder beheer van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Hasselt (1).	Mr. P. J. Teding van Berkhout.	Ja.	
2	Oldenzaal.	Mr. J. I. van Doorninck.	Ja.	De inventaris is onvolledig.
3	Ommen (Stad en Ambt) (2 gemeenten).	T. M. Wentholt.	Ja.	De inventaris is wegens de groote onjuistheid der daarin vervatte beknopte opgaven vrij wel onbruikbaar.
4	Ootmarsum.	Mr. R. E. Hattink.	Ja.	De inventaris is onvoltooid.
5	Staphorst en Rouveen.	Den rijksarchivaris in Overijssel.		Van Staphorst en Rouveen bezit de gemeente een geschreven inventaris en het rijksarchief in Overijssel een uitvoeriger minuut.
6	Steenwijk.	T. M. Wentholt.	Ja.	De inventaris is wegens de groote onjuistheid der daarin vervatte beknopte opgaven vrijwel onbruikbaar.
7	Zwartsluis.	Mr. R. J. W. F. baron van Hoëvell.	Ja.	

(1) Hasselt heeft zich zooveel moeite gegeven voor eene regeling van het archief, dat daar de orde wel bewaard zal blijven.

II. Waterschaps-archieven. (1)

I. Opgave der Waterschaps-archieven, die waarschijnlijk globaal geïnventariseerd zijn:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Hasselt en Zwartsluis.	?	Waarschijnlijk niet.	N.B. Deze waterschappen hebben min of meer omvangrijke archieven. Van eene wetenschappelijke regeling is niets bekend.
2	Kamperveen.	?	»	
3	Mastenbroek.	?	»	
4	De Noorder- Vechtdijken.	?	»	
5	Vollenhove.	?	»	
6	Zalk.	?	»	
7	Zalland.	?	»	
8	De Zuider Vechtdijken.	?	»	
9	Zwartewaters- en Vechtdijken.	?	»	

III. Veenderij-archieven.

In Overijssel worden geene Veenderij-archieven gevonden.

(1) De waterschaps-aangelegenheden werden in deze provincie, daargelaten door eenige dijksbesturen, behartigd door de onderscheidene markebesturen. Hunne archieven berusten voor een klein gedeelte in het rijksarchief in Overijssel. De regeling dezer archieven is nog slechts globaal verricht en wetenschappelijke inventarissen bestaan daarvan niet. De niet gedeponeerde archieven zijn waarschijnlijk alle ongeregeld.

UTRECHT [1].

(1) Hetgeen hierachter volgt, is ontleend aan het Verslag omtrent oude gemeente-, waterschaps- en veenderij-archieven in de provincie Utrecht over 1896 (uitgebracht en gedrukt op last van Gedeputeerde Staten) door Mr. J. G. Ch. Joosting, uitgegeven te Utrecht bij Kemink en Zn. (over de Domkerk), 1898. Voor meerdere bizonderheden raadplege men dat verslag.

I. Gemeente-archieven [1].

I. Opgave der Gemeente-archieven onder beheer van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	AANTEEKENINGEN:
1	Amersfoort.	
2	Baarn.	
3	Eemnes.	
4	Utrecht.	Het archief der gemeente Utrecht is geregeld. De inventaris is verschenen in drie deelen onder den titel: Openbare verzamelingen der gemeente Utrecht. Catalogus van het archief, door Mr. S. Muller Fr., gemeente-archivaris, Utrecht, J. L. Beijers 1884, 1890, 1893. In deel I (verschenen in 1893) gaat aan den inventaris van het oudste gedeelte van het archief vooraf eene „Geschiedenis van het archief."

(1) De rechterlijke archieven van alle gemeenten zijn overgenomen en berusten dus in het depôt van 's rijks archieven te Utrecht), behalve die van Utrecht, welke door het rijk aan die gemeente in bruikleen zijn afgestaan.

II. Opgave der Gemeente-archieven, in bruikleen afgestaan aan het Rijk en opgenomen in het depôt van 's rijks archieven in Utrecht:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Blijkt van overname en inventarisatie uit het jaarverslag van den rijksarchivaris in Utrecht over:	AANTEEKENINGEN:
1	Benschop.	1884 blz. 50, 1885 blz. 50, 1886 blz. 87, 1889 blz. 155, 1892 blz. 307.	
2	Kokkengen.	1888 blz. 191 en 204.	
3	Laagnieuwkoop.	(Rapporten Muller dd. 1888 en Fruin dd. 1890).	
4	Langbroek.	1879 blz. 50 en 57, 1889 blz. 150.	"Het oude archief is na inventarisatie door den archivaris der provincie Utrecht dd. 16 Februari 1875 in ontvang genomen, ingevolge besluit van Gedeputeerde Staten in Utrecht dd. 17 December 1874 no. 19; het blijft eigendom der gemeente, maar in het provinciaal archief gedeponeerd." (Schrijven van den burgemeester van Langbroek aan Gedeputeerde Staten dd. 17 Augustus 1177 No 11 A).
5	Linschoten.	1888 blz. 191, 1889 blz. 155.	
6	Polsbroek.	1886 blz. 87, 1888 blz. 191, 1892 blz. 307.	
7	Schalkwijk.	1888 blz. 191 en 204.	
8	Snelrewaard.	1888 blz. 191 en 217, 1889 blz. 155.	
9	Tull en 't Waal.	1888 blz. 191 en 204.	
10	Veenendaal.	1891 blz. 211, 1892 blz. 307.	
11	Vreeswijk.	1888 blz. 191 en 204, 1891 blz. 211.	
12	Willeskop.	1884 blz. 50, 1885 blz. 50.	

III. Opgave der Gemeente-archieven, geregeld van wege Gedeputeerde Staten:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	GEREGELD: door:	GEREGELD: in:	Inventaris is gedrukt bij het jaarverslag aan Gedeputeerde Staten over:
1	Abcoude-Baambrugge.	Fruin.	1888.	1896.
2	Abcoude-Proosdij.	»	»	»
3	Achttienhoven.	Joosting.	1895.	1895.
4	Bunnik.	Fruin.	1892.	1896.
5	Doorn.	»	1891.	»
6	Houten en 't Goij.	van Hasselt.	1884/5.	»
7	Jaarsveld.	»	»	»
8	Leusden.	Fruin.	1890.	»
9	Loenen.	»	1889.	»
10	Loenersloot.	»	»	»
11	Loosdrecht.	»	»	»
12	Lopik.	»	1891.	»
13	Maarsen.	»	»	»
14	Maarseveen.	»	»	»
15	Maartensdijk.	»	»	»
16	Montfoort.	»	1890.	»
17	Odijk.	»	1892.	»
18	Oudenrijn.	»	1890.	»
19	Renswoude.	»	1891.	»
20	Ruwiel.	»	1888.	»
21	Soest.	»	1893.	»
22	Stoutenburg.	»	1890.	»

	NAMEN DER GEMEENTEN:	GEREGELD: door:	in:	Inventaris is gedrukt bij het jaarverslag aan Gedeputeerde Staten over:
23	Werkhoven.	Fruin.	1892.	1896.
24	Westbroek.	Joosting.	1895.	1895.
25	Woudenberg.	Fruin.	1891.	1896.
26	Wijk bij Duurstede.	»	1894.	1894.
27	IJsselstein.	»	1892.	1892.

IV. Opgave der Gemeente-archieven, geregeld van wege de betrokken besturen:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Blijkt van voldoende regeling uit het jaarverslag van Mr. Fruin over:	Afschrift van den inventaris berust bij:
1	Harmelen.	1890 blz. 6.	Gedeputeerde Staten (?).
2	Veldhuizen.	» » »	» » »
3	Wilnis.	» » »	

V. Opgave der Gemeente-archieven, die niet of onvoldoende geregeld zijn (1):

	NAMEN DER GEMEENTEN:	AANTEEKENINGEN:
1	Amerongen.	
2	de Bildt.	
3	Breukelen-Nijenrode.	
4	Breukelen-St.Pieters.	
5	Bunschoten.	
6	Cothen.	
7	Driebergen.	
8	Haarzuilens.	
9	Hoenkoop.	
10	Hoogland.	
11	Jutphaas.	
12	Kamerik.	
13	Leersum.	
14	Maarn.	
15	Mijdrecht.	
16	Nichtevecht.	
17	Rhenen.	
18	Rijsenburg.	
19	Tienhoven.	

(1) Aanteekeningen omtrent den toestand en de regeling dezer archieven (gesplitst over vijf rubrieken: bewaarplaats, beheer, materieele toestand, inhoud en regeling van het archief) vindt men in het hiervoor op blz. 219 vermelde rapport van Mr. Joosting aan Gedeputeerde Staten.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	AANTEEKENINGEN:
20	Vinkeveen.	
21	Vleuten.	
22	Vreeland.	
23	Willige-Langerak.	
24	Zegveld.	
25	Zeist.	
26	Zuilen.	

II. Waterschaps-archieven.

I. Opgave der Waterschaps-archieven, in bruikleen afgestaan aan het rijk en opgenomen in het depôt van 's rijks archieven in Utrecht:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Blijkt van overname en inventarisatie uit het jaarverslag van den rijksarchivaris in Utrecht over:	AANTEEKENINGEN:
	C. Waterschappen vallende onder het algemeen reglement:		
1	Klein Vuijlcop.	1891 blz. 211.	
2	Oudenrijn.	(1896).	
3	Wiers en de Geer.	1891 blz. 211.	
4	Zandveld.	1891 blz. 211.	

II. Opgave der Waterschaps-archieven, geregeld van wege Gedeputeerde Staten:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	GEREGELD door:	in:	Inventaris is gedrukt bij het Jaarverslag aan Gedeputeerde Staten over:
	A. Hoogheemraadschappen, grootwaterschappen, enz.:			
1	Bunschoter Veen- en Veldendijk (hoogheemraadschap).	Fruin.	1890.	1896.
2	Lekdijk-Benedendams en IJsseldam (hoogheemraadschap).	van Hasselt.	1885/6.	N.B. De minuut-inventaris aangeboden aan het rijksarchief in Utrecht, behoudens machtiging van Dijkgraaf en Heemraden (Jaarverslag Muller 1889 blz. 158), doch niet gezonden.
3	Slaperdijk (College ter directie van den)	Joosting.	1895.	1895.
	B. Waterschappen, niet vallende onder het algemeen reglement:			
4	Hooge Boezem achter Haastrecht.	Fruin.	1892.	1896.
5	Noord-Linschoten.	van Hasselt.	1884/5.	1896.
	C. Waterschappen, vallende onder het algemeen reglement:			
6	Achttienhoven.	Joosting.	1895.	1895.
7	Broek en Lagebiezen, Neder-Oudland, Hoogenbiezen, Over-Oudland en IJsselveld.	Fruin.	1892.	1892.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	GEREGELD door:	in:	Inventaris is gedrukt bij het jaarverslag aan Gedeputeerde Staten over:
23	Westbroek.	Joosting.	1895.	1895.
24	Willige Langerak.	van Hasselt.	1884/5.	1896.
25	Winkel (onder Abcoude).	Fruin.	1888.	»
26	Wulven (Oudwulven).	van Hasselt.	1884/5.	»
27	Wulverhorst en de beide Vlooswijken.	»	»	»

III. Opgave der Waterschaps-archieven, geregeld vanwege de betrokken besturen:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	Blijkt van voldoende regeling uit het jaarverslag van Mr. Fruin over:	Afschrift van den inventaris berust bij:
	A. Hoogheemraadschappen, grootwaterschappen enz:		
1	Amstelland (hoogheemraadschap).	(Rapport Fruin dd. 1890).	?
2	Ronde Veenen (grootwaterschap).	1890 blz. 6.	Gedeputeerde Staten.
3	Woerden (grootwaterschap).	(Rapport Fruin dd. 1890).	?

IV. Opgave der Waterschaps-archieven, die niet of onvoldoende geregeld zijn :

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:
	A. Hoogheemraadschappen, grootwaterschappen, enz. :
1	Eem, Beken en aankleve van dien (heemraadschap).
2	Exonereerende Landen (Collegiën der).
3	Geldersche en Stichtsche Venen (veenraadschap).
4	Lekdijk-Bovendams (hoogheemraadschap).
5	Rhenensche Nude en Achterbergsche hooilanden (heemraadschap).
6	Zeeburg en Diemerdijk (hoogheemraadschap).
	B. Waterschappen, niet vallende onder het algemeen reglement :
7	Aetsveld.
8	Blokland.
9	Buitendijksche Oosterpolder.
10	Bijleveld en de Meerndijk.
11	Gemeene boezem van de Hoonwetering.
12	Gemeene boezem van Rapijnen en IJsselveld, Cattenbroek en Haanwijk.
13	Gemeene boezem van Zegveld, Zegvelderbroek en Achttienhoven.
14	Groote Houtdijk.
15	Haanwijk.
16	Heijcop genaamd de Lange Vliet.
17	Kleine Houtdijk.

(1) Aanteekeningen omtrent den toestand en de regeling dezer archieven (gesplitst over vijf rubrieken : bewaarplaats, beheer, materieele toestand, inhoud en regeling van het archief) vindt men in het hiervoor op blz. 219 vermelde rapport van Mr. Joosting aan Gedeputeerde Staten.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:
18	Snel en Polanen.
19	Snelrewaard, Zuid-Linschoten, Schagen en de Engh.
20	Vliet en Dijkveld.
21	Zevenhoven.
	C. Waterschappen, vallende onder het algemeen reglement:
22	Amerongser wetering.
23	Betuwe, Graaf, Vogelzang, Wiel en Vijfhoeven.
24	Bedijking der Mijdrechtsche droogmakerij (Eerste).
25	Bedijking der Mijdrechtsche droogmakerij (Tweede).
26	Bedijking der Mijdrechtsche droogmakerij (Derde).
27	Bekaaide Maats-waterschap.
28	Benschop.
29	Bethune.
30	Bikkers-waterschap.
31	Bildtsche en Zeister Grift.
32	Bisschopswetering.
33	Blokland.
34	Bossenwaard.
35	Botshol.
36	Bovenpolder.
37	Breudijk.
38	Breukelen--Proosdij.
39	Breukelerwaard.
40	Breukeleveen en Tienhoven.
41	Broekzijdsche waterschap.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:
42	Buitendijks.
43	Buitenweg.
44	Bunschoter en Duister uitwatering in zee.
45	Bijleveld en Reijerskop.
46	Coelhorst.
47	Donkervliet.
48	Dorssewaard.
49	Drakenburg.
50	Driebergen.
51	Drie Sluizen.
52	Drie Zielen en de Geeren.
53	Duist-Nieuweland.
54	Eemland.
55	Eemnes.
56	Garsten-waterschap.
57	Gecombineerde Stoombemaling van de Zeldersche Wetering.
58	Gecombineerde Uiterwaarden onder Jaarsveld.
59	Gein-waterschap.
60	Gemeene land van Cothen.
61	Gerverscop.
62	Gooijerweteringen.
63	's Gravesloot.
64	Groot en Klein Oud-Aa.
65	Groot-Mijdrecht.
66	Groot-Vuijlcop.
67	Haar (onder Haarzuilens).

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:
68	Haar (onder Hoogland).
69	Harmelerwaard.
70	Hoekerwaterschap.
71	Hoenkoop.
72	Holendrecht.
73	Hond.
74	Honderd.
75	Hoog en Groenland.
76	Hooge en Lage Weide.
77	Hooge en Neermaten.
78	Hoogenpolder.
79	Isselt.
80	Kamerik-Mijzijde en 's Gravesloot.
81	Kamerik-Teijlingens.
82	Knoest.
83	Kokkengen.
84	Kortrijk en Gieltjensdorp.
85	Laagnieuwkoop.
86	Langbroek.
87	Langeindsche Maten.
88	Loenderveen.
89	Maarsenbroek.
90	Maarseveen.
91	Maartensdijk.
92	Malesluis.
93	Middelwijk.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:
94	Mijnden.
95	Nedereind.
96	Neerzelderd.
97	Nellestein.
98	St. Nicolaas en Rikvisschers-waterschap.
99	Noordelijk Gein-waterschap.
100	Noorder-waterschap.
101	Oostelijke binnenpolder onder Tienhoven.
102	Ooster-waterschap.
103	Oostzijdsche waterschap.
104	Otterspoorbroek.
105	Oudegein.
106	Oudeland en Indijk.
107	Oukoop.
108	Overeind, Hoograven, Laagraven met den Kleinen Koppel en Westraven.
109	Overzelderd.
110	Polsbroek.
111	Portengen-Zuideinde.
112	Pijnenburger Grift.
113	Rateles.
114	Ring der Waardassacker en Holendrechter waterschappen.
115	Roodenmolen.
116	Rijn en Dijk.
117	Schalkwijk, Blokhoven en Biester.
118	Slaag.
119	Spengen.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:
120	Teckop.
121	Themaat.
122	Tull en 't Waal.
123	Vinkeveensche en Proosdijer polders.
124	Vleuten.
125	Waardassacker.
126	Westveen.
127	Willeskop, Kort-Heeswijk en Blokland.
128	Zegveld.
129	Zegvelderbroek.
130	Zeist.

III. Veenderij-archieven.

I. Opgave der Veenderij-archieven, geregeld van wege Gedeputeerde Staten:

	NAMEN DER VEENDERIJEN:	GEREGELD door:	GEREGELD in:	Inventaris is gedrukt bij het jaarverslag over:
1	Achttienhoven (1).	Joosting.	1895.	1895.
2	Westbroek (1).	»	»	»

(1) Deze veenderij-archieven behooren tot de gemeente-archieven der gelijknamige plaatsen.

II. Opgave der Veenderij-archieven, die niet of onvoldoende geregeld zijn:

	NAMEN DER VEENDERIJEN:	AANTEEKENINGEN:
1	Botshol.	Vgl. Rapport Fruin aan Gedeputeerde Staten dd. 31 Juli 1890.
2	Breukeleveen.	Het bestuur wenscht regeling (vgl. aangehaald rapport). Omtrent de voorgenomen regeling wordt antwoord ingewacht van het bestuur (Jaarverslag Joosting 1895 blz. 4).
3	Demmerik.	Vgl. aangehaald rapport.
4	Loosdrecht en Loenerveen.	Dit archief is min of meer geordend (vgl. aangehaald rapport).
5	Maarseveen.	Vgl. aangehaald rapport.
6	Tienhoven.	Het bestuur wenscht regeling (vgl. aangehaald rapport). Omtrent de voorgenomen regeling wordt antwoord ingewacht van het bestuur (Jaarverslag Joosting 1895 blz. 4).
7	Wilnis Veldzijde (bedijking).	Vgl. aangehaald rapport.

ZEELAND.

I. Gemeente-archieven (1).

I. Opgave der Gemeente-archieven, die onder beheer staan van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Het archief is globaal geregeld:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	AANTEEKENINGEN:
1	Aardenburg (2).	Ja.	Den vroegeren archivaris G. A. Vorsterman van Oijen, tot 1604; de regeling wordt voortgezet door den archivaris Ds. Hofstede.	Ja.	
2	Goes.	»		Neen.	
3	Middelburg (3).	»	Mr. J. H. de Stoppelaar, tot 1581; de regeling wordt voortgezet door den archivaris M. H. van Visvliet.	Ja.	
4	Vlissingen.	»	Den burgemeester Winkelman.	Ja.	

(1) Voor zoover bekend is, is geen gemeente-archief in Zeeland wetenschappelijk geregeld.

De rechterlijke archieven zijn overgenomen van alle gemeenten en berusten dus in het depôt van 's rijks archieven te Middelburg, voor zoover hierachter niet anders is opgemerkt.

(2) Aardenburg heeft aangevraagd, hare rechterlijke archieven in bruikleen te ontvangen, en is, hangende de decisie, in het bezit daarvan gebleven.

(3) Middelburg heeft hare rechterlijke archieven van het rijk in bruikleen ontvangen.

II. Opgave der Gemeente-archieven, die globaal zijn geregeld en niet onder beheer staan van een archivaris:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift aanwezig op het rijksarchief te Middelburg:	AANTEEKENINGEN:
1	Arnemuiden.	H. M. Kesteloo.	In «Geschiedenis «en plaatsbeschrij-«ving van Arne-«muiden» door H. M. Kesteloo.		
2	Biervliet.	M. H. van Visvliet (1).		Ja.	
3	Domburg (2).	H. M. Kesteloo.	In «Domburg en «zijne geschiede-«nis» door H. M. Kesteloo.		
4	IJzendijke.	M. H. van Visvliet (1).		Ja.	
5	Nieuwvliet.	» (1).		Ja.	
6	Sas van Gent	» (1).		Ja.	
7	Schore.	» (1).		Ja.	
8	Terneuzen.	» (1).		Ja.	
9	Tholen (3).	A. Hollestelle en P. Laban.	Ja.		

(1) In opdracht van den rijksarchivaris in Zeeland Mr. J. P. N. Ermerins.

(2) Zoolang de secretaris der gemeente, H. M. Kesteloo, zijne zorgen aan het archief blijft wijden, bestaat er geen zorg voor verbreking der orde. - Domburg heeft aangevraagd, hare rechterlijke archieven in bruikleen te mogen ontvangen, en is, hangende de decisie, in het bezit daarvan gebleven (nl. van dat gedeelte, dat van ouds onder het gemeentebestuur berustte; wat in 1811 naar rechtbank en hypotheekbewaarder is overgebracht, berust in het depôt van 's rijks archieven te Middelburg).

(3) Zoolang de heer A. Hollestelle zijne zorgen aan het archief blijft wijden, bestaat er geen zorg voor verbreking der orde.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	is in afschrift aanwezig op het rijksarchief te Middelburg:	AANTEEKENINGEN:
10	Westkapelle.			Ja.	
(11)	(Zieriksee? (1)).	(Mr. J. P. N. Ermerins (2)).		Ja.	

N.B. Op het rijksarchief te Middelburg zijn aanwezig:

1. de processen-verbaal, in 1827 opgemaakt op last van den gouverneur der provincie omtrent den toestand der gemeente-archieven van Aardenburg, Axel, Brouwershaven, Goes, Middelburg, Oostburg, Sluis, Tholen, Veere en Zieriksee;
2. de opgaven omtrent den inhoud der archieven van nagenoeg alle gemeenten in 1874 en 1875 ingekomen bij Gedeputeerde Staten van Zeeland. De toen in de archieven aangebrachte orde is echter sedert verstoord.

II. Waterschaps-archieven.

1. Voor zoover bekend is geen Waterschaps-archief in Zeeland wetenschappelijk geregeld. Het is echter mogelijk, dat de archieven van enkele grootere waterschappen (Walcheren, Schouwen, Vier Bannen van Duiveland enz.) globaal geregeld zijn; in 1850 zond o. a. het waterschap Walcheren een inventaris van zijn archief bij het provinciaal bestuur in. Uit de opgaven van 1874 en 1875 (zie hieronder No. 2) blijkt, dat vele waterschappen niet in het bezit van archieven zijn.

---

(1) Zieriksee beweert geene archieven te bezitten, die rijkseigendom zijn, en weigert den rijksarchivaris in Zeeland den toegang tot haar archief. — Alleen dat gedeelte van het rechterlijk archief, dat in 1811 naar de rechtbank of den hypotheekbewaarder is overgebracht, berust dus in het depôt van 's rijks archieven te Middelburg.

(2) De inventaris is gedeeltelijk van zijne hand; of hij de bewerker is of een te Zieriksee berustend origineel copieerde, is niet zeker.

2. Op het rijksarchief te Middelburg zijn aanwezig:

a. de processen-verbaal, in 1827 opgemaakt op last van den gouverneur der provincie omtrent den toestand van de archieven der generale directiën van Walcheren en Schouwen;

b. de opgaven omtrent den inhoud der archieven van nagenoeg alle waterschappen, in 1874 en 1875 ingekomen bij Gedeputeerde Staten van Zeeland.

III. Veenderij-archieven.

In Zeeland worden geene Veenderij-archieven gevonden.

ZUID-HOLLAND.

I. Gemeente-archieven [1].

I. Opgave der Gemeente-archieven, die onder beheer staan van een archivaris en wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is in druk verschenen:	berust in afschrift ter provinciale griffie:	AANTEEKENINGEN:
1	Brielle.	H. de Jager.			
2	Delft.	Mr. J. Soutendam.	Ja (2).		
3	Dordrecht (3).	Mr. P. van den Brandeler.	»		
4	Gouda (4).	J. N. Scheltema en Dr. C. A. Tebbenhof.	»		
5	's Gravenhage.	J. H. Hingman.	»		
6	Leiden (4).	Jhr. W. J. C. Rammelman Elsevier.	»		
7	Oudewater (3).	J. H. Hingman.		Ja.	
8	Rotterdam (4).	J. H. Scheffer.			
(9)	(Schiedam (5)).				

(1) De rechterlijke archieven van alle gemeenten zijn overgenomen en berusten dus in het depôt van 's rijks archieven te 's Gravenhage, voor zoover niet anders is opgemerkt.

(2) Van Delft zijn inventarissen slechts van gedeelten van het archief verschenen, waarna in het gemeente-verslag van 1868 werd afgedrukt eene «Voorloopige opgave «der registers en papieren op de groote charterkamer geplaatst».

(3) Deze gemeenten hebben hare rechterlijke archieven nog niet afgegeven.

(4) Deze gemeenten hebben hare rechterlijke archieven in bruikleen ontvangen van het rijk.

(5) Deze gemeente bezit wel een archivaris, doch haar archief is niet wetenschappelijk geregeld.

II. Opgave der Gemeente-archieven, die niet onder beheer staan van een archivaris en wel wetenschappelijk geregeld zijn (1):

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	DE INVENTARIS berust in afschrift ter provinciale griffie:	AANTEEKENINGEN:
1	Aarlanderveen.	J. H. Hingman.	Ja.	
2	Alkemade.	»	»	
3	Alphen.	»	»	
4	Ameide (2).	»	»	
5	Ammerstol.	Mr. J. E. Heeres en W. G. van Oyen.		
6	Bergambacht.	J. H. Hingman.	»	
7	Berkenwoude.	»	»	
8	Bleiswijk.	»	»	
9	Bodegraven.	»	»	
10	Boskoop.	»	»	
11	Capelle a/d IJssel.	J. H. Scheffer.		Het beheer van h archief is opgedrag aan een ambtenaar t secretarie.
12	Dirksland.	J. H. Hingman	»	
13	Geervliet.	»	»	
14	Goedereede.	»	»	
15	Gouderak.	»	»	
16	's Gravenzande.	»	»	
17	Haastrecht.	»	»	
18	Hardinxveld.	»	»	

(1) De regeling heeft plaats gehad in opdracht van Gedeputeerde Staten va Zuid-Holland behalve die van No. 5 (Ammerstol) en No. 11 (Capelle a/d IJssel).
(2) Deze gemeente heeft hare rechterlijke archieven nog niet afgegeven.

	NAMEN DER GEMEENTEN :	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	berust in afschrift ter provinciale griffie:	AANTEEKENINGEN:
19	Hazerswoude.	J. H. Hingman.	Ja.	
20	Heicop en Boecop.	»	»	
21	Hekendorp.	»	»	
22	Hellevoetsluis.	»	»	
23	Herkingen.	»	»	
24	Hillegersberg (1).	»	»	
25	Hof van Delft.	»	»	
26	IJsselmonde.	»	»	
27	Kethel.	»	»	
28	Krimpen a/d IJssel.	»	»	
29	Langeruigeweide.	»	»	
30	Lekkerkerk (1).	»	»	
31	Lexmond.	»	»	
32	de Lier.	»	»	
33	Groote Lint (alleen betreffende doopen, trouwen en begraven).	»	»	
34	Lisse.	»	»	
35	Maasland.	»	»	
36	Maassluis.	»	»	
37	Melissant.	»	»	
38	Middelharnis.	»	»	
39	Mijnsheerenland van Moerkerken.	»	»	

(1) Zie noot 2 op bladz. 252.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	berust in afschrift ter provinciale griffie:	AANTEEKENINGEN:
40	Moercapelle.	J. H. Hingman.	Ja.	
41	Monster.	»	»	
42	Moordrecht.	»	»	
43	Naaldwijk.	»	»	
44	Nieuwerkerk.	»	»	
45	Nieuwkoop.	»	»	
46	Noordwijk.	»	»	
47	Oegstgeest.	»	»	
48	Ooltgensplaat.	»	»	
49	Oostvoorne.	»	»	
50	Ouderkerk a/d IJssel.	»	»	
51	Oudshoorn.	»	»	
52	Overschie.	»	»	
53	Papekop.	»	»	
54	Pernis.	»	»	
55	Rhoon.	»	»	
56	Ridderkerk.	»	»	
57	Rijswijk.	»	»	
58	Rockanje.	»	»	
59	Schiebroek.	»	»	
60	Schipluiden.	»	»	
61	Schoonhoven (1).	»	»	
62	Sliedrecht.	»	»	

(1) Zie noot 2 op bladz. 252.

	NAMEN DER GEMEENTEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	berust in afschrift ter provinciale griffie:	AANTEEKENINGEN:
63	Sommelsdijk.	J. H. Hingman.	Ja.	
64	Stompwijk.	»	»	
65	Strijen.	»	»	
66	Vianen.	»	»	
67	Vlaardingen (1).	»	»	Het beheer van het archief is opgedragen aan een ambtenaar ter secretarie.
68	Voorburg.	»	»	
69	Voorschoten.	»	»	
70	Vrijenban.	»	»	
71	Waddinxveen (1).	»	»	
72	Warmond.	»	»	
73	Wassenaar.	»	»	
74	Woubrugge.	»	»	
75	Zevenhuizen.	»	»	
76	Zoeterwoude.	»	»	
77	Zwammerdam.	»	»	
78	Zwartewaal.	»	»	
79	Zwijndrecht.	»	»	

(1) Zie noot 2 op bladz. 252.

III. Opgave der Gemeente-archieven, die geordend doch niet wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER GEMEENTEN:	Duplicaat van den inventaris berust:	AANTEEKENINGEN:
1	Abbenbroek.	ter provinciale griffie.	
2	Asperen.		
3	Berkel en Rodenrijs.		
4	Gorinchem.		
5	Heenvliet.		
6	Hoogvliet.		
7	Klaaswaal (gedeeltelijk).		
8	Leerdam.		
9	Nieuw-Beijerland.		
10	Numansdorp.		
11	Oud-Beijerland (gedeeltelijk).		
12	Poortugaal.		
13	Puttershoek.		
14	Rozenburg.		
15	Wateringen.		
16	Woerden (1).	ter provinciale griffie.	
17	Zoetermeer.		
18	Zuid-Beijerland.		

(1) Deze gemeente heeft hare rechterlijke archieven nog niet afgegeven.

II. Waterschaps-archieven.

I. Opgave der Waterschaps-archieven, die wetenschappelijk geregeld zijn:

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	berust in afschrift ter provinciale griffie:	Gemeenten, waarin de Waterschappen gelegen zijn:
	1. Hoogheemraadschappen:				
1	Rijnland.	. . . . . E. F. van Dissel en C. H. Dee (1).	Ja.		
2	Schieland.	J. H. Hingman.		Ja.	
3	de Alblasserwaard.	»		»	
4	Putten.	»		»	
5	Vijfheerenlanden.	»		»	
	2a. Polders onder Rijnland:				
6	Groote polder onder Stompwijk.	»		»	Stompwijk.
7	Huiszitten- en Meeslouwenpolder.	»		»	"
8	Nieuwkoop (Polder-)	»		»	Nieuwkoop, Nieuwveen, Aarlanderveen, Zevenhoven en ter Aar.

(1) Het «Alphabetisch register op de stukken van het oude archief van het «hoogheemraadschap Rijnland» is naamloos te Leiden in 1871 verschenen. — De «Sup«plement-catalogus van het archief van het hoogheemraadschap van Rijnland, «1893» is voorzien van eene inleiding, geteekend: E. F. van Dissel. — De «Inventaris «van de atlassen, kaartboeken, kaarten en teekeningen in het archief van het «hoogheemraadschap Rijnland, Leiden, 1882», heeft eveneens eene inleiding, geteekend: C. H. Dee.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	berust in afschrift ter provinciale griffie:	Gemeenten, waarin de Waterschappen gelegen zijn:
9	Oudendijksche en Boepolders.	J. H. Hingman.		»	Woubrugge.
10	Starrevaart- en Damhouderspolders.	»		»	Stompwijk.
11	Veender- en Frederikspolders.	»		»	Woubrugge.
12	Vierambachtspolders.	»		»	Woubrugge, Oudshoorn, ter Aar e Rijnzaterwoude.
13	Vlietpolder.	»		»	Woubrugge.
14	Zijde (Polder de-).	»		»	Veur.
	2b. Polders onder Schieland:				
15	Esse, Ganssdorp en Blaardorp.	»		»	Nieuwerkerk a/d IJssel.
	2c. Polders in den Krimpenerwaard:				
16	Cromme en Geer (1).	»		»	Ouderkerk a/d IJss
17	Cromme, Geer en Zijde (1).	»		»	»
18	Kortland.	»		»	Krimpen a/d IJssel
19	Nessen (Hooge en Lage-).	»		»	Ouderkerk a/d IJss
	2d. Polders in het waterschap Woerden:				
20	Langeweide.	»		»	Lange- en Ruigeweid
21	Ruigeweide.	»		»	»

(1) Deze namen duiden misschien slechts éénzelfden polder aan.

	NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	berust in afschrift ter provinciale griffie:	Gemeenten waarin de Waterschappen gelegen zijn:
	3. Polders op de eilanden:				
	3a. IJsselmonde:				
22	Binnen- en Buitenland van Rhoon.	J. H. Hingman.		Ja.	Rhoon, Oud- en Nieuw-Pendrecht.
23	Pendrecht (Oud- en Nieuw-).	»		»	»
24	Portlandsche polder.	»		»	»
25	Reijerwaard (Oud- en Nieuw-).	»		»	Ridderkerk.
26	IJsselmonde (Oost-)	»		»	IJsselmonde (Oost- en West-).
27	Zegen- en Molenpolders.	»		»	Rhoon, Oud- en Nieuw-Pendrecht.
	3b. Voorne:				
28	Diederik (Polder-).	»		»	Dirksland en Oud- en Nieuw-Herkingen.
29	Dirksland (Waterschap der polders, uitwaterende door de haven van-).	»		»	»
30	Dirksland (Polder-).	»		»	Dirksland.
31	Roxenisse (Polder-).	»		»	Roxenisse en Melissant.
32	Sommelsdijk (Polders onder-).	»		»	Sommelsdijk.
33	Noordsluis (Waterschap-).	»		»	(de zetel van 't bestuur is te Brielle).
	3c. Putten:				
34	Alteklein.	»		»	Ooltgensplaat.

NAMEN DER WATERSCHAPPEN:	DE INVENTARIS is opgemaakt door:	is gedrukt:	berust in afschrift ter provinciale griffie:	Gemeenten, waarin de Waterschappen gelegen zijn:
35 Anna Wilhelmina-polder.	J. H. Hingman.		Ja.	Ooltgensplaat (en den Bommel ?).
36 Blok (de Groote-).	»		»	»
37 Blok (de Nieuwe-).	»		»	den Bommel.
38 Bommel (den-).	»		»	»
39 Bommel (Molen-polder en uitslag van den-).	»		»	»
40 Galathee.	»		»	Ooltgensplaat.
41 Krammepolder.	»		»	den Bommel.
42 Kruispolder.	»		»	Ooltgensplaat.
43 Mariapolder.	»		»	»
44 Ooltgensplaat (Het oude land van-)	»		»	»
45 Rietveld (Het Bezo-merdijkte-).	»		»	»
46 Tille (de-).	»		»	den Bommel, Oude Tonge en Middel-harnis.
47 Weipolder.	»		»	Ooltgensplaat.

N.B. In de door J. H. Hingman opgemaakte inventarissen van gemeente-archieven in Zuid-Holland (zie hiervoor blz. 251 volg.) komen talrijke stukken over polders voor. Grootendeels is dit hieraan toe te schrijven, dat op vele plaatsen de ambachtsbesturen zich ook met polderzaken inlieten. Doch er worden in die inventarissen ook stukken vermeld, die archieven van polderbesturen kunnen hebben gevormd of daaruit afkomstig kunnen zijn. Zonder inzage van de stukken is het echter niet met zekerheid te beslissen, of dit het geval is, zoodat het ondoenlijk is, de in die inventarissen van gemeente-archieven beschreven polder-archieven op te noemen.

III. Veenderij-archieven.

Volgens het rapport van den 6den van Grasmaand 1809, van den Landdrost van Maasland aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, bestonden er destijds de volgende lage veenlanden in het Landdrostambt van Maasland:

A. In het eerste Kwartier:

1°. Onder Rhijnland:

a. De Butterpolder onder Hazerswoude.

b. Een gedeelte van de Geerpolder onder Hazerswoude.

c. De gecombineerde Veenpolders van Swammerdam en Reeuwijk.

d. De Broekvelden en Vettenbroek onder Swammerdam.

e. Een gedeelte der Uiteindsche polder onder Aar.

f. Rhijnzaterwoudsche polder onder Rhijnzaterwoude.

g. De Plaspolder onder Esselijkerwoude.

h. De Veender- en Frederikspolder onder Esselijkerwoude.

i. De Vlietpolder onder Esselijkerwoude.

k. De Ackersloots-, Hertogs- en Blijver polders onder Alkemade.

l. De Damhouderpolder buitendijks onder Stompwijk.

De consenten voor deze veenderijen zijn verleend onder nadrukkelijke conditie, dat de landerijen na de natvening weer zullen moeten drooggemaakt worden en in cultuur gebracht.

De volgende landerijen zijn die, waarin slechts nu en dan volgens diverse consenten wordt geveend, zonder dat de eigenaars verplicht zijn, de verveende landen weder droog te maken t. w.:

a. *Onder Hazerswoude:*

De Watergang en Katjespolder met een gedeelte van de landen gelegen ten oosten van de Gemeene weg en ten noorden het water van den Katjespolder, behoorende tot de Gemeenewegsche polder.

b. *Onder Zoeterwoude:*

De Oude Gelderwoudsche polder.
De Geerpolder, waarvan een klein gedeelte onder Stompwijk ligt.
De Nieuwe Gelderwoudsche polder.

c. *Onder Zegwaard:*

Catwijk en Veur.

d. *Onder Soetermeer:*

Roeleveen met de Stierenhoofden aan de landscheiding van Rhijnland en Delfland.

e. *Onder Stompwijk:*

De Kleine Starrewaardspolder.
De Meeslouwenpolder.
De Huiszittenpolder.
De Kleine Blankaartspolder.

f. *Onder Der Aar:*

De Noordeindsche polder.
De Bloklandsche polder.
De Korteraarsche polder.

g. *Onder Aalsmeer:*

De Schinkelpolder (een district grenzende aan de landscheiding van Amstelland, en dat zich uitstrekt tot en bij het Oosteinde de Horn en Stommeer, alsmede tegen het Schinkeldijkje).

2° ONDER DELFLAND:

a. De Oude Broekpolder onder Rijswijk met een klein gedeelte onder Klein Vrijeban.

b. De Nieuwe Broekpolder met het gedeelte onder Klein Vrijenban.

c. De polder van Tedingerbroek.

B. In het tweede Kwartier:

1° ONDER RHIJNLAND:

a. De Voorofsche polder onder Noord-Waddinxveen.
De Zuid-Waddinxveensche plas onder Bloemendaal.
(NB. Hiervan is door het Dijksbestuur geen melding gemaakt).

b. De polder Middelburg met een gedeelte van Spoelwijk.

De consenten voor deze veenderijen zijn verleend onder beding, dat de landerijen na de natvening weer zullen moeten drooggemaakt worden en in cultuur gebracht.
Van deze conditie zijn vrijgesteld:

a. *Onder Reeuwijk:*

De blokken Vogelezang, 's Gravenbroek, Ravensberg, Sluijpwijk en Sloenen.
NB. In margine staat: «niet opgegeven vermits bevorens onder «Utrecht heeft behoord».

2°. ONDER DELFLAND:

a. De Schieveensche polder.

b. De Oost-Abpolder onder het Ambacht Kethel.

c. De Oost-Negentig Mergen.

d. De Zuidpolder van Delfgaauw.

e. De polder van Biesland onder de Poorterij van Delft.

f. De Noordpolder van Delfgaauw onder Hof van Delft.

g. De Nieuw Wateringveldpolder.

h. De Oud Wateringveldpolder.

i. De Pijnackersche polder.

k. De polder van Vrijeban.

l. De polder van Ackersdijk.

m. De polder van Berkel.

n. De Nootdorpsche polder.

o. De Woudsche polder.

3°. ONDER SCHIELAND:

Veenderijen onder Schieland bestaan niet meer dan alleen een zeer kleine in het ambacht van Broek-Thuil of Broekhuijzen bij de stad Gouda, daar het overige slechts bestaat in eene „nale-„zing" van hetgeen bij vroegere veenderijen is overgebleven en daarom *moeren* genaamd wordt, dat is op nieuw „afschuimen" van de reeds te voren geveende gronden; voorts vindt men onder Schieland nog Rietakkertjes, Eilandjes, enz., die vroeger, als te slecht of om andere redenen, zijn blijven zitten.

4°. ONDER DE CRIMPENERWAARD IN HET AMBACHT VAN BERKENWOUDE IN HET BENEDENKERKER GEDEELTE VAN STOLWIJK:

2900 Rhijnlandsche of circa 2000 Zuidhollandsche morgen;

terwijl in het

C. Derde Kwartier

geen veenlanden bestaan.

Uit dit overzicht blijkt, dat er veenlanden waren, die na vervening drooggemaakt moesten worden, terwijl er weder andere waren, bij welke deze verplichting niet bestond. Eerstgenoemde moeten dus droogmakerijen of polders zijn geworden. Bij de laatsten is het onzeker, of op het uitvenen droogmaking en inpoldering is gevolgd, hoewel het waarschijnlijk is, dat dit in de meeste gevallen heeft plaats gehad.

Zonder een opzettelijk onderzoek is het dus niet mogelijk te bepalen, of er van de in 1809 bestaande veenderijen nog eenige zijn, die als zoodanig zijn blijven bestaan, en, zoo ja, of de archieven van de daarin geïnteresseerden nu nog bewaard gebleven zijn.

Het Rijksarchief in Noordbrabant.

I. *Gebouw en meubilair.*

In het gebouw werden dit jaar enkele verbeteringen aangebracht, die vermelding verdienen.

Een rietplafond boven den traptoren van het achtergebouw werd vervangen door een gemetseld gewelfje. Ook boven aan den traptoren in het zijgebouw werd een brand-afscheiding van den zolder aldaar gemaakt. De versnijdingen onder de ramen in het achter- en in het zijgebouw werden afgehakt en door een cement-bedekking vervangen. De te nauwe bogen boven eenige der draairamen werden verwijd. De leuningen langs de trap in het zijgebouw, die vóor de raampjes doorliepen, werden ingekort.

In de vestibules werden, aan de zijde waar er nog geene waren, leuningen langs de hardsteenen trappen aangebracht gelijk aan de bestaande. Die trappen, die vrij ruw afgewerkt waren, werden aan de bovenzijde geschuurd en gepolijst en aan de ondervlakken zoo goed mogelijk geschuurd. Daarop werden er gaten in geboord ter bevestiging van traproeden, waarna er een breede cocoslooper op gelegd kon worden. Ook de hardsteenen consoles aan de omloopen van die trappen, en de hardsteenplinten op de vestibules werden geschuurd en gepolijst, terwijl de zandsteenen dek- en frontstukken aan de trappen, die vroeger gesausd en zeer onoogelijk waren, werden schoongekrabd. Deze laatste bewerking onderging eveneens het groote zandsteenen frontispies boven den hoofdingang, zoowel aan de buiten- als binnenzijde; hiervan moest ook een gedeelte nieuw gefrijnd worden, met inzetting van een paar nieuwe stukken. Nadat nu nog de raampjes op de trapomgangen waren draaibaar gemaakt en van helder glas voorzien, werden daarop de muren der vestibules in zeer lichte tint overgeverfd.

Door een en ander heeft niet alleen het aanzien doch tevens de bruikbaarheid der vestibules zeer gewonnen. De daar aanwezige kasten hebben nu voldoende licht ontvangen, wat voor de vaste muurkasten nog vermeerderd is door het nieuwe drielicht, dat in den luchtkoker werd aangebracht.

Ook op den zolder van het hoofdgebouw is, door vergrooting

der lichtopeningen van de luiken der dakkapellen en het maken van een raamopening in den luchtkokermuur, meer licht aangebracht.

Ingevolge het onderhoudsbestek is de kleine benedenkamer geheel beschilderd en werden de kast en tafel aldaar nieuw geleiat. Tegelijk met die in dit vertrek moesten de luiken der andere twee ramen aan den voorgevel in dezelfde kleur en tint worden overgeverfd. Mede ingevolge het bestek werd het buiten uitkomende hout- en ijzerwerk rondom het gebouw opnieuw geverfd, doch dit werk is in 1898 niet geheel voltooid geworden.

Laat in het jaar is een aanvang gemaakt met het opnieuw beitsen en in de was zetten van de kasten met toebehooren op 3 verdiepingen van het zijgebouw en in het geheele achtergebouw. Dit werk wordt nog steeds geregeld voortgezet.

De stookinrichting voor het achter- en zijdepôt, waarvan ik in het vorige jaarverslag moest melden dat zij weder defekt was geraakt en ook overigens slecht voldeed, is in het najaar door de Brusselsche constructeurs hersteld. Dit geschiedde echter niet zeer gelukkig. Reeds dadelijk bleek in sommige kleine fouten niet voorzien, het verwarmingsvermogen was niet verbeterd, en reeds na 2 maanden was de inrichting weder onbruikbaar door het opnieuw, voor de vierde maal, lek worden der buizen in den vuurhaard. Onlangs is dat buizennet nu nogmaals hersteld, bij welke gelegenheid thans ook de manometer is vernieuwd. Voorloopig gaat het met matig stoken nu goed en kan in het achterdepôt op de twee bovengalerijen althans voldoende warmte worden verkregen om voortgang te kunnen maken met de werkzaamheden aan het beitsen der kasten aldaar verbonden.

Last werd tusschenbeide ondervonden van de schooljeugd die geregeld de Mortelstraat moet passeeren. Toen het van het breken van een ruit en afhakken van een profiellijst tot bepaalde vernieling oversloeg ten aanzien van het ijzeren afsluithek, heb ik ter bevoegde plaatse geklaagd, waarna geen last meer is ondervonden. Het beschadigde hek is daarop zoo goed mogelijk hersteld en in orde gebracht.

II. *Reddings- en brandbluschmiddelen.*

Hierover is dit jaar niets bijzonders te vermelden. De afleiders werden steeds in goeden toestand bevonden. Toen gedurende eenige avond- en nachturen de toevoer van water uit de gemeenteleiding tot ons buizennet moest worden afgesloten, kregen wij daarvan tijdig bericht en konden wij vooruit zorgen voor geheele vulling der reservoirs op den zolder, die met het buizennet steeds in verbinding gebleven en slechts door een kraan daarvan afgesloten zijn.

III. *Toestand der verzamelingen.*

Veel is in de laatste jaren gedaan tot verbetering van den toestand van een groot deel der nieuwe archieven. Toch is er nog steeds heel wat aan te doen. Geleidelijk is er ook in 1898 weder mee voortgegaan, zoover karton, lint, enz., kon aangeschaft en verwerkt worden. Dit betreft in de eerste plaats de groote serieën der gemeente-begrootingen en der gemeente-verslagen, die na hare bewerking werden gekartonneerd en van duidelijke rugopschriften voorzien op gelijke wijze als vroeger met de dubbelen der gemeente-rekeningen van 1852 tot 1879 reeds geschiedde.

De nieuw-ingekomen oude rechterlijke archiefbescheiden werden na reiniging en uitzoeking steeds dadelijk gekartonneerd.

Naarmate zij naar elders werden uitgeleend, zijn eenige Bossche schepenprotokollen van nieuwe ruggen voorzien, onder overneming der oude opschriften. Geleidelijk wordt hiermede thans voortgegaan, wijl bijna al de perkamenten ruggen dezer „Bosch-registers" vergaan zijn en afbrokkelen, wat er op wijst dat zij vroeger nat zijn geweest. Wijl alleen de ruggen geleden hebben en ons gaan begeven, worden ook die alleen door den binder vernieuwd.

Een aantal oude kerkregisters werden weder ingebonden, alvorens zij aan de ambtenaren van den burgerlijken stand of de bedienaren van den godsdienst, van wie ik ze had opgevraagd, werden teruggezonden.

Weder werd de geheele inhoud der depôts aan den jaarlijkschen schoonmaak onderworpen.

IV. *Voortgang der bewerking van de archieven.*

De bewerking der gemeente-begrootingen van 1854 tot 1886, waarvan ik in mijn vorige jaarverslag (1) reeds melding maakte, werd in 1898 voortgezet en voltooid. De collectie werd op een staat gebracht met vermelding der verschillende bij de begrootingen behoorende en gevoegde bescheiden en der ontbrekende jaren. Van éêne gemeente (Boekel) is er een bij van 1853.

De jaarlijksche gemeente-verslagen van 1851 tot 1869 waren reeds vroeger onder handen genomen en naar de gemeenten geordend. Doch gaandeweg waren er niet alleen nog talrijke verspreid, doch ook een groot aantal bijeen, gevonden tusschen de griffie-papieren, die in 1891 ter opruimiug waren voorgesteld;

(1) Archiefverslagen 1897, blz. 87.

de laatste in pakken gebonden bij de zware bundels stukken van armwezen enz. Al die later gevondene verdubbelden bijna de collectie en maakten haar veel minder onvolledig. Toch blijven ook nu nog van sommige jaren (1851, 1852, 1864) bijna alle of zeer vele, van een jaar (1854) zelfs alle, te zoek.

Nadat ook deze verzameling geheel naar de plaatsen was geordend, werd ook hiervan een staat met vermelding van het ontbrekende opgemaakt.

Met het onderzoek en de uitzoeking der in 1891 overgenomen diverse griffiepapieren van vóór 16 juli 1850 werd weder voortgegaan. Zij vullen twee geheele verdiepingen van het zijgebouw. Langzamerhand was het ongeordende gedeelte daarvan tot de kleinste helft teruggebracht. Een groot gedeelte hiervan ging thans weder door de handen, waarmee wij geruimen tijd onafgebroken bezig waren. Dit werk blijft rijk aan verrassingen en is zeer dankbaar. Telkens worden losse stukken, dossiers, bundels zelfs, gevonden, die de langzamerhand bij het werk gevormde collecties kunnen aanvullen.

Volgens reeds vroeger uitgesproken verwachting konden vooral de belastingarchieven er nog belangrijk uit worden aangevuld. Dit geldt vooral de kadasterarchieven. De hiertoe nog behoorende bescheiden zijn wel het moeilijkst van alle te herkennen, daar de groote massa's ingekomen gegevens, opgaven van markt- en pachtprijzen, koop- en huurcontracten, opmetingen en schattingen, enz. enz., waren losgeraakt en verspreid en met allerlei bescheiden van anderen aard vermengd.

Een menigte dossiers die in de groote chronologische collectie der geagendeerde en behandelde stukken en minuut-besluiten behoorden, werden weder aangetroffen en op hunne plaatsen gebracht. Tallooze stukken betreffende de comptabiliteit der provincie werden verspreid aangetroffen, o. a. die, gediend hebbende tot vergoeding uit het fonds voor het gemis der heerlijke rechten. Hetzelfde geldt voor de stukken voortgevloeid uit de judicature der Gedeputeerde Staten omtrent de middelen te lande. Niet onbelangrijk werd de collectie gedrukte publicaties en besluiten in plano en folio door nieuwe vondsten weder aangevuld. Ook de zoogenaamde dikke-pakken-collectie, de algemeene verzameling der dossiers die te lijvig waren voor opname in de chronologische hoofdcollectie der agendanummers, b. v. de antwoorden van alle gemeenten op een circulaire over een bijzonder onderwerp, kon weder worden aangevuld. Een verrassing hierbij was de vondst van verschillende gegevens over het provinciaal archief zelf, waarop ik straks terug kom. Bij gedeelten kwamen ook afdrukken of teekeningen van de gemeentewapens voor den dag. Evenzoo een verzameling over de opsporing en

overbrenging in 1827 van de oude rechterlijke archieven naar de rechtbank-griffies en met de gegevens, toenmaals over de gemeente-archieven verzameld.

Toch bleef ten slotte nog een niet onbelangrijke hoeveelheid om uit te zoeken en te bepalen over, die wij tot later moesten uitstellen toen aan het eind van het jaar met het nieuw-beitsen der kasten in het zijdepôt, ingevolge het onderhoudsbestek, was begonnen. Met het oog daarop toch had ik langzamerhand de verschillende collecties, zoover zij geleidelijk waren gecompleteerd en aangegroeid, eenigszins georganiseerd en op de zolders bijeen doen plaatsen. Ook in verband met het hier boven herinnerd defekt raken van de stookinrichting moest toen het werk voorloopig worden gestaakt.

Gelijk ik boven reeds vermeldde, werden bij de griffiepapieren ook gegevens over het provinciaal archief zelf en zijn onderdeelen gevonden. Daarbij was ook een inventaris, in 1851 na de opheffing van de provinciale commissie van landbouw door haar secretaris Wesselman aan Gedeputeerde Staten ingezonden. Die inventaris geeft de bescheiden, maar ook de boekverzameling der commissie en harer voorgangster in bijzonderheden op. Voorschrift was alles naar den Bosch over te brengen, doch daaraan werd nimmer uitvoering gegeven. De stukken bleven te zamen met die van het voormalige derde landelijk of administratief district van Noordbrabant en van de daaraan voorafgegane districten of arrondissementen te Helmond onder de heeren Wesselman op hun kasteel berusten, tot ik ze er in het eind van 1896 vond en bijeen zocht, en daarna overnam. Aan deze archieven had, na een eerste splitsing en organisatie en een voorloopige beschrijving, de heer mr. C. C. D. Ebell, toenmaals volontair, zich langeren tijd beziggehouden. Dat gold in het bijzonder de nadere uitzoeking der tallooze losse brieven van officieelen, officieusen en particulieren aard, die zich bij die archieven totaal vermengd bevonden. Thans gaf de vondst van dezen ouden inventaris aan mr. Ebell, die intusschen met ingang van 1 april 1898 tot adjunct-commies bij dit archiefdepôt is aangesteld, gelegenheid daarmede de deelen van het landbouwarchief, en in het bijzonder de boekerij, te vergelijken. Hij maakte hiervan gebruik om de reeds opgemaakte beschrijvingen nog eenigszins aan te vullen, en vervaardigde een lijst van de ontbrekende boekwerken. Het is zeer goed mogelijk dat deze door ons te Helmond wel zijn aangetroffen, doch toen, bij gemis van den ouden inventaris, als particulier eigendom beschouwd zijn. Wellicht zal er gelegenheid ontstaan ze nog terug te verkrijgen; voorloopig is daarom met het afsluiten van onzen catalogus dezer boekerij nog gewacht. Aan den anderen kant bleek, dat te Helmond meer was bewaard

gebleven dan in 1851 werd opgegeven. Meer bepaald geldt dit van de archieven der oudste landbouwcommissie, de departementale van 1805—1810; daarvan schrijft Wesselman in 1851 dat het grootste deel na 1810 langzamerhand aan het provinciaal bestuur was opgezonden, terwijl nu een veel grooter deel dan hetgeen hij als aanwezig vermeldt uit de schatkamers van zijn kasteel te voorschijn kwam.

Met de nadere opsporing van oude rechterlijke bescheiden in verschillende gemeenten is ook in 1898 weder voortgegaan. Vooral in twee plaatsen, Woudrichem en Bladel, waar het algemeene onderzoek vóor 1883 niets had opgeleverd, was de oogst vrij aanzienlijk. In het eerstgenoemde oude stadje bestaat het raadhuis uit een groote vestibule, waarin een hokje voor secretarie is afgetimmerd, en een groote kamer daarachter. Terzijde is nog een hokje naar buiten uitgebouwd, waarvan laddertrapjes voeren naar een ruimen zolder of vliering. Ook hierop is weer een gedeelte afgetimmerd dat, evenals het grootere deel, thans ongebruikt en ledig is. Doch daarop was weer een hokje afgeschoten dat bij nader onderzoek achter den schoorsteen nog een kleine ruimte verborg, waarbinnen een kist stond geheel gevuld met oude papieren. Deze bleken bij onderzoek bijna alle oude rechterlijke bescheiden te zijn. Zij konden nog aanmerkelijk worden aangevuld uit den inhoud van de 4 diepe kasten in het groote vertrek. Deze inhoud, een chaos, ging geheel door de hand en werd, na voorziening der kasten van ventilatie tegen het zich vertoonende vocht, weder in ordelijker toestand daarin geplaatst.

Te Bladel werd in een ruim raadhuis een goed deel van het oud-archief der voormalige gemeente Bladel, Reusel & Netersel en daaronder tal van schepenprotokollen en -papieren gevonden. Zij moesten worden verzameld uit verschillende vertrekken, den zolder en een schuur, en waren geheel met de nieuwere bescheiden vermengd. Ook hadden zij zeer van vocht te lijden. Na verbetering der kasten werden de nieuwe bescheiden alle weder daarin geplaatst; doch de oud-gemeentelijke legde ik op de raadzaal bijeen met het oog op een voorstel van den burgemeester tot de deponeering bij de Rijksarchieven, dat ik heb ondersteund ook met het oog op de noodzakelijkheid der vernieuwing van het dak en de zoldering van het raadhuis.

De van verscheiden gemeenten overgenomen stukken werden in het najaar, toen het slechte seizoen ons te kwade parten speelde om de reizen te kunnen voortzetten, nader onderzocht opgeschreven en bij de archieven ingevoegd waartoe zij behoorden.

Bij deze werkzaamheden, gelijk bij mijn geheele taak, werd ik ook dit jaar weder goed gesteund door den heer mr. Ebell, die het laatstgenoemde werk bijna geheel voor zijne rekening nam. Ook de tijdelijke klerk, G. A. H. Hello, hielp naar vermogen krachtig mede.

Veel tijd werd in 1898 ingenomen door het opstellen, ten behoeve der bijeenkomst van Rijksarchivarissen, van een rapport over hetgeen vroeger en later in deze provincie is gedaan tot regeling en inventarisatie van de oude archieven der gemeenten, waterschappen en kerkbesturen. Meer dan duizend circulaires om inlichtingen en opgaven werden verzonden, waaruit weder nader geschrijf voortkwam, terwijl vele mijner reizen ook op dit doel werden gericht. Doorgaans is mijne meening hierbij bevestigd, dat vertrouwbare gegevens over het algemeen verkregen moeten worden door persoonlijk onderzoek. Het is Uwer Excellentie uit mijne afzonderlijke verslagen omtrent de verzorging van gemeente- en waterschapsarchieven bekend, dat ik daarmede te dien aanzien steeds voortga.

Weder werden van een aantal plaatsen de oude burgerlijkestandsarchieven van de bewaarders opgevraagd, nauwkeurig beschreven en hersteld, en na herbinding hun teruggezonden.

Ik wil dit hoofdstuk van mijn verslag niet besluiten zonder met een woord van lof nog den concierge van Eyck herdacht te hebben die den meesten tijd als klerk, en dat steeds beter, dienst deed voor het overschrijven van al onze notities en lijsten, bij de bewerking der griffiepapieren gemaakt, van de staten en memories omtrent de lokale archieven, en vooral van de lijvige inventarissen in het laatst van 1897 en in dit verslagjaar voltooid, met name die der oude gemeente-archieven van Raamsdonk (daarna gedrukt in het Provinciaal Verslag van Noordbrabant over 1897) en Dongen, en der oude rechterlijke archieven van Raamsdonk & Hendrik-Luyten-Ambacht, van Beek & Donk, en van Schijndel.

V. *Uitgaaf van bescheiden uit het archief.*

Hieronder valt dit jaar niets te vermelden.

VI. *Aanwinsten en verliezen.*

Weder werden verschillende aanwinsten verkregen. In een staat, dien ik onder de gewone hoofden er weder van aanlegde, werden zij volgens hun belang meer of minder uitvoerig be-

schreven. Over het geheel staan zij in omvang en beteekenis bij die van 1896 en 1897 wel iets ten achter.

Op de auctie van het genealogisch en heraldisch kabinet van A. A. Vorsterman van Oyen, welke ik niet persoonlijk mocht bijwonen, viel mij niet ten deel een oud processtuk, dat bij onderzoek mij gebleken is eenigszins verkeerd beschreven doch blijkbaar afkomstig te zijn van Geertruidenberg. Het werd gekocht voor den archivaris van Dordrecht. Andere „verliezen" heb ik niet te vermelden.

VII. *Afschrijving van elders berustende bescheiden.*

De secretaris van het genootschap voor geschiedenis en oudheidkunde van Limburg, de heer J. F. van Beurden te Roermond, zond ons een oud handschrift ter inzage waarin, met wapenteekeningen, ook de namen voorkomen der opvolgende pastoors van Helvoirt en Oisterwijk. Deze werden daaruit afgeschreven.

Van den Algemeenen Rijksarchivaris ontving ik een kopie, voor zooveel Noordbrabant betreft, van den in zijn depôt bewaarden index der heerlijke rechten van 1798.

VIII. *De raadpleging der verzamelingen.*

Talrijk was weder het aantal der informatien, uit onze verzamelingen ontleend. Vele registers van de Bossche schepenbank werden weder tijdelijk in bewaring gegeven aan den Rijksarchivaris te Utrecht en den gemeentearchivaris van Amsterdam ten gebruike op hunne bureaux door ingezetenen hunner gemeenten. Ten behoeve van het krijgshistorisch onderzoek van wege den Generalen Staf werd in het najaar alhier aangewezen de luitenant S. Gal, dien wij daarna als geregelden bezoeker hadden; zulks ter vervanging van den, intusschen tot kapitein bevorderden, heer J. J. M. A. Mommers, die het werk nog in de eerste maand van 1898 had voortgezet. Ten behoeve van enkele onderzoekers of van ons gevraagde inlichtingen ontvingen wij op verzoek enkele archivalia van elders ten gebruike, o. a. uit Bladel, uit Heusden en uit het archiefdepôt te 's-Gravenhage.

Inlichtingen van allerlei aard, doch meest omtrent rechten en rechtstoestanden of althans met het oog op rechtsgeschillen, heb ik weder uit onze eigen verzamelingen verstrekt. Onder de autoriteiten aan wie dit geschiedde, behoorden weder de Gedeputeerde Staten dezer provincie en het domeinbestuur.

IX. *Bemoeiingen met gemeente- en waterschapsarchieven.*

Onder herinnering aan hetgeen ik hiervóor onder hoofdstuk IV reeds ten aanzien van dit onderwerp heb medegedeeld, moge ik verder weder als in vorige jaren verwijzen naar het verslag, ook dit jaar weder uit te brengen aan de Gedeputeerde Staten dezer provincie omtrent de oude gemeente- en waterschapsarchieven en waarvan ik een afdruk aan Uwer Excellentie's departement hoop in te zenden.

's-Hertogenbosch, februari 1899.

De Archivaris in Noordbrabant.

A. C. BONDAM.

STAAT DER AANWINSTEN

VAN HET

RIJKSARCHIEF IN NOORDBRABANT

in **1898**.

A. Overnemingen uit andere archieven.

I. GEDEELTEN VAN OUDE RECHTERLIJKE ARCHIEVEN.

Van de volgende gemeenten werden de daarbij opgegeven archiefstukken van voormalige rechterlijke colleges en autoriteiten overgenomen:

Bladel & Netersel.

(Van de schepenbank van *Bladel, Reusel & Netersel*):

1. Vier protokollen van eeden: 1742—1795 (van Bl., R. & N.), 1762—1782, 1783—1811 (beide van Bladel), 1786—1803 (van Netersel).

2. Twee dingrollen: 1751—1760, 1761—1778.

3. Een register van procuratien, 1749—1808.

4. Een protokol van verkoop van moeren door den rentmeester der geestelijke goederen, 1750—1766.

5. Een idem van tiendverpachtingen, 1767—1807.

6. Een idem van verpachting van jachtgronden en certificatien van gereserveerde jacht, 1802—1806.

7. Een idem van schouwvoering door den pachter van den houtschat, 1783—1796.

8. Negen protokollen van taxatien voor het collateraal: 1702—1720, 1720—1734, 1735—1749, 1749—1761, 1761—1769, 1769—1778, 1779—1784, 1784—1795, 1795—1810.

9. Een register van overledenen, opgemaakt voor het recht van successie, 1806—1810.

10. Acht schepen-echtprotokollen: 1703—1717, 1718—1725, 1725—1747, 1747—1771, 1771—1778, 1778—1792, 1793—1804, 1805—1810.

11. Twee registers van vacatien en comparitien door den secretaris, opgemaakt naar aanleiding van de resolutie van de Staten-Generaal van 26 november 1745: van 1745 tot 1793 voor Netersel, en van 1745 tot 1794 voor Reusel.

12. Boedel- en voogdijrekeningen (thans in 7 portefeuilles).

13. Verkoopconditien (idem in 2).

14. Diverse losse schepenakten, waarbij huwelijks-proclamatien, staten van den 40en en 80en penning, processtukken, enz. (id. in 4).

Dinteloord & Prinseland.

Vijf schepen-echtprotokollen: 1708—1770, 1770—1791, 1792—1798, 1798—1806, 1806—1810.

Escharen.

Een protokol van transporten, 1740—1771.

Heeze.

Een schepen-echtprotokol, 1658—1696.

Klundert.

1. Een dingrol, 1703—1714.
2. Een lias casuspositien, adviezen, enz., 1602—1794.

Lith.

1. Een protokol van de staten van den 40en en 80en penning, 1791—1806.

2. Drie schepen-echtprotokollen: 1709—1764, 1794—1805, 1805—1810.

3. Een register van aangifte van overledenen, 1810.

4. Een voogdijrekening, uit 1778.

5. Een pak losse verpacht- en verkoopcedulen.

6. Een pak publicaties van verkoopingen.

Maashees & Overloon.

1. Fragment van een gerechtsprotokol van Maashees & Holthees, loopende over de jaren 1551 tot 1574 (met losse toonen en konden, ook van jonger datum).

2. Een gerechtsprotokol van idem, 1666—1669.

3. Een pak diverse losse schepenakten (boedelrekeningen, verkoopcedulen, processtukken, enz.).

Mierlo.

1. Vier schepen-echtprotokollen: 1693—1738, 1705—1709, 1739—1756, 1756—1805.

2. Een register van overledenen, opgemaakt voor het recht van successie, 1806—1808.

Mill & Sint-Hubert.

1. Een signaat van de vesten, „int Hollanderbroek", 1594—1641.

2. Een protokol van vesten, van vóór 1645 (het begin ontbreekt, evenals de omslag) tot 1662.

Oirschot.

(Van de schepenbank van *Oirschot & Best*):

Een protokol van den notaris W. de Metser, 1611—1617.

Putte.

1. Een dingrol, 1637—1665.

2. Zeven protokollen van opdrachten: 1690—1707, 1707—1740, 1771—1778, 1778—1789, 1789—1798, 1805—1807, 1806—1808.

3. Vijf protokollen van allerhande akten: 1710—1740, 1740—1773, 1773—1785, 1785—1801, 1801—1810.

4. Een protokol van publieke verkoopingen, 1806—1808.

5. Een schepen-echtprotokol, 1796—1810.

6. Een pak diverse losse schepenakten (processtukken, boedelrekeningen, verkoopcedulen enz.).

Ravestein.

1. Een stadsprotokol, 1800—1803.

2. Een kopieboek van brieven en berichten, 1800—1804.

Reek.

Een schepen-echtprotokol, 1804—1810.

Son & Breugel.

1. Een register van buiten-akten, 1755—1789.

2. Een schepen-echtprotokol, 1740—1777.

3. Een akte van autorisatie tot verkoop van goederen van minderjarigen, 1809.

Sprang.

1. Een dingrol, 1577—1602.

2. Een protokol van transporten, 1529—1537.

3. Een idem van willekeuren, 1529—1542.

4. Een idem van voogdijzaken, 1599—1630.

5. Vier protokollen van allerhande akten: 1617—1621, 1634—1640, 1645—1655, 1650—1661.

6. Twee protokollen van taxatien voor de collaterale successie, en aan de keerzijde van aangiften voor het recht van trouwen en begraven: 1750—1773 (keerzijde 1750—1774), 1774—1797 (keerzijde 1775—1791).

7. Diverse losse schepenakten (thans in 5 portefeuilles).

Woensel & Eckart.

A. Van de schepenbank van *Eckart*:

1. Vier protokollen van transporten: 1632—1658, 1672—1703, 1737—1770, 1771—1784.

2. Drie protokollen van allerhande akten: 1695—1738, 1738—1751, 1771—1809.

B. Van de schepenbank van *Woensel*:

Drie schepen-echtprotokollen: 1699—1779, 1779—1803, 1804—1808.

C. Van *Woensel & Eckart.*

Protokol van allerhande akten, 1794—1808.

Woudrichem & Oudendijk.

1. Een gerechtsprotokol, 1670—1673.

2. Een protokol van aanspraken, 1665—1670.

3. Een idem van vonnissen, 1665—1670.

4. Twee protokollen van aangiften voor het recht van trouwen en begraven: 1762—1795, 1795—1805.

5. Een register van aangiften van overledenen voor het recht van successie, 1806—1810.

6. Een echtprotokol, 1795—1810.

7. Verschillende rollen voor het „heeren gedingh" (thans in 1 portefeuille).

8. Dingrollen (idem in 5).

9. Protokollen van transporten (idem in 1).

10. Diverse protokollen (idem in 1).

11. Verkoopconditien (idem in 3).

12. Verpachtconditien (idem in 1).

13. Boedel- en voogdijrekeningen (idem in 1).

14. Diverse losse schepenakten (idem in 3).

Van mijn ambtgenoot te Arnhem, den archivaris in Gelderland, ontving ik twee geopende geheime testamenten behoorende tot het archief van het gericht der voormalige heerlijkheid Oyen, waarvan een gedeelte vroeger te Nijmegen en na 1880 te Arnhem heeft berust te zamen met oud-Geldersche archieven.

Het zijn:

1°. Het testament van Johannes Peters van den Bogert en Johanna Geertrudis Devenijns, mitsgaders Johanna Peters van den Bogert, bij het gericht gedeponeerd op 14 januari 1789; en

2°. dat van Gerrit Adrianus Vermeulen, heer der heerlijkheid Oyen, bij het gericht gedeponeerd op 20 october 1797.

De beide stukken zijn thans met dat gerichtsarchief hereenigd.

II. Andere bescheiden, uit gemeente-archieven overgenomen.

Door het gemeentebestuur van *Sprang* werden mij overgedragen de dubbelen van de gemeente-rekeningen van 1814 tot 1850, die ik bij het gemeente-archief in de kerkekamer had gevonden. Zij werden bij onze verzameling van dergelijke rekeningen van vóór 1851 geplaatst. Ook van de gemeente-begrootingen trof ik te Sprang dubbelen aan over dezelfde jaren, die men mij mede toezond. Dergelijke dubbelen van begrootingen trof ik tot dusverre in andere gemeenten niet aan, tenzij dan van een enkel jaar.

Met oude rechterlijke protokollen zond mij het gemeentebestuur van *Woensel* ook twee verpondingskohieren toe, waarvan het, terecht, meende dat zij bij de nasporingen in die protokollen goede diensten konden bewijzen.

Ik heb ze voorloopig bij het oud-rechterlijke archief geplaatst; de oude gemeentelijke bescheiden van Woensel toch zijn, voor zoover bewaard gebleven, geheel onder de oude rechterlijke vermengd geraakt, te zamen met die van eenige andere gemeenten, welke vroeger te Eindhoven op den raadhuistoren waren bewaard en hopeloos verward zijn.

Bij de oude schepenbanks-papieren, die te *Woensdrecht* en te *Putte* alsnog waren aangetroffen, bevonden zich een aantal rekeningen van domeinrentmeesters van den heer van Bergen-op-Zoom, afgelegd aan de domeinrekenkamer te Bergen. Zij betreffen drie heerlijkheden buiten onze provincie gelegen.

Hoe zij bij die schepenbanksgriffien zijn gekomen en nog wel zoo willekeurig verdeeld, heb ik nog niet vermogen op te helderen. Doch tot het eigenlijke schepenarchief behooren zij zeer zeker niet. Ik heb ze dus daarvan afgescheiden en achter de bescheiden van andere rentmeesters-kantoren geplaatst.

Het zijn:

a. Comptes du receveur de Wanre et des appartenants dicelluy.

1. 1503/4	receveur	Henry de Tenremonde.
2. 1504/5		
3. 1505/6		
4. 1508/9		
5. 1509/10	„	Franchoys de Walhain.
6. 1515/16		
7. 1518/19		
8. 1519/20		
9. 1520/21	„	Gillis de la Bauwette.
10. 1521/22		
11. 1522/23		
12. 1556/57.	„	Jehan Franckart.

Van deze loopen, volgens den stijl van Luik, no. *1* van 25 december 1504 tot 24 december 1504 en no. *2* van 25 december 1505 tot 30 september 1505, feitelijk dus van 25 dec. 1503 tot 24 dec. 1504 en van 25 dec. 1504 tot 30 september 1505. De overige loopen van en tot St. Remeys (1 october).

De nummers *1—6* en *12* werden gevonden te Woensdrecht, de andere te Putte.

b. Comptes du receveur de la haute seigneurie de Walhain.

1. 1543/44	receveur Anthoine de Tenremonde.
2. 1545/46	
3. 1547/48	
4. 1553/54	
5. 1554/55	
6. 1555/56	
7. 1556/57	
8. 1557/58	
9. 1558/59	
10. 1560/61	„ Joachim de Tenremonde.
11. 1561/62	
12. 1563/64	
13. 1564/65	
14. 1567/68	
15. 1568/69	

Deze loopen ook alle van 1 october tot 30 september en werden alle gevonden te Woensdrecht.

C. Rekeningen van den rentmeester der heerlijkheid Opvelpe en Mulstede.

1. 1533/34	rentmeester Peeter Everaerts.
2. 1537/38	
3. 1538/39	
4. 1560/61	„ Adriaen Everaerts.
5. 1564/65	
6. 1611/12	„ Joseph van Hoogenberghe.
7. 1642/43	„ Jean Crabeels.
8. 1643/44	
9. 1644/45	
10. 1645/46	
11. 1646/47	
12. 1648/49	
13. 1649/50	
14. 1650/51	

Ook deze loopen alle van 1 october tot 30 september ; de nummers *1* tot *5* werden gevonden te Woensdrecht, *6* tot *14* te Putte.

III. Naoogst voor de oude archieven uit de griffie-papieren.

Ten vervolge op de vroegere mededeelingen van vondsten, onder dergelijk hoofd vermeld in mijne verslagen over de jaren 1890, 1891 en 1893—1897 geef ik hier de opsomming van de op de griffiezolders onder de jongere bescheiden verscholen geraakte oude dokumenten, die bij het nader uitzoeken der verwarde gedeelten van de griffie-archieven weder werden gevonden.

1. Een simpele kopie op zegel van de resolutie van de Staten-Generaal dd. 1588 juli 19, betrekkelijk: het bevel over de in Brabant gelegerde troepen in soldij van de Staten; de inning van gemeene middelen, brandschatten, contributien en andere inkomsten van het tot de Unie behoorende deel van Brabant; het sluiten van vredesverdragen en overdracht van souvereiniteit; het heffen van buitengewone middelen, meer in 't bijzonder wat Bergen-op-Zoom aangaat; en de regeling der rechtspraak.

2. Een simpele kopie van de resolutie van de Staten-Generaal dd. 3 december 1727, bepalende, naar aanleiding van een klacht der beenhouwers van Bergen-op-den-Zoom over de heffing van den vierentwintigsten penning op het bestiael, dat de magistraat dier stad om nieuwe middelen te heffen octrooi moet aanvragen.

3. De origineele expeditie van de resolutie van de Raden en Rekenmeesters van den huize van Bergen-op-den-Zoom dd. 14 december 1762, betrekkelijk een convocatie, vóór het leenhof, van de ingelanden van den Noordpolder van Ossendregt en de ingelanden van Woensdregt en Hinkelnoort ter bespreking van het maken eener nieuwe sluis ter betere suatie van den polder.

4. Stukken betrekkelijk de jaarlijksche schepen-verzetting te Bergen-op-Zoom; in het bijzonder de arbitrale uitspraak van 1455 februari 16 (stijl van Kamerijk) door Philips hertog van Brabant enz., jaarlijks door schepenen van B. o. Z. te beëedigen; met de eerste en nadere interpretatien daarop door Philips dd. 1456 augustus 5, en Karel de Vijfde dd. 1519 juni 7.

5. Fragment (katern bevattende een gedeelte der letter A) van een klapper op een kohier van 1570 (?) van Nieuw-Gastel (?).

6. Stukken, vermoedelijk afkomstig uit het archief der gemeente Woensdrecht, Hoogerheide, Zuidgeest Hinkelenoord:

a. Fragment van een boedel-inventaris uit de 18e eeuw opgemaakt te (Woensdrecht ?).

b. Kopie van het contract van 1696 mei 15, met kwitantie, wegens aanneming van het verbouwen van een huis te Hinkelenoord.

c. Bevel van 1702 juni 2 door den kommandant van de troepen in Brabant, te Bergen-op-ten-Zoom, aan den schout van Enckelenoort tot opzending van alle vaartuigen.

d. Akte van verzoening dd. 1715 juli 26, voor schepenen van Hinkelenoord.

e. Onderhandsch koopcontract dd. 1756 juni 26, van een partij van 30 gemeten 209 roeden zaailand en weide, gelegen in den Zuidpolder van Woensdregt.

7. De reëel- en personeel-rekeningen van Halsteren over de jaren 1802 tot 1806, 1807 (alleen de bijlagen) 1809 en 1810 (sommige met bijlagen).

8. De personeel-rekeningen van Auvergne- en Oud-Glimes-polder over de jaren 1802 tot 1806, 1809 (alle met bijlagen) en de bijlagen van 1810.

9. Idem van Noordgeest over de jaren 1802 tot 1809 (alle met bijlagen).

10. Een rekwest van twee burgers van Steenbergen aan den prins tot wering van verdere grutmolens, op 30 april 1739 in handen gesteld van den rentmeester der domeinen van Steenbergen.

11. Een minuut-besluit van den Prefekt der Rijnmonden van 24 maart 1813, betrekkelijk het loterijfonds van Ravestein. (*Indicateur* no. 1882 en 2157.)

B. Geschenken.

I. Drukwerken.

Wederom werden wij begiftigd met een aantal drukwerken, mij door de schrijvers of bewerkers toegezonden.
In de eerste plaats noem ik de volgende afdrukken van *verslagen.*

Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven, bundel XVIII, over 1895 (ontvangen van Uwe Excellentie).

Notulen van de zesde bijeenkomst der Rijksarchivarissen op 19 november 1895 (idem).

De Rijksarchieven te Roermond in 1895 (idem).

Verslag omtrent de inventarisatie van oude gemeente-, waterschaps- en veenderij-archieven in de provincie Utrecht, over 1896; met, als bijlagen:

a. Rapport over den toestand enz. dier archieven.

b. Inventarissen van oude gemeente- en waterschaps-archieven, vroeger vervaardigd door Mr. L. van Hasselt en Mr. R. Fruin Thz.

(ontvangen van den rapporteur, Mr. J. G. C. Joosting, thans Rijksarchivaris te Assen).

Verslag van de commissie voor het archief der gemeente Rotterdam, over 1897 (ontvangen van den archivaris, J. W. Unger).

Verslag omtrent het gemeente-archief van Amsterdam (ontvangen van den archivaris, Mr. W. R. Veder).

Derde jaarverslag der krijgshistorische nasporingen van wege den Generalen Staf (ontvangen van den verslaggever, den gepens. kolonel F. de Bas).

Verslag van den toestand en de aanwinsten der Koninklijke Bibliotheek in 1897 (ontvangen van den directeur, dr. W. G. C. Bijvanck).

Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst, deel XIX, over 1896 (ontvangen van Uwe Excellentie).

Verslag omtrent het Provinciaal museum van oudheden en geschiedkundige voorwerpen in Drente, over 1897 (ontvangen van de commissie van bestuur).

Idem omtrent het Westfriesch museum te Hoorn, over 1897 (ontvangen van de commissie van toezicht).

Idem omtrent de verzameling van gedenkstukken van geschiedenis en kunst te Nijmegen, over 1897 (ontvangen van de commissie voor de bewaring dier gedenkstukken).

Idem omtrent het Stedelijk museum te Leiden, over 1897 (ontvangen van de commissie van beheer).

Idem omtrent het Koninklijk kabinet van munten, penningen en gesneden steenen te 's-Gravenhage, over 1896 (ontvangen van den directeur dr. H. J. de Dompière de Chaufepié).

Provinciaal verslag van Noordbrabant, over 1897 (ontvangen van Gedeputeerde Staten dezer provincie).

Gemeente-verslag van 's-Hertogenbosch, over 1897 (ontvangen van Burgemeester Wethouders dezer gemeente).

Van eenige *catalogi* en *inventarissen* van bibliotheken, musea, archieven, enz. en van een paar *vervolgwerken* werd ook in 1898 weder een exemplaar ontvangen. Zoo:

Van het gemeentebestuur van Edam: Inventaris van het oud-archief der stad Edam, opgemaakt door mr. Ch. M. Dozy, thans archivaris der gemeente Leiden.

Van het gemeentebestuur van Gennep: Korte inventaris der archieven van de schepenbank en de burgerlijke administratie der heerlijkheid Gennep (Gennep, Otterdum en Oeffelt), door A. J. Flament, Rijksarchivaris in Limburg (overdruk uit de „Publications du Limbourg", 32e jaargang, 1895).

Van het gemeentebestuur van Dordrecht: Catalogus van de bibliotheek dier gemeente, afdeeling I (bewerkt door mr. J. C. Overvoorde, archivaris).

Van den directeur der Groningsche Universiteits-bibliotheek: Catalogus codicum manuscriptorum Universitatis Groninganae bibliothecae (bewerkt door dr. H. Brugmans, thans adjunct aan de Koninklijke bibliotheek).

Van de directeuren van de Koninklijke Bibliotheek en het Koninklijk Penningkabinet: Catalogus van de Oranje-Nassau-

boekerij en de Oranje-penningen in die beide inrichtingen te 's-Gravenhage.

Van de commissie van bestuur van het Provinciaal museum van oudheden en geschiedkundige voorwerpen in Drente: Catalogus van dat museum, afd. V *a*, onderafd. I.

Van de commissie voor het Westfriesch museum te Hoorn: Catalogus van dat museum, dl. I en II.

Van het bestuur van het Stedelijk museum te Leiden: Tiende supplement op den catalogus van 1886.

Van het gemeentebestuur van Deventer: De Cameraarsrekeningen van Deventer, thans uitgegeven door dr. J. de Hullu archivaris van die gemeente, dl. IV, bladwijzer.

Van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen te 's-Hertogenbosch: „Werken", nieuwe reeks no. 6, „De Stuerghewalt of zoogenaamde Booze Griet van 's-Hertogenbosch", door W. R. H. Wakker.

Van de volgende geschriften werd mij door *de schrijvers* een overdruk of exemplaar toegezonden.

Jhr. mr. M. W. Snoeck, „Nog iets over 's-Hertogenbossche brandspuitpenningen" en „Zevenhonderdjarig bestaan van '-sHertogenbosch, in 1885 herdacht" (gedenkpenningen daarop geslagen).

„Eigen Haard" van 20 maart 1897, no. 12, met een artikel van F. A. Holleman „Het stamhuis der Breughels" te Breugel, bij eene afbeelding.

F. A. Holleman, „De oude lindeboom te Oisterwijk" met een plaatje (overgedrukt uit „Eigen Haard").

De Kerkelijke Courant van 18 juni 1898, no. 25, met een artikel van J. van der Hammen Nz. „Kerkelijke toestand van Waalwijk, kort na de inneming van 's Hertogenbosch."

C. J. Mollenberg, „De krypt te Geertruidenberg" (overgedrukt uit „De Katholieke Illustratie").

M. Geesink, „Gids voor de Kroningsfeesten te Leur", 1898.

Gedrukte nabootsing van een veronderstelden brief van prins Maurits aan schout en schepenen van Etten & Leur en daarop volgende publicatie ter gelegenheid van 's prinsen bezoek aan het turfschip van A. van Bergen, uitgegeven door M. Geesink.

Dr. Adolf von den Velden, te Weimar, „Geschichte des alten brabantischen Geschlechtes von den Velde, oder von den Velden, IIer Theil.

„Verspreide stukken betrekkelijk de geschiedenis van Limburg," door Jos. M. W. Eversen („extraits des publications de la société historique et archéologique dans le duché de Limbourg").

„Kerk en staat te Leiden in het laatst der 16e en begin der 17e eeuw", door mr. Ch. M. Dozy, archivaris van Leiden (overgedrukt uit de Handelingen van de Maatschappij der Nederl. letterkunde, 1897/98).

Mr. Ch. M. Dozy, „Levensbericht van mr. Adriaan Justus Enschedé" in leven archivaris van Haarlem enz. (overgedrukt uit de Levensberichten derzelfde Maatschappij, 1897/98).

II. Oorkonden betreffende het gebouw der voormalige Jezuïeten-kerk te Breda.

In zijn tijdschrift Taxandria behandelde de heer J. W. F. Juten te Bergen-op-Zoom een aantal oude akten betreffende huizen te Breda, die, vóór de reductie dier stad tot de Unie, hadden toebehoord aan en bewoond waren door de Jezuïeten te Breda. Tengevolge mijner navraag naar de origineele door hem gebruikte bronnen, zijn mij deze door zijne bemiddeling later door den eigenaar toegezonden. Deze, de heer L. J. Kuyck, kapitein der artillerie te Utrecht, bood ze ten behoeve onzer verzamelingen aan.

Bij onderzoek bevond ik, dat zij bestonden in 12 perkamenten schepenbrieven van Breda, inhoudende transporten van en eene overeenkomst betreffende het huis van Hertsbeeck (of van Heersbeek) te Breda aan de zuidzijde van de Jans- of Veterstraat. Dit is inderdaad een der huizen die, gelijk ook het er naastgelegen huis van Ockeron (of van Ocrum), blijkens het schepenprotokol van Breda, in 1626 of weinig later door het collegie der Jezuïeten te Breda waren gekocht en door hen — slechts van 1625 tot 1637 in Breda toegelaten — op den 31en maart 1639 blijkens

hetzelfde protokol, alle verkocht werden aan Johan van Aerssen, ridder, president der stad Breda. En in het bijzonder is het dàt huis, dat volgens de Bredasche historieschrijvers door de Jezuïeten tot hun kerk werd ingericht.

Wat A. J. van der Aa, in zijn „Geschiedkundige beschrijving van Breda en omstreken", en de hem, zelfs met overneming van drukfouten, naschrijvende samensteller der Kerkelijke geschiedenis van het bisdom van Breda, over de lotgevalllen van dit huis mededeelt, is gedeeltelijk blijkbaar ontleend aan den inhoud dezer brieven, die ook daarom een blijvende bewaring als een geheel verdienen.

De zegels zijn bij het vroegere gebruik niet best gevaren ; vele zijn afgevallen, andere afgebrokkeld. Ten deele zijn de brieven door transfictie aan elkaar verbonden, doch alle waren ze ook met een draadje aaneengenaaid. Deze laatste band is nu verbroken. Zij was waarschijnlijk alleen uit vrees voor verspreiding door een der latere eigenaren gelegd en niet in de brieven zelve gegrond. In hun natuurlijk verband zijn deze thans beschreven onder 6 nummers.

Het eerste nummer, van 1536 april 3 (drie dagen in aprille, duysent vijfhondert zessendedertich (1), vermeldt een overeenkomst betreffende een muur tusschen de hofsteden en erven van jonkers Jan, Henrick, en Pauwels van Nassou, zonen van Henrick van Nassou, ter eenre, en jonkers Jan van Ockeron en Nic. Dobbermond, hoofmeesters des graven van Nassou, ter andere zijde.

Op deze hofsteden stonden toen geene huizen, wijl die in juli 1634 waren verbrand. Dit blijkt uit no. 2. Hierbij dragen deze Nassau's hun kalen grond over aan den rentmeester van den graaf van Nassau, die er weder een huis op bouwt. Het is deze huizinge die, na gekomen te zijn aan de heeren of jonkers van Hertsbeeck, na dezen als huizinge van Heersbeeck o. a. komt aan een ritmeester te Groningen, aan een koopman, aan een luitenant die voor Geertruidenberg lag, en daarna bij verkoop door diens vrouw, in 1626 aan de paters der societeit Jesu binnen Breda, om later over te gaan aan een tavernier de Sailly of Saly en aldus te worden de taverne-Saly.

Ik laat de beschrijving der 12 brieven hier volgen.

No. 1. 1536 april 3 (int jaer ons Heeren duysent vijfhondert zessendedertich, drie dage in aprille).

---

(1) Natuurlijk geen paaschstijl, wijl het paaschjaar 1536 slechts liep van 16 april (1536) tot 31 maart (1537), en bovendien no. 2 naar deze overeenkomst verwijst.

Jonckers Jan, Henrick en Pauwels van Nassou, aan de eene, en jonckers Jan van Ockeron en Nicolaes Dobbermond, hoofmeesters des graven van Nassou, aan de andere zijde, sluiten een overeenkomst betreffende de versterking en verlenging en het gebruik van den muur tusschen hunne in de Veterstraat te Breda naast elkaar gelegen hofsteden en erven, met het oog op den herbouw hunner huizen.

Beide uithangende zegels afgevallen.

No. 2. 1536 juli 24.

Henrick Henricks zoon van Nassou, voor zich, als gemachtigde van zijn broeder Jan, en zijn broeder Pauwels vervangende, draagt op aan Diederic Zeeszin, rentmeester van den graaf van Nassou, de hofstad met plein, hof en erf, waarvan het huis in juli 1534 verbrandde, en de hofstad met plein, hof, enz. daarnaast, waarop het kleine huis mede verbrandde, alles gelegen in de Veterstraat te Breda o. a. naast jrs Jan van Ockeron en Nic. van Dobbermondt, hoofmeesters; zulks met verwijzing naar de voorwaarden over den oostelijken muur, overeengekomen op 3 april 1536; en met vrijwaring door de overdragers voor 's heeren cijns en nog een cijns van 7 stuivers voor de kapellanen van Breda.

Beide uithangende zegels afgevallen.

No. *3a*. 1539 mei 23.

Diederick Seeszin draagt op aan jr. Roelof van Daelhem het huis en erf c. a., door hem pas nieuw gebouwd op de hofstede gekocht van de zonen wijlen Henricx van Nassou; en geeft, gelijk jr. Jan van Nassou, medecomparant, het ook namens zijn broeders alsnog hem doet, den verkrijger vrijwaring voor 's heeren en nog vier cijnzen, nl. 10 stuivers te miswijn aan de kerk van Breda, 3 leliaarts aan het nonnenklooster te Breda, $^{1}/_{2}$ leliaart aan het Begijnhof, en nog een.

Beide uithangende zegels afgevallen; doorstoken met den volgenden brief.

No. *3b*. 1541 november 15.

Jr. Roelof van Daelhem draagt op aan mr. Yman Cornelis zone, schepen te Ziericxee, het huis met plein enz. in den doorstoken brief begrepen; met vrijwaring voor 's heeren en de 3 andere in het vorige opgenoemde cijnzen, wordende het nonnenklooster nader genoemd: van Sinte Kathelijnendale te Breda.

Beide uithangende zegels afgevallen; de dubbele perkamenten staarten gestoken door den vorigen brief.

No. 4*a*. 1614 juni 7.

Jr. Jan van Hertsbeeck voor zich en als gemachtigde van hr. Johan de Jonge, heer van Oosterlant en Nyeuwe Dreysschor geseyt Sere Janslant, gehuwd met jouffr. Elisabeth van Hertsbeeck, van Lieuen Werckendet, gehuwd met jouffr. Marie van Hertsbeeck, van sr. Vincent Couwenberch gehuwd met jouffr. Catharina van Hertsbeeck, van jrs. Willem en Coenraet van Hertsbeeck en van jouffr. Helena, Sara en Lucretia van Hertsbeeck, als kinderen en erfgenamen van Pauwels van Hertsbeeck heer van Bruynisse en jouffr. Elisabeth van Suytlant, dragen op aan Cathelijn Jan Jacobs dr., wed. van Adam van Hertsteen, en haar kinderen, de groote huizinge met waschhuis, stal, plein, enz. genaamd de huizinge van Hertsbeeck, gelegen te Breda in de Veterstaat gezegd St. Jansstraat; te vrijen en te waren met 's heeren en nog drie cijnzen enz. als voren.

Twee uithangende zegels, waarvan het eene zwaar beschadigd en half afgevallen, het andere geheel afgevallen, aan dubbele perkamenten staarten, doorstoken door de vijf volgende brieven.

No. 4*b*. 1617 augustus 31.

Cathelijn Jan Jacops dochter, weduwe jr. Adams van Hertsteen, en haar kinderen, dragen op aan sr. Guilliam Pisset ritmr. van een kompagnie paarden in dienst der Geunieerde provincien in garnizoen te Groeninge, de groote huizinge enz. (als voren), met voorwaarden enz. als in den met dezen doorstoken brief van 7 juni 1614 is omschreven; te vrijen met 's heeren en nog één cijns, die genoemd in no. 2.

Twee uithangende zegels, waarvan het eene afgebrokkeld en beschadigd, het ander afgevallen, aan dubbele perkamenten staarten, gestoken door den vorigen brief en doorstoken met de vier volgende.

No. 4*c*. 1618 april 26.

Capiteyn Guillaume Pisset, commandant van een compagnie paarden te Groeningen in garnizoen, draagt op aan sr. Louys Saulmon koopman te Breda, de groote huizinge enz. (als voren) op voorwaarden enz. als in de (twee) met dezen doorstoken brieven van 7 juni 1614 en 31 augustus 1617 is omschreven; te vrijen met 's heeren en nog 3 cijnzen (als voren) „hoewel in den jongsten doorstoken brief slechts één cijns en wel van 7 st. is opgegeven."

Twee uithangende zegels, waarvan het eene voor een groot deel, het andere geheel afgevallen, aan dubbele perkamenten staarten, gestoken door de twee vorige, doorstoken met de drie volgende brieven.

No. *4d.* 1622 mei 13.

Sr. Louys Saulmon, coopman te Breda, draagt op aan sr. Simon Bondet dict de Bont en diens huisvrouw Elisabeth Iheremias Maes dr., de groote huizinge enz. (als voren), met de lasten en voorwaarden enz. als in de (drie) met dezen doorstoken brieven van 7 juni 1614 tot 26 april 1618 is omschreven.

Beide uithangende zegels afgevallen, de dubbele perkamenten staarten gestoken door de drie vorige, doorstoken met de twee volgende brieven.

No. *4e.* 1626 augustus 21.

Elisabeth Iheremias Maes dr., vr. van sr. Simon Bondet dict de Bont, luitenant van de kompagnie ruiters van ritm. Haulmetz, in garnizoen te Geertruydenberge, voor zich en voor haar man, draagt op aan de paters van de societeit Jesu te Breda de groote huizinge enz. (als voren), met de lasten en voorwaarden enz. als in (vier) met dezen doorstoken brieven van 7 juni 1614 tot 13 mei 1622 is omschreven.

Twee uithangende zegels, waarvan het eene, in donkere was, afgebrokkeld, het andere afgevallen, aan dubbele perkamenten staarten, gestoken door de vier vorige brieven, doorstoken met den volgenden.

No. *4f.* 1639 maart 31.

Petrus van den Berghe, rector van het collegie der societeit van Jesu binnen Breda, door den generaal der societeit Mutius Vitellescus gemachtigd tot verkoop van alle goederen en huizen van het collegie, draagt op aan Johan van Aerssen, ridder enz., president der stad B., de groote huizinge met waschhuis, plein, hof en erf c. a. genaamd de huizinge van Hersbeeck, gelegen en met de lasten en voorwaarden enz. als in de (vijf) met dezen doorstoken brieven van 7 juni 1614 tot 21 augustus 1626 is omschreven.

Twee uithangende zegels, waarvan het een, in donkere was, afgebrokkeld, het andere afgevallen, aan dubbele perkamenten staarten, gestoken door de vijf vorige brieven.

No. 5. 1682 februari 5.

Anna van Aerssen baronnesse van Wassenaer enz., wonende in Sgravenhage, draagt op aan Paulus Saly, tavernier te Breda, huis, hof en erf c. a., gelegen in de Jansstraat te Breda, genaamd de huizinge van Heersbeeck.

Beide uithangende zegels afgevallen.

No. 6. 1694 december 2.

Paulus de Sailly, tavernier te Breda, draagt op aan vrouwe Hester Poulle Issaacx, huis, hof en erf, gelegen aan de zuidzijde der Jans- of Veterstraat te Breda, belast behalve met 's heeren cijns, nog met de volgende: 10 stuivers te wijnmis in de kerk van B., 19 stuivers aan de kapellanen en 2 guldens 3½ oortstuiver aan de Choraelen te B.; 3 leliaerts aan het klooster van Sint-Cathelynendaele te Oosterhout (1); ½ leliaert aan het Begijnhof te B. en 12 penningen aan de armen aldaar.

Van twee uithangende zegels het eene, in donker bruine was, bijna gaaf, het andere afgevallen.

III. Diverse oorkonden en bescheiden.

Het boogschuttersgilde van Sint-Catharina te Gemonde bood ons een origineele oorkonde op perkament aan dd: 1614 juni 20, houdende de verleening van een uitvoerig reglement of keur voor dat gilde door den heer van Oud-Herlaar en St. Michielsgestel. Deze oorkonde, geschreven op 8 bladen perkament in 4to, was aan groen zijden koord bezegeld, doch het zegel is op een paar brokjes na afgevallen.

Namens Burgemeester & Wethouders van Haarlem zond mij mijn ambtgenoot aldaar een perkamenten brief toe, gedateerd 1733 februari 23, inhoudende de aanstelling door Willem Carel Hendrik Friso van mr. Hendrik Lansel tot opvolger van mr. Joris de Visscher als vendumeester of stokhouder van Roosendaal & Nispen, onder de bepalingen van het reglement van 29 januari 1683 en tegen een jaarlijksche recognitie van 30 Carolus gulden. Deze brief was, volgens de mededeeling van mijn ambtgenoot, onder het vuilnis gevonden en uitgeleverd door den opzichter der gemeente-reiniging. De buitenzijde van het stuk is dan ook vlekkig. Toch is het groote uithangende zegel van den prins met een contrazegel in roode was nog vrij gaaf bewaard gebleven.

---

(1) Volgens verdrag van 1646 tusschen prins Frederik Hendrik en den proost van het klooster Sint-Catherinendal gesloten, ging het kloostergebouw te Breda over aan den prins voor de stichting der Illustre School, terwijl de nonnen naar Oosterhout vertrokken en aldaar werden schadeloos gesteld voor het verlies harer goederen onder Breda.

De heer AUG. SASSEN, notaris en raadslid te Helmond, zond mij een fragment-schepenprotokol van MIERLO, bevattende, op 63 kwarto bladen, de akten vóór die schepenbank verleden van 1544 tot 1550, om het terug te brengen bij het thans in ons depôt bewaarde archief dier bank, waaraan het voorheen was ontleend. In mijn jaarverslag over 1894, blz. 106, kon ik deze aanwinst reeds voorspellen.

Door den heer J. D. WAGNER, kapitein der rijdende artillerie te Arnhem, werd mij namens den heer W. BARON VAN HEECKEREN VAN HEEST te Zutfen ten geschenke gebracht een Recueil van genealogische staten en stukken, c. 1650 verzameld door den bekenden Brabantschen geslacht- en wapenkundige Ph. baron van Leefdael.

De heer mr. ALPH. SASSEN te Breda bood ons ter verdere bewaring in dit archiefdepôt eenige perkamenten en papieren aan, behoorende tot zijne titels en bescheiden als eigenaar der heerlijkheid Tilburg & Goirle. Met hem was ik het eens, dat deze oorkonden de waarborgen, die dit depôt voor hunne verdere goede bewaring biedt, om hun historische waarde verdienen. Zij hebben gedeeltelijk gediend in de bekende procedures over die heerlijkheid c. 1839 gevoerd, en zijn in het werkje van mr. J. S. Lotsy, de Warande van Tilburg, uitvoerig besproken. De oudste is van 1387, in een vidimus van Bossche schepenen van 1612 en als transsumpt in een brief van Albert en Isabel mede van 1612 (vg. blz. 20 en 21 van het aangehaalde boekje). De brief van de genoemde aartshertog en -hertogin, gedateerd 1612 october 31, door Lotsy ten deele afgedrukt en vermeld als van het nog geheel gave en ongeschonden zegel voorzien, vertoont dit laatste ook thans nog, doch niet meer zoo geheel gaaf, wijl het, gelijk de meeste zegels dezer perkamenten stukken, door hitte eenigszins is gesmolten, tengevolge waarvan vele der perkamenten zelve meer of minder met vet zijn doortrokken. Het geheel bestaat eigenlijk uit drie deelen: 1°. zeventien van A 1 tot A 17 genummerde (geleidelijk door mr. Lotsy in zijn werk beschreven) aankomsttitels der heerlijkheid, op één na alle perkamenten; 2°. drie bundels papieren, die volgens opschrift mede in het proces gediend hebben; 3°. vier perkamenten en 5 papieren dokumenten, tot de heerlijkheid en hare bezitters in betrekking staande.

C. Aankoopen.

I. Brieven fortificatie-directeur Breda.

Onderhands werd een pakje brieven uit 1811 tot 1813 gekocht die mij gebleken waren te behooren tot het archief van den voormaligen „directeur des fortifications" te Breda. Van dit archief was een grooter gedeelte reeds bij mijne verzamelingen aanwezig en wel tengevolge van den aankoop in 1883 van de collectie handschriften en dokumenten nagelaten door Prosper Cuypers van Velthoven. Dit gedeelte bestond uit een register van correspondentie (het grootste of hoogste register in onze verzamelingen, nl. 65 c.M. hoog) en brieven uit 1812 en 1813. Deze laatste werden thans aanmerkelijk aangevuld.

II. Brabantica van den verzamelaar A. A. Vorsterman van Oyen.

Uit den verkoop van het genealogisch en heraldisch kabinet van A. A. Vorsterman van Oyen vloeide voor ons de volgende aanwinst voort:

A. *Archiefstukken van Moergestel.*

1. Ingekomen aanstellingen van schepenen van M. door den heer der heerlijkheid, voor de jaren 1735, 1736 en 1740.

2. Vier afgeloste obligatien op bezegeld papier ten laste van de heerlijkheid M., 1676—1688, gemerkt fol. 118 verso, 119, 119 verso en 120.

3. Kopie, door den secretaris gewaarmerkt, van een verzoekschrift der regenten van M. aan den Raad van Brabant wegens tweemaal betaalde Fransche contributie, en van de daarop gestelde appostille dd: 1685 september 24.

4. Bekendmaking van schepenen van M. dd: 1694 sept. 26, alle brouwers aldaar bijeen roepende met het oog op de pacht op de dranken; met aanteekening der publicatie op 26 september.

5. Afschrift van een verzoekschrift van de regenten van M. aan den Raad van State om drie maand uitstel voor de inlevering der kohieren, en van de marginale inwilliging hiervan dd: 1663 april 2. (Beschadigd).

6. Een dagvaarding om den eed af te leggen als verpondingbeurder, uit 1712.

7. Een dagvaarding ten verzoeke der regenten namens de Staten-Generaal van de nalatige belastingschuldigen.

8. Declaratie door regenten van M. van door ingezetenen van M. ten behoeve der geallieerde armee in 1746 gedane leveringen en verrichte diensten, dd: 1747 februari 13.

9. Concept voor een insinuatie wegens de heffing der tienden te M., in geschil tusschen den pastoor der parochie en mevr. Josina Maas wed. Jacques de Beihot; zonder jaar.

10. Drie stukken betreffende zaken, rakende de repartitie van het kwartier van Oisterwijk, uit 1711 en 1787.

Bovendien nog een aantal losse stukken afkomstig van de schepenbank, thans uit de overige bijeengezocht en bij het schepenarchief teruggebracht.

B. *Andere archivalia betreffende de Stad en Meierij van den Bosch.*

1. Dubbel (misschien het rendantsexemplaar) eener gerecapituleerde rekening van den Generaliteits-ontvanger van 1658, gesloten ter Gen. rekenkamer op 12 april 1659.
Het begin ontbreekt. Zij vermeldt o. a. de ontvangsten uit de rekeningen der ontvangers enz. in de verschillende Generaliteitslanden Staats-Brabant, Staats-Vlaanderen, Overmaze en Gelder's overkwartier, Wedde en Westerwoldingeland; en de uitgaven voor admiraliteiten, traktementen van officieren, ambassadeurs, predikanten, secrete zaken, fortificatien, reizen, schulden, defroyementen, justitie, hooge collegien, bijdrage aan de West-Indische comp^{ie}, enz. enz.

2. Brief van den Raad van State aan hoogschout, president en andere schepenen van *'sHertogenbosch* dd: 1635 september 12, houdende bevel tot het doen invoeren van het klein zegel.

3. *1658 maart 1.* Verklaring van den secretaris van *Nuland* over de grootte en grenzen van de hoeve c. a. aldaar, toebehoorende aan de fraters te 's Bosch.

4. Oorspronkelijk rekwest van de gecommitteerden der stad *'s Hertogenbosch* aan de Staten-Generaal, om de stukken van het

proces tusschen H. Ho. Mo. en de stad over het recht van nominatie en electie der magistratuur, die ter overweging van een gevraagd advies uit de griffie van den Raad van Brabant waren gelicht, derwaarts terug te doen brengen. Met gunstige kantbeschikking dd: *1658 mei 31.*

5. *1693 mei 9.* Origineele expeditie eener aan schepenen van den Bosch gerichte resolutie van den Raad van State, waarbij, ten verzoeke van den administrateur der goederen van den abt van Floreffe in de meierij van den Bosch, bevel wordt gegeven tot opschorting der gevolgen van de handlichtinge, die al de hoevenaars en de molenaar van dien abt binnen *Lieshout* bij ingebod voor schepenen van den Bosch hadden gedaan ten behoeve van H. Sweerts tot verhaal van 2450 gld., door de abdij voorheen geheven.

6. Origineele expeditie, gericht aan den kwartierschout van Maasland, van een resolutie van den Raad van State d.d. *1741 januari 16*, waarbij den schout wordt bevolen zich te vergewissen omtrent de oorzaak en beteekenis van den watersnood te *Drunen* en te *Cromvoirt* enz.

---

7. *1630 november 17.* Vrijgeleide door schepenen van *Zeelst* Velthoven & Blaertem, gegeven aan Evert Everts en Lybrecht Anthonis, zwagers, voor het vervoer van twee karren koren naar Tshertogenbosse ter voldoening van jaarlijksche rogpacht aan het manhuis aldaar.

Papier met twee opgedrukte schepenzegels onder ruit.

8. *1634 mei 8.* Notarieele akte bevattende getuigenverklaring, ten verzoeke van Lybrecht Anthonis, Evert Everts en overige erven van Antonis Joosten te *Zeelst*, over plundering in 1633 door de soldaten van den prins gelegerd in Waelre, Weerde en Dommelen en door de Zweedsche en andere buitenlandsche ruiters gelegerd in Velthoven.

Papier met opgedrukt notarieel zegel onder ruit, en monogram.

9. *1642 juli 26.* Certificatie door schepenen van Zeelst, Velthoven & Blarthum ten verzoeke van Librecht Anthonis, Evert Everts en Jan Peeters van Berlicum te *Seelst*, van de schade toegebracht aan het te veld staand gewas door den hagelslag op Sint-Maria-Magdalena.

Papier met twee opgedrukte schepenzegels onder ruit.

C. *Archivalia betreffende den polder de Oude Heye en de stad Steenbergen.*

1. Dossier van briefwisseling, memories, kopieën van notulen enz. betreffende de bijdrage door den polder de Oude Heye en den Vlietpolder onder Steenbergen in de aanlegkosten van een nieuwe sluis, door de polders Westland, St. Oncommer en Graaf-Hendrik te leggen, 1761—1772.

Blijkbaar afkomstig van den heer P. van Gelre, raadsheer te Middelburg in 1772. Los bijliggend een opschrift: «Brieven en papieren over de hofsteden onder Steenbergen. Houden.»

Waarbij o. a.:

a. Simpele kopie der notulen van de vergadering van dijkgraaf, gezworenen, heemraden en ingelanden van de polders het Westland, St. Oncommers en Graaflandspolder d.d. 19 juli 1762.

b. id. id. van den stadhouder J. C. Bloys als gecommitteerde van de Raden van den prins en de ingelanden der polders het Westland, de Rubeere, de Graaf-Hendrikspolder, Oude Heye en den Vlietpolder, alle onder Steenbergen, d.d. 6 en 28 mei 1765.

c. Simpele kopie van de besluiten eener vergadering (in een der brieven van het dossier besproken), op 21 juli 1772 belegd door den magistraat van Steenbergen met de leden der dijkcollegien en ingelanden van de polders „te samen uitmakende de geheele jurisdictie der stad, lande en baronie van Steenbergen," strekkende tot redres der gedelabreerde financien van de stad.

2. Twee perkamenten schepenbrieven van Steenbergen:

a. d.d. 1554 mei 22, waarbij Wisse Herentsz. van Ziericxzee overdraagt aan zijn schoonzoon Marinus Cornelis Ockerss, als huweiijksgoed, $^3/_4$ in een hoeve c. a. in den polder de Heyde onder St. (een der uithangende schepenzegels afgevallen, het andere, in bruine was, beschadigd).

b. 1606 september 12, waarbij Cornelis Yemantss. van Suylandt, schout en dijkgraaf van Stad en Lande van St. overdraagt aan den voogd van Cornelia Marinus Ockers, $^1/_4$ in de hoeve voorz. (het uithangend schependomszegel, in bruine was, beschadigd).

3. *1515 januari 26.* Authentieke copia copiae van 1644 van een brief van Heyndryck graeve tot Nassau, tot Vianden, tot Diest, tot Grimbergen ende tot Steenbergen etc., van bovengemelden

datum. De graaf geeft daarbij, na verkoop bij zitdagen, onder eenige bepalingen omtrent aanleg en onderhoud van dijken, tiendrecht, cijnzen, jurisdictie, accijnzen, aanstelling van dijkgraaf en gezworenen enz., een partij gorzen bij Steenbergen uit, om, „wt den soute te bedijcken tot eenen vorschen corenlande." Deze gorzen en aanwassen gen^{d}. de Heye worden beschreven als gelegen tusschen den dijk van den St. Oncommerspolder en de Steenbergsche vliet, belend aan de gorzen van de heeren van Vosmaer ter eenre en 's graven andere gorzingen ter andere zijde, en groot — na aftrek van zekere gemeten, aan de kerk van Steenbergen voor 7 getijden vergund — 412 gemeten.

Papier met naamteekening van A. v. Drift notarius publicus bij het hof van Holland geadmitteerd.
In dorso: «Wtgifte van de Oude Heyde.»

4. *Na 1629 (1644?)*. Simpele kopie (of minuut?) van een rekwest van W. Peckius, advokaat aan (het Hof van Holland of den Raad van Brabant) om mandement tegen jr. J. v. Hertsteyn en M. Reyns, burgemeester en secretaris van *Steenbergen* als quansuys gecommitteerden, teneinde dezen met hem liquideeren over hunne wederzijdsche pretentien naar aanleiding van den doorbraak in 1628 en 1629 in den havendijk van Steenbergen, St. Oncommerpolder, Graaf-Hendrikspolder enz. en deswegen door den vader van den requirant onverschuldigd gedane betalingen.

D. *Bescheiden betreffende de stad en baronie van Breda.*

1. *1350 april 1 (Bruessele, donredaechs nae Paessdach)*.
Simpele kopie van den brief, waarbij hertog Jan III van Brabant in erfleen aan heer Jan van Polanen, heer vander Lecke, verkoopt alle landen en alle heerlijkheden in den lande van Breda, gevolgd door een notitie van de latere overgangen der baronie tot op het geslacht van Nassau.

(De brief van 1350 gedrukt in *van Goor*, Beschrijving der Stadt en lande van Breda, blz. 459.)

2. *1388 maart 8 (acht daghen in meert 1387 naer costume thoofs van Camerijck)*.
Notarieele copia copiae van 1655 van een, door den auditeur der rekenkamer van Brabant bekrachtigd vidimus door deken en kapittel van St. Marie te Breda dd: 1416 maart 4 (anno millesimo CCCC decimo sexto, martii quarta secundum stilum curiae Leodiensis) van een leenbrief van Johanna van Brabant van

bovengemelden datum. Hierbij verpandt zij voor 1000 franken aan den raadsheer (?) Jan van Polanen, heer vander Lecke en van Breda, de heerlijkheden van Groot- en van Klein-*Sundert*, van *de Haghe*, van *Sprundel* en van *Nispen*.

3. Simpele kopie van een bewerking der kostumen van Breda van 1547 en 1570, getiteld:
De tweederhande kohieren van de kostumen van Breda van 1547 en 1570, onder bekwame hoofdstukken en titels gecombineerd door mr. J. van Laerhoven, advokaat te Breda, in 1678 en 1679.

4. Voor accoord met „Buysenboeck" geteekende copia copiae der instructie voor de roydragers van Breda dd: 1594 febr. 19.

5. *1692 december 10.*
Origineele machtiging door de regeering van de stad Breda op haren burgemeester mr. Fred. Hendrik Issaac om op zijn privé naam ten laste der stad tijdelijk 3000 gld. à 5 pCt. op te nemen ter betaling van stadsportie in de pacht der wind- en watermolens binnen Breda.

6. Simpele kopie van:
a. een overzicht dd: 1596 maart 10, ten verzoeke van jr. Goort Montens getrokken uit de rekeningen van de infirmerije van het begijnhof te Brussel over de jaren 1390 tot 1460 door den gezworen klerk dier infirmerie Jaques Bonaerts;
b. een door Jan Peeters, gezworen klerk en rentmeester dier infirmerie en notaris te Brussel, verstrekt en gewaarmerkt staatje dier prijzen van 1460 tot 1572 volgens een memoriaal zijner voorgangers.

7. Idem van een staat en calculatie, gemaakt door sr. F. der Locht, rentmeester van den Arme te Breda, van het jaarlijksche inkomen en lasten der armen, volgens de rekening van 1691|92.

8. Gewaarmerkte kopie der (eerste) rekening over den termijn van 31 juli 1690 tot 6 mei 1706 van Cornelis van Eyll, oud-schepen, secretaris van de weeskamer en notaris te Breda, als administrateur van het beneficie van Otto en Willem van Galen, afgelegd aan de gerechtigde bloedverwanten en 2 schepenen van Breda; met borderel.

9. Borderel op de (tweede) rekening van denzelfde, gesloten 13 mei 1709, waarbij gevoegd: zijn akte van aanstelling dd: 1690 januari 16; een rekwest der bloedverwanten aan drossaard burgemeester en schepenen van Breda om bevel aan den administrateur tot het afleggen van rekening, met zijn bericht en beschikking van schepenen dd: 1708 april 16; minuut van twee berichten uit 1713 en 1714, als administrateur aan drossaard, burgemeesters en schepenen uitgebracht.

10. Vier minuten van verkoopcedulen van den notaris C. van Eyll te Breda, waarbij gevoegd drie authorisatien tot verkoop; 1696—1709.

11. Brieven gericht aan notaris van Eyll te Breda door Jacobus Verachter te Antwerpen over beheer van goederen; 1681 en 1682.

12. Twee kwitantien voor notaris van Eyll als boedelbeheerder.

E. *Varia.*

1. Vier gedrukte stukken in folio, betreffende de heeren van Gansoyen:

a. Advies dd: 1761 september 25 van Gecommitteerde Raden op een rekwest van H. J. Wentholt, heer van Gansoyen in de Meierij van den Bosch, van den 4den augustus 1761, over belastingschuldigheid in Holland wegens verblijf aldaar voor eenige weken;
b. nader rekwest dd: 1761 november 26 van H. J. Wentholt ad idem;
c. bericht van drossaard van stad en lande van Heusden aan Gecomm. Raden op dat nader rekwest;
d. bijlagen bij dit laatste bericht

2. Drie perkamenten leenbrieven (waarvan de uithangende zegels zijn verdwenen) van den Raad en Leenhof van Brabant enz., dd. 1694 december 17, waarbij Henry Gage heer van Ryhove, Woestijne enz. te Gent, als oudste mede-erfgenaam van Johanna Barbara de la Ketule de Ryhove, barones van Arckel, wordt beleend met:

a. een omwaterd huis, hof en boomgaard in zijn doornen heg, c. a., te St. Oedenrode (ten Hout);
b. de helft van een hoeve aldaar, met landen, beemden, bosschen, heiden en weiden, visscherijen, enz.;

c. de helft van de Houtsche hoeve aldaar, welke helft bestaat in huis, schuur, schaapskooi en c. 48 loopense zaailand, en de beemden en weiden met de helft in den Brugbeemd en de heiden.

3. Een verzameling van 260 afdrukken in lak van de op het gemeentehuis van 's Hertogenbosch berustende zegelstempels van de Bossche schepenen uit de 14[de] tot de 18[de] eeuw. (1)

III. *Kopieboek van processtukken over het veer te Grave.*

Te Arnhem kwam bij den boekhandelaar Gouda Quint in veiling een register, op den rug getiteld: „Proces rakende het veer te Grave door L(ouis) A(nthonis) van Oyen tegen O. R. F. graaf van Byland, amptman van Tussen Maas en Wael c. s. voor het Hof Provintiaal gevoert, met sententie in dato 25 febr. 1765." Dit register, dat ik dientengevolge voor onze verzamelingen mocht verkrijgen, bevat simpele kopieën van de stukken gewisseld en overgelegd in het proces, van c. 1759 tot 1767 voor het Hof van Gelderland gevoerd door de eigenaars van het Maasveer te Grave tegen den ambtman van het ambt tusschen Maas en Waal en de ingezetenen van Nederasselt, met de regeering der stad Grave als gevoegde, over den omvang der rechten van dat veer; waarbij gevoegd is een origineele expeditie van het vonnis, door het Hof gewezen op 25 februari 1767.

De overgelegde stukken bestonden in een 70 tal akten of kopieën daarvan van 1381 tot 1765, met name aankomsttitels

(1) No. 2783 van den catalogus der veiling van de collectie Vorsterman van Oyen, aangeduid als een HS. der 16de eeuw van 108 bladz. in folio, bevattende een «verzameling van stukken betr. limieten der Oude Maas en de heerlijkheden van den prins van Oranje in den Z.-Holl. waard, 1441—1560, enz." was op de veiling zoek. Wellicht is dit nummer slechts een tweede beschrijving van no. 2759: „Rare informatien van landen uyt S. Geertrudenberg aengaende de lemyt polder van d'oude mase prins oraniens iurisdictie en andere aengaende. — Procesverbaal van [A.] Sasbout [,R. Moons en G.] Rennoy over de limieten van de heerlijkheden van den prins van Oranje, gelegen in de Verdronken Waard van Z.-Holland. — De stede vrijheyt (van Heusden) vermeerdert totter ouder mase toe. — De opslag van sout. — Cedullen van ordonnantie der nieuwe dijkage voor den maasdam. — Over het contract der nieuwe dijkage in Strijen en Moerkerken, — enz.»

Dit nummer, waarschijnlijk afkomstig uit Geertruidenberg, werd echter bij de auctie niet voor onze verzamelingen verkregen.

van een of meer gedeelten van het veer; getuigenverklaringen over nadeel voor den pachter door het overvoeren van passagiers, marktgoederen, vee, enz. door partikulieren; aanstellingen van veer- en beurtschippers door de stad Grave en door het ambt van Maas en Waal; enz. Het vonnis dd: 1767 februari 25 beslist dat de eigenaars geen voldoende bewijs hebben aangevoerd voor het uitsluitend recht tot overzetting van passagiers, marktgoederen, enz.

In het register was nog gelegd en is nu gehecht:

1o. een origineele expeditie van een resolutie der Staten-Generaal dd: 1762 juni 18, genomen ten verzoeke van de eigenaars van het veer, strekkende om aan een rekwest van de stad Grave tegen hen gericht, geen gevolg te geven;

2o. een simpele kopie van het advies dd: 1767 juni 20 van twee rechtsgeleerden ontradende revisie van het vonnis aan te vragen.

INHOUDSOPGAAF

van den Staat der Aanwinsten van het Rijks-Archief in Noordbrabant in 1898.

A. OVERNEMINGEN UIT ANDERE ARCHIEVEN.

Bladz.

I. Gedeelten van oude rechterlijke archieven (Bladel, Reusel & Netersel, Escharen, Klundert, Lith, Maashees, Mill, Oirschot & Best, Putte, Ravestein, Reek, Son & Breugel, Sprang, Woensel & Eckart, Woudrichem; testamenten van Oyen) (1) 274

II. Andere bescheiden uit gemeente-archieven (Sprang, rekeningen en begrootingen, 1814—1850; Woensel, kohieren; Woensdrecht en Putte, domeinrekeningen). 279

III. Naoogst voor de oude archieven uit de griffiepapieren. 282

B. GESCHENKEN.

I. Drukwerken 284

II. Oorkonden betreffende het gebouw der voormalige Jezuïeten-kerk te Breda 287

III. Diverse oorkonden en bescheiden (gildebrief; vendumeesters-aanstelling Roosendaal c. a.; fragment protokol Mierlo; register-Leefdael; oorkonden heerlijkheid Tilburg) 292

C. AANKOOPEN.

I. Brieven fortificatie-directeur Breda 294

II. Brabantica van den verzamelaar Vorsterman van Oyen (archiefstukken Moergestel; archivalia van Stad en Meierij van den Bosch; archivalia rakende den polder de Oude Heye, en de stad Steenbergen; bescheiden betreffende stad en baronie van Breda; stukken aangaande de heeren van Gansoyen; leenbrieven St. Oedenrode; zegelafdrukken) 294

III. Kopieboek van processtukken over het veer te Grave 301

(1) Zie ook bij B. III en C. II.

Het Rijksarchief in Gelderland.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief, lokalen, ameublement enz.*

De bewaarplaats van de archieven verkeert voortdurend in goeden staat en onderging geene verandering.

Het ameublement werd met een kantoorstoel vermeerderd. Acht stoelen, waarvan het leder was versleten, werden opnieuw bekleed.

De kosten voor aankoop en herstelling vorderden eene uitgave van f 156.11.

De tuin wordt behoorlijk onderhouden.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De bliksemafleiders, op het archiefgebouw geplaatst, werden door een deskundige, den heer O. F. Lincker te Arnhem, op 4 Mei en 23 October 1898 beproefd en blijkens diens schriftelijk afgelegde verklaringen, in orde bevonden.

Bij de beproeving van de brandslangen bleek het, dat er twee stuks door nieuwe moesten worden vervangen.

De waterleiding vereischte eene kleine herstelling tengevolge van een lek.

III. *Toestand van de Archief-verzameling.*

Even als in vorige jaren wordt met het opknappen van de archiefstukken, die zulks het meest behoeven, voortgegaan, zoomede met het plaatsen van de losse stukken in portefeuilles.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en inventarisatie van het archief.*

Het zwaartepunt van de werkzaamheden in 1898 is gelegen geweest in de bemoeiingen met andere archieven. In de eerste plaats gaf daartoe aanleiding de in de bijeenkomst van Rijks-

archivarissen op 30 November 1897 aan de orde gestelde vraag, welke maatregelen zijn te nemen om de ordening, inventarisatie en goede bewaring der oude gemeente-, waterschaps-, veenderij- en kerkarchieven beter te verzekeren?

De beantwoording gaf tot eene uitgebreide correspondentie met de verschillende lichamen, waaronder die archieven berusten of konden berusten, aanleiding, waarvan de resultaten in de door mij opgemaakte staten aan den heer Algemeenen Rijksarchivaris zijn ingezonden.

De plaats gehad hebbende bemoeiingen hebben er o. a. toe geleid, dat het archiefdepot 2 belangrijke archieven, die van de Classis Arnhem en van de Classis Nijmegen, in bruikleen heeft mogen ontvangen, waarover onder hoofdstuk X nader zal worden gesproken.

Aan het archiefdepot werd door den heer W. G. M. Eijck van Zuylichem, Burgemeester der gemeente Nijeveen, nabij Meppel, diens merkwaardige verzameling van stukken, betreffende de voormalige heerlijkheid Zuilichem, geschonken.

Deze verzameling, waarvan het oudste stuk de dagteekening van 14 April 1353 (opdracht van een huis en hofstad buiten Z. Bommel aan de heilige Geesttafel) draagt, werd geïnventariseerd. Zij is verdeeld in de navolgende hoofdstukken:

I. Beleeningen wegens:

a. Gelderland, 1403—1713;
b. Vianen, 1435—1753;
c. Ammerzoden, 1460—1751;
d. Kuilenburg, 1712;
e. Opgave van diverse verlijbrieven en opdrachten, 1403—1620.

II. Heerlijke rechten.

a. Collatierecht;
b. Beroeping van predikanten;
c. Aanstelling van secretarissen en scholtissen;
d. Aanstelling van buurmeesters, gerechtsnaburen en onderkerkmeesters;
e. Aanstelling van doodgravers;
f. Aanstelling van schoolmeesters;
g. Instructiën van voorlezers, kosters, klokkenluiders.

III. Tiendrechten.

IV. Stukken, betreffende de visscherijen.

V. Verpachting van het gemaal en den wind.

VI. Stukken, betreffende de uitzettingen van het verschot.

VII. Stukken, betreffende de heilige Geesttafel en de Kerk.

VIII. Kaarten, waaronder eene kaart van den grond van het huis Zuilichem, met grienden, aangewonnen wei- en rijswaarden, zanden, slibben en visscherijen, door den Gelderschen landmeter, Hendrik Tas, in Juli 1722 vervaardigd.

Tot dit archief behooren o. a. ook:

a. een brief van des neesten Dinxdages post Scolastice (11 Februari) 1466, waarbij Johan, Hertog van Kleef en graaf van der Mark, aan Adolph, zoon tot Gelre, Gülich en ter Graafschap Zutphen, doet weten, dat hij de vijand van Adolph wil zijn, die zijnen vader „tegen Got, ere und recht so jemer„liken en schentlicken gefangen heeft."
Op den kant staat aangeteekend:
„Dese brief quam an die cancelrie tot Nijmegen des Dinx„dages post Agate Virginis (11 Februari).

b. Verklaring, d.d. op den Guedesdach neist na den Sondach Estomichi (19 Februari) 1466, van Johan van Alphem, Ridder, en 25 andere personen aan Adolph, zoon tot Gelre enz. gedaan, dat zij zich tegen hem (Adolph) aan de zijde van Johan, Hertog van Kleef, scharen.

Pontanus in zijne historia Gelr: ,fol: 528, deelt de Latijnsche vertaling van den sub a bedoelden brief mede, doch stelt dien verkeerd op 15 Februari. (Nijhoff, Gedenkw. IV, bladz. CVII).

Eene niet minder belangrijke aanwinst bekwam het archief door de schenking, door den H. W. geb. Heer Mr. W. J. van Welderen Baron Rengers, Lid van de Eerste Kamer der Staten-generaal, te Leeuwarden, gedaan van eene verzameling stukken, betreffende het geslacht van Gent.

De verzameling werd geïnventariseerd: het oudste daaronder voorkomende stuk draagt de dagteekening van sunte Mauricius dach ende sijnre geselschap (22 September) 1383, eene opdracht van land onder Gent (Overbetuwe).

Onder de stukken bevindt zich o. a. de testamentaire dispositie, dd. 11 April 1668, van den Luitenant-Admiraal Willem Joseph van Gent en diens echtgenoot, Swane Pense van Essen, betreffende de gouden keten met medaille en den gouden geëmailleerden kop, door de Staten-Generaal aan van Gent vereerd, ter zake van de door hem op den 21, 22 en 23 Juni 1667 behaalde overwinning op de rivier van Londen en Rochester.

Ook behoort tot die verzameling een kaartenboek, bevattende in 19 folio's de landerijen van de heerlijkheid Oyen, (thans N.-Brabant), toebehoorende aan Johan van Gent, heer tot Oyen en Dieden, in Augustus 1611 opgemeten door den beëedigden landmeter, Johan van Senhem, waarin eene afbeelding van het huis te Oyen voorkomt, zooals het zich in 1611 voordeed.

De inventaris van de stukken uit den tijd van hertog Karel van Egmond, waarvan in vorige verslagen melding is gemaakt, kwam nog niet geheel ten einde.

Met de inventarisatie van de brieven uit en aan het Hof en aan de verschillende kwartieren werd steeds voortgegaan en vermeerderde het aantal geinventariseerde brieven met ongeveer 2000 stuks.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

Door de Vereeniging tot beoefening van Geldersche geschiedenis, oudheidkunde en recht, werd, onder toezicht van Mr. J. J. S. baron Sloet en dr. J. S. van Veen, uitgegeven een gedeelte van de registers op de leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen, aangelegd door den leengriffier Everard van Reidt, voortgezet en voltooid door zijnen broeder, den leengriffier Joost van Reidt, en bijgehouden door de opvolgende leengriffiers tot 1811.
De uitgave zal verder worden voortgezet.

In de bijdragen en mededeelingen van de Vereeniging „Gelre" werden door den heer J. H. Hofman uitgegeven eene verklaring van richter, schepenen en raad van Groenlo, betreffende den overlast, die hun was aangedaan door Otto, heer tot Bronckhorst en Borkulo, berustende in de charterverzameling van Groenlo, in het Geldersch, archiefdepot aanwezig; door den heer L. H. C. Beijens stukken, betreffende den inval der Orangisten in 1799 in Gelderland, uit het archief van het voormalig Departementaal Bestuur; en door den heer dr. J. S. van Veen stukken, betreffende plannen tot aanleg eener waterleiding te Arnhem in het midden van de 16de eeuw uit het oud-archief der gemeente Arnhem, in bruikleen in het Geldersch archiefdepot aanwezig.

Door den heer P. N. van Doorninck te Bennebroek werd het oudste leenaktenboek van Gelre van 1326 in druk uitgegeven.

VI. *Aanwinsten door geschenk, ruil of in bruikleen verkregen en verliezen, zoo die er zijn, en de oorzaken daarvan.*

Van Uwe Excellentie mocht het archiefdepot ontvangen:
1. Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van Geschiedenis en Kunst;
2. Middel-Nederlandsch Woordenboek door wijlen dr. E. Verwijs en dr. J. Verdam. IV. afl. 14 tot 19.

Van heeren Gedeputeerde Staten van Gelderland:
1. Notulen van het verhandelde door de Staten van Gelderland in de wintervergadering van 1897 en bijlagen;
2. Verslag van den toestand der Provincie Gelderland, gedaan in de zomervergadering van 1898.

Van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Arnhem:
Verslag van den toestand der gemeente Arnhem over het jaar 1897.

Van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Nijmegen:
1. Verslag van den toestand der gemeente Nijmegen over het jaar 1897;
2. Penschetsen uit Nijmegen's verleden door H. D. J. van Schevichaven.

Van heeren Burgemeester en Wethouders van Edam:
Inventaris van het oud archief der stad Edam.

Van heeren Burgemeester en Wethouders van Dordrecht:
Catalogus van de biblotheek der gemeente Dordrecht, door mr. J. C. Overvoorde, Archivaris dier gemeente, Afdeeling I.

Van heeren Burgemeester en Wethouders van de gemeente Deventer:
Bladwijzer van de cameraars rekeningen, deel IV.

Van den heer Algemeenen Rijksarchivaris te 's Gravenhage:
Notulen van de zesde bijeenkomst van Rijksarchivarissen op 19 November 1895. (2 exemplaren).

Van den heer Rijksarchivaris in Noord-Brabant:
1. Arnhem's handboekje enz. 1769;
2. Ordening en inventarisatie van Gemeente- en Waterschapsarchieven in Noord-Brabant. Verslagen uitgebracht in April 1897 en 1898 aan heeren Gedeputeerde Staten van dat gewest.

Van den heer Rijksarchivaris in Zeeland:
Akte van opdracht van 2 aandeelen in het goed Leurbosch, onder Voorst, dd. 20 Maart 1661.

Van den heer Jos. M. H. Eversen, Amanuensis bij het Rijksarchief in Limburg:
Verspreide stukken, als:
1. Het Kamprecht te Maastricht;
2. De rechtsbedeeling en het inwendig bestuur te Geleen;
3. De stijl van procedure in het land van Valkenburg;
4. Een hoiltgeding op de Graetheide.

Van den heer Bibliothecaris der Koninklijke bibliotheek en den Directeur van het Penningkabinet:
De Oranje-Nassau-boekerij en de Oranje-penningen in de Koninklijke Bibliotheek en in het Koninklijk Penning-kabinet te 's Gravenhage.

Van den heer Directeur van het Koninklijk Kabinet van munten enz.:
Verslag over het jaar 1896.

Van den heer Bibliothecaris van de Groningsche Universiteitsbibliotheek:
Catalogus codicum manuscriptorum universitatis Groninganae bibliothecae, auctore H. Brugmans.

Van den heer C. Sayle te Cambridge:
The University Library, Cambridge.

Van de commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenkstukken van geschiedenis en kunst te Nijmegen:
Verslag over het jaar 1897.

Van de Commissie van beheer voor het Stedelijk Museum te Leiden:
1. Verslag over het jaar 1897;
2. Tiende supplement op den catalogus van 1886 van het stedelijk Museum, over 1896 en 1897.

Van de Commissie van beheer over het Provinciaal Museum van Oudheden in Drenthe:
1. Verslag over 1897;
2. Catalogus van het Provinciaal Museum van oudheden in Drenthe, Afd. V^{a}, Boeken.

Van het gewezen Bestuur van de Mark Groenlo:
Stukken van de ontbonden Mark Groenlo.

Van het bestuur van den Dorpspolder te Beuningen:
Rekening, betreffende het huis „den ouden Tempel", onder Beuningen, 1703—1714.

Van den heer Directeur van het Krijgsgeschiedkundige archief van den Generalen Staf:
Jaarverslag over 1897 uitgebracht aan Zijne Excellentie, den Minister van Oorlog, ingevolge de aanschrijving van het Departement van Oorlog, dd. 26 Maart 1895, II Afdeeling no. 23, betreffende de nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche Krijgsgeschiedenis.

Van den heer H. D. J. van Schevichaven, archivaris der gemeente Nijmegen:
Penschetsen uit Nijmegen's verleden, door den schenker.

Van den heer C. A. L. baron van Hugenpoth tot Aerdt:
Beschrijving van de heerlijkheid Aerdt, door Jonkheer Mr. A. F. O. van Sasse van IJsselt.

Van den heer Dr. H. J. Elhorst, predikant bij de Doopsgezinde gemeente te Arnhem, thans te 's-Gravenhage:
Inventaris van archiefstukken, berustende bij de vereenigde Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam, opgemaakt door Dr. J. G. de Hoop Scheffer, 2 deelen.

Van den heer P. N. van Doorninck, burgemeester te Bennebroek:
Kaart van de rivier de Waal, boven en beneden den mond van het Pannerdensche Canaal, met de peilingen door Beijerinck, Bolstra en Veltgen, in November 1766 gedaan.

Van den heer Dr. J. Prinsen te Nijmegen:
diens Academisch proefschrift: „Gerardus Geldenhauer, Noviomagus."

Van den heer Dr. J. G. le Grom te Arnhem:
diens Academisch proefschrift: — „De VI Aeneidis libri natura et fontibus." —

Van den heer Dr. S. S. Hoogstra, te Zetten:
diens Academisch proefschrift: — „Prozabewerkingen van het leven van Alexander den Groote in het Middel Nederlandsch." —

Van den Heer W. C. M. R. Baron van Heeckeren van de Heest, te Zutphen:

1. Rekeningen van den 25sten, 50sten en 100sten penning enz. in de graafschap Zutphen, 1786 tot 1795, tien deelen, folio;

2. Rekeningen van den 20sten, 40sten en 80sten penning in de Graafschap Zutphen, 1796 tot 1802, zeven deelen, folio.

Van den Kerkeraad en de Kerkvoogdij der Nederduitsch Hervormde Gemeente te Batenburg:

Lijst van verdiensten van den Stadhouder van het gericht te Batenburg, 1751 tot 1782.

Van den heer Arn. Terwindt, te Utrecht:

1. Kaart van de Houswaard onder Pannerden, 1777, (copie, gemaakt in 1837):

2. Kadastrale kaart van Angeren en Doornenburg.

Van den heer J. N. M. Toulon van der Koog, burgemeester van Renkum:

Inventaris der charters van de stad Wijk bij Duurstede, (opgemaakt in 1882 en uitgegeven in 1891).

Van den heer W. G. M. Eijck van Zuylichem, burgemeester van Nijeveen (bij Meppel):

Verzameling van stukken, betreffende de heerlijkheid Zuilichem, 1353—1730.

Van den heer Mr W. J. van Welderen Baron Rengers, Lid van de 1e Kamer van de Staten Generaal, te Leeuwarden:

1. Eene verzameling stukken, betreffende het geslacht van Gent, 1382—1754;

2. Kaartenboek van de heerlijkheid Oyen, (thans N. Brabant), door den beëedigden Landmeter, J. van Senhem, 1611;

3. Kaart van Varik, door den Landmeter, F. Bellingan, 1685.

Van de heeren Mr. J. J. S. Baron Sloet, te Oosterbeek, en Dr. J. S. van Veen, te Arnhem:

Het door hen bewerkte Register op de Leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre en Graafschap Zutphen enz, Eerste stuk.

Van den heer H. J. van Wessem, te Tiel:

1. Acht stukken, betreffende de Ambtslasten, 1691—1693;

2. Akte van beleening van Sander Tellicht met den Hof Oy, onder Echtelt, 1 Juni 1576;

3. Gelijke beleening van Martha van Tellicht, minderjarige dochter van Christoffel van Tellicht, 28 November 1589;

4. Akte van approbatie van de annulatie, door Constantia van Geel gedaan, van de interdictie van verkoop of bezwaren van dien hof, 14 November 1657;

5. Akte van approbatie van de door Jan van Tol gedane renuntiatie van de interdictie tegen Johan ter Bruggen en Constantia van Geel, weduwe van Johan Tol, (Jan's moeder), verkregen, ten behoeve van diens moeder, 14 November 1657;

6. Akte van beleening van Jeronimus de Haes met den hof Oy, 14 November 1657;

7. Beleening van Philip Hoeuft met den hof Oy, 8 November 1721;

(Drie akten van beleening van den hof Oy van de jaren 1659, 1670 en 1672 zijn in 1887 door den Heer Administrateur van het Kroondomein aan het Geldersch archiefdepot geschonken. Zie Verslag 1887, p. 67).

Van den heer H. J. H. Groneman, te Zutphen:
Een wederwoord, overdruk uit den Gelderschen Almanak.

Van den heer Mr. J. Baron van Pallandt, kantonrechter te Geldermalsen:
Vijf stuks photographieën, voorstellende de huizen Waardenburg en Neerijnen.

Aangekocht werden:

Bij den boekhandelaar S. Gouda Quint, te Arnhem:

1. Archivalische Zeitschrift, Neue Folge, VII;

2. Mittheilungen des Instituts für Oesterreichische Geschichtsforschung, XIX Band;

3, Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters enz., deel I en II, door Dr. H. Grotefend;

4. Taschenbuch der Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters enz., door Dr. H. Grotefend;

5. Catalogus Bibliothecae Academiae abolitae Gelro-Zutphanicae, 1821;

6. Inventaris van het oud-archief van het kasteel Ampsen, opgemaakt door P. N. van Doorninck;

7. De Tocht van Jan van Blois om Gelre, 1371, door P. N. van Doorninck;

8. Het oudste Leenaktenboek van Gelre, 1326, uitgegeven door P. N. van Doorninck;

9. Eléments de paléographie par le chanoine Reusens, te Leuven;
10. Jaarboekje voor de provincie Gelderland, 1898, onder redactie van L. H. Arentsen;
11. De Republiek der Vereenigde Nederlanden, in kaart en woord door J. Kuijper;
12. Registers op het archief, afkomstig van het voormalig Hof des Vorstendoms Gelre enz.;
13. Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven door Mr. S. Muller Fzn., Mr. J. A. Feith en Mr. R. Fruin Th. Az.

Op eene door den boekhandelaar S. Gouda Quint, te Arnhem, gehouden auctie:
1. Vijf stuks platte gronden van Arnhem;
2. Provinciaal blad van Gelderland, 1851 tot 1897, met registers 1815 tot 1860.

Op eene door den boekhandelaar Mart. Nijhoff, te 's-Gravenhage, gehouden auctie:
1. Oorkonden uit het archief van Buren;
2. Geldersche stukken uit Bondam enz..

Op eene door den boekhandelaar P. W. van Stockum en Zonen, te 's-Gravenhage, gehouden auctie:
1. Twee akten van opdracht van land, de Orixhamme genaamd, onder Maas-Bommel, van 1542 en 1634;
2. Aanstelling van G. van Randwijck tot Ambtman, Richter en Dijkgraaf van Over-Betuwe door het Departementaal Bestuur van Gelderland, 3 November 1802.

Van den heer M. Bogers, te Utrecht:
1. Vidimus, gegeven op St. Laureyns avont 1418, door Burgemeesteren, Schepenen en Rade van Nijmegen van den verbondsbrief tusschen ridderschap en steden des lands van Gelre en de Graafschap van Zutphen, dd. 3 Mei 1418, voor het kwartier van Nijmegen. (Nijhoff Gedenkw. III, Oork. no. 374, A.)
2. Authentieke copie, door den notaris W. van Duiren, op 12 Maart 1572, gegeven, van de ordonnantie, door Burgemeesters, Schepenen en Raad van Nijmegen, op Guedesdach na den Sondach Invocavit (6 Maart) 1560, voor het aldaar door Stijn, weduwe van Gerritt Buys, gestichte Weeshuis gemaakt.
3. Akte van overdracht van een huis en oliemolen te Zevenaer, dd. 28 Februari 1565.

Van den heer M. de Maan, te 's Gravenhage:

Wapenboek van de Riddermatige Quartieren van de heeren van de Ridderschap der Graafschap Zutphen, voor zooveel dezelve sedert den jare 1663 ter secretarie alsnog berustende zijn.

Van den heer D. G. van Epen, te Brussel:
De Wapenheraut, jaargang 1898.

In bruikleen werden afgestaan:

Door den Kerkeraad der Nederduitsch Hervormde Gemeente, te Arnhem:

1. Resolutieboeken van den Kerkeraad, loopende van 1 Januari 1604 tot 9 Mei 1830, 7 deelen;
2. Losse stukken, als missives, besluiten enz. no. 1 tot 70;
3. Vier doop- en trouwboeken van de legers van den staat, 1745 tot 1748;
4. Stukken van diversen aard, no. 1—17.

Door den Kerkeraad en de Kerkvoogdij van de Nederduitsch Hervormde gemeente te Batenburg:

1. Kerkrekeningen, loopende over de jaren 1649 tot 1666, 1706 tot 1718, 1749 tot 1782 en 1788 tot 1820;
2. Rekeningen van het Geestelijk Rentambt, 1733 tot 1737, 1741 tot 1744, 1751, 1756, 1778 tot 1780, 1789 tot 1812 en 1814;
3. Rekening van de Diaconie, 1720 tot 1724, 1742 tot 1763, 1777, 1782 tot 1803;
4. Verschillende verpachtingsconditiën van de Kerk-, Kapittel- en Diaconie-goederen.

Van het Classikaal Bestuur van Arnhem:

1. Acta van de Classis van Over-Veluwe, 1601, 1616, 1653, 1655, 1675, 1680, 1681, 1687, 1690, 1692, 1694 tot 1696, 1698 tot 1705, 1707 tot 1710, 1712 tot 1798, 1800 tot 1805, 1807 tot 1815;
2. Geregistreerde Acta van de classis van Over-Veluwe, 1598 tot 1823, in 6 deelen;
3. Geregistreerde Acta Deputatorum van de classis van Over-Veluwe, 1655 tot 1816, in 3 deelen;
4. Geregistreerde Acta van de Synode van het Vorstendom Gelre en de Graafschap Zutphen, 1648 tot 1811, in tien deelen;
5. Losse Acta van bedoelde Synode, 1705 tot 1810;
6. Acta van de Synode van Noord-Holland, 1751;
7. Acta van de Classis van Neder-Veluwe, 1643 tot 1814 (waaraan echter enkele jaren ontbreken);
8. Acta van de Classis van Zutphen, 1648 tot 1815 (waaraan echter enkele jaren ontbreken);

9. Verschillende losse stukken, bij de Classis van Over-Veluwe ingekomen, over de jaren 1761 tot 1814;
10. Stukken, betreffende de in 1743 opgerichte Weduwen-beurs;
11. Verschillende boekwerken.

Van het Classikaal Bestuur van Nijmegen:
1. Geregistreerde Acta van Classis Ordinariae 1598 et extraordinariae, 1598 tot 1838, in elf deelen;
2. Acta Synodi Gelriae, Juni 1580, (Gelderland, Overijssel), 1582, 1592, 1593, 1595 tot 1612, 1618 tot 1810, (waaraan echter enkele jaren ontbreken), in twaalf deelen;
3. Acta van de Classis Tiel en Zalt-Bommel, 1606 tot 1815, (waaraan echter eenige jaren ontbreken), in tien deelen;
4. Acta van de Classis van Over-Betuwe, Juli 1810 tot Maart 1816, in een deel;
(De kerken in Over-Betuwe behoorden tot de Classis Nijmegen; na de inlijving van de streken, bezuiden de rivier de Waal, in 1810 bij het Fransche Keizerrijk, hebben de kerken in Over-Betuwe eene afzonderlijke Classis uitgemaakt.)
5. Verschillende losse stukken, betreffende Kerk-goederen enz., onder Slijk-Ewijk in Over-Betuwe, Winssen, Ewijk in het Rijk van Nijmegen, Wijchen, Ooy, Persingen, Heumen, Malden, Groesbeek, Appeltern enz., 1423 tot 1814.

Aan het Rijksarchiefdepot in Limburg werd, met Uwer Excellentie's machtiging, afgestaan een handschrift, tot opschrift voerende: „Allerley instrumenten, missieven ende tijdingen den troubelen van Vranckrijck aengaende." Dit handschrift was in 1826 door den toenmaligen opzichter van het Provinciaal archief, wijlen Mr. Is. An. Nijhoff, van de griffie van de rechtbank van eersten aanleg te Arnhem, die met de bewaring van de archieven van het voormalig Hof van Gelre was belast, overgenomen en in het Provinciaal archief geplaatst: het is blijkens het papier en het schrift kennelijk uit het archief te Roermond afkomstig, waaruit het in 1632 met de overige archieven naar Arnhem zal zijn overgebracht; vooral uit eene aanteekening in margine van een der stukken blijkt duidelijk de herkomst: „Pour Monsieur „Crijp aprez lecture"; Willem van Criep was Cancelier te Roermond.

In het Jaarverslag van 1897 is medegedeeld, dat door den heer Rijksarchivaris in Utrecht, namens den heer d' Aumale Baron van Hardenbroek aldaar, eene verzameling charters, vooral betrekking hebbende op goederen en geslachten in de Lymers, aan het archiefdepot was aangeboden.

Met Uwer Excellentie's machtiging, werd die verzameling, door tusschenkomst van den heer Algemeenen Rijksarchivaris, ten behoeve van het archief van den Hoogen Raad van Adel afgestaan.

Twee geopende geheime testamenten van 1789 en 1797, gedeponeerd geweest bij het gericht van de voormalige heerlijkheid Oyen, (voormaals tot Gelderland behoorende), werden, met Uwer Exellentie's bewilliging, aan het Rijksarchiefdepot in Noord Brabant overgegeven.

VII. *Uitslag der pogingen om afschrift te verkrijgen van belangrijke bescheiden, voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht.*

Hiertoe bood het jaar 1898 geene gelegenheid aan.

VIII. *Gebruik van het archief door- en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Door het Kroondomein werden inlichtingen ingewonnen over de inbezitneming van de Lymers en van tienden te Duiven, waaraan kon worden voldaan.

Aan den Ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij de Kantongerechten in het Arrondissement Zutphen werden inlichtingen verstrekt, betreffende jachtrecht in de heerlijkheid Borculo.

De heer M. N. J. Dutry van Haeften, te Zalt-Bommel, vroeg inlichtingen aangaande het vischrecht in de rivier de Waal over Haaften en Nieuwaal.

Jhr. Mr. G. A. Nahuijs, te Arnhem, stelde een onderzoek in naar den loop van de Linge onder Homoet.

De heer F. Domela Nieuwenhuis, te Amsterdam, vroeg inlichtingen over den toestand van verdeelde Marken in Gelderland.

Aan den heer Charles Sayle, te Cambridge, werden inlichtingen, betreffende den boekdrukker te Arnhem, in het begin van de 17de eeuw, Jan Janssen, verstrekt.

Aan den graaf zu Solms Laubach werden, door tusschenkomst van Jonkheer Lijclama à Nijeholt, te 's-Gravenhage, inlichtingen over het geslacht van Zelst enz. verstrekt.

Aan een verzoek van den heer A. G. Schepers, notaris te Zelhem, ter bekoming van inlichtingen over het reglement van de Mark Halle kon niet worden voldaan.

Tot 1 Februari 1898 was de heer L. H. C. Beijens, 1e luitenant der Infanterie, op het archief werkzaam voor het verzamelen van gegevens voor de Krijgsgeschiedenis van Nederland; op 1 October 1898 vatte ZEd. Gestr. die werkzaamheden weder op.

Verder werd het archief wederom door verschillende personen bezocht tot het instellen van onderzoekingen van differenten aard; die van genealogischen aard maakten een niet gering gedeelte daarvan uit.

IX. *Uitkomsten der bemoeiïngen met gemeente-, waterschap- en andere archieven.*

Bij schrijven van Uwer Excellentie's voorganger was mij verzocht eenmaal per jaar mij te vergewissen omtrent de veilige bewaring en behandeling van de oude rechterlijke archieven, aan het Rijk toebehoorende en bij beschikking van Zijne Excellentie, den Minister van Binnenlandsche zaken, van 14 December 1882, no. 3279, Afd. K. W., aan de gemeente Nijmegen tot wederopzeggens ter bewaring toevertrouwd, en daaromtrent in het jaarverslag te rapporteeren.

Mijn op 4 Augustus 1898 aan de bovengemelde verzameling gebracht bezoek schonk mij bij vernieuwing de overtuiging, dat steeds de meeste zorg voor de goede bewaring dier archieven wordt gedragen.

In het jaarverslag over 1897 is melding gemaakt, dat ik mij, naar aanleiding van den slechten toestand, waarin, volgens de dagbladen, het oud-archief der gemeente Tiel zoude verkeeren, tot het bestuur dier gemeente had gewend, met aanbieding in het ordenen en rangschikken van dat archief, zoo noodig, behulpzaam te willen zijn. Uit het aan Uwe Excellentie gericht schrijven van den heer Commissaris der Koningin in dit gewest, dd. 12 Juli 1898, no. 3530/4, aan mij door Uwe Excellentie ter kennisneming toegezonden, vernam ik, dat door het gemeentebestuur de heer J. C. F. van der Meer van Kuffeler te Nijmegen met de voorloopige schifting van het archief was belast, terwijl bij Uwer Excellentie's apostille van 21 November 1898, no. 2840, Afd. K. W., aan mij ter kennisneming werd toegezonden een aan heeren Burgemeester en Wethouders dier gemeente gericht schrijven van den heer van der Meer van Kuffeler, dd. 3 November 1898, waarin genoemde heer mededeelt, dat de rangschikking enz. van het archief had plaats gevonden.

Inmiddels hadden heeren Burgemeester en Wethouders mij bij schrijven van 7 November 1898, no. 948, verzocht hun te willen dienen van advies omtrent eene eventueele beschrijving van het oud-archief, welke beschrijving zij aan den heer van der Meer van Kuffeler gaarne zouden opdragen.

Bij schrijven van 19 December 1898, no. 546, heb ik aan dat gedaan verzoek voldaan, daarin te kennen gevende, dat het alleszins overweging verdiende de inventarisatie van het archief aan genoemden heer van der Meer van Kuffeler op te dragen, die, naar mijne meening, op oordeelkundige wijze de schifting en regeling had bewerkstelligd, terwijl ik verder eenige wenken heb gegeven ten aanzien van de inrichting van den inventaris en de beschrijving van de daarin op te nemen stukken.

Ik heb echter tot heden nog niet vernomen, dat het Tielsche Gemeentebestuur, hetzij den heer van der Meer van Kuffeler, hetzij iemand anders met de inventarisatie heeft belast.

In het verslag over het jaar 1897 deelde ik mede, dat er onderhandelingen met den Kerkeraad van de Hervormde Gemeente te Arnhem waren geopend over de overname in bruikleen van het archief des Kerkeraads. Dat archief is op 2 Maart 1898 in bruikleen aan het Geldersch archiefdepot afgestaan: het daarvan (in duplo) opgemaakt procesverbaal strekt tevens tot inventaris van het archief. (Zie onder hoofdstuk VI).

Aan mij was medegedeeld, dat er verschillende stukken van vroegere jaren in het archief van den Kerkeraad en van de Kerkvoogdij van de Hervormde Gemeente te Batenburg aanwezig waren en de Kerkeraad en de Kerkvoogdij wellicht niet ongenegen zouden zijn de onder hen berustende archieven af te staan.

De daarover geopende onderhandelingen hebben tot het gunstig resultaat mogen leiden, dat op 7 Mei 1898 de bedoelde archieven aan het Geldersch archiefdepot in bruikleen zijn overgegeven.

De korte vermelding der stukken, omschreven in het (in duplo) opgemaakt procesverbaal van overgave en overname is onder hoofdstuk VI opgenomen.

Met het Classikaal Bestuur van Arnhem werden onderhandelingen aangeknoopt, die tot afstand in bruikleen van het archief van het Bestuur op 4 Mei 1898 hebben geleid. De vermelding van den inhoud der stukken, omschreven in het (in duplo) opgemaakt procesverbaal, is in het kort onder hoofdstuk VI opgenomen.

Ook de onderhandelingen met het Classikaal Bestuur van Nijmegen tot afstand van des Bestuurs archief in bruikleen aan het Geldersch archief mochten tot een gunstig resultaat leiden. Op 4 Augustus 1898 vond de overgave in bruikleen van dat alleszins merkwaardig archief plaats.

Daaronder bevinden o. a. de akte van de Geldersche en Overijsselsche Synode van Juni 1580; van de Synode te Dordrecht van 3 Juni 1578, van de eerste Synode in Noord-Holland, September 1579, de Acta Ecclesiarum Transisulanarum, September 1579, enz. enz.

Tot dit archief behoort ook eene verzameling van origineele losse stukken, aanvangende met 1423, die, blijkens eene in het archief van dat Classikaal Bestuur berustende aanteekening, in vroeger jaren door wijlen Dr. O. G. Heldring, in leven predikant te Hemmen, aan het Classikaal Bestuur ten geschenke zijn aangeboden. Onder hoofdstuk VI is eene korte vermelding der stukken, opgenomen in het (in duplo) opgemaakt procesverbaal van overgave en overname in bruikleen, aangeteekend.

Van eenen in 1881 opgemaakten inventaris van het archief van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Borculo, aan mij ter inzage verstrekt, werd een afschrift ten behoeve van het Geldersch archiefdepot genomen.

Eveneens werd een afschrift genomen van den inventaris van goederen, tot de kerk en pastorie van Epe behoorende, alsmede ook van den inventaris van het archief van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Elst (Over-Betuwe).

Door de Kerkbesturen van de Hervormde Gemeenten te Twello en te Ophemert en Zennewijnen werden afschriften van de inventarissen der archieven dier besturen aan het Geldersch archiefdepot afgestaan.

Ook ontving het archiefdepot een afschrift van de inventarissen van de archieven van de Hervormde gemeente en van de Kerkvoogdij te Terwolde.

Door Kerkvoogden van de Hervormde Gemeente te Rheden werd aan mij het verzoek gedaan, hun bij het opmaken van een inventaris van hun archief behulpzaam te willen zijn. Hieraan is door mij voldaan en een inventaris in September 1898 opgemaakt.

Door den H. Welgeb. heer Baron van Rhemen van Rhemenshuizen, te 's-Gravenhage, met diens schoonzuster de H. Welgeb. Vrouwe, Douairière Baronesse van Rhemen van Rhemenshuizen, geboren Leembrugge, op den huize Gelder's Toren, onder Spankeren, werd aangeboden het archief, dat zich op het zooeven genoemde huis bevindt, aan het archiefdepot in bruikleen af te staan. Gaarne werd dit aanbod aangenomen. In het jaarverslag over 1899 zal de overgave kunnen worden medegedeeld.

Van de zijde van den H. Welgeb. heer Baron van Heeckeren van Enghuizen werd de toezegging ontvangen, dat het archief van het huis Enghuizen aan het Geldersch archiefdepot in bruikleen zal worden afgestaan; de overbrenging van dat archief kan in den loop van 1899 worden tegemoet gezien.

Bij een onderzoek ingesteld naar stukken, betreffende de leenkamer van de Bannerheerlijkheid Baar en Lathum, is het mij bekend geworden, dat in het archief van Zijne Doorluchtigheid den Vorst von Salm-Salm, te Anholt, zich nog verschillende leenaktenboeken en leenregisters, van die leenkamer afkomstig, bevinden als:

1. Een boekje in 4°, bevattende:

a. eene lijst van hen, die hun leen van (den in 1373 overden) Diderick, graaf van Moers, hebben ontvangen;

b. verschillende beleeningen, aanvangende met 1430;

c. eene lijst van goederen, renten, pachten, tijnsen, aan de Bannerheerlijkheid Baar en Lathum toekomende;

d. Aanteekeningen van processen, voor het Leenhof van Baar gevoerd;

2. een boekje, smal folio, bevattende eene lijst van leenen, ontvangen in de jaren 1484 tot 1505;

3. een boek, smal folio, tot opschrift voerende: „Register van die Baersche lenen de anno 1460, ipso die Magdalene, ontfangen duer graeff Willem van Egmontt und bij tijden Gerrijt van Meekeren (Stadhouder van de leeenen) tot den jaere 1489 (1510); het bevat verschillende deelen als:

a. beleeningen van 1460 tot 1481;

b. een deel, aanvangende „Dyt nabescreven sijn die mannen „van leen, die hair leen ontfangen hebben van Gerrit van Meke„ren, Drossart tot Bair, Staitholder der lenen mijns gnedigen „heren, heren Johans, heer 't Egmont ind tot Bair, A°. LXXXIII$_e$." (waarin achteraan nog 2 beleeningen van 1484 en 1485);

c. eene copie van het sub b. gemelde deel;

d. een deel, aanvangende „Dyt register is van de Baersche

„leyngoeder, begynnende A° 1483 van Gerrijt van Meeckeren, „Drost toe Bair, Baex, Drost thoe Baer, Henryck van Egmont Drost toe Baer, utghaende A° 1510" (het bevat hetzelfde als de deelen, sub b en c bedoeld, doch voortgezet tot 1510);

e. een deel, aanvangende: „Dese nabeschreven leene zijn „ontfangen bij tijden Henricks van Egmont, Statholder der „leenen der heerlicheit van Baer, aengaende A° XCI."

f. „Register Pieters van Zoutelande, als Statholder der leenen „ter cause van de vernyewinge van de eeden ende anders der „Bannerije Baer ende heerlijcheyt Lathem aengaende", loopende „over de jaren 1563 tot 1571;

4. Een deel, klein quarto, tot opschrift voerende „Berndt van „Hackfoerdt, Leenboeck der heerlicheit Baer, van anganck op „Mei 1513 tot 19 jaeren" (1513—1519);

5. Een deel, klein quarto, tot opschrift voerende: Baersche „leenen anno dusent viefhondert ind negen ind dartich";

6. Een deel, folio, tot opschrift voorende: „Leynregyster van „die Baersche leenen, 1539 tot 1555". Dit deel bevat verschillende afdeelingen als:

a. Register der Baersche lehenen, ontfangen bij tijde van den Ed: und Wolgebaren heren, heren Willem, heer tot Egmont ende Baer, gemerct mitte letter B;

b. een boek, gemerkt G, bevattende eigenlijke leenakten, (in tegenstelling met de boeken 1 tot 5, die slechts registraties der beleeningen bevatten), uit de jaren 1539—1555;

c. een boek, gemerkt H, „„Belenongen van Albert Scaep, Stadthelder van wegen Johan van Rossem, heren tot Poederoyen, ind Margareta van Rossem, weduwe van IJsendorn, besittere der heerlickheyt van Baer gedaen."" (1556 tot 1558);

d. een boek, gemerkt I, bevattende beleeningen van 1558 tot 1561 en een deel, gemerkt K, tot opschrift voerende: „„Register Pieters van Zoutelande, als Stadtholder ende Greffier der leenen der Bannerije Baer ende heerlickheyt Lathem, van de leenbrieven en de anders bij zijnder tijt gevallen etc. Beginnende den XXVI^en^ dach van Maerte A° XV^c^ drie ende 't sestich ende eyndende den XI^en^ dach Martij a° ses (1566);""

Het bevat mede leenakten tot 19 Juni 1571, terwijl er tevens ook afschriften van leenakten van 1413, 1453, 1461, 1464, 1476, 1486, 1518, 1524 en 1562 in voorkomen;

7. Een deel folio, bevattende beleeningen, tijdens dat Jacob van Ommeren stadhouder der leenen was, aanvangende 1 Augustus 1575 en loopende tot 11 Mei 1581;

De Bannerheerlijkheid Baer is in Mei 1555 door Lamoral, Graaf van Egmond, aan Marten van Rossem opgedragen; diens erfgenaam Johan van Rossem droeg Baer op 13 Maart 1562 wederom

aan den graaf van Egmond op; op dienzelfden dag droeg laatstgenoemde de Bannerheerlijkheid aan Diderick van Bronckhorst, heer van Anholt, op. Bij die laatste opdracht zullen de leenaktenboeken en verdere leenbescheiden, loopende tot 1561, mede aan den heer van Anholt zijn overgegeven en zoodoende in het Anholtsche archief zijn gekomen en met de latere leenaktenboeken enz, loopende tot Mei 1581, in dat archief zijn verbleven, terwijl verzuimd zal zijn bij de overdracht van Baar in 1647 aan Leopold Philip Carl, Vorst von Salm, de leenaktenboeken enz. over te geven.

In 1676 is Baar aan de weduwe van Borchard Willem van Westerhold opgedragen, terwijl haar kleinzoon, Johan Frederik van Westerhold en diens gemalin, Sophia Charlotta gravin von Wartensleben, Baar in 1735 aan de Rekenkamer van Gelderland verkochten. Bij den verkoop van Baar aan de Rekenkamer zullen de leenaktenboeken enz. van Baar, aanvangende met 1634, die zich thans nog in het Geldersch archiefdepot bevinden, zijn overgegeven.

De bezittingen (waaronder Baar) van Diderick van Bronckhorst, heer van Anholt, zijn wegens „„rebellie ende verlathunge deser landen, verklaard te zijn vervallen, tot behoef van de Landfurstelicker Overicheit."" Door het Hof van Gelderland zijn alstoen op 12 Juli 1581 Andries van Mehen Voncken en na hem, op 21 October 1586, Johan die Vaecht als Ambtlieden enz. van Baar aangesteld. Het is mij niet bekend, alwaar de door hen gehouden leenaktenboeken enz. en eveneens waar de verdere leenaktenboeken tot 1634 zich thans kunnen bevinden.

Het zoude van groot belang te achten zijn, indien Zijne Doorluchtigheid, de Vorst von Salm-Salm, te Anholt, zoude kunnen besluiten, de zich thans in diens archief bevindende leenaktenboeken enz. van Baar aan het Geldersch archiefdepot af te staan.

In het archief van het polderdistrict van Maas en Waal bevinden zich nog verschillende stukken van oud-rechterlijken aard, afkomstig van het gericht van het Ambt van tusschen Maas en Waal.

Een verzoek aan het polderbestuur gedaan, die stukken ter vereeniging met de overige van oud-rechterlijken aard van het genoemde ambt, in het archiefdepot aanwezig, te mogen ontvangen, kon niet worden ingewilligd; slechts het nemen van afschriften werd toegestaan.

Door den heer Officier van Justitie bij de Arrondissements-Rechtbank te Arnhem werd inlichting gevraagd, of er bezwaar zoude bestaan de minuten van Notarissen ter plaatsing in het archiefgebouw over te brengen.

Aan Z.Ed. Achtb. is door mij medegedeeld, dat er in het archiefdepot geene ruimte voor bedoelde plaatsing aanwezig is, en dat, zoo men tot die plaatsing zou willen overgaan, er naar ruimte op den zolder zoude moeten worden uitgezien, doch dat de beantwoording van de vraag of de constructie en sterkte van het archiefgebouw toelaten, dat er een afgesloten ruimte op den zolder werd ingericht, aan een deskundige moet worden overgelaten.

Arnhem, den 28 Februari 1899.

De Archivaris in Gelderland,

J. F. BIJLEVELD.

Het Rijksarchief in Noord-Holland.

I. *Toestand der bewaarplaats van het Archief.*

Na de uitvoerige mededeelingen hieromtrent in het vorige Verslag, kan ik thans kort zijn en zal mij bepalen te zeggen, dat de bewaarplaats van het Archief in zeer voldoenden toestand verkeert en in allen deelen beantwoordt aan de behoefte en aan mijne wenschen.

Het onderhouden van het Rijks-Archiefgebouw gedurende de jaren 1898 en 1899 is aangenomen door A. Rinkema voor f 762.—

Het verwarmingstoestel werd beproefd op den 2 Maart in tegenwoordigheid van den Rijks-Opzichter en een monteur van de firma J. L. Bacon te Berlijn: de bevindingen zijn ter kennis gebracht van den heer Rijksbouwkundige te 's Gravenhage.

Een plan voor de verbouwing der huisjes in de Spekstraat tegen het Archiefgebouw, waarvan één bestemd zal zijn tot woning van den Congierge, werd mij toegezonden door den Adjunct-Rijksbouwkundige om de indeeling te beoordeelen. Met gunstig bericht ging dat ontwerp in Maart 1898 terug, maar tot nu toe is nog niet met het werk aangevangen.

Bij Koninklijk besluit van 20 December 1898 no. 17, werd met ingang van 1 Januari 1899 tot Concierge-boekbinder en bediende bij 's Rijks Archief in Noord-Holland benoemd *IJsbrand van Zonen*, die sedert Juli 1897 als knecht er werkzaam was.

Het ameublement bevindt zich in goeden staat en is in 1898 vermeerderd met:

Drie matten stoelen.
Een vurenhouten kist met ijzeren beslag en het jaartal 1675.
Een eikenhouten kistje met koperen beslag.
Twee eikenhouten kisten.
Een eikenhouten tafeltje.
Een spiegel in notenhouten lijst.
Een groote en een kleinere koperen armblaker.
Een koperen blaker-kandelaar.

Afbeelding van een walvisch, gevangen te Egmond aan Zee 1764; in notenhouten lijst achter glas.
Twee porceleinen kommen.
Drie Delftsche bekers.
Een bakwagen voor het vervoer van brandstoffen in den kelder.

Aan Burgemeester en Wethouders van Beverwijk, werden, op hun verzoek terug gegeven de volgende schilderstukken, door hen in 1887 aan 's Rijksarchief in bruikleen afgestaan.

1. Zinnebeeldige voorstelling van den Vrede en de gerechtigheid.
2. Vier afbeeldingen van Romeinen (en een half).
3. Blazoen van de Rederijkers Kamer „De Eglantier onder de Dooren", zinspreuk „In Liefde Bloeiende" te Amsterdam.
4. Idem van „De Roo-Roosen", zinspreuk „Aensiet de Joncheit" te Schiedam.
5. Idem van „De Wijngaerdrancken" zinspreuk „Liefd Boven Al" te Haarlem.
6. Idem van „De Witte Angieren", zinspreuk „In Liefde Ghetrauwe" te Haarlem.

II. *Toestand van reddings- en brandbluschmiddelen.*

In de beneden- en op de bovenverdieping van het Archiefgebouw zijn brandkranen aangebracht.
Deze worden gevoed door de waterleiding en zijn voorzien van de vereischte slangen en straalpijpen. Terzelfder plaatsen bevinden zich twee extincteurs, bij elk waarvan twaalf groote brandzakken geborgen zijn en in elke localiteit staan vier brandgranaten om bij een begin van brand dienst te doen.
Met deze hulpmiddelen zouden, in tijd van nood, het vuur en de vlammen waarschijnlijk vrij goed kunnen worden beteugeld.

III. *Toestand der Archief-Verzamelingen.*

Het uiterlijk aanzien van het Archief is tamelijk voldoende: wel is er nog zeer veel te doen om de registers der oude rechterlijke Archieven wat op te knappen en voor ondergang te bewaren, maar met kleine schreden komen wij voorwaarts. Zeven, acht jaren geleden was de toestand schier hopeloos, doch door gestadig en naar vasten regel voortwerken, begint de gunstige verandering goed in het oog te vallen en is aanmerkelijke vooruitgang zichtbaar. De op nieuw gebonden en herstelde registers,

worden bij honderden geteld en het getal is in het jaar 1898 weder vermeerderd met 383 stuks, de vrucht van den arbeid van twee boekbinders gedurende een goed gedeelte van het jaar.

Voor berging van charters zijn een paar kisten aangekocht welke echter wat hersteld moesten worden en thans nog onderhanden zijn.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en inventarisatie van het Archief.*

Behalve met menigvuldige nasporingen, uitgebreid onderzoek, geven van verslag en inlichtingen, waarover nader zal worden gesproken, is in het afgeloopen jaar ook de regeling ter hand genomen van de akten en losse stukken behoorende tot de oude rechterlijke Archieven van:

Akersloot en Woude.
Alkmaar.
Ankeveen.
Blaricum
Castricum.
Diemen.
Edam.
's Graveland.
Heemskerk.
Heiloo en Oesdom.
Hilversum.
Hoog Bijlmer.
Houtrijk en Polanen.
Huizen.
Kortenhoef.
Kudelstaart.
Limmen.
Medemblik.
Monnikendam.
Muiderberg.
Nederhorst-den-Berg.
Nieuwer-Amstel.
Oost Knollendam.
Oostzaan.
Ouder-Amstel.
Purmerend.
Sloten en Sloterdijk.
Thamen.

Uitgeest.
Uithoorn.
Watergraafsmeer.
Weesp.
Weesperkarspel.
Wormer, Wijde- en Enge Wormer en Jisp.

Ook op die wijze is de inventarisatie van het archief voorbereid en er zal worden getracht in het loopende jaar verder daaraan met ernst te beginnen.

In Hoorn is de beschrijving der registers afgeloopen en weldra zullen nu de Charters en losse stukken aldaar, beschreven en geregeld worden.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden.*

Het is niet bekend, dat bescheiden van het Archief in druk zijn uitgegeven.

VI. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en de verliezen zoo die er zijn.*

Ten behoeve van het Archief werden de volgende stukken aangekocht:

Mr. Jacob van Hoogelande bekent terugbetaling ontvangen te hebben van Hans Colterman, Rentmeester van Kennemerland en West-Friesland, eener som van 238 £ 12 sc. 6 d. door hem in der tijd verstrekt, en verzekerd op de Domeinen in dat kwartier. 12 April 1583.

Uittreksels der handelingen van de Synoden van Noord-Holland van 1642 tot 1676. F°. handschr. eerste helft 19e eeuw.

Ordonnantie van de Vierschaar der Stad Alkmaar. 8° handschr. 18e eeuw.

Genealogisch- historisch Dagboek der Stad Alkmaar. 8° handschr. 18e eeuw.

Stukken over de toelating van Roomsche Priesters te Bergen in Kennemerland, van 21 September 1730 tot 31 Augustus 1790.

Stukken betreffende de Heeren en de Heerlijkheid van Castricum, van 12 September 1666 tot het einde der 18e eeuw.

Taete Gerritss te Schagen bekent ontvangen te hebben van Hans Colterman, Rentmeester van Kennemerland en West-

Friesland, eene som van 423 £ 6 sc. 3 d. voor aflossing van renten, verzekerd op de tienden van Nieuwe-Niedorp en Winkel. 28 November 1587.

Overgebracht werden door:

Dijkgraaf en Heemraden van het Waterschap „De Wijde Wormer":

Register van de transporten en bezwaarnissen van onroerende goederen in de Wijde Wormer, van 6 Augustus 1626 tot 14 Augustus 1780. Drie registers.

Dijkgraaf en Heemraden van het Waterschap „De Zijpe en Hazepolder":

Transporten van vaste goederen, van 13 Februari 1597 tot 6 November 1670 en van 24 Mei 1737 tot 19 October 1750. Vijf registers.

Prothocol van de belasting van vaste goederen, van 14 Februari 1597 tot 5 December 1629 en van 16 Maart 1658 tot 19 September 1776. Vijf registers.

Register wegens ontvang van den 20en penning (nalatenschappen) van 30 Augustus 1738 tot 5 Mei 1804.

Idem 40en penning, van 26 September 1765 tot het einde van 1804.

Idem 80en penning, van 26 September 1765 tot 19 October 1777.

Baljuwsrolle, van 18 October 1641 tot 1 September 1690.

Praesentatieboek van Baljuw en Dijkgraaf, Schepenen en Heemraden, van 16 Mei 1642 tot 30 September 1676 en van 20 Mei 1740 tot 5 Maart 1761. Vijf registers.

Register van de willige en onwillige executien mitsgaders decreten en preferentien, A° 1641 tot 16 Februari 1682.

Repudiatieboek mitsgaders register van de willige en onwillige executien, item decreten en preferentien, van 12 Mei 1698 tot 30 Mei 1770.

Ordonnantie van de Weeskamer van de Oude Zijpe, 15 April 1694.

Presentatieboek van Weesmeesteren, van 8 April 1678 tot 16 Juni 1749. Drie registers.

Bewijsboek, van 28 Juli 1636 tot 14 April 1809. Vier deelen.

Register der aanstelling van voogden en curateuren, van 29 November 1686 tot 7 Mei 1784. Twee registers.

Register der resolutien van Weesmeesters, van 3 Juni 1625 tot 17 Februari 1652.

Rolle van Weesmeesters, van 7 Januari 1684 tot 24 December 1723.

Register van de ter Weeskamer ingebrachte en gelichte kapitalen, van 22 September 1694 tot 8 Januari 1734. Seclusien van de Weeskamer, van 7 Augustus 1694 tot 24 December 1708.

Inteekenboek van de gelden en effecten berustende in de Weeskasse, van 24 Mei 1748 tot 18 December 1772.

Prothocol van de Boedel-cedullen, 1643—1689.

Boedel-rekening van Claes Adriaenss Schipper, 1729—1736.

Boedel-rekening van Pieter Twisk en Jannetje van Buunen, 1785—1795.

Uit het Archief der Drie Waterlandsche Meeren:

Register van de vercoopinge der gronden in de Waterlandtsse Meeren. Mitsgaders van alle transpoorten ende hipothecatien derselver. Van 12 Augustus 1626 tot 4 Januari 1656.

Transportboek van de Waterlandsche Meeren, van 14 April 1656 tot 27 December 1802.

Transporten van gronden in de Waterlandsche Meeren, genommerd 1 tot 26. Van 1 December 1808 tot 22 Augustus 1810.

Rechtdagboek van Dijkgraaf en Heemraden van de Waterlandsche Meeren van 23 Juli 1658 tot 19 November 1704.

Uit het Archief der Gemeente Spanbroek, in bewaring bij het Provinciaal Bestuur:

Keurboek, van 14 Januari 1626 tot 1 Jan. 1688.

Keurboek, van 2 Januari 1626 tot 5 April 1787.

Keurboek, van 1 Januari 1743 tot 10 Augustus 1792.

Prothocol van de verkoopingen van vaste goederen, van 19 Maart 1631 tot 2 Januari 1811. Acht registers.

Mutations à titre de vente etc. de propriétés bâties, à Spanbroek et Opmeer 1813—1815.

Prothocol van de belastingen van vaste goederen, van 26 Januari 1602 tot 28 April 1802. Twee registers.

Voorwaarden van verkoop van vaste goederen, van 11 Januari 1678 tot 30 Mei 1768. Vier registers.

Register der akten verleden voor Schepenen, zijnde overdrachten en verbanden, rekening en verantwoording der voogden van weeskinderen, zoengelden, van 22 Januari 1556 tot 7 Mei 1572.

Register genaamd „Kwaadklap" zijnde pand- en borgstellingen en kwijtscheldingen, van 16 April 1564 tot 5 Augustus 1582.

Baljuws- en Schoutsrolle, van 9 Januari 1692 tot 20 September 1741 en van 29 Mei 1754 tot 10 September 1760. Drie registers.

Baljuwsrolle, van 5 April 1743 tot 8 October 1749 en van 2 Juli 1766 tot 10 Augustus 1768.

Rolle van preferentien, van 16 Augustus 1676 tot 9 Juni 1723.

Register der huwelijken door Schepenen gesloten, van 15 October 1675 tot 4 Februari 1773 en van 1 Januari 1797 tot 6 November 1812. Vijf registers.

Rekeningboek van voogden, van 19 Januari 1699 tot 7 December 1808. Drie registers.

Voor de Bibliotheek werd ten geschenke ontvangen:

Van Uwe Excellentie:

Drs. *Verwijs* en *Verdam*, Middel-Nederlandsch Woordenboek. Deel IV afl. 16—19.

Verslagen omtrent 's Rijks Verzamelingen van Geschiedenis en Kunst. XIX. 1896 8°.

Chartularium Universitatis Parisiensis. Collegit Henricus Denifle. O. P. 4° 1889—1897 Tom. 4.

Van den Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek en den Directeur van het Penningkabinet:

De Oranje-Nassau-boekerij en de Oranjepenningen in de Koninklijke Bibliotheek en in het Koninklijk Penningkabinet te 's Gravenhage. 8° 1898.

En voorts „Verslagen" omtrent: de Nasporingen op het gebied der Krijgsgeschiedenis; de Koninklijke Bibliotheek; het Rijks-Archief in Noord-Brabant; in Utrecht; het Koninklijk Penningkabinet; het Archief der Gemeente Rotterdam; het Provinciaal Museum in Drenthe; ten slotte: Catalogus van de Bibliotheek der gemeente Dordrecht; Inventaris van het Archief der gemeente Edam.

Voor de Bibliotheek werd aangekocht:

Werken der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht:

De Middeleeuwsche Rechtsbronnen der Kleine Steden van het

Nedersticht van Utrecht, door Mr. R. Fruin Th.Azn. Tweede deel 8⁰ 1897.

Verslagen en Mededeelingen. Derde deel. N⁰. VI, 8⁰ 1898.

Iconographia Batava, door E. W. Moes 4⁰ 1898 afl. 21 en 22.

Bijdragen voor de Geschiedenis van het Bisdom Haarlem. Deel XXIII; met Algemeen Register op de Twintig Eerste deelen 8⁰ 1898.

Drs. J. Reitsma en *S. D. van Veen.* Acta der Provinciale en Particuliere Synoden. Zevende deel. Groningen 1595—1620. 8⁰ 1898.

Dr. P. J. Blok e.a. Oorkondenboek van Groningen en Drenthe. 7[de] afl. 4⁰ 1898.

Mr. L. M. Rollin Couquerque. Het Aasdoms- en Schependomsrecht in Holland en Zeeland. 8⁰ 1898.

R. Hogerbeets. Van het aenlegghen ende volvoeren der processen, voor de respective Hoven van Justitie in Holland 4⁰ 1631.

W. G. Lams. Previlegie- en handvest-Boeck van Kennemerlandt en Kennemer-Gevolgh. 4⁰ 1664.
Generale Privilegiën ende Handvesten van Kennemerlandt ende Kennemer-ghevolgh, door B. van Santen 4⁰ 1652.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het Archief van de Provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche Archieven.*

Het is niet bekend dat in het afgeloopen jaar, stukken als hier bedoeld, in het binnen- of buitenland ontdekt werden en derhalve zijn geene pogingen van dezen aard kunnen beproefd worden.

VIII. *Gebruik van het Archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Door de hierna genoemde personen werden onderzoekingen in het Archief ingesteld, voor de belangen achter hunne namen aangeduid.

de Heer *A. S. J. Koch*, van 's-Gravenhage, over hofsteden te Muiderberg.

de Heer *W. J. van Wagtendonk*, van Amsterdam, naar Schepenakten van Nieuwer-Amstel.

Mr. *W. K. H. Mouthaan*, van Amsterdam, in zake de Medemblikker tienden.

Mr. *A. H. J. van den Biesen*, van Amsterdam, voor gelijk doel.

de Heer *K. de Boer*, van Assendelft, om na te gaan wat hier berust betreffende Assendelft.

Mr. *C. G. von Reeken*, om ophelderingen aangaande uitgestorven Hollandsche geslachten.

Dr. *J. van Deventer*, van Bloemendaal, aangaande de stappen tot verbetering der verpleging van krankzinnigen in de eerste helft dezer eeuw.

de Heer *J. Craandijk*, naar leenbrieven der Heerlijkheid Oud-Haarlem, in de Grafelijkheidsregisters.

de Heer *M. A. A. J. van Neck*, van Arnhem, naar de familie van der Koog, in de oude rechterlijke Archieven van Westzaan.

Mejuffrouw *A. van der Flier*, van Heemstede, riddersproken in oude kronijken.

de Heeren *W. J. Tuyn* en *W. J. Kernkamp*, van Edam, over herstelling van oude kaarten van Edam.

de Heer *Alexander Bugge*, van Christiania, naar de betrekkingen van de Zuiderzeesteden met Denemarken in vroeger eeuwen.

Mr. *P. Verloren van Themaat* van Utrecht, in de oude transportregisters van Hoorn.

Dr. *I. Mendels*, van Hoogezand, onderzoek in het Archief uit den Franschen tijd.

Dr. *Friedrich von Weech*, van Carlsruhe, naar de bloembollenteelt in de 17e en 18e eeuwen.

de Heer *J. Wiersma*, om wapens te teekenen.

de Heer *C. G. N. de Vooys*, van Gouda, om inlichtingen betreffende stichtelijke middel-nederlandsche literatuur.

Mr. *J. Spoor*, over oude geslachten van Enkhuizen.

de Heer *J. Kikkert*, over Enkhuizer regeeringsgeslachten.

de Heer *H. J. Waller*, van 's-Gravenhage, over verlei der Ambachtsheerlijkheid van de Linde.

Dr. *J. Dyserinck*, van Rotterdam, in het Archief van den Prefect der Zuiderzee.

de Heer *W. Meijer*, van 's-Gravenhage, in de transportregisters van Nieuwer-Amstel.

Mr. *J. de Vries van Doesburgh*, van Alkmaar, over oude voorwaarden van verkoop.

Het Archief had de eer op den 7 Maart 1898 het bezoek te ontvangen van Uwe Excellentie, vergezelschapt van den Heer Referendaris, Chef der afdeeling Kunsten en Wetenschappen aan Uw Departement.

En op den 20 December 1898 van den Heer Algemeenen Rijks-Archivaris, die de gewone jaarlijksche Inspectie kwam houden.

Gelijk in eenige voorafgegane jaren, was de eerste Luitenant der Infanterie *W. K. van Borselen* ook nu weder van 1 October 1898 tot 30 Januari 1899 op het Archief werkzaam, om van wege het Departement van Oorlog bouwstoffen te verzamelen voor eene krijgsgeschiedenis van Nederland.

Aan den Archivaris van Rotterdam werden in leen gegeven eenige Registers der Grafelijkheid van Holland, en Bladwijzers op de Memorialen van het Hof van Holland.

Een Register der Grafelijkheid werd met machtiging van Uwe Excellentie gezonden naar het Raadhuis van Bennebroek, om daar door den Burgemeester geraadpleegd te worden.

De Rijks-Archivaris in Utrecht ontving verschillende dier Registers voor eigen studie; transportregisters van Weesper-Karspel voor Mrs. *Claringbould* en *Dop*; van Naarden voor den Heer *J. Hobma*.

Ten behoeve van den Heer *James de Fremery*, werd een register met afschriften van charters betreffende Holland en Zeeland, gezonden aan den Heer Algemeenen Rijks-Archivaris te 's-Gravenhage.

Voor Dr. *I. Mendels*, te Hoogezand, werden zeer vele stukken uit het Fransche Archief tijdelijk overgeplaatst naar het Rijks-Archief te Groningen, om daar door den belanghebbende te worden geraadpleegd.

Al dit uitgeleende is ten behoorlijken tijde weder in goede orde in het Archief teruggekomen.

Hiertegenover staat, dat ten behoeve van Dr. *B. Tideman Jzn.*, uit het Gemeente-Archief van Hoorn eenige stukken ten gebruike zijn gevraagd en ontvangen, betreffende aangelegenheden van kerkelijken aard in vroegere eeuwen.

Voor den Eersten Luitenant der Infanterie *W. K. van Borselen* uit het Gemeente-Archief van Edam, eenige stukken en registers, behelzende bouwstoffen voor de krijgsgeschiedenis.

Voor den Heer *J. Craandijk* uit het Rijks-Archief in Utrecht, drie deelen van het Cartularium der Haarlemsche Commanderij van St. Jan.

Meermalen werd op aanvrage en ten behoeve van belanghebbenden een of ander onderzoek verricht en werden inlichtingen gegeven omtrent zaken, die eene opheldering behoefden. In dien zin is het volgende te vermelden.

Voor Z. Exc. den Commissaris der Koningin werd afschrift gemaakt van het octrooi tot bedijking van Huisduinen met Wieringen, van 6 April 1629.

Voor het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, werd afschrift genomen van het „Octroy van de Schermeer mitsgaders van verscheyden contracten ende bestecken" naar de stukken berustende in het Archief van het Waterschap te Alkmaar.

Aan den Burgemeester van Assendelft werd op zijn verzoek gezonden eene lijst der charters, registers en stukken, betreffende de heerlijkheid Assendelft berustende in het Rijks-Archief in Noord-Holland.

Aan den Burgemeester van Medemblik, werd afschrift verstrekt van een octrooi van 3 Juni 1630 tot bedijking van vier kleine meertjes genaamd „De Braecken".

Aan den Burgemeester van Oostzaan werd afdoende opheldering gegeven in een geschil over uitkeering voor gemis van het recht van sluisvisscherij.

Aan den Secretaris van den Polder Overschie en Achtermeer te Alkmaar, werden inlichtingen verstrekt, grootendeels bij het Algemeen Rijks-Archief te 's Gravenhage ingewonnen, omtrent de bedijking van zijn polder.

Over de Medemblikker tienden moest menigmaal een of ander punt opgehelderd of toegelicht worden.

Aan den Archivaris van Edam werden inlichtingen gegeven aangaande verschillende zaken uit den tijd van Graaf Willem V. (1345—1389).

Aan den Eersten-Geneesheer Directeur van het Krankzinnigengesticht Meerenberg werden uittrekkels verschaft uit de Notulen der Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzicht in Noord-Holland, voor zooveel betreft de in 1821 uitgeschreven Prijsvraag in zake de Krankzinnigenverpleging. En de lotgevallen medegedeeld van het voormalig landgoed Meer en Berg.

Aan den heer *A. J. Blauw* te Amsterdam, werden mededeelingen verstrekt, omtrent vroegere eigenaars van de hofstede Spanderswoud te 's Graveland.

De Notaris *H. de Boer*, te Hoogwoud ontving op zijn verzoek afschrift van een paar akten uit de protocollen van Abbekerk en van Hoogwoud en Aartswoud, om een geschil over erfpacht op te heffen.

Den heer *J. A. Driessen* te Alkmaar werd op zijn verlangen afschrift verstrekt uit het register der transporten en hypotheken van Broek-op-Langedijk, om een geschil over een erfdienstbaarheid op te helderen.

Voor den heer *J. W. Enschedé* werd onderzoek gedaan in de Resolutiën van Gecommitteerde Raden van de helft der vorige eeuw, aangaande het garnizoen te 's Gravenhage.

Aan den heer *G. J. Honig* te Zaandijk, werden velerlei inlichtingen verschaft omtrent Zaansche familiën en hetgeen de Weesboeken, hen aangaande bevatten.

Ook nu werden weder van eenige oude akten uit het het Rijks Archief-depot afschriften geleverd en hetgeen te dezer zake ontvangen is, wordt verantwoord in de hierbij gevoegde rekening.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met Gemeente-, Waterschaps- en andere Archieven.*

Overeenkomstig den inhoud der missive van Uwe Excellentie van 28 April 1893 no. 813 afd. K. W. is een onderzoek door mij ingesteld naar de veiligheid der bewaarplaats, den toestand en de behandeling der rechterlijke Archieven, berustende bij de gemeenten Amsterdam en Haarlem, en er is mij gebleken, dat een en ander niet te wenschen overlaat.

In den loop van het jaar heb ik ontdekt, dat nog oude rechterlijke Archieven zouden kunnen berusten, bij
de Zijpe en den Hazepolder
den Bijlmermeerpolder en
de Wijde Wormer.
Dientengevolge heb ik mij in November gericht tot Dijkgraven en Heemraden dier Waterschappen, met het gevolg, dat het eerste en het laatste bestuur nog vóór het einde des jaars de Archieven uitleverde, welke onder no. VI vrij omstandig zijn vermeld. Over den Bijlmermeerpolder, zal, hoop ik, een volgend verslag een soortgelijk gunstig bericht kunnen bevatten.

X. *Maatregelen in het belang van het oude Archief te nemen.*

Er zijn geene zaken, die het nemen van bijzondere maatregelen ten bate van het Archief zouden eischen of rechtvaardigen.

Haarlem, 22 Maart 1899.

De Rijks-Archivaris in Noord-Holland

C. J. Gonnet.

Het Rijksarchief in Zeeland.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Behalve de gewone reparatiën valt hieromtrent het volgende mede te deelen. De toren, die zich nabij den ingang tot de archieflokalen bevindt, en waarin de trap geplaatst is, die toegang geeft tot de lokalen der provinciale bibliotheek, is opgetrokken, evenals zulks in het vorige jaar met den toren naast de Balanspoort is geschied. Deze werkzaamheid heeft tot veel ongerief aanleiding gegeven; geruimen tijd toch heeft een gedeelte van den zolder open gelegen, daar het noodig bleek het dak nabij den toren af te breken. Toen eindelijk de toren voltooid was, bleek de toegang, die van daar naar den zolder leidde, dichtgemetseld te zijn. Daar dit de eenige toegang was geweest, waardoor ik den zolder, waarop zich o. a. het archief der prefectuur bevindt, kon bereiken, was eene spoedige voorziening gewenscht. Zij werd verkregen door het uitbreken van een toegang van den zolder naar het zolderkamertje, dat vroeger dienst gedaan heeft tot bewaring van het archief van den geneeskundigen raad. Dat lokaaltje, dat ik oorspronkelijk had bestemd tot berging van liassen met acquitten, behoorende tot het archief der Rekenkamer, maar dat gebleken was daartoe te zwak van vloer te zijn, verleent nu toegang tot den zolder door eene deur, die afgesloten kan worden. Er is van ouds nog een andere toegang tot den zolder door lokalen, die niet tot het archief behooren. Dezen toegang heb ik doen afsluiten, zoodat thans niemand op den zolder kan komen zonder mijne medewerkiug.

Eene tweede verbouwing had in het zoogenaamde kleine rekenkamertje plaats. Reeds in mijn vorig verslag wees ik er op, dat het in de bedoeling lag dit kamertje in den loop van 1898 te restaureeren. Zoo is dan ook geschied, en daarbij is de gang of het portaal, dat zich naast dit kamertje aan de binnenzijde der Abdij bevond, weggebroken en bij het kamertje getrokken, dat daardoor zeer aan ruimte gewonnen heeft. Te betreuren is het, dat niet tegelijkertijd het raam aan de buitenzijde, dat bij de definitieve restauratie vervallen moet, dicht gemetseld is. Ik heb het evenwel met planken laten dicht timmeren om er loquetten tot berging van archiefstukken tegen te kunnen plaatsen.

In den loop van het jaar bleek, dat een gedeelte van de zoldering van eene der bovenkamers in hooge mate door vocht was aangetast, zoo zelfs, dat zich daar paddestoelen vertoonden. Deze vocht was waarschijnlijk een gevolg van het overloopen der in de nabijheid gelegene goot. De plek is toen met carbolineum behandeld, en dit schijnt het gewenschte gevolg te hebben gehad. Er is althans sedert niets meer van vocht bespeurd.

Nog is er eenige arbeid verricht aan de zaal boven de Balanspoort. Er zijn daar steekschoren onder de moerbalken aangebracht, waardoor de restauratie van deze zaal thans eindelijk voltooid is.

Iu den loop van dit jaar werden mij ook door Uwe Excellentie inlichtingen verzocht naar aanleiding van een schrijven van Gedeputeerde Staten dezer provincie, waaruit bleek, dat er sprake was van het ontruimen der lokalen, thans bij de provinciale bibliotheek in gebruik, en hunne beschikbaarstelling tot berging van een gedeelte van het archiefdepôt. Ik heb die plannen van heeler harte ondersteund, want aan het nijpende gebrek aan ruimte, waarover ik reeds herhaaldelijk heb geklaagd, zou zoo op de meest gewenschte wijze tegemoet gekomen worden. Gelukkig heeft de provincie thans een ruim gebouw aangekocht, dat tot berging der provinciale bibliotheek wordt ingericht, en ik vlei mij, dat de oude lokalen der bibliotheek in den loop van 1899 voor het archief beschikbaar zullen komen.

Minder voortgang heeft de arbeid gehad aan de lokalen, vroeger in gebruik bij den provincialen waterstaat. Mijne hoop, dat ik die in 1898 zou kunnen betrekken, is niet vervuld geworden.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Hierin is in het afgeloopene jaar geene wijziging gekomen. Alleen is de nieuw opgetrokken toren van een bliksemafleider voorzien. Doordien de vroegere lokalen van den provincialen waterstaat nog niet gereed gekomen zijn, zie ik mij verplicht ook dezen winter weder te stoken in lokalen, waarin archiefstukken opgeborgen zijn. Ik hoop nu, dat die op den duur onhoudbare toestand in 1899 verbeterd zal worden. Als in dat jaar de provinciale bibliotheek wordt verplaatst, zal daardoor te gelijk weggenomen worden het brandgevaar, veroorzaakt doordien de bewaarplaats van de brandstoffen der bibliotheek zich te midden der archieflokalen bevindt.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

De materieele toestand der archiefverzamelingen is over het

algemeen voldoende. In mijn vorig jaarverslag heb ik melding gemaakt van de portefeuilles, waarin de zeer zware liassen met acquitten worden opgeborgen, en onder meer medegedeeld, dat om aan die portefeuilles de gewenschte stevigheid te geven de zijstukken van olmenhout gemaakt zijn. Naar aanleiding van deze mededeelingen ontving ik van Uwe Excellentie de opdracht met de aanschaffing dier portefeuilles niet voort te gaan, dan nadat gebleken zou zijn, dat die houten zijstukken niet door worm worden aangetast. Ik heb mij toen gehaast het gevaar voor worm zooveel mogelijk te voorkomen door die zijstukken met carbolineum te doen insmeren. Deskundigen hebben mij verzekerd, dat het gevaar voor houtworm daardoor geheel gekeerd is. Ik heb er dan ook niets van bespeurd, en vlei mij dus, dat Uwe Excellentie mij weldra machtigen zal, weder met de aanschaffing dezer portefeuilles voort te gaan, daar zij inderdaad blijken zeer doelmatig te zijn. In dit jaar heb ik er nog geen gebrek aan gehad, maar is de indertijd aangeschafte voorraad eens opgebruikt, dan zou het werk niet kunnen worden voortgezet, zoolang de daarvoor noodige portefeuilles bleven ontbreken.

Na de restauratie der kleine rekenkamer, waarvan ik boven sprak, werden de wanden van dit lokaal rondom met loquetten betimmerd, die reeds geheel met archiefstukken gevuld zijn. Ook in de betimmering met loquetten van de bovenkamer no. 4 werden eenige veranderingen aangebracht, samenhangende met de nieuwe bestemming van dat lokaal.

Overigens werden aan de verzamelingen, die in den loop van het jaar geregeld werden, de gewone materieele zorgen besteed. Met name tal van charters werden in charterzakjes opgeborgen.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en der inventarisatie van het archief.*

Hoewel ik in het afgeloopen jaar in hoofdzaak het vroeger ontwikkelde programma gevolgd heb, is daarin toch eenige wijziging gebracht ten gevolge van het vooruitzicht, dat spoedig de lokalen van de provinciale bibliotheek voor het archief beschikbaar zouden zijn. Het was oorspronkelijk mijne bedoeling geweest de registers en bundels papieren der Rekenkamer, die vroeger in de kleine rekenkamer geborgen waren geweest, maar met het oog op de verbouwing van dat lokaal tijdelijk in bovenkamer no. 4 waren opgeborgen, weder daarheen terug te brengen. Toen nu echter het uitzicht geopend werd, dat binnen kort van de lokalen der provinciale bibliotheek, die grenzen aan de kleine

rekenkamer, archiefstukken zouden kunnen worden geborgen, scheen het gewenscht, zoowel de kleine rekenkamer als de aangrenzende lokalen te bestemmen tot berging van de acquitten der Rekenkamer, en de registers en bundels der Rekenkamer in kamer no. 4, waarin zij zich tijdelijk bevonden, definitief te plaatsen. Daardoor zou de berging van het archief der Rekenkamer veel regelmatiger worden; beginnende van de zaal boven de Balanspoort zouden dan in het eerste lokaal geplaatst zijn de registers en bundels met stukken, in het tweede, derde en vierde de rekeningen, het vijfde en volgende de acquitten. Er is dus in de bovenkamer no. 4. het noodige verricht om er de registers en bundels met stukken der Rekenkamer definitief te kunnen plaatsen, en de vroegere kleine rekenkamer is gevuld met de liassen acquitten, behoorende bij de rekeningen van de administratie te lande van den tresorier- en ontvanger-generaal van Zeeland, wier regeling dit jaar is voltooid. Deze verzameling is geheel op dezelfde wijze behandeld, als die van de acquitten, afkomstig van de administratie te water, waarover ik in mijn vorig jaarverslag uitvoerig gesproken heb. De administratie te lande heeft met die te water dit gemeen, dat zij beide uitgaven bevatten, die over een gedeelte meer bepaald ten laste der provincie of van het land gedaan zijn, en voor een ander, belangrijker gedeelte, ten laste der Generaliteit zijn geschied. Niet altijd zijn deze uitgaven even scherp en op dezelfde wijze van elkander gescheiden. Zoo bevat de rekening van ieder boekjaar bij de administratie *te water alle* ontvangsten en uitgaven, onverschillig tot welk respect die moeten gebracht worden. Voor de verantwoording aan de Generaliteit werden uit die rekeningen uittreksels gemaakt, die in boekdeelen van de jaren 1619—1643, 1672—1674 en 1767—1793 in dit depôt aanwezig zijn. Bij de administratie *te lande* maakten alle ontvangsten en uitgaven éćne rekening of liever één rekeningboek uit tot 1633; toen is men begonnen iedere rekening in twee deelen te splitsen, het eerste deel bevat de ontvangsten en uitgaven, ten bate of laste komende der provincie of van het land, het tweede deel bevat de uitgaven ten laste der Generaliteit. In den inventaris, die van deze verzameling opgemaakt is, is er uitdrukkelijk op gewezen, zoo dikwijls eene der liassen van uitgaaf uitsluitend afgeloste rentebrieven bevat.

Nog heeft de heer De Waard in 1898 de liassen met acquitten behoorende bij de rekeningen der vendumeesters, die te Middelburg, Vlissingen, Veere en Zieriksee gevestigd waren, geïnventariseerd. De vendumeesters waren belast met den verkoop der buitgemaakte goederen, hunne administratie betreft dus ook den oorlog te water, en staat met die der equipage- en ammu-

nitiemeesters, wier liassen in het vorige jaar geinventariseerd werden, op ééne lijn.

Ook nog in een ander opzicht heeft de aanstaande ontruiming der bovenlokalen wijziging in mijne plannen gebracht. Het was mijn voornemen geweest, het archief van Staten en Raden, dat nog geheel ongeordend is, althans globaal te regelen en daardoor te bewerken, dat dit belangrijk archief gemakkelijker dan tot heden geraadpleegd kon worden. De stukken, die tot dit archief behooren, bevinden zich in de beide benedenkamers rechts van den ingang. Daar berust echter ook een gedeelte van het rechterlijk archief en een groot deel van de bundels acquitten, die tot het archief der Rekenkamer behooren. De laatsten zou ik nu eerlang naar de nieuwe lokalen kunnen overbrengen en eerst daardoor zou ik de noodige ruimte verkrijgen om het eigenlijke archief van Staten en Raden behoorlijk op te bergen. Ik besloot dus met de regeling van dat archief te wachten, totdat ik de lokalen der bibliotheek in gebruik zal hebben genomen.

In afwachting hiervan heb ik nu het archief der Abdij onder handen genomen. Het archief bestaat uit enkele weinige registers en een groot aantal charters, wier beschrijving in den gedrukten inventaris van de oorkonden der grafelijke regeering veel te wenschen overlaat. (1)

De geheele verzameling moet opnieuw beschreven worden en daarmede heb ik mij dan ook in het afgeloopene jaar bezig gehouden. Vele charters hebben betrekking op de vervulling van beneficiën, waarvan de abt de collatie had. Van bijna alle kerken in Walcheren en van vele elders in Zeeland, ook van de Haagsche parochiekerk was de abt patroon. De door mij behandelde charters geven een helder inzicht in de wijze, waarop deze beneficiën werden vervuld. De voordracht werd door den abt gericht tot den officiaal van den Domproost te Utrecht, deze bemoeide zich echter in den regel met de vervulling der vacature niet, maar liet ze aan den betreffenden provisor (in den regel in dit geval dus dien van Walcheren) over. Deze gaf feitelijk bevel tot de afkondiging der voordracht en later tot bevestiging van den benoemde. Deze lastgevingen geschieden echter op den naam van den officiaal en onder zijn zegel, dat de provisor te zijner beschikking schijnt te hebben gehad. De rol, dien de provisor daarbij speelde, zou geheel in het duister blijven, zoo niet een enkele maal het bericht omtrent den afloop der afkondiging tot hem werd gericht, en zoo niet uit den korten tijd, die soms tusschen de voordracht en den last tot afkondiging verliep, vol-

(1) O.a. zijn in dien inventaris alle dateeringen volgens den Paaschstijl herleid.

doende bleek, dat de laatste beschikking onmogelijk afkomstig kon zijn van den te Utrecht resideerenden officiaal.

Intusschen de regeling van dit archief, die als van zelf tot allerlei onderzoekingen noopt, is nog lang niet voltooid en het zal beter zijn een overzicht van zijn inhoud en van de wijze van regeling tot zoolang uit te stellen. Tegelijk met de charters der Abdij beschreef ik ook die van het archief der Staten of van Prelaat en edelen vóór 1574. Dit archief werd van ouds bij het archief der Abdij bewaard, en hoewel het natuurlijk afzonderlijk behoort te worden geregeld, scheen het toch gemakkelijker de beide verzamelingen, die thans dooreen gemengd zijn, tegelijk te behandelen; zij kunnen dan bij de verdere regeling van zelven van elkander afgescheiden worden.

De regeling der rechterlijke archieven was op het laatst van het vorige jaar onderbroken, doordien de heer Van Visvliet zich op mijn verzoek belastte met de ordening van het administratief gedeelte van het archief van Hulsterambacht, dat uit Hulst was overgebracht. Bijna het geheele jaar heeft die omvangrijke arbeid den heer Van Visvliet in beslag genomen. Het grootste gedeelte van het archief toch bestaat uit losse stukken, die vroeger door eene blijkbaar onkundige hand tot verschillende bundels waren vereenigd. Het gevolg is geweest, dat al die losse stukken opnieuw zijn moeten worden uitgezocht en geclassificeerd, een werk. dat uit den aard der zaak geruimen tijd heeft geduurd. Bij de regeling zijn nog tal van rechterlijke stukken voor den dag gekomen, die aan de vroeger van de rechtbank overgebrachte aansluiten, zoodat hieruit opnieuw bleek, hoe noodig de overbrenging van dit gedeelte van het archief en zijne vereeniging met de rest was. Omgekeerd werden de administratieve stukken, de zoogenaamde stukken van historische en topographische waarde, die sinds 1846 in het depôt berustten, bij het thans overgenomen gedeelte ingelijfd. Eene lijst van de charters, die deel van dit archief uitmaken, wordt hierachter als Bijlage A medegedeeld.

Ik sprak boven van den inventaris van de charters en oorkonden der grafelijke regeering, bewerkt door wijlen den provincialen archivaris Van Visvliet. Deze heeft dien inventaris eerst in een weinig uitvoerigen, tabellarischen vorm geplubliceerd, en daarna eene meer uitgebreide beschrijving dezer regesten bewerkt, waarvan echter slechts twee afleveringen, loopende tot het jaar 1407, verschenen zijn. In den loop van dit jaar werd mij medegedeeld, dat er van eene derde aflevering reeds 5 vellen waren afgedrukt, terwijl het 6e vel reeds in proef gereed gemaakt was, toen de heer Van Visvliet overleed. Ik werd nu aangezocht dit werk ten einde of althans tot een zeker punt te brengen. Tegen

het eerste had ik bezwaar. Immers de inventaris of liever de regestenlijst van den heer J. P. Van Visvliet voldoet niet aan de eischen, die men thans aan zulk eene publicatie stelt. Dit blijkt reeds voldoende hieruit, dat daarin zijn opgenomen niet de regesten van alle oorkonden uit één archief, evenmin de regesten van alle oorkonden, die op Zeeland betrekking hebben, onverschillig waar zij zich bevinden, maar de regesten van alle oorkonden, die in dit depôt berusten, zoowel van die, welke deel uitmaken van de archieven der Abdij, der Staten, der stad Reimerswaal enz. als van die, welke van zuiver particulieren aard, door aankoop of schenking voor het depôt verworven zijn. Daarentegen verklaarde ik mij bereid den inventaris te vervolgen tot 1450, welk jaartal een gepast rustpunt kan worden geacht. Immers na dien tijd wordt het aantal oorkonden zoo talrijk, dat eene zoo uitvoerige beschrijving, als de inventaris van den heer Van Visvliet geeft, minder noodig kan worden geacht en dat kan worden volstaan met de minder uitvoerige beschrijving der vroeger verschenen Chronologische lijst. Gedeputeerde Staten der provincie, voor wier rekening deze uitgave geschiedt, hebben zich met die opvatting vereenigd, en zoo heb ik het weinige, dat nog aan het reeds afgewerkte gedeelte dier aflevering moest worden toegevoegd, gereed gemaakt, evenals het voorbericht, waarin ik de redenen uiteenzet, waarom de inventaris met 1450 eindigt. en niet tot 1574 wordt voortgezet. Hoewel een en ander reeds geruimen tijd geleden is geschied, is de 3e aflevering van den inventaris nog niet in het licht verschenen.

Eene diergelijke mededeeling kan ik doen omtrent den inventaris van het rechterlijk archief der stad Middelburg. De inventaris is reeds meer dan een jaar geleden naar de drukkerij verzonden, maar er is nog slechts zeer weinig van afgedrukt. Langzaamheid schijnt de meest kenmerkende karaktertrek der Middelburgsche drukkers te zijn.

V. *In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

Achter zijne door het provinciaal Utrechtsch genootschap bekroonde verhandeling betreffende het aasdoms- en schependomsrecht in Holland en Zeeland zijn door den heer mr. L. M. Rollin Couquerque te 's-Gravenhage onder de nummers 29—32 een drietal bijlagen tot de resolutiën der Staten van Zeeland en een brief, ingekomen bij den Raad van Vlaanderen, afgedrukt.

In een opstel van Mej. De Man te Middelburg, getiteld: „Plagerijen der Staten van Holland en West-Friesland in muntzaken naar aanleiding van den Zeeuwschen vijfschellincxpenninck", opgenomen in het tijdschrift van het Nederlandsch genootschap voor munt- en penningkunde komt een extract uit de 4e rekening van den muntmeester J. Boreel voor.

In het 6e stuk van het 3e deel der Verslagen en mededeelingen van de Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oude vaderlandsche recht publiceerde ik een brief van den hertog van Alva en het antwoord van het leenhof van Holland betreffende verschillende punten van leenrecht naar de in het archief der Zeeuwsche rekenkamer berustende copieën.

VI. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en verliezen.*

Reeds in het vorige jaar was het archief van Hulsterambacht feitelijk hierheen overgebracht, maar eerst op het eind van 1898, nadat de regeling van het archief was voltooid, is het procesverbaal van de overdracht opgemaakt en door het gemeentebestuur van Hulst en mij geteekend.

Eene andere belangrijke aanwinst ontving het depôt, doordien het archief van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Arnemuiden in bruikleen aan het Rijk werd afgestaan. Ik had dat archief in 1896 bezocht; het bevond zich toen voor een gedeelte in de vochtige kerkeraadskamer, voor een ander deel in eene kist op het orgel, waarvan de sleutel zoek was. Het geheel verkeerde in een verwaarloosden toestand. Toen dan ook de consulent, ds. Kwist van Nieuwland, mij voorstelde het archief in bruikleen te ontvangen in dit depôt, heb ik mij aanstonds tot Uwe Excellentie gewend om dat voorstel te ondersteunen. De overdracht heeft dan ook bij proces-verbaal van 19 November 1898 plaats gehad.

Overeenkomstig de daarbij gestelde voorwaarde is van het archief een inventaris opgemaakt, die hierachter sub B is medegedeeld.

Overigens werden in 1898 voor dit depôt de volgende aanwinsten verkregen:

1. Repertorium op de 1e—4e ringregisters der stad Middelburg. (2e helft der 18e eeuw).

N.B. Dit deel werd in Maart 1898 aangekocht in auctie bij de firma G. Theod. Bom & Zoon te Amsterdam.

2. Beschrijving der meeste publieque gebouwen te Middelburg in Zeeland (2e helft der 18e eeuw).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 1.

3. Omlooper van de generale watering van het eiland Cadsand. Met bijbehoorende verhoofding. 1648.

N.B. Dit deel werd 24 Maart 1898 door den heer P. D. De Vos te Zierikzee aan dit depôt geschonken.

4. Charter van 1567 Januari 20. — Schepenen van Poortvliet oorkonden, dat Jacop Cornelis Huygez. zich borg stelt voor mr. Jan Geertsz. van Cloetinghe, rentmeester van heer Lieven van Cats, ten behoeve van de ingelanden van Smaelside wegens de aanspraken, die de ingelanden op heer Lieven hadden van den waterloop van den polder.

De 3 schepenzegels verloren.

Aan dit charter is gehecht een notarieel afschrift op papier dd. 1558 Mei 26 van de akte dd. 1481 Januari 9, waarbij Willem Bolle aan Cornelis Cornelis Laureijszoen en Cornelis Boudijnszoen Baersdijck en Smaelzijde ter bedijking uitgeeft.

N.B. Deze stukken werden 18 Mei 1898 aangekocht in auctie bij de firma W. P. van Stockum en Zoon te 's-Gravenhage, uit den boedel van A. A. Vorsterman van Oijen.

5. Twee charters van 1618 November 22. — Johannes Verheul, Proost van St. Maria te Traiectum, geeft aan mr. Leonardus Corneliuszoon Catz verschillende perceelen tienden te Brijdorp, Duvendijck en Noortwelle in pacht, nadat deze door Gerbrandus Fannius aan zijne huisvrouw waren overgedragen.

Met het zegel van den proost in roode was.

Dezelfde geeft aan denzelfde verschillende perceelen tienden te Ellemeet en Suytkercke in pacht, nadat deze door Gerbrandus Fannius aan zijne huisvrouw waren overgedragen.

Met het geschonden zegel van den proost in roode was.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 4.

6. Extract uit de resolutiën van de Gecommitteerde Raden van Zeeland, waarbij Tholen toestemt in de heffing van den 100en penning op denzelfden voet als het vorige jaar. 1630.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 4.

7. Kaart van een perceel land, liggende in de onmiddellijke nabijheid van Sluis, geteekend door den landmeter Isack Gillissen Verschagen. 1732.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 4.

8. Namen der schepen, die ter sluikhandel varen, en hunne kapiteinen en reeders. 1807—1808.

N.B. Dit deel werd in Juni 1898 overgebracht van de provinciale griffie van Zeeland.

9. Verklaring van prins Willem III, dat hij bewerken zal, dat . . . . door de Staten van Zeeland zal worden genomineerd tot de griffiersplaats bij het hof van Holland en Zeeland. 1684.

N.B. De naam is oningevuld. — Dit stuk werd in September 1898 aangekocht van de firma W. P. van Stockum en Zoon te 's-Gravenhage uit haar catalogus: Oranje-Nassau bibliotheek.

10. Brief van prins Willem IV aan een predikant te Vlissingen, houdende dankbetuiging voor den gelukwensch bij de bevalling der prinses ontvangen. 1743.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 9. — In den catalogus wordt deze brief gedateerd van 1793 en ten onrechte aan Willem V toegekend.

11. Brief van prins Willem V aan den baljuw van de Vier Bannen van Duiveland met verzoek om terugzending van een request van de familie Van de Casteelen, ten fine van bericht in handen van den baljuw gesteld. 1791.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 9.

12. Charter van 1655 November 24. — Wilhem Henrick, prins van Oranje, benoemt met deliberatie en goedvinden van Hare Koninklijke Hoogheid en van Hare Hoogheid de prinses douairière Cornelis van Meerenburch tot schout van Colinsplate, Noort-Bevelandt en Ovesande.

Met de handteekeningen van de beide Prinsessen; het zegel van den Prins verloren.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 9.

13. Request van den kapelmeester der kapel van St. Nicolaas te Abeele aan den magistraat der stad Middelburg om vrijstelling van de betaling der steenen, hem geleverd door de stadskwartiermeesters en door hem gebezigd tot het leggen van een kalkstraatje. (c. 1528). (Afschrift).

N.B. Dit stuk werd in October 1898 aangekocht in auctie bij de firma J. L. Beijers te Utrecht, uit den boedel van wijlen mr. W. J. Roijaards van den Ham. Het is afkomstig uit een band, die vroeger heeft toebehoord aan H. W. Tydeman.

14. Stukken betreffende de administratie der geestelijke goederen op Walcheren. 1578—1591.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

15. Acta van de synoden en coetus der kerken van Zeeland 1579, 1581, 1597, 1602, 1610, 1613, 1618, 1620, 1623 en 1638. Hierbij eenige andere stukken van kerkelijken aard o.a. de particuliere vragen, verhandeld in het synodus van Dordrecht van 1578. (Afschrift van 1640).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 13.

16. Acta van de synoden der kerken van Zeeland 1579, 1581, 1597, 1602, 1610, 1618, 1620, 1623 en 1638. (Afschrift uit de 2e helft der 17e eeuw).

N B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 13.

17. Acta van de synoden der kerken van Zeeland 1593, 1597, 1602, 1610, 1618, 1620, 1623 en 1638. Met Alphabetischen index. (Afschrift uit het begin der 18e eeuw).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 13.

18. Acta van de synoden der kerken van Zeeland 1591, 1597, 1602, 1610, 1618, 1620 en 1638. (Afschrift van het midden der 18e eeuw).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 13.

19. Alphabetische index op de besluiten der synoden in Nederland, en op de resolutiën der Staten en Gecommitteerde Raden van Zeeland in kerkelijke zaken, 1571—(c. 1733). (Handschrift van de 2e helft der 18e eeuw).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 13. — Dit deel heeft vroeger achtereenvolgens toebehoord aan J. W. Te Water en H. W. Tydeman.

20. Alphabetische index op de besluiten van de synoden in Nederland 1571—(c. 1735). Hierachter een diergelijke index op de resolutiën der Staten van Zeeland in kerkelijke zaken 1578—1756 en eene lijst der emeriti predikanten in Zeeland. 1677—1756. (Handschrift uit de 2e helft der 18e eeuw).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 13. — Dit deel heeft vroeger achtereenvolgens toebehoord aan J. W. Te Water en H. W. Tydeman.

21. Wetten en resolutiën van het classis van Tholen en Bergen op Zoom, bijeengebracht uit het actenboek 1723—1747. (Handschrift uit de 2e helft der 18e eeuw). Hierachter: 1°. extracten uit Noord-Hollandsche synoden 1595—1607 en uit Geldersche synoden 1600—1607, 2°. ernstige en gewigtighe vraagstucken allen evangelische kerken voorgestelt, 3°. particuliere vragen, verhandeld in de nationale synoden te Emde 1571, Dordrecht 1578 en den Haag 1586, en in de provinciale synoden van Zuid-Holland 1574—1649. Met alphabetischen index, 4°. wetten van de broederschap van predikanten te Leiden, 5°. korte notulen van het gepasseerde in de Zuid-Hollandsche classis antesynodaal 1692, en 6°. stukken betreffende een geschil tusschen Enkhuizen en Medemblik over het deputeeren tot het Noord-Hollandsche synodus.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 13.

22. Brief der Staten van Zeeland aan de classis, houdende toezending der gearresteerde acta synodalia Zelandiae, 1591. (Afschrift).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

23. Opgave van verschillende beslissingen, genomen door Zeeuwsche synoden en door het nationale synodus over het afvaardigen tot de synoden en het beroepen van predikanten. 1597—1618.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

24. Stukken betreffende de zaak van ds. D. Van Laren, predikant te Vlissingen, wiens gevoelen omtrent de opstanding der martelaren 1000 jaren vóór de andere opstanding der dooden door den kerkeraad en het classis veroordeeld is. 1623. Hierbij eenige stukken betreffende ketterijen van denzelfden aard en de vraag, of zij uitsluiting uit het kerkgenootschap noodzakelijk maken.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

25. Stukken betreffende het geschil in het classis van Tholen en Bergen op Zoom tusschen mr. P. Doornijck en Burgemeester Brouwer. 1633.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

26. Extract uit de resolutiën van de Gecommitteerde Raden van Zeeland betreffende de klachten der vier classen van Zeeland over het der Regeering toegedichte plan om meerdere vrijheid toe te staan aan de pausgezinden. 1636.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

27. Gravamina der vier classen van Zeeland, te behandelen in de correspondentie te Goes. 1637.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

28. Gravamina der vier classen van Zeeland, behandeld op het synodus te Tholen. 1638.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

29. Gravamina van de vier classen van Zeeland, te behandelen in het eerstvolgende synodus. (Na 1638).

N.B. De gravamina zijn blijkens hun inhoud opgesteld na het nationaal synodus van 1618, en het classis van Walcheren was bij het opstellen dezer gravamina synodaal, dit kwam eerst aan de beurt na het classis van Tholen—Bergen, dat in 1638 synodaal was. Er is echter na 1638 geen synodus meer gehouden. — Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

30. Resolutie, genomen door de vergadering van het classis van Schouwen, gehouden te Zieriksee, over de macht der commissarissen politiek. Met afschrift van bijbehoorende stukken. 1640.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

31. Handelingen van het coetus der vier classen van Zeeland. bijeengeroepen naar aanleiding van de beroeping van ds. A. Bruinvisch tot predikant te Elkersee, met andere stukken hiertoe betrekkelijk. 1651.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

32. Acta van het conventus der vier classen van Zeeland te Middelburg. 1655.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

33. Stukken betreffende een geschil tusschen het classis van Walcheren en de Staten van Zeeland over het handhaven der Zondagsrust. 1671.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

34. Stukken betreffende de beroeping van ds. W. Momma tot predikant te Middelburg. 1676.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

35. Extract uit de resolutiën der Staten van Zeeland over de sûreté de corps, aangevraagd door ds. G. Bursius, predikant te te Oud-Vosmeer, wegens zijne vele schulden. 1677.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

36. Extract uit de resolutiën van de Gecommitteerde Raden van Zeeland, waarbij de inrichting van het collegium qualificatum te Melis- en Mariekerk, waar de ambachtsvrouw catholiek is, wordt geregeld. 1679. (Gedrukt).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

37. Extract uit de resolutiën der Staten van Zeeland betreffende het beroepen van een tweeden predikant te Axel. 1702.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

38. Stukken betreffende een geschil tusschen den magistraat van Middelburg en den kerkeraad aldaar over de nominatie tot diakenen. 1703.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

39. Vertoog van den magistraat van Veere aan de Staten van Zeeland omtrent zijn recht om zich in de collegia qualificata der onder zijn ressort gelegene dorpen door 2 leden te doen vertegenwoordigen, welk recht hem door de ambachtsheeren wordt betwist. 1706. (Gedrukt).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

40. Extracten uit de acten der Waalsche synoden van 1639 en 1640 over de zaak van ds. Heinsius, predikant te Middelburg, die door zijn handel op Brazilië ergernis aan de gemeente gaf. 1640.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

41. Stukken betreffende de schorsing en afzetting van Jean de Labadie, Waalsch predikant te Middelburg. 1667—1669.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

42. Stukken betreffende de arbitrale uitspraak in het geschil tusschen de Engelsche kerk te Middelburg en de Schotsche te Veere over de vraag, wie gerechtigd is tot het legaat van W. Robertus ten behoeve van de Schotsche gemeente van Zeeland. 1705.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

43. Geloofsbelijdenis van Hans de Rijck, predikant der Waterlanders of Franekers, gevangen te Middelburg. 1578.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzelfden band als nr. 13.

44. Formulier van de verklaring, die de Doopsgezinden te Middelburg bereid zijn af te leggen in plaats van den eed, om tot burgers te worden aangenomen. 1578.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze en afkomstig uit denzeltden band als nr. 13.

45 en 46. Alphabetisch register op de tien copulaatboeken, berustende ter Rekenkamer van Zeeland, opgesteld omstreeks 1650.

N.B. Uit het schrift en de banden blijkt, dat deze deelen, die het auctiemerk 52 dragen, oorspronkelijk deel van het archief der Rekenkamer hebben uitgemaakt. — Deze deelen werden in December 1898 aan het depôt geschonken door de erven van den heer J. P. Van Visvliet.

47. „Alphabetisch register van alle de Advijsboeken, berustende ter Rekenkamer van Zeeland zedert primo November 1595", door den secretaris der Rekenkamer J. M. Chalmers opgesteld in 1754, vervolgd tot 1766.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

48. „Alphabetische korte aanteekeningen van het merkwaardigste om een register op de notulen van de Rekenkamer van Zeeland (samen te stellen)", door den secretaris der Rekenkamer J. M. Chalmers opgesteld in 1759.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

49. Stukken betreffende expedities naar West-Indië, afkomstig uit de bijlagen tot de resolutiën van Staten en Raden. 1668.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

50—53. „Collectie van veele notabele saken, rakende Zeelant". Uitgebreide verzameling afschriften, op de geschiedenis der provincie betrekking hebbende, op het laatst der 17e eeuw bijeengebracht.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

54. Verschillende stukken betreffende de provincie Zeeland. 1704—1787. (Meerendeels gedrukt).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

55. Stukken betreffende de expeditie der Engelschen naar Walcheren en het gedrag van den landdrost Van Doorn bij die gelegenheid. 1809.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

56. „Regulement van de commercie compagnie der stad Middelburg", 1721. (Gedrukt).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

57. Stukken betreffende de geschillen te Vlissingen en op het platteland van Walcheren, 1778 en 1779.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

58. Stukken betreffende het voorgevallene gedurende den oorlog in 1780 en 1781 te Vlissingen. (Gedeeltelijk gedrukt).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

59. Alphabetisch register op de resolutieboeken der stad Veere, 1575—1748.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

60—64. Uitgebreide verzameling afschriften, op de geschiedenis der stad Veere betrekking hebbende, bijeengebracht omstreeks 1750, voortgezet tot 1795.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

65. Verzameling reglementen en ordonnantiën der stad Veere (16e 17e en 18e eeuw). (Gedeeltelijk gedrukt).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

66. Ordonnantie op de Weeskamer te Veere. 1600. Met bijvoegselen tot 1706. (Afkomstig van mr. M. J. Van Visvliet, secretaris der weeskamer tot 1795).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

67. Stukken betreffende de Schotsche court te Veere. 1698—1780.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

68. Publicaties, afkomstig van den magistraat der stad Veere. 1789—1795. (Gedeeltelijk gedrukt).

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

69. Verschillende stukken, afkomstig van mr. M. J. Van Visvliet, secretaris van Veere. 1789—1795.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

70 en 71. Twee relazen van den opstand der Chineezen te Batavia. 1740.

N.B. Verkregen op dezelfde wijze als nr. 45.

Onder de bovengenoemde nummers zijn vooral belangrijk die welke uit de nalatenschap van mr. W. J. Royaards van den Ham werden verkregen. Behalve een aantal synodalia trekken daarin vooral de aandacht de verschillende stukken, die afkomstig zijn uit een band, indertijd het eigendom van H. W. Tydeman. Ik heb dien band gezamenlijk met den bibliothecaris der universiteitsbibliotheek te Utrecht aangekocht, daar zoowel deze als ik slechts een gedeelte der stukken voor de ons toevertrouwde verzamelingen wenschte te verwerven. Wij hebben toen later de stukken in dier voege verdeeld, dat die welke op Zeeland betrekking hebben aan mij zijn toegekend, de andere aan de Utrechtsche bibliotheek.

Zeer belangrijk is ook de verzameling, verkregen van de erven J. P. van Visvliet, vooral omdat daarin eenige registers en papieren voorkomen, die ongetwijfeld voorheen deel van het archief hebben uitgemaakt en dan nu ook weder naar de betreffende verzamelingen zijn overgebracht. De verzameling is voor een deel afkomstig van den raadpensionaris Chalmers, voor een deel van mr. M. J. van Visvliet, secretaris der stad Veere.

Tegenover deze aanwinsten staat slechts één verlies nl. dat van een charter dd. 1661 Maart 30, waarbij Berent en Geertruyt van Rijsenburch hun aandeel van een bosch onder Voorst aan Jasper van Lijnden transporteeren, dat bij procesverbaal, dd. 6 September 1898, aan het Rijksarchief in Gelderland werd overgedragen. Voorts werden enkele handschriften, die nimmer deel van het archiefdepôt hadden uitgemaakt, naar elders overgebracht. Zoo vond ik in den band, aangekocht in de auctie Royaards van den Ham, waarvan ik boven sprak, ook een brief van den kerkeraad te Batavia aan de Kamer Zeeland der Oost-Indische compagnie, dd. 27 December 1636. Die brief werd overgebracht naar het Algemeen Rijksarchief, waar het Oost-Indische archief bewaard wordt. Zoo werd mij door regenten van de Fundatie van de vrijvrouwe van Renswoude bij Utrecht een brief van Johan van Reede aan de admiraliteit van Zeeland aangeboden, dien ik met machtiging der regenten eveneens aan het Algemeen Rijksarchief, als zijnde het depôt der admiraliteitsarchieven, heb overgedragen. Nog vond ik in het archief een resolutieboek van den polder Walcheren van 1781, dat hier blijkbaar was blijven liggen na het overlijden van den provincialen archivaris J. P. van Visvliet, die tevens griffier van den polder was.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnenlandsche en buitenlandsche archieven.*

Door bemiddeling van den heer Algemeenen rijksarchivaris ontving het depôt een extract, voor zoover Zeeland betreft, uit den index op de in 1798 gedane opgaven van de heerlijke rechten.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door- en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

In 1898 werden inlichtingen gevraagd door:

Gedeputeerde Staten van Zeeland over de octrooien van bedijking van verschillende polders, over eene obligatie ten laste

van den polder Borselen, en eene ten laste van den polder Ellewoutsdijk,

den rijksarchivaris in Utrecht over verschillende oorkonden, bestemd voor de uitgave van het Oorkondenboek van het Sticht van Utrecht,

den archivaris der gemeente Vlissingen over verschillende poorten aldaar,

Mej. M. De Man te Middelburg, over de berekening van den marksluiter,

J. H. C. Heijse te Middelburg, over de octrooien van bedijking van verschillende polders,

Jhr. mr. J. Schuurbeque Boeye te Middelburg over het ambachtsheerlijk recht van beplanting der wegen,

M. L. Jacobson te Middelburg, over de vestiging van Israëlieten in Zeeland,

C. W. Dhuy te Middelburg, over de grenzen der heerlijkheid Poppenkinderendorp,

Mr. K. W. Brevet te Middelburg, over het jachtrecht van den heer van Haamstede,

H. J. L. A. F. Steup te Middelburg, over de capitulatie van Veere in 1809,

K. Wielmaker te Biggekerke, over de onde geschiedenis dier plaats,

E. L. baron van Hardenbroek te Domburg, over het tiendrecht van aardappelen,

J. H. Waghto te Tholen, over den dijk tusschen Schakerloo en den polder Vijftienhonderd gemeten,

J. De Kruijter te Goes, over stukken betreffende de kerk te Goes,

Ds. P. K. Dommisse te Lage-Zwaluwe over den ouden toestand van Middelburg, in het bijzonder van de abdij,

Mr. S. Gratama te Rotterdam, over de wijze van bewaring der oude notarieele protocollen,

Jhr. mr. V. De Steurs te 's Gravenhage, over wapens, die op het stadhuis te Sluis zijn afgebeeld, en over den bouwmeester van het fort Rammekens,

J. De Fremery te 's Gravezande over verschillende oorkonden, bestemd voor zijn supplement op het Oorkondenboek van Holland en Zeeland,

Dr. M. E. Houck te Deventer over een zegel der familie De Schepper,

J. H. Hofman te Schalkwijk over oorkonden van bisschop Gwy van Utrecht,

A. Des Tombe te 's Gravenhage, over den ouden toestand van Zeeland Beoosten-Schelde,

P. J. H. J. Hamelberg te Willemstad (Curaçao) voor het archief der familie Lampsins.

A. Gittee te Pepinster over een vonnis in zake zelfmoord, en P. Verhaert te Antwerpen over de in Zeeland vóór den opstand gebruikelijke scheepsvlaggen.

Zooveel mogelijk werden die inlichtingen door mij verstrekt. Archiefstukken werden tijdelijk gedeponeerd in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage om daar door de heeren Des Tombe en De Fremery en in het rijksdepôt te Utrecht om door den heer C. A. De Kruijff aldaar geraadpleegd te kunnen worden. Verschillende handschriften van A. Matthaeus werden door den bibliothecaris der universiteitsbibliotheek te Utrecht tijdelijk hierheen gezonden om door mij voor mijne uitgave van de rechtsbronnen der kleine steden van Nedersticht geraadpleegd te worden.

Voor de Zeeuwsche Oranje-tentoonstelling werden met machtiging van Uwe Excellentie een aantal handschriften beschikbaar gesteld; voor de tentoonstelling van de werken van Simon Stevin bezit dit depôt geene gegevens.

De krijgsgeschiedkundige nasporingen, gedaan door den heer Steup, werden met ingang van 1 Februari gestaakt. In October werden zij hervat door den eersten-luitenant W. J. Van Hattem en na diens overplaatsing vervolgd door den tweeden-luitenant P. J. Boogaert. Hunne onderzoekingen liepen in hoofdzaak over stukken van de jaren 1799 en 1809.

IX. *Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, veen-, waterschaps- en andere archieven.*

Ingevolge het besluit der vergadering van rijksarchivarissen, in 1897 gehouden, werd door mij een rapport ingediend omtrent den toestand der gemeente-, waterschaps- en kerkelijke archieven in deze provincie, waarin zoowel over hetgeen omtrent die archieven is verricht als omtrent hetgeen nog te doen overig blijft, mededeelingen opgenomen zijn.

Reeds in mijn vorig verslag vermeldde ik, hoe mij gebleken was, dat zich in het gemeentearchief te Veere enkele stukken bevinden, geheel van denzelfden aard als die, welke in Bijlage A tot mijn jaarverslag over 1896 beschreven zijn. Het zijn stukken, afkomstig van de administratie van Jacques de la Moure, ontvanger van Beveren in het laatst der 15e eeuw. Daar de heeren van Veeren uit het Bourgondische huis tevens heeren van Beveren waren, schijnen ook deze papieren van Jacques de la Moure naar Veere te zijn overgebracht. Toen door de gelijk-

soortige papieren, die door aankoop in dit depôt berusten, mijne aandacht op deze stukken gevestigd was, verzocht ik nog in 1897 aan het gemeentebestuur te Veere mij te willen mededeelen, of zich in het archief aldaar nog andere stukken afkomstig van dezelfde administratie bevonden, in het bijzonder, of de bij Ermerins (Zeeuwsche oudheden III — 2) vermelde documenten daar nog berustten. Nog in hetzelfde jaar ontving ik de mededeeling van eenige stukken van dien aard; in 1898 werd dit onderzoek echter voortgezet met het gevolg, dat ik hierachter als Bijlage C eene lijst van niet minder dan 60 oorkonden afkomstig van Jacques de la Moure, kan mededeelen.

De heer Perrels te Veere, wien ik de kennisneming van deze stukken dank, deelde mij tevens mede, dat een gedeelte van het archief der voormalige Waalsche gemeente te Veere onder den heer Van Beveren, president-kerkvoogd der Hervormde gemeente aldaar, berust. Ik heb er mij dadelijk heen begeven, en ben in de gelegenheid gesteld met de bedoelde papieren kennis te maken. Ik teekende er het volgende uit aan.

1. Attestatiën en andere stukken, ingekomen bij den kerkeraad. 1781—1817.

2. Acquitten van den kerkeraad. 1800—1803.

3. Rekenboek der diaconie. 1686—1713.

4. Rekeningen-courant van de revenuen der armen door den commissaris-politicq, die deze goederen bestuurde. 1752—1793.

5. Obligatie ten laste der stad Vere groot 66 pond, 13 schellingen 4 grooten Vl.

NB. Hiervan is althans tot 1797 rente betaald.

Het zou wenschelijk zijn, dat deze stukken werden vereenigd met het gedeelte van het archief, dat in de Bibliothèque Wallonne berust. (Zie supplement-catalogus 1881—1885 blz. 27).

Bij de regeling van het archief van Hulsterambacht werd gevonden eene verklaring van den notaris P. Blommaert te Middelburg, waaruit blijkt, dat circa 1650 verschillende stukken uit het archief van het ambacht onder diens berusting waren o. a. eene authentieke copie van 1524 van de rechten en keuren der Vier ambachten dd. 1242, de ferieën (rollen) van 1592—1645 en verscheidene everingboeken van polders. Daar deze stukken niet in het archief werden teruggevonden, werd een onderzoek in het depot van oude notarieele protocollen ingesteld. Het leidde echter niet tot eenig resultaat, zoodat deze archiefstukken verloren schijnen te zijn gegaan.

X. *Maatregelen in het belang van het oud-archief te nemen.*

Nu er gegronde hoop bestaat, dat door de toevoeging van de

lokalen der provinciale bibliothoek de ruimte tot berging der archieven aanzienlijk zal worden uitgebreid, past het niet op vermeerdering van ruimte voor het archief aan te dringen. Toch mag ik niet verhelen, dat na de verwerving dier lokalen wel voldoende ruimte verkregen zal zijn om de thans in het depôt berustende verzamelingen behoorlijk op te bergen, maar dat ik betwijfel, dat er nog voldoende ruimte zal overblijven om latere aanwinsten van eenig aanbelang (b. v. de notarieele protocollen) te plaatsen.

Overigens heb ik mijne dankbaarheid uit te spreken over de in uitzicht gestelde benoeming van een concierge en over het uittrekken van gelden op de Staatsbegrooting voor het meubileeren en in gereedheid brengen van de vroegere lokalen van den provincialen waterstaat en van de zaal boven de Balanspoort.

Middelburg, 13 Februari 1899.

De rijksarchivaris in Zeeland.

R. FRUIN.

Beschrijving der charters, deel uitmakende van het archief van Hulsterambacht.

---

1. 1503 Juni 20.

Philips, aartshertog van Oistrijcke, bevestigt en keurt goed eenige bepalingen, ontworpen door baljuws, burgemeesters en schepenen van Hulster- en Axellambacht met den procureur-generaal van Vlaendren betreffende de weezerij, de havegedingen, het vermaken van de voorgeboden en de schepenkennissen.

Het zegel van den aartshertog verloren.

2. 1511 Mei 25.

De aartshertogen van Austrice verleenen aan burgemeester, schepenen en ingezetenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor arrest en apprehensie voor 3 jaren.

Met het opgedrukt cachet van de aartshertogen.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

3. 1546 Juni 5.

Kaerle, Roomsch keizer, geeft eene ordonnantie op de havegedingen in Hulsterambacht ter vervanging van de ordonnantie van 1535.

Het zegel van den keizer verloren.

N.B. Dit charter is geschonden.

4. 1560 Juni 14.

De Raad van Vlaenderen geeft octrooi aan Burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, stellen ende smaldeelene" eene som van 729 pond 11 sch. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den Raad van Vlaanderen verloren.

5. 1563 Juni 30.

De Raad van Vlaendren geeft in naam des konings octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, stellene ende smaldeelene" eene som van 128 pond 2 sch. 2 p. gr. 3 p. par. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het geschonden opgedrukte zegel van den Raad van Vlaanderen in roode was.

6. 1563/4 Februari 24.

De Raad van Vlaenderen geeft in naem des konings octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, stellene ende smaldeelene" eene som van 24 pond gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den Raad van Vlaanderen verloren.

7. 1564 Juni 28.

De Raad van Vlaendren geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, stellene ende smaldeelene" eene som van 500 pond par. met nog 40 pond. gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het geschonden opgedrukte zegel van den Raad van Vlaanderen in roode was.

8. 1565 Mei 30.

De Raad van Vlaenderen geeft octrooi aan schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, stellene ende smaldeelene" eene som van 150 pond gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den Raad van Vlaanderen verloren.

9. 1566 April 6.

Philips, koning van Castilliën, vergunt aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht, dat hun, in mindering van in de laatste ambachtsrekening geroieerde posten van vacatiën, teruggegeven zal worden de som van 100 pond par. boven de 200 ponden, hun toegelegd door de commissarissen tot het vernieuwen van de

wet en auditie van de rekening; voorts, dat zij in plaats van 500 pond par., welke zij tot dusver jaarlijks genoten hadden voor kosten en extraordinaire lasten, voortaan genieten zullen 800 pond.

Het zegel van den koning verloren.

10 1567 Januari 11.

De Raad van Vlaanderen geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, stellene ende smaldeelene" eene som van 100 pond gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den Raad van Vlaanderen verloren.

11. 1567 November 18.

De Raad van Vlaenderen geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten, stellen ende smaldeelen" 191 pond 9 s. 3 d. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den Raad van Vlaanderen verloren.

N.B. Dit charter is zeer geschonden.

12. 1568 Januari 28.

Philips, koning van Castilliën, belooft kwijting en ontheffing van eene som van 5000 pond, waarvoor Hulsterambacht zich verbonden had voor het maken van 3 hoofden aan de haven van Neusen.

Het zegel van den koning verloren.

N.B. Dit charter is zeer geschonden.

13. 1569 Februari 12.

Philips, koning van Castilliën, geeft octrooi aan baljuw, burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen verkoopen losrenten den penning twaalf, veertien en zestien, of wel bij zetting een omslag te mogen doen om aan de erfgenamen van Jan Vleminck te Antwerpen te betalen eene geleende som van 5000 pond met den interest van een half jaar, voor welke betaling hun van 's koningswege brieven van indemniteit gegeven waren.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.

14. 1570 Januari 18.

De Raad van Vlaenderen geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene ende stellene" eene som van 96 pond gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den Raad van Vlaanderen verloren.

15. (1570) Juni 17.

De Raad van Vlaenderen geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, stellene ende smaldeelene" eene som van 502 pond 12 sch. 8 p. gr. 8 p. par. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van deu Raad van Vlaanderen verloren.

N.B. Dit charter is geschonden. Met latere hand is terzijde op het charter geschreven: 1570 17 Juli. Misschien was toen het charter nog minder geschonden.

16. 1570 December 20.

De Raed van Vlaenderen geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, stellene ende smaldeelene" eene som van 50 pond gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den Raad van Vlaanderen verloren.

17. 1571 Juni 15.

De Raad van Vlaenderen geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, zettene en smaldeelene" eene som van 254 pond 19 sch. 4 gr. 3 d. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van de Raad van Vlaanderen verloren.

N.B. Dit charter is zeer geschonden.

18. 1572 Juni 12.

De Raad van Vlaenderen geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poinctene, stellene ende smaldeelene" eene som van 151 pond 5 s. 8 gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het geschonden opgedrukte zegel van den Raad van Vlaanderen in roode was.

19. 1575 November 18.

Philips, koning van Castilliën, geeft octrooi aan baljuw, burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om voornamelijk ter bestrijding van de kosten van een nieuw landshuis het ambacht te mogen belasten door verkoop van losrenten tegen den penning zestien tot eene hoofdsom van 2400 pond; voorts om tot aflossing en betaling van renten te mogen heffen van de wijnen en bieren een gelijken impost als de vier leden 's lands van Vlaendren tegenwoordig daarop heffen, en zulks voor 6 jaren.

Het zegel van den koning verloren.

20. 1578 Januari 14.

Philips, koning van Castilliën, geeft octrooi aan baljuw, burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te doen maken een zegel van zaken „gesteken mitter wapene van deselven ambachte", welk zegel bewaard moest worden in „een coffere oepengaende mit twee sluetelen d'een den anderen divers ende contrarie wesende, daervan den eenen rusten zal onder den burgemeester ende in zijn absentie in handen van dengene van den schepenen, die de eerste in ordre wesen sal, ende den anderen onder den greffier."

Het zegel van den koning verloren.

21. 1580 Juni 15.

Philips, koning van Castilliën, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht, inhoudende, dat, wanneer door hen gewezen vonnissen in processen, welke in geschrifte gediend hebben, in den Raad van Vlaanderen betrokken of gereformeerd worden, zij niet gehouden zullen zijn daar te procederen de novo; dat zij zulke processen geëvangeliseerd, gesloten en gezegeld zullen mogen overzenden in genoemden Raad, dat, wanneer bij het betrek nieuwe feiten worden geproponeerd, breeder productie en nieuwe enqueste gedaan, zij dan de processen of vonnissen niet verder behoeven te sustineeren dan naar uitwijzen van hetgeen voor hen zelf gekomen en gebleken is; en voorts, dat zij ongehouden zullen zijn tot eenige amende „om qualick gewesen te hebbene", als die processe gedetermineerd worden op de

nieuwe feiten, allegatiën, productiën en exhibitiën en dientengevolge het gewijsde wordt gereformeerd.

Het zegel van den koning verloren.

22. 1581 Mei 18.

Schepenen, raad en de beide dekenen der stad Ghendt, vertegenwoordigende het eerste lid van Vlaenderen, hechten hunne goedkeuring aan het accoord tot vinding van eene som van 7000 gulden, noodig om de gendarmerie uit de garnizoenen te velde te brengen, gesloten 1581 April 29 tusschen gedeputeerde van Ghendt en van Hulsterambacht, Axelambacht, Assenedeambacht en Bouchanteambacht.

Het zegel van de stad Ghendt verloren.

23. 1582 October 4.

Schepenen van de keure van Ghendt hechten hunne goedkeuring aan het accoord, den 24en September 1582 gesloten tusschen de magistraten van Hulsterambacht en de stad Gend tot vinding van eene som van 4000 gulden ten bate van het land.

Het zegel van de stad Ghendt verloren.

24. 1583 Januari 13.

Schepenen van de keure van Gendt hechten hunne goedkeuring aan het accoord, van hunnentwege gemaakt door Adryaen de Hondt met baljuw, burgemeester, schepenen en notabelen van Hulsterambacht betreffende eene door Hulsterambacht te geven maandelijksche bijdrage van 160 pond voor onderhoud van het krijgsvolk aan de Schelde en andere kosten noodzakelijk tot het behoud van het land.

Met het zegel van Ghendt in was van onzekere kleur.

25. 1584 Februari 27.

Philippe, koning van Castille, geeft octrooi aan baljuw, burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen heffen een 5en penning op de inkomsten van de landen, huizen, tienden, bosschen, molens enz., gelegen in Hulsterambacht, voor de helft ten laste van den

eigenaar en de andere helft ten laste van den pachter over het jaar 1583.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

26. 1585 Juli 15.

Philippe, koning van Castille, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen heffen een 5en penning op de inkomsten van de niet geïnundeerde landen, waarvan men in het jaar 1585 genot gehad heeft, voor de helft ten laste van den eigenaar en voor de andere helft ten laste van den pachter met dien verstande, dat de inwoners van de stad Hulst slechts de helft zullen betalen, te weten den 10en penning met het oog op de andere lasten, welke zij opbrengen voor het onderhoud van. het garnizoen aldaar.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

27. 1586 April 24.

Philippe, koning van Castille, geeft octrooi aan burgemeester, schepenen, notabelen en inwoners van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 30 st. tourn. op elken ton bier, 6 gulden op elken aam wijns en 4 gulden op de bieren, gebrouwen buiten het graafschap Vlaanderen en in de herbergen gesleten; — zulks voor 3 jaren.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.

N.B. Dit charter is zeer geschonden. Het is gesteld in het Fransch.

28. 1589 Maart 11.

Philippe, koning van Castille, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van de imposten en accijnzen op de wijnen en bieren in het ambacht verbruikt, voor den tijd van 3 jaren.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

29. 1590 Mei 23.

Serva (es) van Steelant, raad des konings van Spaengnien, ontvanger-generaal van Oost-Vlaendren, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 1973 pond 14 sch. 5 gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den ontvanger generaal verloren.

30. 1590 Juni 1.

Philippe, koning van Castille, geeft aan de ingezetenen van Hulsterambacht verlenging van de vrijwaring voor arresten, hun verleend bij brieven van 3 Juni 1589, voor één jaar.

Het zegel van den koning verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

31. 1593 April 23.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan baljuw, burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen heffen 3 gulden op elken aam wijns, 30 stuivers op elken ton bier (van meer dan 2 gulden waarde), 9 stuivers op elken Gendschen zak gemalen tarwe, en 3 stuivers op elken zak rogge, boven hetgeen op die waren reeds van wege de Generaliteit geheven wordt.

Het zegel van de Staten-Generaal verloren.

N.B. Dit charter is geschonden.

32. 1596 Augustus 10.

Albert, kardinaal, aartshertog, neemt de ingezetenen van Hulsterambacht in naam des konings in zijne bescherming.

Met het opgedrukte zegel van den aartshertog.

N.B. Dit stuk is geschreven op papier en voorzien van de handteekening van den aartshertog. Het is gesteld in het Fransch.

33. 1597 Augustus 28.

Charles van Steelandt, raad des konings van Spaengnen, ontvanger-generaal van Oost-Vlaenderen, geeft in naam

des konings octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 555 pond 15 sch. 8 gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukte zegel van den ontvanger-generaal.

34. 1598 Juli 3.

Philippe, koning van Castille, geeft aan de ingezetenen van het land van Hulst verlenging van vrijwaring voor alle arresten en apprehensies door schuldeischers, en zulks voor een jaar en met dien verstande, dat zoowel burgemeester en schepenen als de ingezetenen persoonlijk mede in die vrijwaring begrepen zijn.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch. In dorso: 1599 Juli 1. De aartshertogen verlengen het octrooi voor één jaar.

35. 1598 Juli 16.

Philippe, Koning van Castille. geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen heffen 3 gulden op elken ton bier, in het ambacht gesleten door de herbergiers, en 1 gulden op elken ton door de ingezetenen zelf verbruikt, en zulks voor 2 jaren.

Met het geschonden zegel van den Koning in roode was.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

36. 1600 Juli 5.

De aartshertogen geven aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht verlenging van de brieven van vrijwaring voor alle arresten en apprehensies door schuldeischers, verleend 1599 Juli 1, en zulks voor één jaar en met dien verstande, dat zoowel burgemeester en schepenen als de ingezetenen persoonlijk mede in die vrijwaring begrepen zijn.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

37. 1600 Juli 10.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne aartshertogen van Austrice, geven octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen heffen 3 gulden op elken ton bier, door de herbergiers in het

ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton door de ingezetenen zelf verbruikt, en zulks voor 2 jaren.

Met het geschonden zegel van de aartshertogen.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch. In dorso: 1602 Juli 18. De aartshertogen verlengen het octrooi voor één jaar.

38. 1601 Mei 29.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignen, aartshertogen van Oistenrijck, geven octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen leggen eene impositie van . . . . . op de malerij voor den tijd van vijf jaren.

Met het geschonden zegel van de aartshertogen in roode was.

N.B. Dit charter is zeer geschonden.

39. 1602 Juli 6.

De aartshertogen bevelen — ter voldoening aan het verzoek van burgemeester en schepenen van de stad en het ambacht van Hulst om tot afbetaling van schulden te mogen heffen eene impositie op de „uytvaerende" granen — dat die impositie bij vorm van provisie geheven en door Ghisebrecht Heermans bij vorm van sequester onder de controle van Franchois Pieters Muliers gecollecteerd zal worden, terwijl de opbrengst onaangeroerd zal blijven in afwachting van de nadere beschikking van den Raad van Vlaenderen.

Met het opgedrukt zegel van de aartshertogen.

40. 1602 Juli 17.

De aartshertogen geven aan burgemeester, schepenen en ingezetenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor alle arresten en apprehensies zoowel voor hunne particuliere schulden als die van het ambacht, en zulks voor één jaar.

Met het opgedrukt cachet van de aartshertogen.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

41. 1603 Juli 19.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, verleenen aan burgemeester,

schepenen en ingezetenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor arrest en apprehensie voor 2 jaren.

Met het geschonden zegel van de aartshertogen.

42. 1603 November 28.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven aan burgemeester en schepenen met de ingezetenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor alle arresten en apprehensies en zulks voor 2 jaren.

Het zegel van de aartshertogen verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

43. 1605 Juli 14.

De aartshertogen geven aan burgemeester en schepenen met de ingezetenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor alle arresten en apprehensies, zoowel voor hunne particuliere schulden als die van het ambacht, en zulks voor 3 jaren.

Met het opgedrukte secreet cachet van de aartshertogen.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

44. 1605 Juli 21.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen heffen 3 gulden op elken ton bier, door de herbergiers in het ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton door de ingezetenen zelf gebruikt, alsmede . . guldens op elken aam wijns, in het ambacht gesleten, en zulks voor 3 jaren.

Het zegel van de aartshertogen verloren.

N.B. Dit charter is zeer geschonden. Het is gesteld in het Fransch.

45. 1605 Juli 23.

De aartshertogen van Austrice geven aan burgemeester, schepenen en ingezetenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor personen en goederen, zoowel voor

hunne particuliere schulden, als voor die van het ambacht en zulks voor 2 jaren.

Met het opgedrukt zegel van de aartshertogen.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch. — Onder het charter: 1607 Juli 27. De Raad van Brabant verlengt den termijn der vrijwaring met één jaar. — In dorso: 1608 Augustus 2. De Raad van Brabant verlengt den termijn der vrijwaring met 2 jaren. — 1610 Juli 10. De Raad van Brabant verlengt den termijn der vrijwaring met één jaar.

46. 1608 Juli 16.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen heffen 3 gulden op elken ton bier, door de herbergiers in het ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton, door de ingezetenen zelf gebruikt, alsmede 12 gulden op elken aam wijns in het ambacht gesleten, en zulks voor 3 jaren.

Het zegel van de aartshertogen verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

47. 1608 Juli 24.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven aan burgemeester en schepenen met de ingezetenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor alle arresten, en zulks voor 3 jaren.

Met het geschonden zegel van de aartshertogen in roode was.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

48. 1608 Juli 26.

Chaerles van Steelant, raad van de aartshertogen van Oostenrijcke, ontvanger-generaal van Oost-Vlaenderen, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 533 pond, 10 s. 11 gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den ontvanger-generaal verloren.

49. 1611 Maart 23.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignien, aartshertogen van Oysterrijck, geven octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen heffen 6 stuivers op den zak hard graan en zaad en 3 stuivers op den zak zacht graan, uit het ambacht naar elders vervoerd, en zulks voor 3 jaren.

Met het zegel van de aartshertogen in roode was.

50. 1611 September 27.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignen, aartshertogen van Oistenrijck geven continuatie van octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen heffen op den zak hard graan als tarwe, rogge of mestelijn, gemalen en gesleten in het ambacht, 20 grooten, van het zachte graan 10 grooten en van het multermeel van hard en zacht graan, den molenaars aankomende, een gelijk recht; nog daarenboven van elken zak mout, binnen het ambacht gemalen en gebrouwen, 20 grooten, alsmede op elken ton bier en elken zak brood wegende 80 pond, respectievelijk buiten de stad Hulst gebrouwen en gebakken en in het ambacht ingevoerd, eveneens 20 grooten.

Met het geschonden zegel van de aartshertogen in roode was.

51. 1612 October 26.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignen, aartshertogen van Oistenrijck, verleenen aan Jan Renault respijt en uitstel om in vier jaarlijksche gelijke payementen zijne crediteuren te betalen onder verplichting van borgstelling voor afbetaling binnen den gestelden tijd en overlegging van den brief van respijt en de akte van borgtocht aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht, voor wie de crediteuren binnen eene maand gedagvaard moeten worden.

Met het geschonden zegel van de aartshertogen in roode was.

52. 1612 December 3.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignen, aartshertogen van Oistenrijck, verleenen aan Peeter

Backers, landman in de parochie van Oostrice in Hulsterambacht, respijt en uitstel om zijne crediteuren te voldoen voor 3 jaren, binnen welken tijd hij noch eventueel zijne borgen wegens zijne schulden mogen gearresteerd worden.

Met het zegel van de aartshertogen in roode was.

53. 1613 April 28.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven commisse aan Nicolas de Montmorency, graaf van Estaires, baron van Haveskercke, in diens afwezigheid aan George de Montmorency, heer van Croysilles, in diens afwezigheid aan Adrien de Noyelles, heer van Croix, en in diens afwezigheid aan Charles de Yedeghem, baron van Boesbecke, heer van Wyse, tot het vermaken van de wet en het afhooren van de rekening van de stad en het ambacht van Hulst.

Het zegel van de aartshertogen verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

54. 1614 April 30.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven commissie aan Philippe d'Aremberghe, baron van Zevenberghe, in diens afwezigheid aan George de Montmorency, heer van Croysilles, in diens afwezigheid van Adrien de Noyelles, heer van Croix, en in diens afwezigheid aan Charles de Yedeghem, baron van Bousbeke, heer van Wyese tot het vermaken van de wet en afhooren van de rekening van de stad en het ambacht van Hulst.

Het zegel van de aartshertogen verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

55. 1614 Juni 27.

Ghislain van Steelant, raad van de aartshertogen van Oostenricke, ontvanger-generaal van Oost-Flandren, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 983 pond. 6 sch. 8 gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den ontvanger-generaal verloren.

56. 1614 Juli 3.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignien, aartshertogen van Oostenrijcke, geven aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor arrest en apprehensie voor 2 jaren.

Met het geschonden zegel van de aartshertogen.

57. 1614 October 3.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignien, aartshertogen van Oistenrijck, geven continuatie van octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht voor 3 jaren om te mogen heffen 20 grooten van elken zak hard graan als tarwe, rogge of mestelijn, in het ambacht gemalen en gesleten, 10 grooten van het zacht graan, en een gelijk recht van het multermeel van hard en zacht graan, den molenaars aankomende, en geven hun nog daarenboven vergunning om te mogen heffen 20 grooten op elken zak mout, binnen het ambacht gemalen en verbrouwen, en eveneens 20 grooten op elken ton bier en elken zak brood van 80 pond, buiten de stad Hulst respectievelijk gebrouwen en gebakken en in het ambacht ingevoerd.

Het zegel van de aartshertogen verloren.

58. 1615 Augustus 8.

Ghislain van Steelandt, raad van de aartshertogen van Oostenrijcke, ontvanger-generaal van Oost-Vlaendren, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 666 pond 13 sch. 4 gr. Vl. op de ingezetenen van het ambacht.

Met opgedrukt cachet van den ontvanger-generaal.

59. 1616 Mei 2.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven commissie aan Nicolaas de Montmorency, graaf van Estaires, baron van Haveskercke, Philippe de Merode, baron van Frentzen, in diens afwezigheid aan Jacques de Noyelles, burggraaf van Nielles, en in diens afwezigheid aan Florent de Noyelle, baron van Le Rossignol, en Charles de Yedeg-

heer, baron van Boesbeke, heer van Wijese tot het verzaken van de wet en het afhooren van de rekening van de stad en het ambacht van Hulst.

Met het zegel van de aartshertogen in roode was.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

60. 1616 September 2.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor alle arresten, en zulks voor 2 jaren.

Met het zegel van de aartshertogen in roode was.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

61. 1617 Juli 12.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om voort te gaan met de heffing van 3 gulden, op elken ton bier, door de kasteleins en herbergier in het ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton, door de ingezetenen zelf verbruikt, alsmede 12 gulden op elken aams wijns, in het ambacht gesleten, en zulks wederom voor 3 jaren.

Het zegel van de aartshertogen verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

62. 1618 Juli 21.

Robert de La Motte, raad van de aartshertogen van Oostenrijcke, ontvanger-generaal van de domeinen van Oost-Vlaenderen, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 510 pond gr. Vl. op de ingezetenen van het ambacht.

Het zegel van den ontvanger-generaal verloren.

63. 1618 Augustus 17.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Austrice, geven aan burgemeester en

schepenen van Hulsterambacht verlenging voor vrijwaring voor alle arresten voor 2 jaren.

Met het geschonden zegel van de aartshertogen in roode was.

N.B. Dit charter is zeer geschonden. Het is gesteld in het Fransch.

64. 1618 Augustus 20.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignen, aartshertogen van Oistenrijck, geven continuatie van octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht voor 3 jaren om te mogen heffen 20 grooten op elken zak hard graan als tarwe, rogge of mestelijn, in het ambacht gemalen en gesleten, 10 grooten van het zacht graan en een gelijk recht van het multermeel van hard en zacht graan, den molenaars aankomende, en geven hun nog daarenboven vergunning om te mogen heffen 20 grooten op elken zak mout, binnen het ambacht gemalen en gebrouwen, en eveneens 20 grooten op elken ton bier en elken zak hard brood van 80 pond, buiten de stad Hulst respectievelijk gebrouwen en gebakken en in het ambacht ingevoerd.

Het zegel van de aartshertogen verloren.

65. 1618 Augustus 30.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Spaignien, aartshertogen van Oistenrijck, verleenen aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht brieven van seureté voor 2 jaren.

Met het geschonden zegel van de aartshertogen.

N.B. Dit charter is zeer beschadigd.

66. 1621 Mei 2.

Albert en Isabel Clara Eugenia, infante van Espaigne, aartshertogen van Oostenrijk, geven commissie aan Claude D (on) guies, heer van Conppigny, van Morchove etc., in diens afwezigheid aan Philippe de Merode, graaf van Middelbourg, baron van Frentzen, in diens afwezigheid aan Franchois de Gand et Villain, baron van Rassenghien, Jacques de Noyelle, graaf van Croix, en in diens afwezigheid aan Charles de Ydegem, baron van Rousbeke, heer van Wiese, tot het vermaken van de

wet en het afhooren van de rekening van de stad en het ambacht van Hulst.

Met het geschonden opgedrukt zegel van de aartshertogen.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

67. 1622 September 27.

Denijs van der Saere, gecommitteerd tot den ontvanger-generaal van de domeinen van Oost-Vlaendren, geeft in naam des konings octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 1326 pond 16 sch. 1 gr. 6 d. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt cachet van den ontvanger-generaal.

68. 1623 Juli 21.

Abraham Pierssen, raad des konings van Spaignen, ontvanger-generaal van de domeinen van Oost-Vlaenderen, geeft in naam des konings octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 1394 pond 12 sch. 4 d. Vl. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukte zegel van den ontvanger-generaal in roode was.

69. 1624 Mei 1.

Philippes, koning van Castille, geeft commissie aan Claude Dongnies, graaf van Conpigny, van Morchove, in diens afwezigheid aan Hugues de Noyelle, in diens afwezigheid aan Jacques de Noyelle, graaf van Croix, en in diens afwezigheid aan Charles de Yedeghem, baron van Boesbeke, heer van Wiese, tot het vermaken van de wet en het afhooren van de rekening van de stad en het ambacht van Hulst.

Met het zegel van den koning in roode was.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

70. 1624 Augustus 9.

Philippe, koning van Castille, geeft aan burgemeester

en schepenen van Hulsterambacht verlenging van vrijwaring voor alle arresten voor 3 jaren.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

71. 1626 Juni 8.

Philippe, koning van Castille, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 3 gulden op elken ton bier, door de kasteleins en herbergiers in het ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton door de ingezetenen zelf verbruikt, alsmede 12 gulden op elken aam wijns, in het ambacht gesleten.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.
N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

72. 1626 Juli 24.

Philips, koning van Castillien, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 20 grooten van elken zak hard graan als tarwe, rogge of mestelijn, in het ambacht gemalen en gesleten, 10 grooten van het zacht graan en een gelijk recht van het multermeel van hard en zacht graan, den molenaars aankomende, en geeft hun nog daarenboven vergunning om ook te mogen voortgaan met de heffing van 20 grooten op elken zak mout, in het ambacht gemalen en verbrouwen, en eveneens 20 grooten op elken ton bier en elken zak brood van 80 pond, respectievelijk buiten het ambacht gebrouwen en gebakken en in het ambacht ingevoerd, — zulks voor 4 jaren.

Met het zegel van den koning in roode was.

73. 1626 November 6.

Philippe, koning van Castille, geeft aan [burgemeester en schepenen] van Hulsterambacht surseance van alle arresten voor de betaling van de achterstellen van [renten,] pensioenen of andere schulden voor 3 jaren.

Het zegel van den koning verloren.

N.B. Dit charter is zeer geschonden. Het is gesteld in het Fransch.

74. 1626 November 14.

Philips, koning van Castilliën, geeft aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht surseance van alle arresten voor de betaling van de achterstellen van renten, pensioenen of andere schulden voor 3 jaren, gedurende welken tijd de crediteuren, in Brabant wonende, hen of de ingezetenen van Hulsterambacht niet mogen arresteeren.

Het zegel van den koning verloren.

75. 1627 Mei 4.

Philippes, koning van Castille, geeft commissie aan Claude Donguyes, graaf van Conpigny, heer van Morchove, in diens afwezigheid aan Claude de Croy, graaf van Roeulx, in diens afwezigheid aan Jacques de Noyelle, graaf van Croix, en in diens afwezigheid aan Charles de Yedeghem, baron van Boesbeke, heer van Wiese, tot het vermaken van de wet en het afhooren van de rekening van de stad en het ambacht van Hulst.

Het zegel van den koning verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

76. 1627 Augustus 13.

Abr[aham] Pierssene, raad des konings van Spaignen, ontvanger-generaal van de domeinen van Oost-Vlaenderen, geeft in naam des konings octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 424 pond gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt zegel van den ontvanger-generaal in roode was.

N.B. Dit charter is geschonden.

77. 1628 October 10.

Philips, koning van Castilliën, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 20 grooten van elken zak hard graan als tarwe, rogge of mestelijn, in het ambacht gemalen en gesleten, 10 grooten van het zacht graan en een gelijk recht van het multermeel

van hard en zacht graan, den molenaars aankomende, en geeft hun nog daarenboven vergunning om ook te mogen voortgaan met de heffing van 20 grooten van elken zak mout, in het ambacht gemalen en gebrouwen, en eveneens 20 grooten op elken ton bier en elken zak brood van 80 pond, respectievelijk buiten het ambacht gebrouwen en gebakken, en in het ambacht ingevoerd, — zulks voor 4 jaren.

Het zegel van den koning verloren.

78. 1628 October 27.

Philippe, koning van Castille, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 3 gulden op elken ton bier, door de kasteleins en herbergiers in het ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton door de ingezetenen zelf verbruikt, alsmede 12 gulden op elken aam wijns, in het ambacht gesleten, en zulks wederom voor 3 jaren.

Het zegel van den koning verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

79. 1632 September 3.

Philippes, koning van Castille, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 3 gulden op elken ton bier, door de kasteleins en herbergiers in het ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton, door de ingezetenen zelf verbruikt, alsmede 12 gulden op elken aam wijns, in het ambacht gesleten, en zulks wederom voor 3 jaren.

Het zegel van den koning verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

80. 1636 April 22.

Philips, koning van Castilliën, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 20 grooten op elken zak hard graan als tarwe, rogge of mestelijn, in het ambacht gemalen en gesleten, 10 grooten op het zacht graan en een gelijk recht van het multermeel van hard en zacht graan, den molenaars aankomende, en geeft hun nog

daarenboven vergunning om ook te mogen voortgaan met de heffing van 20 grooten op elken zak mout, in het ambacht gemalen en gebrouwen, en eveneens 20 grooten op elken ton bier en elken zak brood van 80 pond, respectievelijk buiten het ambacht gebrouwen en gebakken en in het ambacht ingevoerd, en zulks voor 4 jaren.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.

81. 1636 Augustus 17.

Philippe, koning van Castille, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 3 gulden op elken ton bier, door de kasteleins en herbergiers in het ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton door de ingezetenen zelf verbruikt, alsmede 12 gulden op elken aam wijns, in het ambacht gesleten, en zulks wederom voor 3 jaren.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.

N.B. Dit charter is zeer geschonden. Het is gesteld in het Fransch.

82. 1637 Juli 30.

Abraham Pierssene, ridder, heer van Zuydorpe, Beoosten Blye, raad des konings, ontvanger-generaal van de domeinen van Oost-Vlaendren, geeft in naam des konings octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om eene som van 1120 pond gr. te stellen op de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt zegel van den ontvanger-generaal.

N.B. Dit charter is zeer geschonden.

83. 1639 Augustus 27.

Philippe, koning van Castille, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 3 gulden op elken ton bier, door de kasteleins en herbergiers in het ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton, door de ingezetenen zelf verbruikt, alsmede 12 gulden op elken aam wijns, in het ambacht gesleten, en zulks wederom voor 3 jaren.

Het zegel van den koning verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch.

84. 1639 November 26.

Jan Pardo, gecommitteerd tot den ontvanger-generaal van de domeinen van Oost-Vlaenderen, geeft in naam des konings octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" eene som van 1410 pond 13 sch. 8 gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt zegel van den ontvanger-generaal in roode was.

85. 1640 Mei 24.

Jan Pardo, gecommitteerd tot den ontvanger-generaal van de domeinen van Oost-Vlaenderen, geeft in naam des konings van Spaignien octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten, setten ende ommestellen" eene som van 1462 pond 5 sch. 4 gr. 4 d. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukte zegel van den ontvanger-generaal in roode was.

86. 1641 Mei 11.

Philippes, koning van Castille, geeft commissie aan Hugues de Noyelles, graaf van Noyelles en van Falais, in diens afwezigheid aan....... de Croy, proost van Casselet, in diens afwezigheid aan Philippe Albert de Bouvieres, heer van Sovastre, en in diens afwezigheid aan Antonie de Haverhault, heer van Helfant, burggraaf van St. Donas, tot het vermaken van de wet en het afhooren van de rekening van de stad en het ambacht van Hulst.

Het zegel van den koning verloren.

N.B. Dit charter is gesteld in het Fransch. De voornaam van den proost van Casselet is niet ingevuld.

87. 1641 December 20.

Jan Pardo, gecommitteerd tot den ontvanger-generaal van de domeinen van Oost-Vlaenderen, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten, setten ende ommestellen" eene som van 1639 pond 2 sch. 5 gr. op de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt zegel van den ontvanger-generaal in roode was.

N.B. Dit charter is zeer geschonden.

88. 1642 September 19.

Philippe, koning van Castille, geeft octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen voortgaan met de heffing van 3 gulden op elken ton bier, door de kasteleins en herbergiers in het ambacht gesleten, en 1 gulden op elken ton, door de ingezetenen zelf verbruikt, alsmede 12 gulden op elken aam wijns, in het ambacht gesleten, en zulks wederom voor 3 jaren.

Met het geschonden zegel van den koning in roode was.

N.B. De charter is gesteld in het Fransch.

89. 1646 September 17.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommestellen" 3 schellingen per gemet ten laste van de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt cachet van de Staten-Generaal.

90. 1647 November 5.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht voor den tijd van een jaar om te mogen heffen 6 schellingen per gemet ten laste van de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt cachet van den Staten-Generaal.

91. 1648 December 24.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht om te mogen „schieten, pointen ende setten ofte ommeslaen" 1 gulden per gemet over de schotbare landen voor den tijd van een jaar te rekenen van den 5en November 1648 ten laste van de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt cachet van den Staten-Generaal.

92. 1649 December 31.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht om te mogen „pointen ende ommeslaen" 13 stuivers

per gemet ten laste van de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt cachet van de Staten-Generaal.

93. 1649 December 31.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan burgemeester en schepenen van Hulsterambacht inhoudende, dat zij niet meer gehouden zullen zijn, hun gewijsde in zaken, waervan aan den Raad van Vlaenderen wordt geappeleerd, voor dien Raad te komen staande houden.

Het cachet van de Staten-Generaal verloren.

94. 1651 Januari 26.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht om te mogen „pointen ende ommeslaen" 10 stuivers per gemet ten laste van de ingezetenen van het ambacht.

Het cachet van de Staten-Generaal verloren.

95. 1651 November 20.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommeslaen" 12 stuivers per gemet ten laste van de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt cachet van de Staten-Generaal.

96. 1652 December 6.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht om te mogen „poincten ende ommeslaen" 12 stuivers per gemet ten laste van de ingezetenen van het ambacht.

Met het opgedrukt cachet van de Staten-Generaal.

97. 1654 Januari 24.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht om te mogen heffen 12 stuivers per gemet over het ambacht op den oogst van het jaar XVI^c drie ende vijftich.

Met opgedrukt cachet van de Staten-Generaal.

98. 1655 November 1.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht om te mogen heffen 10 stuivers per gemet over het ambacht op den oogst van het jaar XVI^c vijffenvijftich.

Met het opgedrukt cachet van de Staten-Generaal.

N.B. Dit charter is zeer geschonden. — Na het jaar 1655 zijn de octrooien voor de zettingen geliasseerd met de bijlagen van de rekeningen dier zettingen.

99. 1661 November 11.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht om te mogen negotieeren de som van 10000 gulden tegen den penning twintig om daarmede aan den magistraat der stad Hulst te voldoen het bedrag, tot de betaling waarvan Hulsterambacht bij resolutie van de Staten-Generaal van 1661 Maart 7 gelast was ter afdoening van bestaande geschillen, alsmede om nog 10000 gulden of 5000 gulden eveneens tegen den penning twintig te mogen negotieeren, nadat de uitspraak zal gedaan zijn in een ander geschil, bij genoemde resolutie naar den Hoogen Raad verwezen.

Met het opgedrukt cachet van de Staten-Generaal.

100. 1682 September 24.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden geven octrooi aan den magistraat van Hulsterambacht om te mogen negotieeren eene som van 12124 gulden tot voldoening van zijn quote in 400000 gulden voor de fortificatiewerken genegotieerd ten comptoire van de Generaliteit, alsmede om tot aflossing te mogen heffen en omslaan 17 stuivers per gemet over het ambacht.

N.B. Hoewel in den tekst vermeld is, dat het octrooi gegeven is onder het cachet van het Staat, is er blijkbaar nooit een cachet opgedrukt of een zegel aangehangen.

BIJLAGE B.

Het oud-archief van den kerkeraad en de diaconie der Nederduitsch Hervormde gemeente te Arnemuiden.

INLEIDING.

Bij het bezoek, door mij in 1896 aan verschillende kerkelijke archieven van Zeeland gebracht, bezocht ik ook dat der Hervormde gemeente te Arnemuiden. Het verkeerde toen in deerniswaardigen staat. Slechts een klein gedeelte van het archief bevond zich toen in de consistoriekamer, en eerst na veel vragen gelukte het mij de rest op te sporen, die zich in eene kist op het orgel bleek te bevinden. Beide bewaarplaatsen schenen vochtig te zijn, en het was dringend noodig, dat het archief beter verzorgd werd. Mijn beperkt mandaat stelde mij echter toen niet in staat de handen aan het werk te slaan. Het was mij daarom dubbel aangenaam toen in den loop van 1898 de kerkeraad door bemiddeling van ds. POORT te Middelburg, die daartoe het initiatief nam, mij het voorstel deed zijn archief in het rijksdepôt alhier in bewaring te nemen. Daartoe door den Minister bij schrijven van 14 September 1898 (nr. 2215 Afd. K.W.) gemachtigd, nam ik het archief bij proces-verbaal van 19 November 1898 in bewaring. Onder de voorwaarden (1) bij boven-

---

(1) Deze voorwaarden luiden in haar geheel:

1o. dat het archief het eigendom van den kerkeraad blijft.

2o. dat het archief op dezelfde wijze zal beheerd worden als de andere tot het Rijksdepôt behoorende archieven, en onder dezelfde voorwaarden en op dezelfde tijden voor het publiek toegankelijk zal zijn.

3o. dat door den rijksarchivaris een inventaris van het archief zal worden opgemaakt.

4o. dat het gedeelte van het archief, posterieur aan de kerkeordening van 1816, onder den kerkeraad zal blijven berusten.

5o. dat de kerkeraad na 20 jaren de bevoegdheid heeft het archief uit het depôt terug te nemen, en inmiddels enkele stukken desgewenscht tijdelijk kan terugbekomen.

aangehaald schrijven gesteld, behoorde ook het opmaken van een inventaris van het archief, aan welke opdracht hierbij wordt voldaan. Van andere inventarissen is mij alleen die bekend, welke hierachter onder nr. 30 is beschreven en in zijn geheel als appendix aan dezen inventaris is toegevoegd. De toegang tot het archief schijnt vroeger niet zeer gemakkelijk te zijn geweest, althans de heer H. M. KESTELOO (Geschiedenis en plaatsbeschrijving van Arnemuiden blz. 329, aanteekening 51*a*) beklaagt zich, dat hij zich meermalen te vergeefs tot den kerkeraad had gewend tot het verkrijgen van inzage der archiefstukken. Ook heeft hij alleen de aktenboeken gezien. Behalve door hem is, voor zoover ik weet, uit het archief slechts iets medegedeeld door N. BAL SNIJDERS (Zeeland, jaarboek 1855. Kerkelijke curiositeiten).

INVENTARIS.

1—7. Aktenboeken van den kerkeraad: van 1575—1807. 7 deelen.

N.B. De akten van het collegium qualificatum zijn in de aktenboeken van den kerkeraad opgenomen. — Het aktenboek van 1700 September 12—1719 April 26 ontbrak reeds in 1796.

1. 1575 Januari 5—1625 Mei.

N.B. Aan het hoofd van dit deel staat: »Den 2 Januari 1575 is eerst op Armuyden het nachtmael des Heeren gehouden duer ordinantie der ouderlinghen ofte consistorie by provysie vercoren". Achter in het deel bevindt zich eene lijst der in het consistorie gevallen boeten 1591 Juli 20 — 1593 Juli 31.

2. 1625 Mei 25 — 1640 Januarius 8.

3. 1660 September 18 — 1680 December 28.

4. 1681 April 5 — 1700 Juni 3.

5. 1719 Mei 14 — 1749 April 6.

N.B. Voorin bevindt zich eene lijst van nieuw, aangenomen lidmaten 1712 Maart 28 — 1729 Maart 27, achterin eene convertie der kerkeraadsleden om altijd een Voetiaanschen leeraar te beroepen dd. 1749 April 13, met de handteekeningen ook der later opgetreden leden van den kerkeraad tot 1775 Februari 25.

6o. dat het Rijk geenerlei verantwoordelijkheid betreffende de bewaring der archiefstukken op zich neemt,

en 7o. dat van deze inbewaargeving een proces-verbaal in duplo, geteekend door den kerkeraad en den rijksarchivaris, wordt opgemaakt.

6. 1749 Juni 15 — 1784 December 12.

N.B. Blz. 150 volg. komt voor: Extracten uit de handelingen der classis van Walcheren betreffende vervalschingeu in dit en het voorgaande aktenboek aangebracht, en achterin bevindt zich eene tafel der voornaamste zaken.

7. 1785 Januari 12 — 1807 Mei 5.

N.B. Achterin bevindt zich eene lijst der akten van indemniteit, ontvangen of uitgegeveu door de kerke 1781 Juli 18 — 1806 November 5, en eene tafel der voornaamste zaken.

8. Lidmatenboek: van 1737 December 1 — 1829 April 11. 1 deel.

NB. Achter in dit deel bevindt zich eene opgave omtrent de opbrengst der maandelijksche ontvangsten en uitgaven der diaconie van 1852 Januari 1 — 1855 Juni 30.

9. Doopboek: van 1811 Januari 6 — 1837 December 31. 1 deel.

N.B. Het opschrift van dit deel luidt: Doopboek, daar ik op hoog bevel de vorige boeken had weggegeven aan den maire dezer stede.

10—16. Rekeningboeken der diaconie: van 1690—1809. 7 deelen.

N.B. Deze rekeningboeken bevatten eerst de maandelijksche ontvangsten en uitgaven van den beheerenden diaken en daarna de jaarlijksche rekeningen, afgehoord door den kerkeraad en de gasthuismeesters. — Sinds 1764 komen alleen de jaarlijksche rekeningen voor, waarvan de maandelijksche ontvangsten en uitgaven zijn opgeteekend. — Het rekeningboek van 1682—1690 ontbrak reeds in 1796.

10. 1690 April 1 — 1700 Maart 31.

N.B. Voorin bevindt zich de rekening van de nagelaten goederen van Jan Vercruyse dd. 1697 April 26.

11. 1700 April 1 — 1708 Maart 31.

12. 1708 April 1 — 1722 Maart 31.

13. 1722 April 1 — 1734 Maart 31.

14. 1734 April 1 — 1756 Maart 31.

15. 1756 April 1 — 1777 Mei 31.

16. 1777 Juni 1 — 1809 Juni 30.

17—22. Ontvang- of collecteboeken der diaconie van 1735—1815. 6 deelen.

N.B. Deze deelen bevatten de kladaanteekeningen der maandelijksche inkomsten, overgeschreven in de rekeningboeken.

17. 1738 April 1 — 1773 Juli 31.

N.B. Achterin bevindt zich opgave van alimentatiën, verstrekt in 1772 en 1773.

18. 1773 Juni 1 — 1785 December 31.

19. 1786 Januari 1 — 1796 Juni 30.

N.B. Dit deel is aan de achterzijde tevens als uitgaafboek ingericht.

20. 1796 Juli 1 — 1798 September 30.

N.B. Ook dit deel is aan de achterzijde als uitgaafboek ingericht, dat doorloopt tot 1798 October 31.

21. 1798 Juli 1 — 1800 December 31.

22. 1805 Juli 1 — 1807 Juni 30.

23—25. Uitgaaf- of alimentatieboeken der diaconie: van 1773—1805. 3 deelen.

N.B. Deze deelen bevatten de kladaanteekeningen der maandelijksche uitgaven, overgeschreven in het rekeningboek.

23. 1773 Juni 1 — 1785 December 31.

N.B. De alimentatiën uit de jaren 1772 en 1773 zijn opgeteekend in het ontvangboek n^r^. 17.

24. 1798 Juli 1 — 1800 December 31.

N.B. Voor de tusschenliggende jaren zie men de ontvangboeken nrs. 19 en 20.
In dit deel zijn eenige acquitten geliasseerd.

25. 1803 Juli 1 — 1805 Juli 31.

26. Ontvang- en uitgaafboek der diaconie: van 1811 Augustus 1 — 1815 April 30.

N.B. Dit deel bevat de kladaanteekeningen omtrent de ontvangsten en uitgaven, die vóór 1811 in verschillende deelen werden geregistreerd.

27. Bestedingboek van arme kinderen: van 1737 Mei 1 — 1810 April 30.

1 deel.

N.B. Achter in dit deel bevindt zich eene lijst der personen, die door de diaconie zijn groot gebracht 1737—1798, en eene opgave omtrent de verpachting van den regenbak der kerk door den kerkeraad 1792—1805.

28. Inventaris der goederen, nagelaten door W i l l e m V o g e l en J a n n a v a n E g e m, aan de armen vervallen. 1799.

1 deel.

29. Inventarisboek der armen: 1815 November 1. Met latere aanteekeningen uit 1830.

1 deel.

N.B. Dit deel bevat eene opgave der goederen, toebehoorende aan de personen, die door de diaconie onderhouden worden.

30. Lijst der archiefstukken van den kerkeraad, opgemaakt bij het overlijden van ds. V o s 1776, bijgewerkt in 1793, 1796, 1803 en 1806.

1 stuk.

N.B. Dit stuk volgt hierachter in zijn geheel.

31. „Repertorium synodale". Repertorium op de akten van het synodus van Zuid-Holland: van 1724—1736.

1 deel.

32. Register, houdende aanteekeningen betreffende de vereffening van den boedel van generaal-majoor P. R. d e F u m a l, lid van den hoogen krijgsraad. 1802.

1 deel.

N.B. Achter in dit deel bevinden zich eenige aanteekeningen betreffende de administratie der goederen van P. R. d e F u m a l 1795—1799, en in het deel liggen enkele losse papieren, dien boedel aangaande.

APPENDIX.

Notitie der volgende boeken, dewelke de gedeputeerde van de kerkeraad der stad Arnemuyden ontfangen hebben van Juffrouw Johanna Broodman, weduwe van den weleerwaarden Heer Cornelius Vos, in leven predikant dezer gemeente.

No. 1. Acteboek van den kerkeraad, beginnende met den 2 January 15(75) en eyndigende den 2 Mey 1625. (1)

No. 2. Acteboek, beginnende met den 25 Mey 1625 en eyndigende den (8 January) 1640. (2)

No. 3. Acteboek, beginnende met den 18 September 1660 en eyndigende den 28 December 1680. (3)

No. 4. Acteboek, beginnende met den 5 April 1681 en eyndigende den 3 July 1700. (4)

No. 5. Acteboek, beginnende met den 12 September 1700 en eyndigende den 26 April 1719. (5)

No. 6. Acteboek, beginnende met den 14 Mey 1719 en eyndigende den 13 April 1749. (6)

---

(1) Thans: Inventaris n°. 1.

(2) Thans: Inventaris n°. 2.

(3) Thans: Inventaris n°. 3.

(4) Thans: Inventaris n°. 4.

(5) In 1796 is hierachter bijgeschreven: «Vermist bij de komst van ds. I. Hoek, zie: Acteboek anno 1796 p. 151.» Ook thans ontbreekt dit deel.

(6) Thans: Inventaris n°. 5.

No. 7. Acteboek, beginnende met den 15 Juny 1749 en eyndigende den 5 November 1775. (7)

No. 8. Ledemateboek, beginnende met den 29 April 1584 en eyndigende den . . (8) October 1607; mitsgaders ondertrouwboek, beginnende met den 23 October 1588 en eyndigende den 3 February 1607. (9)

No. 9. Ledemateboek, beginnende den 1 July 1607 en eyndigende den 3 January 1682; mitsgaders ondertrouwboek, beginnende met den 4 February 1607 en eyndigende den 27 Augustus 1716. (10).

No. 10. Ledemateboek, beginnende (d)en 1 December 1737 en eyndigende den 26 November 1775. (11).

No. 11. Ondertrouwboek, beginnende met den 21 February 1633 en eyndigende den 1 December 1722. (12).

No. 12. Ondertrouwboek, beginnende met den 17 Mei 1625 en eyndigende den 27 July 1731. (13).

No. 13. Ondertrouwboek, beginnende met den 19 Maart 1717 en eyndigende den 8 November 1775. (14).

---

(7) In 1793 is dit jaartal veranderd in: «1784». Thans: Inventaris n°. 6. In 1793 is op den kant bijgeschreven: «N.B. Het lopende actenboek, beginnende met 1785.» Thans: Inventaris n°. 7.

(8) Oningevuld in het handschrift.

(9) Thans ontbreekt dit deel. In den inventaris der notulen enz. van het gemeentearchief komt het voor nr. 29*a*. (Zie Kesteloo: Geschiedenis van Arnemuiden blz. 255.)

(10) Thans ontbreekt dit deel. In den inventaris der notulen enz. van het gemeentearchief komt het voor onder nr. 29b (Zie Kesteloo t. a. pl.)

(11) In 1793 is op den kant bijgeschreven: «N.B. Thans tot 1793.» Thans: Inventaris nr. 8.

(12 Thans ontbreekt dit deel. In den inventaris der notulen enz. van het gemeentearchief komt het voor onder nr. 29d (Zie Kesteloo t. a. pl.).

(13) Thans ontbreekt dit deel. In den inventaris der notulen enz. van het gemeentearchief komt het voor onder nr. 29e (Zie Kesteloo h. a. w. blz. 256).

(14) In 1793 is op den kant bijgeschreven: «N.B. tot 19 April 1793», in 1803 is achter den tekst gevoegd: «loopende tot in 1803.» Thans ontbreekt dit deel. In den inventaris der notulen enz. van het gemeentearchief komt het voor onder nr. 29c (Zie Kesteloo h. a. w. blz. 255).

No. 14. Doopboek, beginnende met den 1 January 1593 en eyndigende den 22 December 1627. (15).

No. 15. Doopboek, beginnende met den 8 Augustus 1660 en eyndigende met den 30 December 1737. (16).

No. 16. Doopboek, beginnende met den 6 January 1737 en eyndigende den 10 December 1775. (17).

No. 17. Collecte- en alimentatieboek, beginnende met .. (18) April 1738 en eyndigende met . . . . . (18) 1773. (19).

No. 18. Armerekeningboek, beginnende met . . (20) April 1734 en eyndigende den 14 April 1756. (21).

No. 19. Copie-staat, houdende rekening ten boedel van Cornelis Verstelle en zijn huysvrouw Maria van den Bergen, gesloten den 12 November 1738. (22).

No. 20. Een quarto psalmboek volgens de berijming van Petrus Dathenus.

No. 21. Copie-acte van interdictie tegen den voortgang der huwelijkse proclamatiën van Rijk Rijksen dato 3 December 1774. (23).

---

(15) Thans ontbreekt dit deel. In den inventaris der notulen enz. van het gemeentearchief komt het voor onder nr. 28, eerste deel, (Zie Kesteloo t. a. pl.).

(16) Thans ontbreekt dit deel. In den inventaris der notulen enz. van het gemeentearchief komt het voor onder nr. 28, tweede deel. (Zie Kesteloo t. a. pl.)

(17) In 1793 is op den kant bijgeschreven: «N.B. tot 7 April 1793», en in 1803 is achter den tekst gevoegd: «loopende tot 1803.» Thans ontbreekt dit deel. In den inventaris der notulen enz. van het gemeentearchief komt het voor onder nr. 28, derde deel. (Zie Kesteloo t. a. pl.).

(18) Oningevuld in het handschrift.

(19) Thans: Inventaris nr. 17.

(20) Oningevuld in het handschrift.

(21) Op den kant is aangeteekend: «N.B. By den on(t)fanger,» Thans: Inventaris nr. 14.

(22) In 1793 is bij de nrs. 19 en 21 op den kant aangeteekend: «Deze niet gevonden, doch is mogelijk in het kistje met de papieren, vermeld onder nr. 22». Thans ontbreekt dit stuk.

(23) Zie noot 22. Thans ontbreekt dit stuk.

No. 22. en eyndelijk een aantal losse papieren, aankomende den kerkeraad en armen der voorschrevene stad Arnemuijden. (24).

Actum Arnemuyden, den 18 February 1776.

In 1793 is aan het bovenstaande het volgende toegevoegd:

N.B. Nog:

Rekenboek 1682 — 1690. (25).
dito 1690 — 1700. (26).
dito 1700 — 1708. (27).
dito 1708 — 1722. (28).
dito 1722 — 1734. (29).
dito 1734 — 1756. (30).
dito 1756 — 1777. (31)

Dit bovenstaande is nagezien en ten boedele van wijlen ds. Joh. Molenthiel bevonden, zijnde deze boeken en papieren van wegen den kerkeraad medegenomen, om naa beroeping aan den aanstaanden predikant ter hand te stellen door den tegenwoordigen ouderling Rijk Rijkse, onder wien, met toestemming van den Director, ook het loopende actenboek berust.

Actum Arnemuiden, den 3 Juli 1793.

Ontfangen bij mij ondergeteekenden:

(w. g.) Rijk Rijkse.

Met onze toestemming in naam van den kerkeraad:

(handteekeningen onleesbaar).

---

(24) In 1793 is achter den tekst geschreven: «in een kistje.» Thans ontbreken deze stukken.

(25) In 1796 is hierachter bijgeschreven; «Vermist bij de komst van ds. I. Hoek. Zie Acteboek anno 1796 p. 151». Ook thans ontbreekt dit deel.

(26) Thans: Inventaris nr. 10.

(27) Thans: Inventaris nr. 11.

(28) Thans: Inventaris nr. 12.

(29) Thans: Inventaris nr. 13.

(30) In 1803 is hierachter bijgeschreven: «Zie nr. 13.» Thans: Inventaris nr. 14.

(31) Thans: Inventaris nr. 15.

In 1803 is aan het bovenstaande het volgende toegevoegd:

Deze bovenstaande boeken zijn nagezien en met alle de papieren overgenomen en medegenomen volgends resolutie van kerkenraad in 't lopend actenboek van den 4 November 1803, door den ondergetekenden ouderling, die deswegen aan den vertrekkenden predikant Jacobus Hoek behorelijke quitantie gegeven heeft.
NB. Het lopend actenboek begint met den 12 January 1785.

Actum
Arnemuiden,
den 5' November
1803.

(w. g.) Joos van Belsen.

In 1806 is aan het bovenstaande het volgende toegevoegd:

De boeken en papieren, in deze lijst vermeld, door mij ondergeteekende, als daartoe door den Eerwaarden kerkenraad gequalificeert van den weleerwaarden heer N. van Rijssel overgenomen op heden den 15 November 1806.

(w. g.) Corn^s^. Danl. Baars.

BIJLAGE C.

Beschrijving eener verzameling charters en papieren, afkomstig van Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, berustende ten gemeentehuize van Veere.

---

1. 1371 Juli 9.

Lodewijc, graaf van Vlaendren, doet afstand van zijn recht van inkomelingschap in de parochiën van Bevre, Calo, Kieldrecht en Verrebrouc, mits dat hij van allen, die nu aldaar wonen of er zich later vestigen, bij hun dood hebben zal „de beste have ende tbeste hooft".

Ghegheven te Ghend den neghensten dach van Hoymaend int jaer ons Heeren dusentich driehondert een ende tseventich.

Opgenomen in een vidimus van den Raad van Vlaendren d.d. 1484 Maart 26 (zie nr. 4).

2. 1478 Juli 20.

Jan de Donckere, alias Claes, gehuwd met de weduwe van Heindric Honterman, valkenier van Anthonis bastaard van Bourgognien en van Philips van Bourgognien, heer van Beveren, erkent van Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren 2 pond Vl., zijnde het nog onbetaalde gedeelte van het pensioen van den voornoemden valkenier, ontvangen te hebben.

Den twintichsten dach van Hoymaend int jaer acht ende tzeventich.

Met het geschonden zegel van Jan Claes in groene was.

3. 1483 Augustus 8.

Schepenen van Kieldrecht oorkonden, op welke voor-

waarden Martine Lenys Heindrixz, c. s. van den ontvanger van Beveren 225 roeden land aldaar in erfcijns hebben ontvangen.

Den VIII^{en} dach van Ougst anno drie ende tachtentich.

Met het geschonden parochiezegel in groene was.

4. 1484 Maart 26.

De Raad van Vlaendren geeft vidimus van een brief van Lodewijc, graaf van Vlaendren, d.d. 1371 Juli 9 (zie nr. 1).

Ghegheven te Ghend den zesse ende twintichsten dach van Maerte int jaar duust vierhondert drie ende tachtentich vóór Paesschen.

Het zegel van den Raad verloren.

5. 1484 Mei 6.

Schepenen van Verbrouc oorkonden, op welke voorwaarden Jacop [van den Moere], ontvanger van Beveren, den molen aldaar aan Jan Cotaert verpacht heeft.

Den zesten dach van Meye vier ende tachtentich.

Het parochiezegel verloren.

6. 1484 Juli 31.

Schepenen van Kieldrecht oorkonden, op welke voorwaarden Heindric de Hond Pietersz. van den ontvanger van Beveren 3 gemeten 60 roeden land aldaar in erfcijns ontvangen heeft.

Den lesten dach van Hoymaend int jaer onss Heeren duust vierhondert vier ende tachtentich.

Met het geschonden parochiezegel in groene was.

7. 1484 Augustus 1.

Schepenen van Kieldrecht oorkonden, op welke voorwaarden Jan Lammens c. s. van Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, 18 gemeten land aldaar in erfcijns ontvangen hebben.

Den eersten dach van Oegste int jaer duust vierhondert ende LXXXIIII.

Met het parochiezegel in groene was.

8. 1484 September 20.

Anthoine de Bourgogne gelast Jaques de la Mourre, ontvanger van Bevres, om aan Jehan de Hertoge, zijn eersten valkenier, 150 schilden, verschoten bij den aankoop van vogels, uit te betalen.

Le XXe jour du mois de Septembre lan mil IIII^c quatre-vingtz et quatre.

N.B. Gedrukt Ermerins III 2e stuk blz. 121.

9. 1484 December 22.

Jehan van Silly, heer van Le Risor, erkent van Jaques de la Moere, ontvanger van Bevres, zijne jaarrente uit die heerlijkheid, groot 100 pond Vl., verschenen Martini in den winter 1484, ontvangen te hebben.

Donné a Bruges le vingt et deuxiesme jour du mois de Décembre lan mil CCCC quatre-vingtz et quatre.

Met het geschonden zegel van den heer Le Risor in roode was.

10. 1484 December 31.

Schepenen van Kieldrecht oorkonden, op welke voorwaarden Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, 77 gemeten 284 roeden land aldaar aan Michiel de Costere c.s. in erfcijns gegeven heeft.

Int jaer ons Heeren duust vierhondert vier ende tachtentich den lesten dach van Decembri.

Het parochiezegel verloren.

11. 1485 Maart 1.

Mannen van den heer van Beveren oorkonden, voor hoeveel door Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, de was, hoenderen, kapoenen, rogge en tarwe, den heer van Beveren uit de parochiën van Beveren, Haesdonc en Zenter Niclaeus op Kerstavond 1484 verschenen, verkocht zijn.

Den eersten dach van Maerte A° LXXXIIII.

De zegels der 2 mannen verloren.

12. 1485 Mei 16.

Wethouders van den heer van Bevren van zijne vier-

schaar te Nieuwerstraten oorkonden, dat Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, hetgeen den heer van Bevren toegevallen is door het overlijden van Roeland Heindrixs, verkocht heeft voor 16 schellingen grooten.

Den zestiensten dach van Meye vive ende tachtentich.

Met de geschonden zegels der 2 wethouders in groene was.

13. 1485 Juni 23.

Bevres le Herault erkent van Jacques de la Moere, ontvanger van Bevres, 30 sols ontvangen te hebben voor zijne reis van Bruges naar Lille.

Aujourdhuy XXIIIe jour de Juin IIII^{xx} cincq.

Dit stuk is geschreven op papier.

14. 1485 Juni 24.

Wethouders en schepenen van de vierschaar van Bevren oorkonden, dat Jacop van Gheetsem wegens de schade, door hem geleden ten gevolge van den oorlog tusschen den aartshertog van Oosterick en die van Vlaendren, op zijne pacht over 1484 van Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, eene vermindering van 22 schellingen grooten Vl. heeft verkregen.

Den XXIIII^{en} dach van Wedemaent LXXXV.

De 2 schepenzegels verloren.

15. 1485 Juli 4.

Schepenen van Brugghe oorkonden, dat Jacop van den Moere Roelandsz., Joos Varssenare, ridder, en Phelips van Overtvelt erkennen schuldig te zijn aan de kinderen van den heer Mattheus van der Leude en Baerble zijne huisvrouw 100 pond Vl.

Dit was ghedaen int jaer MCCCC vive ende tachtentich up den vierden dach van Hoymaendt.

Met 1 geschonden schepenzegel in groene was; 1 verloren.

N.B. Deze brief is gecancelleerd.

16. 1485 Augustus 20.

Sehepenen van Kieldrecht oorkonden, op welke voorwaarden Louis Bertels van Jacop van den Moere, ont-

vanger van Beveren 13 gemeten land aldaar in erfcijns ontvangen heeft.

Den XX^{en} dach van Ougstmaent vive ende tachtentich.

Met het geschonden parochiezegel in groene was.

17. 1485 September 10.

Schepenen van Calloo oorkonden, op welke voorwaarden Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, aan verschillende personen de visscherij van den heer van Beveren aldaar verpacht heeft.

Den X^{en} dach van Septembre int jaer ons Heeren duust vierhondert vive ende tachtentich.

Met het geschonden zegel ten zaken der stad in groene was.

18. 1485 October 10.

Anthoine bastaard van Bourgoingne, graaf van La Roche in Ardenne en van Guynes, heer van Crievecere en Tononthem, gelast Jaques de la Moere, ontvanger van Bevres. om aan Jehan Baptiste Spingle, koopman te Bruges, 236 pond grooten Vl., en aan Jehan de Niewenhove 30 pond grooten Vl. uit te betalen of hen op andere wijze tevreden te stellen.

Le Xe jour dOctobre lan mil quatre cens quatre-vings et cincq.

Met het geschonden zegel van den graaf van La Roche in roode was.

N.B. Dit zegel is afgebeeld bij Ermerins III 2^{e} stuk plaat I onder f, en de onder het charter voorkomende handteekening plaat II onder 3. — Aan dit charter zijn twee andere dd. 1485 October 10 (zie nr. 19) en 1485 October 22 (zie nr. 21) gehecht.

19. 1485 October 10.

Anthoine de Bourgoingne gelast den ontvanger van Bevres om de aanwijzingen te volgen van Jehan de Niewenhove, dien hij heeft opgedragen uit zijn naam te onderhandelen met Jehan Baptiste Spincle.

Escript en la ville de Saint Omer le Xe jour dOctobre IIII^{xx} V.

Dit stuk is geschreven op papier.

N.B. Aan dit charter zijn twee andere dd. 1485 October 10 (zie nr. 18) en 1485 October 22 (zie nr. 21) gehecht.

20. 1485 October 18.

Leenmannen van den heer van Beveren oorkonden, op welke voorwaarden door Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, aan Jan Lycbrouc de tienden van den heer van Bevren te Meltelbrouc verpacht zijn.

Den XVIII^{en} dach van Octobre int jaer duust vierhondert vive ende tachtentich.

Met de geschonden zegels der 2 leenmannen, het eene in roode, het andere in groene was.

21. 1485 October 22.

Philippe de Bourgoingne verzoekt Jaques de la Moerre om Lyon Spincle te voldoen, hetgeen zijn vader hem schuldig is, en om aan Jehan de Niewenhove de 30 pond grooten, die hij zijn vader geleend heeft, te betalen.

Escript a Saint Omer le XXe jour dOctobre LXXXV.

Dit stuk is geschreven op papier.

N.B. De onder dit charter voorkomende handteekening is afgebeeld bij Ermerins III 2^{e} stuk plaat II onder 4. — Aan dit charter zijn twee andere dd. 1485 October 10 (zie nr. 18 en 19) gehecht.

22. 1485 December 10.

Jan van der Elst, timmerman, erkent van Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, 23 pond 6 schellingen 8 penningen grooten Vl., zijnde den derden termijn van de kosten van het maken van een nieuwen windmolen in de parochie van Voorebrouc ontvangen te hebben.

Den thiensten dach van Decembre int jaer onss Heeren duust vierhondert vive ende tachtentich.

Dit stuk is geschreven op papier.

23. Vóór 1485 December 21.

Jacop van den Moere Roelantsz. erkent schuldig te zijn aan Lyon Spinghele te Brugghe 82 pond Vl., zijnde het restant van 236 pond, die hij hem schuldig was.

Opgenomen in een brief van den Raad van Vlaanderen dd. 1485 December 21 (zie nr. 24).

24. 1485 December 21.

De Raad van Vlaendren condemneert Jacop van den Moere Roelantsz op zijn verzoek in den inhoud der hier ingelaschte akte dd. 1485 December 21 (zie nr. 23).

Ghegheven te Ghent den XXIen dach van December int jaer duust vierhondert vive ende tachtentich.

Het zegel van den Raad verloren.

25. 1486 Januari 10.

Mahieu Le Cat, kamerdienaar van Anthoine bastaard van Bourgoingne, graaf van La Roche, erkent van Jacques de la Moere, ontvanger van Bevres, 20 pond Vl., zijnde een half traktement verschenen St. Jan 1485 ontvangen te hebben.

Le Xe jour de Janvier lan mil IIIIc IIIIxx et cinq.

26. 1486 Januari 18.

Schepenen van Calloo doen uitspraak in het geschil tusschen de visschers, die van den heer van Beveren de visscherij in de Schelde gepacht hebben, en Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, over vermindering der pacht wegens de schade, die de visschers in den oorlog tusschen den aartshertog van Oostrijc en die van Vlaenderen gehad hebben van het blokhuis te Calloo.

Den achtiensten dach in Lauwe anno vive ende tachtentich.

Met het geschonden zegel der stad in groene was.

N.B. Dit zegel is afgedrukt bij Ermerins III 2e stuk plaat I onder C. — Dit charter is waarschijnlijk bedoeld door Ermerins (Verhandelingen van het Zeeuwsch genootschap V blz. 43), die het daar echter abusievelijk dateert van 1485 Februari 18.

27. 1486 Februari 8.

Het kapittel van O. L. V. van Courtray erkent van Jaques de la Moure, ontvanger van Bevere, 150 pond Vl., verschenen Kerstmis 1485, krachtens de stichting van graaf Loys van Flandres in de kapel van St. Katherine in de kerk aldaar, ontvangen te hebben.

Le huitiesme jour de Février en lan mil quatrecens IIII^xx et chincq dessusdict.

Met het geschonden zegel ten zaken van het kapittel in groene was.

28. 1486 Februari 20.

Mannen van den heer van Bevren oorkonden, voor hoeveel door Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, de was, hoenderen kapoenen, rogge en tarwe, den heer van Beveren uit de parochiën Bevren, Haesdonc en Senter-Niclaeus op Bamis en Kerstavond 1485 verschenen, verkocht zijn.

Den twintichsten dach van Sporkelle anno vive ende tachtentich.

De zegels der 2 mannen verloren.

29. 1486 April 16.

Leenmannen van het huis Beveren oorkonden, hoeveel Jacop van den Moere tusschen Sint-Jansmis 1484 en Sint-Jansmis 1485 geïnd heeft in de parochie van Beveren aan „de beeste hoofden, bastaerde, goedinghen ende andere extraordinariën vervallen."

Den sestiensten dach van Aprille int jaer duust vierhondert sesse ende tachtentich naer Paesschen.

De zegels der 2 leenmannen verloren.

30. 1486 April 16.

Leenmannen van den heer van Beveren oorkonden, op welke voorwaarden door Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, aan Casin Hillegheer de tienden van den heer van Beveren te Calloo verpacht zijn.

Den sestiensten dach van Aprille int jaer duust vierhondert sesse ende tachtentich naer Paesschen.

Met het geschonden zegel van een der mannen in groene was, dat van den anderen verloren.

31. 1486 September 17.

Leenmannen van het huis Beveren oorkonden, dat verschillende perceelen land en tienden, die van den heer van Beveren in pacht genomen waren, door het

uitsteken van het broek en den oorlog ongebruikt gelegen hebben.

Den zeventiensten dach in September int jaer duust vierhondert zesse ende tachtentich.

Met de geschonden zegels der 2 leenmannen, het eene in groene, het andere in roode was.

32. 1486 November 12.

Mannen van den heer van Beveren oorkonden, hoeveel tusschen Sint-Jansmis 1485 en Sint-Jansmis 1486 aan reparatie en onderhoud van het kasteel van Beveren besteed is.

Den XII^en dach van November zesse ende tachtentich.

De zegels der 2 mannen verloren.

33. 1486 November 20.

Schepenen van Kieldrecht oorkonden, hoeveel tusschen Sint-Jansmis 1484 en Sint-Jansmis 1485 aan reparatie en onderhoud van den molen van Kieldrecht besteed is.

Den twintichsten dach van Novembre int jaer duust vierhondert zesse ende tachtentich.

Met het geschonden parochiezegel in groene was.

34. 1486 November 20.

Schepenen van Kieldrecht oorkonden, dat tusschen Sint-Jansmis 1485 en Sint-Jansmis 1486 behalve het reeds vroeger opgegevene nog aan kosten van reparatie aan den molen aldaar besteed is 8 schellingen 11 grooten.

Den twintichsten dach van Novembre a° zesse ende tachtentich

Het parochiezegel verloren.

35. (c. 1486).

Schepenen van Kieldrecht oorkonden, op welke voorwaerden Adriaen Buze van Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, 12 gemeten land aldaar in erfcijns ontvangen heeft.

Den . . . .

Met het geschonden parochiezegel in groene was.

N.B. De datum is niet ingevuld.

36. 1487 Maart 26.

Philippe van Bourgongne, heer van Bevres, Viesville, Veere enz., erkent van Jacques de la Moere, ontvanger van Bevres, 1000 franken Vl. ontvangen te hebben, die hij in uitgave brengen zal bij zijne rekening, loopende tot St. Jan Baptistendag 1484.

Le vingt et sixiesme jour de Mars lan mil quatre cens quatre vingtz et six avant Pasques.

Met het geschonden zegel van den heer van Beveren in roode was.

N.B. Dit zegel is afgebeeld bij Ermerins III 2e stuk plaat I onder g.

37. 1487 Augustus 6.

Philippe van Bourgongne gelast Jacques de la Moere, ontvanger van Bevres, om aan Franchoys van Cloictinghen, koopman in zijden lakenen te Malines 134 pond 8 grooten Vl. voor de levering van verschillende goederen te betalen.

Le sixiesme jour d Aoust quatre-vingt et sept.

Dit stuk is geschreven op papier.

N.B. Gedrukt: Ermerins III 2e stuk blz. 123. Het daar oningevuld gelatene woord luid: «contest.»

38. 1487 September 24.

Mannen van den heer van Beveren te Lokeren verklaren, dat Jacop van den Moere, ontvanger van Beveren, hetgeen den heer van Beveren toegevallen is door het overlijden van Willem de Brouwere, verkocht heeft voor 2 schellingen grooten.

Den XXIIII^{en} dach van Septembre zeven ende tachtentich.

Met de geschonden zegels der 2 mannen, het eene in groene, het andere in roode was.

39. 1487 September 28.

Laurens le Mutre, raad en ontvanger van de artillerie van den Roomsch koning, erkent van Jaques van den Moere, baljuw en ontvanger van Bevres, 26 pond Vl. ontvangen te hebben, en verklaart de door den baljuw vroeger gegevene schuldbekentenis verloren te hebben.

Le XXVIIIe jour de Septembre lan mil IIII^c quatre vintz et sept.

Dit stuk is geschreven op papier.

40. 1487 December 26.

Schepenen van Calloo verklaren, dat Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, hetgeen den heer van Beuren toegevallen is door het overlijden van de vrouw van Jan de Mart, verkocht heeft voor 12 schellingen grooten.

Den XXVI in Decembre anno zeven ende tachtentich.

Met het geschonden zegel der stad.

N.B. Dit zegel is afgebeeld bij Ermerins III 2e stuk plaat I onder b.

41. 1488 Januari 20.

Schepenen van Haesdonc oorkonden, hoeveel de heer van Bevren zijn valkenier Daniël de Backer schuldig is.

Den twintichsten dach van Lauwe int jaer duust vierhondert zeven ende tachtentich.

De 2 schepenzegels verloren.

42. 1488 Februari 10.

Het kapittel van O. L. V. van Courtray erkent in afwezen van den deken van Jaques de la Moure, ontvanger van Bevre, 150 pond Vl., verschenen Kerstmis jl. krachtens de stichting van graaf Louys van Flandres in de kapel van St. Katherine in de kerk aldaar, ontvangen te hebben.

Le dixhiesme jour de Febvrier lan mil IIII^c IIII^xx et sept.

Met het geschonden zegel van het kapittel in groene was.

43. 1488 Februari 29.

Wethouders van den heer van Bevren van zijne hal van Bevren oorkonden, voor hoeveel door Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, de was, hoenderen, kapoenen, rogge en tarwe, den heer van Bevren uit de parochiën van Bevren, Haesdonc en Senter-Niclaeus op Bamis en Kerstavond in 1487 verschenen, verkocht zijn.

Den lesten dach van Sporkelle int zelve jaer zeven ende tachtentich.

Met de geschonden zegels der 2 Wethouders in groene was.

44. 1488 Mei 6.

Wethouders van den heer van Bevren van zijn vierschaar van Nieuwerstraten oorkonden, dat Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, hetgeen den heer van Bevren toegevallen is bij doode van Lieven Zoeten te Lokeren, verkocht heeft voor 12 schellingen grooten.

Den zesten dach van Meije a° acht ende tachtentich.

Met de gedeeltelijk geschonden zegels der 2 wethouders in groene was.

45. 1488 Juli 12.

David Fiennes erkent van Jacques de la Moure, ontvanger van Bevres, 9 pond grooten Vl., zijnde hetgeen hem wegens $4^1/_2$ maand zijner toelage van 2 pond grooten Vl. verschuldigd was, ontvangen te hebben.

Le XIIe jour de Juillet quatre- vingtz et huit.

Dit stuk is geschreven op papier.

N.B. Gedrukt: Ermerins III 2e stuk blz. 127.

46. 1488 Juli 29.

De notaris Judocus van Roye en getuigen oorkonden, dat voor wethouders van Antwerpium behandeld is de eisch van de vrouw en de tante van Petrus van Pulle en Cornelius Viers tegen Roelandus de Moere als borg van zijn zoon Jacobus om terugbetaling van 36 pond grooten Vl., waarvoor Petrus en Cornelius voornoemd te Gandavum, na op last van Jacobus de Moere gevangen genomen te zijn, geransoeneerd zijn, en dat schepenen Roelandus gelast hebben mondeling ten principale te antwoorden.

Anno Domini millesimo CCCC° octuagesimo octavo vicesima nona die mensis Julii.

Authentiek afschrift van den notaris Johannes Temmerman.

47. 1488 Augustus 9 en 11.

De notaris Johannes Temmerman en getuigen oorkonden, dat Wethouders van Antwerpium verklaren

de in het vonnis ingeslopene fouten te verbeteren en dus Jacobus de Moere, ook al is hij geen ingezetene van Caloo, aansprakelijk te stellen voor de betaling van 36 pond grooten Vl., onder bepaling, dat zijne goederen bij een ouden-kleerkoop op de markt verkocht zullen worden en dat voor hetgeen die te weinig opbrachten zijn borg Roelandus de Moere aansprakelijk zou zijn.

Anno Domini M° CCCC° LXXXVIII° nona die mensis Augusti . . . .; die vero proxima lune XI^ma^ videlicet mensis predicte.

— bis. Translaat in de landstaal.

Int jaer MCCCCLXXXVIII den IX^ten^ dach van Oustmaent . . . . .; des Maendaeghs.

48. 1488 Augustus 20.

Schepenen van Kieldrecht oorkonden, hoeveel tusschen Sint Jansmis 1487 en Sint Jansmis 1488 aan reparatie en onderhoud van den molen van Kieldrecht besteed is.

Den XX^ten^ dach van Ougst acht ende tachtentich.

Met het parochiezegel in groene was.

N.B. Dit zegel is afgebeeld bij Ermerins III 2^e^ stuk plaat I onder *a*.

49. 1488 September 12.

Schepenen van Calloo oorkonden, op welke voorwaarden Jacob van den Moere, ontvanger van Beveren, aan verschillende personen de visscherij van den heer van Beveren in de Schelde aldaar verpacht heeft.

Den XII^en^ dach van Septembre acht ende tachtentich.

Het zegel der stad verloren.

50. 1488 September 23.

Burgemeesters, schepenen en raad der stad Antwerpen oorkonden, dat twee hunner ingezetenen, Peter van Pullen en Cornelis Fiers, bij eede bevestigd hebben, dat zij onder Calloe gevangen genomen zijn door aanhangers der stad Ghend en eerst na betaling van een losprijs van 36 pond Vl. benevens 8 pond voor gemaakte kosten, zijn vrijgelaten.

Opten drientwintichsten dach van September int jaer ons Heeren als men screef MCCCC ende achtentachtentich.

Met het geschonden zegel ten zaken der stad in groene was.

51. 1488 December 2.

Pieter Lours erkent van Jacop van den Moere, ontvanger van Bevere, 100 pond Vl., zijnde den Martini in November 1488 verschenen termijn van de jaarrente van zijne huisvrouw Cateline Laens Jansdochter op het land van Bevere, ontvangen te hebben.

Den tweesten dach van Decembre int jaer duust vierondert ende achte ende tachtentich.

Met het geschonden zegel van Pieter Lours in groene was.

52. 1489 Februari 16.

Wethouders van den heer van Bevren oorkonden, voor hoeveel door Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, de was, hoenderen, kapoenen, rogge en tarwe, den heer van Bevren, uit de parochiën van Bevren. Haesdonc en Sinter-Niclaeus op Kerstavond 1488 verschenen, verkocht zijn.

Den zestiensten dach van Sporkelle acht ende tachtentich.

Met de geschonden zegels der 2 wethouders in groene was.

53. 1489 Augustus 14.

Wethouders van den heer van Bevren oorkonden, hoeveel door den ontvanger Jacop van den Moere is uitbetaald aan verschillende werklieden, wegens werk, aan het kasteel van Bevren verricht.

Den XIIII^en in Ougst neghen ende tachtentich.

De zegels der 2 wethouders verloren.

54. 1489 Augustus 16.

Schepenen van Kieldrecht oorkonden, dat verschillende pachters van de gorsingen, tol en visscherij aldaar wegens schade, door hen tengevolge van den oorlog geleden, op hunne pachten verschenen 1488 en 1489 van Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, vermindering van pacht ontvangen hebben.

Den XVI^en dach van Ougst anno neghen ende tachtentich.

Met het geschonden parochiezegel in groene was.

55. 1489 Augustus 20.

Schepenen van Calloo verklaren, dat Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, hetgeen den heer van Bevren toegevallen is door het overlijden van Lamme Coeman, verkocht heeft voor 8 schellingen grooten.

Den XX^en dach van Ougstmaend negen ende tachtentich.

Met het geschonden zegel der stad in groene was.

56. 1489 Augustus 20.

Schepenen van Bevren oorkonden, hoeveel Jacop (van den Moere) in het jaar 1489 geïnd heeft van de visscherij in de Schelde en van den verkoop van hetgeen den heer van Bevren toekwam na het overlijden van personen, die „ten besten hoofde" stonden, en hoeveel hij aan teerkost, hout, turf enz. betaald heeft aan den bewaarder van het kasteel.

Den XX^en dach van Ougst neghen ende tachtentich.

Met 1 geschonden schepenzegel in groene was; 1 verloren.

57. 1489 Augustus 20.

Wouter Pleke, alias Guiot, leenman van den heer van Bevren, oorkondt, dat Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, aan de kerk aldaar 7 schellingen grooten Vl., zijnde de termijnen van hetgeen de kerk van de heerlijkheid Bevren ontvangt, verschenen Kerstavond 1482, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487 en 1488, heeft betaald.

Den XX^en dach van Ougst negen ende tachtentich.

Het zegel van den leenman verloren.

58. 1490 Februari 28.

Mannen van den heer van Beveren oorkonden, voor hoeveel door Jacop van den Moere, ontvanger van Bevren, de was, hoenders, kapoenen, rogge en tarwe,

den heer van Beveren uit de parochiën van Bevren, Haesdoncq en Sinter-Niclaeus op Kerstavond 1489 verschenen, verkocht zijn.

Den lesten dach van Sporkelle negen ende tachtentich.

Met de geschonden zegels der 2 mannen in groene was.

59. 1490 Juni 1.

Pieter Lours erkent van Jacop van den Moere, ontvanger van Bevere, 100 pond Vl., zijnde den Martini in November j.l. verschenen termijn van de jaarrente van zijne huisvrouw Catheline Laens Jansdochter op het land van Bevere, ontvangen te hebben.

Den eersten dach van Juwny in tjaer duust IIII^{c} IIII^{xx} ende tiene.

Met het geschonden zegel van Pieter Lours in groene was.

60. (c. 1490).

Heindric van Balen, valkenier van den heer van Beveren te Mechlen, erkent van diens ontvanger van Beveren, Jacop van den Moere, 16 pond 13 schellingen 4 penningen grooten Vl., zijnde zijn halfjaarlijksch traktement, verschenen Kerstavond 1489, ontvangen te hebben.

Met het geteekend zegel van den notaris Johannes Temmerman. — Dit stuk is geschreven op papier.

Het Rijksarchief in Utrecht.

(*Uittreksel*).

I. *Toestand van de bewaarplaats van het archief.*

De toestand van het gebouw is over het geheel voldoende. De vochtige plekken in de muren der bureaux zijn onveranderd; die in het berglokaal zijn opnieuw bepleisterd, doch ook ditmaal zonder afdoend resultaat. Volgens het bestek zijn enkele defecten aan het zinken dak van het gebouw hersteld.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Eénmaal in het afgeloopene jaar (in de maand Mei) ontving ik bericht, dat de blusch- en reddingsmiddelen geïnspecteerd en in voldoenden toestand bevonden waren.

Zooals ik ten vorigen jare de eer had mede te deelen, is de brandleiding op verlangen van den brandmeester met water gevuld. Ten einde het gevaar van springen der buizen, vooral bij vorst, weg te nemen of althans te verminderen, stelde dezelfde ambtenaar na onderzoek eene verandering aan de leiding voor. In het afgeloopene jaar is deze verbetering aangebracht,

De laatste declaratie, mij in 1898 ingeleverd door de Utrechtsche Waterleiding Maatschappij, wees aan een waterverbruik van meer dan 80 □³ meters, terwijl het gewone gebruik slechts een paar meters, per kwartaal bedroeg. Ook in het vorige kwartaal was het waterverbruik bevreemdend hoog geweest; ditmaal was het verschil echter zóó exorbitant, dat ik meende bezwaar te moeten maken om de declaratie te voldoen. Na beproeving van den meter, die geenerlei gebrek bleek te vertoonen, bewilligde de directie ten slotte in een proeftijd van een half jaar, ten einde te beoordeelen, of werkelijk het door den meter aangegeven waterverbruik ongeloofelijk heeten moest. Inmiddels is door den hoofdopzichter bij den meter een zoogenaamde retourklep aangebracht, teneinde het gevaar van miswijzingen voor het vervolg weg te nemen.

II. *Personeel.*

Over de werkzaamheden van den tijdelijken ambtenaar en den den klerk valt niets bijzonders mede te deelen.

Gedurende een groot gedeelte van het jaar was mejuffrouw L. Miedema op mijn bureau werkzaam. Ik vermeld dit hier, hoewel mejuffrouw Miedema het grootste gedeelte van dien tijd met hare eigene onderzoekingen en haar eigen schrijfwerk bezig was, omdat ik de gelegenheid, die zich hier aanbiedt, wensch te gebruiken, om haar te danken voor de hulp, mij in de laatste maanden van 1898 bijna voortdurend verleend bij het maken ten behoeve van het oorkondenboek van Utrecht van afschriften van tal van oorkonden, die wegens de vreemde taal of het slechte schrift voor den klerk onleesbaar waren. Mejuffrouw Miedema, die dezen niet gemakkelijken en zeer tijdroovenden arbeid tot mijne groote tevredenheid heeft voltooid, heeft daardoor de bewerking van het oorkondenboek zeer belangrijk doen vorderen. En daar zij geenerlei vergoeding wilde aannemen, heeft zij mij door hare welwillendheid dubbel verplicht.

Ook thans weder heeft zich iemand bij mij aangemeld, die zijne dissertatie naar bescheiden van dit depôt wilde schrijven en onderwijl tevens als volontair werkzaam zijn. Hoewel het eerste mij natuurlijk zeer aangenaam zou geweest zijn, heb ik toch gemeend, met het oog op zijn tweeden wensch hem niet te moeten aanmoedigen, daar ik thans, nu er geen commies-chartermeester is en de vervulling dezer vacature geheel onzeker schijnt, minder dan ooit tijd meende te zullen hebben, om een volontair in te wijden in de methode van de archiefregeling en zijn werk voortdurend na te zien.

Bij schrijven van 7 Februari 1898 werd mij door Uwe Excellentie kennis gegeven van het Koninklijk besluit van 25 Januari 1898, waarbij de jaarwedde der commiezen-chartermeesters gebracht zijn op f 1600—2000.

III. *Toestand van de archief-verzamelingen.*

Het binden en opknappen der rechterlijke archieven is ook gedurende het afgeloopene jaar door den concierge-boekbinder geregeld voortgezet. De archieven van Montfoort en IJsselstein zijn afgewerkt. Een begin is gemaakt met de archieven der dorpen, die te zamen zeer volumineus en, zooals ik in mijn vorig verslag mededeelde, bijzonder sterk verwaarloosd zijn, zoodat het herstellen en binden geruimen tijd vorderen zal.

Ook het herstellen der voor eenige jaren van het Algemeene rijks-archief overgenomene charters, die grootendeels in een

treurigen toestand verkeerden, is in het afgeloopene jaar voortgezet. Ditmaal zijn tal van charters, die op grof wit papier geplakt waren, daarvan voorzichtig losgemaakt en voor zooveel noodig met Japansch papier hersteld. Dit zeer delicate werk is met den besten uitslag bekroond geworden. Alle opgeplakte charters der collectie zijn in behoorlijken toestand gebracht; thans zouden de stukken, die in de eerste helft dezer eeuw (zeer gelukkig!) niet hersteld zijn en toch aan eenige behandeling drindend behoefte hebben, aan de orde komen: een werk, vrij wat gemakkelijker dan het voorafgaande en dat dus ook veel sneller beloofde te zullen vorderen. Doch in den loop van het jaar heb ik, zooals aanstonds blijken zal, opnieuw eene collectie bisschoppelijke charters van den Algemeenen rijks-archivaris overgenomen. In deze collectie, vrij wat volumineuser dan de vroegere, vond ik weder tal van charters, die op de bekende wijze op wit papier geplakt waren en die dus dringender behoefte hadden aan herstel dan de charters uit de vroeger overgenomene collectie, die thans aan de orde waren. Ik stel mij dus voor, deze zeer talrijke stukken eerst te doen behandelen.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

In deze rubriek zal ditmaal de bewerking van het oorkondenboek van Utrecht zeer op den voorgrond staan. Zooals ik ten vorigen jare de eer had Uwe Excellentie mede te deelen, was in het begin van het jaar het bijeenbrengen van het materiaal voor het oorkondenboek zoover gevorderd, dat met eenig vertrouwen de hoop kon worden uitgesproken, dat met 1 Juli dit werk zou zijn afgeloopen, evenals het tegelijk ter hand genomene vervaardigen van afschriften der voor het oorkondenboek genoteerde charters. Destijds waren de gedrukte boeken, waar men hoopte materiaal te vinden, nagenoeg alle door gezien, terwijl ook de Nederlandsche archieven, met uitzondering van die van Holland en Gelderland, reeds nagenoeg geheel waren doorzocht, voor zoover dit mogelijk was.

Het eerste werk, het doorzien van verschillende Duitsche en Belgische oorkondenboeken, is werkelijk door dr. Brom spoedig voltooid. Het onderzoek in de archieven heeft echter nog onverwacht vele moeilijkheden geleverd, terwijl het vervaardigen der noodige afschriften nòg meer tijd eischte. Schriftelijk wendde ik mij tot de archivarissen van Dordrecht, Haarlem, Leiden, Delft, Zutphen en Nijmegen, en mocht van hen allen vriendelijke inlichtingen ontvangen, die echter (zooals trouwens te verwachten

was) niet vele stukken aan de reeds vastgestelde lijsten toevoegden. Vermelding verdient daarnaast, dat ik door de bijzondere welwillendheid van den heer rentmeester Meijer, die zelf voor mij naar Sigmaringen schrijven wilde, uit het vorstelijk archief te 's Heerenberg de afschriften mocht ontvangen van twee onbekende bisschoppelijke oorkonden. Het resultaat van het onderzoek in de rijks-archieven was in Gelderland en Zuidholland zéér verschillend. Mijn ambtgenoot te Arnhem had de bijzondere goedheid zelf een onderzoek in te stellen naar oorkonden in zijn depôt tusschen 1288 en 1301, die voor mijn doel in aanmerking kwamen. Ik had daar eene rijke oogst van stukken verwacht, doch tot mijn leedwezen kon mr. Bijleveld mij slechts zeer enkele stukken signaleeren, waarvan ik aanstonds kopieën liet vervaardigen. De Algemeene rijks-archivaris daarentegen signaleerde mij de registers, waarin hij meende dat wellicht nog iets voor mij zou kunnen schuilen en had zelfs de goedheid de deelen van het bekende register van Gousset successivelijk hier heen te zenden. Het onderzoek daarvan door dr. Brom kostte veel tijd, maar leverde dan ook onverwacht goede resultaten, daar talrijke (zij het ook niet zeer belangrijke) stukken nog daarin gevonden werden, die tot nog toe onbekend waren en waarvan met behulp van de te Haarlem berustende afschriften der grafelijke registers dadelijk afschriften werden gemaakt. Had ik derhalve reeds zoodoende aanleiding, om den Algemeenen rijks-archivaris dankbaar te zijn, veel meer voelde ik mij aan hem verplicht door de groote welwillendheid, die hij mij toonde bij het beantwoorden mijner tallooze vragen. Daar dr. Brom zijne aanteekeningen ontleend had aan de meest verschillende, soms min nauwkeurige bronnen, kwam het zeer dikwijls voor, dat stukken op de aangeteekende plaatsen niet te vinden waren, voornamelijk was dit het geval bij oorkonden, die in de grafelijke registers opgenomen waren en daaruit overgenomen moesten worden. Het spreekt van zelf, dat, naarmate het afschrijven van oorkonden ten einde liep, juist deze onvindbare stukken ten slotte overbleven. En zoo moest ik gedurende het afgeloopene jaar den Algemeenen rijksarchivaris telkens weder lastig vallen om inlichtingen over oorkonden in zijn depôt, die niet te vinden waren en die gewoonlijk na een tijdroovend onderzoek bleken eenvoudig onjuist gedateerd te zijn, terwijl ze onder haren waren datum reeds in het materiaal van mijn oorkondenboek opgenomen waren. Zoo gelukte het tal van fouten in de voorloopige oorkondenlijst te verbeteren en al is die lijst daardoor ook korter geworden in plaats van langer, toch gevoel ik mij gedrongen, den Algemeenen rijks-archivaris mijnen dank te betuigen voor zijne niet uitgeputte bereidvaardigheid tot het geven van inlichtingen.

Ook eene nalezing in de reeds ten vorigen jare geraadpleegde depôts leverde nog hier en daar goede vruchten. Zoo vond ik nog enkele onbekende oorkonden in het archief van het Duitsche huis te Utrecht, de rijks-archieven in Zeeland en Groningen, de stads-archieven van Amersfoort en Middelburg.

Vooral uit Overijssel kwamen nog welkome bijdragen het materiaal vermeerderen: mijn ambtgenoot te Zwolle had de goedheid, mij nog een paar ongeïnventariseerde oorkonden in zijn depôt te signaleeren en zelf een paar stukken over te schrijven uit het privilegeboek van Zwolle, tegen welks overzending hierheen bezwaar bestond. Ook in het archief van Deventer ontdekte ik nog een enkel onbekend stuk; terwijl de burgemeester van Kampen mij in de gelegenheid stelde, een paar stukken uit het gemeente-archief ten stadhuize af te schrijven. Voor het verkrijgen van afschriften van drie oorkonden in het archief van het kasteel Almelo heeft mijn ambtgenoot in Overijssel mij zijne vriendelijke tusschenkomst toegezegd.

Ten slotte zijn ook enkele afschriften uit buitenlandsche archieven aangevraagd, bepaaldelijk uit de rijks-archieven te Gent, Bergen en Rijssel en uit het archief van het seminarie te Brugge. Overal vond ik de vriendelijkste medewerking: van uit Luxemburg, waarheen ik mij tot het verkrijgen eener inlichting gewend had, werd mij zelfs door Dr. van Werveke ongevraagd een afschrift van het gezochte stuk toegezonden.

Terwijl aldus het werk, wel is waar niet zonder moeite, maar toch zeer bevredigend vorderde, werden ook de onderhandelingen met het Overijsselsche genootschap over samenwerking met betrekking tot de uitgave der oorkondenboeken van het Sticht voortgezet.

Het duurde geruimen tijd, eer het mocht gelukken de beslissing van het genootschap op de in mijn vorig verslag besprokene voorstellen te verkrijgen. Doch ten slotte werd dan toch een bevredigend resultaat bericht, daar het genootschap mij bij schrijven van 11 October 1898 kennis gaf van het genomene besluit tot uitgaaf van een oorkondenboek van Overijssel tot 1301, terwijl het niet alleen het hier voor dit oorkondenboek reeds bijeengebrachte materiaal bereidwillig aanvaardde, maar zich ook bereid verklaarde, om mij behulpzaam te zijn bij het verder verzamelen van materiaal in Overijsselsche archieven en om telkens binnen een jaar na de verschijning eener aflevering van het Stichtsche oorkondenboek, de overeenkomstige aflevering van het Overijsselsche in het licht te zenden. Hoewel dit niet uitdrukkelijk gezegd werd, was het duidelijk, dat de tusschen mij en de commissie voor het Overijsselsche oorkonden-

boek besprokene regelen over den inhoud der beide werken ook door de vereeniging aanvaard werden. De samenwerking van beide partijen schijnt dus op zeer bevredigende wijze verzekerd te zijn.

Doch inmiddels had zich reeds geruimen tijd vroeger een ernstig bezwaar voorgedaan, dat aan deze samenwerking eene ernstige hinderpaal in den weg legde. Op de schouders van Dr. Brom was tot nog toe bijna de geheele last van het oorkondenboek neergekomen. Dit was niet anders mogelijk, want het doorlezen van bronnen om te zoeken naar materiaal kan bezwaarlijk tusschen twee personen verdeeld worden, daar het natuurlijk ieder oogenblik noodig is, in het reeds verzamelde materiaal na te zien, of een nieuw gevonden stuk reeds vroeger werd aangeteekend. Wanneer echter, zooals te verwachten was, met 1 Juli het bijeenbrengen van materiaal zou afloopen, maakte ik mij gereed, ook zelf al mijn beschikbaren tijd aan de uitgaaf van het oorkondenboek te geven, op welke taak ik mij gedurende het najaar des avonds dan ook geregeld had voorbereid. Doch toen het tijdstip naderde, waarop ik dus mijne gewone werkzaamheden ter wille van het oorkondenboek voor geruimen tijd zou ter zijde zetten, meende ik deze zaak vooraf nog eens ernstig met Dr. Brom te moeten bespreken. Immers toen ik in het begin van 1895 met hem overlegde over de samenwerking aan het oorkondenboek, had ik steeds op den voorgrond gesteld, dat hij zich *geheel* aan het oorkondenboek zou wijden. Ik achtte dit bepaald noodig, omdat ik wel inzag, dat, hoewel ik bereid was allen tijd, dien de werkzaamheden aan het archief mij laten zouden en ook het vrij blijvende deel mijner avonden aan het oorkondenboek te geven, het gezamenlijke aantal mijner beschikbare uren toch altijd slechts een klein deel zou uitmaken van den tijd, dien de vele en velerlei beslommeringen, verbonden aan de uitgaaf van een oorkondenboek, noodzakelijk zouden eischen.

Veel zou dus altijd door Dr. Brom moeten gedaan worden. Doch naar mate deze langer te Utrecht gevestigd bleef, nam het aantal werkzaamheden buiten het bureau, waarmede hij zich belastte, voortdurend toe en werd het aandeel van het oorkondenboek in zijn tijd steeds kleiner; ook scheen mij zijne belangstelling in het werk langzamerhand te verflauwen.

Het spreekt van zelf, dat ik dit mijnen geachten medewerker niet kon ten kwade duiden. Het is niet altijd gemakkelijk, werkzaamheden, die op onzen weg komen, van ons af te schuiven. En het uitgeven van een oorkondenboek is waarlijk niet opwekkend genoeg, dan dat men recht zou hebben zich te verwonderen over iemand, die daarvan op den duur eenigszins verzadigd wordt. Doch met dat al kwam ik door de veranderde

omstandigheden in eene geheel andere positie. Niet alleen zou quantitatief veel meer werk op mij neerkomen, maar ook de moeielijkste questies, voor wier oplossing ik getracht had mij des avonds eenigszins voor te bereiden, zouden nagenoeg geheel alleen voor mijne rekening komen.

Was de zaak eenmaal in gang gebracht, dan zou ik nolens volens dezen zwaren last bij de overige werkzaamheden, die ik niet kon opgeven, moeten voortslepen, — voortslepen met inspanning en toch met spoed, daar de voorbereidingen voor de uitgave zeer tegen ons beider verwachting *drie* van de vijf geraamde jaren, waarvoor mij subsidiën verleend waren, hadden in beslag genomen!

Nu evenwel de eigenlijke uitgaaf van het boek nog beginnen moest, zag ik er zéér tegen op, in zóó veranderde omstandigheden het werk te aanvaarden. Ik vroeg aan Dr. Brom, of er kans was, dat hij voor het vervolg zich meer uitsluitend aan het oorkondenboek zou kunnen gaan wijden, en toen hij dit onmogelijk achtte, zijn wij na lang en ernstig overleg tot het besluit gekomen, dat het verstandiger zou zijn, dat hij zich met 1° Juli wanneer wij hoopten, dat het materiaal geheel bijeen zou zijn, van de medewerking aan het oorkondenboek zou terugtrekken.

Niet zonder innerlijken tweestrijd zijn wij beiden tot dit besluit gekomen. Ons beiden was het werk, hoe onverkwikkelijk somtijds ook, lief geworden, omdat wij beiden overtuigd waren van het groote nut, van de noodzakelijkheid van de onderneming. En wij konden ons niet ontveinzen, dat het ophouden onzer samenwerking eene staking beteekende, — eene staking, naar gehoopt mocht worden niet voor goed, maar toch zeker voor onbepaalden tijd. Immers het was nagenoeg ondenkbaar, dat ik tegen 1 Juli, dat ik zelfs binnen afzienbaren tijd een jongmensch zou ontdekken, die geneigd en door degelijke voorbereiding ook bekwaam was, om met mij de bewerking van het oorkondenboek op zich te nemen. Ons land is klein, en zoo is het niet te verwonderen, dat bij ons specialiteiten ontbreken, die zelfstandig grondige diplomatische studiën gemaakt en door de praktijk zich daarin verder bekwaamd hebben, zooals trouwens het groote Duitschland zelf er slechts enkelen telt. Zoo ontbreekt dus ook aan onze jongelieden de gelegenheid, om zich voor het uitgeven van een oorkondenboek zóó voor te bereiden, als ik dit zou wenschen. En ik verwacht dan ook niet, dat ik voorloopig den jongeling mijner droomen ontmoeten zal. Beter dan dergelijke ijdele verwachtingen te koesteren, acht ik het dus hier duidelijk te verklaren, dat ik door de mij toegezegde subsidiën de middelen bezit, om aan een jong gepromoveerde, die bereid is zijn tijd

aan de bewerking van het oorkondenboek van Utrecht te wijden, gedurende twee jaren (en naar ik vertrouw wel langer) f 1000.— 's jaars te verzekeren. Ik hoop, dat de een of ander jong historicus of aanstaand archivaris zich door dit vooruitzicht (gevoegd bij de reputatie, die het gelukkig volbrengen dezer taak stellig aan een jong man verzekeren zou) zal laten verlokken, om na zijne promotie zich onder leiding van een der erkende meesters in Frankrijk of (liever nog) in Duitschland theoretisch en praktisch grondig te oefenen in de diplomatiek of de oorkondenleer, om mij zoodoende bij het werk een steun te verleenen, dien ik maar al te zeer gevoel te behoeven. Ik zou mij gelukkig rekenen, indien Uwe Excellentie, om dit doel te bevorderen, kon goedvinden dit op de eene of andere wijze meer algemeen bekend te maken dan gewoonlijk met de archief-verslagen geschiedt.

Ondertusschen heeft Dr. Brom werkelijk met 1 Juli l.l. het archief verlaten. Ten einde zoo mogelijk te zorgen, dat vóór dien tijd, zooals wij hoopten, werkelijk het geheele materiaal bijeen zou zijn, heb ik zelf gedurende de laatste maanden door correspondentie met tal van archieven in binnen- en buitenland getracht de verzameling afschriften volledig te maken. Nagenoeg al mijn tijd werd daardoor ingenomen, want terwijl aanvankelijk uit elk archief geheele seriën te gelijk ontboden konden worden, werd dit natuurlijk bij de naoogst steeds moeielijker en moest ten slotte bijna voor elke oorkonde een brief geschreven worden, dikwijls zelfs meer dan een, omdat meermalen in de gebruikte bronnen de datum of de bewaarplaats van een stuk onjuist waren opgegeven. Het gelukte dan ook niet *geheel* gereed te komen: bij zijn vertrek overhandigde mij Dr. Brom eene lijst van 32 oorkonden, die nog met groote moeite uit allerlei oorden bijeengebracht moesten worden.

Met dit werk hield ik mij aanstonds bezig. Het viel niet mede. Wel bleken bij nader inzien vele der 32 stukken reeds voorhanden te zijn, maar bij het doorzien van dr. Brom's aanteekeningen stuitte ik dadelijk op een veel grooter getal stukken, die nog bovendien bleken te ontbreken. Ik heb daarna de ruim 3000 fiches, waarop Dr. Brom de oorkonden had aangeteekend, beter doen rangschikken en met de in dezelfde orde gebrachte afschriften doen vergelijken; zoodoende is nog een zeer veel grooter aantal lacunes in de serie afschriften aan den dag gekomen.

Met het bijeenbrengen van al deze ontbrekende stukken heb ik mij toen dadelijk bezig gehouden; immers ik meende, nu ik de bewerking van het oorkondenboek voor onbepaalden tijd ging staken, het bijeen brengen van het materiaal *geheel* te moeten voltooien, omdat het na vele jaren moeielijk zou zijn te bepalen, wat nog tot voltooiing dezer werkzaamheden al of niet verricht

moest worden. Boven zeide ik reeds, dat ik bij dit werk een zeer te waardeeren en belangeloozen steun ontving van mejuffrouw Miedema, die, telkens wanneer mij eene Latijnsche oorkonde werd toegezonden, die de klerk niet kon lezen, zich bereid verklaarde het stuk af te schrijven. Ten slotte heeft zij mij nog verplicht met eene algemeene collatie van de lijst der ontbrekende stukken met de fiches. Het geheele tweede halfjaar van 1898 ging met dit werk voorbij. Maar toen het jaar verstreken was, was het werk dan ook eindelijk nagenoeg voltooid. Op het oogenblik dat ik dit schrijf, ontbreken nog slechts drie afschriften, die moeten komen uit Parijs, Detmold en Schoonhoven. Het materiaal voor het oorkondenboek zal daarna waarschijnlijk voor lange jaren blijven rusten.

Terwijl al deze werkzaamheden in gang waren, hield ik mij in den overgebleven tijd bezig met eene nieuwe werkzaamheid. Ten vorigen jare herinnerde ik uwe Excellentie, dat alleen het kapittel-archief van Oudmunster thans (na de regeling van het archief van het kapittel van St. Jan) geregeld worden moest. Met leedwezen voegde ik er echter bij, dat de bewerking van het oorkondenboek van Utrecht mij denkelijk in de eerste jaren verhinderen zou, mij daarmede bezig te houden. Zoodra echter in de maand April tot de staking van het oorkondenboek besloten was, maakte ik aanstonds een begin met de bewerking van dit archief. Er bestond daarvan een inventaris, bewerkt door Dr. Vermeulen, die 160 nommers telde, en daarnaast eene andere (van 263 nommers), door Mr. Van Rappard samengesteld uit verschillende voorloopige lijsten. Terwijl de laatste inventaris geheel op nieuw bewerkt behoorde te worden, moest ook de eerste natuurlijk herzien worden.

Toen ik de regeling van het archief ondernam, ondervond ik eene groote teleurstelling. Het bleek namelijk, dat dit archief verreweg het meest van alle kapittel-archieven verwaarloosd was geworden, — een toestand, waaraan wellicht de herhaalde verhuizingen van het kapittel eenige schuld dragen. Denkelijk komt het daarvan, dat de door Dr. Vermeulen bewerkte inventaris veel minder juist is dan de gelijksoortige van de andere kapittel-archieven, in die mate, dat nauwelijks één nommer volkomen goed beschreven is. Doch de inventaris van Mr. van Rappard, die (evenals de gelijksoortige van andere kapittelen) slechts globaal bewerkt is, om eenigszins den weg te wijzen in de verwarde massa papieren, bewijst ten duidelijkste, hoe buitengewoon groot de verwarring in het archief geweest is en grootendeels nog is.

Als gewoonlijk heb ik deze massa vluchtig doorgezien en de deelen, liassen en pakken, die zich nog in hun oud verband

bevonden, daaruit afgezonderd om ze aanstonds te beschrijven. Bij de andere kapittelen was na deze operatie de groote massa van deze afdeeling verwijderd en bleven nog slechts over eenige planken vol met allerlei pakken, die nader gesorteerd moesten worden. Ditmaal hield ik echter niet minder dan 178 pakken met zoogenaamde *Varia* over! Wel zal deze troostelooze massa bij eene herhaalde, meer nauwkeurige inspectie natuurlijk nog belangrijk gereduceerd worden; maar het feit blijft, dat een betrekkelijk zeer groot deel van het archief bestaat uit pakken met geheel verwarde papieren, die niet dan ten koste van eene ongehoorde inspanning in behoorlijken toestand zullen kunnen gebracht worden. Met de ordening en beschrijving van het reeds afgezonderde deel daarvan, in verband met de vroeger door Dr. Vermeulen beschrevene stukken, ben ik reeds een goed eind gevorderd. Mijn inventaris telt reeds meer dan 200 nommers; alleen de (trouwens natuurlijk zeer volumineuse) rekeningen van beide afdeelingen moeten nog bewerkt worden. Het heeft mijne aandacht getrokken, dat de liassen met acquitten, die zich bevonden in de slechts voorloopig geordende tweede afdeeling van het archief en die thans voorloopig op eene hoop gebracht zijn, veel minder talrijk zijn dan bij de andere kapittelen het geval was; het is dus niet onwaarschijnlijk, dat vele liassen met acquitten zijn losgeraakt, — eene opmerking, die een weinig vriendelijk licht werpt op den berg van ongeordende papieren van dit archief, die nog ter bewerking overblijft. De beschrijving van het archief van Oudmunster zal stellig nog eenige jaren vorderen.

De ten vorigen jare gereed gekomene inventaris van het archief van het kapittel van St. Jan is geheel overgeschreven, gecollationeerd en gebonden. Daarna is het archief volgens dezen nieuwen leiddraad opnieuw geordend en genommerd. De beschrijvingen der rekeningen van dit kapittel werden daarna door den heer Siccama op mijn verzoek nog eens stuksgewijze met de rekeningen zelf vergeleken; ook dit werk is geheel afgeloopen. Voorloopig behoeft nu derhalve naar het archief van dit kapittel niet verder omgezien te worden.

Ook voor de vroeger door mij beschrevene rekeningen van het Domkapittel is in het afgeloopene jaar door den heer Siccama hetzelfde werk ondernomen, als ik daareven vermeldde voor het archief van St. Jan. Ik had gemeend, voor den inhoud der tallooze gebondene deelen op de *gelijktijdige* opschriften daarvan te mogen vertrouwen; doch het bleek mij later, dat dit eenigszins roekeloos geweest was. Ik acht mij gelukkig, dat de heer Siccama zich met deze uiterst tijdroovende contrôle

belasten wil. Het werk is nog niet afgeloopen en zal zelfs nog eenigen tijd vorderen.

Op last van Uwe Excellentie vermeld ik in mijn verslag ook ditmaal de schepen-archieven van Utrecht en van zijne buitengerechten, die in bruikleen zijn bij het gemeentebestuur van Utrecht, hoewel daarover ook thans niets te vermelden valt.

De catalogus der tot mijn bureau behoorende bibliotheek, die door mij kort na mij optreden als archivaris was samengesteld, begon sedert de laatste jaren in toenemende mate onbruikbaar te worden door de talrijke bijvoegsels, die jaarlijks bijgeschreven waren. Reeds lang had ik uitgezien naar eene gelegenheid, om dezen inventaris te doen vernieuwen. Voor eenige jaren was de volontair Van den Broek reeds begonnen met het maken van een afschrift, doch het werk was uit gebrek aan tijd niet gereed gekomen en onderwijl waren weder zoovele nieuwe aanwinsten verkregen, dat het raadzaam scheen opnieuw te beginnen, terwijl ik mij voornam, om dan tevens den geheelen inventaris vooraf te herzien. Daar de klerk wegens het ontbreken van den commies-chartermeester in den laatsten tijd natuurlijk veel minder schrijfwerk heeft dan vroeger, scheen zich in het afgeloopene jaar daartoe eene geschikte gelegenheid op te doen. Nadat de inventaris door mij geheel omgewerkt was, werd hij door den klerk overgeschreven en met behulp van den heer Siccama gecollationeerd. Met het vernommeren der boeken zal eerstdaags een aanvang gemaakt worden.

V. *In druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

In het afgeloopene jaar is verzonden het 2e deel van Mr. Fruin's uitgave der Rechtsbronnen van de kleine steden van het Nedersticht, waarin, zooals ik Uwe Excellentie ten vorigen jare berichtte, verschillende stukken over het recht van Wijk bij Duurstede uit mijn depôt zijn opgenomen. Overigens is er ditmaal niet veel te zeggen. In het oorkondenboek van Groningen zijn weder, evenals het vorige jaar, tal van oorkonden uit mijn depôt afgedrukt. Overigens zijn alleen nog te vermelden eenige kleinere stukken, verschenen in verschillende recueils. In de Verslagen en mededeelingen der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het Oude vaderlandsche recht plaatste ik zelf een kort landrecht der Proosdij van St. Jan van 1396 naar een afschrift in het kapittel-archief, benevens eene aan dezelfde bron ontleende aanteekening over het recht der keurmedigen in Gooiland. De heer J. De Fremery drukte onder de door hem in Fruin's Bijdragen gepubliceerde nalezingen op Van

den Bergh's oorkondenboek ook eene oorkonde van Koning Willem dd. 1248, met de daarbij behoorende oorkonde van graaf Jan I dd. 1297, ontleend aan het kapittel-archief van Oudmunster, — verder eene oorkonde van den elect Jan van Nassau dd. 1271 uit de afschriften van den heer Van Hoenkoop, -- en oorkonden van heer Dirk van Wassenaar, heer Oetgier van Voorschoten en de stad Delft dd. 1276 en 1299, ontleend aan de stukken der proosdij Coninxvelt, die met de stukken der Oud R. C. Clerezy in mijn depôt bewaard worden.

De heer Mr. C. Pijnacker Hordijk deed in hetzelfde tijdschrift afdrukken eene oorkonde van den elect Gosewijn dd. 1252 uit het Liber rubeus van St. Jan, mede berustende onder de stukken der Clerezy, — terwijl eindelijk professor Fruin daarbij nog voegde eene aan dezelfde bron ontleende aanteekening van den martelaar Angelus Merula over eene met den inquisiteur Tapper gevoerde correspondentie. Eindelijk drukte Dr. G. W. Kernkamp in het 19e deel der Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap onder de door hem aan het archief van Enkhuizen ontleende stukken over de Noordsche compagnie eene bijlage bij de resolutiën der Staten van Utrecht van 1628, betreffende een plan van aanval van de Duinkerkers op de vloot der Nederlandsche walvischvaarders.

Het is hier de plaats om Uwe Excellentie opmerkzaam te maken op eene leemte, die mij voorkomt te bestaan in de regeling van het beheer der rijks-archieven. Den rijks-archivarissen wordt geregeld opgedragen verslag te geven van de uit hun archief in druk uitgegevene bescheiden; zij zijn evenwel niet altijd daartoe in de mogelijkheid, daar hun dit slechts toevallig bekend wordt. Het schijnt derhalve overweging te verdienen te bepalen, dat de uitgevers van stukken verplicht zijn een exemplaar van den door hen bezorgden afdruk te schenken aan het depôt, waar het gebruikte handschrift berust. Het maken eener dergelijke bepaling verdient aanbeveling, omdat, naar mij in het afgeloopene jaar bleek, zulk een verzuim van overzending niet altijd op vergeetachtigheid berust; althans op eene aanvraag om toezending van een afdruk van een stuk uit mijn depôt, dien ik behoefde, ontving ik een weigerend antwoord.

VI. *Opgave der aanwinsten, door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen, en opgave der verliezen, zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

Talrijk en buitengewoon belangrijk waren de aanwinsten, die ik ditmaal voor het depôt mocht verkrijgen. Op den voorgrond

moeten ditmaal staan stukken, die ik noch door schenking noch door aankoop verkreeg, maar door overdracht van andere rijks depôts. In de eerste plaats geldt dit van een charter van 1413, zonder eenigen twijfel afkomstig uit het bisschoppelijk archief en door mij dan ook met de andere bisschoppelijke charters in 1894 overgenomen van den algemeenen rijksarchivaris, waarvoor ik destijds echter een afzonderlijk reçu als voor een ter inzage ontvangen stuk had afgegeven. Hoewel noch ik noch de Algemeene rijksarchivaris ons wisten te herinneren, waarom destijds juist dit eene stuk alleen niet was vermeld op het proces-verbaal van overneming, maar daarvoor een afzonderlijk reçu van bruikleen was afgegeven, drong de Algemeene rijksarchivaris thans terecht op terugzending aan. Natuurlijk kon ik daartegen geen bezwaar maken, doch ik achtte het toch gewenscht, dit stuk niet zonder eenige bekende redenen af te zonderen van de vroeger overgenomene collectie. Ik verzocht en verkreeg derhalve van Uwe Excellentie machtiging, om het alsnog tegen teekening van een proces-verbaal van overgifte te behouden.

Zeer veel belangrijker was eene andere overdracht, die nauw hiermede samenhangt. Ter gelegenheid van de kennisgeving betreffende de overdracht van bovengenoemd charter, deelde Uwe Excellentie mij tot mijne verrassing mede, dat ik waarschijnlijk binnen kort nog eene veel grootere vermeerdering van het bisschoppelijk archief mocht te gemoet zien. Bij beschikking van 6 April 1894 was, naar Uwe Excellentie mij mededeelde, den Algemeenen rijksarchivaris door Uwer Excellentie's ambtsvoorganger opgedragen, aan mij over te geven de door mij vroeger opgesomde charters uit het bisschoppelijke archief, *benevens zoodanige charters uit het Algemeene rijksarchief, die geacht moesten worden deel uitgemaakt te hebben van het bisschoppelijk archief.* Aan het laatste gedeelte van deze opdracht was tot heden geen gevolg gegeven en Uwe Excellentie bleek daarom den Algemeenen rijksarchivaris thans uitgenoodigd te hebben, daartoe alsnog over te gaan. Uit een bijgevoegd schrijven van den Algemeenen rijksarchivaris aan Uwe Excellentie bleek echter, dat deze, ter voldoening aan deze opdracht, aan Uwe Excellentie gezonden had een groot pak met beschrijvingen van *alle* charters in het Algemeene rijksarchief, die met mogelijkheid uit het bisschoppelijk archief afkomstig *konden* zijn, aangezien hij zelf, naar hij verklaarde, geene „volledige opgave" meende te kunnen doen van de in het Algemeene rijksarchief berustende bisschoppelijke charters. Uwe Excellentie noodigde mij nu uit, uit dit pak de stukken, „welke tot het Utrechtsche archief behooren", uit te zoeken en daarover te rapporteeren.

De opdracht was voor mij niet zonder bezwaar. Van de oor-

konden, wier beschrijvingen mij door Uwe Excellentie werden overgezonden, was de groote meerderheid *zonder eenigen twijfel* afkomstig uit het bisschoppelijk archief; niemand kon dit ontkennen. Toch wenschte de Algemeene rijksarchivaris, a priori meenende, dat het maken eener volledige lijst dezer charters onmogelijk zou zijn, blijkbaar niet mede te werken om die lijst althans zooveel mogelijk volledig te maken. Zonder die medewerking was het echter voor mij stellig nog moeielijker zulk eene lijst op te maken. Ik besloot derhalve aldus te handelen. Vooraf zonderde ik af de talrijke oorkonden, die blijkbaar uit het grafelijke archief van Holland afkomstig waren en die dus zonder twijfel in het Algemeene rijksarchief moesten blijven. Daarna vormde ik eene tweede, nog omvangrijker rubriek van de stukken, die blijkens hun inhoud even stellig uit het bisschoppelijk archief afkomstig waren en dus volgens de gevallene beslissing aan mijn depôt overgedragen behoorden te worden. Dan bleef over eene derde (trouwens weinige omvangrijke) rubriek, bevattende de twijfelachtige stukken. Deze waren denkelijk grootendeels door schenking of aankoop uit partikuliere collectiën in het Algemeene rijksarchief gekomen; van eenige, die blijkbaar uit Utrechtsche en Overijsselsche klooster-archieven afkomstig waren, was dit met stelligheid aan te nemen. Ik meende dus het best te doen, de niet talrijke oorkonden, wier inhoud (afgezien van hare herkomst) plaatsing in het Utrechtsche depôt wenschelijk maakte, ook daarvoor aan te vragen.

Ik zond de lijst der stukken, die afkomstig bleken te zijn uit het bisschoppelijk archief of uit de archieven van Utrechtsche kloosters, en van de stukken, die wegens hun inhoud het best in mijn depôt geborgen schenen te zijn, aan Uwe Excellentie op; de Algemeene rijksarchivaris schijnt geene gespecificeerde bezwaren tegen de afgifte van bepaalde stukken gemaakt te hebben. Nadat ik van Uwe Excellentie bericht had ontvangen, dat de collectie aan mij zou overgedragen worden, werd mij kort daarop door den Algemeenen rijksarchivaris het procesverbaal van overgifte ter teekening toegezonden, waarna de charters door een mijner ambtenaren zijn afgehaald.

Uiterst belangrijk is de aanwinst, die zoodoende voor mijn depôt verkregen is. Nauwelijks kan eenige andere, vroeger door mij vermelde daarmede vergeleken worden; alleen de Cheltenhamsche collectie overschaduwt haar wellicht. De bisschoppelijke charters, die ik vroeger van het Algemeene rijksarchief overnam, waren stellig over het algemeen belangrijker van inhoud; maar daarentegen was ditmaal het getal charters veel aanzienlijker.

Ik ontving toch 284 charters, waarvan de overgroote meerderheid bewijsbaar tot het oude bisschoppelijke archief behoort. Ik stel mij vcor, de geheele collectie eerlang geheel opnieuw te beschrijven; mocht het bij die gelegenheid door nadere kennismaking met den inhoud of door uiterlijke kenteekenen der stukken blijken, dat enkelen daarvan beter in het Algemeene rijksarchief geplaatst schijnen, dan zal ik mij beijveren, Uwe Excellentie alsnog daarop opmerkzaam te maken.

De aanwinst van zoovele charters uit het bisschoppelijk archief, hoe verblijdend ook, wekte aanvankelijk eenige verwondering, daar zij het bewijs leverde, dat de vroeger door mij opgemaakte lijst van de in het Algemeene rijksarchief berustende bisschoppelijke charters zeer onvolledig was geweest. Doch door de inzage der geheele collectie verdween die verbazing alras. De vroeger overgenomene charters waren allen afkomstig geweest uit het bisschoppelijk depôt in het archief van den Dom, zooals uit de nog aanwezige reçus grootendeels kan bewezen worden. Naast dit (in 1342 vermelde) depôt hadden zich echter, onder den invloed van de meer en meer toenemende scheiding tusschen den bisschop en het Domkapittel, op de bisschoppelijke kasteelen andere depôts gevormd, die ten slotte geconcentreerd werden op het kasteel Duurstede, dat de bisschop omstreeks het midden der 15e eeuw van den heer van Gaasbeek verkreeg en sedert tot zijne residentie verkoos. (1) Van de overneming van dit depôt door de ambtenaren van Karel V wordt nergens melding gemaakt en ik had daaraan dan ook niet gedacht. Dit was verkeerd, want die overdracht volgde direct uit het tractaat van afstand der temporaliteit; het is dan ook niet vreemd, dat met de afgifte daarvan blijkbaar minder omslag is gemaakt dan met die der charters in het bijna vergeten depôt van den Dom, waarvan het kapittel te goeder trouw kon meenen den eigendom door verjaring verkregen te hebben. Zoo kan die afgifte vergeten zijn geworden.

Nauwelijks twijfelachtig schijnt het mij, dat ik thans de overblijfselen van dit Duursteedsche depôt teruggevonden heb. Streng bewijzen, ik erken het, kan ik dit niet. Maar het is toch meer dan eene gissing: de aard der stukken maakt het uiterst waarschijnlijk. Vooreerst dagteekenen de charters uit veel lateren tijd dan de vroeger verkregene; juist sedert het midden der 15e eeuw, wanneer het depôt op Duurstede gevormd moet zijn, neemt hun aantal belangrijk toe. Dan treffen wij hier aan vele stukken

---

(1) Zie mijne beschrijving van het archief der bisschoppen van Utrecht, p. 6, 11, in de Jaarverslagen van 's Rijks oude archieven over 1890.

uit het archief der heeren van Gaasbeek, stukken over de overdracht van Duurstede door die heeren, en verder over den aankoop van huizen te Wijk bij Duurstede door den bisschop, — stukken dus, die allen *zonder twijfel* op het kasteel Duurstede geborgen moeten zijn geweest. Verder vond ik hier zéér vele stukken, die den bisschop min of meer persoonlijk betreffen (voorvedebrieven, quitanties voor de betaling van het pauselijke servitium, overeenkomsten over te vieren zielmissen voor bisschoppen, dispensatiën aan bisschoppen) of die betrekking hebben op zijne bezittingen en financiën (vele gecancelleerde schuldbekentenissen van den bisschop, stukken over huizen van den bisschop te Utrecht) en eindelijk zelfs eenige minuten van brieven van bisschoppen. Al deze stukken kunnen, blijkens de omschrijving, die Mr. Hugo Wstinc geeft van den inhoud van het bisschoppelijke archief-depôt in den Dom, niet behoord hebben tot dit depôt, waaruit de vroeger van den Algemeenen rijksarchivaris overgenomen bisschoppelijke charters afkomstig waren. Veeleer schijnen zij thuis te behooren in het archief-depôt der bisschoppelijke residentie: op het slot Duurstede.

Ik onthoud mij er van, hier in verdere bijzonderheden te treden over den inhoud der kostbare collectie, te meer daar zij nog niet definitief beschreven en bij de overige stukken van het bisschoppelijke archief ingedeeld is.

Eene onderhandeling over eene analoge zaak, die niet minder belangrijke vruchten scheen te beloven, werd in het afgeloopene jaar geëntameerd. De bibliothecaris der Koninklijke bibliotheek wendde zich tot mij, ten einde in overleg met mij regelen te ontwerpen, volgens welke archiefstukken en handschriften voortaan over archieven en bibliotheken zouden kunnen worden verdeeld. Deze aangelegenheid, die mijne bijzondere aandacht gaande maakte, werd herhaaldelijk tusschen ons besproken. Doch wij werden het niet eens, terwijl Dr. Bijvanck vooral de stukken van lokaal belang wenschte af te geven, achtte ik het raadzaam, rekening te houden met het karakter der stukken als openbare of private bescheiden, en met de herkomst der handschriften. Tot eene bepaalde conclusie heeft dus de onderhandeling niet geleid. Doch Dr. Bijvanck had de goedheid, mij bij deze gelegenheid ter inzage te zenden de lijst der te 's Gravenhage bewaarde historische handschriften, terwijl ik daarentegen aan hem den inventaris der handschriften-collectie van mijn depôt overzond. Beide onderzoekingen leverden echter teleurstellend weinig. Ik van mijne zijde ontdekte in de verzameling, die ik mij steeds als bijzonder rijk had voorgesteld, slechts twee banden met rekeningen van Utrechtsche leengriffiers, die ik trouwens — als stellig afkomstig uit het aan oude rekeningen thans zoo

arme archief der Staten — zéér gaarne voor mijn depôt wenschte te ontvangen. Dr. Bijvanck had de goedheid mijnen wensch te voorkomen door van Uwe Excellentie machtiging tot overplaatsing der stukken te vragen, eene machtiging die aanstonds verleend werd. Ik van mijne zijde beijverde mij dadelijk, gelijk voorstel tot overplaatsing te doen met betrekking tot een paar partikuliere briefjes uit het begin der 16e eeuw, die met de Cheltenhamsche stukken hier waren aangekomen en volgens Dr. Bijvanck behoorden tot eene in zijne bibliotheek berustende handschriftencollectie. Doch ik was niet zoo gelukkig als Dr. Bijvanck: mijn voorstel bleef onbeantwoord, zoodat ik niet in staat was de beleefdheid van den bibliothecaris te beantwoorden.

Bij verschillende gelegenheden ontving ik van partikulieren enkele geschenken: van Regenten der Vereenigde Gods- en gasthuizen te Utrecht een manuaal van de goederen van het St. Catharyne-convent uit de vorige eeuw, — van den heer A. P. Scheltus te Breda een' brief van de Utrechtsche gecommitteerden ter generaliteit aan de Staten dd. 1678, — en van den heer L. Droogleever Fortuyn te Rotterdam eene oude geschrevene genealogie van de familie Van Wijckerslooth. Van den heer H. J. Royaards ontving ik nog (namens de erven van wijlen professor Royaards) een omslag met verschillende stukken, ingekomen bij de Staten van Utrecht, waarbij ten behoeve van het hier gedeponeerde archief der Oud R. C. Clerezy gevoegd waren verschillende stukken, door professor Royaards blijkbaar uit dit archief geleend (o. a. het door den Amsterdamschen pastoor Buyck zelven geschrevene verslag van zijne in 1578 gehoudene disputatie met Hubert Duyfhuys).

Onder de boekgeschenken, die ik ontving, noteer ik met belangstelling een bijzonder groot aantal inventarissen van archieven en bibliotheken, als: van het archief van Edam, van twee verzamelingen charters in het rijksarchief in Zeeland, van de handschriften van de Groningsche universiteits-bibliotheek, van de bibliotheek van Dordrecht en van de stukken betreffende de familie Oranje-Nassau in de Koninklijke bibliotheek en in het Koninklijk penningkabinet. Daarbij sluiten zich aan drie uitgaven van Utrechtsche archiefstukken, nl. de 3e—5e deelen van de door den heer J. F. X. Van den Bergh bezorgde uitgave van het archief der malen van het Hoogland, — het 2e deel van de Rechtsbronnen der kleine steden van het Sticht, uitgegeven door Mr. R. Fruin Th.Az. — en de uitgave der Utrechtsche synodale acten vóór 1618 door de professoren Reitsma en Van Veen.

Ook door aankoop verkreeg ik een paar belangrijke stukken, namelijk eenige origineele brieven van Oranjevorsten aan de Staten van Utrecht. Daarnaast opende zich echter in de laatste

dagen van het jaar het uitzicht op eene veel belangrijker aanwinst door de mij door Uwe Excellentie verleende machtiging tot aankoop van handschriften in de tweede veiling der bibliotheek Royaards van den Ham. Daar deze auctie op het oogenblik dat ik dit verslag schrijf reeds geruimen tijd tot het verleden behoort, veroorloof ik mij tevens daarover te berichten, te liever daar het resultaat (ook door de doelmatige samenwerking van alle betrokkene rijksinstellingen) hoogst gelukkig was en ik *nagenoeg alle* door mij begeerde stukken mocht veroveren.

De parel der collectie is zonder twijfel het groote perkamenten cartularium van het bekende Karthuizerklooster Nieuwlicht bij Utrecht uit het begin der 15e eeuw (op den verkoop-catalogus vermeld als een cartularium van IJsselstein). Daarbij sluit zich aan het 16e eeuwsche cartularium op papier van het klooster O. L. V. berg te IJsselstein, veel minder belangrijk en eigenlijk niet in mijn depôt thuisbehoorende, doch dat ik alleen (voor weinig geld) aankocht, om dit stuk (dat behoort bij twee dergelijke cartularia in het gemeente-archief van IJsselstein) voor verloren gaan te beveiligen. Voor mij belangrijker dan dit stuk was een dikke omslag met brieven van Floris Heermale en andere gecommitteerden ter Generaliteit aan de Staten van Utrecht dd. 1590—1599 en een dergelijke omslag, bevattende brieven, door de stad Amersfoort in 1580 en 1581 aan de Staten gericht. Tot de bijlagen van de Staten-notulen behoort ook een groot pak met stukken betreffende den Engelschen lakenhandel te Utrecht in 1597—1626, dat bleek te bestaan uit niet minder dan 5 dossiers (dd. 1598—1616) en 5 losse stukken.

Ik kon deze dossiers gelukkig allen aan verschillende kenteekenen herkennen en geheel reconstitueeren: uit het onderzoek bleek echter, hoe voorzichtig men behoort te zijn met stukken uit de collectie Musschenbroek (waaruit ook deze bundel afkomstig was), aangezien deze geleerde blijkbaar uit de ingekomene stukken bij de Staten van Utrecht hier en daar papieren uitgezocht heeft, om ze *volgens de onderwerpen* in pakken te vereenigen. — Geheel op zich zelf staat een hoogst belangrijke brief van prins Willem III aan de Staten van Utrecht dd. 1675, waarin de prins goedkeurt het bekende plan tot het graven eener vaart van Utrecht naar de Eem. — Opmerking verdient nog eene portefeuille met statistieke tabellen over den toestand der provincie in 1808, een manuaal der abdij Oudwijk (in den catalogus verkeerd beschreven) en een bandje met gelijktijdige afschriften van de getuigenverhooren in een proces, in 1562 voor het Hof van Utrecht gevoerd tegen Cornelis van de Voordt wegens herdooperij. Voor de kapittel-archieven zijn belangrijk twee lijsten van de reliquien en kerksieraden, in 1670 nog aan-

wezig bij het kapittel van Oudmunster, — en een inventaris van de beroemde bibliotheek van het kapittel van St. Marie dd. 1756. De overige stukken, in de auctie Royaards verkregen, verdienen geene afzonderlijke vermelding.

Ook in bruikleen verkreeg ik ditmaal eene belangrijke collectie. De heer Mr. D. van Oosten Slingeland te Arnhem stond mij ongevraagd voor het depôt in bruikleen af het archief der hem toebehoorende heerlijkheid Cabauw en Zevender. Daar dit archief, dat ik op een voorloopig reçu overnam, door het ontbreken van eenen commies-chartermeester nog niet geregeld is, ben ik niet in staat daarover nauwkeurige mededeelingen te doen. Maar wel kan ik het reeds hoogst gelukkig noemen, dat dit archief aldus voor ondergang bewaard is; immers enkele daarin voorkomende stukken dagteekenen zelfs uit de 13e eeuw.

Slechts één verlies heb ik te constateeren. Bij de ordening van het kapittel-archief van Oudmunster stuitte ik op het protocol van zekeren notaris Lippinck, gehouden op de terechtzittingen van den officiaal van den aartsdiaken van Deventer in het midden der 16e eeuw. Dergelijke zeer weinig voorkomende registers zijn zeer belangrijk voor de geschiedenis der geestelijke rechtspraak ten onzent, en ik haastte mij dan ook, Uwe Excellentie om machtiging te verzoeken tot overdracht van het stuk aan mijnen ambtgenoot in Overijssel, zooals ik voor eenige jaren ook had gedaan met een analoog register van een anderen notaris, dat ik destijds toevallig had ontdekt in Dr. Vermeulen's inventaris van hetzelfde kapittel-archief, waar het onjuist omschreven was. Ik ontving de gevraagde machtiging en was zoo gelukkig, nog voor de verzending van het stuk naar Zwolle door een inliggend papiertje het bewijs te vinden, dat *beide* thans aan Overijssel afgestane protocollen bij elkander behoorden en in het laatst der 16e eeuw aan het kapittel van Oudmunster waren toegezonden om zekere rechtsgewoonte te bewijzen. Blijkbaar was hunne terugzending destijds verzuimd; de afstand aan het Overijsselsche depôt is dus volkomen gerechtvaardigd.

Het was mijn wensch geweest, nog meer stukken aan andere depôts af te geven; maar het mocht mij niet gelukken daartoe de machtiging te verkrijgen en ik had natuurlijk geene aanleiding om, waar het eene *afgifte* van stukken betrof, nader aan te dringen. Reeds boven sprak ik van de 16e eeuwsche brieven, die ik voorstelde af te geven aan den bibliothecaris den Koninklijke bibliotheek. — De archivaris van Dordrecht drong nader aan op afstand van een paar daar tehuisbehoorende stukken, waartoe ik Uwe Excellentie geruimen tijd geleden machtiging heb gevraagd zonder daarop bericht te ontvangen. De archivaris voerde tot staving van zijn verlangen aan, dat de gemeente

Dordrecht zelve vroeger gratis stukken aan het rijksarchief in Utrecht had afgestaan.

Ik kon hem geen ongelijk geven; doch was niet in staat de zaak te bevorderen. — Ter gelegenheid van de tijdelijke overzending ter inzage hierheen door het rijksarchief in Noordholland van de daar berustende 17e eeuwsche afschriften der grafelijke kanselarijregisters, ontdekte ik, dat één geïsoleerd deel van deze serie afschriften (bevattende meestal Utrechtsche stukken) indertijd naar mijn depôt was overgeplaatst. Ik verklaarde mij aanstonds bereid, om, indien de Algemeene rijksarchivaris dit wenschte, mede te werken tot herstel van dezen misstand door afstand van dit stuk aan mijnen ambtgenoot in Noordholland voor te stellen. De Algemeene rijksarchivaris was echter van meening, dat dit stuk wellicht zou kunnen dienen bij de bewerking van het oorkondenboek van Utrecht, en achtte daarom de omslachtige overplaatsing op dit oogenblik minder gewenscht; ik legde mij gaarne bij zijn gevoelen neder.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegevene bescheiden, voor het hoofd-archief der provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Naar aanleiding van den wensch, uigedrukt door de vorige vergadering van rijksarchivarissen, had de Algemeene rijksarchivaris de goedheid mij ter kopieering toe te zenden een extract (voor zooveel de provincie Utrecht betrof) uit den staat der heerlijke rechten, opgegeven in 1798. Natuurlijk maakte ik van deze gelegenheid dankbaar gebruik, al werd mijne hoop, dat het mij gelukken zou daaruit samen te stellen eene volledige lijst der leenkamers, die vroeger in de provincie Utrecht bestaan hebben, door de onvolledigheid der omschrijvingen verijdeld.

Uiterst belangrijke vermeerderingen voor deze rubriek verkreeg mijn depôt natuurlijk door het vervaardigen der reeds vroeger vermelde afschriften van elders berustende charters voor het oorkondenboek van Utrecht. Evenals ten vorigen jare werden ook ditmaal de afschriften van origineelen, die uit andere archieven overgezonden werden, door mij persoonlijk nog ten tweeden male gecollationeerd en gewaarmerkt, teneinde later eene tweede overzending der stukken onnoodig te maken. Het getal van dergelijke stukken was uit den aard der zaak talrijker dan ten vorigen jare.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en partikulieren.*

Ook ditmaal heb ik Uwe Excellentie onder deze rubriek niet onbelangrijke zaken mede te deelen. De heer L. Schmedding heeft gedurende het geheele jaar zijn onderzoek betreffende de geschiedenis van bisschop Frederik van Blankenheim voortgezet en mij gedurig daarover inlichtingen gevraagd. Hetzelfde geldt van den heer J. C. Ramaer met betrekking tot zijne studie over den ouden waterstaatkundigen toestand van Zuidholland en Zeeland, en van den heer J. A. van Hengst met betrekking tot zijne geschiedenis van den Lekdijk Benedendams. Ook de heer Jhr. G. G. Calkoen deed nog voortdurend onderzoekingen over de geschiedenis van den Dombouw. De bewerking van het oorkondenboek van Groningen, die het vorige jaar scheen ten einde te loopen, gaf dit jaar nog aanleiding tot het doen van tal van collaties en het geven van verschillende inlichtingen, en ook ten behoeve van het oorkondenboek van Osnabrück kon ik ditmaal op dergelijke wijze eene enkele maal hulp verleenen. De heer R. Broersma hield zich gedurende de 1[e] helft van het jaar (totdat eene benoeming hem naar elders riep) weder onafgebroken bezig met de reeds vroeger begonnene onderzoekingen over den graaf van Leycester in verband met Utrecht.

Ook eenige nieuwe onderzoekingen van belang werden in het afgeloopene jaar ondernomen. De heer Mr. R. Fruin Th.Az. te Middelburg deed nasporingen naar stadbrieven der kleine steden van het Sticht, vooral in de bisschoppelijke registers, een onderzoek, dat thans afgeloopen is. — De heer Mr. C. Pijnacker Hordijk te 's-Gravenhage houdt zich blijkbaar bezig met een veel omvattend onderzoek betreffende de oudste Utrechtsche bisschopsoorkonden; althans hij vroeg mij herhaaldelijk om inlichtingen over dergelijke stukken van de 11[e] tot het begin der 13[e] eeuw; eene vrucht van deze studiën heeft onlangs het licht gezien in zijne bewerking der geschiedenis van den elect Gosewijn van Utrecht, geplaatst in Fruin's Bijdragen.

Een ander onderzoek, waarop ik de aandacht mocht vestigen van Mr. J. A. Sillem, schijnt mij niet minder belangrijk. Het is bekend, dat bij de berekening van prijzen en loonen uit vroegere eeuwen de graanprijzen gewoonlijk als waardemeter van het geld worden aangenomen; het is echter uit den aard der zaak moeielijk, om daarover, vooral voor de middeleeuwen, betrouwbare opgaven te vinden. Bij de beschrijving van het archief van het Domkapittel was ik echter zoo gelukkig geweest,

een bijzonder goeden leidraad te ontdekken, die mij in staat stelde buitengewoon volledige opgaven omtrent dit onderwerp te leveren. Van ouds was de Domproost verplicht, aan de kanunniken van zijn kapittel dagelijks eene zekere hoeveelheid wittebrood, roggebrood en bier te verstrekken, — uitkeeringen, die natuurlijk in den loop der tijden uiterst nauwkeurig bepaald waren. Daar vele kanunniken (wegens afwezigheid uit de stad of wegens redenen van smaak) er echter op den duur de voorkeur aan gaven, hun brood en bier zelf bij een anderen bakker of brouwer te bestellen dan die van den Dom, werd het echter langzamerhand de gewoonte, dat de proost, in plaats van brood en bier, dagelijks *geld* aan de kanunniken uitdeelde. Teneinde nu echter met nauwkeurigheid te berekenen, hoeveel geld hij zoodoende dagelijks schuldig was, moest natuurlijk uitgerekend worden, hoeveel zekere hoeveelheid tarwe, rogge en haver elken dag op de Utrechtsche markt gold. Inderdaad waren dan ook bepaalde ambtenaren aangesteld en beëedigd, teneinde geregeld zulke nauwkeurige en volkomen betrouwbare opgaven te doen. Deze opgaven nu zijn voor een groot gedeelte in het kapittelarchief bewaard en vormen dus kostbaar materiaal voor eene met alle mogelijke nauwkeurigheid op te maken statistiek van de graanprijzen te Utrecht in de late middeleeuwen.

Ik vestigde de aandacht van Mr. Sillem, die zich sedert jaren bezighoudt met nasporingen over middeleeuwsche prijzen en loonen, op dit denkelijk unieke materiaal, en hij verzocht mij aanstonds, daarvan voor hem eene kopie te willen doen vervaardigen. Aldus is geschied; het is dus te verwachten, dat wij eerlang eene bewerking van deze gegevens van de zoo bevoegde hand van Mr. Sillem zullen ontvangen. De geregelde opgaven beginnen eerst met 1497; met behulp der proosdijrekeningen, die (met lacunes) voorhanden zijn sedert 1393, kan nog vrij wat vroeger teruggegaan worden.

Veel tijd kostte mij ook eene zeer belangrijke onderneming, op touw gezet door den heer J. de Fremery, die besloten heeft, de door hem sedert jaren verzamelde gegevens te vereenigen tot een lijvig supplement op van den Bergh's oorkondenboek. Op zijn verzoek aarzelde ik niet, het reeds bijeengebrachte materiaal voor het Utrechtsche oorkondenboek te zijner beschikking te stellen en hij ontdekte daarin verscheidene hem nog onbekende stukken, waarvan hij successievelijk afschrift vroeg en verkreeg.

Ook nog om eene andere reden was ik, naar aanleiding van zijne onderneming, herhaaldelijk met den heer De Fremery in briefwisseling. Hij wenschte natuurlijk zoo nauwkeurig mogelijk op de hoogte te zijn van de jaarstijlen, die in de door hem uit-

gegevene oorkonden gebruikt worden. Ik deelde hem daarover mijne denkbeelden mede en meende een belangrijk document ontdekt te hebben tot versterking der meening, dat vóór 1310 de Paaschstijl (*niet* de Maria Boodschap-stijl) te Utrecht gegolden heeft, in eene aanteekening, die ik toevallig vond in den ouden ordinarius van den Dom van omstreeks 1220; daar toch wordt gelast, dat de koster 's daags voor Paschen aan de Paaschkaars bij het hoogaltaar eene tabel zou ophangen, waarop de schoolmeester het incarnatiejaar en verschillende chronologische berekeningen zou schrijven. Het citaat werd te berde gebracht in het debat, door den heer De Fremery over dit onderwerp in Fruin's Bijdragen gevoerd met mijnen ambtgenoot Fruin. Deze liet zich daardoor echter niet overtuigen, maar beriep zich op eene plaats in het boek van den bekenden Grotefend, waar beweerd wordt, dat de bedoelde tabel ook aan de Paaschkaars werd opgehangen op plaatsen, waar de Paaschstijl *zeker niet* in gebruik was. De opinie van eene autoriteit op dit gebied als Grotefend maakt zeker op mij indruk; maar toch gevoel ik mij nog niet *geheel* overtuigd, zoolang de door hem aangevoerde bewijsplaatsen niet absoluut afdoende zijn. Immers het ophangen eener tabel met chronologische aanwijzingen schijnt alleen zin te hebben bij het begin van een jaar. Wel is het volkomen juist, dat niet alleen de opgave van het incarnatiejaar maar ook andere zaken, die destijds bij het berekenen van data te pas kwamen, op de tabel stonden aangeteekend, zoodat niet juist de opgave van het incarnatiejaar met Paschen behoeft samen te hangen. Maar dit argument schijnt mij eerst iets te beteekenen, wanneer gebleken zal zijn, dat eene of meer dier aangeteekende bijzonderheden werkelijk met een jaarbegin met Paschen samenhangen en dus de nalatigheid kunnen wettigen van het Domkapittel, om de belanghebbenden bij de kennis van den juisten datum *gedurende de eerste drie maanden van elk jaar* daaromtrent in onzekerheid te laten. Totdat een *volkomen duidelijk* bewijs voor den dag komt, waaruit blijkt dat de paaschtabel ook voorkomt op plaatsen, waar de Paaschstijl niet gebruikt werd *en ook niet vroeger in gebruik is geweest*, meen ik derhalve het citaat uit het Liber camerae van den Dom te mogen houden voor het bewijs, dat de Utrechtsche geestelijkheid omstreeks 1220 den Paaschstijl gebruikte.

Van de verdere onderzoekingen, die op mijn bureau gedaan werden, meen ik er nog enkele te mogen vermelden. De heer L. A. Rademaker uit 's Gravenhage stelde een onderzoek in over de geschiedenis van den dichter Dirk Raphaelsz. Camphuysen; de heer Jhr. Mr. V. de Stuers te 's Gravenhage deed navraag omtrent portretten van bisschop David van Bourgondië, en

wenschte, toen die onbekend bleken, ingelicht te worden over het kostuum, waarin deze kerkvorst behoorde te worden afgebeeld; de heer Dr. M. Schöngen te Zwolle ontving mededeeling van bijzonderheden over den persoon en de familie van Jacob Voecht, den schrijver der kroniek van het Zwolsche fraterhuis; de heer Dr. P. J. H. Cuypers te Roermond verkreeg op zijn verzoek eenige inlichtingen over den ridiculen naam der gemeente Haarzuylens; de heer A. Van Rooijen verzocht opgaven over de stichting ter eere van het H. Sacrament, vermeld op het grafmonument van bisschop George van Egmond. Evenals vroegere jaren was ook de luitenant H. J. Meijboom gedurende een groot deel van het afgeloopene jaar weder bezig met het doen van krijgsgeschiedkundige nasporingen.

Op twee categorieën van telkens voorkomende aanvragen wensch ik met een enkel woord nog de aandacht te vestigen. De eerste betreft de in de laatste jaren steeds toenemende aanvragen om oude wapens of zegels van kleine gemeenten, waarbij zich in het afgeloopene jaar zelfs voegden een paar aanvragen om wapens van graafschappen en kwartieren. Het komt mij voor, dat het nutteloos is op deze en dergelijke vragen een antwoord te zoeken. Immers een wapen is oorspronkelijk een teeken, waardoor zich, allereerst in den oorlog, zekere aanzienlijke personen onderscheiden en voor allen ook bij geslotene wapenrusting herkenbaar zijn. Hetzelfde kenbare teeken werd ook overgebracht op de zegels, die deze personen aan door hen bekrachtigde akten hechtten; allengs werd het gewoonte, dat de leden derzelfde familiën hetzelfde teeken behoorden te gebruiken. Uit het opgemerkte volgt natuurlijk allereerst, dat burgerlijke familiën, die in den oorlog geen gevolg om zich konden verzamelen, eerst betrekkelijk laat en alleen door navolging in het bezit van wapens gekomen kunnen zijn. Doch tevens schijnt mij daaruit te volgen, dat wel is waar ook steden, die eene eigene immuniteit vormden en die in verschillende opzichten (zooals bij het opbrengen van belasting) voor hunne gezamelijke burgers optraden, eigene zegels moeten gevoerd hebben; doch dat daarvoor bij dorpen (veel min bij graafschappen en kwartieren), die geene eigenlijke zelfstandigheid bezaten en geene vermogens-subjecten waren, geene aanleiding bestond. Voor het graafschap zegelde de graaf, voor het kwartier de maarschalk, voor het dorp de schout, die daarvan de hoofden waren. Deze redeneering is, zoover ik weet, ook in overeenstemming met de feiten. Zoo enkele heerlijkheden of dorpen in latere tijden in het bezit van wapens zijn, dan heb ik steeds bevonden, dat die wapens eigenlijk de wapens van vroegere heeren waren, die bij vergissing of uit ijdelheid waren overgenomen.

Mijne tweede opmerking geldt de genealogen van beroep, die

mij en mijne ambtgenooten voortdurend lastig vallen met verzoeken om inlichtingen over familiën zonder de geringste historische beteekenis, — aanvragen derhalve, die uitsluitend gedaan worden, om op goedkoope wijze inlichtingen te verkrijgen, die zij met groote winst weder van de hand zetten. Het komt mij voor, dat de archieven niet zijn opengesteld noch de archivarissen bezoldigd worden, om deze industrie in de hand te werken, en ik ben dan ook gewoon dergelijke aanvragers te verwijzen naar personen, die van de beantwoording dezer verzoeken hunnerzijds een beroep maken. Nu en dan, wanneer de beantwoording der gestelde vragen mij slechts geringe moeite kost, maak ik op dezen regel wel eens eene uitzondering. Het bleek mij echter in het afgeloopene jaar, dat dergelijke welwillendheid misplaatst is; immers de aldus tevreden gestelde vragers kwamen steeds zeer spoedig terug en herhaalden hunne verzoeken zóó dikwijls, dat ik wel genoodzaakt was ze verder af te wijzen.

Nog ééne mededeeling. In het afgeloopene jaar wendde zich tot mij een Duitscher, die mij verzocht hem den weg te wijzen tot het bekomen van afschrift van een testament, door een zijner voorvaders, die in 1750 te Amsterdam overleden was, aldaar vervaardigd. Ik verwees dezen heer, wiens finantiëele belangen bij de zaak betrokken waren, natuurlijk naar de Amsterdamsche protocollenkamer; maar ik twijfel zéér, of hij bij zijn onderzoek geslaagd is. Immers hij kon mij niet met nauwkeurigheid den naam van den notaris en den datum der akte opgeven; bij de tegenwoordige regeling dezer aangelegenheid is het dus voor den armen Duitscher *absoluut onmogelijk*, tot het bewijs van zijn recht te komen. Ik veroorloof mij, dit geval (één uit honderden!) aan Uwe Excellentie te signaleeren; het wordt eindelijk tijd, dat er een einde komt aan dezen voor rechtzoekenden zoo belemmerenden toestand, die *door niets* gerechtvaardigd wordt.

Ook ditmaal werden verschillende stukken uit mijn depôt ter raadpleging door belangstellenden naar elders verzonden, en wel naar de archieven van Leiden, Zeeland, Drenthe, Noordholland, Gouda en Rotterdam, de Koninklijke en de Leidsche universiteitsbibliotheek, — zulks ten behoeve van de heeren L. Schmedding, Mr. R. Fruin Th.Az., Mr. J. G. C. Joosting, Ds. J. Craandijk, Dr. L. A. Kesper, Mr. S. Gratama, Dr. M. Schöngen en Dr. P. C. Molhuysen. Ook van de hier berustende stukken van de Oud R. C. Clerezij werden enkele naar de Leidsche bibliotheek gezonden, ten behoeve van den heer professor A. H. L. Hensen. Omgekeerd ontving ik stukken van het Algemeene rijksarchief, de rijksarchieven in Noordbrabant, Noordholland, Zeeland, de archieven van IJsselstein en Enkhuizen en de Koninklijke bibliotheek, ten gebruike voor de heeren R. Broersma, majoor J. W. N. Cramer,

J. J. Janssen, het Historisch Genootschap, professor C. E. A. Wichmann, Dr. W. Zuidema, H. J. Schouten, Mr. P. G. H. Dop, J. Hobma, C. A. De Kruyff, J. A. van Hengst, Dr. G. W. Kernkamp en Jhr. R. C. Six.

Hoe verblijdend het ook is, dat door deze faciliteiten, waarvan steeds meer gebruik wordt gemaakt, de onderzoekingen vergemakkelijkt worden, heb ik mij in het afgeloopene jaar toch wel eens afgevraagd, of men in dezen ook *te ver* was gegaan. Immers herhaaldelijk kwam het voor, dat mij stukken werden toegezonden voor personen, die mij daarvan niet hadden verwittigd en die ook verder niet of nauwelijks de moeite namen om de stukken te komen inzien, zoodat deze maanden lang ongebruikt hier bleven liggen totdat ik eene enkele maal zelfs, toen herhaalde boodschappen vruchteloos bleken, genoodzaakt was de stukken geheel ongebruikt terug te zenden. Zeker wordt zoodoende misbruik gemaakt van de goedwilligheid der archivarissen en het is zeker niet ongewenscht, dat men zich vóór de verzending zoo mogelijk overtuigt, of de aanvrage serieus is. Maar met dat al blijft mij, ook al mocht dergelijk misbruik standhouden, de maatregel zéer welkom.

X. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Onder deze rubriek heb ik Uwe Excellentie ditmaal niet veel te berichten. Het ontbreken van eenen commies-chartermeester was ook voor deze afdeeling allernoodlottigst.

De van Gedeputeerde Staten uitgaande regeling der oude archieven van gemeenten en waterschappen stond dit jaar weder geheel stil, daar het mij onmogelijk was, aan Gedeputeerde Staten een persoon aan te wijzen, die bereid was dezen arbeid op zich te nemen en wien die ook met vertrouwen kon worden opgedragen.

De dus teleurgestelde beheerders van archieven wendden zich veelal tot mij met verzoek om hulp en bijstand, en drie hunner, het gemeentebestuur van Zeist, het bestuur van het Veenraadschap der Geldersche en Stichtsche veenen en Regenten van het St. Ewouts-gasthuis te IJsselstein drongen hun verlangen schriftelijk nader aan. Doch hoe ongaarne ik ook belangstellende beheerders van archieven teleurstel, er was natuurlijk geen denken aan, dat ik, zelf zonder hulp, mij nog bovendien belasten zou met werk buiten mijn eigenlijk ressort. Het bestuur van het Veenraadschap wilde mij desniettegenstaande zijn archief toezenden, en ik had daartegen geen bezwaar, omdat het dan althans veilig geborgen zou zijn. Na de ontvangst van het (in twee groote kisten gepakte) archief, heb ik nog naar middelen

gezocht om de regeling te ondernemen. Het archief, dat sedert het midden der 16e eeuw merkwaardig compleet bleek, is toch ongetwijfeld van belang, niet alleen omdat archieven van veenraadschappen uit zoo vroegen tijd uiterst zeldzaam zijn, maar ook omdat de veel besprokene questie van den waterafvoer door de Geldersche vallei door de studie van dit archief gewis opgehelderd zou kunnen worden. Doch de buitengewone omvang van het archief, dat bovendien bijna geheel uit losse stukken bleek te bestaan, deed mij alle pogingen tot regeling spoedig opgeven.

Met een ander archief, dat tot deze rubriek behoort, kwam ik hoogst toevallig in aanraking. Bij de ontruiming eener sedert jaren verhuurde stal, behoorende aan Mevrouw de douairière Des Tombe geboren Beeldsnijder, werden gevonden twee zeer groote kisten, geheel gevuld met oude papieren. Door den huurder werd ik daarop opmerkzaam gemaakt, en nadat de kisten met goedvinden van Mevrouw Des Tombe naar mijn bureau overgebracht en door mij doorgezien waren, bleken zij te bevatten het archief van de hooge heerlijkheid Voshol en Ter Aar, die de heer Beeldsnijder, vader van Mevrouw Des Tombe, omtrent eene halve eeuw geleden een tijd lang bezeten had. Bij den verkoop der heerlijkheid waren denkelijk alleen de jongste archiefstukken door den heer Beeldsnijder afgegeven en de oudste vergeten; de twee kisten bevatten toch geheel geene stukken uit de 19e eeuw. Trouwens zeer oude stukken werden ook niet aangetroffen: nagenoeg allen behoorden tot de 17e en 18e eeuwen. Toch was de collectie niet zonder waarde, daar zij bijna geheel betrekking had op het burgerlijk beheer der tot de heerlijkheid behoorende dorpen (in de buurt van Zwammerdam) en dus eigenlijk publieke archieven bevatten; zelfs trof ik daaronder eenige rechterlijke archieven aan. Het gelukte mij de eigenares te bewegen, de voor HEd. volkomen nuttelooze papieren aftestaan ten behoeve van het rijksarchief in Zuidholland, waar ze eigenaardig behoorden en ik kon derhalve de voldoening hebben, de twee kisten namens Mevrouw Des Tombe aan den Algemeenen rijksarchivaris ten geschenke aan te bieden.

Ten slotte herinner ik, dat in het afgeloopene jaar de regeling van rijkswege der archieven van gemeenten en waterschappen uitvoerig besproken is op de vergadering van rijksarchivarissen. Ik onthoud mij echter over deze bespreking in bijzonderheden te treden, aangezien Uwe Excellentie over dit punt volledig zal zijn ingelicht door de notulen, die van de beraadslagingen gehouden zijn.

De rijksarchivaris in Utrecht,

S. MULLERT.

Het Rijksarchief in Friesland.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Over het algemeen is de toestand voldoende. Al het bij de restauratie en de inrichting van het gebouw gebruikte nieuwe hout, zoowel de zware balken, als de vloeren en kasten toonen, niettegenstaande de voortdurende droge en warme lucht in het gebouw, bijna geene werking.

Ook aan het verwarmingstoestel en buizennet deden zich geene gebreken voor. Echter zijn de bezwaren, in mijn vorig verslag genoemd, nog dezelfde. Niettegenstaande de genomen maatregelen, bleef de archivaris-kamer in den winter meestal nog onbruikbaar en was ook de verwarming van de lokalen boven de concierge-woning, alwaar de Buma-Bibliotheek bewaard wordt, bijna voortdurend onvoldoende.

Beide bezwaren veroorzaakten vaak een groot ongerief.

De archivaris-kamer is van nieuw meubilair voorzien, namel. van twee groote kasten, twee tafels met kleeden, vijf stoelen en een trapje. In het bovengedeelte der kasten, dat gesloten is met glazen schuifdeuren, werden geplaatst de bibliotheek, behoorende bij het archief, een aantal doozen met losse stukken en eenige handschriften, inventarissen, alphabetische registers en ander dagelijks gebruikt wordend materiaal, terwijl in het benedengedeelte dezer kasten de kaarten, en een gedeelte der charters zijn geborgen.

De hoofddeur in den voorgevel werd door een nieuwe deur vervangen.

In het bestek van het tweejaarlijksch onderhoud, dat thans is aanbesteed, zijn eenige verbeteringen en herstellingen, hoofdzakelijk aan het uitwendige van het gebouw, opgenomen, o. a. verfwerk en het aanbrengen van afsluithekken aan beide zijden van de steenen trap aan den voorgevel van het gebouw.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De beide extincteurs werden door een deskundige nagezien en in orde bevonden.

Het aantal brandzakken en flesschen met bluschmiddel bleef hetzelfde.

Aan de brandslang op den zolder werd een eind slang aangekoppeld, om daardoor beter alle deelen van den zolder te kunnen bereiken. Ook de brandslang in den beneden-gang bij de concierge-woning werd verlengd, zoodat deze nu desnoods ook buiten het gebouw, in geval van brand bij de buren, gebruikt kan worden.

III. *Het Personeel.*

In de plaats van den in het laatst van 1897 overleden amanuensis is nog geen ambtenaar aangesteld. Zooveel mogelijk geschiedden, evenals ook reeds in het vorige jaar, de werkzaamheden, vroeger door den amanuensis verricht, thans door P. Bosma, sedert eenige jaren aan het archief werkzaam als hulp voor schrijf- en ander werk.

IV. *Toestand der archiefverzamelingen.*

In den toestand der rechterlijke archieven kwam reeds eenige verbetering. Door den concierge-binder werd een aantal banden opnieuw gebonden of hersteld. De losse stukken werden, voor zoo ver zij gesorteerd waren, reeds grootendeels in portefeuilles geborgen.

Zooals ik in mijn vorig verslag mededeelde, werd toen met het beplakken met transparent papier van door vocht beschadigde bladen van hypotheekboeken niet voortgegaan. Bij eene in dit jaar te St. Gallen gehouden conferentie over het herstellen van beschadigde handschriften werd een nader onderzoek omtrent het doelmatige van verschillende methoden noodig geoordeeld. Ik acht het daarom wenschelijk het resultaat van dit onderzoek af te wachten, alvorens met deze behandeling voort te gaan.

Reeds in vorige jaren is begonnen de wijze van bewaring der charters doelmatiger in te richten, doch wegens gebrek aan daarvoor geschikte kasten kon die ordening toen geen voortgang hebben. Nu de nieuwe kasten in de archivaris-kamer de noodige bergruimte daarvoor hebben, is die ordening voortgezet. Een gedeelte van de charters met zegels is reeds geborgen in de vroeger daarvoor aangeschafte doozen, en voor eenige charters zonder zegel werden door den conciergebinder kartonnen doozen gemaakt.

Van de bibliotheek, behoorende bij het archief, werden eenige vervolgwerken, zoodra een band compleet was, gebonden.

V. *Werkzaamheden en voortgang der ordening en der inventarisatie van het archief.*

Zooveel mogelijk tijd werd besteed aan het ordenen der losse stukken van de rechterlijke archieven.

De processtukken van het gerechtshof zijn in linnen zakken bewaard gebleven. Deze zijn in chronologische volgorde in de kasten geplaatst, zoodat desnoods een verlangd proces te vinden is. Hoewel het wenschelijk zal zijn, dat deze stukken in portefeuilles gerangschikt worden, was het noodig eerst de stukken van de nedergerechten te ordenen. Deze toch waren, toen ik ze ontving, bijna alle zonder eenige orde. Enkele dossiers waren bijeen, doch vele stukken moeten worden uitgezocht om samen te kunnen voegen 't geen tot één proces behoort, weshalve het bijna niet mogelijk zoude zijn in den toestand, waarin de stukken waren, eenig verlangd proces te vinden.

De procedures worden uitgezocht, en nadat het jaartal op iedere procedure is aangeteekend, worden zij in chronologische volgorde gerangschikt. Andere stukken, die daartusschen gevonden worden, zooals koopbrieven, boedel-inventarissen enz., waarvan het niet duidelijk blijkt, dat zij bij een proces behooren, worden voorloopig afzonderlijk in chronologische volgorde bijeen gevoegd. Op deze wijze zijn thans reeds geordend de stukken van Dokkum, Doniawerstal, Franeker, Gaasterland, Hindeloopen en een gedeelte van die van Franekeradeel. Thans zijn nog de stukken van 11 gerechten te ordenen.

Het is wel opmerkelijk, dat in deze provincie, slechts van 17 gerechten losse stukken zijn bewaard gebleven. Van de overige 26 gerechten bestaan de rechterlijke archieven alleen uit registers. Meerendeels betreffen deze de vrijwillige rechtspraak. Wel zijn van bijna alle gerechten sententieboeken nog aanwezig, doch deze geven gewoonlijk geen licht omtrent de zaak, waarover de procedure handelde, terwijl pleidooiboeken, waarin proces-acten voorkomen, slechts van enkele gerechten zijn bewaard gebleven.

De charter-verzameling werd, voorzoover zij op de hierboven omschreven wijze in doozen gerangschikt werd, met den daarvan bestaanden inventaris vergeleken. Bij eenige van de oudste stukken werd een afschrift gevoegd.

Van de hypotheek-boeken waren vele, toen ik ze in der tijd ontving, in zeer desolaten toestand. In verscheidene lagen losse

bladen, van velen was de band los gegaan, en enkele waren zelfs geheel uit elkaar, zoodat de katerns bijeen gezocht moesten worden. De gelegenheid ontbrak toen vaak om van alle losse bladen in het bijzonder na te gaan in welken band zij thuis behoorden. Daarom werden ze toen voorloopig bijeengevoegd en afzonderlijk bewaard. Thans zijn de bladen zooveel mogelijk terecht gebracht en in de banden ingevoegd.

Ingevolge een besluit, op de voorlaatste vergadering van Rijksarchivarissen genomen, werden aan den heer Algemeene Rijksarchivaris memoriën ingezonden omtrent hetgeen in deze provincie in het belang van gemeente-, waterschaps-, veenderij- en kerkelijke archieven reeds geschied is en hetgeen in het belang van die archieven nog te doen is.

Op verzoek van den heer Algemeene Rijksarchivaris werden voor het Algemeene Rijksarchief lijsten opgemaakt van officieren, die ter repartitie van Friesland gestaan hebben, voor zoover zij vóór 1723 zijn aangesteld.

Het in het net schrijven van het alphabetisch register op de resolutiën van Gedeputeerde Staten van 1755—1795 kwam gereed. Daar het archief ook een zeer uitvoerig register op de resolutiën van 1600—1754 bezit, kunnen thans alle resolutiën van Gedeputeerde Staten uit het geheele tijdperk van 1600—1795 gemakkelijk nagegaan worden.

Overigens werd ook een groot gedeelte van het jaar besteed aan gemeente- en kerkelijke archieven, zooals hieronder gemeld zal worden.

VI. *De in druk uitgegeven bescheiden, behoorende tot het archief.*

Voor zoover mij bekend is zijn in dit jaar geene bescheiden in hun geheel in druk uitgegeven. Hier moge echter vermeld worden, dat in de in dit jaar verschenen 7e aflevering van het Oorkondenboek van Groningen en Drenthe eene afbeelding van het zegel van Gerkesklooster voorkomt, genomen naar zegels, die zich aan charters, van dat klooster afkomstig, alhier bevinden.

VII. *Aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen gekregen, en de verliezen.*

In dit jaar werd slechts één handschrift verkregen. Op eene auctie werd gekocht: Compendium van Kerkelijke wetten v. J. Wemerus 1649. In dezen band komt tevens voor het protocol van den notaris P. Alma te Franeker v. Febr.—Nov. 1648.

De volgende boekwerken ontving het archief.

Van Uwe Excellentie:

a. Verslagen omtrent 's Rijks verzamelingen van geschiedenis en kunst. XIX. 1896. 's Grav. 1898.

b. Middelnederlandsch woordenboek door wl. Dr. E. Verwijs en Dr. J. Verdam, 4e dl., 14e—19e aflev. 's Grav. 1898.

Van den heer Generaal-Majoor, chef van den Generalen staf:

F. de Bas, Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Derde jaarverslag (1 Oct. 1897). 's Grav. 1898. (Overdruk).

Van heeren Gedeputeerde Staten van Friesland:

Verslag van den toestand der Provincie Friesland over 1897. Leeuw. 1898.

Van de Commissie van beheer van het stedelijk museum te Leiden:

Verslag van de Commissie over 1897; met 10e supplement op den catalogus van 1886 van het museum, over 1896 en 1897.

Van de Commissie van bestuur van het Provinciaal museum van oudheden in Drenthe:

Verslag van de Commissie aan de Gedeputeerde Staten over 1897. Assen 1898. — Met: Catalogus van het provinciaal museum. Afdeeling VA. Boeken. Onderafdeeling I. Werken welke op Drenthe betrekking hebben.

Van den heer Algemeene Rijksarchivaris:

Notulen van de zesde bijeenkomst der Rijksarchivarissen op 14 November 1895.

Van heeren Burgemeester en Wethouders van Dordrecht.

Catalogus van de bibliotheek der gemeente Dordrecht, door Mr. J. C. Overvoorde. Afdeel. I. Dordrecht en omstreken. Dordrecht 1898.

Van den heer Burgemeester van Edam:

Inventaris van het oud-archief der stad Edam en van de zich ten raadhuize bevindende bescheiden der instellingen aldaar. Leiden 1898.

Van de schrijvers:

Verslag omtrent de oude gemeente-archieven in Noordbrabant. 's Hertog. 1897, door Mr. A. C. Bondam.

Ordening en inventarisatie van oude gemeente- en waterschaps-archieven in Noordbrabant. ('s Hertog. 1898), door denzelfde.

De Oranje-Nassau-boekerij en de Oranje-penningen in de Koninkl. bibliotheek en in het Koninkl. penningkabinet te 's Gravenhage. 1898, door den Bibliothecaris d. Koninklijke Bibliotheek en den Directeur v. h. Koninklijk Penningkabinet.

Scheepsjournaal van den Schoutbijnacht H. Brunsveldt A° 1667, door S. Haagsma. (Overdruk).

Groningen en Friesland vertegenwoordigd bij den troonsafstand van Karel V, door Mr. A. J. Andreae. (Overdruk).

Een bezoek van prins Willem V op Ameland in 1791, door denzelfde. (Overdruk).

De onderhoudsplicht van vaarten en waterleidingen onder beheer der gemeenten in Friesland. Acad. Proefschr. Leeuw. 1898, door J. H. Beucker Andreae.

Vrijheid van drukpers. — Over wonderteekenen en nog wat. — De vrede van Munster. — Iets over Sneek in vroegere eeuwen. — Het Friesche landstuchthuis. — Eenige bijzonderheden uit het leven van de Maatsch^{ij} tot nut v. h. Algem. — Over Lange Peter van Sylt en consorten. — Het vernieuwde orgel in de Martinikerk. — Eene nu bijna vergeten schrijfster. — Oude klokken in Sneek. — Een koning in naam. — Door Mr. M. C. Nijland. (In Sneeker couranten 1898).

Johan Willem Friso, door Dr. H. C. Rogge. (Overdruk).

Verspreide stukken: 1. Het kamprecht te Maastricht. 2. De rechtsbedeeling en het inwendig bestuur te Geleen. 3. De stijl van procedure in het land van Valkenburg. 4. Een „hoiltgeding" op de Graetheide. Door J. M. H. Eversen. (Overdruk).

Door aankoop werd verkregen:

Nederlandsch archievenblad. Orgaan van de Vereeniging van archivarissen in Nederland. 1897/98, nº. 3, 4 en 1898/99, nº. 1.

Archivalische Zeitschrift. Herausgeg. durch das Bayerische allgemeine Reichsarchiv in München. Neue Folge 7er. Bnd. München 1897.

Oorkondenboek van Groningen en Drenthe, bewerkt door P. J. Blok, J. A. Feith, S. Gratama, J. Reitsma en C. P. L. Rutgers. 7e Aflev. Gron. 1898.

Urkundenbuch der Stadt Lübeck. Herausgeg. von dem Vereine für Lübecksche Geschichte und Alterthumskunde. 10er Thl., 5e—8e Lfrg. Lübeck 1898.

Mittheilungen aus dem Stadt-archiv von Köln, begründet von K. Höhlbaum, fortgesetzt von J. Hansen. 28e Hft. Köln 1897.

Kölner Inventar. 1er Bnd. 1531—1571, bearbeitet von K. Höhlbaum unter Mitwirkung v. H. Keussen. Leipz. 1896.

Reusens, Élements de paléographie. Louvain 1899.

Acta der provinciale en particuliere synoden, gehouden in de Noordelijke Nederlanden gedurende de jaren 1572—1620, verzameld en uitgegeven door J. Reitsma en S. D. van Veen. 7e deel. Groningen 1595—1620. Gron. 1898.

W. Dijkstra en F. Buitenrust Hettema, Friesch woordenboek (Lexicon Frisicum), benevens Lijst van Friesche eigennamen door Joh. Winkler. Afl. 7—10. Leeuw. 1898.

Catalogus der Oranje-Nassau tentoonstelling, gehouden te Amsterdam 8 Sept.—31 Oct. 1898. Amst.

Friesche Volksalmanak voor het jaar 1899. Leeuw.

Provinciale almanak van Friesland voor 1898.

VIII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden, voor het archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Afschrift werd genomen van een door den Heer Algemeene

Rijksarchivaris mij toegezonden extract uit den index op de in 1798 gedane opgaven van de heerlijke rechten, voor zoover zij deze provincie betreffen.

Overigens deed zich tot het nemen van afschriften in dit jaar geene gelegenheid voor.

IX. *Het gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

De volgende handschriften werden tijdelijk gedeponeerd:

a. in het Rijksarchief te Groningen, ten gebruike van den Rijksarchivaris aldaar: Drie charters, afkomstig van het Gerkesklooster.

b. in de Rijks Universiteits-Bibliotheek te Leiden, ten gebruike van den heer J. Houwink:
Twee copiën van stukken uit het archief te Dresden.

c. in de Universiteits-Bibliotheek te Amsterdam, ten gebruike van den heer Dr. H. C. Rogge:
Eenige brieven van den stadhouder Johan Willem Friso.

d. in het Museum-gebouw van het Friesch Genootschap alhier, voor de tentoonstelling, gehouden ter gelegenheid van de Inhuldiging van H. M. de Koningin:
Een aantal brieven en stukken van en betreffende Friesche stadhouders.

In het Rijksarchief alhier werden tijdelijk gedeponeerd:

a. uit het Algemeene Rijksarchief:
1. ten gebruike van den heer H. Alkema te Midlum: Eenige stukken betreffende de omwenteling in 1813.
2. ten gebruike van den heer Dr. H. H. Kuyper alhier: Eenige stukken betreffende de synode v. Dordrecht.
3. ten gebruike van den heer G. A. Wumkes, predikant te Hoorn op Terschelling: Eene verzameling stukken, betrekking hebbende op de heerlijkheid Terschelling.

b. uit het archief der gemeente Deventer, ten gebruike van den heer Dr. H. H. Kuyper alhier: een band, bevattende stukken betreffende de synode v. Dordrecht.

c. uit het archief der Synode der Ned. Hervormde kerk, ten gebruike van den Heer Dr. H. H. Kuyper alhier: een band, bevattende stukken betreffende de Synode v. Dordrecht.

Aan den heer Commissaris der Koningin alhier werd gerapporteerd, naar aanleiding eener aanvrage der kerkvoogden van de Nederduitsche Hervormde gemeente te Menaldum, betreffende het beheer der pastoriegoederen door de kerkvoogden aldaar; en een afschrift werd verstrekt van de Staatsresolutie van 12 Mei 1791, waarbij dat beheer wordt goedgekeurd.

Aan heeren Gedeputeerde Staten van Friesland werd gerapporteerd omtrent de onderhoudplichtigheid van de zeesluis „Roptazijl" en van de hoofden in zee nevens die sluis.

Voorts werd o. a. door de volgende personen van het archief gebruik gemaakt:

De heer J. Houwink, Jur. doct[s]. te Leiden, zette in het begin van het jaar zijn ten vorigen jare begonnen onderzoek in het archief voort naar stukken betreffende Ameland. Ook werden ZEd. schriftelijk eenige inlichtingen verstrekt.

De heer J. Gosses, te Dokkum, bezocht gedurende eenige maanden het archief en deed ten behoeve van zijn academisch proefschrift verschillende nasporingen vóóral in eenige rekeningen van rentmeesters der domeinen uit de 16e eeuw.

De heer F. H. v. d. Kop, 1e luitenant alhier, zette zijne onderzoekingen op krijgshistorisch gebied in het archief voort.

De heer Mr. C. C. Paehlig, te Sneek, nam inzage van enkele stukken, afkomstig van het Hospitaal-convent bij Sneek.

De heer A. Bugge, te Christiania, deed alhier onderzoek naar stukken aangaande betrekkingen, die bestaan hebben tusschen Friesche steden en Noorwegen.

De heer S. Haagsma, te Bozum, bezocht eenige malen het archief om inzage te nemen van registers behoorende tot de rechterlijke archieven vóóral van Hemelumer Oldephaert en Noordwolde.

Voor den heer J. Barno, te Colombes bij Parijs, werd onderzoek

gedaan naar stukken betreffende eenen bevelhebber onder den Hertog van Aremberg in het kasteel te Stavoren.

De heer Prof. Dr. H. C. Rogge, te Amsterdam, ontving eenige inlichtingen omtrent O. B. du Tour, edelman van Prins Jan Willem Friso, en voorts omtrent enkele andere leden van dat geslacht.

Voor den heer L. B. Mulder, R. C. deken te Wolvega, werd een onderzoek ingesteld naar den naam van den patroon van de voormalige kerk te Sonnega.

De heer G. A. Wumkes, predikant te Hoorn op Terschelling, bezocht eenige dagen het archief, hoofdzakelijk om kennis te nemen van eene verzameling stukken betreffende Terschelling, die uit het Algemeene Rijksarchief alhier gedeponeerd waren. Verschillende aanteekeningen uit en afschriften van die stukken werden door ZEd. genomen.

Aan den heer Mr. A. J. Andreæ, te Kollum, werden zoowel mondeling als schriftelijk verschillende inlichtingen gegeven en enkele afschriften van stukken verstrekt.

Voor den heer Griffier der Staten van Friesland werd een onderzoek ingesteld naar in vroegeren tijd plaats gehad hebbende inpolderingen en droogmakerijen in deze provincie.

Voor den heer L. A. Rademaker, te 's Gravenhage, werden nasporingen gedaan naar stukken betreffende D. Camphuysen.

Aan den heer Mr. S. Hannema, te 's Gravenhage, werd opgave gezonden aangaande de alhier aanwezige rechterlijke archieven van Wonseradeel.

Door den heer J. van Loon Jz., alhier, werden in het archief van het Prov. College van toezicht op de kerkelijke goederen nasporingen gedaan naar stukken betreffende de kerk- en armenadministratie te Bozum.

Den heer J. D. Rolandus Hagedoorn, te Helpman bij Groningen, werd inlichting verstrekt omtrent eenige leden van het geslacht Hagedoorn.

Van het archief van het Provinciaal kerkbestuur maakte de heer Dr. A. A. Kuyper, evenals in het vorige jaar, nog eenige malen gebruik voor zijne nasporingen betreffende de postacta der Dordtsche synode.

Uit het album van de Franeker academie werden inlichtingen verstrekt:

a. aan den heer E. van Beresteijn, te Utrecht, omtrent J. T. Pielat en eenige andere personen.

b. aan den heer Mr. A. J. Andreæ, te Kollum, omtrent J. H. Andreæ.

c. aan den heer M. M. Kleerkooper, te Leiden, omtrent Suffridus Sixtinus.

X. *Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, veen-, waterschaps- en andere archieven.*

De ordening en beschrijving der stukken uit het gemeentearchief van IJlst kwam gereed. In 32, op kosten der gemeente aangeschafte, portefeuilles werden de stukken met inventaris van het geheele oud-archief van die gemeente teruggezonden. De inventaris kon ongeveer in dezelfde rubrieken ingedeeld worden als dit ook met die van andere gemeente-archieven door mij geschied is. Zooals ik in een vorig verslag reeds mededeelde, bevat dit archief geen oude charters, privilegiën en dergelijke stukken, doch is alleen van administratieven aard. De rubrieken zijn de volgende: 1. Algemeen landsbestuur. De oudste bescheiden in deze afdeeling zijn lijsten van punten voor den landdag van 1780 af; voorts o. a. cohieren van belastingen, die voor de provincie geheven werden, zooals floreen-, reëel- en personeel-cohieren enz. 2. Plaatselijk bestuur *a.* in het algemeen, waarin o. a. de resolutieboeken van den magistraat van af 1655 en *b.* Stads-finantiën, waarin rekeningen van af 1721. 3. Stukken betreffende dijken en vaarten. Hierin komen o. a. stukken voor van af 1720, die betreffen het aandeel, dat de stad had bij te dragen in het onderhoud van den zeedijk; voorts bescheiden over het onderhoud van stadsgrachten, bruggen en vaarten. 4. Onderwijs. 5. Onderhoud van armen. 6. Kerkelijke zaken, waarin stukken van af 1700. 7. Burgerlijke stand en bevolking. De oudste doop- en trouwboeken beginnen met 1638. 8. Stukken van onderscheiden aard.

Het grootste gedeelte van al deze stukken dagteekent echter eerst uit het laatst der vorige en uit het begin van deze eeuw.

Door den secretaris der gemeente Sneek werd mij toegezonden het verslag eener raadszitting van die gemeente, in October ll. gehouden, waarin, naar aanleiding van eene door den Secretaris

bij Burgemeester en Wethouders ingediende memorie omtrent het archief, besloten werd f 3000 toe te staan voor het maken van eene betere bewaarplaats voor het gemeente-archief, dat tot nog toe op den zolder van het stadhuis bewaard wordt.

Ingevolge de aanschrijving van Uwer Excellenties Ambtsvoorganger van 28 April 1893 n°. 813 Afd. K. W. bezocht ik weder de gemeente-archieven van Leeuwarden en Bolsward, ten einde mij te overtuigen van de veilige bewaring en de wijze van behandeling der aan deze gemeenten in bewaring toevertrouwde rechterlijke archieven.

In het gemeente-archief alhier is de toestand dezelfde gebleven.

Te Bolsward zal, naar de heer Secretaris van die gemeente mij mededeelde, weldra een nieuw ingericht vertrek boven de waag als archief-kamer worden in gebruik genomen. Dit is een ruim vertrek, van verscheidene kasten voorzien. Aldaar zal het oud-archief, zoowel het administratieve als het rechterlijke, en ook een gedeelte van het nieuwere archief geplaatst worden. De banden, waarop zich in het vorige jaar, zooals ik in mijn verslag toen meldde, verschijnselen van vocht voordeden, waren tijdelijk naar een ander vertrek gebracht, gedroogd en schoongemaakt, en zagen er nu bij mijn bezoek naar wensch uit. Van heeren Burgemeester en Wethouders van Bolsward ontving ik bericht, dat op verzoek aan den heer M. E. van der Meulen, wegens vertrek naar elders, met ingang van 1 October 1898 eervol ontslag is verleend als gemeente-archivaris, en dat in diens plaats met ingang van genoemden datum is benoemd de heer D. Bartstra, rustend hoofdonderwijzer aldaar.

Geruime tijd moest nog besteed worden aan het onderzoek van verschillende kerkelijke archieven in deze provincie. Het rapport omtrent dat onderzoek heb ik de eer Uwer Excellentie als bijlage van dit verslag te doen toekomen.

XI. *Maatregelen in het belang van het oud-archief te nemen.*

Zooals ik in mijn vorig jaarverslag meldde heeft het gebouw geene bliksemafleiders. Ik veroorloof mij de vrijheid Uwer Excellentie alsnog ter overweging voor te stellen, of het ook wenschelijk zoude zijn het gebouw daarvan te voorzien.

De archivaris in Friesland,

Leeuwarden, 28 Februari 1899. J. L. Berns.

BIJLAGE.

ARCHIEVEN

DER

Doopsgezinde Sociëteit

EN DER

Doopsgezinde, Vereenigde Christelijke, Evangelisch Luthersche, Hersteld Evangelisch Luthersche, Roomsch Katholieke en Israëlietische gemeenten

IN

FRIESLAND.

In de hierna volgende opgaven zijn de oudere bescheiden van vóór 1816 en meerendeels ook die van lateren tijd, voorzoover deze uit de eerste helft dezer eeuw dagteekenen, opgenomen.

DOOPSGEZINDEN. (1)

De meeste gemeenten in Friesland zijn ongetwijfeld reeds in de 16e eeuw ontstaan. Van enkele gemeenten is dit met zekerheid bekend, doch hoogst waarschijnlijk hebben zich ook, althans op vele andere plaatsen, de Doopsgezinden, die in deze Provincie zeer talrijk waren, vereenigd en bijeenkomsten gehouden. Uit dien tijd is echter in de archieven niets meer aanwezig, en ook uit de eerste helft der 17e eeuw zijn slechts zeer enkele bescheiden bij de gemeenten bewaard gebleven. De voornaamste oorzaak daarvan zal zeker daarin gezocht moeten worden, dat zij langen tijd in een toestand van verdrukking waren. Ter sluiks moesten zij hunne bijeenkomsten houden, en herhaaldelijk werd hun het bouwen van kerken verboden. Tot in de tweede helft der 17e eeuw was het in deze Provincie een nauwelijks bij oogluiking geduld genootschap. Eerst in 1672, toen zij belangrijke geldsommen aan het land hadden voorgeschoten, werd hun bij Staatsbesluit vrijheid van godsdienstoefening verleend, die zij daarna ook bijna voortdurend behouden hebben.

Maar ook uit lateren tijd wordt in vele archieven slechts weinig gevonden. Voor de bewaring der archieven werd vaak weinig zorg gedragen; (2) doch vermoedelijk is ook, op eenige plaatsen althans, veel van de aanteekeningen en stukken in de familiën van leeraren en diakenen blijven berusten. Aanleiding kan daartoe gegeven hebben o. a. het gemis aan eenheid in dit genootschap en de sterke afkeer van alle kerkelijke organisatie en hiërarchie,

---

(1) Vergel. Blaupot ten Cate, Geschiedenis d. Doopsgezinden in Friesland. — Eekhoff, Beknopte geschied. v. Friesland, blz. 360.

(2) O. a. wordt omtrent Ameland gemeld, dat in 1794 in het kerkekamertje te Ballum een kist geplaatst werd, om daarin te verzamelen de papieren, die in familiën van leeraren en diakenen gebleven waren; doch dat in lateren tijd de inhoud van die kist verbrand is. Doopsgez. Bijdragen 1889, blz. 1. Te Harlingen lagen vóór ruim 20 jaren de archieven «in vochtige en dompige bewaarplaatsen te schimmelen en te vervuren». Doopsgez. Bijdragen 1877, blz. 115. Bij eenige gemeenten werden nog in deze eeuw stapels papier vernietigd. Blaupot ten Cate t. a. p. blz. III.

zoodat iedere gemeente op zich zelve stond, en zonder toezicht van eenig ander college hare administratie geheel naar eigen inzicht regelde. De wijze van beheer en van aanteekenen van kerkelijke handelingen was dan ook zeer verschillend.

O. a. schijnt vroeger in enkele gemeenten geene aanteekening van lidmaten gehouden te zijn. In de meeste gemeenten is in de lidmatenboeken de datum van geboorte niet vermeld, en werden geene registers van geboorte van kinderen van lidmaten gehouden.

In de sociëteitsvergadering van 1794 werd wel. „dewijl er nog vele gemeenten in deze provincie zijn, welke zoodanige aanteekening niet houden", een voorstel gedaan, dat in iedere gemeente een geboorteregister zou aangelegd worden, doch voor zoover mij gebleken is, werd dit voorstel alleen door de gedeputeerden van Bolsward aangenomen.

Tijdens de republiek moesten volgens de landsordonnantie de huwelijken in de Hervormde kerk of voor het gerecht gesloten worden. Het schijnt dan ook bij vele Doopsgezinde gemeenten geen gebruik te zijn geweest, dat de huwelijken ook in hare kerk werden ingezegend (1). Slechts bij weinige gemeenten vond ik oudere trouwboeken.

Bij publicatie van het volk van Friesland van 29 April 1796 werd o. a. bepaald, dat „alle mans en vrouwspersonen, huwelijksbelofte hebbende aangegaan, en willende voltrekken, hun huwelijk kunnen en mogen laten bevestigen voor den gerechte, of in die kerkvergadering, welke zij zelve verkiezen . . . . . Alle leeraren zullen nauwkeurig moeten boekhouden van de perzoonen, die door hun in het huwelijk zijn bevestigd, met aanteekening van de namen derzelve, en de dagteekening wanneer die voltrekking is geschied; en daarvan 's jaarlijks, na nieuwjaarsdag, eene accurate lijst, vertekend, bezorgen ter secretarij van hun stad of district."

Van dien tijd af wordt in meerdere gemeenten aanteekening van getrouwden gevonden.

Over het algemeen bevond ik thans de archieven in vrij bevredigenden toestand. Althans verscheidene archieven zijn geïnventariseerd, en worden bewaard op eene wijze, die vele waarborgen geeft tegen hun ondergang.

Op zeer vele plaatsen waren vroeger meerdere Doopsgezinde gemeenten; te Harlingen en te Bolsward waren er zelfs vier (2). Deze gemeenten zijn meerendeels in de vorige eeuw vereenigd.

---

(1) Rues, Tegenwoordige staat d. Doopsgezinden, blz. 152. — Foeke Sjoerds, Algem. beschrijving van Friesl. blz. 805 sq.

(2) Blaupot ten Cate t. a. p. blz. 158, 160.

Van vele boeken en stukken van deze vereenigde gemeenten blijkt het niet duidelijk van welke gemeente zij afkomstig zijn.

Het aantal plaatsen, alwaar Doopsgezinde gemeenten waren, was vroeger in deze provincie ook veel grooter dan thans. In 1739 waren er op 61 plaatsen, en thans zijn er nog slechts 42 predikantsplaatsen. Enkele gemeenten zijn gecombineerd, doch vele zijn geheel verdwenen. Het is mij niet gebleken, dat van deze verdwenen gemeenten nog bescheiden zijn bewaard gebleven.

De gemeenten, behoorende tot de sociëteit in deze Provincie, waren vroeger verdeeld in 4 classes. Archiefstukken, van de vergaderingen dezer classes afkomstig, heb ik echter niet aangetroffen.

Doopsgezinde Sociëteit. (1)

1. Resolutieboeken. 1. 1695—1700; 2. 1701—1712; 3. 1712—1722; 4. 1722—1739; 5. 1739—1769; 6. 1770—1787; 7. 1788—1800; 8. 1800—1815. 8 bndn. fol.

2. Chronologisch register op de resolutieboeken. 1695—1874. fol.

3. „Kasboeken". 1. 1722—1739; 2. 1767—1770. 2 bndn. fol. (2)

4. Rekeningboek van het weduwefonds. 1806—1824. fol.

5. Losse stukken, waaronder copie v. h. oudste reglement d. sociëteit, (geschreven d. Stinstra).

(1) Opgericht in 1695.
(2) Berusten in het archief der Doopsgez. gemeente te Harlingen.

GEMEENTEN.

Akkrum.

1. Lijst van predikanten. 1722—1886. 4°.
2. Tractementsboek. 1800—1843. 4°.
3. Rekeningboek der diaconie. 1784—1829. sm. fol.

Ameland. (1)

1. Lidmatenboeken. 1. 1772—1852 fol.; 2. 1804—1826 4°.; 3. 1774—heden fol. (In 1804 aangelegd, uit oude boeken samengesteld). 3 bndn.
2. Lijst van lidmaten, die vertrokken zijn. 1798—1842. fol. cahier.
3. Trouwboek. 23 Maart 1777—17 Mei 1835. fol. (losse bladen).
4. Rekeningboeken. 1. 1804—heden (Vóórin de geschiedenis betreffende de finant. sedert 1645); 2. 1810—1836. 2 bndn. fol.

St. Anna Parochie.

In de 17e eeuw bestond hier eene gemeente, die echter in lateren tijd vereenigd is met die van Oudebildtzijl. In 1872 is het weder eene afzonderlijke gemeente geworden. De oudste bescheiden in het archief dagteekenen eerst van af laatstgenoemd jaar.

Appelscha.

Deze gemeente bestaat eerst sedert 1868.

---

(1) Er zijn twee leeraarsplaatsen: een te Nes en een te Hollum. Bovengen. boeken betreffen deze beide dorpen en tevens Ballum.

Baard (1).

1. Lidmatenboek. 1825—1875. 4°.
2. Collecteboek. 1823—1830. 8°.
3. Rekeningboeken d. diaconie. 1. 1829—1833 4°; 2. 1833—1842 (Vóórin: Lijst v. bezittingen). fol. 2 bndn.
4. Enkele losse stukken sedert 1783.

Balk.

1. Rekeningboek. 1817—1851. 4°.
2. Losse stukken (koopbrieven enz.) sedert 1643.

Berlikum.

1. Notulenboek. 1839—1873. 4°.
2. Rekeningboeken. 1. 1757—1838 fol. (losse katerns en bladen); 2. 1839—1882 4°. (ontv.); 3. 1839—1882 4°. (uitg.); 4. 1850—1883 4°. (diaconie). 4 bndn.
3. Collecteboek. 1839—1857. kl. 8°.
4. Enkele losse stukken sedert 1780.

Bolsward.

1. Een register, waarin: Notulen 28 Mrt. 1786—21 Dec. 1825; Lidmaten 16 Feb. 1718—1790. sm. fol.
2. Geboorteboek. 1794—1813. sm. fol.
3. Register v. geboorte, doop en overlijden. 17 Nov. 1752—10 Dec. 1861. Met copie. fol.
4. Lidmatenboek. 1734—1850. sm. fol.
5. Rekeningboek. 1807—1831. fol.
6. Id. v. d. predikant. 1808—1875. 4°.

(1) In 1821 is Blessum met Baard gecombineerd, en de bezittingen van Blessum zijn toen bij die van Baard gevoegd.

Dantumawoude.

1. Lidmatenboek. (Met datum v. geboorte, en overlijden. In lateren tijd uit de oude boeken opgemaakt. De oudste geboorte is v. 1690 (mannen) en 1684 (vrouwen)). fol.
2. Id. 1728—1779. 4°. (Vóórin: Namen v. leeraren — 1772; Id. v. arme-dienaren — 1764; Id. v. voorzangers — 1750).
3. Id. 1728—29 April 1821 4°. (Tot 1779 gelijk aan het voorgaande).
4. Id. (Extract uit het oude boek). 1730—1838. 4°.
5. Rekeningboeken. 1. 1736—1764; 2. 1764—1781; 3. 1781—1794; 4. 1794—1805; 5. 1805—1818. 5 bndn. fol.
6. Verhuringhoek. v. land. 1761—1807. 4°. (Ommez. verhuring v. huizen en woningen 1761—1807).
7. Rekeningen over het leeraarsfonds. 1811—1858. In 1 cahier fol. (Met lijst van de contribuanten).
8. Een groot pakket losse stukken, als koopbrieven enz., sedert 1665.

Drachten en Ureterp.

1. „Armeboek". Inventaris v. eigendomsbewijzen enz. 1721—1815. (Ommez.: Schuldbekentenissen enz. 1698—1716). sm. fol.
2. Administratieboek d. diaconie, waarin: Ontv. 1726—1832; Land- en kamerhuur 1728—1812; Uitg. 1812—1832. 4°.
3. Rekeningboek d. diaconie. 1765—1820. fol.
4. Memorieboek v. kamer- en landhuur. 1812—1871. Ommez. Uitgave wegens de nalatenschap v. Feikjen Gerbens 1752—1781. 4°.
5. Collecteboek. 1770—1824. 4°. (Achteraan: Afrekeningen 1771—1783 en 1785—1809).
6. Losse stukken sedert 1661.

Franeker.

Lidmatenboek. 1722—1860. 4°.

Gorredijk en Lippenhuizen.

1. Een register, waarin: Lidmaten 1707—1742; Afrekeningen over de armen-administratie 1711—1746. 4°.

2. Een register, waarin: Lidmaten 1748—1839; Verhuringen 1760—1778; Getrouwden 22 Mei 1796—3 Mrt. 1811. 4°.

3. Rekeningboeken. 1. 1742—1762; 2. 1762—1783; 3. 1783—1805. 3 bndn. 4°.

4. Id. v. d. armendienaar. 1. 1739—1768; 2. 1769—1802 (ontv. tot 1813). 2 bndn. 4°.

5. Losse stukken sedert 1706.

Grouw.

1. Lidmatenboek. 1711—1814. sm. fol. (Achteraan: Alphab. lijst van lidmaten).

2. Een register, waarin: Getrouwden 8 Jan. 1797—1809; Lidmaten 1791 en 1806. sm. fol.

3. Rekeningboeken. 1. 1719—1761; 2. 1776—1809 (uitg. sedert 1767); 3. 1810—1829; 4. 1772—1821. 4 bndn. fol.

4. Collecteboek. 1782—1821. sm. fol.

Hallum. (1)

1. Een boekje, waarin: Collecten 1811—1838; Lidmaten 1823—1839; Stoelgeld 1830—1840. 4°.

---

(1) Vóór 1779 was er, voor zoover bekend is, te Hallum geene gemeente. In dat jaar of in 1780 is te Hallum eene kerk gebouwd in plaats van de oude kerk te Hijum. De gemeente van Hijum is toen versmolten in de Hallumer gemeente.

2. Rekeningboek. 1837—1856. 4°. (Vóórin: Lidmaten 1838—1849 en 1853—1857).

3. Eenige losse stukken sedert 1776, waaronder: Beroepsbrief voor Sijbrant Martens als leeraar te Hijum v. 16 Aug. 1776; Koopbrief van land voor het bouwen van een kerk te Hallum v. 3 Mei 1779, met reversaal v. 7 Mei 1779; Inteekenlijst v. bijdragen voor den bouw van een kerk te Hallum, „in plaats van de oude kerk te Hijum", enz.

Harlingen. (1)

1. Resolutieboeken. 1. 1690—1735 (tevens grafboek); 2. 1735—1771; 3. 1771—1816. 3 bndn. fol.

2. Notulenboek v. d. kerkeraad. 1836—1859. fol.

3. Kinderenboek (Dat. v. geb. en doop, en namen d. ouders). 1812—1857. fol. (Aangelegd in 1837).

4. Een register, waarin: Huwelijken 1632—1654; Lidmaten 1641—1654; Overledenen 1641—1654. sm. fol.

5. Een register, waarin: Lidmaten 1655—1672; Huwelijken 1659—1669. sm. fol.

6. Lidmatenboeken. 1. 1665—1688 sm. fol. (Hierin ook lijst v. getrouwde leden, overledenen enz.); 2. 1692—1738 sm. fol.; 3. 1715—1784 sm. fol.; 4. 1735—1836 fol.; 5. 1837—1890 fol.; 6. 1837—1875 fol. 6 bndn.

7. Trouwboek. 2 Febr. 1640—19 Febr. 1665. fol.

8. Een register, waarin afrekeningen. 1643—1651. fol.

9. Rekeningboeken. 1. 1700—1711; 2. 1712—1723; 3. 1724—1734; 4. 1735—1747; 5. 1748—1763; 6. 1764—1788; 7. 1789—1815; 8. 1816—1844; 9. 1845—1865. 9 bndn. sm. fol.

10. Journaal. 1818—1861. fol.

---

(1) Van dit archief is een zeer uitvoerige inventaris in 1877 opgemaakt door P. Cool, destijds emeritus predikant aldaar, die een overzicht van den inhoud van het archief gaf in de Doopsgezinde Bijdragen. 1877, 1878 en 1880.

11. Een register, waarin: Lijst v. graven 1661; Id. v. giften voor een nieuwe kerk 1641—1642; Id. v. bezittingen 1643; Afrekeningen 1645—1676; Lijst v. huizen en kamers 1660. fol.

12. Een register, waarin: Staat v. bezittingen 1655 en 1672—1682; Rekeningen 1655—1672. fol.

13. Staten v. vastigheden. 1. 1734—1773 (Ommez. Ontv. 1673); 2. 1774—1813. 2 bndn. sm. fol.

14. Een register, waarin: Grafregisters omstr. 1770 en 1794; Lijst v. bezittingen; Resolutiën, Missives enz. rakende de diaconie 1749—1831. fol.

15. Een register, waarin: Staat v. bezittingen 1806—1819. sm. fol.

16. Een register, waarin: Aanteekening v. ontv. v. renten enz. 1655—1673. sm. fol.

17. Een register, waarin: Aanteekening v. uitg. v. impositien enz. 1655—1673. sm. fol.

18. „Armboeken" (Aanteekening omtr. uitg. v. verschill. diakens). 1. 1648—1654 fol.; 2. 1648—1665 4°.; 3. 1648—1666 4°.; 4. 1652—1660 4°.; 5. 1654—1655 4°.; 6. 1654—1671 4°.; 7. 1660—1669 4°.; 8. 1666—1673 4°.; 9. 1668—1679 4°. 9 bndn.

19. Memoriaal v. diakenen (ontv. en uitg.). 1710—1713. sm. fol.

20. Rekeningboeken d. diakenen. 1. 1824—1834; 2. 1835—1844; 3. 1845—1852. 3 bndn. sm. fol.

21. „Schuldboek". (Gedrukte formulieren v. schuldbekentenissen van bedeelden). 1792—1841. fol.

22. Bedeelingsboeken. 1. 1655—1758; 2. 1676—1684. 2 bndn. fol.

23. Turfboeken. 1. 1719—1753; 2. 1754—1822. 2 bndn. sm. fol.

24. Rekeningboek van het bouwen van een nieuw diaconie-armhuis. 1768—1769. fol.

25. Resolutieboek van het wees- en diaconiehuis. 1778—1822. fol. Met register.

26. Rekeningboeken van het weeshuis. 1. 1687—1740; 2. 1740—1814 (Ommez.: Lijst van brieven en effecten v. h. weeshuis 1749 en 1773). 2 bndn. fol.

27. Memoriaal van het weeshuis, (uitg.). 1750—1757. fol.

28. Kleedingboeken (verstrekte kleederen a. weezen). 1. 1691—1712; 2. 1712—1749. 2 bndn. fol.

29. Schultboek (ontv. en verdiend loon d. weezen). 1758—1842. sm. fol.

30. Memoriaal, aangelegd in 1705, waarin: Lijst van in 't weeshuis gekomen weezen 1688—1742; Ontv. en uitg. v. weezen 1705—1730. sm. fol.

31. Een register fol., en stukken betreffende de nalatenschap v. W. B. Groenewoud van 1741.

32. Administratieboek v. d. boedel v. J. Oosterbaan. 1818—1824. fol.

33. Een register, waarin aanteekening van opgenomen geld, om $^1/_5$ en $^1/_6$ d. bezittingen te betalen, ingevolge de staatsresol. v. 6 Oct. 1696 en 10 Jan. 1797, en betaalde intresten. 1796—1852. 4°.

34. Rekeningboek van het fonds voor de kweekschool te Amst. 1817—1861. fol.

35. Losse stukken (koopbr., testamenten, ingekomen stukken). 1589—1886. In 5 portef. fol.

Heerenveen. (1)

1. Een register, waarin: Lijst v. lidmaten 1706, Nieuw aangekomen lidmaten, kerkel. resolutiën, benoemingen v. ouderl. en diakenen, rekeningen en afrekeningen v. diakenen. 1706—1780. fol.

---

(1) Tot 1781 betreft het archief ook Knijpe, dat in dat jaar van Heerenveen gescheiden is.

2. Een register, waarin: Resolutiën 1706—1823; Notulen v. „gemeentevertoeving" 1823—1866 (Hierin ook eenige namen van nieuwe lidmaten en van getrouwden, voorts benoeming v. diakenen enz., en ook akte v. scheiding tusschen Heerenveen en Knijpe v. 23 Mei 1781). 4°.

3. Lidmatenboek (alphabet.) 1782—1822. sm. fol.

4. Een register, waarin: Lijst v. lidmaten 1789 en 1791; Rekening v. het predikersfonds 1785—1817. 4°.

5. Rekeningboek der kerkvoogdij (van Heerenveen). 1762—1819. fol.

6. Rekeningboeken. d. diaconie 1. 1780—1804; 2. 1805—1831. 2 bndn. fol.

7. Lijst v. vaste goederen. 1805. fol. cahier.

8. Losse stukken sedert 1680.

Hindeloopen en Koudum. (1)

1. Resolutieboek. 1786—1812 en 1818—1869. fol.

2. Een register, waarin: Lidmaten (alphab.) 1733—1848; Geboortelijst 1726—1831; Huwelijken 3 Maart. 1799—24 April 1808. fol.

3. Rekeningboek. 1816—1872. fol.

4. Id. v. h. leeraarsfonds. 1819—1853. 4°.

5. Extract uit h. resolutieboek d. Doopsgez. societeit v. 30 Mei 1708 (Leeuw.) 4°. cahier.

6. Register d. „kleine gemeente", waarin: Relaas van het ontstaan d. gemeente in 1755, beroepsbrief van den predikant enz., lidmaten. 1755—1805. fol.

(1) Iedere gemeente heeft afzonderlijke administratie. Koudum was tot in het begin dezer eeuw eene gemeente; toen is het opgeheven, en in 1870 opnieuw gesticht. Aldaar is geen oud-archief. Tot 1870 was Hindeloopen gecomb. met Molkwerum. De boeken en stukken betreffen alleen Hindeloopen.

7. Losse stukken sedert 1750, (Koopbrieven, Contract tusschen de Geref., de kl. en de groote Doopsgez. gemeente 1798, Contract bij de opheffing v. d. kl. Doopgez. gemeente 15 Dec. 1810, enz.).

Holwerd en Blija.

1. Een register, waarin: Lidmaten 1711—1850; Geboortelijst 9 Mei 1793—14 Febr. 1843; Afrekeningen over kerk- en armestaat 1703—1849; Verhandelingen over de afscheiding v. Visbuurt in 1850, het bouwen v. een nieuwe kerk, enz. fol.

2. Lidmatenboeken. 1. 1806—1892 4°.; 2. 1797—heden (aangelegd in 1850) gr. fol. 2 bndn.

3. Trouwboek. 3 Juli 1796—2 Dec. 1810. 4°. (Vóórin de publicatie van het Prov. Bestuur v. 29 April 1796).

4. Rekeningboeken. 1. 1788—1803; 2. 1803—1811; 3. 1811—1832. 3 bndn. 4°.

5. Rekeningen. 1721—1750. 1 portef. fol.

6. Stukken betreffende de verdeeling d. kerken ingevolge de staatsregeling v. 1798. 1 pak.

7. Koopbrieven, enz. 1701—1800. 1 pak.

8. Obligatiën. 1802—1884. 1 pak.

9. Publicatiën van het Prov. Bestuur enz. 1804 e. v. 1 pak.

10. Gedrukte circulaires d. gecomm. d. Friesche Doopsg. sociëteit. 1 portef. fol.

11. Testament v. C. L. en B. Rienks te Holwerd v. 23 Oct. 1793. 1 cahier. fol.

Irnsum en Poppingawier. (1)

Losse stukken (koopbrieven enz.) d. armvoogdij van Irnsum sedert 1764.

---

(1) In 1870 waren alhier nog bescheiden sedert 1697, zie Doopsgez. Bijdr. 1870, blz. 140.

Itens.

(Voorheen *Kromwal*).

1. Een register, waarin: Overledenen 1767—1789; Lidmaten 1713—1813 (Tot omstr. 1760 zijn de lidmaten van ieder dorp afzonderl. aangeteekend, nam. v. de dorpen: Jorwert, Oosterwierum, Bozum, Britswerd, Oosterlittens, Baard, Winsum, Beers, Hennaard, Itens, Lutkewierum, Hidaard, Oosterend, Wommels, Bajum en Cubaard); Benoeming v. diakenen 1767—1780; Afrekeningen 1767—1814; Getrouwden 1796—1808; Collecten 1823—1846. 4°.

2. Lidmatenboek. 1824—1889. (Met datum v. overlijden). Achteraan: Aanteekening van den jaarlijkschen staat der gemeente (Aantal aangekomenen en overledenen). 1824—1863. fol.

3. Id. 1827—heden. fol. (In 1889 opgemaakt).

4. Resolutieboek. 1823—heden. (Achteraan: Aantal leden, die telkens a. h. avondmaal deelgenomen hebben 1823—1866). 4°.

5. Rekeningboek, waarin: Ontv. 1809—1820; Uitg. 1809—1842. Vóórin: Lijst v. obligatiën 1803—1804. 4°.

6. Id. 1808—1841 (ontv.), 1825—1829 (ontv. v. preekgeld). 4°. (Blijkens het in dit boek vermelde is in 1833 de armenadministratie gescheiden v. kerk-, pastorie en predikdienst).

7. Een register, waarin: Contributiën voor den predikant 1829—1870; Ontv. en uitg. 1815—1816. 4°.

8. Rekeningboek d. diaconie. 1841—1863. 4°.

9. Losse stukken sedert 1794.

Joure.

1. Een register, waarin: Resolutiën 1790—1819; Huwelijken 1796—1811. fol.

2. Lidmatenboeken. 1. 1706—heden sm. fol.; 2. 1763—1894 fol. 2 bndn.

3. Een register, waarin: Lijst van eigendommen en verhuringen 1706—1803; Lidmaten 1706—1809. sm. fol.

4. Rekeningboeken. 1. 1692—1727 fol.; 2. 1727—1758 4°.; 3. 1787—1835 (uitg.) fol.; 4. 1800—1835 (ontv.) fol.; 5. 1808—1825 fol. 5 bndn.

5. Losse stukken (koopbr., testam. enz.), van af 1636.

Knijpe.

1. Notulenboek van den kerkeraad. 1833—1854. fol. (Vóórin: Kerkelijk reglement).

2. Een register, waarin: Lidmaten 1833—heden (oudste gedoopte in 1769), met datum van overlijden of vertrek; Namen en diensttijd der leeraren 1781—1884; Jaarlijksche opgave van leden van den kerkeraad 1833—1883; Getallijst v. d. leden en zielen der gemeente 1781—1884; Trouwregister 1830—1883; Registers v. getrouwden met kinderen, en v. weduwnaars en weduwen met kinderen 1833—1882; Register van getrouwden in de Doopsgez. kerk ingevolge de publ. d. Representanten v. 29 April 1796, 26 Juni 1796—17 Juli 1814. fol.

3. Rekeningboek der diaconie. 1782—1823. fol.

4. Id. der kerkvoogdij. 1829—1853. fol.

5. Id. der kerkvoogdij. 1829—1848. 4°. (dagboek).

6. Administratieboeken van de vereeniging tot wolspinnerij en breiderij bij de Doopsgez. gemeente. 1. 1846—1847 4°.; 2. 1847—1850 fol. 2 bndn.

7. Enkele losse stukken o. a. een koopbrief v. 1751, copie-testament v. Beint Bouwes v. 1781, acte v. scheiding tusschen de gem. v. Heerenveen en Knijpe van 23 Mei 1781.

Leeuwarden.

1. „Kerckboek" der vereenigde gemeente (meerendeels notulen). 1705—1818. fol.

2. Notulenboek van den kerkeraad. 1819—1848. fol.

3. Id. der „kerkelijke vergadering". 1837—1849. fol.

4. Geboorte-register. 1779—1811. fol. (alphab.).

5. Lidmatenboeken. 1. 1713—1826 sm. fol.; 2. 1725—1835 fol.; 3. 1837—1857 fol.; 4. 1844 (uit h. oude en nieuwe lidmatenb. opgemaakt) 4°. 4 bndn.

6. Rekeningboeken. 1. 1771—1799; 2. 1800—1833; 3. 1833—1873; 4. 1821—1861. 4 bndn. fol.

7. Verhuringen. 1. 1782—1796; 2. 1797—1803. 2 bndn. fol.

8. Rekeningboek v. d. armenstaat. 1792—1874. fol.

9. Registers van vastigheden en obligatiën. 1. 1803—1814; 2. 1815—1852 2. bndn. fol.

10. Collecteboek. 1819—1876. sm. fol. (Ommez.: Uitdeelingen 1819—1875).

11. Register van vrouwen-zitplaatsen. 1828—1849. sm. fol. (In duplo).

12. Bedeelingsboek. 1837—1859. fol.

13. Lijst v. leveranciers a. de Doopsgez. gemeente. 1778—heden. kl. 8°.

14. Administratieboek van de vergaderplaats der collegianten te Leeuwarden. 1788—1814. fol.

15. Id. van het fonds ten behoeve van de algem. sociëteit en ter bevordering van de predikdienst te Amsterdam. 1811—1814. 4°.

16. Id. van de weezen Born in het collegiantenhuis te Amsterdam. 1804—1815. 4°.

17. Losse stukken o. a.:
Stukken betreff. armwezen. 1843—heden.
„ „ de algem. sociëteit. 1800—1890.
„ „ „ Friesche „ 1836—1891.
„ „ beroepingswerk. 1821—heden.
Verschillende losse stukken. 1669—1813.
Reglementen v. d. algem. sociëteit. 1816—1879.
Id. „ „ Friesche „ 1749—1882.
Id. „ „ Kerkeraad. 1820—1884.
Id. v. h. Wed.- en Weezenfonds. 1805—1882.
Verschillende reglementen. 1846—1877.

Makkum.

1. Een register, waarin: Lidmaten 1690—1740; Resolutiën 1714—1781. fol.
2. Lidmatenboeken. 1. 1692—heden; 2. 1741—heden. 2 bndn. fol.
3. „Domine's" boek, waarin: Ontv. en uitg. v. d. predikant 1772—1838; Kerkvoogdij-rekeningen 1839—1842. fol. (1)
4. Ontvangboeken. 1. 1694—1732; 2. 1732—1779; 3. 1780—1842 (Van af 1840 betreffen de rekeningen alleen diaconie). 3 bndn. fol.
5. Uitgaafboeken. 1. 1694—1706; 2. 1707—1726; 3. 1727—1762; 4. 1762—1809; 5. 1809—1831. 5 bndn. fol.
6. Rekeningboek v. de „hoving van Jan Sippes Tichelaar". 1800—1877. 4°.
7. Staatboek. (Register v. roer. en onroer. eigendommen). 1771—1826. fol.
8. Aanteekeningboekje v. verhuringen, uitdeelingen v. turf enz. 1727—1783. 4°.

Oldeboorn. (2)

1. Lidmatenboek van het „Oude huis". 1791—1887. fol. (Vóóraan: Lijst van leeraren 1739—heden.)
2. Id. van het „Nieuwe huis". 1800—1887. fol.
3. Rekeningboek van het „Oude huis". 1766—1835. fol.

Oudebildtzijl. (3)

1. Een register, aangelegd 1695, waarin: Enkele besluiten van de Friesche Sociëteit en van de gemeente; Afrekeningen 1732—1825; Id. over den armestaat 1722—1753; Rekeningen 1825—1857; Geschiedkundige beschrijving van de gemeenten te St. Anna Par. en Oudebildtzijl, opgemaakt

---

(1) In 1839 is scheiding gemaakt tusschen diaconie en kerkvoogdij.

(2) Tot 1887 verdeeld in twee gemeenten: Het oude Huis en het nieuwe Huis.

(3) De boeken en stukken betreffen ook St. Anna Parochie, dat tot 1872 hiermede vereenigd was.

door S. K. Sipma in 1877; Lijsten v. d. bedienaren, diakenen en opzieners, uit de afrekeningen opgemaakt; Namen v. vermaners; Id. v. diaconie-dienaren 1699—1749; Id. v. lidmaten 1695; Lidmaten 1695—1858 (m. datum v. overlijden). fol.

2. Lidmatenboek. 1815—heden. fol. (Tot 1858 is het copie v. 't oude boek).

3. Losse stukken van af 1672. (Lijst v. leden 1672; Donatiebrief van $5^1/_2$ pondem. enz.).

Rottevalle en Witveen.

1. Een register, (opgemaakt uit het oude protocol in 1839 d. D. G. Plantinus, predikant), waarin: Alphab. naamlijst v. mannen; Id. v. vrouwen; Bijvoegsels op die lijsten; Register d. lidmaten 1751—1874; „Jaarlijkse staat of balans van het toe en afnemen van de gemeente"; Naamlijst d. leeraren 1746—1873. fol.

2. Rekeningboeken. 1. 1795—1814; 2. 1814—1822 (Vóórin: Verklaring v. bedeelden. dat zij hunne bezittingen aan de diakenen overgeven 1711—1789; Verhuringen 1815—1823; Ontvangsten 1713—1722; Lijst v. obligaties 1815—1818; Uitgaven 1715—1731). 2 bndn. 4°.

3. Afrekening over de nalatenschap van Jan Heeres te Harlingen 28 October 1800. fol. cahier.

4. Losse stukken (obligatiën enz.), sedert 1649.

Sneek.

1. Notulenboek v. vergaderingen v. d. kerkeraad en v. d. broederschap. 1797—1827. fol. (Ommezijde: Lijst van vastigheden en obligatiën 1792—1807.)

2. Notulenboeken („Resolutieboeken".) 1. 1783—1838 4°.; 2. 1828—1835 fol. 2 bndn.

3. Een register, waarin: Huishoudelijke regels 1784—1794. 4°.

4. Missiveboek. 1827—1843. fol.

5. Geboorteboek (Copie.Alphab.) 1707—1851. 4°. (Met datum v. huwelijk en overlijden).

6. Lidmatenboeken. 1. 1746–1836 4°.; 2. 1746—1803 4°. (Copie. Hierin ook: „Huishoudel. regels" 1784–1798). 3. 1763—1842 8°. (Met datum van overlijden). 3 bndn.

7. Rekeningboeken. 1. 1667–1690 fol.; 2. 1690–1742 fol.; 3. 1745—1779 fol.; 4. 1780–1811 fol.; 5. 1811–1839 fol.; 6. ontv. 1699—1721, uitg. 1693–1721 fol.; 7. 1772–1783 4°. (Vóórin: Inventaris v. bezittingen); 8. 1793—1838 fol. (Vóórin: Lijst v. obligatiën en copie-koopbrief v. d. kerk); 9. 1746–1773 4°.; 10. 1637–1779 fol. (arme-geld); 11. 1783—1838 fol. (arme-geld). 11 bndn.

8. Id. d. geestelijke staat (prediking en stoelgelden). 1. 1758—1793; 2. 1793—1842. 2 bndn. sm. fol.

9. Boek van ontvang en uitg. v. prediking, en ontv. v. stoof- en stoelgelden. 1805—1830. fol.

10. Boek van ontvang en uitgave voor de nieuwe pastorie. 1798—1799. 4°.

11. Collecte-boek. 1718–1842. sm. fol.

12. Een register, waarin aanteekening v. d. voorschotten aan het land en de betaalde intresten 1664–1685. sm. fol.

13. Reglementen. 1769–1862. 1 portef. 8°.

14. Verschillende losse stukken. 1600--1700, 1654—1853. 2 pakketten.

Staveren en Molkwerum. (1)

1. Een register, waarin: Notulen, Gedoopten, Overledenen. 1643—heden. sm. fol. (Hierbij: Lijst v. lidmaten 1703–1770.)

2. Een register, waarin: Lijst van obligatiën 1778—1794; Eenige uitgaven 1711, 1730, 1744; Eenige uittreksels uit 't voorg. oude kerkeboek — 1788. 4°.

3. Rekeningboek. 1819—1894. fol.

(1) Te Staveren is geen oud archief. De boeken betreffen Molkwerum.

Surhuisterveen. (1)

1. Lijst van lidmaten. 1722—1738.

2. Lidmatenboeken. 1746—heden. 2 bndn.

3. Rekeningboeken. 1719 en 1752—heden.

Terhorne.

1. Een register, waarin: Verhuringen van kamers en landen. 1769—1833. sm. fol.

2. Een aantal losse stukken (testamenten, koopbrieven enz.), van af 1656.

Ternaard. (2)

Rekeningboek v. Visbuurt. 1788—1827. 4°.

Tjalleberd.

Een register, waarin: Relaas omtrent de stichting d. gemeente, Eerste reglement, Namen v. diakenen en predikanten, Afrekeningen v. diakenen, Notulen v. kerkeraadsvergader. en broedervertoevingen, Lidmaten v. af de stichting der gemeente (1816) tot 1865. 4°.

Veenwouden.

Eenige losse stukken sedert 1787, o. a. 1 Acte nopens 't onderhoud d. armen v. 1787, en 1 Rekening over de nalatenschap v. Jan Heeres te Harlingen v. 1800.

Warga.

1. Geboorte-register. 1732—1833. 4°.

2. Id. 1732—1813 (Ommez. Getrouwden 1796—1810) 4°. (Waarschijnlijk in 1804 aangelegd).

---

(1) Volgens opgave van den Predikant.

(2) Visbuurt is in 1850 van Holwerd en Blija gescheiden, en onder de destijds gestichte gemeente Ternaard gekomen.

3. Lidmatenboekje. 1790—1847. kl. 8°. (Met dat. v. geboorte).

4. Rekeningboeken. 1. 1731—1748 4°.; 2. 1792—1836 4°. (ontv.); 3. 1792—1841 4°. (uitg.); 4. 1816—1823 fol.; 5. 1803—1827 fol. (ontv.); 6. 1804—1826 fol. (Hoofdzak. pred., kerk en pastorie). 6 bndn.

5. Collecteboek. 1800—1837. 4°.

6. Losse stukken o. a.: Obligatiën sedert 1655; Stukken betreff. armen-onderhoud sedert 1760; Een testament v. 1759.

Warns. (1)

1. Een register, waarin: Notulen (censuur en avondmaal) 1655—1699; Gedoopten 1656—1699. fol.

2. Rekenboek (alleen uitgave). 1654—1698. fol.

3. Een register, waarin: Rekeningen (particul.) v. Heering Jolles te Molkwerum betreff. het bevrachten v. schepen enz. 1674—1681; Collecten voor den leeraar Jan Cornelisz. 1711; Uitgaven 1711—1715; Copie-staat v. jaarl. bij ieder d. dienaren geblev. geld. en effect. 1652—1761; (Hierin: Relaas v. 't bouwen eener kerk in 1664); Lijst v. gedoopten 1665—1753; Opgave v. data waarop te Warns en andere plaatsen gepreekt is door Jan Cornelisz, en aldaar gebruikte teksten 1708—1749. fol.

4. Een register, waarin: Staat v. obligatiën; Staat v. jaarlijks bij ieder der dienaren gebleven gelden enz. 1700—1739, Uitgaven 1699—1714; Ontv. en uitg. 1714—1722; Afrekeningen 1722—1739; Notulen (censuur en avondm.) 1700—1740 (Hierin ook gedoopten 1700—1740); Lijst v. vaste goederen 1700; Lijst v. ontvangen en gekochte vaste goederen 1701—1712; Lijst v. landerijen 1736. fol.

5. Een register, waarin: Staat v. obligatiën ten laste d. Provincie 1741—1794; Staat v. particul. oblig. (1741)—1797; Staat v. jaarl. bij ieder d. dienaren gebleven gelden enz. 1741—1811; Afrekeningen 1741—1812; Naamlijst v. leden

(1) In 1799 is Bakhuizen m. W. vereenigd, de «vermaning» werd toen aan Warns overgedragen en verkocht.

benevens aanteekening v. D. S. Gorter (pred.), in Maart 1845 opgemaakt (met datum v. doop en overlijden en naam v. d. echtgen.), bijgehouden tot 22 Febr. 1894; Vergelijk. staat van communicanten en doopelingen 1741—1871; Notulen 1741—1858 (Hierin: Gedoopten 1741—1858); Lijst v. landerijen en huizen (m. de floreenschatt.) 1741; Besluiten betreff. de aanstelling v. leeraren enz. 1753—1774; Lijst v. huizen (vervolg) 1771—1802; Huwelijken 16 Febr. 1798—13 Mei 1810. fol.

6. Een register, waarin: Staat v. effecten 1812; Afrekeningen 1813—1833; Staat v. jaarl. bij ieder der dienaren gebleven gelden en effecten 1813—1834. fol.

7. Een register, waarin: Staat v. obligat. en rentebrieven 1804; Id. v. landschaps-obligatiën 1809, 1814; Id. v. effecten 1845, 1851; Ontv. en uitg. 1816—1855. fol.

8. Enkele losse stukken sedert 1801.

Witmarsum en Pingjum.

Lidmatenboek. 1828—heden. fol. (Met dat. van geboorte, huw. en overlijden.)

Wolvega.

Deze gemeente bestaat eerst sedert 1861.

Workum.

1. Notulenboeken. 1. 1815—1828; 2. 1838—1858. 2 bndn. fol.

2. Lidmatenboeken. 1. 1692—1761; 2. 1723—1753 (alphab.); 3. 1780—heden (In 1839 opgemaakt). 3 bndn. sm. fol. (1)

3. Een register, waarin: Aanteekening van testamenten, obligatiën enz. 1692—1775; Ontv. en uitgaven 1743—1745, 1752—1755. fol.

4. Een register, waarin: Aanteekening betreffende het beheer van lijfrenten, obligaties en landerijen 1692—1733; Algem. ontv. en uitg. 1718—1733; Donaties (van overleden personen) 1719—1733. fol.

(1) No. 1 en 2 zijn gedeponeerd in het archief der algem. Doopsgez. sociëteit te Amsterdam.

5. Een register, waarin: Ontv. en uitg. 1777—1802; Lijst van graven 1785; Verhuringen van huizen en kamers 1778—1782. 4°.

6. Een register, waarin: Verhuringen van huizen, en ontv. en uitgaven 1755—1782. 4°.

7. Register d. landen en ontvangen huren. 1776—1792. (Hierin ook rekeningen 1778—1802). 4°.

8. Verhuringboek van landen. 1755—1778. Ommez.: Ontv. en uitgaven 1797—1799. fol.

9. Obligatieboeken. 1. 1777—1803; 2. 1775—1799 (Hierin ook ontv. en uitg). 2 bndn. 4°.

10. Rekeningboeken. 1. 1695—1704; 2. 1803—1845. 2 bndn. fol.

11. Rekeningboek van den predikerstaat. 1753—1763. fol.

12. Collecteboek. 1723—1786. 4°.

13. Bedeelingsboeken. 1. 1803—1823 fol.; 2. 1803—1823 4°. 2 bndn.

14. Losse stukken (koopbrieven enz.), sedert 1658.

15. Een register, waarin: Scheepsjournaal; Lijst van gestichten, die een kapitaal hebben ten laste v. h. voormal. koningr. Holland (voorzoov. betreft de Doopsgez. gem. v. Workum) 1810. fol.

16. Scheepsjournaal. Omstr. 1783. fol.

17. Scheepsboeken (rekenboeken v. schepen). 1. 1773; 2. 1779—1782. 2 bndn. fol.

18. Administratieboek v. d. erven v. Cornelis Hendriks. 1753—1761. fol.

19. Id. v. d. erven v. Sjoukje Gatses. 1760—1769. 4°.

Woudsend.

1. Een register, waarin: Lidmaten 1705—heden; Attestatiën 1771—1796. 4°.

2. Rekeningboek. 1758—1797. 4°.

3. Losse stukken (obligatiën enz.), sedert 1722.

IJlst.

1. Resolutieboek. 13 Maart 1796—1822. (Hierin ook gedoopten en getrouwden). 4°.

2. Lidmatenboeken. 1. 1701—1818 sm. fol.; 2. 1773—1873 4°. 2 bndn.

3. Rekeningboeken. 1. 1699—1842 4°.; 2. 1801—1883. fol. 2 bndn.

4. Rekeningboek v. d. armestaat. 1786—1797. 4°.

5. Armeboek (collecten en uitg.). 1801—1818. sm. fol.

6. Id. (obligat. enz.). 1798—1818. 4°.

Vereenigde Christelijke gemeente te Dokkum. (1)

A. *Archief, afkomstig van de vroegere Doopsgezinde gemeente.*

1. Geboorteboek v. kinderen v. lidmaten en uit gemengde huwelijken. 1746—1799. 4°.
2. Rekeningboeken. 1. 1730—1741; 2. 1751—1764; 3. 1764—1771; 4. 1771—1782. 4 bndn. 4°.
3. „Scholt-reckenboek". 1676—1760. fol. (Achterin: Staat v. bezittingen 1711, Afrekeningen d. diakenen 1730.)
4. Resolutiën v. den Kerkeraad betreffende de Algemeene Sociëteit. 1730—1733. 4°. cahier.
5. Losse stukken sedert 1778.

B. *Archief, afkomstig van de vroegere Remonstrantsche gemeente.*

6. Een register, waarin: Lidmaten 1623—1698, 1673, 1696, 1703, 1709; Gedoopten 1639—1716. 4°.
7. Een register, waarin: Lidmaten 1716, 1729; Gedoopten 1716—1735; Lidmaten buiten Dokkum 1734; Lidmaten binnen Dokkum 1734; Geschiedenis d. Remonstr. kerk te Dokkum. 4°.
8. Een register, waarin: Gedoopten en tot leden aangenomenen 1716—1736 en 1787—1795; Lidmaten te Dokkum; Lidmaten buiten Dokkum; Resolutiën v. d. kerkeraad 1 Jan. 1736—25 Sept. 1796. 4°. (grootendeels losse bladen).
9. Losse stukken sedert 1639.

C. *Vereenigde gemeente.*

10. Notulenboek. 1798—1814. fol.

(1) Deze gemeente is ontstaan in 1798 uit de vereeniging van de Doopsgezinde en de Remonstrante gemeenten aldaar.

Evangelisch Luthersche gemeenten.

In het midden der 17e eeuw werd door Lutherschen in deze Provincie het eerst eene poging gedaan om vrijheid van godsdienstoefening te verkrijgen. Door een en dertig Franeker studenten, meest uit Duitschland, Denemarken en Zweden afkomstig, werd namelijk in 1650, eerst aan den academischen senaat en daarna aan Gedeputeerde Staten van Friesland, het verzoek gericht om in een afzonderlijk gebouw hunne godsdienstoefeningen te mogen houden. Dit verzoek is toen van de hand gewezen. Weinige jaren daarna blijken de Lutherschen te Leeuwarden en Harlingen bijeenkomsten gehouden te hebben, die meestal, althans oogluikend, werden toegestaan. Doch bij Staatsbesluit van 22 Juli 1681 werd hun vrijheid van godsdienstoefening verleend.

In eenige andere plaatsen in deze provincie schijnen nog Luthersche gemeenten bestaan te hebben, o. a. te Balk en op Ameland (1). Ik heb echter geene bescheiden gevonden, die deze gemeenten betreffen.

Harlingen.

1. Resolutieboek. 1755—1810. fol.

2. Een register, waarin: Notulen 1817—1841; Naamlijst van tijdelijke leden („gasten") 1762—1801. fol.

3. Doopboeken. 1. 31 Mei 1812—5 Juli 1846 4°.; 2. 31 Mei 1812—1884 fol. 2 bndn.

4. Een register, waarin: Lidmaten 1740—1800; Lijst v. leden 1802; Getrouwden 1815—1821; Copiën v. ingekomen brieven 1738—1743. fol.

---

(1) Vergel. Schutte, Geschied. d. Luth. gemeente te Leeuwarden, en Schultz Jacobi, de Lutherschen in Friesland. In «Bijdragen tot de geschied. d. Evang. Luth. kerk in de Nederl.» 5e stuk. — Diest Lorgion, de Nederd. Hervormde kerk in Friesland, blz. 118. — Eekhoff, Geschiedenis v. Friesland, blz. 374.

5. Lidmatenboek. 1847—1885. fol.
6. Missiveboek. 1744—1826. fol.
7. Rekeningboeken. 1. 1740—1763 sm. fol.; 2. 1764—1781 sm. fol.; 3. 1784—1807 fol.; 4. 1808—1850 fol.; 5. 1824—1840 4°. (Vóórin: Bijdragen voor den bouw v. d. kerk 1764—1774); 6. 1841—1845 4°.; 7. 1825—1838 4°.; 8. 1839—1845 4°. 8 bndn.
8. Stukken betreff. de scheuring te Amsterdam in de Luth. kerk. 1791, 1792. 1 pakje.
9. Stukken betreff. de scheuring in de gemeente te Harlingen. 1800—1804. 1 pakje.
10. Stukken betreff. de poging tot vereeniging d. beide Luth. gem. te Harlingen. 1819—1822. 2 pakjes.
11. Aanschrijvingen v. rijks-, prov. en gemeentebestuur. 1800—1845. 1 pak.
12. Aanschrijvingen der synode. 1819—1843. 1 pak.
13. Koopbrieven sedert 1692. 1 pak.
14. Testamenten, donaties en koopbrieven. 1739—1794. 1 pak.
15. Testament en bijbehoorende stukken van J. Sas. 1811. 1 pak.
16. Kwitantiën. 1740—1862. 1 pak.
17. Afgedane contracten van geldleeningen. 1710—1810. 1 pak.
18. Rekesten aan het stedelijk bestuur enz. 1768—1801. 1 pak.
19. Verschillende brieven en stukken. 1750—1829 en 1839—1863. 4 portef. 4°. (In de 1e portef.: Een pak attestatiën 1768—1824.)
20. Id. Id. 1778—1845. 1 pak.

2. *Leeuwarden.* (1)

1. Notulen- (en resolutie-) boeken. 1. 1689—1754 4°.; 2. 1755—1824 fol.; 3. 1824—1861 fol.; 4. 1861—1877 fol. 4 bndn.

(1) In 1824 zijn onderscheidene registers op nieuw gebonden, en de losse stukken en ook eenige gelijksoortige boeken werden in banden bijeengevoegd.

2. Een register, waarin: Gedoopten 7 Oct. 1671—26 Dec. 1823; Lidmaten omstr. 1679—1823; Id. (alleen militairen) 1767—1806; Getrouwden 15 Mei 1712—14 Sept. 1823. fol.

3. Een register, waarin: Gedoopten 11 Jan. 1824—25 Aug. 1850; Lidmaten 1824—1850; Getrouwden 1824—1850. fol.

4. Verzameling stukken (Ontvangen missives, koopbrieven, testamenten enz.) 1669—1808. In 1 bnd. fol.

5. „Missiveboeken", (waarin ook copiën v. ontvangen missives, testamenten enz.) 1. 1719—1752 en 1754—1807; 2. 1814—1824. 2 bndn. fol.

6. Verzameling ingekomen stukken. („Missiveboek"). 1824—1829. fol.

7. Rekeningboeken. 1. 1671—1681 (ontv.) 4°.; 2. 1671—1688 (uitg.) 4°.; 3. 1688—1726 4°.; 4. 1726—1756 fol.; 5. 1755—1767 fol.; 6. 1767—1823 fol.; 7. 1823—1839 (ontv.) sm. fol.; 8. 1823—1839 (uitg.) sm. fol. 8 bndn.

8. Id. „Groot-Rekenboeken". 1. 1823—1840 fol.; 2. 1841—1845 4°.; 3. 1845—1848 fol. 3 bndn.

9. Id. d. diaconie. 1. 1755—1767, 2. 1845—1850. 2 bndn. fol.

10. Breukenboek. 1805—1841. 8°.

Hersteld Evangelisch Luthersche gemeente te Harlingen. (1)

1. Notulenboek. 1833—1869. fol.

2. Een register, in 1886 samengesteld uit oude lijsten, waarin: Gedoopten 1800—heden; Alphab. naamlijst van leden 1801—1886; Lijst van leden 1 Jan. 1886; Id. 1886—heden; Getrouwden 1800—heden. fol.

3. Lidmatenboek (alphab.). 1801—1884. 4°.

4. Een register, waarin de reglementen voor de gemeente van 1801, 1869 en 1888, het reglement voor het fonds tot verbetering van het predikants-tractement van 1887, en het reglement voor het fonds tot onderhoud der armen van 1888. fol.

5. Algemeene reglementen, stukken betreffende de Synodale zittingen en kerkel. commissie, en correspondentie der beide Synodes. 1801—1856. In 1 bnd. fol.

6. Verschillende ingekomen brieven enz. 1792—1857. In 1 bnd. fol.

(1) Omstr. 1800 is deze gemeente ontstaan door afscheiding van de Evangelisch Luthersche gemeente aldaar.

Roomsch-Katholieke gemeenten.

Van de Hervorming af tot bijna aan het einde der 17e eeuw werden in deze Provincie door de Staten en de Gedeputeerde Staten herhaaldelijk besluiten genomen, om de samenkomsten der Roomsch-Katholieken tegen te gaan en hunne geestelijken uit de Provincie te weren. In de missie-verslagen van dien tijd (1) worden eenige steden en dorpen in Friesland vermeld, alwaar zich geestelijken ophielden; doch van vaste plaatsen van bijeenkomst kon toen meestal geen sprake zijn. De geestelijken trokken van plaats tot plaats rond, en vereenigden op een adelijke stins, een boerenerf, in een schuur of op een zolder de geloovigen. (2)

Eene geregelde aanteekening van kerkelijke handelingen zal derhalve toen wel niet mogelijk geweest zijn. Er zijn dan ook slechts enkele doop- en trouwboeken uit de 17e eeuw in de archieven bewaard gebleven. De meesten daarvan zijn in klein formaat, zoodat zij steeds gemakkelijk konden medegedragen worden. (3)

Sedert de laatste jaren der 17e eeuw werden wel nog de Jezuïeten uit deze Provincie geweerd, maar overigens werden geene staatsbesluiten tot vervolging der Roomsch-Katholieken meer genomen. De godsdienstoefeningen werden meest oogluikend toegestaan.

Uit dien tijd vindt men dan ook reeds melding gemaakt van een vrij groot aantal staties (4) en van kerken, althans van vaste plaatsen van samenkomst, o.a. was in 1695 een gebouw daar-

(1) Archief v. h. aartsbisd. Utr. o. a. Dl. XVIII.

(2) Vgl. Archief III, 341. In 1663 wordt nog uit Heerenveen gemeld: gritmannus . . . . . dedit potestatem advigilandi et invadendi Catholicos et singulariter congregationes perturbandi. (Epistolae missionar. ordinis S. Francisci. Ad Claras Aquas 1888, blz. 89.)

(3) Vgl. Archief XX, 162.

(4) Zie A. Tiarae annotationes. Leeuw. 1894, blz. 150.

voor te Harlingen (1), in 1710 werd te Dokkum daartoe een groot huis gebruikt (2), in 1719 werd te Wijtgaard een kerk in den vorm van een schuur gebouwd. (3) Meestal waren toen, en ook nog in de tweede helft der 18e eeuw, de samenkomsten in woonhuizen, waarin ook de geestelijken verblijf hadden. (4)

Het aantal staties, zooals dat reeds aan het einde der 17e eeuw vermeld wordt, is tot heden bijna hetzelfde gebleven; enkele nieuwe staties zijn in lateren tijd gesticht.

Van af het begin der 18e eeuw zijn van verscheidene parochies de doop-, trouw- en overlijdensregisters bewaard gebleven. Op slechts weinige uitzonderingen na zijn in het begin dezer eeuw de oudere doop- en trouwregisters naar de gemeentehuizen overgebracht.

---

(1) Tegenw. Staat v. Friesland III, 259. Harlingen. «De Roomsgezinden moesten zich... eerst op zolders en in achterhuizen behelpen, doch... eenige meerdere vrijheid verkregen hebbende, lieten zij eerst een huis... in gereedheid brengen, om daarin hunne eeredienst te verrichten, en in 1695 deden zij eene inzameling van liefdegaven, om daarvoor hetzelve tot eene kerk te verbouwen.»

(2) De Vrije Fries VI, 316.

(3) Archief v. h. Aartsb. Utr. III, 150.

(4) Archief XIX, 22: «Per oratoria intelligimus loca, quibus templorum vice intra domesticos parietes utimur.» Zie ook Foeke Sjoerds, Alg. Beschrijv. v. Friesl. II, 879.

Gemeenten.

Ameland.

1. Een register, waarin: Gedoopten 22 Nov. 1812—25 Nov. 1858; Overledenen, voorzien v. d. H. Sacr. 1697—1859. 4°.

2. Register van overledenen. 1695—1859. 4°.

3. Rekeningboeken. 1. 1772—1838 (v. 1823—1837 hadden kerk- en armbestuur ééne administratie); 2. 1837—1854. 2 bndn. 4°.

4. Rekeningboek d. armvoogdij. 1778—1837. (Tot 1822 alleen ontv.) 4°.

5. Een register, waarin: Uitgaven d. armvoogdij 1778—1822; Getrouwden 1696—30 Dec. 1810; Gedoopten 1696—Febr. 1812 (Afschrift uit de boeken, ten gemeentehuize berustende). fol.

6. Losse stukken d. armvoogdij sedert 1783.

Bakhuizen.

De oudste bescheiden dagteekenen van 1855.

Balk.

Een register, waarin: Gedoopten Sept. 1825—heden: Getrouwden 24 Juli 1825—27 Aug. 1894; Overledenen 1825—1895. 4°.

Bolsward.

a. H. Martinus.

1. Een register, waarin: Gedoopten 22 Mei 1710—21 Dec. 1753: Benefactores (geschenken a. d. kerk) 1713—1766:

Anniversaria 1753; Huwelijken 14 Juni 1710—22 Apr. 1776; Overledenen 29 Dec. 1709—17 Mrt. 1776. 4°.

2. Een register, waarin: Gedoopten 31 Aug. 1790—5 Oct. 1828; Huwelijken 23 Mrt. 1828—3 Juni 1838. fol.

b. H. Franciscus.

1. Doopboek. 3 Jan. 1814—17 Aug. 1841. 4°.

2. Register, bevattende de namen d. pastoors sedert 1619. fol.

3. Obedientiebrief v. Frat. Andreas Pauly, (prov. overste), voor Bernardus Bolwert als assistent van Antonius van Gorp, missionaris emeritus te Bolsward. Antverpiae 26 Nov. 1752.

c. Armbestuur.

1. Rekeningboeken. 1. 1745—1753 4°.; 2. 1776—1789 4°.; 3. 1789—1808 (ontv.) fol.; 4. 1789—1808 (uitg.) fol.; 5. 1809—1819 (ontv.) fol.; 6. 1809—1831 (uitg.) fol. 6 bndn.

2. Een register, waarin: Huurcontracten enz. 1785—1805. fol.

3. Losse stukken (testamenten, koopbrieven enz.), sedert 1696.

Dokkum.

1. Een register, waarin: Gedoopten 14 Jan. 1728—11 Jan. 1859; Overledenen 1816—1858. 4°.

2. Trouwboek. 28 Dec. 1727—heden.

Dronrijp.

1. Doopboek. 16 Mei 1715—11 Nov. 1883. 4°.

2. Trouwboek. 1808—heden. 4°.

3. Register v. overledenen. 1808—heden. 4°.

Franeker.

1. Doopboek. Dec. 1712—24 Apr. 1717. sm. 8°.

2. Trouwboek. 6 Jan. 1774—1836. sm. 8°.

3. Een register, waarin: Overledenen 26 Febr. 1774—1837; Gedoopten 28 Jan. 1774—1832. sm. fol.

Harlingen.

1. Een register, waarin: Gedoopten 25 Maart 1812—31 Dec. 1834; Getrouwden 3 Mei 1812—14 Sept. 1834; Overledenen 25 Mrt. 1812—25 Dec. 1834. sm. fol.

2. Register v. d. broederschap „van de zaalige dood" (Naamlijst). 1729—heden. fol. (Ommez.: 1. Memoriaal 1756—1820; 2. Naamlijst v. pastoors 1754—heden.)

3. Losse stukken (koopbr. enz.) v. h. armbestuur sedert 1733.

Heeg.

Een register, waarin: Gedoopten 15 Sept. 1747—heden; Gevormden 1836—1898; Getrouwden 24 Mei 1756—heden; Overledenen 1792—heden. sm. fol.

Heerenveen.

Een register, waarin: Gedoopten 22 Maart 1812—22 Mei 1866; Getrouwden 13 Juli 1817—20 Mei 1866; Overledenen Aug. 1812—7 Juli 1868. sm. fol.

Irnsum.

1. Een register, waarin: Gedoopten 12 April 1678—25 Mrt. 1709; Getrouwden 15 Apr. 1678—10 Apr. 1708. sm. 8°.

2. Een register, waarin: Gedoopten 24 Febr. 1807—31 Aug. 1875; Getrouwden 10 Mei 1807—7 Sept. 1875; Overledenen 14 Jan. 1807—9 Nov. 1875; Gevormden 1836—1861. sm. fol.

Joure.

Een register, waarin: Gedoopten 14 Jan. 1740—3 Aug. 1851; Getrouwden 2 Sept. 1804—27 Nov. 1834. sm. fol.

Leeuwarden.

a. H. Bonifacius.

1. Een register, waarin: Gedoopten 1 April 1812—29 Febr. 1832; Getrouwden 16 Mei 1812—16 Jan. 1832. sm. fol.

2. Eenige losse stukken sedert 1780.

b. H. Dominicus.

1. Een register, waarin: Gedoopten 27 Mei 1822—20 April 1854; Getrouwden 2 Juni 1822—30 April 1854. sm. fol.

2. Een register, waarin: Gedoopten 18 Maart 1830—30 Dec. 1865; Getrouwden 16 Mei 1830—2 Dec. 1866. sm. fol.

c. Armbestuur.

1. Notulenboeken. 1. 1785—1805 fol.; 2. 1819—1824 sm. fol.; 3. 1824—1837 fol.; 4. 1838—1850 fol. 4 bndn.

2. Rekeningboeken. 1. 1755—1770; 2. 1770—1790; 3. 1802—1803. 2 bndn. en 1 cahier (n°. 3). fol.

3. Donatie-boekje, waarin: Stukken betreffende schenkingen enz. a. d. armvoogdij. 1716—1755. 4°.

4. Inventaris van bezittingen van den armenstaat. 1. 1799—1813; 2. 1816—1843. 2 bndn. fol.

5. Correspondentieboeken. 1. 1812—1819 sm. fol. (hierin ook bedeelingen 1807—1810); 2. 1819—1827 fol.; 3. 1828—1844 fol. 3 bndn.

6. Register van ontvangen missives. 1828—1838. fol.

7. Collecteboeken. 1. 1799—1808; 2. 1808—1823; 3. 1824—1843; 4. 1844—1859; 5. 1830—1860; 6. 1832—1859. 6 bndn. 4°.

8. Naamboeken van armen (d. 5 kerken; met aanteekeningen der wekelijksche bedeeling). 1. 1756—1772; 2. 1772—1790. 2 bndn. fol.

9. Registers van gealimenteerden in het armhuis. (1) 1. 1806 —1878; 2. 1812—1880. 2 bndn. fol.

10. Register van winterbedeeling. 1833—1874. fol.

11. Journalen (Maandel. rapport v. bedeeling). 1. 1797—1801; 2. 1801—1806; 3. 1809—1816; 4. 1816—1852. 4 bndn. fol.

12. Kleedingsboek. 1772—1779. fol.

13. „Boereboek" (leverantie v. boter). 1793—1804. fol.

14. Ontvang en uitgaaf v. h. zielenfond (voor missen voor gestorven armen). 1762—1819. 4°.

15. Resolutieboek v. h. weeshuis. 1786—1842. fol. (Hierin ook: Instructiën voor den weesvader en de weesmoeder. Achteraan: Copiën v. verzonden missives en extracten uit het stads-resolutieboek 1785—1789.) (2)

16. Notulenboek van het weeshuis. 1832—1851. fol.

17. Id. „ „ college van collecteerende weesvoogden. 1832—1858. fol.

18. Reglement voor de collecteerende voogden, met de namen dezer voogden 1809—1833, en naamlijst d. leden van het college 1806—1856. In 1 bnd. fol.

19. Missiveboek van weesvoogden. 1833—1845. fol.

20. Register van donatiën en legaten voor het weeshuis. 1787—heden. fol.

21. Ontvang en uitg. v. h. weeshuis. Mei 1793—Mei 1794. fol. cahier.

22. Wees-fonds- of effectenboek (ontv. en uitg. voor uitzetten). 1786—1810. fol.

23. Memoriaalboek v. 't weeshuis (waarin o. a. inventaris v. goederen van 't weeshuis). 1787—1827. fol.

---

(1) In 1808 werd het nieuw ingerichte armhuis in gebruik genomen. Eekhoff, Geschiedk. beschrijving v. Leeuw. II, 252.

(2) Het weeshuis is in 1786 opgericht. In 1855 zijn de administratiën der Wees- en Armvoogdij vereenigd.

24. Arbeidsloonboek. v. weezen. 1786—1826. fol.

25. Naamboek v. weezen. 1774—1855. fol.

26. Register van opgenomen weezen. 1827—1832. fol. (Met datum v. geb.)

27. Register, waarin extracten v. doop-acten v. weesjongens en v. overlijd.-acten d. ouders. 1832—1844. fol. In duplo.

28. Register, waarin id. id. v. weesmeisjes en id. v. ouders. 1832—1843. fol. In duplo.

29. Naamlijst d. weezen. 1786—1857. fol. (later opgenomen) cahier.

30. Id. (alphab.) d. weezen. 1786—1857. fol. (later opgenomen) cahier.

31. Losse stukken, o. a. Testament v. J. v. d. Berg en A. Bruinsma, echtg., v. 18 Sept. 1769, en copie-testament v. Geliana v. d. Lely v. 2 Mei 1730; voorts meest ingek. brieven 1807—1822.

Lemmer. (1)

1. Register van gedoopten. 1798—1849.
2. Register van getrouwden. 1822—1849.
3. Register van overledenen. 1823—1849.

Makkum.

Een register, waarin: Gedoopten 1 April 1816—26 Dec. 1857; Getrouwden 28 Mei 1816—26 Dec. 1857; Gevormden 1836—heden. sm. fol.

St. Nicolaasga.

Een register, waarin: Rekeningen en afreken. betreff. armvoogdij 1717—1803. Hierin ook: Verhaal van de inwijding der nieuwe kerk te St. Nicolaasga op 8 Dec. 1835, toen de kerk op de Heide verlaten is. sm. fol.

(1) Volgens opgave van den Pastoor.

Oosterend (Roodhuis).

1. Een register, waarin: Rekeningen 1658—1691; Overledenen 1659—1696; Gedoopten 21 Maart 1666—18 Juli 1672; Getrouwden 14 Mei 1665—21 Oct. 1703 fol. (Vóórin: Verhaal van de oprichting der parochie in 1658 en benoeming van het eerste kerkbestuur.)

2. Een register, waarin: Overledenen 1752—1866; Getrouwden 10 Mei 1812—21 Jan. 1866. 4°.

Oosterwierum.

1. Een register, waarin: Gedoopten 14 Jan. 1796—heden; Overledenen 1826—heden; Gevormden 1836—heden. sm. fol.

2. Een register, waarin: Getrouwden 15 Mei 1796—heden; Admissi ad I^am^ communionem. sm. fol.

Sensmeer (Blauwhuis).

Een register, waarin: Gedoopten 17 Oct. 1810—11 Dec. 1892; Lijst v. missen, die jaarlijks gelezen moeten worden; Overledenen 1832—1871; Gevormden 1836—1888. sm. fol.

Sloten.

De oudste bescheiden dagteekenen van 1819. (1)

Sneek.

1. Een register, waarin: Gedoopten 1 Jan. 1812—3 Juni 1848; Getrouwden 25 Jan. 1801—16 Juni 1839. sm. fol.

2. Een register, waarin: Gedoopten 13 Jan. 1840—16 Juni 1875; Getrouwden 11 Jan. 1840—1873; Overledenen 1826—1893. sm. fol.

Armbestuur.

3. Notulenboek. 1803—1829. fol. (Hierin ook: Verhuringen, aanbestedingen, namen van weeskinderen, enz.)

---

(1) Volgens mededeeling van den Pastoor.

4 Rekeningboeken. 1. 1717—1775 (ontv.); 2. 1776—1812 (tot 1805 alleen ontv.); 3. 1717—1746 (uitg.); 4. 1746—1771 (uitg.); 5. 1771—1806 (uitg); 6. 1812—1819 6. bndn. fol.

Steggerda.

1. Een register, waarin: Gedoopten 14 Mrt. 1805—10 Oct. 1877; Getrouwden 28 Jan. 1805—1 Nov. 1877; Overledenen 12 Sept. 1800—15 Nov. 1877; Gevormden 1855—1877. sm. fol.

2. Rekeningboek d. armvoogdij. 1801—1855. fol.

Warga.

1. Doopboek. 1 Febr. 1812—heden. fol. (Tot 1883 is het copie van een oud boek).

2. Een register, waarin: Getrouwden 16 Mei 1751—11 Mei 1862; Overledenen 1750—1861. 4°. (Hierbij een lijstje van getrouwden 1719—1731).

3. Rekeningboek. 1727—1803. fol.

4. Id. (fragment). 1791—1800. (uitg.) fol.

5. Rekeningboeken. 1. 1824—1825 en 1847—1849; 2. 1826—1847. 2 bndn. 4°.

6. Enkele losse stukken (testamenten, enz.), sedert 1774.

Wolvega.

1. Een register, waarin: Gedoopten 1 Juni 1812—31 Oct. 1886; Overledenen 17 Apr. 1812—4 Nov. 1892; Getrouwden 5 Mei 1812—2 Mei 1892; Gevormden 4 Juli 1893. sm. fol.

Armbestuur.

2. Rekeningboeken. 1. 1713—1763 4°. (losse katerns); 2. 1763—1801 fol.; 3. 1776—1828 fol. 3 bndn.

Workum.

1. Een register, waarin: Overledenen 1767—1872; Overledenen, voorzien v. d. H. Sacr. 1766—1797; Neo communicantes 1829—1898. sm. fol.

---

2. Een register, waarin: Gedoopten 20 Febr. 1813—27 Dec. 1871; Getrouwden 12 Mei 1813—30 Nov. 1871; Gevormden 1836—1898. sm. fol. (Hierbij een lijstje van Gedoopten 15 Maart 1805—7 Oct. 1812).

Armbestuur.

3. Rekeningboeken. 1. 1845—1882 (ontv.) fol.; 2. 1845—1879 (uitg.) fol. 2 bndn.

4. Missiveboek. 1824--1834. fol.

5. Register van ontvangen resolutiën, adviezen enz. 1823—1829. fol.

6. Rekeningboek van een kofschip. 1783—1788. fol.

Woudsend.

1. Een register, waarin: Communicantes 1781—heden; Korte historie v. d. statie sedert 1550, d. den pastoor v. Schelven (1835); Gedoopten 4 Febr. 1762—18 Febr. 1872; Gevormden 1836—heden; Overledenen 15 Juli 1779—1893. fol.

2. Trouwboek. 10 Nov. 1776—30 Jan. 1893. fol.

Wijtgaard.

De oudste bescheiden dagteekenen van omstreeks 1850. (1)

(1) Volgens mededeeling van den Pastoor.

Israëlietische gemeenten. (1)

Van het verblijf der Israëlieten in deze provincie, althans te Leeuwarden, wordt het eerste spoor gevonden in 1645, toen de regeering gelastte narichten omtrent hunne komst, hun getal en hunne namen in te winnen.

In den loop der 18e eeuw verkregen zij synagogen te Leeuwarden, Harlingen en Noordwolde. Deze laatste gemeente bestaat sinds ongeveer 20 jaren niet meer. Ook te Hindeloopen heeft vroeger eene gemeente bestaan.

Het is mij niet gebleken, dat van de archieven dezer beide verdwenen gemeenten nog bescheiden zijn bewaard gebleven.

Thans zijn in deze provincie een hoofd-synagoge te Leeuwarden en ring-synagogen te Bolsward, Gorredijk, Harlingen, Lemmer en Sneek.

Bij resolutie der Staten van Friesland van 28 Februari 1772 werd o. a. bepaald dat de Israëlieten „verplicht zijn, de huwelijks-proclamatiën in de publycque kerke of voor het gerechte waaronder gezeten zijn, te laaten doen op drie onderscheiden zon- of rechtdagen, en na zulks voor de gemeente of dat gerechte trouwen".

Aanteekening van geboorte en huwelijk heb ik in de archieven niet aangetroffen vóór 1816. Ook zijn die niet, voor zoover ik heb na kunnen gaan, in de archieven der burgerlijke gemeenten; alleen vond ik van de Israëlietische gemeenten te Gorredijk en Harlingen oude besnijdenis-boekjes in de gemeente-archieven van Opsterland en Harlingen.

(1) Vergel. tegenwoordige Staat v. Friesland IV, 563. — H. J. Koenen, Geschied. d. Joden in Nederland, blz. 229. — Eekhoff, Beknopte Geschied. v. Friesland, blz. 385. — Eekhoff, Geschiedk. Beschrijv. v. Leeuwarden II, 199.

Gemeenten.

Bolsward.

Het archief bevat geene oudere bescheiden dan uit de 2e helft dezer eeuw. (1)

Gorredijk.

1. Een register, waarin: Ontv. en uitgaven 1804—1817; Uitg. 1864—1880. fol.
2. Een register („Protocolboek"), waarin: Ingekomen stukken, rekeningen enz. 1816—1854. fol.
3. Een register, waarin: Namen van ongetrouwde leden 1817—1845; Id. van niet geïmmatriculeerden 1817—1824; Lijsten van kiezers tot leden van den kerkeraad 1875—1878. fol.
4. Een register, waarin: Geboorten 20 Jan. 1817—heden; Naamlijst der leden, benoemd tot Gatan Thora en Gatan Bereschit 1862—heden; Overledenen 1819—heden; Register der grafsteden; Getrouwden 13 Dec. 1825—heden; Namen van leden, die verplicht zijn te waken bij zieken en lijken, en lijkdiensten; Namen der mannen van begraving. fol.
5. Een register van achterstallige bijdragen van leden. 1817—1861. sm. fol.
6. Losse stukken (koopbrieven enz.), sedert 1804.

Harlingen.

1. Een register van leden, (met dat. v. geb. en overlijden). In 1863 opgemaakt—heden. fol. (De oudste daarin voork. is in 1784 geboren).

(1) Volgens mededeeling van den Opperrabbijn alhier.

2. Een register, waarin: Ontv. en uitgaven 1818—1849, en 1861; Notulen der vergaderingen van Manhigim en ouderling 1823—1841; Naamlijst van leden, benoemd tot Gatan Thora en Gatan Bereschit 1817—1860; Naamlijst v. geïmmatriculeerden 1817—1860; Overledenen 1824—1830. fol.

3. Lijst van psalmen, die op feestdagen gezongen worden. 1813.

Heerenveen.

Deze gemeente is eerst vóór omstreeks 40 jaren gesticht. De oudste bescheiden zijn van 1862.

Leeuwarden.

1. Een register, waarin: Resolutiën, acten, missives, afkondigingen, hoofd. omslag, schenkingen, enz. 1753—1894. sm. fol.

2. Een register, waarin: Een reglement voor de gemeente, vastgesteld in 1798, met toevoegselen tot 1813. Met een index. 4°. (1)

3. Notulenboeken van parnassijns en gr. kerkenraad. 1. 1815—1823; 2. 1823—1838; 3. 1839—1857. 3 bndn. fol.

4. Notulen van parnassijns en gr. kerkenraad. 1. 1838—1843; 2. 1844—1847; 3. 1848—1853. Losse katerns in 3 bndn. fol.

5. Notulen van parnassijns en armbestuurders. 1844—1851. fol.

6. Copie- (missive-) boeken. 1. 1815—1821 fol.; 2. 1823—1831 fol.; 3. 1832—1839 fol.; 4. 1840—1850 4°. 4 bndn.

7. Afkondigingen. 1823—1860. 1 bnd. fol.

8. Geboorte-register. 3 Jan. 1816—31 Dec. 1857. fol.

9. Trouwboeken. 1. 11 Aug. 1816—31 Aug. 1858; 2. 4 Dec. 1821—26 Juni 1836. 2 bndn. fol. (N°. 1 gehouden d. h. kerkbest., n°. 2 d. d. opperrabijn).

(1) Berust in het archief v. h. armbestuur.

10. Registers van overledenen. 1. 1816—1828; 2. 1827—1833; 3. 1833—1883 (Ommez.: Grafregister 1833—1852). 3 bndn. fol.

11. Rekeningboeken (grootboeken). 1. 1816—1818; 2. 1819—1822; 3. 1823—1828; 4. 1829—1833. 4 bndn. fol.

12. Registers van contribuanten. 1. 1816; 2. 1819; 3. 1820; 4. 1822; 5. 1827; 6. 1829; 7. 1840—1845. 7 bndn. fol.

13. Notulenboek van de commissie van toezicht over de kerkelijke besnijdenissen voor het synagogaal ressort te Leeuwarden. 1821—1872. fol. (Achteraan: Lijst van toegelaten kerkelijke besnijders 1821—1870).

Armbestuur.

14. Rekeningboeken. 1. 1841—1853; 2. 1846—1857; 3. 1847—1854. 3 bndn. fol.

15. Rekeningen en verantwoording aan de commissie van finantiën der stad. 1842—1866. fol. cahiers.

16. Bedeelingboek. 1841—1849. fol.

17. Register van verpleging- en onderstandskosten voor in andere plaatsen wonenden. 1844—1854. 4°.

Lemmer.

Het archief bevat geene oudere bescheiden dan uit de 2e helft dezer eeuw. (1)

Sneek.

De gemeente is vóór ruim 60 jaren gesticht. Het archief bevat echter alleen bescheiden uit de laatste jaren.

---

(1) Volgens mededeeling van den Opperrabbijn alhier.

Het Rijksarchief in Overijssel.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

In de geschiedrol van het Rijksarchief in Overijssel mag het jaar 1898 wel met gulden letters worden aangeteekend. Eindelijk toch heeft het archief een waardige plaats gevonden waar men hopen mag, dat het ver van vocht en andere schadelijke invloeden nog eeuwen ongeschonden een veilig onderkomen zal vinden. Met de voltooiing van dit hoogst belangrijk werk waag ik het de Regeering mijne innig gemeende gelukwenschen aan te bieden.

Zelden wordt het eene Regeering gegund in één slag twee zoo groote belangen te vereenigen als dit mogelijk was door de restauratie van den Sassenpoortentoren en de inrichting van dien toren tot eene uitermate geschikte bergplaats van een belangrijke rijksverzameling. De restauratie toch van een der merkwaardigste Nederlandsche Gothieke gebouwen, waarvoor de mannen der kunst en ieder rechtgeaard Nederlander eerbiedig het hoofd plegen te buigen, ook al hadde het profanum vulgus zich niet onwaarschijnlijk eerlang in de slooping verlustigd, zou op zich zelve reeds grootere geldelijke opoffering waard zijn geweest dan daarvoor gebracht zijn. Maar hoeveel te meer is er reden tot blijdschap nu de regeering die restauratie tevens heeft weten dienstbaar te maken aan de behartiging van een in vorige tijden zoo geheel verwaarloosd belang, te weten de behoorlijke berging der archieven. Minstens twee eeuwen lang is een goed deel van het oudarchief telken jare op een aantal boerenwagens naar eene der drie hoofdsteden vervoerd, waar in een gegeven jaar de Staten-vergadering zou worden gehouden. Men vraagt zich af hoe er zoodoende van dat archief nog iets terecht is gekomen. Maar ook toen aan het reizen en trekken een einde kwam, vermocht het niet tot rust te komen. Herhaaldelijk nog is het daarna van het eene lokaal naar het andere verjaagd, hetzij omdat men de documenten niet aan ongedierte ten prooi mocht laten, of wel omdat het hemelwater zich nu en dan vermeide met het afleiden van beekjes langs de lijsten der boekenkasten.

Aan het rusteloos omzwerven is thans, dank de zorgen der Regeering, een einde gekomen evenals aan de nooden die het archief voortdurend bedreigden.

Dat de restauratie met veel kennis en zorg heeft plaats gehad behoeft nauwelijks gezegd voor wie weet, dat de Afdeeling Kunsten en Wetenschappen daaraan heeft gepraesideerd, maar ook de inrichting met het oog op het gebouw als bergplaats van archieven is zoo volmaakt, dat ik, na bijna een jaar het beheer daarover gevoerd te hebben, niet zou weten in welk opzicht zij anders zou kunnen worden gewenscht, kleine desiderata, die wel nimmer ontbreken zullen, daargelaten. Zelfs de vrees waarvan ik mij te voren nimmer recht heb kunnen ontdoen, dat het aan genoegzame verlichting der vertrekken zou ontbreken, is geheel beschaamd. Bovendien wordt daarin zoo noodig meer dan voldoende voorzien door electrische gloeilampjes, gevoed door verplaatsbare accumulatoren. Vooral geldt dat voor de trap die op eene enkele plaats bij niet te helder weder de hulp van eenig kunstlicht behoeft. De electrische verlichting heeft slechts één bezwaar. De electriciteit schijnt toch, zonder dat men mij daarvoor de juiste oorzaak wist aantegeven, somtijds geheel onverwacht uit de accumulatoren als het ware weg te vloeien. Voor die gevallen staat echter een reserve accumulator gereed.

Tijdens de inrichting van de 2de en 3de verdieping, vooral onder het opstellen der boekenkasten, was gebleken dat bij doelmatige plaatsing der kasten aanzienlijk meer ruimte ware te winnen dan voor de rijksarchief-verzameling werd gevorderd, ja dat zelfs een archief van den omvang als dat van het oudarchief der gemeente Zwolle daar ware te plaatsen, en niet te min nog ongeveer 140 meter beschikbaar konden blijven.

De omstandigheid dat ik sedert eenige jaren met goedvinden van Uwe Excellentie naast het ambt van Rijksarchivaris ook dat van archivaris der gemeente Zwolle bekleed; de ondervinding tijdens de waarneming van laatstbedoeld ambt opgedaan dat het werken in twee op eenigen afstand van elkaar gelegen archieven groot ongerief en tijdverlies medebrengt; en eindelijk het vermoeden, dat het Gemeentebestuur, toch reeds over te weinig ruimte voor den dagelijkschen dienst beschikkend, zijn oud-archief niet ongaarne naar den Sassenpoortentoren zou zien verplaatsen, deden mij besluiten zoowel Uwe Excellentie als het Gemeentebestuur op die beschikbare ruimte in den toren te wijzen en aan gezegd bestuur in advies te geven zich tot Uwe Excellentie te wenden met het verzoek te willen mededeelen of over de vrijblijvende ruimte kon worden beschikt en, zoo ja, op welke voorwaarden. Al spoedig bleek mijn advies in goede aarde te zijn gevallen; het Gemeentebestuur wendde zich

tot Uwe Excellentie en ontving een zoo gunstig bescheid, dat er geen aarzeling hoegenaamd heeft bestaan op de door Uwe Excellentie gestelde voorwaarden in te gaan. Een jaarlijksche huurprijs van *f* 400.— door Uwe Excellentie bedongen als contrapraestatie voor de groote voordeelen aan de Gemeente te verleenen ontmoette geen overwegend bezwaar en inderdaad die voordeelen waren niet gering. De Regeering zich reeds terstond op het geheel juiste standpunt stellend, dat het oudarchief der gemeente geheel afgescheiden behoorde te blijven van de oude Rijksarchieven, bood aan daarvoor afzonderlijke vertrekken aan te wijzen. Den Rijksarchivaris zou worden opgedragen dezelfde zorg aan het oudarchief der gemeente te besteden als aan het Rijksarchief, slechts zou de gemeente hem een ambtenaar ter zijde behooren te stellen. Aan het publiek dat wenschen mocht archiefstukken te raadplegen zou daartoe een lokaal worden aangewezen, waarin ook gezegde ambtenaar gelegenheid zou vinden zijne werkzaamheden te verrichten. De kosten van binden, van bureaubehoeften enz. zouden echter voor rekening van de stad blijven. Ten aanzien van de toegankelijkheid van het archief voor het publiek, wenschte Uwe Excellentie het reglement, vastgesteld bij Kon. besl. van 26 Juni 1856 N°. 79, mutatis mutandis te zien toegepast, met dien verstande evenwel dat eenige besluiten van Burgemeester en Wethouders, rakende het uitleenen van handschriften, het verstrekken van afschriften of extracten en het verrichten van nasporingen ten behoeve van derden, van kracht zouden blijven.

Ook al vallen niet al de voordeelen van deze overeenkomst naar eene zijde, ja, al moet erkend worden dat ook het Rijksarchief in de plaatsing der twee archieven onder een dak eene niet geringe bate vindt, toch zal men der Regeering den lof niet mogen onthouden het Zwolsche gemeentebestuur op onbekrompen wijze tegemoet te zijn gekomen.

Hoe dit zij, toen de overeenkomst was getroffen en de twee bovenste verdiepingen, bestemd tot berging van archieven intusschen gereed waren gekomen, kon den 6en Juni met het overbrengen der archieven een aanvang worden gemaakt, en daar het wenschelijk voorkwam met het vullen der bovenste verdieping, waar het oudarchief van Zwolle zou worden geplaatst, een aanvang te maken en daarna geleidelijk naar beneden af te dalen, werd op gezegden datum het eerst aan dat archief de hand geslagen. Na door het allerschoonste weder gedurende tien dagen begunstigd te zijn, was gezegd archief ter plaatse in behoorlijke orde en zonder eenige noemenswaardige beschadiging aangeland. Niet minder voorspoedig werd het rijksarchief in de daaropvolgende 15 dagen verplaatst, zoodat met den 1sten Juli

de verhuizing kon gezegd worden afgeloopen te zijn op de bibliotheek na, welke eerst na het einde van mijn verlof, omstreeks half Augustus, kon worden overgebracht, dat is toen de kasten, daartoe op de 1ste verdieping geplaatst, geheel waren afgewerkt.

Bij het opstellen der archieven heeft de uitmuntend werkende lift de grootste diensten bewezen. Zonder nagenoeg eenige inspanning kunnen daarmede vrij aanzienlijke vrachten van de eerste naar de derde verdieping worden verplaatst. Meer bezwaar had het ophijschen van de stukken van af den beganen grond naar de eerste verdieping, wat in manden per katrol geschiedde. Die manden moesten eene opening van 0.68 M. middellijn, die zich in het gewulf van den oostenlijken toren bevindt, passeeren, waarmede veel tijd verloren ging. Desniettegenstaande zijn de archieven zoo goed als geheel onbeschadigd overgekomen, dank zij de genomen maatregelen en de orde daarbij betracht.

Met ééne groote Brittannia-vulkachel is het mogelijk gebleken niet slechts de kamer voor het publiek en de ambtenaren benevens de bibliotheek behoorlijk te verwarmen, maar ook de 2de en 3de verdieping. De verwarmde lucht vindt naar die hoogere verdiepingen een weg door den liftkoker waarvan de verschillende deuren tot dat doel nu en dan werden geopend. Het laat zich begrijpen, dat de vulkachel te dien einde tot meerdere hitte moest worden gestookt dan voor de 1ste verdieping strikt noodzakelijk was en ook dat het eiken beschot, dat niet in allen deele uit zuiver droog hout blijkt vervaardigd te zijn, tengevolge der meerdere hitte hier en daar getrokken is. Van ernstigen aard is dat euvel echter niet. De kamer van den archivaris en die van den klerk-binder worden door kleinere vulkachels verwarmd. Het meubilair heeft zich in den loop van dit jaar bewezen zeer deugdelijk en geriefelijk te zijn en verkeert in goeden toestand. Een inventaris is daarvan opgemaakt, waarop tevens alle roerende zaken zijn gebracht langzamerhand aangeschaft. In de lokalen op de zonzijde gelegen ontbreken nog gordijnen. Het is niet gemakkelijk eene eenvoudige, min of meer bij den stijl van het gebouw passende stof te vinden, die tevens genoeg licht doorlaat.

In het torenkamertje van den archivaris blijft de westelijke muur nog min of meer vochtig. Onder het vroegere beheer is die muur zeer verwaarloosd en tengevolge van langdurige lekkage geheel doortrokken, zoodat het nog jaren duren kan eer de laatste druppel vocht daaruit zal zijn verdwenen. Sommige ramen sluiten niet in die mate als men zou wenschen, doch daarin is gemakkelijk te voorzien.

Het nieuwe uurwerk in den toren voldoet aan de strengste

eischen. Voor het dagelijks opwinden zorgt de klerk-binder, voor het onderhoud de daartoe door Uwe Excellentie aangewezen uurwerkmaker.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Van uit de oude bewaarplaats in het gouvernement zijn medegenomen een extincteur, en de daar aanwezige bluschgranaten en brandzakken, allen in goeden staat.

De Sassenpoortentoren is voorzien van een bliksemafleider welke bij inspectie gebleken is behoorlijk te functioneeren. Op elke verdieping bevindt zich een brandkraan met slang en toebehooren, aangesloten bij de gemeentelijke-waterleiding.

Uit de rekening mij door de directie voor het tijdvak 1 Augustus tot 1 Januari aangeboden bleek dat de meter een veel grootere hoeveelheid water had aangeteekend, dan met mogelijkheid kon zijn verbruikt, zoodat ik het geraden achtte een onderzoek te doen instellen. Toen kwam aan het licht dat bij veel waterverbruik in den omtrek van den toren het water uit de binnenleiding door den meter terugstroomde, welk waterverlies niet door den meter werd aangeteekend of liever afgeteld, terwijl bij vermindering van waterverbruik daarbuiten de binnenleiding terstond op nieuw werd gevuld, welke nieuwe aanvoer uit den aard door den meter wel werd aangewezen. Toen op een tijdstip van den dag waarop het watergebruik gewoonlijk het grootst is de meter werd geobserveerd, teekende die in het tijdsverloop van een half uur 500 liters verbruikt water aan, niettegenstaande geen druppel water in den toren was afgetapt. De directie der waterleiding heeft na dit onderzoek de nota gewijzigd en den toren voor een minimum waterverbruik aangeslagen, tot tijd en wijle een meter zal zijn gevonden die ook het terugloopen van water noteert. Oorzaken van gezegden misstand schijnen te zijn de hoogte van den toren en het ontstaan van een luchtkussen in de leiding, waardoor het water bij weinig tegendruk of sterke zuiging in de hoofdleiding, wegvloeit enz.

In de onmiddellijke nabijheid van den toren had de stad reeds vroeger twee brandkranen in de straat geplaatst.

III. *Toestand van de archiefverzameling.*

Zooals ik hierboven reeds vermeldde, is de verzameling zonder noemenswaardige beschadiging overgebracht. De stukken die niettemin eenigermate geleden hebben zijn terstond onder handen

genomen en hersteld. De beschadiging strekte zich niet verder uit dan tot de omslagen en portefeuilles waarin de stukken waren gestoken. Intusschen is er nog veel oud zeer, waarvan de herstelling tot na de verplaatsing van het archief was uitgesteld en waaraan thans geregeld zal worden gewerkt.

Door het aanschaffen van eene bord-snijmachine is de gelegenheid geopend om de talrijke portefeuilles van ruggen te voorzien, waarmede in het afgeloopen jaar ook reeds een aanvang is gemaakt. Zoolang de werkzaamheden van den klerk-binder zich tot herstellingen moesten bepalen, en hij met andere bezigheden de handen nog vol had, scheen het onnoodig gereedschappen voor de binderij aan te schaffen, doch nu er meer en meer tijd beschikbaar komt om met het binden een aanvang te maken, ging ik in de laatste dagen tot aankoop van het meest noodige over. In het volgende verslag hoop ik dienaangaande de noodige mededeelingen te doen.

De kaartenkast voldoet uitmuntend en in de zegelkast konden de zegels met de afgietsels daarvan en de fragmenten van zegels behoorlijk gesorteerd worden.

IV. *Verslag van de werkzaamheden en van den voortgang der inventarisatie en de ordening van het archief.*

Tot mijn groot leedwezen heb ik mij in het afgeloopen jaar, zoowel ten gevolge van ongesteldheid als wegens uiterst droevige huiselijke rampen niet zooveel met de ordening en regeling kunnen bezighouden als ik wel had gewenscht. De tijd dien ik daaraan geven kon is eerstens besteed aan de voorbereiding tot de verplaatsing. Van eene goede voorbereiding hangt in dezen alles af. Nadat ik een plan had vastgesteld waarnaar de archieven in de nieuwe bergplaats zouden zijn op te stellen, een plan dat zooveel doenlijk de toekomstige finale plaatsing behoorde nabij te komen, zijn de stukken in de daarbij gevolgde orde van een doorloopend nummer voorzien, waardoor het bij de opstelling in den toren terstond moest blijken of eenig stuk ontbrak. Toen alles geplaatst was, heb ik in het najaar al den beschikbaren tijd gewijd aan het vervaardigen van een doorloopenden inventaris naar de volgorde van de gezegde nummering. Bij dien inventaris is natuurlijk gebruik gemaakt van de in de laatste jaren tot stand gekomen inventarisatie van een aantal onderdeelen van het archief, terwijl de nog ongeïnventariseerd gebleven gedeelten er min of meer uitvoerig in omschreven zijn. Door die bewerking, waarin evenwel de charters en de rechterlijke archieven nog niet zijn opgenomen, is het archief thans in het bezit van een doorloopenden inventaris van het oud-provinciaal archief en van de verschillende daaraan

vroeger en later toegevoegde collectiën, een inventaris die tot grondslag van de definitieve regeling zal moeten strekken.

Daarna is overgegaan tot de herziening van de bestaande lijsten der rechterlijke archieven, vooral noodig geworden door de stukken in de laatste jaren in de verschillende gemeenten gevonden en naar hier overgebracht. Ook die verbeterde lijsten zullen den grondslag kunnen vormen van een definitieven inventaris der rechterlijke archieven.

Intusschen heeft de ter vervanging van den ambtenaar Berends in Juni tot amanuensis aangestelden J. Geesink, voorzooveel hij mij niet bij bovenbedoelde werkzaamheden behulpzaam was, de losse stukken van verschillende onderdeelen van het archief op datum gebracht, zoo o. a. van de archieven na 1795.

In het voorjaar had Berends zich nog beziggehouden met de regeling van het aan het archief in 1897 geschonken markenarchief van Genne en Holten.

De verdere regeling van het archief der Ridderschap, waarmede ik in 1897 een aanvang maakte, moest ik wegens andere meer dringende en hierboven nader aangeduide werkzaamheden tot heden opschorten. Eerlang hoop ik die regeling voort te zetten.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

In de Bijdragen voor de geschiedenis van Overijssel door den ondergeteekende en Mr. Nanninga Uitterdijk uitgegeven nam ik het slot op van mijne bewerking der Rekeningen van de confiscatiën in Salland en Twenthe.

VI. *Opgaven der aanwinsten door geschenk, aankoop, ruil of in bruikleen verkregen en opgave der verliezen. zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

De aanwinsten waren:

a. Geschenken.

1°. van Uwe Excellentie:

Verslagen omtrent 's Rijks-verzamelingen van geschiedenis en kunst XIX 1896 's Gravenhage 1898 8°.

2°. Volgens machtiging van Uwe Excellentie van den Rijksarchivaris in Utrecht.

Prothocol van den notaris Mr. Willem Lippinck van het

voorgevallene ter terechtzitting van den officiaal van den aartsdiaken van Deventer dd. 1550—1555. 5 quaterns 4°.

3°. Van Gedeput. Staten van Overijssel:

Verslag van de Gedeputeerde Staten aan de Staten der provincie Overijssel. 1897.

4°. Van Burgem. en Wethouders der Gemeente Dordrecht:

Mr. J. C. Overvoorde, gemeente Archivaris van Dordrecht. Catalogus van de bibliotheek der gemeente Dordrecht 1898. 8°.

5°. Van Burgem. en Wethouders der Gemeente Edam:

Inventaris van het oud-archief der stad Edam, en van de zich ten Raadhuize bevindende bescheiden der instellingen aldaar Leiden 1898. 8°.

6°. Van Burgem. en Wethouders der Gemeente Deventer:

De Cameraarsrekeningen van Deventer, uitgeg. door Dr. J. de Hullu, deel IV bladwijzer. Dev. 1898. 8°.

7°. Van de Commissie van Bestuur van het Prov. Museum van Oudheden en geschiedkundige voorwerpen in Drenthe.

Verslag aan Gedep. Staten dier provincie over 1897. Assen 1898. 8°.

8°. Van de Commissie voor de feestelijke herdenking van den Tien-daagschen Veldtocht:

Catalogus van de tentoonstelling, de jaren 1830—1832 met de Oud-strijders herdacht te 's Gravenhage, 1—3 Aug. 1891. 's Gravenhage 1891. 8°.

9°. Van den Gepensioneerd Kolonel der Huzaren *F. de Bas,* namens den Generaal Majoor Chef van den Generalen Staf:

Derde jaarverslag betreffende de Krijgsgeschiedkundige nasporingen en studiën, loopende tot 1 October 1897, 's Gravenhage 1898. 8°.

10°. Van den Algemeenen Rijksarchivaris te 's Gravenhage:

Notulen van de zesde bijeenkomst der Rijksarchivarissen op Dinsdag 19 Nov. 1895. 8°.

11°. Van den Rijksarchivaris in Noord-Brabant:

Ordening en Inventarisatie van oude Gemeente- en Waterschapsarchieven in Noord-Brabant, 1898, 8°.

12°. Van den Rijksarchivaris in Zeeland:

Mr. R. Fruin Th.Az. Beschrijving eener verzameling charters en papieren afkomstig van Anna van Bourgondië, Vrouwe van Ravestein, meerendeels betreffende de familie van Borselen en Brigdamme en Souburg, berustende in het Rijksarchief-depot in de provincie Zeeland 1898. 8°.

Mr. R. Fruin Th.Az. Het archief der stad Reimerswaal, 's Gravenhage 1897. 4°.

13°. Van den Rijksarchivaris in Drenthe:

Verslag omtrent oude Gemeente-, Waterschaps- en Veenderij-archieven in de provincie Utrecht over 1896. Utr. 1898. 8°.

Verslag omtrent oude Gemeente-, Waterschaps- en Veenderij-archieven in de provincie Utrecht over 1896. Onder de bijlagen: Inventarissen der oude Gemeente- en Waterschapsarchieven, opgemaakt door Mr. L. van Hasselt en Mr. R. Fruin Th.Az., voor zoover nog niet gedrukt bij een der vorige jaarverslagen. Utrecht 1898. 8°.

Mr. Joosting, Santgangen, overgedrukt uit de „Nederlandsche Spectator", 1897 no. 10. 1 bld. 8°.

14°. Van den archivaris der Gemeente Kampen:

Mr. J. Nanninga Uitterdijk. Nieuwe christenen, overgedrukt uit de Tijdspiegel 1898. 8°.

15°. Van den Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek en den Directeur van het Penningkabinet:

De Oranje-Nassau-boekerij en De Oranje-penningen in de Koninklijke Bibliotheek en in het Konink. Penningkabinet te 's Gravenhage 1898. 8°.

16°. Van den heer Jos. M. H. Eversen, amanuensis bij het Rijksarchief in Limburg:

Verspreide stukken:
1°. Het kamprecht te Maastricht,
2°. De rechtsbedeeling en het inwendig bestuur te Geleen,
3°. De stijl van procedure in het land van Valkenburg,
4°. Een „hoiltgeding" op de Graetheide, 8°.

17°. Van den Bibliothecaris der Universiteits-bibliotheek te Groningen:

H. Brugmans, Catalogus codicum manu scriptorum, Universitatis Groninganae bibliothecae. Groningen 1898. 4°.

18°. Van de redactie van de Bijdragen etc.:

Mr. J. Nanninga Uitterdijk en *Mr. L. van Hasselt*, Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel. 2e serie, 2e dl. afl. 3 en 4. Zwolle 1898. 8°.

19°. Van den schrijver:

V. Becker, S. J. „Thomas à Kempis, schrijver der Navolging". Uitgegeven ter herinnering aan de onthulling van het Monument te Zwolle, 10 Nov. 1897. Roosendaal, 8°.

20°. Van den schrijver:

Dr. W. Sauer, Zur Geschichte der Besitzungen der Abtei Werden I Das officium Grimheri in Elveteri. Sonderabdruck aus der Zeitschrift des Bergischen Geschichtsvereins XXXII. Bd. 1897. 8°.

21°. Van den heer Dr. M. Schoengen:

Die Schule von Zwolle von ihren Anfängen bis zur Einführung der Reformation 1582, 1 Teil. Freiburg (Schweiz) 1898. 8°.

b. Door aankoop.

Neues Archiv der Gesellschaft für altere deutsche Geschichtskunde XXIII Band Heft 2 en 3 XXIV Band Heft 1. Hann. 1898. 8°.

Westfäliches Urkunden-Buch. Band VI: Die Urkunden des Bisthums Minden vom Jahre 1201—1300 Heft IV. Münster 1898. 4°.

Zeitschrift für vaterländische Geschichte und Alterthumskunde, 55 Band. Münster 1897. 8°.

Ergänzungshefte zur Zeitschrift für Geschichte und Alterthumskunde Westfalens I: Liber dissencionum archiepiscopi Coloniensis et capituli Paderbornensis. Lieferung IV. Münster 1 dl. 8°.

Zeitschrift des historischen Vereins für Niedersachsen Jahrgang 1897 en 1898. Hann. 1897, 1898. 8°.

Osnabrucker Urkunden Buch. Band III Heft I der Jahre 1251—1259. Osnabruck 1898. 8°.

Archivalische Zeitschrift 6e en 7e Band. München 1896 en 1897. 8°.

Prof. Karl Hegel. Die Entstehung des Deutschen Städtewesens, Leipzig 1898, 8°.

P. N. v. Doorninck. Het oudste leenactenboek van Gelre 1326. Haarlem 1898. 8°.

Dr. R. Fruin. Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde. Derde reeks, 10e deel, afl. 2 en 3. 's Grav. 1898. 8°.

Wetzer und Weltes. Kirchenlexikon Heft 112—117. Freib. 1 Br. 1898. 8°.

Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht 25e deel. afl. 1—3. Utrecht 1898. 8°.

J. C. R. Acquoy e. a. Archief voor de Nederlandsche Kerkgeschiedenis. Deel VII afl. 1 en 2. 's Grav. 1898. 8°.

Dr. J. Reitsma en Dr. S. D. van Veen. Acta der provinciale en particuliere synoden. Deel VII Groningen 1595—1620. Gron. 1898. 8°.

M. W. L. van Alphen. Nieuw kerkelijk handboek. Jaarg. 1898. 's Gravenhage 1898. 8°.

F. van Biedenveld. Geschichte des Mönchswesens. Weimar 1837. 2 dln. 8°.

A. Schoonebeek. Historie van alle ridderlijke en krijgsorders Amsterdam 1697. 1 dl. kl. 8°.

Dr. R. Pfleiderer. Die Attribute der Heiligen. Ulm 1898. 8°.

Dr. D. C. Nijhoff. De Stadhouders en Koningen uit het huis Oranje-Nassau. Amsterdam 1898. 8°.

Johanna W. A. Naber en L. de Neve. De Vorstinnen van het huis Oranje-Nassau. Haarlem 1898. 8°.

De Wapenheraut. Algem. Ned. Familieblad, Jaarg. 1898. 's Grav.

Oud-Holland. Nieuwe Bijdr. voor de Gesch. der Nederl. kunst etc. Jaarg. 14, 15 en 16 (1—3) Amsterdam 1898. 4°.

De Navorscher. Jaarg. 1898. Nijm. 8°.

Dr. Ottokar Lorenz. Lehrbuch der gesammten wissenschaftlichen Genealogie. Stammbaum und Ahnentafel in ihrer geschichtlichen, sociologischen und naturwisschenschaftlichen Bedeutung. Berlin 1898. 8°.

Gemeene Duytsche spreekwoorden adagia oft proverbia ghenoemt. Gheprent toe Campen in dye Broederstrate by my Peter Warnersen, woenende in den Witten Valck 1550. 12°.

Verwijs en Verdam. Middel Nederlandsch Woordenboek. Deel IV afl. 14—17. 's Gravenhage 1897, 1898.

H. Shaw. The handbook of mediaeval alphabets and devices London 1853. fol.

L. Petzendorfer. Schriftenatlas. Stuttgart 1898. fol.

Geldersche Volksalmanak jaarg. 1899. 8°. Arnh. 1898.

Friesche volksalmanak voor het jaar 1899. 8°. Leeuw. 1898.

Groningsche volksalmanak jaarg. 1899. 8°. Gron. 1898.

V e r l i e z e n zijn niet geleden.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofdarchief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnen- of buitenlandsche archieven.*

Dergelijke pogingen zijn in het afgeloopen jaar niet aangewend.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Aan den heer H. Lonchay, professeur de l'Université libre de Bruxelles, deelde ik een en ander mede aangaande de samenstelling en den werkkring van het college van Cancelier en Raden.

De heer L. Smedding S. J., te Katwijk, wenschte te weten of hier bronnen voor de geschiedenis van bisschop Fr. v. Blankenheim gevonden werden en in hoeverre eene uitgave van het dijkrecht van Salland mij aanbevelenswaardig voorkwam. Ik diende hem daarop van bericht.

De heer F. A. van Schaick, predikant te Kampen, wenschte namens den kerkeraad der Hervormde gemeente aldaar te weten, in hoeverre de gemeente Kampen rechten kon doen gelden op de pastorie van het Kampereiland en in hoever gezegde gemeente verplicht was bij te dragen in het tractement van den predikant of wel den hulpprediker op gezegd eiland. Daar ook Gedeputeerde Staten dezer provincie kort te voren mij hadden opgedragen een onderzoek in te stellen naar de verhouding tusschen de gemeente Kampen en de kerkelijke gemeente op het Kampereiland, kon ik den heer van Schaick uit het toen bijeen gezamelde de noodige gegevens verstrekken. Dezelfde gegevens werden kort daarna ook aan den gemeente-archivaris van Kampen toegezonden, die bovendien nog in persoon dit archief over de bewuste zaak raadpleegde.

Mr. R. E. Hattink te Almelo ontving afschriften van verschillende stukken welke later in eene procedure, waarin hij als raadsman de belangen van Ootmarsum waarnam, zijn gebezigd.

Dr. Houck te Deventer ontving afschriften rakende het geslacht Renesse.

Aan Jonkvrouwe A. R. van Westerveldt Sandberg, Huize Groote Scheer bij Gramsbergen, deelde ik op haar verzoek mede wat hier aangaande die Groote Scheer te vinden is, terwijl ik met Miss. Helen L. Fairchild, te New-York, over verschillende vragen rakende J. D. v. d. Capellen, correspondeerde.

Ten behoeve van de heeren N. A. Cramer en Dr. M. Schoengen alhier werden handschriften uit de Universiteits-bibliotheek te Göttingen, uit de Bibliothèque Royale te Brussel en uit de Kon. bibliotheek te 's Gravenhage in dit archief tijdelijk gedeponeerd.

De heer J. A. A. Holste zette, in opdracht van den Generalen Staf, ook dit jaar de krijgsgeschiedkundige onderzoekingen voort.

De heer L. F. Teixeira de Mattos, civiel-ingenieur alhier, wenscht zich op de hoogte te stellen van den waterstaatkundigen

toestand van deze provincie in de vorige eeuwen en raadpleegde met dat doel verschillende stukken hier aanwezig.

Aan mijn ambtgenoot in Utrecht zond ik eindelijk een aantal charters ter inzage.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Diergelijke bemoeiingen zijn in het afgeloopen jaar achterwege gebleven. Ik zou het van het hoogste belang achten indien Uwe Excellentie kon goed vinden de heeren archivarissen te dien opzichte de opdracht te verleenen bedoeld in de notulen van de te 's Gravenhage laatst gehouden vergadering van heeren rijksarchivarissen.

Zwolle, 6 Juni 1899.

De Archivaris in Overijssel,

L. VAN HASSELT.

Het Rijksarchief in Groningen.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

In het gebouw werden geene veranderingen aangebracht. Mijn reeds eenige jaren achtereen in het verslag uitgesproken wensch naar meerder ruimte, zoowel ten behoeve van archiefberging als ten behoeve van eene werkkamer voor het publiek, schijnt zijne vervulling te naderen. Opmetingen hebben plaats gehad en een voorloopig plan van verbouwing werd aan mijn oordeel onderworpen. Er schijnt kans te zijn, dat in 1899 de verbouwing tot stand komt. Inmiddels mocht ik weder met toestemming van H.H. Gedeputeerde Staten dankbaar gebruik maken van de benedenkamer, bestemd voor de sectievergaderingen der Staten. De in het vorige verslag als gewenscht medegedeelde verbeteringen, het aan te brengen netwerk in de open vakken en de aanschaffing van 20 roltafeltjes, waren aan het einde van 1898 nog niet tot stand gekomen. Ook hieromtrent koester ik goede verwachtingen van het jaar 1899.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

Bovenstaande middelen verkeeren in goeden toestand en werden eenige malen beproefd. De bij de brandinstructie voorgeschreven oefeningen zijn op de daarvoor bepaalde tijden geregeld gehouden. Kleine daarbij noodzakelijk gebleken herstellingen werden zoo spoedig mogelijk uitgevoerd.

III. *Toestand der archiefverzamelingen.*

De toestand der archiefverzamelingen geeft geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Door voortdurend stoken in den winter en zorgzaam luchten bij helder weder was er voortdu-

rend eene drooge lucht in het gebouw en kon geen schade door vocht worden aangericht.

De bode-boekbinder voorzag weder een aantal registers, vooral die, welke behooren tot de nieuw verworven waterschapsarchieven, van behoorlijke banden, terwijl tot berging van provinciale en stedelijke ordonnantiën doozen in boekvorm, en tot berging van de charters der kloosterarchieven en van andere archieven charterdoozen door hem werden vervaardigd.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Werd in het vorig jaarverslag het vermoeden uitgesproken, dat de commies-chartermeester nog wel het grootste gedeelte van 1898 zou behoeven om den inventaris van het huisarchief Farmsum afgewerkt te krijgen, dit vermoeden werd bewaarheid. Nog het geheele jaar ging heen met ontwarring van den chaos, door mij in het vorig verslag geschetst. Thans echter is alles beschreven en op papier geordend, de definitieve nummering der charters en registers dient nog te geschieden, zoodat bij het jaarverslag van 1899 de afgewerkte omvangrijke inventaris zal kunnen worden overgelegd.

De waterschapsarchieven, waarvan mede in het vorig jaarverslag werd melding gemaakt, waren het voorwerp mijner aanhoudende bemoeiingen. De in 1897 ontvangen archieven werden thans verder geordend en geïnventariseerd, zoodat inventarissen zijn gereed gekomen van de navolgende archieven: I. Het archief van het generale zijlvest der Drie Delfzijlen met zijne drie groote deelen, het Dorpster- het Slochter- en het Scharmerzijlvest; II. Het archief van het Dijkregt van Oosterwijtwerd; III. Het archief van het Dijkregt van de Vierburen; IV. Het archief van het Dijkregt van Uitwierde, Biessum en Solwerd; V. Het archief van de Dijkschepperij van Holwierde en Marsum. Van eerstgenoemd archief is tevens een regestenlijst der stukken ouder dan 1614 vervaardigd. Terstond hierna werd een aanvang gemaakt met de onder hoofdstukken VI en IX van dit verslag nader besproken archieven in bruikleen afgestaan door het waterschap Duurswold. Uit deze archiefstukken aangevuld met een aantal stukken uit het huisarchief Farmsum werden de archieven gereconstrueerd van de navolgende zijlvestenijen en dijkrechten: I het zijlrecht van Olinge; II het Schuttengericht van Appingedam; III het Farmsummerzijlvest; IV het Dijkrecht van Farmsum; V het Woldzijlvest. Bij de inventarisatie dier vijf archieven werden regestenlijsten van de sub III en IV

genoemde archieven gevoegd. De totstandkoming van een en ander nam nog een gedeelte van het jaar 1899 in beslag.

Bij den aanvang van 1898 verzocht Mr. A. S. de Blécourt te Groningen als volontair op het archief werkzaam te mogen zijn. Genoemde heer, door vroegere studiën niet geheel onbekend met oud schrift, bleek weldra voldoende op de hoogte van het archiefwezen te zijn om onder toezicht en leiding een inventaris en regestenlijst van een der kloosters op te stellen. Daartoe werd gekozen het voor een kloosterarchief vrij omvangrijke archief van het klooster Ter Apel. Juist gereed met dezen arbeid, viel aan den heer de Blécourt in Juni de onderscheiding ten deel benoemd te worden tot adjunct-archivaris der gemeente Rotterdam. Hoewel de heer de Blécourt met mij betreurde, dat de tijd van voorbereiding tot de kennis van het archiefwezen niet langer had mogen duren, vertrouw ik, dat genoemde heer bij zijn gebleken ijver op de hier gelegde grondslagen met succes zal voortbouwen.

In September boden zich twee nieuwe volontairs aan, de heeren P. G. Bos, jur. cand., en Mr. J. M. Nap, beiden te Groningen. Hun eerste arbeid bestond natuurlijk in het zich vertrouwd maken met het lezen van oud schrift en in andere grondbeginselen der archiefleer. Aan het einde van het jaar kon aan beide heeren een meer speciale arbeid worden opgedragen. Werd door laatstgenoemde eene uitgave van oude Ommelander dijk- en zijlrechten voorbereid, aan eerstgenoemde werd door mij de reconstructie, ordening en inventarisatie van een kloosterarchief opgedragen. Het is mijn voornemen op deze wijze inventarissen en regestenlijsten van alle ± 35 kloosterarchieven in het gebied ter tegenwoordige provincie Groningen in orde te maken. Daartoe moeten natuurlijk uit de thans chronologisch ingerichte verzameling charters van het archief-depôt de stukken tot elk kloosterarchief behoorende behoedzaam worden uitgezocht en afgescheiden.

Ook kwam nog in 1898 tot stand eene beschrijvende index (Zettelkatalog) met alphabetischen klapper op de groote verzameling gedrukte ordonnantiën en reglementen van Burgemeesteren en Raad der stad Groningen. Deze verzameling werd daartoe in chronologische volgorde in 32 doozen in boekvorm geborgen.

Overigens valt het dikwijls zeer moeilijk geregeld aan de inventarisatie en ordening van het archief voort te arbeiden; de lange lijst van verstrekte inlichtingen onder hoofdstuk VIII is daar om te bewijzen, hoe dikwijls de beschikbare tijd voor onderzoekingen in beslag wordt genomen.

V. *Opgave der in druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

De uitgave van het Oorkondenboek van Groningen en Drente werd in 1898 met ijver voortgezet. De laatste oorkonden, tot 1 October 1405, en de tijdens den druk nog ontdekte oorkonden voor het supplement werden allen afgedrukt. Daarna werden de indices bewerkt en de toelichting bearbeid. Een groot aantal in origineel of in afschrift in het rijksarchief in Groningen berustende stukken zag door de uitgave in 1898 het licht.

Verder zijn van onderscheidene archiefstukken meer of minder groote aanhalingen door diverse schrijvers opgenomen in de door hen uitgegeven verhandelingen; het is mij echter niet bekend, dat overigens aan archiefstukken in hun geheel door den druk openbaarheid is gegeven.

VI. *Aanwinsten door geschenk, aankoop of bruikleen verkregen en opgaven der verliezen, zoo die er zijn, en oorzaak daarvan.*

Handschriften.

Door schenking:

Van *Jhr. Mr. H. L. van Vierssen Trip* te Groningen:

Een h. s. in 4° bevattende formulieren voor allerlei akten en rechtshandelingen volgens de landrechten der stad Groningen en der Ommelanden. 18e eeuw.

Van H.H. Gedeputeerde Staten der provincie Groningen:

Eene groote partij stempels en cachetten, meerendeels van ambtenaren en besturen tusschen 1795 - 1813.

Hoewel geen archiefstukken in de gewone en engere beteekenis, hebben toch deze stempels met blijvende bestemming berust onder de ambtenaren en besturen, wier archieven in het archiefdepôt worden bewaard, zoodat ik meende alleszins gerechtigd te zijn deze voorwerpen, nu zij werden aangeboden, in bewaring te nemen en bij die archieven te voegen.

Aankoop van handschriften had in 1898 niet plaats.

Door inbruikleengeving:

Bij missive van H.H. Gedeputeerde Staten der provincie

Groningen dd° 14 Januari 1898, werd mij mededeeling gedaan van den inhoud van het schrijven van het Hoofdbestuur van het waterschap Duurswold, inhoudende dat bij voornoemd bestuur geene bezwaren bestonden tegen de overbrenging der onder dat bestuur berustende archieven van in 1871 opgeheven zijlvestenijen naar het rijksarchiefdepôt te Groningen. De overbrenging uit het waterschapshuis te Slochteren naar Groningen had op 2 Juli onder mijn toezicht plaats. Welke archieven zich onder den overgebrachten chaos stukken bevonden is nader door mij uiteengezet in hoofdstuk IV van dit verslag.

Boeken.

Door schenking:

Van Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken:

Middel Nederlandsch Woordenboek van wijlen Dr. E. Verwijs en J. Verdam dl. IV afl. 14, 15, 16, 17, 18 en 19.

Verslagen over 's Rijksverzamelingen van Geschiedenis en Kunst XIX. (1896).

A. J. Flament. Summiere inventaris der archieven van het Souverein Hof en de Rekenkamer te Roermond, die naar Arnhem zijn gevoerd in 1632, aldaar achtergebleven in 1632, aldaar achtergebleven in 1682 en in den loop van dit jaar 1895 overgebracht van het rijksarchief te Arnhem naar dat van Maastricht.

Van *Dr. J. B. Kan* te 's Gravenhage:

Wesseli Groningensis, Rodolphi Agricolae, Erasmi Roterdami Vitae ex codice Vindobonensi typis discriptae (In Programma van het Erasmiaansch-Gymnasium te Rotterdam) 1894.

Van de Commissie van Bestuur van het Provinciaal Museum van Oudheden en Geschiedkundige voorwerpen in Drenthe:

Verslag over 1897.

Catalogus van het Museum Afd. V^A Boeken.

Van Burgemeester en Wethouders der gemeente Dordrecht:

Catalogus van de Bibliotheek der gemeente Dordrecht door Mr. J. C. Overvoorde Afd. I. Dordrecht en omstreken. Dordrecht 1898.

Van den Directeur van het Koninklijk Penningkabinet:

Het jaarverslag over 1896 betreffende het Koninklijk Kabinet van munten, penningen en gesneden steenen.

Van het Genootschap „Pro Excolendo Jure Patrio" te Groningen:

Catalogus der handschriften van het Genootschap „Pro Excolendo Jure Patrio" te Groningen. Groningen 1898.

Van het Gemeentebestuur van Edam:

Inventaris van het Oud-archief der stad Edam.

Van den archivaris der gemeente Utrecht:

Verslag over het voorgevallene in de gemeente-verzamelingen in 1897.

Van het Gemeentebestuur van Deventer:

De Cameraarsrekeningen van Deventer, uitgegeven door Dr. J. de Hullu. Dl. IV. Bladwijzer.

Van het Gemeentebestuur van Groningen:

Verslag van den toestand der gemeente Groningen over het jaar 1897.

Van *Mr. H. D. Guyot* te Groningen:

Origines de l' église Wallonne de Groningue par H. D. Guyot.

Van H.H. Gedeputeerde Staten der provincie Groningen:

Mr. C. C. Geertsema. De zeeweringen, waterschappen en polders in de provincie Groningen I en II. Groningen 1898.

Van *Mr. E. van Loon* te Groningen:

Mr. E. van Loon. Het grondreglement voor de waterschappen in de provincie Groningen. 1e stuk. Het zetten van watermolens in de provincie Groningen. 1750—1848.

Van *Mr. J. C. G. Joosting* te Assen:

Verslag omtrent oude gemeente-, waterschaps- en veenderij-archieven in de provincie Utrecht over 1896. Met bijlage. 2 deelen. Utrecht 1898.

Van *Jhr. R. A. Quintus* te Groningen:

Eenige kaarten van landen en waterloopen aan en in den Dollard.

Van den Archivaris der gemeente Rotterdam:

Verslag van de Commissie voor het archief der gemeente Rotterdam over 1897.

Van den Algemeenen Rijksarchivaris:

Notulen van de zesde bijeenkomst der Rijksarchivarissen 1895. 2 exemplaren.

Van *Dr. E. Wiersum* te Uithuizen:

E. Wiersum. De gedwongen vereeniging van Stad en Lande in 1594. Dissertatie. Groningen 1898.

Van den Bibliothecaris der Rijksuniversiteit te Groningen:

Catalogus codicum manu scriptorum universitatis Groninganae bibliothecae auctore H. Brugmans. Groningae MDCCCXCVIII.

Van den Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage:

Verslag over den toestand der Koninklijke Bibliotheek in het jaar 1897.

Van den Rijksarchivaris in Noord-Brabant:

Verslag omtrent de oude gemeente-archieven in Noord-Brabant uitgebracht aan Gedeputeerde Staten dier provincie door Mr. A. C. Bondam, archivaris te 's Hertogenbosch April 1897. Met eene bijlage bevattende den inventaris van de oude archieven van Raamsdonk.

Van den Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek en den Directeur van het Koninklijk Penningkabinet te 's Gravenhage:

De Oranje-Nassau boekerij en de Oranje-penningen in de Koninklijke Bibliotheek en in het Koninklijk Penningkabinet te 's Gravenhage.

Door aankoop:

Iconographia Batava, afl. 18—22;

Th. de Renesse, Dictionnaire des figures héraldiques, Tome IV fasc. 2.

Nieuwe Drentsche Volksalmanak 1898.

Dr. Adolph Hofmeister, Die Matrikel der Universität Rostock. Rostock 1889—1895.

Dr. J. G. Th. Graesse, Orbis latinus oder Verzeichniss der lateinischen Benennungen der Bekanntesten Städte etc. Dresden 1861.

Dr. Alex. Budinszky, Die Universität Paris und die Fremden an derselben im Mittelalter. Berlin 1876.

De Navorscher, jaargang 1898.

D. G. van Epen, De Wapenheraut, jaargang 1898.

Westfälisches Urkundenbuch, Band VI. Heft. 4. Münster 1898.

Osnabrücker Urkundenbuch Band III. Heft. 1. Osnabrück 1898.

Dr. J. Reitsma en Dr. S. D. van Veen, Acta der Prov. en Part. Synoden VII (Groningen 1595—1620). Gron. 1898.

Naamlijst van de Studenten sedert de oprigting der hoogeschool te Groningen ingeschreven 1615 – 1806. Met een geschreven alphabetisch register.

Handleiding tot het ordenen en inventariseeren van archieven, ontworpen door Mrs. S. Muller Fzn., J. A. Feith en R. Fruin Th.Azn. Groningen 1898.

Oorkondenboek van Groningen en Drente, 7e aflevering.

Groninger Regeeringsalmanak voor 1898.

Groningsche Volksalmanak, jaargang 1899.

Verliezen:

Voor zooverre mij bekend werden geene verliezen geleden. Wel werden drie handschriften op mijn daartoe strekkend voorstel met machtiging van Uwe Excellentie overgeplaatst naar de Rijksuniversiteitsbibliotheek te Groningen. Bedoelde handschriften zijn:

h. s. folio no. 220*c*. Adversaria van een particulier uit de 17e eeuw, bevattende allerlei losse aanteekeningen betreffende de meest uiteenloopende zaken, voornamelijk echter betreffende de regeering van Stad en Lande;

h. s. folio no. 220*d*, bevattende vraagstukken, geschilpunten en beslissingen in civiele en crimineele zaken, volgens het Groninger recht, aanteekeningen over het geslacht van Julsingha enz. 17e eeuw;

h. s. folio no. 318, Hero Idema, Het wonderjaar 1748. Behelzende een verhaal van de onlusten binnen Appingedam in dat jaar voorgevallen.

Alle drie handschriften behooren niet tot een der archieven van openbare colleges, instellingen of personen, welke in het archief-depôt in bewaring zijn, zij zijn geheel van particulieren aard en dus meer op hun plaats in eene bibliotheek. De overdracht had plaats bij proces-verbaal van 22 Februari 1898.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het archief van de provincie van gewicht, en berustende in andere binnen- en buitenlandsche archieven.*

Ten behoeve van de uitgave van het Oorkondenboek van Groningen en Drente werden evenals in vorige jaren afschriften vervaardigd van tal van bescheiden uit het laatste der 14e eeuw en het begin der 15e eeuw, berustende voornamelijk in het rijksarchief te Utrecht en in eenige familiearchieven.

Door bemiddeling van den heer Staatsarchivar te Aurich kwam ik in het bezit van eene photographie van het kloosterzegel van de abdij Bloemhof te Wittewierum. Dit zegel, hangende aan een in het Staatsarchiv te Aurich berustend charter, is voor zooverre mij bekend, in geen ander exemplaar overgebleven.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Schriftelijke inlichtingen werden verstrekt aan:

den heer Algemeenen Rijksarchivaris te 's Gravenhage naar aanleiding van de vragen gesteld in een schrijven van 22 Februari

1898, no. 71. In dat schrijven toch werd, ingevolge het behandelde in de bijeenkomst van rijksarchivarissen van 30 November 1897, gevraagd: „Welke maatregelen zijn te nemen om de ordening, inventarisatie en goede bewaring der oude gemeente-, waterschaps-, veenderij- en kerkarchieven beter te verzekeren dan tot dusverre? Hierbij werd een overzicht verlangd van hetgeen reeds te dezen opzichte is gedaan.

Ter verkrijging van een voldoend antwoord op deze vragen, die weder in een aantal onderdeelen waren gesplitst, heb ik formulieren van vragen met een begeleidend schrijven gezonden aan alle beheerders van kerkelijke archieven in de provincie Groningen, samen ongeveer 260. Naar aanleiding van de ingekomen antwoorden, alsmede van hetgeen mij bekend was of na onderzoek bekend werd omtrent de overige soorten van archieven, zijn door mij vier uitvoerige memoriën opgesteld, welke bij missives van 16 Juli en 13 September 1898 aan den heer Algemeenen Rijksarchivaris zijn ingezonden. Het behoeft wel geen betoog, dat de samenstelling dezer memoriën geruimen tijd in beslag heeft genomen.

Dr. G. Sello te Oldenburg, betreffende oude zegels der Ommelander landschappen.

H. Wind, ingenieur van het waterschap Hunsingo, over het graven van het Boterdiep in 1654.

B. P. Velthuijsen, pastoor te Hertme, die een opgave ontving van regesten van charters, betreffende het klooster te Wijtwerd.

den heer Commissaris der Koningin in de provincie Groningen:

1°. over den onderhoudsplicht van den Hoogen Dijk of Driewaardendijk, den Reitdiepsdijk tusschen Kommerzijl en Munnekezijl.

2°. over het reglement van het Vierkarspelenzijlvest van 11 Maart 1687.

Mr. A. Wichers Hoeth te Amsterdam, over den uitleg van een koopcontract van 1662.

R. P. van den Bosch te Sonnenberg bij Wiesbaden, over de graftombe te Midwolde.

Mr. A. J. Andreæ te Kollum, omtrent eenige Groningers in de 17e eeuw bij de Admiraliteit van Friesland in dienst.

Mr. E. van Loon te Groningen, over waterstaatstoestanden in het begin der 19e eeuw.

Sj. Haagsma te Bozum, over de vice-admiraals Rudolph Coenders en Enno Doedes Star.

Pastor Cuno te Eddigehausen bij Bovenden, over brieven van Menso en Henricus Alting.

Jhr. Mr. Victor de Stuers, referendaris aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, over de geschiedenis en bestemming van het oude rechthuis, later hoofdwacht, te Groningen.

I. Fr. Iken, pastor te Bremen, die eene opgave ontving der studenten uit Bremen herkomstig, die te Groningen gestudeerd hebben, 1615—1800.

T. K. Dullemond te Zuidbroek, over de verplichting tot afleggen van rekening en verantwoording door kerkvoogden van Zuidbroek aan den raad van Groningen of den bisschop van Munster in de 16e eeuw.

E. A. L. Quadekker te Haarlem, over de paardenteelt in de provincie Groningen in vroegere eeuwen.

A. Meijer te Midwolde, over het proces in de familie van Inn- und Kniphausen betreffende het fidei-commis van Lützburg.

Den heer Secretaris der gemeente Groningen, over den aanleg der Spilsluizen te Groningen en de beweegredenen daartoe.

W. H. Folmer te Oldehove, over het huis en het gehucht Frijtuma onder Oldehove.

Den heer Rentmeester der Stadsbezittingen te Groningen, over de grenzen van het Oldambt en Westerwolde.

Dr. T. Folmer Reddingius te Ten Boer, over den verkoop van provinciale boerenplaatsen in 1770.

A. Engelsman te Veendam, over den eigendom der hoogvenen in de provincie Groningen, vóór de 17e eeuw.

Prof. Mr. S. J. Fockema Andreæ te Leiden, over de vaststelling van het Ommelander landrecht van 1601.

J. P. de Bie, theol. docts. te Rotterdam, over het aandeel van prof. Petrus Hofstede in den strijd tegen — en de afzetting van den hoogleeraar F. A. van der Marck.

Den heer Directeur van het Koninklijk Penningkabinet te 's Gravenhage, over de mundvondsten in de provincie Groningen in 1897.

Verder werden nog afschriften van verzegelingen, meerendeels beklemcontracten, verstrekt aan de heeren notarissen: E. Kingma te 't Zandt, Mr. S. M. S. de Ranitz te Winsum, H. Zeven te Wildervank, J. Th. W. Reilingh te Leens, Mr. A. H. Koning te Finsterwolde, P. Drenth te Zuidbroek, J. J. Offerhaus te Winschoten, G. Fontein te Winschoten, D. A. Tholen te Veendam, Jhr. Mr. E. Tjarda van Starkenborgh, M. Wiertsema, Mr. A. J. Tjeenk Willink en Jhr. R. A. Quintus te Groningen, terwijl afschriften van anderen aard werden verstrekt aan de H.H. Mr. R. T. Mees te Appingedam, ingenieur H. Wind te Groningen, Dr. J. Mees ten Oever te Groningen en kapitein Quadekker te Haarlem.

Stukken behoorende tot het archiefdepôt te Groningen werden op verlangen toegezonden aan:

Dr. H. Brugmans te 's Gravenhage, die ter voorbereiding voor eene uitgave de h. s. kroniek van Abel Eppens tho Equart in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage ontving.

Prof. Mr. S. J. Fockema Andreæ te Leiden, aan wien een h. s. klauwboek der Ommelander redgerrechten ter raadpleging in het gemeente archief te Leiden werd toegezonden.

Den Directeur van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, onder wiens toezicht in het museumgebouw een aantal teekeningen werden vervaardigd van uit het archiefdepôt te Groningen overgezonden aan charters hangende zegels, zulks ten behoeve der bij het Oorkondenboek van Groningen en Drente gevoegde platen. Bovendien werden aan den heer Commissaris der Koningin en den heer Griffier der Staten herhaaldelijk registers en losse stukken ter raadpleging in hunne nabijgelegen bureaux verstrekt.

Wederkeerig werden aan het rijksarchief in Groningen, ten behoeve van onderscheidene bezoekers, stukken toegezonden om in de werkkamer van het archiefgebouw bestudeerd te worden.

Ik mocht ontvangen:

Ten behoeve van prof. Dr. C. H. Th. Bussemaker te Groningen:

Van het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage:

Onderscheidene zendingen stukken, bevattende de correspon-

dentiën van de raadpensionarissen Hoornbeek, Heinsius en Slingelandt, alsmede de Secrete Resolutiën der Staten-Generaal 1715—1720.

Ten behoeve van Dr. I. Mendels te Hoogezand:

Van het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage:

Een aantal stukken uit den tijd der regeering van keizer Napoleon.

Van het Rijksarchief in Noord-Holland:

Stukken van de préfecture du Zuiderzee en van de sous-préfecture d' Amsterdam.

Ten behoeve van Prof. Dr. J. Reitsma te Groningen:

Van het Rijksarchief in Drente:

De acta der Drentsche Synoden van 1598—1623.

Ten behoeve van de bewerkers van het Oorkondenboek van Groningen en Drente:

Van de Rijksarchieven in Utrecht en in Friesland:

Onderscheidene oorkonden van ± 1400.

Het archief werd persoonlijk bezocht en de daar aanwezige stukken geraadpleegd door de bovengenoemde heeren, ten wier behoeve stukken waren overgezonden, alsmede door de heeren:

Mr. H. D. Guyot te Groningen, die onderzoekingen instelde betreffende de Waalsche Gemeente te Groningen.

J. Huges, litt. neerl. cand. te Groningen, die het onderzoek der groote verzameling (± 800 stuks) brieven van Johan van Ewsum voortzette.

P. H. M. Doornbosch te Baflo, die de geschiedenis der oude zijlvestenijen bestudeerde.

Mr. A. S. de Blécourt te Groningen, die gegevens verzamelde om eene geschiedenis van het Heeren Wijnhuis te Groningen saâm te stellen.

M. Wiertsema, notaris te Groningen, die inzage nam van een aantal beklemcontracten.

W. Knuyf, pastoor te Veenhuizen, die onderzoekingen deed betreffende 1o. correspondentie en handelingen van Menso Alting; 2o. oude stukken der kerk te Norg.

E. Wiersum, litt. doct[s]. te Uithuizen, die de Geschiedenis van Stad en Lande in de eerste jaren na de reductie onderzocht.

J. M. Nap, jur. doct[s]. te Groningen, die een onderzoek instelde naar octrooien tot het graven van kanalen of aanleggen van wegen in de 17e en 18e eeuw.

Jhr. Mr. J. F. Lewe van Nijenstein te Groningen, die genealogische onderzoekingen deed betreffende eenige oude Groninger geslachten.

Dr. J. Mees ten Oever te Groningen, die nasporingen deed omtrent het onderwijs in de vroedkunde in 18e eeuw te Groningen.

Prof. Mr. N. K. F. Land te Groningen, die de notulen en besluiten der 1e kamer van het uitvoerend bewind in 1801 en 1804 raadpleegde.

Mr. E. van Loon te Groningen, die onderzoekingen deed omtrent den rechtstoestand der watermolens in het laatst der 18e eeuw.

Kapitein E. A. L. Quadekker te Haarlem, die gegevens betrekkelijk de paardenfokkerij in de provincie Groningen in vroegere eeuwen raadpleegde.

L. Schmedding, neerl. litt. doct[s]. te Katwijk, die de betrekkingen van bisschop Frederik van Blankenheim tot Groningen naspoorde.

Mr. M. Polak, rentmeester der stad Groningen, die een onderzoek instelde naar het gebruik van het Romeinsche recht als subsidiair recht bij het Oldambster landrecht.

G. Snel, 1[e] luitenant der infanterie te Groningen, die krijgsgeschiedkundige nasporingen instelde op ruime schaal.

De bewerkers van het Oorkondenboek van Groningen en Drente raadpleegden evenals in vorige jaren wederom vele charters en cartularia, zij brachten in de werkkamer van het archief vele uren door.

Ook nu werden wederom daarenboven aan allerlei personen, die zich daartoe aan het archief aanmelden, korte inlichtingen verstrekt, veelal van genealogischen of heraldieken aard, veelal betreffende numismatiek, nog meer in zaken van beklemrecht.

IX. *Uitkomst van de bemoeiingen met de gemeente- en waterschapsarchieven.*

Gedeputeerde Staten en inzonderheid de heer Commissaris der Koningin in de provincie Groningen stonden mij krachtig bij in mijne pogingen tot het verkrijgen der oude waterschapsarchieven. Dientengevolge werden de oude archieven, berustende onder het bestuur van het waterschap Duurswold, naar het rijksarchief in Groningen in bruikleen overgebracht, zooals breeder is vermeld in de Hoofdstukken IV en VI van dit verslag.

In het najaar van 1898 heb ik mij tot het Hoofdbestuur van het waterschap Hunsingoo gericht, onder welk bestuur nog belangrijke archieven van in de tweede helft dezer eeuw opgeheven zijlvestenijen en dijkrechten berusten, o. a. van het Winsummer en Schaphalsterzijlvest en van het Aduarderzijlvest. Aan het einde van 1898 waren de onderhandelingen met dit waterschap nog niet afgeloopen, doch liet het zich reeds aanzien, dat van inbruikleengeving der oude archieven door dit waterschap wel niet zoude komen.

Welke bemoeiingen ik overigens met gemeente- en kerkarchieven heb gehad, is medegedeeld onder hoofdstuk VIII bij het vermelden der door mij verstrekte inlichtingen.

X. *Maatregelen in het belang van het archief te nemen.*

Onder verwijzing naar het in Hoofdstuk I medegedeelde wensch ik hier enkel te wijzen op de verbetering, welke zoude kunnen worden aangebracht door de zware vurenhouten schuifdeuren, welke voor de charterkasten zijn aangebracht, te vervangen door lichte deuren van in een raam gevat ijzergaas. Daardoor zouden de herhaaldelijk noodige herstellingen aan de telkens vastloopende deuren ophouden en zou tevens de voor de bewaring van charters zoo heilzame frissche droge lucht beter tot de stukken kunnen doordringen.

Groningen, 16 Mei 1899.

De Rijksarchivaris in Groningen,

J. A. Feith.

Het Rijksarchief in Drente.

(UITTREKSEL.)

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

Omtrent de tegenwoordige bewaarplaats valt niet veel nieuws te vertellen. Bekend is uit de jaarverslagen van mijn voorganger, dat de ruimte te gering is; in den loop van dit jaar ondervond ik daarvan voortdurend hinder. Met verlangen zie ik dan ook uit naar het betrekken van het nieuwe gebouw, ook nog om een andere reden: de eigenaar der woning heeft het benedenhuis verlaten en dit verhuurd, de tegenwoordige huurder heeft reeds een paar malen blijk gegeven van zorg voor het archief, ik meen dus in geval van nood ook op hem te mogen vertrouwen. Doch zijne huur eindigt dezen zomer en het schijnt, dat het eigen archiefgebouw niet met 1 September betrokken zal kunnen worden. In dat geval verkeer ik dus in de onzekerheid, of dezelfde belangstelling in mijn depôt ook bij den nieuwen huurder gevonden zal worden. Met het oog op brandgevaar is mij dat niet aangenaam.

In verband met de verhuring van het benedengedeelte der woning is in eene der archiefkamers eene pomp aangebracht; geeft dit aan de eene zijde een groot gemak, omdat nu het water niet meer uit den tuin behoeft opgehaald te worden, aan den anderen kant is het verdrietig: uit gebrek aan ruimte was ik gedwongen voor een tweede raam een kast te plaatsen!

Zooals ik reeds zeide, het staat zeer te vreezen, dat de oplevering van het nieuwe gebouw niet op 1 September a. s. zal kunnen geschieden. Zijn mijne inlichtingen juist, dan ligt de schuld daarvan niet bij de aannemers maar aan de trage toezending der steenen, zoodat de bouw soms weken lang geschorst moest worden. Dan werd wel zooveel mogelijk reeds vooruitgewerkt aan het binnenwerk, maar de zaak kon niet geregeld voortgaan. Niet alleen was dan ook het gebouw op 1 September l.l. niet onder den kap en hadden sneeuw en regen dezen winter daarin vrijelijk toegang, maar ook nu is nog niet te

zeggen, dat de kap spoedig geplaatst zal kunnen worden. Geschiedt dit nog voor den zomer, dan verdient het overweging, ook gedurende de warme dagen het archief flink te doen stoken, opdat het gevaar voor vocht — in een nieuw huis steeds te wachten — zooveel mogelijk verminderd worde.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De bliksemafleider werd, na elk onweer boven de stad, nagezien. Bizondere voorzieningen waren te dien aanzien niet noodig. Ten opzichte van het nieuwe gebouw zal overweging verdienen, een verklikker aan te brengen, die voortdurend de deugdelijkheid van den afleider controleert. Ook de overige defensie-middelen werden bij proefneming in orde bevonden. Aankoop van nieuwe voorwerpen van dien aard was onnoodig.

III. *Personeel.*

In den loop van het jaar werd de heer Kijmmell toegelaten als lid van het Genootschap tot bevordering van den landbouw in Drente en in de eerstvolgende vergadering van dat genootschap benoemd tot secretaris van het hoofdbestuur. Toen hij mij daarop vroeg, of ik bezwaar had tegen het waarnemen van die functie bij zijne betrekking aan het archief, was het voor mij moeilijk daarop terstond al of niet toestemmend te antwoorden. Immers, al had ik wel vernomen, dat het secretariaat zéér veel tijd vorderde, ik kon nog niet met zekerheid zeggen, dat het archief daaronder zou lijden, en ik zou dupeeren den heer Kijmmell zelven en wie hem gekozen hadden. Ik wees hem dus op hetgeen ik omtrent de werkzaamheden vernomen had en behield mij voor, *zoo noodig* later eene afwijzende beslissing te geven. Mijne vrees werd bewaarheid, vereeniging der beide betrekkingen bleek niet mogelijk. En al valt het verder verloop van deze zaak buiten 1898, toch meen ik nu reeds te mogen mededeelen, dat ook de heer Kijmmell, tot mijne groote geruststelling, verklaarde, niet alleen dit in te zien, doch bestendiging der combinatie niet te wenschen met het oog op het afmattende voor zichzelven. Daarom zou hij op de algemeene vergadering van het genootschap in Maart a. s. zijn ontslag aanbieden.

Waar het voor mij uitteraard hoogst onaangenaam was, deze beslissing te moeten uitlokken, behoeft het wel geen betoog, dat het mij verheugde, dat hij om redenen van zuiver persoonlijken aard dezelfde oplossing noodig achtte.

Wat den tijdelijken bode betreft, hij stelt mijne goede verwachtingen niet teleur. Met den meesten ijver gaat hij voort met het binden, het vervaardigen van portefeuilles en doozen en het verrichten van alles, wat dienen kan voor de materieele verbetering der boeken en stukken. Het spijt mij daarom, dat in verband met den tragen bouw van het nieuw archief ook zijne eventueele vaste aanstelling moet worden uitgesteld.

IV. *Toestand der archiefverzamelingen.*

Ook in het afgeloopen jaar ging de bode voort, zooals ik zeide, met het verbeteren van den materieelen toestand der verzamelingen. Veel is er nog te doen, dat is zeker; maar wanneer men den vooruitgang ziet, dan wordt de hoop gewettigd, dat mettertijd de toestand bizonder gunstig zal zijn te noemen.

V. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Mijn plan de campagne, in mijn vorig jaarsverslag vermeld, heb ik gedeeltelijk gevolgd. Gedeeltelijk, omdat de archieflocalen niet verwarmd kunnen worden, de kamer waarin het archief van na 1795 geborgen is, op het noorden ligt, en dus werken daarin alleen mogelijk bleek in den zomer. Zoodra de temperatuur zulks toeliet, heb ik mij gezet aan de beschrijving. Maar reeds zeer spoedig ondervond ik moeilijkheden. Toen ik de eerste portefeuille met bijlagen bij de notulen doorzag, bevond ik, dat daarin zeer vele stukken voorkwamen, die niet het kenmerk droegen, dat zij ter vergadering waren gelezen. Dooreengemengd lagen deze stukken met die, waarmee dit wel het geval was geweest. Dit wekte mijne achterdocht op, omdat ik wist, dat bij de Staten van Utrecht eene andere regeling gold. Dit gaf wel geene zekerheid voor de Drentsche griffie, maar deed mij toch op mijn hoede zijn. Toen ik den heer Kijmmell vroeg naar het ontstaan der portefeuilles met bijlagen bij de notulen, verklaarde hij zeer zeker te weten, dat één zulke portefeuille gevormd was door samensmelting van meerdere, en dat hij, op grond van op de stukken voorkomende aanteekeningen, althans eenige kon aanwijzen, die oorspronkelijk niet aanwezig waren geweest in de portefeuille met bijlagen tot de notulen, doch in afzonderlijke omslagen waren bewaard geworden. Bij aanwijzing bleken dit stukken te zijn, niet in de vergadering gelezen en dikwijls een

bundel vormende. In verband met hetgeen mij ook verder bleek, droeg ik den heer Kijmmell op de stukken te onderscheiden naarmate zij geïnsereerd waren in de notulen, niet geïnsereerd doch wel behandeld waren in de notulen, dan die welke wel ingekomen waren bij het bestuur van het Landschap doch niet geïnsereerd of behandeld waren in de notulen, en ten slotte die waarvan niet terstond bleek of zij bij het bestuur waren ingekomen. Globaal is dit geschied; voorloopig is althans de derde rubriek tot haar recht gekomen, de daartoe behoorende stukken zijn zooveel mogelijk uitgeschoten en van eene beschrijving voorzien. Ten tijde der sous-préfecture bestond dit bezwaar niet, immers de groote centralisatie van dien tijd deed ook haren invloed gevoelen op de bewaring der notulen c. a.

Intusschen was ik met mijne beschrijving zeer gevorderd, toen de temperatuur te koud werd om in het archief te werken en ik dus werk ter hand nam, waarbij ik niet voortdurend allerlei archivalia noodig had. In mijn vorig jaarverslag wees ik reeds op het groote nut, dat van de aanwezige inventarissen van het archief der Staten van Drente te trekken is. De oudste inventaris, van 1627, is volstrekt niet systematisch ingericht; integendeel blijkt ten duidelijkste, dat men op papier bracht de stukken naar de plaats waar en in de volgorde waarin men ze vond. Hij is daarom op strookjes afgeschreven, terwijl ik toen bijeenvoegde, wat bijeen behoorde en ook eene ruwe indeeling aanbracht. Tot eene systematische kon toch nog niet worden overgegaan, want de omschrijving van sommige bundels en stukken is van dien aard, dat men zonder meer aan zulk een bundel of aan zulk een stuk volstrekt geen plaats in den inventaris weet aan te wijzen. Er bestonden echter een tweetal hulpmiddelen om hierin het noodige licht te verschaffen: in de indices op de notulen van Ridderschap en Eigenerfden en Drost en Gedeputeerden moest nagezocht worden en de concept-inventaris van mijn voorganger moest opleveren correspondeerende beschrijvingen. Met deze onderzoekingen hield ik mij onledig, en wel met een bepaald doel.

Uit den inventaris van 1627 blijkt, dat toen ter tijd in de vijftig liassen bestonden, waarin de stukken bijeengevoegd waren op grond van formeele of materieele overeenkomst. Dit laatste is vast te stellen in verband met de titels der liassen, in dien inventaris vermeld. Van al die liassen was er nog slechts één in wezen, toen mijn voorganger het beheer van het Drentsch rijksarchief aanvaardde, en tot mijn grooten spijt en zeer tegen mijne overtuiging meende hij, ter wille der uniformiteit, ook die eene lias te mogen prijsgeven. Dit geschiedde en zoo vindt men de stukken, vroeger om overwegingen van formeelen aard in liassen bijeen-

gebracht, thans om redenen van materieelen aard in bundels vereenigd. De laatste lias, die had kunnen zijn een licht voor den voet om te herstellen al de ruim vijftig liassen, is den weg harer zusters opgegaan.

En toch acht ik het zeer zeker noodig de liassen te herstellen, om een zeer eenvoudige reden. Te herkennen zijn terstond de stukken, die geliasseerd zijn geweest door het liasgaatje, dat zij alle vertoonen; de verdeeling der stukken over de liassen is, doordat wij de titels der liassen kennen, zonder bezwaar uit te voeren; de herstelling der oude wijze van bewaring is in dit opzicht dus tamelijk eenvoudig te doen. Het eenige bezwaar wordt opgeleverd voor die stukken, welke gehecht zijn geweest aan andere stukken, die geen liasgaatje vertoonen. Daarbij toch is het de groote vraag, wat ouder is: het liasgaatje of de hechting aan andere stukken. In het eerste geval behooren zij met de bijbehoorende stukken weder vereenigd te worden tot een bundel, in het laatste behooren zij wederom geregen aan de lias, in beide gevallen onder verwijzing naar de stukken, waarvan zij werden gescheiden. Immers evenzeer als men een notulenboek, dat uiteen is gevallen, behoort in te binden en evenzeer als het verdeelen der losse bladen naar de onderwerpen, in de notulen behandeld, niet gerechtvaardigd zoude wezen, — evenzeer behoort men eene uiteengevallen lias, waarvan de stukken bijeengevoegd zijn op formeele gronden, te herstellen en evenmin mag men de daartoe behoorende stukken verdeelen naar materieele overwegingen. En dit des te meer, waar het werk niet ondoenlijk is en betrekkelijk niet zooveel tijd vordert.

Behalve de titels der liassen wijst de inventaris van 1627 ook aan verschillende registers, serieën en losse stukken, die terstond terug te vinden zijn, en ten slotte nog een aantal dossiers en bundels, die dus ook gereconstrueerd moeten worden. Deze reconstructie is zonder twijfel een der nuttigste en tevens een der meest opwekkende bezigheden van hem, die regelen zal.

En dit geschiedt en moet geschieden onder zijne eigene verantwoordelijkheid, een derde kan niet of slechts hoogst zelden daarbij hulp verleenen. Het komt daarbij aan op eene uiterst nauwkeurige waarneming der stukken, geen vouw, geene vuile moet, geen wormgaatje letterlijk mag men onopgemerkt laten. Wanneer men toch later weder vindt een stuk met hetzelfde kenmerk, dan kan dit doen vermoeden, soms zeer overtuigend bewijzen, dat die stukken indertijd bijeengevoegd zijn geweest. Zoodoende is er veel, zeer veel terecht te brengen. Langzamerhand ontstaat een dossier, en eindelijk weet men, dat het volledig of vrij volledig is. Den titel vindt men op de

laatste bladzijde van het laatste stuk. Het was nl. de gewoonte de stukken, die in een dossier vereenigd werden, overlangs toe te vouwen, ze bijeen te binden en dan op den buitenkant de aanwijzing van den inhoud te plaatsen.

Eerst dan, wanneer hersteld is die oude bijeenvoeging der stukken, eerst dan ontvangen die stukken de waarde, die hun toekomt. Dan eerst valt op het onderwerp van het dossier het voldoende licht, terwijl het anders o zoo vaak zou voorkomen, dat men sommige of vele gegevens zou missen. En dan eerst ook is een goede inventaris te leveren, omdat het anders ten hoogste raadselachtig zou wezen, waarom vele stukken in het archief gevonden werden en althans de beteekenis dier stukken niet gekend zou worden.

Dat er behalve het genoemde nog allerlei andere zaken zijn, voor de regeling van het grootste belang, zal in verloop van tijd blijken. Ik stip alleen nog aan, dat uit den inventaris van 1627 blijkt, dat zich toen in het Staten-archief bevonden ook stukken afkomstig van Gecommitteerden ter Generaliteit en den Landschrijver. Eene vluchtige inzage van een paar portefeuilles deed mij terstond eenige stukken van dien aard in handen komen. Deze mogen dus niet opgenomen worden als behoorende tot het archief der Staten qua tales. De origine dier stukken moet worden aangewezen.

Zoo zal ik dus trachten het archief der Staten van Drente, zooals het bestond in 1627, te herstellen in de toenmalige wijze van bewaring. Is dat geschied, dan zal tevens blijken, hoe ook in Drente gelijke of gelijksoortige liassen bestonden als in andere provinciën en hoe de wijze van bewaring in vele opzichten overeenstemde.

Ook zij, die buiten het archiefwezen staan en soms eenigszins schouderophalend spreken over het lastige van onze wetenschappelijke inventarissen, zullen dan gevoelen het groote gemak eener grootendeels gelijkvormige regeling.

En is eenmaal de inventaris tot 1627 gereed, dan is de weg tevens aangewezen voor de verdere behandeling van het archief. Uit de latere inventarissen put men de noodige gegevens voor het vormen van dossiers enz. uit lateren tijd. De reconstructie gaat dus geleidelijk voort. En op deze wijze geloof ik, dat men het beste zal verkrijgen een inventaris van het archief der Staten van Drente, zooals hij wezen moet.

VI. *In druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

Voor zoover mij bekend werd, zijn ook in het jaar 1898 geene

bescheiden uit mijn archief uitgegeven, behalve die welke opgenomen zijn in het Oorkondenboek voor Groningen en Drente en een vonnis, door mij gepubliceerd als bijlage tot een opstel in het Tijdschrift voor Strafrecht. Het oorkondenboek nadert thans zijne voltooiing. Alle daarin op te nemen stukken zijn afgedrukt en reeds verschenen, terwijl de druk van het register zeer gevorderd is. Uiterlijk dezen zomer is thans met zekerheid de laatste aflevering te verwachten, waarin behalve het laatste gedeelte van het register ook de inleiding opgenomen wordt.

Tot mijn spijt heb ik moeten staken het door den heer Kijmmell doen copiëeren van oude stukken. Terwijl ik daarvoor gaarne in den beginne een deel van mijn tijd beschikbaar wilde stellen, meende ik, dat dit langzamerhand niet meer noodig zoude behooren te zijn. Toen mij dus bleek, dat de zaak mij nog veel tijd zou moeten kosten en blijven kosten, achtte ik het beter haar voorloopig te doen rusten.

VII. *Aanwinsten, door aankoop enz. verkregen; verliezen.*

In dit opzicht is het jaar 1898 van groot belang geweest. Uit de notulen van de vergadering der rijksarchivarissen in 1897 is Uwer Excellentie gebleken, hoe wij besloten hadden onze toen ingeleide besprekingen in 1898 voort te zetten na circulatie van memoriën, door iederen rijksarchivaris op te stellen omtrent de regeling van de archieven in zijn provincie. In verband daarmede werden door mij bij wijze van circulaire aan de betrokken besturen de noodige inlichtingen gevraagd. Al was dit toch niet strikt noodig voor mijne memorie, gaarne maakte ik van deze gelegenheid gebruik, de aandacht der besturen nogmaals te vestigen op hunne archieven en omtrent de regeling, ook van de nieuwe archieven, gegevens te ontvangen.

Nu was het mij verder bekend, dat de archieven der classes niet van belang ontbloot zijn; ik wekte daarom de scribae op tot afstand in bruikleen van het oudste gedeelte hunner archieven aan het rijk. Immers deze archieven zijn af en toe aan verhuizing onderhevig, worden somwijlen ter bewaring toevertrouwd aan personen die niet altijd veel hart voor hen hebben. Opneming in een depôt scheen mij daarom beter. Tot mijne groote voldoening kan ik Uwe Excellentie mededeelen, dat de thans fungeerende scribae van het belang der zaak overtuigd waren, zoodat ik thans reeds het oudste deel van het archief der classis Meppelana in bruikleen ontving en van de beide andere classes gelijke toezending dagelijks kan verwachten.

Zoodra genoemde scribae tijd kunnen vinden, zal door hen tot toezending worden overgegaan.

Het belangrijke oud-archief der marke van Uffelte werd in December l.l. door mij aangekocht. In dien tijd overleed n.l. te Meppel de oud-burgemeester van Havelte, P. A. Derks. Het was mij bekend, dat hij hoogstwaarschijnlijk of zeker archivalia bezat. Toen ik mij aan zijn sterfhuis vervoegde, werd mij medegedeeld, dat er inderdaad zoodanige stukken aanwezig waren en ter onderhandeling met mij gezonden waren naar zijn vriend, den heer W. Koops te de Wijk. Ik begaf mij terstond daarheen, de koop was spoedig gesloten en ik keerde terug in het bezit van het oud-archief der marke van Uffelte en enkele markerekeningen enz. van andere plaatsen. Met erkentelijkheid gedenk ik hierbij, dat van bevriende zijde mijne aandacht op deze zaak werd gevestigd, al bereikte mij dat bericht, toen ik reeds correspondeerende was.

Van het archief der marke van Midlaren ontving ik van het bestuur, bij monde van Jhr. Mr. P. J. van Swinderen, Commissaris der Koningin in dit gewest, eenige stukken, met de belofte dat, wanneer meerdere stukken gevonden werden, deze eveneens aan mijn depôt zouden worden geschonken. Dat er nog vele marke-archieven in deze provincie bestaan en bij particulieren berusten, is mij bekend. Ik hoop, dat het voorbeeld, door Drente's hoogsten ambtenaar gegeven, navolging moge vinden. Dit zou voorzeker zijn in het belang der markegenooten zelven, die bij afstand aan het rijksarchief in Drente verzekerd zouden zijn van eene goede bewaring, steeds inzage en afschriften van de voor hen belangrijke stukken konden erlangen en daarbij uit mijn depôt allerlei inlichtingen ontvangen, die zij nu ontberen.

Verder kan ik mededeelen, dat inbruikleengeving van het archief van de Provinciale Commissie van Toezicht overwogen wordt en dat ik door aankoop verkreeg van het Museum van Oudheden alhier verschillende werkjes, meerendeels op Drente betrekkelijk, die in de bibliotheek van dat Museum dubbel werden gevonden.

. . . .

Ook in het afgeloopen jaar verkreeg het archief door schenking enkele boeken en verslagen.

Verliezen werden niet geleden.

VIII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen enz.*

Ten behoeve van mijn depôt deed ik afschrift vervaardigen van

een drietal stukken betreffende Drente, aanwezig in het Staatsarchiv te Münster en vermeld in het verslag van prof. Blok omtrent zijn onderzoek in Duitschland naar voor Nederland belangrijke archivalia.

IX. *Gebruik van het archief gemaakt door en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Ook in het afgeloopen jaar werden aan Gedeputeerde Staten van Drente en aan eenige particulieren inlichtingen verstrekt; eenigen verrichten zelven nasporingen. Te vermelden valt daarvan alleen, dat het in mijn vorig jaarverslag vermeld onderzoek naar tollen in deze provincie in het voorjaar kon eindigen.

Aan Dr. L. Knappert alhier, die een onderwerp zocht voor eene spreekbeurt in de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden, deed ik aan de hand een onderzoek naar de bronnen, door Joh. Picardt voor zijn bekend werk gebruikt. Mij had nl. in de Kroniek van Drente getroffen de overeenstemming op vele plaatsen met de Quaedam Narracio en het scheen mij niet van belang ontbloot de betrouwbaarheid van het geheele boek critisch vast te stellen. In mijn volgend verslag hoop ik het resultaat van Dr. Knappert's onderzoek mede te deelen.

De 1ste luitenant A. B. W. Feickens vervaardigde uit hier aanwezige gegevens teekeningen ten behoeve van een historischen optocht, alhier te houden bij gelegenheid van de aanvaarding der regeering door Koningin Wilhelmina. Toen uit gebrek aan de noodige fondsen de optocht niet kon doorgaan, ontving ik van den heer Feickens zijne teekeningen als een welkom geschenk voor mijn depôt.

De 1ste luitenant van Gruting bezocht ook dit jaar mijn archief voor het krijgsgeschiedkundig onderzoek.

De acten der provinciale synoden van Drente zijn nog te Groningen verbleven ten behoeve van prof. Reitsma.

X. *Uitkomst der bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Behalve het hierboven onder VII opgemerkte heb ik omtrent het Assensche archief slechts mede te deelen, dat de vroeger vermelde gratificatie nog niet verleend is kunnen worden, omdat de beschrijving der kleine gemeente-boekerij daarvoor afgeloopen moest zijn, en dat de druk van den inventaris van het gemeente-archief om zijne uitgebreidheid niet kon plaats hebben bij het gemeente-verslag over 1897. Ik wees den burgemeester erop,

hoevele nummers in de beschrijving gecombineerd kunnen worden waardoor de omvang belangrijk kleiner zou worden, zonder eenige schade aan de duidelijkheid, en hoop, dat dit een goed gevolg moge hebben.

XI. *Maatregelen in het belang van het archief te nemen.*

Bizondere maatregelen in het belang van het archief, behalve die waarop ik boven reeds de aandacht vestigde, weet ik niet mede te deelen.

Assen, 28 Februari 1899.

De rijksarchivaris in Drente,

JOOSTING.

Het Rijksarchief in Limburg.

I. *Toestand der bewaarplaats van het archief.*

De toestand is voldoende. Dank zij het voldoend verwarmen van het gebouw is van vocht niets te bespeuren.

Andermaal neem ik de gelegenheid waar om Uwe Excellentie te wijzen op mijn dringend verzoek in vorige jaarverslagen gedaan, tot vermeerdering van het aantal bureaux met ten minste één ten behoeve van mij, waarna ik het lokaal boven den bergkelder voor het bureau van consultatie der archieven voor de bezoekers wenschte te bestemmen.

II. *Toestand der reddings- en brandbluschmiddelen.*

De toestand daarvan is voldoende.

III. *Toestand van de archiefverzamelingen.*

In het afgeloopen jaar werden vele dossiers met processen, in 1884 overgenomen van de griffie der Arrondissements-rechtbank alhier, van portefeuilles voorzien. In het schip der kerk, waarin de archiefverzamelingen bewaard worden, zijn dit jaar 11 nieuwe kasten geplaatst, gedeeltelijk ter vervanging van die, welke in den zuidelijken zijbeuk tot berging van de minuten der notarieele akten, in den loop van dit jaar overgebracht van het gebouw der Arrondissements-rechtbank alhier, zijn bestemd geworden.

IV. *Werkzaamheden en voortgang der inventarisatie en der ordening van het archief.*

Door den heer Commies-Chartermeester werd begonnen de afscheiding volgens de schepenbanken der verschillende proces-

sale stukken overgenomen van de griffie der Arrondissements-rechtbank alhier, waarover ook sub III hiervoor is gesproken.

Zij vormen eene ongeordende of liever later dooreen gewarde massa van duizende pakken en pakjes; slechts eenige zijn nog in de oorspronkelijke linnen zakken met opschrift, maar de meeste zijn, vooral door den brand, of liever door de pogingen tot redding, den 9 Augustus 1866, deerlijk dooreengeward, zooals uit de beschrijving van dien brand door wijlen mijn ambtsvoorganger in het jaarverslag over 1884, p. 82 en 83 is te zien. Dit werk van mijn commies-chartermeester wordt later door mij gecontroleerd, doch ik twijfel of het wel ooit mogelijk zal zijn al deze verspreide fragmenten tot geordende archiefverzamelingen te vereenigen.

Verder werden, met het oog op eenen eventueelen ruil met België de processen afkomstig van schepenbanken, die in thans Belgische dorpen gevestigd waren, afgezonderd.

Door mij werd geruime tijd wederom besteed aan het opsporen en trieeren der rechterlijke archieven en die van andere door den Staat opgeheven instellingen en ambtenaren welke zich in verschillende dorpen van dit gewest nog bevinden, om ze in dit Rijksarchief te plaatsen.

Verder werd door mij gewerkt aan het archief der Vorstelijke Rijksabdij Thorn, aan het samenstellen van het derde deel van den inventaris dier archieven, die de beschrijving der registers en bescheiden in boekvorm moet bevatten, volgens het door wijlen mijn ambtsvoorganger vastgesteld plan, alsmede aan het album van de kwartierstaten van 36 kanonikessen, opgezworen door vorsten van het voormalig Heilig Roomsche Rijk en dat als bijlage van voornoemden inventaris zal worden uitgegeven.

Wat het Rijksarchief te Roermond betreft, zoo moest ik, als deskundige benoemd door de Arrondissements-rechtbank te Roermond bij vonnis van 21 October 1897 tot schifting der archieven, welke 16 Augustus 1894 in 16 kisten waren gepakt en verzegeld, verschillende dagen aan dit werk besteden, waarvan het verslag in November van dit jaar ter griffie van de Arrondissements-rechtbank voornoemd werd gedeponeerd.

In hoofdstuk VIII hierna zal ik verder van een zeer belangrijk gedeelte onzer werkzaamheden, namelijk het verstrekken van inlichtingen en het behulpzaam zijn van personen, die het archief kwamen raadplegen, gewagen.

Nog moet ik vermelden dat door den heer 1[en] Luitenant L. A. de Visser met ijver werd gewerkt aan het hem, bij besluit van den Kolonel, Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf, opgedragen onderzoek naar bronnen voor de krijgsgeschiedenis. Met de grootste nauwkeurigheid werd door

hem naar alles geïnformeerd wat van belang tot het goed volvoeren van zijn taak kon geacht worden.

V. *In druk uitgegeven bescheiden behoorende tot het archief.*

Door den Eerw. heer M. J. Janssen, kapellaan te Well (L.), werden in zijn „Geschiedenis van Oostrum" verschillende documenten in dit archief berustend, benuttigd. Deze verschenen als bijlagen zijner voornoemde geschiedenis in de „Publications de la société historique et archéologique dans le duché de Limbourg" t. XXXIV, 1898 Maastricht, Leiter—Nypels. 1899. 8°.

Door den heer J. Eversen, amanuensis bij dit Rijksarchief, werden in hetzelfde deel uitgegeven: „Verspreide stukken. 1 Het kamprecht te Maastricht, 2 de rechtsbedeeling en het inwendige bestuur te Geleen, 3 de stijl van procedure in het land van Valkenburg, 4 een „hoiltgeding" op de Graetheide".

In „de Maasgouw, orgaan voor Limburgsche geschiedenis, taal- en letterkunde" 19e Jaargang 1898 verschenen de volgende artikelen, welke geheel of gedeeltelijk aan dit Rijksarchief zijn ontleend, of waarvoor althans daarvan is gebruik gemaakt:

„Geldspeciën in de 15e en 16e eeuw, gangbaar in het hertogdom Gelder, met de aangifte hunner waarde", door Dr. P. Doppler, commies-chartermeester bij dit Rijksarchief (p. 10—11, 13—14).

„Garnizoensverandering in de Nederlanden in 1725", door denzelfde (p. 18—19).

„Varia" door denzelfde (p. 52).

„Torenuurwerk te Helden in de 18e eeuw", door denzelfde (p. 68).

„Reglement op de nachtwachten in den Vroenhof", door denzelfde (p. 77—78).

„Inkwartiering van troepen te Helden in de eerste helft der vorige eeuw", door denzelfde (p. 83—84).

„Eenige bijzonderheden over Helden", door denzelfde (p. 88).

„Admodiatie der vrijheerlijkheid Wittem in 1672", door denzelfde (p. 93—95).

„Testament van Maria Driessens op Heyde", medegedeeld door M. J. J. Janssen, kappellaan te Well (L.) (p. 25—27).

„Onderhandelingen over het oprichten van een cursus der wijsbegeerte en Godgeleerdheid bij de Minderbroeders te Venray", door den ondergeteekende (p. 41—43).

VI. *Opgave der aanwinsten, door geschenk, aankoop, ruil, of in bruikleen en door overgave, bedoeld bij wettelijke bepalingen, verkregen en opgave der verliezen, zoo die er zijn, en alsdan van de oorzaken daarvan.*

De aanwinsten waren:

ARCHIEVEN EN HANDSCHRIFTEN:

Door schenking:

Van den Eerw. Heer Jos. Heynen, kapellaan te Gulpen:

16e Eeuw. Gedeelte van een register met opgave van de landerijen onder Eysden gelegen.

Van het bisschoppelijk archief te Roermond:

1765 December 13. Mandement van Joannes Antonius a Robiano, bisschop van Roermond, aan zijne onderhoorige geestelijkheid, houdende verbod tot het lezen en het gebruiken van het boek getiteld: „Directorium ad legendas horas canonicas et „celebrandas missas etc. pro anno Domini 1766 in usum cleri „cathed. et Dioecesis Ruraemundensis etc. Venlonae ex Typo„graphia Joannis Korsten." Gedrukt. 12o.

„Formular des nunmehro zu haltenden Kirchen-Gebeths für den König und das Königl. Hausz" 1769. Gedrukt 12o (Gebed voor den Kon. v. Pruissen in Pruissisch Gelderland.)

Door aankoop:

Documenten betreffende de studiebeurs den 20 Jan. 1651 door den Thornschen kanonik Hendrik Volquyns van den Inden gesticht.

Genealogiën der Limburgsche familiën Bex, de Brias, de Borman, van der Marck, Michiels van Kessenich, Michiels van Verduynen, Wagemans enz.

Door overname bedoeld bij wettelijke bepalingen:

Van den Heer Rijksarchivaris in Gelderland, met machtiging van Uwe Excellentie:

1575—1579. Een register getiteld: Allerley instrumenten, missiven ende tijdingen der troubelen in Vranckryck aengaende. Fol.

Dit register werd in 1826 door den toenmaligen opzichter van het provinciaal archief in Gelderland, wijlen Is. An. Nijhoff, van den griffier van de Rechtbank van eersten aanleg te Arnhem, als belast met de bewaring van het archief van het voormalig Hof van het Furstendom Gelre en graafschap Zutphen, overgenomen en in het provinciaal archief van Gelderland geplaatst. Het schijnt, blijkens kantteekening op een der bladen, afkomstig te zijn van W. Criep, cancelier van het Souverein Hof van het Spaansch overkwartier en werd waarschijnlijk in 1632 met de archieven van dit Hof naar Arnhem gevoerd en in 1683, toen deze aan dit Hof te Roermond werden gerestitueerd, vergeten en te Arnhem achtergelaten. Hoewel dit register wel geen deel van het Hofarchief zal hebben uitgemaakt, komt het mij voor dat de cancelier W. Criep het voor een officieel doel, bijv. het inlichten der Regeering te Brussel enz., heeft doen aanleggen.

Van het Gemeentebestuur te Arcen, afkomstig van de schepenbank aldaar:

1779. Instructie van Frederik II, Koning van Pruissen, als Hertog van Gelder, voor de „ondergerichten" van dit Hertogdom. Fol. Gedrukt.

Van het Kerkbestuur te Broeckhuysen:

1) afkomstig van de schepenbank aldaar:

Eenige dossiers, of fragmenten daarvan, en losse bescheiden de willige justitie betreffende, o. a. momboirsrekeningen, overdrachten enz.

Een lias met acten de inrichting der schepenbank betreffende: aanstelling van schepenen; lijst van gerechtskosten; bevel om een hangslot te maken op de *„gerichtskompe" in de kerk* (1), waar-

(1) Deze archieven werden door ons dan ook op het zangchoor der kerk gevonden.

van de sleutel bij den secretaris zou verblijven, die er de nog onder hem berustende processale stukken moest bijvoegen (1707); overeenkomst van 1612 Febr., 24, omtrent de willige rechtspraak door de schepenen gesloten.

18e Eeuw. Een pak plakkaten en ordonnantiën betreffende het justitiewezen.

Eenige stukken afkomstig van dossiers van processen tusschen de heeren der heerlijkheid Broeckhuysen en de gemeente.

17e en 18e Eeuw. Eenige fragmenten van civiele processen.

1654—'91. Register met aanteekeningen van een particulier over ontvangsten en uitgaven. Kl. 8°.
Waarschijnlijk als bewijs in rechten gediend hebbend.

2) afkomstig van het leenhof der heerlijkheid Broeckhuysen:

1647 Januari 18. 1651 Maart 2, omstreeks 1651: Drie verheffingen van leengoederen. Op papier.

Van het Gemeentebestuur van Echt, afkomstig van de schepenbank aldaar:

Fragmenten van eenige processen, ook van een proces in appel van de schepenbank van Thorn.

Eenige acten van volmacht, overdrachten enz.

Van het Gemeentebestuur van Haelen, afkomstig van de schepenbank aldaar:

1744—'45. Een extract uit het proceduur-register. Fol.

Van het Gemeentebestuur van Heel-en-Panheel, afkomstig van de bisschoppelijke Cancelarie te Luik:

1770—'74. 5 Registertjes met dubbelen van doop-, trouw- en dodacten, ingeleverd door den Pastoor van Heel bij de bisschoppelijke Cancelarie te Luik, ingevolge decreet van 18 November 1769. Fol. Thans bijeengebonden.

Deze registertjes werden omstreeks 1880 van het Staatsarchief te Luik, door tusschenkomst van den Gouverneur der provincie van dien naam en van den Commissaris des

Konings in dit gewest, overgemaakt N. B. aan het Gemeentebestuur van Heel en Panheel, hetwelk deze acten in originali reeds in zijn archief had, nl. in de oude doop-, trouw- en doodregisters, overgenomen van den Pastoor, ingevolge de Fransche wet op den burgerlijken stand van 20 Sept. 1792, die *deze* afschriften echter onder de oude rechterlijke archieven rangschikt.

Ten opzichte van deze registertjes in duplo van Heel in het bizonder, valt nog op te merken, dat de parochie Heel zich uitstrekte, ook reeds vóór het Fransch bestuur tot de dorpen Heel en Panheel en wellicht ook Poll, thans een gehucht van Wessem; dat echter, onder politiek opzicht, Heel, evenals in onze provincie nog Neeritter, en in België, Vucht, Attenhoven, Wonck, Brouckom en Velm, een vrij-dorp was afhankelijk van het Patrimonium van St. Lambertus, waarvan het Kathedraal Kapittel van St. Lambertus, heer was en Poll en Panheel samen eene Vrije Rijksheerlijkheid vormden, zoodat het decreet van den Prins-Bisschop van Luik van 18 November 1769, rechtens alleen voor dat gedeelte der parochie Heel geldend was, hetwelk tot het Patrimonium van St. Lambert behoorde.

Van het gemeentebestuur te Helden, afkomstig van de schepenbank aldaar:

1711—1797, Protocol-register, daarin o. a.: 1711—1797 acten van arrest op goederen gelegd; 1725—1754 register van karrediensten, die „op ordre van den Heere gemaekt, gedient hebben tot Gelder en naar den Ossenbergh als andersints"; 1715—1747 register van de gepubliceerde Koninklijke (Pruissische) plakkaten. Fol.

Van het Gemeentebestuur te Heythuysen, afkomstig van de bisschoppelijke Cancelarie te Luik:

1770—'74. 5 Registertjes met dubbelen van doop-, trouw- en doodacten, ingeleverd door den Pastoor bij de bisschoppelijke Cancelarie te Luik, ingevolge decreet van 18 November 1769. Fol. Thans gebonden in één band.

Zie de aanmerking onder Heel-en-Panheel.

Van het kerkbestuur te Kessel (1), afkomstig van de schepenbank aldaar:

(1) De hier volgende archieven werden door ons op den zolder der pastorie gevonden.

1594—1632. Protocolregister der zittingen van de schepenbank (gedingregister). Fol.

1632—1681. Idem van idem. Fol.

1707—1779. Idem van idem — Voor in memoranda van eedsafleggingen door schouten en schepenen van 1707—1754. Fol.

1724—1732. „Register van gerichtelijke vestbrieven, transporten als andersints". Fol.

1745—1748. Protocolregister van gerechtelijke acten (overdrachten). Fol.

Fragmenten van proces-dossiers en losse bescheiden van rechterlijken aard. (In 10 portefeuilles.)

Van het Gemeentebestuur van Maasbree, afkomstig van de schepenbanken Maasbree, Baerlo en Blerick:

Verschillende fragmenten van dossiers met processen en losse bescheiden van gerechtelijken aard.

Van het Gemeentebestuur van Maesniel, afkomstig van de schepenbank aldaar:

Als van Maasbree.

Van het Gemeentebestuur van Meerlo, afkomstig van de schepenbank aldaar:

Als van Maasbree.

Melick-Herkenbosch, afkomstig van de schepenbank aldaar. (1)

1562—'68. Protocollen van gedingen (gedeelte van een register.) Fol.

Van het Gemeentebestuur te Meyel, afkomstig van de schepenbank aldaar:

1754—1768. 15 Registertjes met dubbelen van doop-, trouwen doodacten. (2). (Over 1755 geen huwelijksacten).

(1) Ons door welwillende tusschenkomst verstrekt.

(2) Zie jaarverslag 1894 p. 326—327 over de dubbelen der doop-, trouwen doodregisters in het Oostenrijksch overkwartier van Gelderland, waartoe Meyel althans in de 18e eeuw *feitelijk* behoorde, hoewel aanspraak makende op den titel van Vrije Rijksheerlijkheid.

Van het Gemeentebestuur te Mook, afkomstig van de schepenbank aldaar:

1718 April 26. Schepenbrief van de heerlijkheid Mook, waarbij Herman Aerts en zijne echtgenoote Billeke Wilberts overdragen aan Gerrit Janssen en Hester Hoen, echtelieden, hun huis met hoeve, te Mook gelegen op de „hooge straet".

Origineel op perkament, bezegeld met het zegel van den schout en dat der schepenbank, beide beschadigd.

Van het Gemeentebestuur te Neeritter, afkomstig van den Pastoor aldaar, in zijne hoedanigheid van notaris:

1602—1613. Registertje met testamenten, verleden voor den Pastoor van Neeritter en geschreven achter het doopregister van 1600—1615. Kl. 4°.

Dit registertje werd door den boekbinder op onze aanwijzing gevormd van eenige bladzijden achter in voornoemd doopregister.

Van het Gemeentebestuur te Roggel, afkomstig van de bisschoppelijke Cancelarie te Luik:

1770—'75. 5 Registertjes met dubbelen van doop-, trouw- en doodacten, ingeleverd door den Pastoor bij voornoemde Cancelarie. Zie de aanteekeningen onder Heel-en-Panheel.

Van het Gemeentebestuur te Schinveld, afkomstig van het Hof van Limburg te Limburg:

1779—1791. 12 Registertjes met dubbelen van doop-, trouw- en doodacten, ingeleverd door den Pastoor van Schinveld (Oostenrijksch Valkenburg), ingevolge decreet van Maria Theresia dd. 6 Aug. 1778, bij het Hof van Limburg en c^a^ 1880 van het Staatsarchief te Luik, op de wijze als onder Heel-en-Panheel is vermeld, overgemaakt aan het gemeentebestuur te Schinveld.

Van den HoogEerw. heer Deken te Sittard:
1) afkomstig van het kapittel van St. Pieter aldaar:

1790—1802. Register getiteld: Protocollum eines hochwürdigen Capitels St. Petri anfangende den 19 Februarij 1790 secretario Johanne Josepho Lehaen. Fol.

1410, Februari, 22. Schrijven van Reinoud, hertog van Gulick en Gelder, houdende verbod aan deken en kapittel van St.Pieter.

te Sittard om aan iemand, zelfs aan degenen die in 's kapittels dienst zijn, de absentia te geven (d. w. z. de emolumenten waarvan de afwezigen konden genieten juist als of zij present waren), tenzij alleen aan de kanoniken, die op studie zijn.

Orgineel op perkament.

Afschrift van voornoemd charter uit de 18e eeuw, gecollationeerd door Johannes W. van den Bergh, openbaar notaris van het Hof te Düsseldorf.

Op papier.

De overige archieven van het kapittel, op enkele na, die te Maastricht, in het Rijksarchief zijn, berusten te Düsseldorf in het Staatsarchief; te Brussel in 't Algemeen Rijksarchief bevindt zich het proces-verbaal der opheffing van het kapittel, maar het is mij niet duidelijk van welk college of instelling dit stuk afkomstig is.

2) Afkomstig van het klooster Ste. Agnetenberg (van Dominicanessen) te Sittard:

1792—1814 „Register behelsend den vercoop van alle lan„derijen weyde en erfpachten, welcke anno 1791 door A. J. van „den Berg, rentmeester van 't adelijcke stift tot Susteren ex „lege amortizationis ingelaegt en volgens accord den meestbie„denden sijn vercogt geworden, met eene volstandige rekening „der penningen welcke hieruyt ontfangen sijn en waer deselve „in capital sijn uytgestelt worden. Met eene verdere Note van „alle verdere inkomsten bestaende in capitaliën en raeckende „ons closter St. Agnetenberg alhier tot Sittard. Gemaeckt in „November 1792". Fol.

Hoe dit register tot 1814 vervolgd werd is mij niet duidelijk; wellicht werd het in 't geheim, ondanks dat de meeste goederen toen wel in handen van den Staat waren, bijgehouden door den rentmeester van het klooster, want het is steeds aan het bezit van den Staat onttrokken geweest.

De overige archieven van dit klooster berusten deels te Düsseldorf in het Staatsarchief, deels de Brussel in het Algemeen Rijksarchief en voor een klein deel te Maastricht in het Rijksarchief en in het voormalig Dominicanessen-klooster te Sittard, thans door andere kloosterzusters bewoond.

Van het Gemeentebestuur te Venlo:

1) afkomstig van de schepenbank aldaar.

Fragmenten van processen en losse bescheiden van rechterlijken aard. (In 9 portefeuilles).

De volgende archivalia zijn waarschijnlijk als bewijs in rechten overgelegd en door partijen niet afgehaald:

1650—1653 Register van uitgaven en inkomsten van H. Eynholtz. Fol. oblong.

1374 Mei 13. Brief van Burgemeester, schepenen en raad van Venlo, waarbij zij in erfpacht geven aan Hendrik van Bocholtz het broek, groot 14½ morgen en gelegen bij den „Holtmolen".

Orig. op perkament.

1379 April 2. Brief van Burgemeester, schepenen en raad van Venlo, waarbij zij onder zekere voorwaarden en verplichtingen verkoopen aan Johan van Haen een moestuin bij het kerkhof buiten de stad gelegen.

Orig. op perkament.

1391 Mei 1. Schepenbrief van Venlo, waarbij Johan van Kadenkirken aan Sibrecht Louparde verkoopt eene jaarlijksche pacht van 3 mud en 2 summeren rogge staande op 34 en 10½ morgen land bij Venlo gelegen, „in den Venne".

Orig. op perkament.

1422 Juli 12. Brief van Burgemeester, schepenen en raad van Venlo, waarbij zij in pacht geven aan Gerard Menseneir Dirkszoon, voor zijn leven hunne „wirt" (weerd), zooals die gelegen is in de Maas.

Afschrift op papier.

1457 Maart 18. Schepenbrief van Venlo, waarbij Johan en Matthias Mercator, gebroeders, in erfpacht geven aan Otten „den trippenmeker" 20 roeden akkerland te Venlo gelegen buiten „den Hellenporten".

Orig. op perkament.

1482 October 4. Brief van Burgemeester en schepenen van Venlo, waarbij zij aan Jan Brunen, zoon van Christiaan, 2½ morgen „nyes erffs" verkoopen, gelegen onder den bergen ter Oedenweert.

Orig. op perkament.

15e Eeuw Sept. 7. Brief van Schout en schepenen van Venlo, waarbij de kerkmeesters van Venlo de verklaring afleggen, dat zij voortaan niet meer van Agnes Lentkens zullen vorderen de renten, die zij verschuldigd is aan de parochie-kerk, omdat zij in de plaats daarvan aan die kerk geschonken heeft eene rente van een mark en twee schellingen.

Orig. op perkament.

1515 October 4. Onderhandsche verkoopbrief, waarbij het klooster Mariaweide te Venlo (zie hierna) aan Alverada van Harve, vrouwe te Leuth en te Daelenbroek een huis verkoopt bij het „monsterkirckhoff (te?)

Orig. op perkament.

1552 Februari 14. Kwijtbrief van Robert de Bouloingne, raadsheer en ontvanger-generaal der finantiën van den Keizer aan Dirk Raessen van de som van 40 grooten, Vlaamsche munt, verschuldigd aan de Keizerlijke finantie-kamer, wegens den koop eener rente van 83 pond staande op het maalrecht te Grave en den tol te water (?), bosschen en weiden aan den Keizer toebehoorende en gelegen in het land van Cuyck.

Orig. op perkament.

1573 Aug. 5. Schepenbrief van Venlo, waarbij Michiel Spee aan Johan ingen Ossenhoefft verkoopt „alsulcke mergel haemer als oever die Beeck achter der Distelmuelen gelegen ind achter der muelen."

Orig. op perkament.

1600 Mei 9. Brief van Burgemeester, schepenen en raad van Venlo, waarbij zij verklaren verkocht te hebben aan Johan van Ulfft, twee veltmorgen „nyes erfis" achter „den Melaten (1)" gelegen.

Orig. op perkament.

2.) Afkomstig van het klooster Maria-weide van de Kanonikessen-Regulier van St. Augustinus, van de Windesheimsche congregatie.

1424 Juli 13. Schepenbrief van Venlo, meldende dat de Burgemeester dier stad, namens de regeering aldaar, in erfpacht heeft

---

(1) Het gasthuis voor de melaatschen of het leprozen-huis.

gegeven aan het klooster Maria-weide te Venlo, een kampje aldaar gelegen buiten de „Tiegeler porte.”

Orig. op perkament.

3.) Afkomstig van het klooster Transcedron der Annuntiaten te Venlo.

1593. Register getiteld „Aenteykening van des convents Transcedron inkomende goederen ind renthen ind desselvigen vuytgelden ind lasten collecteert anno Domini 1593.” Kl. 4°.

Van het Gemeentebestuur te Venray, afkomstig van de schepenbank aldaar:

Fragmenten van procces-dossiers (in 2 portefeuilles).

Plakkaten betreffende het justitie-wezen door de Regeering van Pruissisch Gelre uitgevaardigd.

In bruikleen werd verkregen:

Van het kerkbestuur van O. L. Vrouw alhier:

Registertje waarin de stichtingsbrief van het broederschap der kapellanen van Ste. Anna in de kapittelkerk van O. L. Vrouw te Maastricht, de overeenkomst van de kapellanen van dit broederschap met voornoemd kapittel, de statuten van voornoemd broederschap. 4°. Copie uit de 17e eeuw.
Een receptenboekje uit de 17e eeuw. 4°.

Zegelstempels en sleutels der voormalige vesting Maastricht.

Van den Eerw. heer M. J. Janssen, kapellaan te Well (L):

Een zegelstempel met den Pruissischen adelaar, in den linkerpoot een scepter, in den rechter een zwaard, boven den kop een kroon, randschrift: Extra ordinaire pour la régie des droits du Roi.
Over dezen stempel met *Fransch* omschrift en afkomstig van de regie door *Fransche* ambtenaren voor den Koning van *Pruissen* uitgeoefend, zie Fr. Nettesheim. Geschichte der Stadt und des Amtes Geldern . . . . Crefeld. 1863. 8°. p. 544.

Van den heer kapitein Spronken alhier, voor de verzameling sleutels der voormalige vesting Maastricht, op het Rijksarchief alhier:

De sleutels van den hoofdingang der voormalige Brusselsche poort alhier.

Boeken.

Door schenking:

Van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken te 's Gravenhage:

Verslag omtrent 's Rijksverzamelingen van Geschiedenis en Kunst over 1896. 's Gravenhage. 1898. 8°.

Van de Fransche Regeering, door tusschenkomst van Zijne Excellentie den Minister voornoemd:

H. Denifle et Aem. Châtelain, Chartularium Universitatis Parisiensis, sub auspiciis consilii generalis facultatum Parisiensium ex diversis bibliothecis tabulariisque... Parisiis, Fratres Delalain. 1889—'97. 4 Dln. 4°.

Van de Gedeputeerde Staten van Limburg:

Verslag van den toestand van het hertogdom Limburg in het jaar 1897. Maastricht. 1898. 8°.

Van het Gemeentebestuur alhier:

Notulen der vergadering van den Gemeenteraad van Maastricht gedurende het jaar 1897. Maastricht. 1898. Fol.

Verslagen over den toestand der gemeente Maastricht over het jaar 1897. Maastricht. 1898. 8°.

Van den heer Rijksarchivaris in Noord-Brabant:

Verslag omtrent de oude gemeente-archieven in Noord-Brabant, uitgebracht aan de Gedeputeerde Staten dier provincie 1897. 's Hertogenbosch. 1898. 8°.

Ordening en inventarisatie van oude gemeente- en waterschapsarchieven in Noord-Brabant. Verslag uitgebracht aan de Gedeputeerde Staten dier provincie 1898. 's Hertogenbosch. 1898. 8°.

Van de heeren Bibliothecaris der Koninklijke Bibliotheek en den Directeur van het Kon. Penningkabinet:

De Oranje-Nassau-boekerij en de Oranje-penningen in de Koninklijke Bibliotheek en in het Koninklijk Penning-kabinet te 's Gravenhage. Haarlem, H. Kleinmann & Co. (1898). 8°.

Van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken te Brussel:

Fr. de Potter en J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Vijfde reeks. Arrondissement Aalst. Vierde deel. Gent. 1898. 8°.

Van de Commission Royale d'histoire te Brussel:

S. Bormans et E. Schoolmeester, Cartulaire de l'Eglise Saint-Lambert de Liége, tome III. Bruxelles. 1894. 4°.
en de volgende boekwerken, reeds in 1897 verzonden, doch door toevallige omstandigheden eerst onlangs ontvangen:

Alph. Wauters, Table chronologique des chartes et diplômes imprimés concernant l'histoire de la Belgique, tome IX. Bruxelles. 1896. 4°.

A. Delescluse, Chartes inédites de l'abbaye d'Orval. Bruxelles. 1896. 4°.

H. Pirenne, Le livre de l'abbé Guillaume de Ryckel (1249—1272). Bruxelles. 1896. 8°.

Ch. Piot, Correspondance du cardinal de Granvelle. 1586. t. 11. Bruxelles. 1896. 4°.

Inventaire des cartulaires conservés dans les dépôts des archives de l'Etat en Belgique. Bruxelles. 1895. 8°.

Compte-rendu des séances de la commission royale d'histoire ou recueil de ses bulletins. Cinquième série, tome V, bull. 3, 5, 6, 7; tome VI, bull. 1—5; tome VII, bull. 1—2. Bruxelles. 1895—1897. 8°.

Van het Provinciaal Genootschap in Drenthe:

Catalogus van het Provinciaal Museum van oudheden en

geschiedkundige voorwerpen in Drenthe. Afdeeling V^A Boeken. Onderafdeeling I, werken welke op Drenthe betrekking hebben. Assen. 8°.

Verslag van de Commissie van het Bestuur van het Provinciaal Museum van oudheden en geschiedkundige voorwerpen in Drenthe aan de Gedeputeerde Staten over 1897. Assen. 1898. 8°.

Van den heer Frans Straven, paleograaf te St. Truiden:

Inventaire analytique et chronologique des archives de la ville de Saint-Trond, tome VI, 3^e livraison. Saint-Trond. 1898. 8°. Door den schenker samengesteld.

Van het gemeentebestuur te Dordrecht:

J. C. Overvoorde, Catalogus van de bibliotheek der gemeente Dordrecht. Dordrecht. 1898. 8°.

Van den HoogEdelGestr. heer Kolonel de Bas, Directeur van het Krijgsgeschiedkundig archief te 's Gravenhage:

Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Derde jaarverslag. 's Gravenhage. 1898. 8°.

Van den ondergeteekende:

P. Bordeaux, L'adjonction au domaine royal de la châtellenie de Dun et les deniers frappés à Dun par Philippe I et Louis VI. Paris. 1897. 8°.

P. Bordeaux, Les monnaies de Trèves pendant la période Carolingienne. Bruxelles. 1893. 8°.

Almanach-annuaire historique, administratif et communal de la Marne, de l'Aisne et des Ardennes. Reims. 1898. 8°.

La commission royale d'histoire et son détracteur.— Réponse de M. S. Bormans à M. le chanoine Reusens. Liége. 1894. 8°.

Dom Alb Noël, Les paroisses du doyenné de Carignan d'après un registre de vente 1570 (3e afl. Mei—Juni 1891 van „Revue historique ardennaise publiée par Paul Laurent. Paris. 8°.

P. Bolsius, Korte levensschets van Jan Pieter Minckelers uit-

vinder van het gaslicht. Z. pl. of j. Overdruk van „het Gas", (gedrukt te Rotterdam, bij Nijgh en van Ditmar. 1898).

Door aankoop:

Paul Cleinen, Die Künstdenkmäler der Rheinprovinz. Düsseldorf, L. Schwann. 1898.

Van dit periodiek werk verschenen reeds de kreitsen: Kempen, Geldern, Moers, Kleve, Rees, Duisburg (Stadt), Mülheim a. d. Ruhr, Ruhrort, Essen (Stadt und Land), Düsseldorf, Barmen, Elberfeld, Remscheid, Lennep, Mettmann, Solingen, Neuss, Münster-Gladbach, Krefeld, Grevenbroich, Landkreis Köln, Rheinbach, Euskirchen.

O. T. Hefnr, Neues Wappenbuch des blühenden Adels im Königreich Hannover und Herzogthum Braunsweig. München, Heraldisches Institut. 1862. 4°.

Die Wappen der Deutschen freiherrlichen und adelichen Familiën in genauer vollständiger und allgemein verständlicher Beschreibung. Leipzig, T. O. Weigel. 1855—'87. 4 Dln. 8°.

Ad. Beiern, Geografus Jenensis: Abbildung der Jehnischen Gegend, Grund und Bodens... Jena, M. Birknern. 1673. 12°.

Wappen-kalender des Königlich Bayerischen Ritter-Haus-Ordens vom heiligen Michael auf den Jahr 1826. München. 8°.

Neues genealogisches Handbuch welches die Geschlechtstafeln derer in-und ausser dem Heil. Röm. Reich dermahlen blühenden Freyherr-und Adelichen Familien etc. enthält. 1777. Frankfurt am Mayn, in Verlag des adelichen Handbuchs-Comptoirs 1777. Kl. 8°.

Der durchleuchten Welt-Geschichts-Geschlechts und Wappen-Calender. Nürnberg, Witt. Chistoph. Weigel. 1737 8°.

Fr. Cast, Historisches und genealogisches Adelsbuch des Königreichs Württemberg. Stuttgart, J. F. Cast. 1844. 8°.

R. I. Ermerin, Annuaire de la noblesse de Russie, contenant les princes de l'Empire, augmenté d'un grand nombre de notices sur les familles alliées. Saint-Petersburg, H. Schmitzdorff. 1889. 8°.

M. B. Hederichs, Anleitung zu den fürnehmsten historischen Wissenschaften..... Berlin, Chr. G. Nicolai. 1733. Kl. 8°.

Organ des K. K. heraldischen Gesellschaft „Adler" Bnd. X—XVII. Wien, C. Gerold's Sohn. 1883—1890. 7 Dln. 4°.

Jahrbuch der K. K. heraldischen Gessellschaft „Adler", Neue Folge. Band I—VII. Wien, C. Gerold's Sohn. 1891—1897. 6 Dln. 4°.

Monatsblatt des K. K. Heraldischen Gesellschaft „Adler" 1881—1895. Wien, Selbstverlag der Gesellschaft. 3 Dln. 8°.

Ad. M. Hildebrandt, Vierteljahrsschrift für Heraldik, Sphragistik und Genealogie. XII—XXV Jahrgang. Berlin, C. Heymann. 1884—1897. 14 Dln. 8°.

L. von Zedlitz—Neukirch, Neues preussisches Adels-Lexikon oder genealogische und diplomatische Nachrichten von der im preussischen Monarchie ansässigen oder zu derselben in Beziehung stehenden fürstlichen, gräflichen, freiherrlichen und adelichen Häusern ...... Leipzig, Gebrüder Reichenbach. 1836—1839. 5 Dln. 8°.

Der deutsche Herold, Organ des Vereins für Heraldik, Sphragistik und Genealogie. Jahrgang 5—28. Berlin, C. Heymann. 24 Dln. 4°.

Edm. Lodge, The peerage of the British Empire as at present existing arranged and printed from the personal communication of the nobility. London, Saunders and Otley. 1837. Gr. 8°.

Phil. Jac. Spenerus, Historia insignium illustrium seu operis heraldici pars specialis, continens delineationem insignium plerorumque regum, ducum, principum, comitum et baronum in cultiori Europa ...... Francofurti ad Moenum, J. Theodorici Fridgenii. 1680. Fol.

Koelerus, J. D., Jacobi Wilhelmi Imhofii notitia Sacri Romani Imperii procerum tam ecclesiasticorum quam secularium historicogenealogica ad hodiernum imperii statum accomodata et in supplementum operis genealogici Rittershusiani initio adornata. Tubingae, J. G. Cotta. 1732. Fol.

E. van der Becke—Klüchtzner, Stamm-Tafeln des Adels des Grossherzogthums Baden. Baden-Baden, A. von Hagen. 1886. Gr. fol.

L. Bouly de Lesdain, Les plus anciennes armoiries françaises (1127—1300). Neuchâtel, Rossier et Grissel. 1897. 8°.

L. A. J. W. Sloet, Bijdragen tot de kennis van Gelderland, Arnhem, I. A. Nijhoff en Zn. 1855. 8°.

Lamb. Goris, Adversariorum iuris subcisivorum ad lucem consuetudinis Ducatus Gelriae et comitatus Zutphaniae ac vicinarum Belgii provinciarum tractatus quatuor una cum commentariolo ad leg. observandum. Arnhemii, Joh. Jacob. 1651. Kl. 4°.

Geldersche Volksalmanak. 1835 – 1898. Arnhem. 1835—1898. 8°.

Max. Günther, Das Sigelrecht des Mittelalters. Stüttgart, Jul. Kleeblatt & Co. 1870. 4°.

C. U. J. Chevalier, Inventaire des archives des Dauphins à Saint-André de Grenoble en 1277. Paris, A. Franck, Lyon, A. Brun. 1869. 8°.

Idem, Inventaire des archives des Dauphins de Viennois à Saint-André de Grenoble in 1346. Nogant-le-Rotrou, A. Gouverneur, Lyon, A. Brun 1871. 8°.

Idem, Notice analytique sur le cartulaire d'Aimon de Chissé, aux archives de l'évêche de Grenoble. Colmar, Ch. M. Hoffmann. 1867. 8°.

Idem, Visites partorales et ordinations des évêques de Grenoble de la maison de Chissé (14e et 15e siècles), Montbeliard, Ch. M. Hoffmann, Lyon, Aug. Brun. 1874. 8°.

Idem, Cartulaire de l'abbaye de St. Chaffre du Monastier, ordre de Saint-Benoît; suivi de la chronique de Saint-Pierre du Puy et d'un appendice de chartes. Paris, A. Picard. 1891.

Jansenius évêque d'Ypres, ses derniers moments, sa soumission au St. Siége, d'après les documents inédits. Etude de critique historique..... Louvain, Joseph van Linthout. 1893. 8°.

Hierin over Henricus Calenus benoemd door Philips IV van Spanje tot Bisschop van Roermond, maar wiens benoeming niet werd bekrachtigd door den Paus, wegens Jansenistische gevoelens.

Alf. Cauchie, La querelle des investitures dans les diocèses de Liége et de Cambray. Louvain, Ch. Peeters. 1890. 8°.

P. Bellefroid, Dictionnaire français-néerlandais des termes de droit. Hasselt, M. Ceysens. 1897. 8°.

Société de l'art ancien en Belgique-Orfèvrerie, dinanderie, ferronnerie, tissus, broderie, miniatures, ivoires, meubles ets céramique. Planches I—XXXII. Bruges, Chs. van de Vyvere-Petit. 1—4. fascicules. Gr. folio.

C. A. H. Burkhardt, Hand- und Adresbuch der Deutschen Archive im Gebiete des Deutschen Reichs, Luxemburg, Oesterreich-Ungarns, der russischen Oostsee-provinzen und der Deutschen Schweiz. I Theil. Handbuch, Leipzig, T. W. Grimod. 1887. 8°. II Theil. Adresbuch. Ibidem, Ibidem, idem. 1887. 12°.

Almanach de Gotha 1898. Gotha. 1898. 8°.

Verliezen werden dit jaar niet geleden.

VII. *Uitslag der pogingen om afschriften te verkrijgen van belangrijke onuitgegeven bescheiden voor het hoofd-archief in de provincie van gewicht en berustende in andere binnenlandsche of buitenlandsche archieven.*

Er werd afschrift genomen van een inventaris in Ms. van het oud Gemeente-archief, ten raadhuize te Venlo.

Verder werd de copie van het handschrift van de chroniek van Gangelt, waarover in het jaarverslag over 1896, onder dit hoofdstuk wordt gesproken, dit jaar geëindigd.

VIII. *Gebruik van het archief gemaakt en inlichtingen verstrekt aan autoriteiten en particulieren.*

Behalve de krijgsgeschiedkundige nasporingen door den heer luitenant de Visser, waarover in hoofdstuk IV is gesproken, werd van dit archief gebruik gemaakt door de volgende autoriteiten en particulieren, die wij naar tijdsorde vermelden, nl. eerst die schriftelijk om inlichtingen vroegen, en daarna die persoonlijk in ons archief opzoekingen deden.

Schriftelijke inlichtingen verkregen:

de Eerw. heer Creemers, kapellaan alhier, over het afzonderlijk bestaan van de schepenbank van Nederweert in 1555;

de Zeer Eerw. heer H. van Liebergen, pastoor te Afferden (L.), over de waarde van Kleefsch-, loopend-, permissie- en Venloosch geld;

de Zeer Eerw. Zeer Gel. heer W. Goossens, leeraar te Rolduc, over het lot der archieven van de voormalige Abdij van Reguliere Kanoniken aldaar;

de heer P. Bordeaux, numismaat te Neuilly-sur-Seine, over de noodmunten te Maastricht geslagen in 1794 tijdens het beleg door de Franschen;

De heer Léon Naveau te Bómmershoven (België) over de acht vaderlijke kwartieren van Maria Anna, landgravin van Hessen etc., kanonikes van Thorn, in 1695 opgezworen;

de heer S. Bormans, oud staats-archivaris der provincie Luik, thans administrateur der Universiteit aldaar, omtrent de uitgave der „declaratio scabinorum Traiectensium de iuribus Episcopi Leodiensis", van 9 Sept. 1356;

de Eerw. heer Bemelmans, kapellaan te Susteren, verkreeg, met machtiging van Uwe Excellentie, een gedeelte van de archieven van het adellijk kapittel, aldaar ter consultatie;

de Hoog Eerw. heer Moubis, deken te Heerlen, verkreeg inlichtingen over de oude parochiale grenzen van die plaats;

de heer Algemeene Rijksarchivaris te 's Gravenhage verkreeg, naar aanleiding van het verhandelde op de vergadering der Rijksarchivarissen in 1897, eene uitgebreide memorie over den toestand der gemeente- en pastoreele archieven in dit gewest, met het oog op hun inventarisatie;

de heer officier van justitie bij de Arrondissements-rechtbank alhier ontving inlichtingen over het leengoed Vaeshartelt;

de heer P. Bolsius, directeur der gasfabriek te 's Hertogenbosch, over J. P. Minckelers, den uitvinder van het lichtgas, te Maastricht;

de heer Q. Kerstenne-Dodémont te Basse-Bodeux (B.) over het wapen der familie Kerstenne;

de heer A. F. van Beurden, landmeter van het kadaster te Roermond, over J. N. van den Schoor, laatsten hoogschout der Abdis van Thorn op het einde der vorige eeuw;

de heer Rijksbouwmeester C. H. Peters te 's Gravenhage over de Maasbrug alhier;

Verder werd het archief tot het doel van onderzoekingen bezocht door de volgende personen:

den Z. E. heer W. Coopmans, pastoor te Lens-St. Servaas (België), die inzage nam van documenten over een geschil tusschen zijne parochie en het kapittel van St. Servaas alhier, o. a. van uitspraken van den Raad van Brabant te 's Gravenhage in deze zaak, dd. 19 Februari 1756 en 18 October 1758;

den heer J. Geelen, beambte ten raadhuize alhier, wegens genealogische doeleinden;

den Z. E. heer Ceyssens, pastoor te Daelhem (België), betreffende de Benedictyner-abdy van Val-Dieu (prov. Luik);

den heer G. Deumens, kerkschilder te Venlo, die inlichtingen inwon over het wapen van Peelen, pastoor te Boxmeer;

den heer Macco te Aken, die inzage nam van de relief boeken van het leenhof te Valkenburg, omtrent de Akensche familie Pelser;

door den heer A. Dumoulin, kunstschilder alhier, die eene teekening vervaardigde van eene afbeelding eens pennings van het brouwersgild alhier;

den baron de Chestret de Haneffe te Luik, wegens zijne studie over de graven de la Marck.

IX. *Uitkomsten van de bemoeiingen met gemeente-, waterschaps- en andere archieven.*

Onder dit hoofdstuk valt te vermelden dat de gemeente Kessel van Hare Majesteit een gemeente-wapen verkreeg, tot welks aanvraag indertijd reeds door wijlen mijn Ambtsvoorganger aan het gemeentebestuur aldaar advies was verstrekt. Deze gemeente had n.l. in het begin van het Nederlandsch bestuur een wapen verkregen, waarin een *ketel* voorkwam, tusschen twee figuren hetwelk een naamspeling moest verbeelden op Kessel, dat volstrekt geen ketel beteekent. Dit wapen is thans vervangen door een waarin de figuren van het oude schepenzegel voorkomen.

Maastricht, 8 Mei 1899. *De Rijksarchivaris in Limburg,*
A. J. FLAMENT.

VERSLAG

OMTRENT DE

Ordening en Inventarisatie van oude gemeente- en waterschapsarchieven in Noordbrabant,

over 1898.

(Uitgebracht aan Gedeputeerde Staten dier Provincie).

Edel Groot Achtbare Heeren,

Voldoende aan uw verzoek heb ik de eer U een verslag te doen toekomen van de in het afgeloopen jaar voortgezette zorgen voor een behoorlijke bewaring van gemeente- en waterschapsarchieven in deze provincie.

Ik mag beginnen te herinneren aan het drukken van den vrij lijvigen inventaris der Raamsdonksche archieven als bijlage van mijn vorig verslag. Dat drukken gaf aanleiding tot nader onderzoek en vergelijking van een groot aantal documenten, ook te Raamsdonk zelf. Daarbij werd aan de beschrijving van enkele onderdeelen nog eenige uitbreiding gegeven alvorens die gedeelten op de pers werden gelegd. Hiertoe gaf o. a. aanleiding, dat eenige losse keuren en reglementen uit de bladen van een register kwamen vallen. Een opzettelijk onderzoek der talrijke registers bracht daarna nog meer stukken aan het licht, die afzonderlijk beschreven moesten worden. Hieronder ook nog oorkonden betreffende de zes Zuidhollandsche dorpen in de Langstraat. Deze oorkonden wierpen weder licht op enkele der brieven in de pakjes met oudste ingekomen stukken, waarna een nader onderzoek van deze nog meer opleverde, dat uit

geschiedkundig oogpunt specifiek beschreven verdiende te worden.

Dit geldt in het bijzonder voor de niet onaardige stukken uit den tijd van den vrijheidsoorlog. Als grensbewoners en liggende onder den rook van het sterke grensstadje Geertruidenberg, moesten de inwoners van Raamsdonk vaak het lastje dragen. Merkwaardig is de algemeene exodus der ingezetenen op hoog bevel in 1584 (Tweede Afdeeling, B n°. 112, b en c) en in verband daarmede de in 1586 verleende sauvegarde voor den terugkeer (n°. 67 van de Eerste Afdeeling); evenzeer de pressing door prins Maurits in 1595 (B n°. 112 *g*). Opmerkelijk zijn ook hunne herhaalde klachten over armoede en verzoeken om ontheffing van lasten, tengevolge van oorlog, watersnood, storm enz. (Eerste Afdeeling, n°s. 7, 22, 33, 41, 62, 69, 70; Tweede Afdeeling, B n°s. 67, 78, 79, 112 *a* en *k*.)

Nu ik toch op enkele nummers Uwe aandacht vestig, wil ik die ook voor eenige andere inroepen. Ik wijs dan op:

Het stuk over de waterregeling tusschen Geertruidenberg en den Bosch (B n°. 115).

De n°s. B 87—103, dossiers en retroacta van procedures of geschillen, o. a. over de bedieningen van het veer bij Geertruidenberg, en — met het zoogenaamde „parlement" — over de contributie der buitengelanden (forensen!).

De n°s. 34, 36, 40, 43, 48, 50, 52, 56 en 60 der Eerste Afdeeling, verleeningen van vrijdom, telkens voor zeven jaren, van de domeintollen van 1704 tot 1746 en van den Geervlietschen tol van 1754 tot 1795 (vg. hierbij B n°. 96 van de Tweede Afdeeling).

De n°s. 18, 26 en 27 der Eerste Afdeeling, brieven over een gedeelte stadsweg van Geertruidenberg op het gebied van Raamsdonk, zandhaling daarvoor van de Dongensche hoogte, enz.

De n°s. 76—85 van de Eerste Afdeeling, brieven afkomstig van de Karthuizers te Geertruidenberg, betreffende: tienden, o. a. die in leen gehouden van de balij van Utrecht der Duitsche orde; vischrechten bij de Middelwaard en in het Broeck; enz.

No. 94 van die Afdeeling, over de tienden van Groot-Waspik.

De n°s. 95—97, 116 en 139 van die Afdeeling, over goederen en tienden van de Oranje's.

De stukken betreffende de geschillen over de zelfstandigheid van Hendrik-Luiten-Ambacht (Tweede Afdeeling, B n°. 104 *a*—*g*).

De oude inventarissen van de secretarie van Raamsdonk: van 1746, opgenomen in het resolutieboek (B n°. 8), van 1751, 1774, 1781—1791, 1811 (C n°s. 77—80).

De stukken betreffende den keizersweg van Parijs naar Amsterdam, waaraan Napoleon's Spaansche krijgsgevangenen moesten werken (E n°. 325).

De rubriek ten slotte der Vreemde Eenden, stukken betreffende Waspik, de R. K. parochie enz. (G n°s. 1—11).

Als onmiddellijk bij dezen inventaris van het oud-gemeentelijk archief van Raamsdonk behoorende, werden daarachter mede die afgedrukt van de oude polderarchieven, van het oud-gemeentelijk archief van Hendrik-Luiten-Ambacht en van het oude-burgerlijke-standsarchief, alle mede ten raadhuize van R. bewaarde archieven.

Nadat dit werk, dat mij verscheiden weken lang onafgebroken bezighield, was afgeloopen, heb ik een gansche reeks van bezoeken aan gemeente-archieven in de provincie afgelegd. Ik heb daarbij overal mijn aandacht in de eerste plaats gewijd aan de berging der oudere en nieuwere archieven, en overal voornamelijk onderzoek gedaan omtrent vochtigheid der bewaarplaatsen. Waar het noodig bleek, en dat was bijna overal waar ik kwam, heb ik waarschuwingen gegeven en maatregelen beraamd tegen plaatsing van kasten aan buitenmuren, en bij onvermijdelijkheid daarvan wenken en aanwijzingen gegeven tot wegneming, zooveel doenlijk, van de nadeelige gevolgen. De meeste raadhuizen toch zijn niet zoo gebouwd dat archiefkasten straffeloos tegen de buitenmuren gezet kunnen worden, vooral niet bij de algemeen bestaande, m. i. zeer te verwerpen gewoonte om vaste kasten te bouwen met dichte deuren. Op tal van plaatsen moest ik helaas de schadelijke gevolgen daarvan bevinden in de aantasting van, soms nog geenszins oude, stukken door vocht.

Bij mijne pogingen tot verbetering ondervond ik in den regel de meest welwillende medewerking. Evenwel was soms tegen afdoende maatregelen tot verbetering een bezwaar aanwezig in de geldelijke omstandigheden der betrokken gemeente — doch dit zeer zeldzaam — en in het ruimtegebrek. Sinds ik de zorg voor de gemeente-archieven heb op mij genomen, is dit laatste op vele plaatsen meer en meer een lastig op te lossen vraagstuk geworden; en inderdaad werden reeds hier en daar de oude archieven, zelfs die van na 1810, tot groote last. Daarbij komt

dat op vele secretarieën veel goede plaats wordt ingeruimd aan de soms reeds een belangrijken omvang aannemende serieën van boekwerken, als Staatsblad, Bijvoegsel daarvan, Prov. blad en bijblad, Prov. verslag, Notulen van de vergaderingen der Prov. Staten, Landbouwverslagen, Politieblad, Staatscourant, Handelingen der Staten-Generaal, enz. Zij worden overal, hier een serie meer of daar eene minder, doch voor sommige serieën op *elk* raadhuis, aangetroffen. Het is bepaald te betreuren dat voor deze drukwerken, die goeddeels nooit behoeven te worden geraadpleegd, de niet te vervangen, en toch in sommige gevallen voor de gemeente onmisbare, stukken in een hoek worden gedrongen en op zolders, torens enz. verderf vinden.

Waar de toestanden der oudere of nieuwere archieven een spoedig ingrijpen bleken te vereischen, heb ik de noodige verzorging steeds zooveel mogelijk dadelijk verleend en mijn bezoek verlengd, zoo noodig herhaald. Op sommige plaatsen viel daarbij zoo veel te doen wat, eenmaal begonnen, moest worden voltooid, dat enkele der andere noodlijdend bevonden archieven geen beurt meer konden krijgen en voor een volgend jaar bewaard moesten blijven. Waar ik intusschen de stukken van de zolders en uit de kisten en kasten bijeen verzamelde, na schoonmaak door de hand liet gaan, sorteerde en deed verzorgen, daar heb ik ook telkens in den tusschentijd de noodigste verbeteringen aan de kasten doen aanbrengen.

Langeren tijd was ik o. a. bezig te *Bladel*. Het raadhuis aldaar is wel ruim, doch blijkbaar slecht gebouwd en daardoor hoogst vochtig. Het dak is reeds totaal versleten, en de zoldervloer eveneens. Van een vaste muurkast was het middenschot door vocht geheel vergaan en viel bij aanraking als poeder ineen. De stukken in die kast, gemeenterekeningen met bewijsstukken uit het midden dezer eeuw enz., zaten aaneengekoekt en waren gedeeltelijk verteerd. Na vernieuwing van het vergane schot werden in de deuren dezer kast ventilatie-gaten aangebracht, waardoor groote verergering van het kwaad vooreerst althans is afgewend. Gelukkig bestaat het voornemen volgens de mededeeling van den burgemeester, om binnenkort het raadhuis van een nieuw dak en nieuwe zoldering te voorzien. Het archief zal natuurlijk gedurende die verbouwing in veiligheid gebracht moeten worden, wijl het thans geheel op de verdieping geplaatst is.

Het archief van de voormalige gemeente Bladel, Reusel & Netersel, dat, althans grootendeels, te Bladel berust, heb ik bijeengezocht en op de raadzaal doen brengen in afwachting van de beslissing of men er kasten voor wilde doen vervaardigen dan wel van de aangeboden gelegenheid gebruik zou maken om het

aan het Rijk in depôt te geven ter bewaring in het brandvrije archiefgebouw. Ik achtte en acht dit laatste raadzaam wegens den toestand van het archief en omdat dit feitelijk het oud-archief is van *twee* tegenwoordige gemeenten, Bladel c. a., en Reusel, en niettemin een onsplitsbaar geheel is.

In de gemeente ***Deursen en Dennenburg*** vond ik het oud-archief ten huize van den burgemeester te Dennenburg in gesloten kasten bewaard, te zamen met enkele deelen van het nieuwere archief. De gemeente is nooit in het bezit van een eigen raadhuis geweest. De secretarie is tegenwoordig gevestigd in een ruim vertrek van een particuliere woning, waarin twee ruime archiefkasten, een boekenkast, een kast voor de kadasterkaarten en bevolkingsregisters, benevens een brandkast.

De secretaris is tevens burgemeester en secretaris van de nabij gelegen gemeente Dieden c. a., en dus niet dagelijks ter secretarie van Deursen c. a. aanwezig. Deze secretarie maakt echter ten zeerste den indruk van orde en netheid, gelijk ook goede orde te constateeren viel ten aanzien van den inhoud der kasten, die het archief der gemeente van na 1810 bevatten. Zij blijven steeds gesloten, wijl de kamer zelve open moet blijven; doch op eene na — en daarin staan de boekwerken — zijn zij tegen binnenmuren geplaatst.

De burgemeester, vroeger zelf ook secretaris, had vóór eenigen tijd uit een archiefkist de bescheiden ontpakt, die ik thans, zooals ik zeide, bij hem thuis aantrof. Die stukken liet ik geheel door mijne hand gaan; ik ordende ze globaal. Zij bestaan voornamelijk in de oude dorpsrekeningen van Deursen en van Dennenburg, die van 1705 af vrij compleet bewaard zijn gebleven, en in oude stukken van processen door de oude gemeente Deursen gevoerd.

De oude kerkregisters heb ik beschreven; een liet ik mij opzenden en zond ik na herstelling terug.

Te Demen tegenover Batenburg staat het in 1892 gebouwde raadhuis der gemeente ***Dieden, Demen & Langel***. Beneden en gedeeltelijk ook boven strekt dit tot woning van het schoolhoofd. Boven dienen van twee door een dubbele deur verbonden en langs de stoep van buiten bereikbare vertrekken, de eene tot secretarie, de andere tot raadzaal.

Op de laatste is tegen een binnenmuur een groot open rek geplaatst, waarin boeken en eenige archiefstukken. Deze zijn, met nog enkele in de kast ter secretarie en eenige andere die tijdelijk der justitie als bewijsstukken dienden, het restant van het nieuw-archief dezer gemeente. Hierin toch is tweemaal, in 1860

en in 1896, brand geweest en de laatste maal ging daarbij veel verloren. Van enkele rekeningen zijn nog restes van de bijlagen over, die sporen van den brand vertoonen. Enkele bewijsstukken van andere rekeningen worden echter ook gaaf aangetroffen, en zijn blijkbaar reeds vóór den brand van de overige, thans verdwenen, bijlagen van rekeningen verwijderd geweest.

Vier of meer oude kerkregisters, die, naar de herinnering van den burgemeester, vóór 1893, toen hij volontair was ter secretarie, daar aanwezig waren, zijn er thans evenmin meer. Daarnaar wilde hij onderzoek doen. Ook deelde hij mij mede dat volgens gerucht nog een zeer oude archiefkist met oude documenten te Dieden in het huis van een oud-burgemeester te vinden zou zijn.

Naar deze kist heb ik onmiddellijk een onderzoek ingesteld. De bewoner van het bedoelde huis echter deelde mij mede dat hij vóór een 1½ jaar de kist door den huiseigenaar had doen weghalen wegens plaatsgebrek. Die eigenaar, oom van den toenmaligen burgemeester, had ze vervoerd naar een ledigstaand ander huis. Kort daarop werd dit verhuurd. De huurders beschreven mij de kist als een zware brandkist van wagenschot met ijzeren beslag en een binnenschot, dus een echte archiefkomme; en den inhoud als onleesbare boeken en papieren. Zij hadden de kist een tijdlang gebruikt om er de beesten boven te drenken, doch haar al spoedig, vóór ongeveer een jaar zooals zij mij zeiden, tot brandhout verhakt. Ook de stukken hadden zij getracht te verbranden, doch toen dat niet goed bleek te gaan, ze in de missie gestopt, d. w. z. ze in een diepen kuil met nat gegooid waarop de mesthoop werd gestapeld. Met die mest of missie verwerkten zij ze later op hun land. En aldus hadden zij gedaan, naar zij zeiden, op raad van den rentmeester hunner landeigenares, den toenmaligen, sedert ontslagen secretaris der gemeente Dieden c. a. Sic transit!

Bij gemis van eenige opgaaf van den inhoud der zeker thans wel tot stof vergane papieren is het niet met zekerheid te zeggen of het hier de oude komme met het oud-archief der voormalige Geldersche gemeente Dieden alleen heeft gegolden, dan wel ook gedeeltelijk dat van Demen c. a. in het oude Land van Ravestein. Ook hier ontbrak vroeger een gemeentehuis, zoodat het waarschijnlijk is dat het archief dier oude gemeente mede in een komme bewaard is geweest.

Een dergelijk geval dat oude kerkregisters, die vroeger, ook blijkens oude inventarissen, aanwezig waren, door een nieuw benoemden secretaris moeten worden opgespoord, deed zich voor in de gemeente *Groot & Klein Linden.* De secretaris was tijdens mijn bezoek aan het gemeentehuis te of vlak bij Katwijk a/d

Maas, bezig het geheele archief met vroegere inventarissen te vergelijken.

Het eerst onlangs gebouwde raadhuis biedt tot ordelijke archiefberging zeer geschikte ruimte, en daarvan was goed gebruik gemaakt. Ook het archief zelf was blijkbaar goed verzorgd, al was de oude indeeling en nummering hoogst onpraktisch. Het archief is, behoudens dan die kerkregisters, jonger dan 1810; de dorpen waaruit de gemeente bestaat behoorden vroeger onder Kuik.

Ook het raadhuis der gemeente *Maashees, Holthees, & Overloon* is nog niet oud.

Een 20 jaar geleden was de gemeente nog steeds, gelijk de meeste plaatsen in het oude Land van Kuik, niet in het bezit van een eigen gemeentehuis. De secretarie werd toen gehouden ten huize van den burgemeester te Holthees; nog vroeger vond men ze ten huize van den burgemeester Abr. Janssen te Overloon. Ook hier is de gemeente tengevolge van dien toestand in het bezit van een aantal oude archiefkisten, gelijk bekend een zeer ondoelmatig bewaarmiddel voor gemeente-archieven. Thans zal men overgaan tot het plaatsen van eenige archiefrekken in het overwelfde lokaal achter de raadzaal. Dit bevond ik zeer noodig niet alleen wegens de vocht in de al te goed sluitende kisten (die ten deele door den smid geopend moesten worden) maar ook wegens het plaatsgebrek daarin. Gedeelten van het archief had men reeds boven op de kisten moeten stapelen en ook tusschen de boekwerken op de secretarie moeten wegleggen. Ik heb het geheele archief voorloopig door de hand laten gaan, het oud-archief van Maashees & Holthees en dat van Overloon beide zooveel mogelijk afgezonderd van de rest en tevens het oud-archief van den burgerlijken stand beschreven.

Ook in de meeste gemeenten in het oude Land van Ravestein ontbrak vroeger, en ontbreekt vaak nog, het gemeente- of raadhuis. Hiervóór bleek dat reeds voor Deursen en voor Demen c. a.

Te *Reek* bestaat er een sinds 1884, doch een dat zeer onvoldoende is. De buitenmuren zijn dun en blijkbaar slecht gemetseld. Dientengevolge heerscht er in sterke mate vocht. Dit is er voor de archieven niet beter op geworden toen achter de secretarie onlangs een kluis of cel, overwelfd en met een ijzeren deur gesloten, is afgemetseld. Daarin hebben thans de registers en papieren, en dat niet alleen die welke tegen de buitenmuren zijn geplaatst, sterk van vocht te lijden. Ook de jongste stukken, van 1896 en 1897, vertoonden bij mijn bezoek erge sporen daarvan. Het is inderdaad bar vochtig. Een der oude kerkregisters was van binnen nat, de bladen waren aaneengeplakt, met zoogenaamde vuur-

vlekken voorzien en met gele kringen getrokken. Ik heb bij den secretaris aangedrongen geene bescheiden meer in die nis of cel te plaatsen, in elk geval de buitenmuren daarin te ontruimen en de deur open te laten; over de voorziening in het ruimtegebrek gaf ik de noodige aanwijzing.

Te *Ravestein* zelf is het raadhuis gevestigd in het gebouw der voormalige Latijnsche school, die in 1876 is opgeheven. Beneden is de secretarie en zijn de carcers. Daarachter is een (druk bezochte) teekenschool gevestigd. Boven zijn bergkamers met modellen voor deze school, benevens een lokaal voor de bibliotheek der voormalige Latijnsche school en de boeken der gemeente, en een andere, grootere hoekkamer voor archieflokaal. Hierin bevindt zich tegen een der, wat vochtige, buitenmuren, een groote kast in vier vakken met bovenkastjes, waarin het grootste deel van het gemeentearchief geborgen is in tamelijk ordelijken toestand; verder tegen den gangmuur een kleinere kast met archieven van het waterschap „'s Lands van Ravestein", benevens tegen den anderen binnenmuur een kastje met archieven van het waterschap voor een stoomgemaal onder Dieden c. a., Deursen c. a. en Megen c. a.

Onlangs was het oudarchief uit de 4 bovenkastjes naar de secretarie gehaald om te drogen. Bij deze bescheiden vond ik ook nog vier registers, die vóór eenigen tijd waren terugontvangen van den oud-burgemeester Claarenbeek, ongeveer tegelijkertijd dat van het gemeentebestuur van Deursen c. a. een aantal der gemeente-rekeningen van Ravestein tusschen 1820 en 1840 waren overgenomen.

In 1894 is te *Megen* een zeer voldoend raadhuis, voor de gemeente *Megen*, *Haren & Macharen* gebouwd. In hetzelfde jaar is het archief geordend, verzorgd en beschreven, zonder scheiding van oud- en nieuw-, en ten deele zeer globaal. De inventaris vermag dan ook geen volledig beeld van het archief op te leveren en een vergelijkend onderzoek stuk voor stuk schijnt mij wel noodig om ten aanzien van de oudere bescheiden zekerheid te krijgen van hetgeen er eigenlijk is. Dit onderzoek zal natuurlijk tijdroovend zijn. Een eerste onderzoek van een aantal portefeuilles leerde mij reeds dat er geen onderscheid is gemaakt volgens de herkomst en den historischen samenhang der stukken, en dat totale vermenging heeft plaats gehad van archiefstukken der gemeente met die der schepenbank en die der grafelijkheid. Intusschen is thans alles goed verpakt en bewaard en tegen vocht en verdere verwarring goed gewaarborgd. Alleen is er

reeds nu plaatsgebrek, en staat een deel in dubbele rijen. De kasten zijn ook hier weer veel te diep gebouwd.

De registers van den burgerlijken stand vinden een goede plaats in de kastjes onder den staan-lessenaar. De oude kerkregisters zijn mij thans ter verzorging en beschrijving toegezonden.

Te *Oefelt* bestaat een raadhuis sinds 1873; het staat geheel vrij, en schijnt goed gebouwd. De indeeling is geschikt. De kasten zijn alle aangebracht tegen de binnenmuren en bieden nog ruimte voor de naaste toekomst. De vloed van officieele drukwerken, die natuurlijk ook hier jaarlijks groote ruimte opslokt, behoeft aan de archieven dus hier vooreerst geen schade te bezorgen.

De bovenkastjes op de secretarie intusschen, waarin de gemeente-rekeningen, ingekomen stukken, militie- en schutterijregisters, bevolkingskohieren enz. bewaard worden, zijn niet zeer doelmatig ingericht. Ik gaf aanwijzing ter verbetering.

De burgerlijkestands-registers zijn, gelijk bijna overal, goed verzorgd. Wat er van oude kerkregisters bewaard wordt, heb ik beschreven. Oud-archief van vóór 1811 is er overigens niet, een gevolg daarvan dat Oefelt vroeger gemeentelijk onder Gennep behoorde; eerst in 1803 kwam er een civiele rechtbank tengevolge van de toenmalige rechterlijke organisatie in het departement Braband. In den inventaris van het gemeentearchief van Gennep vindt men dan ook de rekeningen der Oefeltsche dorpsadministratie enz. vermeld. Zij vormen natuurlijk een onafscheidelijk onderdeel van het archief der oude Kleefsche gemeente Gennep c. a.

Te Son, in de voormalige Meierij van den Bosch, staat rondom vrij op een pleintje of veld, het oude gebrekkig gebouwde gemeentehuis van *Son & Breugel*, bestaande in twee vertrekken benevens een schuurtje boven een gevangencel. Het grootste dezer vertrekken dient voor secretarie en tevens voor vergaderlokaal van den Raad en van Burgemeester & Wethouders, enz. Het is verwelfd. Het andere dient tot archieflokaal. Het is gedekt met een enkele plankenlaag. Deze vormt de eenige afscheiding van den zolder, die, zelf in verbinding staande met het schuurtje en bijna onbetreedbaar, sterk doorstuift.

Ik heb het geheele oud-archief, dat voor een klein gedeelte nog in de secretarie-kasten lag, in dit lokaaltje bijeengebracht en, kortelijk beschreven, volgens een doorloopende nummering ordelijk in de open rekken geplaatst. Voor een inventarisatie onder rubrieken bestond geen aanleiding wegens het bijna totaal gemis van losse stukken. Enkele van deze nog heb ik, na beklimming

van het slechts van buiten door middel van een ladder bereikbare schuurtje, aldaar onder timmerhout, afbraak en stroo zien liggen, in een toestand die een nader onderzoek hopeloos deed schijnen. De burgemeester echter nam zich voor ze te doen bijeenzamelen en schoonmaken.

De oude kerkregisters heb ik beschreven en voorzoover noodig na opzending naar hier op mijn bureau doen herstellen en herbinden. Een gedeelte was goed verzorgd.

Van een andere gemeente in de voormalige Meierij, *Berchem*, waaromtrent ik vroeger verslag deed, zijn thans de oude bescheiden mij alle in kisten toegezonden. Zij ondergaan nu een drogingsproces en zullen later worden uitgezocht en geordend.

Algeheele regeling van het archief werd dit jaar begonnen te *Dongen*, waar ik in ruime kasten op den zolder een omvangrijk oud-archief aantrof dat, hoewel vroeger en later slecht geordend en nimmer uitvoerig geïnventariseerd, in zeer gaven toestand verkeerde. Na een duchtige algemeene schoonmaak van het archief, de kasten en den geheelen zolder — waarbij een in het drukke looiersoord gemakkelijk verkrijgbare groote hoeveelheid run uitnemend dienst bewees — werden de oude kasten verbeterd en stofdicht gemaakt en bij de reeds aanwezige nieuwe, goed sluitende, kasten nog eenige bijgemaakt. Daarop werden de boekwerken afzonderlijk geplaatst en het archief bij het jaar 1810 in oud en nieuw gescheiden. Eerst werd het nieuw-archief verzorgd, in rubrieken afgedeeld en, na bijeenzoeking en rangschikking van alle serieën, voor zoover noodig in hiertoe aangeschafte portefeuilles gezet, van ruggen en duidelijke opschriften voorzien en verdeeld over de beschikbare kasten ter secretarie en op zolder. Het oud-archief moest zijn plaats geheel op den niet al te best verlichten en niet geheel waterdichten zolder vinden. Het gemeentehuis toch is klein en heeft, buiten de secretarie, beneden slechts een niet heel groote raadkamer met een klein achterkamertje, en een gevangencel. Plannen tot bouwen van een ruimer raadhuis, dat beter aan de behoeften voldoet, hebben, voorzoover ik weet, tot heden nog geen vasten vorm gekregen.

Na afloop van den vermelden voorarbeid, waarbij ik het geheele nieuw-archief door de hand had laten gaan en, wat de ordening betreft, herzien, en het tegelijk min of meer uitvoerig had beschreven, heb ik verder verscheiden dagen achtereen mijne zorgen aan de nadere regeling en beschrijving van het oud-archief gewijd. De ingekomen stukken en correspondentie, de retroacta van de deelneming aan de landsvergaderingen van de Baronie, de resolutie-registers, bijna alle kohieren van belastingen enz.

(een 550 stuks) zijn thans volledig geïnventariseerd. De rekeningen beslaan ongeveer de helft van het oud-archief. Zij zijn alle gesorteerd, en die van de kerkfabriek en de heiligegeest- of armentafel zijn specifiek beschreven. Thans rest voornl. nog de inventarisatie van de algemeene en bijzondere dorpsrekeningen, van eenige losse lijsten en staten, eenige stukken van de kerk enz., en — last not least — het nauwkeurig onderzoeken en beschrijven van de door de oude secretarissen gevormde bijzondere dossiers, de talrijke stukken van door de gemeente gevoerde processen, de pakken met van ouds afzonderlijk bewaarde contracten enz. van de gemeente, de stukken betreffende gemeentegronden en eigendommen, enz. Ook een onlangs teruggevonden oud privilegieregistertje op perkament vereischt nog analytische beschrijving.

Het oude burgerlijkestands-archief is beschreven, terwijl het oud-rechterlijk archief van Dongen, dat in 's Rijks depôt bewaard wordt, opzettelijk is onderzocht met het oog op verdwaalde gemeentestukken, waarvan er ook werkelijk een aantal voor den dag kwamen tusschen de losse boedelstukken en uit sommige protokollen.

Dit jaar zal ik het ondernomen werk zooveel mogelijk voortzetten. Een gedeelte, de beschrijving enz. der bijzondere stukken (waarvan ik er nog maar een twintigtal beschreef), zal wel op mijn bureau moeten geschieden, gelijk tot nog toe steeds geschiedde bij andere gemeenten.

De beschrijving en verzorging van de oude burgerlijkestandsregisters voor de geheele provincie werd weder voortgezet. Van 14 gemeenten werden dit jaar de oude kerkregisters van doop enz. nauwkeurig beschreven en, zoover noodig, door mijn binder hersteld.

's Hertogenbosch, april 1899.

De Archivaris in Noordbrabant,

A. C. Bondam.

Overzicht van hetgeen ten aanzien der regeling van oude gemeente-archieven in Noordbrabant tot 1898 is verricht.

I. *Welke archieven zijn wetenschappelijk geregeld, welke globaal of voorloopig?*

a. Wetenschappelijke regeling is geheel tot stand gebracht van de volgende oude gemeente-archieven:

's-Hertogenbosch & vrijdom
Breda & ressort
Oisterwijk c. a.
Heusden
Oosterhout
Stiphout & Croy
Vechel
Erp
Oerle & Merefeldhoven
Hoogeloon, Hapert & Casteren
Schijndel
Bokstel
Oss
Beek & Donk
Raamsdonk.

Onder den „vrijdom" van den Bosch lag o. a. *den Dungen*, thans een zelfstandige gemeente; onder Breda ressorteerde vroeger *Teteringen*, thans mede een zelfstandige gemeente; onder Oisterwijk behoorden vroeger de tegenwoordige gemeenten *a. Haaren & Belveren*, *b. Udenhout*, *c. Berkel, Enschot & Heukelom*.

De oude archieven der besturen van deze drie gemeenschappen werden door de bewerkers gevonden en geregeld in de raadhuizen der gemeenten *'s Hertogenbosch & Orten; Breda; Oisterwijk.* Daarbij bleef hun onbekend dat er vroeger aan de zelfstandig geworden onderdeelen eenige oude bescheiden waren afgestaan, welke die onderdeelen bijzonder betroffen.

Ook van enkele der andere genoemde archieven bleven nog gedeelten onbeschreven, bijzonder van Heusden en Oosterhout.

Door een deskundige is ook een zeer goede regeling tot stand gebracht van het archief van *Zevenbergen* in 1775/6, en wel door den toenmaligen secretaris, tevens domeinrentmeester enz. De door dezen opgemaakte inventaris is later bijgehouden; het archief is weder in de orde van dien inventaris geplaatst.

b. Een globale of voorloopige regeling op wetenschappelijken grondslag kwam tot stand van de volgende oude gemeente-archieven:

1. Geldrop c. a.
2. Liempde.
3. Nunen, Gerwen en Opwetten.
4. Nederwetten.
5. Willemstad.
6. 's Gravemoer.
7. Son en Breugel.
8. Grave.
9. Veldhoven, Zeelst en Blaarthem.
10. Maarheeze, Soerendonk en Gastel.
11. Hooge- en Lage-Mierde en Hulsel.
12. Mierlo.
13. Oirschot en Best.
14. Valkenswaard en Waalre.
15. Vucht en Cromvoirt.
16. Berlicum en Middelrode.
17. Bergeik c. a.
18. Bergen op Zoom.
19. Borgvliet.
20. Oedenrode.
21. Tilburg en Goirle.
22. Heeswijk.
23. Dinter.
24. Berkel, Enschot en Heukelum.
25. Bakel en Milheeze.
26. Loon op Zand.
27. Sprang.
28. Dongen.

Te Geldrop berustten ook oude bescheiden betreffende het thans een eigen gemeente vormende *Zes Gehuchten.* Deze bescheiden

werden bij de regeling van oud-gemeentelijk archief van Geldrop in 1884 naar die nieuwe gemeente overgezonden.

Onder de tegenwoordige gemeente Nunen c. a. behoort mede het vroeger zelfstandige *Nederwetten*. Het archief van dit dorp is echter met dat van de oude gemeenschap Nunen, Gerwen & Opwetten hopeloos verward. De ontwarring der losse papieren moest in 1884 worden opgegeven.

Veldhoven was vroeger gecombineerd met Zeelst en Blaarthem. Thans is *Zeelst* zelfstandig, *Blaarthem* gevoegd bij Gestel, terwijl bij Veldhoven weder gevoegd is Merefeldhoven, vroeger behoorende onder Oerle. Voorloopig zijn nu de te Zeelst en de te Gestel aangetroffen deelen van het archief van de oude gemeente Veldhoven, Zeelst & Blaarthem geïnventariseerd.

Maarheeze was vroeger gecombineerd met *Soerendonk* en *Gestel*, welke twee thans samen een gemeente vormen. Van het archief der voormalige gemeente M., S. & G. zijn de deelen die te Soerendonk en te Budel en bij het in 1827/43 naar Eindhoven overgebrachte schepenarchief van Maarheeze c. a. gevonden zijn, geïnventariseerd, en globaal ook de te Maarheeze ten raadhuize en bij een particulier aangetroffene.

Valkenswaard en Waalre hadden vroeger één dingbank, één magistraat. Thans vormen zij twee gemeenten. Bij de scheiding is ook het archief verdeeld. Wat ik te Waalre aantrof heb ik voorloopig geïnventariseerd. De andere helft is vroeger (door een gemeente-secretaris) te Valkenswaard geïnventariseerd, en men was daar met deze regeling der zaak zeer tevreden.

Onder Bergeik behoorden vroeger de tegenwoordige gemeenten *a. Westerhoven*, *b. Riethoven*, *c. Borkel & Schaft*.

De oude archieven van Heeswijk werden grootendeels gevonden ten raadhuize van Dinter. Aldaar heeft echter een zoodanige verwarring plaats gehad, dat een voldoende scheiding der beide deelen niet meer is tot stand te brengen. Wat met voldoende zekerheid bepaald kon worden, is geïnventariseerd. Globaal ook hetgeen nog van zijn oud-archief te Heeswijk zelf is aangetroffen.

Berkel c. a. was vroeger een onderdeel van Oisterwijk c. a. (zie boven); toch werd er een oud-archief gevonden, vooral bestaande uit dorpsrekeningen en kohieren.

c. Niet wetenschappelijk, hoewel soms zeer uitvoerig geregeld zijn de oude archieven, bewaard ten raadhuize der volgende tegenwoordige gemeenten:

a. Asten, circa 1873
b. Helmond, c. 1873
c. Lieshout, c. 1873
d. Drunen, 1859
e. Baardwijk, 1842/1887
f. Eindhoven (slechts gedeeltelijk geïnventariseerd), 1863.
g. Geertruidenberg, 1893
h. Made & Drimmelen, 1897
i. Klundert, 1868
k. Baarle-Nassau, 1858
l. Gilze & Rijen, 1858
m. Halsteren c. a, 1858
n. Hedikhuizen, 1862
o. Nieuwkuik, 1861
p. Oudenbosch, 1862
q. Prinsenhage, 1862
r. Uden, 1862
s. Stratum, 1862
t. Wouw c. a., 1863
u. Zwaluwe (H. & L.), 1862
v. Velp, 1837/97
w. Kuik, 1872
x. Herpen, 1869
ij. Nistelrode, 1879
z. Megen c. a., 1894
aa. Oosterhout, 1871
bb. Oud-& Nieuw Gastel, 1872
cc. Terheide, 1870
dd. Beers, 1873
ee. Berchem, 1858
ff. Escharen, 1870
gg. Capelle c. a., 1872
hh. Nuland, 1858
ii. Ossendrecht, 1858
kk. Aalst, 1857
ll. Alphen & Riel, 1887
mm. St. Michielsgestel, 1888
nn. Oploo, St. Anthonis en Ledeacker, 1870/85
oo. Vlijmen, 1882
pp. Veen, 1888.

Nog van verschillende gemeenten meer zijn in deze eeuw iets vroeger of later de oude bescheiden, te zamen met de nieuwe,

geïnventariseerd. Doch bij die alle (gelijk min of meer ook al bij sommige der 40 opgenoemde) is de orde in overeenstemming met die inventarisatie in geenen deele bewaard gebleven. Bij enkele kon van zulke orde zelfs nooit sprake zijn, wijl de inventaris eenvoudig alphabetisch is ingericht en de bergplaats der bescheiden of serieën niet aanwijst.

d. Oudere inventarisatie is o. a. verricht in de tweede helft der vorige eeuw tengevolge eener aanschrijving van hoogerhand in verschillende plaatsen der voormalige Meierij van den Bosch. Deze inventarissen gaan alle van een zelfde systeem uit en zijn niet alleen zeer uitvoerig doch ook met deskundige hand opgemaakt. Sommige zijn later bijgehouden. Edoch bij alle is in deze eeuw de orde in het oud-archief verstoord en de inventaris, meest een vrij lijvig register in perkamenten band, tusschen de andere registers en bescheiden als zoodanig uit het oog verloren. Deze inventarissen komen intusschen den tegenwoordigen bewerker der oude archieven nog zeer goed te pas ter vergelijking en opsporing. Er zijn er gevonden van de volgende oude gemeente-archieven :

Aarle-Rikstel	(1754)
Beek en Donk	(1764)
Deurne	(1754)
Dinter	niet afgesloten
Helmond	(1754)
Kessel	(1775)
Lieshout	(1754)
Mierlo	(1768)
Nederwetten	(1754)
Nuland	(1784)
Oss	(1785)
Rosmalen	(1784)
Stiphout	(1754)
Tongelre	(1754)

Ook van andere plaatsen bestaan nog dergelijke oude inventarissen, van welker gebruik en bruikbaarheid hetzelfde geldt. Zoo van Raamsdonk, van 1774.

Ook voor de voormalige Baronie van Breda werden in de vorige eeuw algemeene voorschriften gegeven voor de sorteering, rangeering en inventariseering der „kaarten, registers en verdere chartres en papieren van de secretarijen der respective vrijheeden, heerlijkheeden en dorpen". Zij zijn zeer uitvoerig en de uitvoering is blijkbaar moeielijk gevallen.

Ook in deze eeuw hebben eenige algemeene inventarisaties plaats gehad. Zoo in 1811 en 1812, bij de eerste uitvoering van het Keizerlijk dekreet van 8 november 1810. Bij de afscheiding der bescheiden van de opgeheven oude rechtbanken werden op vele plaatsen ook afzonderlijke lijsten opgemaakt van het administratieve archief. Die inventarisatie geschiedde echter in den regel vrij beknopt.

In 1827 en volgende jaren geschiedde, tengevolge van de aanschrijving van den Gouverneur van Noordbrabant, uitvloeisel van het bekende schrijven van den minister van Binnenlandsche Zaken van 22 mei 1827 (afgedrukt bij *Hubrecht*, Onderwijswetten, afd. E, blz. 63), op enkele plaatsen een inventarisatie. Deze was echter bijna overal gebrekkig. Ook bepaalde zij zich meestal tot de oude rechterlijke bescheiden, welke toen naar aanleiding dier aanschrijvingen alsnog naar de rechtbank-griffies werden overgebracht. In 1843 vond van deze laatste inventarisatie een kleine herhaling plaats in het arrondissement Eindhoven tengevolge van nieuwe opvorderingen van achtergebleven schepen-archieven.
Een circulaire dd. 9 april 1858 G. n⁰. 105 van Gedeputeerde Staten dezer provincie bewerkte de inventarisatie in dat jaar en de volgende jaren van een twintigtal gemeente-archieven. Ook ditmaal geschiedde het werk in den regel nogal oppervlakkig, hoewel er ook eenige zeer uitvoerige inventarissen bij tot stand kwamen. Tot deze algemeene inventarisatie behoort een goed deel der hiervóór sub 3 opgenoemde regelingen.

c. Over de wijze waarop tegenwoordig de zaak der regeling van oude gemeente-archieven in deze provincie wordt behartigd heb ik eenige historische mededeelingen gedaan in het Nederlandsche Archievenblad, N⁰. 1 van 1895/96. Daarnaast mag ik verwijzen naar mijne in druk verspreide jaarverslagen, uitgebracht over de „bevordering van een behoorlijke bewaring van gemeente- en waterschaps-archieven”.

II. *Van welke archieven bestaan gedrukte inventarissen en van welke (ongedrukte) inventarissen bestaan duplicaten bij openbare colleges of inrichtingen?*

Gedrukt zijn al de hiervoor opgegeven wetenschappelijk bewerkte inventarissen van oude gemeente-archieven behalve die van Oisterwijk c. a., Oerle c. a., Hoogeloon c. a. en Oss.
Van al de 14 bovenopgesomde Meierijsche inventarissen van de 18e eeuw berusten duplicaten in het Rijksarchiefdepôt in

Noordbrabant. Aldaar zijn afschriften of dubbelen gedeponeerd van 17 der 40 bovengenoemde niet wetenschappelijk bewerkte inventarissen. Niet van die genoemde sub *a.*—*c.* (Asten, Helmond, Lieshout), *e.* (Baardwijk), *v.* (Velp), *w.* (Kuik), *x.* (Herpen), *ij.* (Nistelrode) en *aa.* tot *pp.* Die sub *g.* en *h.* (Geertruidenberg, Made & Drimmelen) zijn gedrukt.

III. *Door wien zijn die archieven geregeld?*

De oude gemeente-archieven, bij de beantwoording van de eerste vraag hiervóór opgenoemd onder 1 en 2, zijn bijna alle geregeld door den archivaris in Noordbrabant, daartoe deels bijgestaan successievelijk door de heeren J. A. Klasens en mr. R. Romme, ambtenaren der provinciale griffie.

Het oud-archief van 's Hertogenbosch en Vrijdom en dat van Oisterwijk c. a. werden geregeld door wijlen den heer R. A. van Zuijlen; dat van Breda en ressort door wijlen den heer J. H. Hingman. De inventaris van Zevenbergen werd vervaardigd door J. J. Hetterscheij.

Van de niet-wetenschappelijk geregelde archieven, opgenoemd onder *c.*, werden de inventarissen bewerkt:

Van Asten, Helmond en Lieshout door den heer Donkers.

Van Drunen door den heer J. F. Jansen, toenmaals aldaar burgemeester, met de hulp van den heer Hansse, denzelfde die de oude rechterlijke archieven ter griffie van de arrondissements-rechtbank te 's Hertogenbosch in 1843 en volgende jaren heeft geïnventariseerd.

Van Eindhoven door wijlen den heer W. T. Hermans, raadslid aldaar.

Van Hedikhuizen en van Nieuwkuik door voormelden heer Hansse.

Van de overige in naam, en misschien ook inderdaad, door de secretarissen der betrokken gemeenten.

IV. *Welke waarborg bestaat er, dat de ingevoerde regeling bewaard blijft?*

Ten aanzien van de meeste der bij de beantwoording van de eerste vraag hiervóór sub a. opgenoemde archieven bestaat een waarborg dat de regeling niet meer verstoord zal worden in het feit, dat de inventarissen gedrukt zijn en als afzonderlijke boekjes verspreid.

Een anderen waarborg, voor alle eenmaal geregelde archieven geldend meen ik te vinden in de overal zoo goed mogelijk aangebrachte solide en eenvoudige omkleeding der bundels en zeer duidelijke nummering der banden en bundels. Een derden, evenzeer voor alle geldend, in de telkens na eenig tijdsverloop te herhalen persoonlijke bezoeken aan de eenmaal geregelde archieven, en vergewissing daarbij dat alles nog geregeld en aanwezig is, zoonoodig gepaard aan een inwendig onderzoek der bundels en herstel van verbroken orde.

's Hertogenbosch, 1898.

A. C. Bondam.

VERSLAG

VAN

Gedeputeerde Staten van Zuidholland aan de Provinciale Staten van de regeling van Gemeente- en Waterschapsarchieven

in 1898.

Wij hebben de eer U mede te deelen, dat de heeren Adjunct-Rijksarchivarissen Mrs. P. A. N. S. van Meurs en A. Telting onze opdracht hebben aanvaard om zich te belasten met de regeling en beschrijving van Provinciewege van oude gemeente- en waterschapsarchieven in dit gewest.

De heer van Meurs heeft de regeling en beschrijving van het oud-archief der gemeente *Rijnsaterwoude* ten einde gebracht en de hand geslagen aan de ordening der archieven van polders gelegen onder de gemeenten *Goedereede*, *Stellendam* en *Ouddorp*, nl.: *Oud- en Nieuw-Westerloo en de Nieuwe Oostdijk*, *de Oude Oostdijk*, *de Rooklaasplaat*, *de Generale Dijkaye van Stellendam*, *de Bokkepolder* en *de Groote-* en *de Kleine Zuiderpolder*.

De heer Telting heeft zich in het afgeloopen jaar beziggehouden met de ordening van het oud-archief der gemeente *Nieuwpoort*, welke arbeid nog niet is beëindigd.

Omtrent het oud-archief der gemeente *Rijnsaterwoude* ontleenen wij aan een verslag van Mr. van Meurs het volgende:

Gelijk in zooveel Hollandsche plaatsen werden ook hier de vergaderingen van plaatselijke besturen, de secretarie en de terechtzittingen van ouds gehouden in een gedeelte van de voornaamste herberg en deze daarnaar „Rechthuis" genaamd. Het langst, tot het eind van 1896, werden daar de vergaderingen gehouden. Van terechtzittingen was natuurlijk sinds 1811 geen sprake meer

en de secretarie werd sedert verscheiden jaren in eene bijzondere woning gehouden. Met 1897 werd een, naast het Rechthuis gelegen, verbouwde woning als gemeentehuis in gebruik genomen. Deze omstandigheid gaf het bestuur aanleiding, om de ordening van zijn oude archief aan te vragen.

Bij de komst van Mr. van Meurs bevond het grootste gedeelte daarvan zich nog in het Rechthuis. Het eigenlijke voormalige rechthuis heeft van de straat een andere toegangsdeur dan de herberg. Boven deze deur, die van eikenhout is, evenals de posten, bevindt zich ook in eikenhout het beeld van de Gerechtigheid en „1655". Het archief was geborgen in een kast met het opschrift „Secretarije van *Rhijnsaterwoude*", daaronder het dorpswapen en „anno 1806".

Het boven de kast geschilderde jaar 1806 heeft betrekking op de ordening van het archief, welke toen door den sedert 15 Maart 1805 fungeerenden secretaris J. Kiebert tot stand werd gebracht. Dit werk bestond voor een deel uit het tot boeken vereenigen van losse stukken. Bij sommige serieën geschiedde dit echter slechts voor een gedeelte, zooals bij de ingekomen stukken, waarvan men zelfs over denzelfden tijd deelen en losse stukken vindt, en bij de staten en verklaringen van de gemeenelandsmiddelen.

Van den inventaris, welke bij die gelegenheid gemaakt werd en de dagteekening van 1 Mei 1806 draagt, zijn twee exemplaren aanwezig. Uit dien inventaris blijkt, dat Kiebert de secretarie in een verwaarloosden toestand overnam en dat van de voorafgaande jaren waarschijnlijk bescheiden verloren waren gegaan.

De stukken, die uit de kast te voorschijn kwamen, verkeerden over het algemeen in een goeden toestand. Alleen de bijlagen tot de kerkerekeningen waren voor een groot deel vergaan. Verscheiden boeken waren ook uit de banden losgeraakt. De burgemeester bracht in den gemeenteraad ter sprake, deze boeken te laten herbinden en voor de berging van de stukken portefeuilles te laten maken, maar vond daarvoor geen instemming. Het is daarom te vreezen, dat de aangebrachte orde niet duurzaam zal zijn.

Onder de stukken bevonden zich vele gedrukte werken. Mr. van Meurs meende deze niet in den inventaris van het archief te moeten opnemen, al zijn sommige misschien ook als ingekomen stukken verkregen. De meeste waren waarschijnlijk eenmaal het bijzonder eigendom van een vroegeren secretaris en betroffen het notariaat of de rechtspraktijk, of waren van staatkundigen aard. Ook was er bij een gelegenheidsgedicht van 1808 van den bekenden Mr. Pieter Willem Provo Kluit, zoon van den-, en later zelf heer van *Rijnsaterwoude*.

Daar zulke drukwerken ook niet in een nieuw archief op hun plaats zijn, en dus, door ze in het geheel niet te vermelden, de kans op verwaarloozing werd vergroot, zijn deze afzonderlijk genummerd en aan het slot van den inventaris in een lijst vereenigd.

De oudste stukken, die het archief bevatte, waren drie tot nu toe onbekende brieven van 1365, in verscheiden oude afschriften, waaronder authentieke. Bij den eersten gaf hertog Albrecht aan de goede lieden van *der Langer Aar* een toegang en watering door *Rijnsaterwoude* naar *de Meer*, en maakte bepalingen over het schouwen daarvan. Bij den tweeden verklaarde hertogin Margaretha, voor den toegang naar *Woudermeer* (de Brasemer meer) 60 muttoenen van Willem Claeszoen van der Langer Aer ontvangen te hebben. De derde is een verlof van Jacob van den Woude, ridder, voor Godevaert Liclaeszoen, om de watering te leiden door zijn werf en zijn land, dat deze van hem te leen hield, welke door die van Langer Aar gekocht waren.

Het is onbegrijpelijk, dat, waar de weesboeken van *Rijnsaterwoude, Leimuiden en Friezekoop* van 1601 tot 1810 loopen, een niet minder belangrijke serie, de notulenboeken van eerstgemelde plaats pas beginnen met het midden van de vorige eeuw.

Een interessant document van het archief is een rapport over het plaatselijk schoolwezen van 4 Mei 1804, waaruit blijkt, dat dit toen nagenoeg alles te wenschen overliet.

Evenals de heer Hingman deed, heeft de heer van Meurs de inventarisatie voortgezet tot 1813. Na dien tijd zijn echter de stukken van het ambacht vermeld, omdat dit een niet meer bestaande organisatie is. De opheffing had plaats bij besluit van de Provinciale Staten van 21 September 1867 (1). Ook zijn in het oude archief opgenomen eenige tot 1825 loopende stukken van den *Rijnsaterwoudschen* polder, sedert 1797 een veenpolder, waarvan het gemeentebestuur de fondsen administreerde; eveneens een notulenboekje en andere stukken tot 1827 van den *Kleinen Heiligengeest-polder*, die door het gemeentebestuur en de poldermeesters beheerd werd; eindelijk eenige stukken van den *Vierambachtspolder* tot 1824, waarvan de schout en secretaris van *Rijnsaterwoude* een van de vier penningmeesters was.

Nog van een polder vindt men stukken in het gemeente-archief, n.l. van den *Wassenaerspolder*, zoo geheeten naar het bekende geslacht. Aan leden daarvan kwam de ambachtsheerlijkheid in

---

(1) Jhr. mr. Gevers van Endegeest, *Het hoogheemraadschap van Rijnland* I, 395.

de 17de en een deel van de 18de eeuw toe en een van dezen verkreeg met zijn consorten in 1666 het octrooi tot bedijking. De naam is thans verbasterd tot *Wassenaarschen polder*, dat geen zin heeft.

Nadat de inventarisatie was afgeloopen bleek het, dat er onder het nieuwe archief ook nog eenige stukken van het oude waren geraakt.

Ze werden in den inventaris bijgeschreven en op hun plaats bij de andere gevoegd. Het was gelukkig, dat ze aan hun toenmalige bewaarplaats werden onttrokken. Want het nieuwe archief is geplaatst in muurkasten van de raadzaal, die in sommige gedeelten zoo vochtig zijn, dat het schimmel op de stukken groeit. De heer van Meurs gelooft niet, dat hieraan, door van tijd tot tijd in die zaal te stoken, zal te verhelpen zijn.

Eenige rechterlijke stukken, die nog in het gemeente-archief gevonden werden, zond het bestuur naar het Algemeen rijksarchief als vervolg op het in 1895 afgestane. Ook enkele notarieele stukken werden daar voorloopig geborgen.

Het oude archief en de gedrukte boeken zijn thans geborgen op den zolder van het nieuwe raadhuis in de kast van 1806. Deze bewaarplaats heeft geen ander bezwaar dan dat er waarschijnlijk ingeval van brand niets van de stukken zou kunnen gered worden, een zaak die nog te bedenkelijker is omdat het raadhuis bewoond wordt.

's Gravenhage, den 19en Juni 1899.

De Gedeputeerde Staten der Provincie Zuidholland,

FOCK, *Voorzitter.*

F. TAVENRAAT, *Griffier.*

